

K 92.20.
88. d. 23
Last

ROGERI ASCHAMI
EPISTOLARUM,
LIBRI QUATUOR.

ACCESSIT
JOANNIS STURMII,
ALIORUMQUE
AD ASCHAMUM,
ANGLOSQUE ALTOS ERUDITOS
EPISTOLARUM
LIBER UNUS.

Editio Novissima, Prioribus auctior.

---

*Est enim, inquam, mihi cum Cicerone emulatio, nec
sum contentus Eloquentia seculi nostri. Nam
stultissimum credo, ad imitandum, non optima
quæque proponere. Plin. Epist. V. Lib. I.*

OXONIÆ,
TYPIS LICHFIELDIANIS, Prostant venales
apud HENRICUM CLEMENTS,
Anno Domini MDCCIII.

IMPRIMATUR,

GUIL. DELAUNE,

Vice-Canc.

ROBERTO HETHÆO
Armigero

GULIELMUS ELSTOB
S. P. D.

HUNC ego librum tibi com-
mendo, mi Hethæe suavissime,
paucis atque parce. Cum quis
locus ei apud te, misso a tui aman-
tissimo sit futurus, & plane scio, &
libenter etiam commemoro. habet
enim & nuperæ amicitiae recordatio
quid jucundum. Sed quos arctior
nexus consuetudinis, & similis studi-
orum ratio semel conjunxerint: mi-
rum est, quantum ex istis rebus capi-
unt ii voluptatis, quas etiam aut loco,
aut fortuna, aut tempore sane dis-
juncti, senes meminerint, quibus ju-
venes una conficiendis interfuerint.
Quæres partim nobis evenerunt: re-
liquum adferet ætas. nam tu quidem

DEDICATIO.

*ætate paulo minor : neuter tamen
ad mediam jam pervenerit. Sed
tu longe, superior sorte ; humilior
ego & inferior. Nos vero etiam si
sors diversa, & tantum locorum
intervallum olim divulserit : animos
tamen uti spero, neque id quod æ-
vum afferre solet, poterit sejungere.
Quanto gratior est istius diei memo-
ria mihi, & honorificentior ; qua
primum mihi munus illud exopta-
tissimum contigit, meam in studiis
tuis adjuvandis collocandi operam ?
cujus postea nostræ inter nos necessi-
tudinis fructus adeo uberrimos per-
cepi, ut idem plane esset animorum
consensus, & utrique eadem quasi
mens, atque voluntas eadem sentien-
di ; eosdem auctores & amandi, &
perlegendi, atque imitandi. Inter
quos, dum tu optimum quemque, &
ad virtutem, & ad stilum recte con-
formandum seligendum esse duxeris ;
de hac re tamen, ita judicaris, ut
Ciceronis Divinæ Eloquentiæ ante-
po-*

DEDICATIO.

ponendam esse nullam existimaris. Quæ pulchra tua sententia de homine eruditissimo & eloquentissimo effecit, ut totus in eo sis, & ut ejus similibus plurimum quidem delecteris. Quo fit, ut etiamsi is sit animi tui candor, ea judicii tui temperata vis, & moderatio, ut hodiernam nolis Eloquentiam condemnare: malis tamen laudare illam ætatem, quæ eam peperit dicendi copiam & elegantiam, quæ tum maxime viguit, cum Ciceronis prudens & erudita quædam imitatio, & foris apud exteros, & domi etiam apud nostros, maxime & felicissime floreret. Habuimus enim nos, & Checos nostros, & Smithos, & Haddonos: quos si contuleris, aut Sturmiiis, aut Oso-riis, aut Manutiis, vix concederent; vel splendore ingenii, vel eruditionis laude, vel sermonis nitore & præstantia. Quibus ego si Aschamum adnumerarem, habeo quorum auctoritate me defendam,

DEDICATIO.

dam, viros ex omni gente præclarissimos. Hisce tu fidem adhibeas, & ex iis cognoscas, qualis nunc vir, te familiarem modo non adjungit, sed adoptat Patronum. Nam qui Ciceronem prudentissime ad imitandum proposuit, qua ratione eum imitemur eruditissime docuit, & id quod docuit, idem præstitit accuratissime; ipse a te qui & ipsi Ciceroni, & tantopere faves Ciceronianis, submisisse rogat & humiliter, tibi ut acceptus sit. Neque est ut nomen illud aspernentur ii qui recte sentiunt, aut Erasmi, aut aliorum permoti conviciis. de cujus auctoritate hac in re, multi quidem contendunt: pauci tamen recte. cum is & imitationem Ciceronis optimam esse norit, & spreverit tantum eos, qui eam adsequi sunt conati frigide & pueriliter. Sed de Erasmo quid? cujus eruditionem viri prudentes in omnibus fere laudant, stilum certe non semper probant, judicium non-

nun-

DEDICATIO.

nunquam requirunt. de cæteris minus laborabo. Nam cum totum illud, quod iis qui Ciceronem sunt sequuti vitio vertunt, in duabus rebus sit positum: vel in iis quæ ad mores spectant, vel in ipsa forma Orationis. Quod de moribus dicunt, ab Imitatione Ciceronis esse eos corruptos & depravatos, ut falsum & inane præmitto: adversatur enim & res ipsa, & ratio, & historia; quæ novit plurimos & ejusmodi Eloquentia florentes, & summa erga Deum pietate. ad hæc, de moribus quis Cicerone honestius, de Deo quis scripsit divinius? Sed de optimo dicendi genere ab iis judicium est expectandum, qui cum rationem artificiosæ compositionis, & verborum delectum, & sententiarum & numerorum vim atque potentiam ignorant: aut discendi tædium ferre non possunt, aut scientiam omnino negligunt? mittamus igitur & hos. iis enim non concessum est, ut discernant,
qui

DEDICATIO.

qui carent oculis. Sed quis ego, qui tot, de tantis viris, in tanta re? Ecce Aschamustus Te adloquitur. Quem tuo nomine ita nunc velim commendari, ut accendantur juvenes ipsius doctrina & exemplo, ad summam & perfectissimam orationis formam exquirendam perpoliendamque. Cæterum, quod ad me attinet, volui ipse, ut auctor quidem elegantissimus, vetustate autem sordidus & pene consumptus, aspectu atque cultu nunc exiret paulo ornatior. si visum erit illud secus, non repugno. facilem te tamen spero, omnes etiam eos, qui quid sit bene velle melius norint, quam ea adnotare & perstringere, quæ minus sunt perfecta & accurata. Hæc ad te is, qui & pietate, & virtute, & omnibus præclaris artibus instructissimum te, & ornatissimum esse cupit. Vale.

SERE.

AD LECTOREM.

Editoris Præfatio.

ET tu pariter, amice Lector, es salutandus: sed quam brevissimo. De Autore igitur imprimis cognosce quid expectes; de Editione postea. Multa quidem Grantius noster, cuius unius opera & industria Aschami hæc scripta ad nos pervenerint, & fusc de ejus vita atque scriptis, & eleganter est locutus. Quæ restant, de ipso Aschamo sunt fere nulla, de filio ejus primogenito quam paucissima. Erat autem is Ægidius. Qui, mortuo patre, Alumnus Scholæ Westmonasteriensis, moderante quidem Grantio, eodem usus est Præceptore. Hunc Grantius & amabat plurimum, & Serenissimæ Reginæ Elizabethæ mirum in modum commendabat. Sed discipulo huic suo quas laudes ipse * tribuit, totæ sunt e schola: majores meruit ex Academia. Nam cum ego amicos quosdam forte rogarem, ecquid scirent prætermisum, quod ad nomen Aschamianum pertineret, ceterique fere omnes tacerent: ecce Strypæus noster, cuius ego peritia in hac parte historia multum tribuo, plurimum amicitia: is tum benignissime, ut solet, de Ægidio Aschamo me multis faciebat certiore. Eum nimirum in Collegio Divi Johannis Cantabrigiæ, quod Pater olim socius exornaverat, primam in studiis operam posuisse. Deinde Domini Burghleii Magni Angliæ Thesaurarii literis, Collegio S. S. Trinitatis commendatum, & virtute mandati cujusdam Reginæ eidem Collegio celeberrimo socium adscriptum. Egisse posthæc de Pensione viginti librarum Patri quondam annuatim soluta, a Serenissima Regiæ Majestate obtinenda. Nomen præterea existisse inter ejusdem Collegii octo socios seniores, Anno MDCXV: & in facultate demum latine conscribendi Epistolas Patri Rogero vix cessisse, idem vir amicissimus mihi affirmabat. Hæc de Ægidio, de Patre ac de reliqua stirpe, neque a Kirby Wiske quæ Patria fuit Aschamorum, neque a vicinis locis Eboracensibus, quidquam certi habemus. ne nominis quidem ulla manent vestigia. † Antonio Aschamo, qui ultimus ejus nominis occurrit mihi, scriptis suis haud ignotus, quid contigerit, & quisnam fuerit, ab Historiographo Oxoniensi licet cognoscas. Hactenus de Autore, de Editione tandem.

---

* Vide Epistol. Dedicat. Edv. Grant. Elizabethæ Reginæ ante has Epist.

† Athen. Oxon. Vol. 2. p. 286.

PRÆFATIO.

Habet hic Aschami Epistolas, & amicorum, libris quinque : non modo distinctas, sed numeratas. omnes quas vel Grantius in tribus Editionibus Londinensibus Annis, 1576. 1578, 1590. divulgavit : vel quæ in duabus Hannoviensibus An. 1603, 1610. & in ea quæ Coloniae Allobrogum 1611. prodit, reperiantur. Hisce ex MSS. quædam adjiciuntur. Quarum unam atque alteram debes Strypæo nostro, cujus antehac summa erga me benivolentia grato animo facta est mentio. Reliquas, viro mihi amicissimo, cuius ingenio, & præclara opera factum est, ut celeberrima Academia Cantabrigiensis, Terentium optimum Poetam, & nitidissime impressum, & accuratissime emendatum Orbi Literario committant. Poemata Aschamiana non rejeci : sed omisi. Cum Bibliopola quædam rationes persuaderent ; & tibi, & sibi ipsi posse eum melius consulere si non adjungerentur. Errores quotquot leviores animadvertis clementer velim corrigas : graviores siqui obrepserint, est aliquid Typographis minus curiosis & sollertibus concedendum. Vale.

Rogero Aschamo Anglo,
G. BUCHANANUS.

A SCHAMUM extinctum patriæ Graiæque Camœnæ,
Et Latine vera cum pietate dolent.
Principibus vixit carus, jucundus amicis,
Re modica, in mores dicere fama nequit.

---

* Buchan. Epigram, Lib. II. p. 339.

BENI.

Benivolo Lectori.

E Pistolas omnes, optime Lector, prima editione impressas in tres distribui libros. primus eas complectitur, quas ad ornatissimum disertissimumque virum Joannem Sturmium Argentoratensis Academix rectorem scripserit; suaves illas quidem, & summa elegantia conscriptas, dulci lepore & mira orationis venustate conditas. Has ego præposui, non quod tempore erant priores, aut antea ad Joannem Sturmium misse, quam aliæ quæ secundo libro sequuntur, ad alios scriptæ: sed eo consilio de industria hoc feci, quod & literarum longitudine, & orationis præstantia cæteras præcedunt. Et fateor equidem illam primam epistolam, de Imitatione, primo libro præfixam, commovisse me, ut literas postremo missas, priore libro collocarem. Liber secundus eas literas continet, quas ad amicos miserit, cum Cantabrigiæ bonis literis ad suam magnam gloriam, ad Illustrissimæ ELIZABETHÆ felicem in literis progressum, ad totius Reipublicæ maximam utilitatem, felicissime operam navaret. Tertius eas comprehendit, quas, & post abitionem ex Anglia, in Germaniam; & à reditu ex Germania in Angliam, ad amicos dedit. Neque hic omnes in sua propria loca eo quo erant tempore scriptæ, detrusi & compegi. hoc enim fieri à me non poterat, nec a Bembo, Sadoletto, Longolio, aut P. Manutio hoc observatum video. nam multæ defuerunt, variæ amissæ, complurimæ aut combustæ, aut nonnullorum incuria laceratæ, nonnullæ in eorum manibus, ad quas erant scriptæ: ita per omnia, tempus & ordinem nullo modo observare possem.

PRÆFATIO.

Sem. Habes igitur perelegantes epistolas, sed ineleganter & inornate a me dispositas. Hisce tribus familiarium Epistolarum libris, prima editione excusis, adjunxi Commendatitiarum, Petitoriarum, & similium hujus generis Epistolarum, aliorum nomine, ad alios conscriptarum, librum unum. Quæ certe ex eadem officina prodire, & eandem orationis suavitatem redolere videantur. Addidi hac postrema editione JOANNIS STURMII, HIERONYMI OSORII aliorumque epistolas ad Rogerum Alchamum, aliosque Nobiles Anglos missas. Eas omnes & prius editas, & nunc postremo adjunctas, eo tu animo, optime Lector complectere, ut soles: sic rem & tibi utilem, & mihi non ingratam feceris. Bene vale.

Pro capto lectoris habent sua fata libelli.

Collegii Westmonasteriensis & Scholæ
LIBERALISSIMÆ FUNDATRICI:

(a)

E P I S T O L A

vigilantissimo Decano, doctissimis Præbendariis, & mihi gratus & acceptus : & eo nomine nobis omnibus gratior, quod multis jam præterlapsis annis patrem *Rogero Aschamum* adolescentiam tuam bonis literis effinxisse & informasse, ingeniumque illud tuum immortalitate dignum liberalibus artibus excoluisse intelligebamus: & proximis superioribus annis eo honorato in loco Majestati tuæ inserviisse animadvertebamus, quo antea, regnante *Regina Maria*, Majestatis tuæ sorore carissima, persungebatur. Per hunc *Agidium Aschamum* bonæ spei puerum, paternæ virtutis & eruditionis, spero, hæredem, in manus meas pervenerunt varia eaque per erudita scripta, ejusdem *Rogeri* propria manu exarata: suavi, ut multi existimant, mira, ut ego judico, orationis elegantia, & structura contexta. Inter ea quasdam literas, quas olim ille vivus ad Majestatem tuam, aliosque nobilissimos viros, & ornatissimos amicos miserit, admodum libenter & magna cum admiratione legebam. Libenter quidem, quia ex illis, quanti tuam Majestatem fecerit, quantis laudibus Excellentiæ tuæ ingenium, indolem, ad literas imbibendas propensionem, & in omni excellenti virtute studium & prudentiam ornaverit, penitus intellexi: cum admiratione vero, partim, quia nihil in eo genere uberius, nihil aptius, nihil suavius, nihil magis omnibus luminibus illustratum fieri poterat: partim autem, quod tam illustre scribendi genus ad tuam ornandam Majestatem contulerit. Quæ omnia scripta, miro orationis lepore condita, cum plene pergustassem, statui continuo mecum transcribere, & ex variis chartulis, quæ prima fuerunt exemplaria, in unum cœpi fasciculum elegantissimas colligere, quo majorem in illis legendis & pervolvendis voluptatem caperem.

uti

D E D I C A T O R I A.

utilitatem nonnullam & fructum meis studiis perciperem. Hæc sic collecta commendabam multis, scribendi genus laudabam plurimis: ostendebam etiam nonnullis, qui & ipsi eruditione & judicio præstant, ac auctoritate possunt plurimum. qui me & verbis allicere, cum auctoritate cogere, & beneficiis in me collocatis impellere possent; & quotidianis persuasionibus commovere cœperunt, ut ego illas pereruditas epistolas in omnium studioforum, & nostratium, & exterorum gratiam excudi curarem. Ad horum etiam persuasiones accessit nobilissimi viri Domini *Burghleii* approbatio, qui & ea videbat libentissime, & meum in ea re conatum, quæ sua est prudentia, non vituperabat. Horum ego allectus verbis, & incitatus suâsu, malui hæc *Rogeri Aschami* Scripta, inepto licet a me ordine disposita, in hominum oculos emittere ac in publicam Latinæ linguæ studioforum utilitatem divulgare: quam pati, ut diutius domi apud me in abditis musei mei angulis, delitescerent, & blattas & tineas perpetuo depascerent. Nolo certe in alios videri injuriosus, cum sine meo damno, multis possim prodesse, & nonnullos adjuvare plurimum. Sed cum de illis, communi jam & recepta scribentium consuetudine, dedicandis cogitarem; & de *Bellona* quæ defenderat, & de *Pallade*, quæ sua *Ægide* contra cruentos hostes protegeret, & circumcirca communiret, altius mecum animo agitarem; veniebat statim in mentem mihi Majestatis tuæ, Princeps excellentissima, quæ olim eo es usa præceptore; & qua illius nunc demortui scripta possint uti, contra clandestinos nonnullorum ictus & latratus, potentissima Patrona. Quæ & ea voluntate & humanitate abundas, ut paratissime velis hujusmodi Epistolarum defensi-

E P I S T O L A

onem suscipere: & ea doctrina & eruditione flores, ut cupidissime soleas præclaros conatus acerrime propugnare: ac, quod omnium est maximum, ea auctoritate, potentia, viribus præstas, ut facillime possis invidorum hominum non ferendas intolerantias vel vultu comprimere, & improborum ac indoctorum insolentiam & nimiam audaciam, vel nutu retundere & profligare. Fuit enim Excellentiæ tuæ probe perspecta *Rogeri Aschami* probitas, prudentia, usus rerum, industria, orationis suavitas, scribendi facultas & promptitudo, & præcipua etiam in tuam Majestatem observantia atque fides. Cui ille omnia non solum amoris officia, sed honoris etiam ornamenta libenter detulit: quæ vel ejus erga tuam Majestatem amor, vel tui tantæ Principis dignitas postulare videbatur. In *Anglia* complurimi, in *Germania* multi, in *Gallia* & *Italia* non pauci, in *Lusitania* præcipue unus *Hieronymus Osorius*, ex literis ultro citroque missitatis, probe intellexerunt: quo studio, animo, observantia *Rogerus Aschamus* tuam Celsitudinem semper est prosequutus. Is enim egregiæ virtutis, & eruditionis laudibus homo ornatissimus, omnem suam voluntatem, operam, orationem, ad Majestatis tuæ dotes exornandas, & Excellentiæ tuæ laudes illustrandas, & decantandas semper aggregavit. Felicem te judicant multi, quæ talem habuisti præceptorem: felicior ego multo existimo eum, ut olim *Joannes Sturmius* Argentoratensis de te ad illum scripsit, cui talis contigit discipula. Cujus ingenium in concipiendo divinum & admirabile; memoria in retinendo, felix, fixa, stabilis; voluntas in discendo permagna; studium in progrediendo avidum; animus ad laborandum promptus, industria ad quavis devorandas molestias paratissima. Cujus etiam

in

D E D I C A T O R I A.

in omni florentissimi regni obeunda ratione, tanta elucet cum veræ prudentiæ laus, tum summæ nobilitatis amplitudo, ut felicior ne sis, vel quia nata es ex tam illustri Principe *Henrico octavo* patre, vel quia instituta es à tam prudentibus præceptoribus, *Guilielmo* inprimis *Grindallo*, *Rogeri Aschami* pupillo, laudatissimo quidem juvene; ac deinde a *Rogero Aschamo* ejus Tutore, non possum facile quidem statuere. Hic pupillus in te docendo primum locum occupavit, non sine omni fortasse Tutoris consilio: Sequutus est pupillum Tutor omni eruditionis laude cumulatissimus, qui & illam perfecit doctrinæ effigiem, quam ille alter & primus *Apelles* tantum inchoaverat, nondum ad finem immatura morte correptus, perduxerat. Inauditum hoc & valde admirabile, ut post *Apellem* alius pictor exurgeret, qui in ejus suffectus locum, & posset optime, & pertentaret felicissime, admirabilem illam oris pulchritudinem reliquarum corporis partium accessione illustrare, & splendidioribus coloribus nobiliorique artificio reliqua lineamenta exprimere, delineare, & perficere. Superavit hic *Apellem Apelles*, & erat inventus *Apelles Apelle* superior; hoc nullus unquam pictor efficere potuit. Neque hi fuerunt imaginum, sed mentium pictores. non penicillo sed ingenio, non coloribus sed eruditione & artibus hanc duxerunt imaginem mentis tuæ, prudentissima *Elizabetha*. Deus bone, quæ est hæc doctrinæ effigies, quam admirandum artificium, quod undique omnibus numeris, omnibus partibus & coloribus est absolutissimum! Quæ cum ita se habeant, cui ego potius eruditissimi Præceptoris eruditas elucubrationes consecrarem, quam eruditissimæ ejusdem discipulæ. Cui prius fidelissimi servi & humillimi subjecti perdoctas Epistolas dedicarem,

E P I S T O L A

carem, quam nobilissimæ Principi, gratissimæ & humanissimæ Regina? Cui denique citius offerrem *Rogeri Aschami* perjucunda scripta, quam Serenissimæ *Elizabethæ*, ejusdem *Rogeri* amplissimæ, liberalissimæ, carissimæ Dominæ? Offero igitur Majestati tuæ has epistolas magna orationis suavitate conditas, & dulci sententiarum concinnitate conscriptas. quæ certe & *Rogeri Aschami* qui scripsit, singularis erga tuam Serenitatem studii manifestum testimonium; ac paratissimæ meæ, qui non sine omni labore collegi & disposui, erga tuam Celsitudinem observantiæ officiique apertissimum argumentum esse possunt. Atque cum hisce patris epistolis suscipe quæso, Clementissima Princeps, in tuam tutelam, hunc *Rogeri* filium *Ægidium Aschamum*, pauperem quidem, & ab amicis inopem, ac benigna liberalitate tua effice perpetuo tuum. Amisit patrem qui filium tueretur, qui utilitati consuleret, qui sumptibus educandum & in Academia instituendum curaret. Amisit, inquam, patrem, benignum patrem, eruditum patrem: & voluntate ad auxiliandum paratum, & amore ad tuendum & ornandum filium satis inflammatum. Habet matrem suæ educationis satis studiosam: sed ad institutionis sumptus sustentandos non satis habilem & potentem. At quid de felici hujus pueri in bonis literis progressu dubitamus, cum tuam habeat Majestatem patris demortui memorem, *Rogeri Aschami* amplissimam Dominam, ac orphanorum benignissimam matrem? Hunc igitur puerum, & parente orbum, & amicis destitutum, Majestatis tuæ mando & commito fidei: ac mirum in modum oro, ut eum accipias, acceptum serves, ut dixit ille apud Comicum adolescentulus. *Tu potes quantum vis, velis igitur quantum potes, nec patere divi-*

D E D I C A T O R I A.

*divinam tuam in hunc Rogeri Aschami filium
benignitatem claudier.* Deus enim optimus te,
optima princeps, nobis *Anglis* tuis, primum ad re-
ligionem quasi expiandam: ad impietatis fibras
radicitus extrahendas, Christi que gloriam latissime
propagandam restituit. deinde ad inopes susten-
tandos, ad Gymnasia fovenda & constabilienda, ad
literas excitandas, scholasticosque tuis largissimis
beneficiis e solo & pulvere ad summum literarum
fastigium erigendos suscitavit. ac postremo ad im-
mortalem famam nominisque celebritatem & pe-
rennem & nunquam morituram gloriam e hostium
crudelissimorum faucibus reservavit. Sed quo ve-
hor? Sum fateor, longior quam institueram. Sed
in hanc me loquacitatem coniecit hic *Agidius
Aschamus* discipulus meus, tuus, spero, futurus,
beneficiis tuis astrictior. Mallem equidem Clemen-
tissima Princeps, honesta petendo videri nimis mo-
lestus & insigniter impudens: quam discipulum de-
ferendo nimis ingratus haberi. Si Majestas tua, ea
qua es clementia & liberalitate, huic petitioni ac-
quieverit, & divinas aures ad has obscurissimi ho-
minis supplicationes arrexerit; huic puero rem
valde utilem, matri gratam & optatam, sed dig-
nitate ac Majestate tua dignissimam fecisse videbe-
ris. Accipe igitur rursus, illustrissima Regina,
hæc quæ ego offero observantiæ & officii mei erga
tuam excellentiam testimonia: ac scribentis præ-
claram indolem egregiumque in literis conscri-
bendis artificium, cum colligentis & in lucem pro-
ferentis industria, benigno vultu quæso amplectere.
Deus optimus maximus, tuum felicissimum imperi-
um latissime propaget, & longissime precor perpe-
tuet & proroget. ut vel majorum tuorum *Henrici
tertii*, ac *Edvardi tertii* imperandi annos felicissime
attin-

EPISTOLA

attingas, vel *Henrici* Patris, si humana te fragilitas
finet, triginta octo annorum imperium cum summo
tuorum gaudio conduplices. Quod solum nos tui hic
Collegii membra possumus, a Deo quotidianis pre-
cibus valde contendemus, ut salutem omnem & fe-
licem in terris, & perpetuam in cœlis, tuæ Ma-
jestati sua bonitate concedat.

E Schola Majestatis Westmonasteriensi
Februarii XVII. 1576.

Serenissimæ

MAJESTATIS TUÆ

Humillimus Servus, & Scholæ tuæ
Westmonasteriensis Moderator.

EDVARDUS GRANT.

BENI.

AD
 ADOLESCENTULOS
 LATINÆ LINGUÆ STUDIOSOS,
 EDVARDI GRANT ORATIO,
 DE
 VITA & OBITU
 ROGERI ASCHAMI,
 Ac ejus Scriptionis laudibus.

Proditum est memoriæ, studiosi adolescentes, *Officium Augustum*, Imperatorem Romanum, & artibus excultum, & rerum gestarum gloria florentem, egregium illud & memorabile, *Publii Virgilij Maronis* *Æneidos Opus*, ad Poetæ perennem famam, ad literariæ Reipublicæ summum fructum, & ad *Maroniani* nominis perpetuam celebritatem, ab igne & flamma conservasse. Motiens enim, ut probe meministis, *Publius Maro*, testamento iussit, ut illud opus nondum ad finem perductum, igne consumeretur. Sed putavit prudentissimus Princeps, Poetæ nomini consultius, & omni posteritati salubrius fore, si tot labores ab igne conservaret, quam ut legum severitati & suorum *Maronis* voluntati, ad summum literarum detrimentum, ad Poetæ perpetuam oblivionem, indulgeret. Quamobrem, subductis utrinque rationibus, & operis utilitate commotus, & versuum cremandorum dispendio perterritus, in hæc verba prorupisse dicitur :

*Frangatur potius legum veneranda potestas,
 Quam tot congestos noctesque diesque labores
 Hauserit una dies, vivat Maro doctus ubique,
 Ingratusque sibi, studiorumque invidus orbi,
 Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur.*

In re fere simili, diversa tamen ratione, excubuerunt omnes cogitationes meæ, omnes curæ, omne studium. *Rogerus As-*

Aschamus, quem ego ornandum in præsentiarum suscepi, nullum hujusmodi opus in manibus habebat inchoatum. Reliquit hæc scripta, sed multis chartulis dispersa, non in unum fasciculum congeſta; hic & illic disseminata, non collecta, nec ordine disposita; non jussit hæc concremari testamento, quæ ego collegi meo studio. Non ab ignibus, sed a blattis & tineis reservavi; non ad meam laudem, cui nulla debetur; sed ad *Aschami* perennem gloriam, quam obnixè ejus nomini parare conor, in lucem & hominum oculos produxi. Hæc inprimis ad meam utilitatem, & nonnullam fortasse delectationem, situ fere obducta, & crassis obscurata & circumfusa tenebris, collegi. non ad aliquam hinc aucupandam inanem gloriam, quam vanam & futilem judico: sed ad doctissimi viri perpetuam celebrandam memoriam, quam semper florentissimam esse cupio, divulgavi. Ego ne unquam quidem ullius existimationis tam sitiens, vel *Aschami* laudis tam invidens, vel meæ tenuitatis tam insolens prædicator, vel summæ *Rogeri Aschami* eruditionis tam parvus & restrictus æstimator fuerim, ut vel me in hominum voculas ad inanem quandam & fumosam quærendam laudem committere vellem, vel ad *Aschami* famam, meo studio perpetuo concelebrandam, nomen meum ad gravissimos casus, extremosque ignominie scopulos impingere nollem. Qui sic sentiunt, profecto de meo satis pudenti pudore, nimis impudenter sentiunt. & quibus rationibus commotus, caussisque adductus hæc evulgaverim, non satis prudenter intelligunt. Videmus complurimos hoc factitasse. conspicimus multos talibus rationibus prolectatos, hujusmodi operam in amicorum scriptis colligendis, purgandis, & eventilandis posuisse. Quid impedit, quo minus ego idem, ad meam utilitatem, ad meorum fructum, ad nonnullorum explendam avidam expectationem, in *Rogeri Aschami* scriptis colligendis, & ex tenebris in lucem proferendis, quibus mea nunc opera, ad vestram, scio, expectationem, & fructum, spero, nonnullum fruimini, quæ alioqui periissent, feliciter pertentem? An aliquid de hiis, quæ in *Rogero Aschamo* summa fuerunt detractum erit, si ego in quo omnia sunt vix mediocria, ad laudem nulla, ad eruditionem per exigua, hanc suscipiam provinciam, quam alii, qui melius præstare potuissent, nec attingere, propter horum scriptorum penuriam, nec adornare, propter laboriosam hujusmodi epistolarum conquisitionem potuerunt? Atque, quemadmodum nunquam eram vel excellentis *Rogeri Aschami* laudis & ingenii tam ignarus, quin vehementer exoptarem, ut alii hoc facerent, quam

rent, nec eminentis aliorum eruditionis tam invidens, aut
 mei obliviscens, ut non semper cognoscerem complurimos,
 & prope innumerabiles, utriusque Academiae alumnos, hu-
 jusmodi laborum conficientissimos, & ad hæc præstanda mu-
 nera longe aptissimos. Sic profecto stultum nimis, puerile,
 & a communi utilitate abhorrens fuisset; tam durum in
 meipsum, tam difficilem erga alios, tam aversum a literaria
 Republica esse; ut putarem me omnino, ad hoc adornandum
 munus ineptum & inutilem esse. Quidni? nactus hæc scripta
 ad aliorum fructum in lucem non proferrem? aut conqui-
 escentibus aliis, hunc laborem, communis utilitatis gratia
 subterfugerem? Ad hujus igitur muneris susceptionem,
 non aliqua laudis expectatio quam ex *Publii Virgilii Maronis*
 præclaro opere adeptus est *Octavius*, me impulit: sed volun-
 tas mea ad literas paratissima, studiosorumque adolescentu-
 lorum provehenda studia satis propensa, commovit. Res
 graves & pernecessariæ attrahere me potuissent, utpote
 summus meus erga *Rogerum Aschamum* amor, egregia homi-
 nis laus, excellentis doctrinæ admiratio, tacitæ studioforum
 de illius ingenio & eloquentia cogitationes: quæ omnia ego
 non neglexerim, sed privatæ meorum studiorum rationes &
 animi delectatio, quæ mihi in ejus legendis chartulis obrep-
 serit, ut hunc potissimum laborem susciperem, in primis
 adduxerunt. In hiis enim legendis, scribendi suavitate valde
 delectabar; in litteris perlectitandis, orationis alliciebar le-
 nociniis; in sententiis diligentius appendendis, totus in
 ejus ingenii & doctrinæ admirationem rapiebar. in verbo-
 rum copia, ornatu & structura intuenda, mira perfundebar
 voluptate. Transcripsi statim omnia & variis locis dispersa,
 in unum fasciculum redegei. Ex quo consilio meo, operaque
 in hanc rem collocata, si ulla ad vestra studia utilitas exire
 atque emanare potuerit: tum satis me laudis paravisse, ube-
 remque laboris mei fructum percepisse, arbitrabor. Nec
 hoc a me arroganter factum existimari velim, si de *Ascham*
 meo illud carmen, valde fortassis amanter prædicem, ut or-
 dine ultimum, sic mea sententia, dignitate primum, & huic
 meo proposito aptum, quod de suo *Virgilio*, *Octavius* valde
 laudabiliter usurpavit.

Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur.

Sed de *Aschamo* meo longior mihi vobiscum instituendus
 est sermo, ingenui adolescentes. Et de *Aschamo* quidem,
 & *Aschami* laudibus & scriptis, multa dicenda videntur.
 Verum enimvero, ut ego rectius mihi dicendi de eo cursum

instituiam, & vos melius & facilius, quæ a me rudi quodam modo, & jejuna oratione dicentur, percipiat, statui tripliciter de *Aschamo* dicere. primum de tota vita & obitu; deinde de ejus scriptionis, & dictionis laudibus pauca; postremo vos adhortabor, licet mea non indigeatis admonitione, ut hæc ejus, & horum similia diligenter perlegatis. Et quo citius vos hinc fructum aliquem capere possitis, ostendam quibus modis & viis ad hanc, quam ille cum aliis adeptus est, scriptionis elegantiam, & dictionis puritatem, facillime pervenire possitis. Et licet sus *Minervam* docuerit, malui tamen meam ineptitudinem prodere, & infantiam propalam patefacere, ut mei hinc saltem aliquid addiscant: quam officium in hac re meum imprudenter deferere, aut laborem, juxta data occasione, negligenter subterfugere. Nihil fictum aut falsum ejus laudibus affigam, nihil vanum aut non necessarium introducam, nihil inutile licet vobis fortasse notum & cognitum, in medium proferam, ut vestros animos, satis ad studia propensos, ad hæc & aliorum simillimorum imitanda scripta alliciam. Ea tantum de *Aschamo* dicam, quæ vel olim a præceptore meo *Joanne Rastero*, erudito, quidem & honesto viro, ejusdem Collegii, eo tempore alumno, sapissime audiverim; vel a *Rogero Aschami* amicis & notis complurimis, præcipue a per dilecto amico meo *Gulielmo Irlando*, ejusdem *Rogeri Aschami* olim pupillo, aliisque præstantibus viris in summa dignitate constitutis, diligenti perquisitione didicerem; vel quæ potissimum ex ejus scriptis & literis vel Anglice, vel Latine exaratis exhausserim & eruerim. Præbete quæso mihi vestras attentissimas aures, dum hæc a me proposita tenuiter pertractata fuerint.

Rogerus Aschamus, * *Kirby Wiske*, ut fertur, in agro Eboræ.

* Non *Kirby Wiske*. ita enim libri apud gentes externas impressi, & *Fullerus noster*, in *Historia virorum Angliæ illustrium* evulgarunt: sed *Kirby Wiske* legendum esse constat. Est enim is, viculus quidam, sive Paræchia, in agro Eboracensi ad ripam fluminis *Wiske*, & in vicinia *Northallertonæ* oppidi situs. *Aschami* nostri ortu, non tantum clarus; sed & genere Domini *Palliseri*, Reverendissimi Archiepiscopi *Cassiliensis* perillustris: & *Georgii Hiccesii*, ibidem natali die; viri, & omni genere virtutis, & pietatis, & doctrinæ vera laude cumulatissimi, semper futurus celeberrimus. Natum eo loco se fuisse testatur vir eruditissimus, in *Dissertatione de usu Linguarum Septentrionalium Epistolari*, quam ad *Showrum* suum ornatissimum scribit, in *Thesauro earundem veterum Linguarum Septentrionalium doctissimo* quidem, & instructissimo, p. 155. censi,

gens, honesta & generosa familia natus est, circa annum Domini MDXV. Pater illi *Joannes Aschamus*, fuit nobilissimi viri Domini *Scroupi* familiae Oeconomus. Qui ea vitae integritate, ea morum gravitate, honestate, & in rebus gerendis prudentia & modestia floruit : ut non cum vulgari genere hominum illius regionis æquandus, sed cum optimis sui loci atque ordinis viris, jure comparandus esset. Mater erat *Margareta Aschama* honestissima & castissima femina, multis generosis viris cognatione & sanguine propinquissima. Hi, cum tres filios, *Thomam*, *Antonium*, & hunc *Rogerm Ascham*, filiasque procreassent; & iis disciplinis, literis, & moribus, quibus puerilis ætas imbui solet, summa cura effingendos & informandos curassent: † quadragintaque septem annos conjunctissime conjuges vixissent; una die, & eadem fere hora, una ad Christum, morte etiam ipsa jugati, commigrarunt. Hic *Rogerus* a patre dimissus, in clarissima *Wingfieldiana* familia, ornatissimi viri Domini *Antonii Wingfieldi* sempiternæ memoriæ viri impensis, pueritiam suam honestissime sustentatam transegit. Cujus etiam singulari beneficaque provisione, una cum ejusdem Domini *Antonii* filiis, sub *R. Bondo* communi præceptore, quem patris in loco perpetuo habuit, & unice semper coluit, prima literarum, adeoque virtutis omnis, non infelicia nec pœnitenda fundamenta jecit. Puer acri ingenio & singulari industria erat, magno quoddam literarum desiderio inflammatus. libris *Anglicis*, a quo semel literarum elementa didicisset, perlectitandis mirifice deditus. Quod quidem quasi apertum quoddam omen fuit futuræ diligentiae, & *Philosophicæ*, in pervolvendis & Græcis & Latinis libris: ex quibus, herbescente jam ætate & maturescente, suavissimos eruditionis succus exhausserit. Cum sic sub *R. Bondo* in ea familia tirocinium posuisset, & cum præceptoris industria, tum sui ipsius ingenio, & ad literas propensione, ad eam eruditionis maturitatem pervenisset, ut ad clariora jam doctrinæ domicilia esset promovendus: summa ejusdem Domini *Antonii Wingfieldi* prudentia, consilio, ope, & auxilio, in gravissimum literatissimorum virorum, nobilissimi *Divi Joannis Evangelistæ Collegii Cantabrigiæ*, cœtum ascriptus est, circa Annum Domini MDXXX. Hunc Dominum *Antonium Wingfeldum* semper in omnibus vitæ rationibus, turbulentissimisque rerum acerbitatibus, tam propensum adjutorem, tam benignum & liberalem patronum expertus est, ut quocunque animo & cogitatione converteret, videbat, ut

† Vid. *Epist. IX. lib. 1.*

de se dixit, promerita ejus veluti densa quædam apum examina, sic undique memoriam suam circumsepire, ut illis referendis nunquam se parem futurum præfagiret. In hoc nobili Collegio Tutor illi erat *Hugo Fitzherbertus*, ejusdem Collegii socius, doctrina, virtute, & modestia præstans, & *Robertus Pembero* intima familiaritate conjunctissimus. Quem *Pemberum* summa caritate complexus est *Fitzherbertus*, & ad omnem honestatem, sacræque Scripturæ lectionem, melliflua oratione sapissime vocavit, & amicissime instruxit. Hic etiam *Rogerum* ob egregias animi dotes, unice dilexit, & bonis literis, virtute, & pietate instruit. Erant eo tempore, quo *Rogerus Aschamus* huic collegio fuit emancipatus, in hac Academia omnium liberalium artium doctores & magistri egregii. Imo certe in hoc uno Collegio, quod ea ætate singula totius orbis literarum domicilia & doctissimorum Theologorum numero, eruditissimorum Philosophorum turba, eloquentissimorum Oratorum multitudine, vel juste adæquare, vel longe superare posset. erant complurimi homines, omni politiori literatura, linguarumque cognitione præstantissimi. Quorum ille provocatus exemplis, & literarum imbibendarum ardore incensus, brevi, propter admirabilem ingenii vim, & indefessam in studiis industriam, tantos in in Græcis Latinisque literis, progressus fecit, ut omnes æquales, si non superaret, certe unus singulos adæquaret. Eo, inquam, tempore *Cantabrigiam* venit, quo literæ, & Græcæ & Latinæ efflorescere, & præclara studia in ea Academia herbescere, & ad summum hujus regni ornamentum maturescere cœperunt. Ea ætate postea floruit, qua *Georgius Daius*, *Joannes Redmannus*, *Robertus Pemberus*, *Thomas Smithus*, *Joannes Checus*, *Nicolaus Ridlaus*, *Edmundus Grindallus*, *Thomas Watsonus*, *Gualterus Haddonus*, *Jacobus Pilkintonus*, *R. Hornus*, *Joannes Christophersonus*, *Thomas Wilsonus*, *Joannes Setonus*, & infiniti alii excellenti doctrina præditi, & perspecta vitæ morumque probitate ornati, magna Academiæ eo tempore lumina, maxima postea totius Reipublicæ ornamenta, vigerunt. Hii enim, & ex hiis præcipue *Thomas Smithus*, Academiæ splendor, & *Joannes Checus Cantabrigiæ* decus, suo exemplo, eruditione, diligentia, constantia, consilio, non studendi solum, sed recte vivendi ordine, ad præclara studia omnes adduxerunt, & concitarunt, qui ab eo tempore ad hunc usque diem, in *Cantabrigia* suecreverunt, & ad eminentem aliquam doctrinam surrexerunt. Erant in hoc puero, præter præclaras ingenii dotes, virtutumque semina, literarum avidum desiderium, quædam etiam incredibilis modestia,

destia, pudor singularis, & gravitas quædam, ut *Pemberus*,
 dicere solebat, major quam quæ ab illa puerili ætate ex-
 pectanda esset. Magnam multis de suo acri ingenio, rara
 indole, & magna in literis delibandis industria spem exci-
 tabat, præcipue *Roberto Pembero*, homini Græcæ linguæ ad-
 mirabili facultate excultissimo. Is enim prædicere solebat,
Aschamum puerum, jam jam propediem inter viros excellen-
 tes, & utriusque linguæ peritissimos collocandum fore, vel
 apud morosos & iniquos iudices. Multis & magnis viris,
 a primo statim anno acceptissimus; doctis & eruditis, gra-
 tissimus: a *Joanne Chæco* perdilectus, eique Græcæ linguæ
 studio postea conjunctus: *Thomæ Smitho* valde familiaris,
Joanni Remanno magna amicitia copulatus; *Ridley*, *Daio*, &
 reliquis hujus notæ viris carissimus; a sui similibus valde
 amatus. Hunc *Robertus Pemberus* unice amabat, amplexaba-
 tur, in manibus habebat, laudabat, ad majora in dies & præ-
 sens sermone, & absens literis excitabat. A pueritia Græ-
 cis literis valde delectabatur, eas assidue meditabatur, & cum
 Latinis, ad suam utilitatem, quotidie conjungebat. Et quo
 citius ad Græcarum literarum cognitionem perveniret,
 ipse puer, pueros Græcas literas docebat, quod *Pembero*, ma-
 ximum videbatur admirabilis cujusdam in eo futuræ eru-
 ditionis argumentum. Hortabatur eum *Pemberus* ut hoc
 assidue faceret, ad suam augendam & locupletandam in ea
 lingua facultatem. Laudabat in hac re conatum industriam-
 que ejus indies. Et ad eum persequendum cursum, exacue-
 bat; & virtus certe laudata crescit. Excitabat, etiam in hoc
 puero *Pemberus* magnum desiderium pulsandi lyram, Mu-
 sarum, ut ipse putavit, cultoribus aptissimam: & *Aschamo*,
 quod musicam vocalem probe callebat, facillimam. Is qua-
 dam in Epistola ad *Rogery Aschamum* scripta, eum affatur
 hisce verbis: Rogere carissime, Ago tibi gratias pro Epistola tua
 Græca, quæ vel Athenis videri potuerat scripta, adeo, ad un-
 guem ἡ τὴν Ἐπιστολὴν observasti: & est elegantissime depicta, quod
 in te perpetuum est. Douxæum & Pilsonum felices putas, sed
 tu adhuc adolescentulus & pene puer utrumque longissimo superas
 intervallo: sive id studio, sive naturæ debes, aut utrique potius.
 Sum literarum tuarum cupidissimus, quæ me mirifice delectant, vel
 descriptionis elegantia, vel ipsarum præstantia. Da operam, ut sis
 perfectus, non Stoicus. ἀλλὰ Λυαῖος, hoc est, ut belle pulses lyram.
 Perlege, ut facis, Græcum aliquid pueris; plus utilitatis tallatura
 est tibi unica fabella Æsopi perlecta abs te, quam si audisses totam
 Iliada Latine a doctissimo enarratam. Plinium, lego in quo re-
 rum cognitio est maxima, & Latina lingua operis floridissima.

Hæc

Hæc *Pemberus*. Præterea admirabilem prorsus in pingendo gratiam assequebatur, quotidieque eam belliores picturatioremque usu efficiebat. Cœpit jam, maturescente ætate, utriusque linguæ auctores assidue legere, privatis exercitiis indulgere, dialecticis disputationibus, & domi & foris interesse, prælectionibus & privatis & publicis adesse, philosophiæ & eloquentiæ amore exardescere, in literis humanioribus tempus contere, historiarum suavitate capi & delectari. In quibus, cum aliquot annos, ad suam maximam utilitatem, ad aliorum magnam admirationem versatus fuisset, & ejus ingenium & eruditio non solum domi eminare, sed foris in publicis scholis circumsonare, & in quodam quasi ingenii Theatrum prodire cœpisset, erat tandem, juxta morem & consuetudinem Academiæ, summo totius Academiæ assensu, in Baccalaureatus gradum, tanquam primum industriæ & doctrinæ suæ præmium, & sertum cooperatus, Anno Domini MDXXXIV. Februarii 18. ætatis suæ agens annum decimum octavum. & paulo post in die electionis sociorum proximo sequente, Martii 23. erat opera & clandestino auxilio *Nicolai Medcalfi Collegii Divi Joannis* eo tempore *Magistri*, in sociorum cœtum ascitus. qui dies omnium in vita jucundissimus, & quasi dies natalis, ei visus fuit. Nec hoc novo honore elatus studia deseruit; sed hoc tanquam virtutis & eruditionis ornamento incitatus, magis ac magis in studia incubuit, & in Musæum se omnino abdedit. *Ciceronem* sibi, *Platonem*, *Aristotelem* penitus pervolvendos proposuit. *Ciceronis* diligentissimus cultor, maximus amator, prudentissimus imitator. Hunc & unice amplexus, & ad stuporem usque admiratus est. Hujus limpidissimis fontibus suos rivulos adauxit. Hinc dulcissimos purioris dictionis succos exhaustit. Hinc suavissimas cultioris orationis aquas ad suam immensam laudem, ad pupillorum, quos jam habuit, præclarum uberemque fructum, ad totius Academiæ maximum ornamentum, profluenter exsuxit. Hunc auctorem si quis alius, & constanter pervolvit, & prudenter imitatus est, suisque scriptis & exercitationibus, cum publicis, tum privatis optime expressit. Si quid postea in dictionis puritate, scribendique præclara facultate excelluit, id omne *M. T. Ciceroni*, & *C. Cæsari* acceptum ferre debet. Maluit enim ex ipsis fontibus plenissime haurire, quam rivulos inde deductos consecrari. *Platonem* totius *Græciæ* lumen, *Athenarum* splendidissimam gemmam, &olvebat sapientissime, & ejus præceptis animum utilissime excoluit. Nec frigide aut supine legebat, sed ad maximum fructum, & dicendi

cendi judicandique facultatem perlegebat. Ex *Aristotele*
 philosophorum principe, abditarum rerum cognitionem, &
 præclaros sapientiæ thesauros diligentissime excerptit. *Thucy-
 didem*, & *Herodotum* optimos Historiographos: *Demosthenem*
 & *Isocratem* suavissimos oratores privatim discipulis præle-
 gebat. Varios philosophos, oratores, poetas, aut publice in
 Collegio, aut privatim in cubiculo exponebat. Ex quibus
 studiis & exercitationibus, tantam & eruditionis accessio-
 nem, & tam plenam utriusque linguæ facultatem est adeptus,
 ut nomen ejus magis atque magis enituerit. Et jam præter-
 lapsis in hisce studiis & exercitiis trium annorum curriculis,
 maximo totius Academiæ applausu, in celeberrimis comitiis
Cantabrigiæ habitis, Anno Domini MDXXXVII. die *Martis*
 post festum *Divi Petri, & Pauli*, artium magister inauguratus
 est, annum ætatis suæ agens vicesimum primum, cum jam
 clarissimæ memoriæ Princeps *Henricus Octavus* viginti novem
 annos regnasset, & *Edwardum* nobilissimum filium ex uxore
Joanna Semevia Regina progenuisset. Erat moribus facillimis,
 animo aperto & simplici; natura erat lenis & mitis, comitate
 affabilis, amicis fidelissimus: vita honestus, homo ad ami-
 citias cum bonis & eruditis copulandas natus; & ad conciliandas
 & devinciendas hominum voluntates aptissimus. Amicos summa fide,
 maximo studio, & quibus potuit officiis, amplexus est, coluit, observavit. Nemo majore di-
 ligentia, majore cura pupillos instruebat. Nemo majore fide,
 arctiore amicitia suos discipulos diligebat. Vix cre-
 deres, quo studio, qua animi contentione eorum saluti utili-
 tatiq; consuleret. Et non solum literis Græcis & Latinis
 prudenter excoluit: sed bonis moribus, optimis præceptis,
 virtute, pietate, valde laudabiliter instruxit. Eorum studia
 partim hortatione, partim suo exemplo accendit & inflam-
 mavit: ac ad optimos quosque utriusque linguæ auctores stu-
 diis excolendos mirifice commovit & incitavit. Hujus pu-
 pillus fuit *Gulielmus Grindallus* juvenis laudatissimus, præ-
 claris eruditionis laudibus ornatissimus: quem a parvulo in-
 ter cubiculi parietes, septem fere annos literis Græcis La-
 tinisque instituit. Is enim *Grindallus*, Græcis literis ita fuit
 excultus, ut nemini in ea Academia, vel ipsius *Rogeri Ascha-
 mi* judicio, post *Joanem Checum*, & *Thomam Smithum* concederet.
 Ita eruditione & philosophia instructus, ut omnes in eo
 Collegio æquales superaret. Qui postea, ex Academia, *As-
 chami* tutoris opera, in Aulam vocatus a Domino *Joanne Checo*,
 brevi post tempore, doctor ad instituendam illustrissimam
 Dominam *Elizabetham* adhibebatur. Ad quem *Robertus Pem-
 berus*

berus sic scripsit in quibusdam carminibus ad eum missis, antequam ab Academia commigraret. Quæ quoniam sunt quasi certum hominis testimonium, non pigebit adscribere:

*Ad me quos dederas, juvenis doctissime, nuper
Versiculos legi terque quaterque tuos :
Illis te mirabiliter Grindalle profecto,
Pemberum credas exhilarasse tuum.
Ditio tam facilis tua erat, bene tamque Latina,
Tam dulces numeri, tam lepidique tui :
Ut multos aut jam versus fecisse per annos,
Ad Musas natus vel videre mihi :
Ad Musas natus, qui talia carmina pangis,
Judicio appares, docte Guilhelme, meo.
Huc quo te natura vocat ducitque benigna,
Ingenii vires tu quoque flecte tui.
Non doctos, sed nos dociles natura benigna,
Produxit, doctos cura laborque facit.
Naturæ dotes industria perficit, illa
Si desit, felix nil valet ingenium.
Contigit ingenium multis naturaque felix,
Ast in perpaucis cura laborque vigent.
Inter perpaucos illos Grindalle videris,
Tu quoque conspicuum velle tenere locum.*

Hujus etiam pupilli fuerunt, præter alios, quorum non occurrunt mihi nomina, Joannes Thomsonus, Edwardus Ravenus, & Gulielmus Irlandus: ita literis Græcis Latinisque instructi, ita moribus suaves, ita liberalium artium splendore conspicui, ut Rogeri Aschami discipulos facile possis agnoscere. Rogerus Aschamus jam juvenis, magnis ingenii ornamentis adjutus, maximis naturæ præfidiis ornatus, summis diligentiae & literarum beneficiis præditus, ad Græcam Linguam publice in scholis, Academiæ nomine, totius Academiæ suffragiis, cum satis luculento stipendio erat ascitus: priusquam munificentissimus Princeps Henricus Octavus, Lectionem suam Græcam in Cantabrigia instituisset. Ex quo tempore etiam Græcam linguam quotidie in Collegio Divi Joannis ubi socius fuit, longo tempore prælegebat. Hic imprimis novam Græcæ Linguae pronunciationem, ab ornatissimis viris totius Academiæ luminibus, Thoma Smitho, & Joanne Checo felicissime introductam, imitari, & amplecti volebat: & ob eam causam in initio, cum Poneto juvene ingenioso & disertio, Reginei Collegii socio velitabatur. sed in eam
gra-

graviter ac aperte invehi, propter *Checi* & *Smithi* auctoritatem, non audebat : quos suos ornatissimos amicos, doctissimos semper præceptores agnovit. Cujus pronunciationis vestigia paulo post mente sua impressit, & ad extremum usque spiritum acerrime propugnavit : ut in quadam ad *Hubertum* epistola, virum Græcæ Linguae cognitione instructissimum, Comiti *Palatino Rheno* a secretis, tertio libro dilucide appareret. Honestas oblectationes, honesta exercitia, utpote quæ erant docto homine digna, amabat plurimum. sed ea potissimum, quæ & corporis prodesse sanitati, & animi robur & firmitatem augerent. Sagittando se multum exercuit, & quanta peritia exercuit, liber a se doctissime conscriptus, & *Henrico Octavo* ante perfectionem in *Galliam* ad expugnandam *Bononiæ* oblatas, Anno Domini, 1544. testificari potest. De quo libro *Robertus Pemberus* hæc duo carmina ludit.

*Non minus hic arcu, est quam lingua clarus utraque,
Sic ornat patriam, sic juvat ille suam.*

Nec defuerunt, qui ei hanc sagittandi oblectationem vitio vertebant. qui si cum *Aschamo* comparentur, aut prudentia, linguarum peritia, ingenio, rerum usu, scribendo, excogitando, honeste vivendo, pupillos diligenter instituendo, plane frigescerent. Honestas exercitia honestam & studiosam decent vitam : nec in vita honeste agenda, sunt negligendæ honestæ oblectationes. Etenim honesta oblectatio molestiam a severioribus negotiis collectam fugat, & homines laboribus reparat & restaurat. Quam rem, ut tanquam licitam & legitimam, semperque omni hominum generi concessam comprobem ; necesse est, ut paululum excurrat & ex suis limitibus expatiatur oratio mea : dum ostenderit, *Rogero Aschamo* probe licuisse, ad animi relaxationem, honestis exercitiis uti ; & eum maxime, ad conservandam corporis sanitatem, debuisse talibus indulgere delectationibus. Licet ille ipse hanc rem, in initio primi libri *De arte sagittaria* doctissime tractaverit, unde defensio satis honesta, & responsum satis aptum peti possit : tamen quoniam tempus postulat, & occasio oblata didicendi materiam subministrat, non gravabor, pace quod fiat vestra, rem eandem, licet non eisdem viribus, commu-
nare ; & exemplis rationibusque clarissime illustrare. Legimus *Scipionem* & *Laelium*, par veræ amicitiae clarissimum, ut *Valerii Maximi* verbis utar, honestis oblectationibus sese dedisse. Qui rure feriantes puerilibus ludis animum relaxabant, & ad *Cajetam*, portum *Campaniæ*, *Lucrinumque lacum Cam-*

Panise, conchas, id est duriores testas piscium, ut purpuræ, muricis, ostrearum, & umbelicos, id est rotundos calculos, nitidos, politos in speciem nostri umbelici, puerorum more colligere, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere solebant. Hoc relaxationis genus in otiosis viris & inertibus turpe; in *Scipione*, vero, *Africano* minore, & *Caiō Lelio* sapiente, summa amicitia, teste *Cicerone*, conjunctis: omnium virtutum inter se societate, ut *Valerius Maximus* refert, copulatis, videtur fuisse honestissimum. Nesciunt hii homines nimis iniqui rerum aestimatores, *Quintum Scaevolam Crassi* socerum, ac *Caii Lelii* generum, forensibus negotiis ministeriisque defatigatum, alea, & calculis, interdum pila, lufisse. Ignorant hii tetrici, & severi iudices, *Catonem* minorem, aleæ & potationibus indulisse. *Socratem* more puerorum arundinem ascendisse. *Amasim Egypti* regem compotationibus se dedisse jocoque, morionem & scurram egisse: postquam fori negotia curasset, & seriis occupationibus se defatigasset. Qui cum esset ab *Egyptiis* eo nomine accusatus, quod rem regi non convenientem faceret, sapienter respondit; *Arcus, si semper intenti sunt, ruptum iri*; ita si homines assiduo labori, continuis studiis se dedant, nec ulla parte ad lulum uti velint, fore, ut pedetentim, aut mente capti fiant, aut membris. unde præclare *Opidius*:

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Optime *Plutarchus* otium appellavit condimentum laboris. Moderatis enim & honestis exercitiis corpora exercent studiosi, ut ad studendum, laboresque in studiis perferendos alacriora & vegetiora reddant. Quemadmodum nimia intensio frangit arcum; ita perpetuo deditum esse literarum studiis, nec unquam animum honestis laxare oblectationibus; facit, ut animus humanus nequeat diu durare in feriis studiis & laboribus. *Crassus* apud *Ciceronem* 2. *De Oratore*, *Catuli* sententiam optime refellit. Dicit *Gymnasia* non animi, sed corporis gratia inventa & extructa fuisse. & affirmat otii fructum, non esse animi contentionem, sed relaxationem. In hac illustranda sententia, utitur imprimis exemplo *Scipionis* & *Lelii*, quo ego supra sum usus. qui fere rusticari & incredibiliter repuerascere solebant: cum rus ex urbe tanquam ex vinculis evolassent. Deinde aliud sumit argumentum a similitudine avium, quæ huic confirmandæ sententiæ belle congruit. Quemadmodum, inquit, volucres videmus procreationis atque utilitatis suæ causâ,

fin-

singere & construere nidos: easdem autem, cum aliquid effecerint, levandi laboris sui causa, passim ac libere solutas opere volitare: sic nostri animi forensibus negotiis atque urbano opere, addam etiam, gravissimis studiis defessi gestunt, ac volitare cupiunt, vacui cura atque labore. Amœna hercule similitudo, & quæ hujusmodi hominum errorem & nimis severam censuram optime refutare videatur. Nimio enim studio ingenium obtunditur, moderato exercitio reficitur: continuis studiis corporis vires enervantur, honestis laboribus jucundissime refocillantur. Continua quies, vel *Galeno* teste, maximum est malum ad corporis custodiam: at moderata corporis motio, ipso *Galeno* judice, maximum bonum. Ob hanc causam *Græci* in usu habuerunt certamina Gymnica, venationes, saltationes, nec non alia plurima: quibus quasi voluntariis exercitiis, ad veros & necessarios belli labores juventutem acuebant, ne otio torpesceret. Sic studiosi, ne studendo sine intermissione, ingenium obruerent, aut corporis vigorem labefactarent: habuerunt sua oblectamenta, musicam aut athleticam, aut alia hujusmodi, quibus animus studendo fatigatus, bellissime reficeretur. Quamobrem, si honesta exercitia molestiam fugent, & nos laboribus restaurent: si *Scipio* & *Lælius* gravissimi, & sapientissimi viri, conchas & umbelicos, puerorum more, collegerint: si *Quinctus Sævola* pila luserit, *Cato* alex indulserit, *Socrates* arundinem ascenderit, *Amasis* morionem egerit; si honestæ exercitationes corpora ad sustinendos labores promptiora reddant; si *Crassus* apud *Ciceronem* hoc idem confirmet; si aves, cum nidos construxerint, levandi laboris causa, labore vacuæ libere volitent; si corpora continuis studiis enerventur, honestis exercitiis reficiantur; si moderatæ corporis motiones, corporis sanitatem conservent, quies vero corporis viribus noceat; si *Græci* Gymnicis certaminibus, aliisque hujusmodi se exercuerint; si denique studiosi semper animos studiis defessos, aut musica recrearint, aut corpora arte athletica refocillarint; non video quid impediret, quo minus *Rogerus Aschamus* sua haberet honesta oblectamenta, arcu uteretur, aut *Ἀλεξτενομαχία* interesset. Hæc ideo a me obiter sunt in medium producta, ut omni negligentiae suspicione hominem constantem, gnavum, & industrium virum liberem, & nimis curiosam aliorum vanitatem erroremque omnibus deridendum propinem: qui cum ipsum virtute & literis adæquare non possent, invidere tamen, & ob honesta hæc exercitia reprehendere non cessarunt. Valde delectabatur sagittando, nec de se hoc tacuit, cum *Cantabrigia* esset: &

non-

nonnunquam studiis oppressus, hac exercitatione delectabatur. Sed hæc sagittandi cupiditas eum a libris nunquam avocabat: sed ingenium ad literas lætius & alacrius, voluntatemque ad studia recolenda paratiorem reddebat. Multi enim dantur ad studia reditus, a quibus necesse est, ut fiat sapenumero intermissio. Corpus habebat valetudinarium, multis morbis afflictatum, cui si nunquam pepercisset, & honestis laboribus refecisset, in suo statu diu durare non valuisset, ~~etiam nostra ipsi de nostra~~. Jam, unde digressa est, convertat se oratio nostra. Scripsit literas omnes, quas Academia ad Regiam majestatem, aut quoscunque alios honoratos viros, multorum annorum spatio, dederit: & tanta diligentia, tanta elegantia depinxit, ut nihil accuratius fieri, nihil elegantius depingi potuerit. Politissime quidem depinxit, venuste exaravit, hacque optima exercitatione, omnes tunc temporis studiosos, & litteratos longe superavit. Si Latine literas exararet, nihil admirabilius. Si Græce scriberet, manu ejus nihil pulchrius. Si Anglice literas pingeret, valde eleganter. Hac exercitatione postea docuit nobilissimum Principem *Edwardum Sextum*, illustrissimam Dominam *Elizabetham*, honoratissimos fratres, *Henricum* & *Carolum Suffolciæ Duces*, multosque alios, & viros & feminas. Et quod omnium præstantissimum, eique aptissimum fuit, frequens senatus Academiae, cum in *Joannis Checi* locum, qui Anno Domini 1544. *Julii X.* ab Academia ad docendum illustrissimum Principem *Edwardum*, a nobilissimo patre *Henrico Octavo* erat avocatus, unanimi consensu Oratorem Academiae designavit. Quod munus novem fere annos, & præsens & absens retinuit. ac tanta diligentia, tanta dignitate, tanta admiratione, tanta denique scribendi dicendique commoderatione eo est perfunctus, ut a nemine melius, aut præclarius adornari potuerit. Cujus suavitatem, ut testatur *Christophersonus* in quadam ad eum epistola, ita multi admirari solebant, ut nihil plane fuerit, quod eos ad politioris literaturæ studium magis incitaverit. Cujus in oratione gravitas ea fuit, ut animos audientium non ad prudentiam solam erudire, verum etiam ita promovere potuit, ut quo vellet, facile impelleret. Cujus Musa etiam in scribendo tam elegantes fuerant, ut suavitas ne sermonis, qui tam concinne, artificiose, ornateque constructus fuit, an prudentia in sententiis, quæ tam crebre erant in oratione posita magis oblectaverit, plane nescirent. Potui hujus rei locupletissimos testes adferre: sed non est necessarium in re tam certa & perspicua testibus uti non necessariis. ut ætate & tempore, sic doctrina, ingenio, linguarum peritia, humanioribus li-

teris

ris & historiis accrevit: ut illius nomen non unius Collegii
 arietibus concludi, non in obscuri cubiculi angulis abscondi
 posset, sed longe lateque disseminatum, per multorum vuculas
 dispersum fuit, & in apertum quasi existimationis campum
 erupit. Nobilibus viris, illustrissimis feminis, doctissimis
 episcopis innotuit. Quorum multorum gratiam aucupa-
 tur, plurimorum benivolentiam conciliabat, nonnullorum
 beneficam & liberalem naturam sentiebat. Inprimis autem
Eduardo Leo Archiepiscopo Eboracensi notissimus fuit. qui eum
 amavit plurimum, & multis beneficiis annuaque pensione
 liberalissime adornavit. *Duci Suffolciensi* lectissimæ feminæ,
 ejus nobilissimis filiis *Henrico* & *Carolo*; nobilissimæ fe-
 minæ *Annæ*, illustrissimi Comitissæ *Pembrochiensis* uxori, nobi-
 lissimique Domini *Marchionis Northamptonensis* sorori; sanctissi-
 mo viro Domino *Martino Bucero*, defuncto jam *Henrico*
Octavo Anno Domini 1546. circa finem *Januarii*, & patri
 accedente *Eduardo* filio ad religionem instaurandam nato,
 qui ex *Germania* amplissimis præmiis ab *Eduardo* Rege erat
 accersitus, ut *Cantabrigiæ* sacram *Theologiam* regio stipen-
 dio proficeretur. Quis *Bucero* erat *Rogero Aschamo* carior?
 quem majore amore complectebatur *Rogerus Aschamus*?
 quem majore fide, observantia, studio venerabatur, colebat,
 observabat *Aschamus*? Hunc & ætate, prudentia, consilio
 ætatem: & doctrina, moribus, vitæ sanctitate, præceptorem
 imper habuit diuque coluit. Postremo innotuit omnium
 adolescentularum *Phœnici*, generosissimæ Dominiæ *Eliza-
 bethæ*, *Henrici Octavi* filiæ, *Eduardi* Regis sorori, quæ ei,
 propter *Gulielmum Grindallum* ejus pupillum, qui eandem
 Dominam *Elizabetham* tum *Joannis Checi* opera docebat, plu-
 rimum favebat. A qua, post *Gulielmi Grindalli* obitum, cum
Rogerus Aschamus octodecim fere annos in *Academia* feci-
 tissime studuisset, & inter illius memoriæ viros floruisset:
 ætatis suæ annum agens trigessimum secundum, a literario
 otio, ad literarium negotium; ab *Academia*, *Cestoniam*;
 ubi illa tunc temporis, ut fertur, commorabatur, accersitus
 fuit Anno Domini 1548. circa mensem *Februarii*, impetrata
 a magistro & sociis absentiae venia, ut eam doctrinæ imagi-
 nem, quam in ea *Gulielmus Grindallus* inchoaverat, omnibus
 incrementis, coloribus, formis, & perpoliret, & politissima
 arte perficeret. Hic pupillus in eam docendo priorem locum
 occupavit: non sine omni fortasse tutoris consilio. sequutus
 est pupillum tutor omni eruditionis laude cumulativissimus:
 qui & illam perfecit doctrinæ effigiem, quam ille alter &
 primus *Apelles* tantum inchoaverat, nondum ad finem, im-
 matura

matura morte correptus perduxerat. Inauditum hoc & valde admirabile, ut post *Apellem* alius pictor exurgeret, qui in ejus suffectus locum, & posset optime, & pertentaret felicissime admirabilem illam oris pulchritudinem, reliquarum corporis partium accessione illustrare: & splendidioribus coloribus nobiliorique atificio, reliqua lineamenta exprimere & perficere. Superavit hic *Apellem Apelles*, hoc nullus unquam pictor efficere potuit. Neque hii fuerunt imaginum, sed mentium pictores: non coloribus, sed eruditione & artibus: non penicillo, sed ingenio, hanc duxerunt imaginem mentis illustrissimæ Domine *Elizabethæ*. Illam ille tanta diligentia, tanta experientia & studio duos annos docuit, & illa illum tanta constantia, labore, amore, voluptate audivit: ut ille ne majore quidem cum jucunditate & voluptate prælegerit, an illa lubentiore animo didicerit, non possum quidem facile statuere. Unum hoc dicam, ab eo libentissime nos omnes discere, quem magni facimus. Et magnum certe ad nostros in literis progressus momentum adfert, si magnifice de præceptore sentiamus. Illa Græcas literas avido quodam desiderio degustabat: Latinas indefesso studio arripiebat. In quibus quantum profecerit, aliorum sit judicium, qui & eam Latine Græceque loquentem audiverunt, & ad stuporem usque admirati sunt. Perlegebat cum illa Domina *Elizabetha* integrum fere *Ciceronem*, magnam partem *Titi Livii*, selectiores orationes *Isocrates*, *Sophoclis Tragedias*, *Græcum Testamentum*, locos communes *Philippi Melanthonis*, cum aliis hujusmodi insignioris notæ auctoribus. Quo amore, toto hoc tempore, & qua benivolentia unica hac feminarum *Phœnix Rogerum Alchamum* præceptorem prosequuta est, & qua observantia, studio, officio ille eam coluit, malui ego intacita tantæ Principis opinione relinquere, quam inepte & frigide aliis commemorare. Hæc omnia aperte ostendebat ille invitatus ab illa non satis consideratus, ut ille postea fassus est, discessus: quum, Domina sua *Elizabetha* invitissima, *Cantabrigiam* ad recolenda & celebranda vetera studia reverteretur. Nec aliquid unquam magis eum dolore afflixit, quam quod, illa invita, ab illa discederet, a qua maximum sui laboris fructum expectaret: ut postea felicissime contigit, cum Domina *Elizabetha* ad rerum gubernacula evecta fuit. Cum *Aulica* turba sic liberatus, & veteris otii literarii suavitati restitutus, *Cantabrigiam* rediisset: ubi antiquum in Collegio *Divi Joannis* locum possidebat, Græcas literas docebat, *Oratoris* munere perfungebatur, satisque honestam conditionem Regis *Edvardi* beneficentia obtinebat. nolo dicere, quanta hic voluptate perfunde batur, cum ad vetera recurrenda ingenii cur-

currícula, ad veteres redintegrandas amicitias, ad fidelissimos amplexandos amicos, ad sanctissimum visendum patrem Dominum *Bucerum*, ad gratissimos aspiciendos pupillos, juvenumque inspicienda & promovenda studia reverteretur. Sed hic diu fortuna, sive, ut verissime dicam, Deus eum non est passus pedem figere, & vitæ quasi tabernaculum ponere, ad illustriora peragenda munera natum, & ad majores res in Republica conficiendas aptum & habilem. Anno Domini 1550. Æstatis tempore, amicos suos in agro *Eboracensi* visit: ubi cum parvo temporis spatio commotatus fuisset, erat inde statim præclarissimi *Equitis Joannis Checi* literis ad Aulam accitus, ut cum ornatissimo viro Domino *Richardo Morysino*, ad *Carolus Quintus* Regio legato, in Germaniam proficisceretur. Quo nihil potuit ei gratius accidere. nam magno quodam tenebatur desiderio, exterarum nationes peragrandi, aliorum populorum mores cognoscendi, urbes invensendi, Academias inspiciendi, regionum ritus, monumenta, instituta perlustrandi. Nec possum hoc loco prætermittere, quod ille jucunda subinde recordatione recoluit, quomodo in via, iter ab agro *Eboracensi* ad Aulam faciens deflexerit *Lecefriam*, ut illustrissimam adolescentulam *Joannem Graiam* nobilissimam *Marchionis Dorsetensis* filiam viseret, cui antea in Aula valde fuit familiaris. ubi, cum in ejus cubiculum esset admissus, invenit illam solam, legentem Græcæ *Phædonem Platonis*. Sed ea, quæ cum illa habuit, colloquia non est opus hic repetere, quoniam ille ipse pulcherrime in suo *Præceptore* Anglice conscripto, ea partim expresse. Cum ad Aulam pervenisset, & de suo itinere cum Domino *Joanne Checo* egisset: infra paucos dies, cum ornatissimo viro Domino *Richardo Morysino* Regiæ Majestatis legato, in Germaniam, quam antea invisere animus gliscebat, iter instituit, & *Thamesin* XX. Septembris 1550. conscendit. In quo itinere, vir summæ eruditionis, loca omnia diligenter perquisivit, hominum mores accurate didicit: Tempia, Monumenta, Portus, Monasteria, Bibliothecas, Fora, Muros, Castella prudenter animadvertit. doctorum virorum noticiam sibi peperit, amorem conciliavit, multorum amicitiam sibi arctissimis vinculis copulavit: & ita continuis, laboribus omnia cognitu necessaria, indefessaque industria civitatum situs, & oppidorum structuras studiose notavit, ut pulcherrimarum rerum experientiam, magno studio collectam, domum reportaret. Et is, qui in Anglia nuper complurimis valde carus & probatus exstiterat: nunc in *Germania* multis carissimus, in *Italia* pluribus familiaritate conjunctissimus vixit. Taceo *Joannem*

Sturmium, quem antea literis ex Anglia salutaverat, quem diu amavit, nunquam vidit, licet semel viderit *Argentina*, & suum *Sturmium* domi non invenerit. Quam carus alter alteri fuit, liber primus *Epistolarum* ad *Joannem Sturmium* conscriptus indicat. Et ipse *Joannes Sturmius* in multis ad eum & ad alios literis, hoc testatur. Non erit supervacaneum hic verba adfigere, quæ in quadam ad Dominum *Pagettum* *Epistola*, idem *Joannes Sturmius* scripserit. Ego *Aschamum*, inquit, amo, quia me ab eo amari sentio ex suis ad me studiosissime scriptis literis, quæ mihi semper fuerunt gratissimæ. Deinde ob similitudinem studiorum, ut non solum idem apud auctores intelligere, verum idem velle videamur. Tum propter doctrinam, quæ nisi magna esset, non posset ita ad me scribere, ut scribit. Et in alia *Epistola* ad eundem. Incredibile est quam ego diligam & amem *Aschamum*, motus ejus literis, prudentia, doctrina: quorum utrumque ex literis intelligo, quæ mihi semper exstiterunt suavissimæ. Hæc *Sturmius*. *Augustus Vindelicorum* in multorum doctorum mutuam amicitiam incidit: sed cum *Hieronymo Wolsio* præcipue magna necessitudine & familiaritate vixit. Ita carus fuit multis Germaniæ principibus & civitatibus, ut *Joannes Sturmius* optime in quadam, ad Dominum *Pagettum* *Epistola*, est testificatus. Propter Prudentiam, Humanitatem, Elegantiam, Doctrinam, Suavitatem, quas Virtutes ex se habuit. Deinde propter amicorum commendationes, quas ejus virtus merita est, ita, inquam, gratus & carus fuit; ut dignus videretur, qui in perpetuis esset legationibus; sed ita doctus, ita studiosus, ita idoneus ad literarum studia, ut *Joannes Sturmius* optaret eum perpetuo esse in scholis doctorum hominum. Dominus *Richardus Morisinus* legatus Regius eum ad omnia sua consilia, ad omnes deliberationes, quas de maximis gravissimisque rebus in Germania habuit, propter prudentiam & rerum usum semper adhibebat. Et tantum etiam ejus fidei, ingenio, & prudentiæ singulari tribuebat, ut omnes curas & cogitationes suas ei libentissime impertiret. Quem adeo studiosum, honestum, industrium, officiosum, literatum comperit, ut ejus consortio valde delectaretur. Et quamvis natura inflammatus, magna tenebatur res foris in Germania gestas videndi cupiditate: tamen magna constantia & voluptate, officio suo erga Dominum legatum domi perfungi cupiebat. Proponam vobis magnam hominis industriam, quam in variis literis Anglice scriptis, ex Germania in Angliam perspicio. Dicetis *Rogerum Aschamum* in Germania non fuisse otiosum, nec, communi peregre proficiscentium in alias regiones more, tempus incassum contrivisse: qui sæpissime nequiores, ac quandoque etiam stultiores sane redeunt, quam

exierant. Prælegebat Domino legato Augustæ totum *Herodotum*, quinque *Tragædias Sophoclis*, *Aliquot Euripidis*: viginti tres *Orationes Demosthenis*, ab ejus adventu in Germaniam *Octobris XII. 1550. usque ad XII. Augusti 1551.* Singulis diebus legebat bis, & hoc faciebat quatuor uniuscujusque septimanæ diebus. tempore ante meridiano, tres aut quatuor paginas *Herodoti* interpretabatur: pomeridiano tempore, ducentos & duodecim, aut ducentos & tredecim versus *Sophoclis* aut *Euripidis* explicabat. Reliquis tribus hebdomadæ diebus transcribebat literas, quæ erant a Domino legato in *Angliam* missæ. Non miramini hominis diligentiam, industriam, studium, qui sic continuis premebatur occupationibus, & tamen omnia elegantia, suavitate summa præstabat? Quod tempus jam quieti, orio, amicorum confabulationibus, scribendis in *Angliam* ad amicos literis relictum? Nocturno tempore hoc factitabat: nocturno tempore, diario suo res auditas, factas, aut visas mandabat. Si aliqua vacui temporis portiuncula a reliquis negotiis & studiis concedebatur, id tempus libentissime singula oppida, ubi cum Domino legato commorabatur, videndo, doctos adeundo, mores & instituta urbium discendo, nova audiendo, totum consumebat. Ad manus ejus varia nova pervenerunt, *Turcica, Asiatica, Africana, Papistica, Germanica, Cesariana*; quæ quidem omnia diligentissime notabat: nihilominus tamen illæ literæ, quas a *Joanne Sturmio* reciperet, plenissimas eruditione, elegantia, eloquentia, humanitate, multo majore voluptate illum perfuderunt. In omnibus literis e Germania missis ad amicos *Cantabrigienses, Joannenses*, ut ille vocabat, semper precibus valde contendeat; ut in ejus absentia, Collegii *Divi Joannis* alumni in literis Græcis & virtutibus, indies proficerent: ut bonos mores & pietatem cum doctrina imbiberent; ut Oratoris munus, cujus ille absens fructum percipiebat, diligenter suppleretur. Vix crederetis, quo studio & contentione hoc postulabat, in variis litteris Anglice scriptis, quas ipse humanissime amplector, & custodio diligentissime. Quidem etiam ad me contenderunt, ut has ederem, cum ob suavitatem linguæ in qua sunt scriptæ, tum ob sententiarum splendorem, quo sunt perpolitæ. Sed quid hæc? Cum *Oenoponti* & *Hale* in Italiæ finibus commoraretur, generale Concilium *Tridenti* habitum *Maii* primo, visendi tenebatur desiderio: ut illic illius generalis Concilii & *Synodi* statum, ordinem, & tractationem aperte disceret, & studiose annotaret. sed nec facultas, nec facultates ei ad hanc rem suppetere. Dicit vix potest, qua sedulitate, omnia in illis regionibus oppida perlustrare, quo etiam

animo omnes omnium civitatum consuetudines scire cupiebat. In tota tamen hac peregrinatione, in longa hac voluptate, qua perfundebatur, exterarum regiones peragrando, exterorumque mores & populi ritus perlustrando: vitæ libere in in studiis *Cantabrigiæ* actæ, nullam vitam etiam si splendida appareret, nec in republica *Anglicana* cum dignitate, nec in peregrinis nationibus, cum multarum rerum experientia & voluptate, comparandam esse judicavit. Dulces illic fortasse putabat esse studiorum comites, dulcia colloquia, tutas & sine periculo suaves obambulationes, dulcissimas Musas, & delissimos amicos, intimos omnium consiliorum socios, quos idem amor, idem erga literas ardor, eadem studia arētissimis & quasi adamantinis amicitiae vinculis copulabant. Est enim ea verissima amicitia, quam virtus conglutinat, non voluptas, aut utilitas conjungit: quæ ubi semel hominum animis recepta fuerit, ibique radices egerit, & coaluerit; nunquam extinguitur, etiamsi amici locorum intervallis sejungantur. per literas, vel per nuncios, aut alio modo amicitias studiose retinent, & firmissime conservant. Optime *Cicero*, ut semper solet, mihi dixisse videtur. *Omnium societatum, nulla præstantior est, nulla firmitior, quam cum viri boni moribus similes, sunt familiaritate conjuncti: nihil enim amabilius nec copulatus, quam morum similitudo bonorum.* Præferbat hanc vitam *Rogerus Aschamus* omni splendori, omni dignitati, omnibusque in Republica splendidis muneribus. Et quam aliam ob causam præferbat, nisi ut quiete se Musis totum dederet, animum continuo literis excoleret. Græcam linguam qua mire capiebatur, *Cantabrigiæ* doceret, & *Demosthenis*, quem ille studiose semper, studiosissime vero cum in Germania esset, volvebat: succum, vim, suavitatem, phrasim, veneres, omnibus Græcæ linguæ studiosis enuclearet, & exprimeret? Solebat dicere eos homines, & res humanas nescire, & jucunde actæ vitæ delectum penitus ignorare, qui non sequebantur unam ex illis rationibus, quas *M. T. Cicero* in prima primi de Oratore sententia commendavit, nunquam assequutus est, hoc est. *Perbeatos illos esse, qui eum vitæ cursum tenere potuerunt, ut vel in negotio, sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent.* Cum jam in multis Germaniæ civitatibus, & aliquibus etiam *Italiæ* urbibus, cum magna & videndi voluptate, & desiderii explendi cupiditate, maximoque experientiæ fructu ab Anno Domini 1550. *Septembris XX.* usque ad annum 1553. commoratus fuisset: *Julii VI.* Nobilissimus Princeps *Edvardus Sextus*, immatura morte, ad hujus regni maximum detrimentum, ad piorum omnium in-

ingentem dolorem, ad omnium Anglorum immensum malum, & Rogeri Aschami magnam calamitatem diem obiit. Quo pessimo fato exanimatus Rogerus Aschamus, quo dolore pene confectus, & curis, inopia, sollicitudineque valde implicatus, quod rex cecidisset, quod fortunulæ suæ periissent, quod amici omnes, evecta jam ad rerum gubernacula regina Maria, a pristina dignitate dejecti essent: reditum festinavit, & circa finem Mensis Septembris, a Germania in Angliam iter apparavit. Magno gaudio perfusus Germaniam adiit; summo mœrore confectissimus domum est reversus. Erat jam omnibus exutus præfidiis, annuo stipendio spoliatus, amicis destitutus omnibus. Verum testante Seneca.

Ima permutat brevis hora summis.

Et præclare scribente Ovidio:

Passibus ambiguïs fortuna volubilis errat.

Ac erudite docente Juvenale.

*Ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna joculari.*

Aspicite quæso, varium fortunæ eventum. Nam Rex clarissimæ memoriæ Henricus Octavus, pro libro de *re Sagittaria*, quem ei dedicaverat, annua pensione, opera ornatissimi viri Domini Pagetti locupletavit: sed cum Henricus diem obiret, Aschamus pensione privatus est. Nobilissimus Princeps Edwardus Sextus insigni bonitate, ejusdem Domini Pagetti erga Aschamum amore, illud stipendium a patre concessum, patrisque sublatum morte renovavit, liberalitate auxit, auctoritate confirmavit, & magno Angliæ sigillo, sed cum hac acerba clausula, *durante voluntate*, communivit. mortuo rege Edwardo, nullum ei relictum stipendium; nulla ad studia in *Cantabrigia* sustentanda, præmia, nec prædia. Quarum rerum cogitatio una cum acerbissima Regis Edwardi munificentissimi principis morte, in anxiferas curas eum coniecit. Sed ecce in durissimis hisce temporibus magna ei jam domum reverso Dei bonitas illuxit. Nam cum omnia amisisset, nec aliquid aut expectare aut sperare posset, omnibus carissimis amicis a summa dignitate jam depreffis: erat subito ab Academia, ad quam post reditum ex Germania se contulit, ad regium consilium, beneficio *Wintoniensis* & Domini Pagetti, qui ei valde favebant, accersitus: & sancto coram regio Consilio, adhibito juramento, *Secretarius pro lin-*
gua

gna Latina designatus. Quod quidem munus antea ei, regnante *Edwardo*, rogatu optimi & ornatissimi viri Domini *Gulielmi Cecilli*, regi *Edwardo*, a secretis, concessum erat, cum absens in *Germania* peregrinaretur. Hoc omnium in vita splendidissimum. quod, cum in summa rerum desperatione esset, regii consilarii eum, ex omni doctissimorum hominum copia, delegerint: cujus, in conscribendis Latinis epistolis, opera & ingenio Regia Majestas uteretur. Quod officium apud *Angliæ* Principes longe honestissimum semper fuerit. Literæ, ut vocant, patentes, pro *Toxophilo* ab *Edwardo* rege concessæ, nunc amissæ & irritæ, rursus *Wintoniensis* opera, & Domini *Pagetti* studio, redintegrantur: & annuum stipendium decem librarum, aliarum decem accessione augetur. Hoc munus tanta diligentia, studio, scribendi facultate, pingendique elegantia exercuit, tanta etiam fide & constantia præstitit: duabusque Reginis, *Mariæ* in primis, & deinde carissimæ, amplissimæque *Elizabethæ*, sic satisfecit: ut nemo, omnium iudicio, in nostra memoria, aut maiore eloquentia, aut ornatiore stylo, aut puriore dictione, hoc munus obire potuerit. Mirum est recensere, qua industria, quo indefesso labore, qua scribendi assiduitate omnia conficiebat, quo ingenio literas excogitabat, quo artificio perpoliebat. In initio regni *Philippi & Mariæ*, in tribus solum diebus, quadraginta septem diversas epistolas, ad diversos principes, quorum infimi erant *Cardinales*, & excogitabat ornatæ, & depingebat politissime. Si cui hoc mirum videatur, aut si quis me fingere putet, obsignatis ejusdem *Aschami* tabellis cum eo possum agere: qui hoc idem, in literis ad *Edwardum Ravenum*, *Divi Joannis Collegii* socium, Anglice scriptis, cum summa asseveratione affirmavit. In hac jam dignitate constitutus, hoc honorato loco adornatus, ex priorè miseria ad hunc honoris gradum evectus: & locum in Collegio *Divi Joannis*, ubi adhuc in toto peregrinationis tempore, socius fuit, & oratoris etiam munus in Academia, fere ad festum Nativitatis *Joannis Baptistæ* MDLIV. Regiæ Majestatis, & *Wintoniensis* opera retinebat. Junii primo MDLIV. duxit uxorem *Margaretam Howan*, honestam & castam adolescentulam: generosa familia natam, parentum consilio in matrimonium ei traditam. De cujus nuptiis, cum *Joannes Sturmius* audivisset, in qua Epistola, ad eum viceffimo quarto Junii MDLIV. missa, sic scribit. Sed quid ego? sponsus ne factus, id nos celare vis? ut ne tibi aliquod Epithalamium mittamus Germanicum? Audio sponsam tuam Domini *Walopi*, *Ginensis* olim cum ego *Caleti æffem præfecti*, uxorem habere materteram. Deus bone quam pulchram

nam & venustam mulierem, quam honestam matronam! Si sic,
 hoc est, si uxorem habere illam vis, aut si quæ est alia tibi despon-
 data, queso me fac certiore; & scribe mihi quo sint die futurae,
 & si ipse non adesse queam, mittam Thalasium, qui pro me tuas
 amores ornet, &c. Hæc Joannes Sturmius. Sua virtute & di-
 gentia multos & magnos sibi paravit amicos. Wintoniensis
 qui eo tempore plurimum auctoritate valuit, multis eum
 effecit beneficiis, magno amore complexus est. Cujus in-
 genio & scribendi facultati, cujus etiam fidei & honestati
 tantum tribuit, ut præclare semper de Aschamo sentiret.
 Quem, licet religione prorsus a se discrepantem intelligeret,
 tamen ob ejus egregiam in literis conscribendis facultatem,
 prudentiam, taciturnitatem, noluit aut loco dimovere, aut
 obtractorum malitiosis calumniis fidem ullo modo habere.
 Vix enim credibile est, quantis & quam gravibus accusati-
 onibus, Aschamus ob religionem, quam semper ille confi-
 densiter profitebatur, coram Wintoniensibus ab eo, qui de Anglica
 campo nomen habet, onerabatur. Quibus, homo scelestissi-
 morum errorum artifex, & vanarum superstitionum facibus
 corruptissimum nitebatur, Wintoniensis voluntatem ab Aschamo
 abalienare. Sed ad hujus accusationes Wintoniensis semper
 obdura, & hominem illum, nimis invidiosum, sæpius re-
 darguit, plus Aschami excellentibus donis tribuens, quam
 alterius qui Aschamum hæreseos accusabat, crebris repre-
 hensionibus unquam acquiescens. Hunc Aschamus ob aucto-
 ritatem reverebatur, ob humanitatem, quam ille plus aliis
 sensit, diligebat, ob prudentiam suspiciebat. Scripsit ad eum
 multas epistolas, in quibus Wintoniensis eximiam in se benig-
 nitatem prædicavit. Ecce enim hominis gratitudinem, qui
 noluit vel in hominem supersticiosissimum ingratus haberi.
 qui potius maluit hunc suum patronum contrario erga pu-
 ram religionem animo affectum, ob humanitatem in eum &
 prudentiam laudare: quam ingratisime, ad summum suum
 dedecus beneficia accepta silentio præterire, & turpissima ob-
 livione penitus involvere. Nec Aschamus assentatiunculis
 ullis Wintoniensis gratiam aucupari tentabat: sed Wintoniensis
 sua sponte Rogerum Aschamum multis beneficiis, etiam in du-
 rissimis illis Aschami temporibus, sibi devotissimum red-
 didit. Quid? Hominem de se optime meritum convitiis
 convelleret? Episcopum ad summum honoris gradum eo
 tempore evectum, benignissimum Mæcenatem suum, male-
 dictis conscinderet? Summum Angliæ Cancellarium, qui
 eum fortunulis amicisque privatum, stipendioque spoliatum,
 in honorato loco collocarat, stipendium auxerat, in gratiam
 &

& favorem principis constituerat, apertis flagitiis convinceret, turpissimisque convitiis infestaretur? Quis ullam inconstantiae notam, aut vanæ adulationis maculam ei iuste iniret: quod singularem suum amicum amarit, quod hominem benignissimum laudibus ornarit, quod ob beneficia recepta præconiis extulerit? At servivit, inquiunt quidam, tempori: & sese ad rerum commutationem accommodavit. Equidem *Rogerus Aschamus* invitissime ab *Academia*, ubi cupiebat caput abscondere, & in *Musæi* angulis latitare, ad inserviendum principi accersitus, non tantum tempori quam Principi parere, & *Reipublicæ* inservire cogeatur.

Etenim certum est, eum potius coactum temporibus paruisse, quam hominum moribus & superstitioni lubens ullo modo acquievisse. Non destitit tamen in illius temporis mores invehi, hominum illius ætatis superstitionem irridere, cæcitatem reprehendere: idcirco dicemus eum religione inconstantem, quod principi paruerit? Vicio hoc ei vertemus, quod homines de se optime meritos, a quibus, propter animi virtutes & ingenii dotes, unice amabatur, celebrarit? Appellabimus eum opinione vacillantem, qui tempori, *Reipublicæ*, & principi eo tempore invitus servierit? Sed quid tam multa? Ut *Aschamum* profecto omni inconstantiae & vanitatis vel minima suspicione liberem: qui ab istiusmodi nugis, & vana illius temporis superstitione immunis semper fuit. *Aschamus* semper religione idem, honestate idem, fide erga amicos idem, pietate idem, constantia, industria, sedulitate erga duas *Reginas* idem. Præterea *Cardinali Polo* valde fuit familiaris, qui *Aschamo* contra communem superborem *Cardinalium* solitam elationem, & arrogantiam, conjunctissime & familiarissime est usus. Hic plus *Aschamicæ* dictionis puritati, quam sui ipsius eminenti scribendi facultati, qui Latinissime quidem ornatissimeque scripsit, plus tribuisse fertur. Est apud me *Cardinalis Poli* oratio Anglice ad concilium *Parlamentarium*, cum a Pontifice Romano, huc legatus fuit missus, habita, elegantissime ab eodem *Rogero Aschamo* ejusdem *Poli* rogatu & precibus Latinitate donata, & ad Pontificem, ut aiunt, Romanum postea, si diis placet, a *Cardinale Polo* missa. qua, quantum ad dicendi suavitatem, verborumque ornatum attinet, nihil est piæius, nihil ornatius, nihil Latinius. Et cui non fuit familiaris eo tempore *Aschamus*? Quis non honorifice de *Aschamo* sensit? Apud *Reginam Mariam* magno favore floruit, cujus liberalitatem sæpissime expertus est. Qua, post quinque annorum, quinque mensium, & undecim dierum imperium,

mortua, decimo septimo *Novembris* 1558. & nobilissima *Elizabetha*, munificentissima Domina ad summum Anglorum solatium, ad immensum *Rogeri Aschami* gaudium, in *Reginæ Mariæ* vices eodem die suffecta, eundem locum, idem munus retinet, & felicissime obit, quod ante, regnante *Mariâ* occuparat. Apud *Mariam*, ut supra dixi, *Rogerus Aschamus* magna fide, magno etiam favore vixit; sed apud hanc suam amplissimam Dominam, munificentissimam principem, doctissimam discipulam, præcipue sic favore & gratia valuit, ut nunquam fere ab ejus latere discederet. quotidie præsens cum ea fuit, assidue aliquid aut Græce aut Latine ei prælegebat: cum ea sæpissime colloquebatur, talis, aut tesseris, aut aliquo hujusmodi lusu cum ea tempus dissipabat. Ejus consortio & sermone faceto, ac in nulla re rudi, valde delectabatur. serenissima nostra Regina *Elizabetha*. Semper ad eam admittebatur *Aschamus*, nunquam interclusus aditus, a nullo unquam prohibitus. Hoc favore principis, hac gratia, & præsentia suæ serenissimæ Dominæ *Elizabethæ*, facillime, & ad majorem dignitatem evehi, & facultates multo auctiores reddere potuerit: si aut ambitione, a qua semper animus alienissimus fuit, præceps, aut divitiarum cupiditate dignitatisve splendore accensus fuisset. Sed ab omni ambitione sic alienus, ab omni aspirandi amore sic remotus, ab omni petendi desiderio sic abhorrens fuit, quod hac ætate, hiis hominum moribus, magis admirandum quam imitandum est: ut nihil unquam ab illustrissima liberalissimaque Regina *Elizabetha* petiverit. Natura a petendo adeo averfus, ut nulla unquam opportunitas ad petendum audacem reddiderit, nec ulla necessitas ad aliquid rogandum impellere potuerit. Eum nec natura impudentem, nec pecunia molestum, nec rerum inopia petacem unquam effecit. Quæ hæc hominis industria? quæ honoris & dignitatis contemptio? quæ divitiarum & opum neglectio? Minore dolore afficiebatur, cum ipse indigeret, quam gaudio perfundebatur, cum suam aliis conditionem deploraret. Majore tenebatur desiderio, voluntate, fide, constantia, industria, officioque, servitio suæ Principi satisfacere, quam audacibus & molestis rogatibus eidem molestiam exhibere. Hoc vulgo prædicare, & amicis sæpe commemorare solebat, se nunquam in tot pulcherrimis diebus in suæ principis præsentia consumptis, os ad aliquid rogandum aperuisse, quo se & suos ditaret, & locupletiores redderet: ita ut nobilissimum virum Marchionem *Wintoniensem*, summum eo tempore *Angliæ Thesaurarium*, amicum *Aschami* perdilectum, sæpissime eum objurgasse fertur, quod

tam pudens & insolens in petendo esset. *Aschame*, inquit, te oportet munus tuum minus officiose obire, & plura audacius a Regina petere. Multi præterea solebant ei nimis pudentem pudorem suum in non petendo objicere. Quid non petis *Aschame*? inquirunt. Quid non Regiam Majestatem rogatibus sollicitas? Si careas, peccatum est in te, qui petere recusas: non in tua liberalissima Domina quæ largiri tibi complurima cupit. Malui, respondit ille, mea diligentia & officio bene de mea principe mereri, quam præclaris muneribus immerito adornari. Nihilominus tamen Regia Majestas multis eum & magnis beneficiis e sua munifica bonitate collocupletavit. Sed ab illa semper prius dabatur, quam ab illo petebantur. Tanta erat hujus hominis ab omni largitione & muneribus accipiendis abstinencia, ut cum pro eo honorato loco, quoungebatur, pro ea gratia & favore, quo apud suam principem florebat, multa & præclara munera, & ut *Homerus* vocat ἀγλὰ ἀπὸν ad eum mitterentur, ea omnia magno cum fastidio repudiabat, aspernabatur, remittebat: sapissime distitans, Deum ei linguam venalem non dedisse, ut aut muneribus corrumpere, aut aperte pecunia oppugnaretur. Maluit parce & duriter vitam degere, quam foedissimis largitionis facibus mentem polluere. Ingravescente jam ætate, a nocturnis & pomeridianis studiis abhorrebat: ante lucanis & matutinis temporibus legebat, commentabatur, studebat, scribebat. Erat corpore imbecillis, & valetudinarius, multis morbis fractus, continentibus febribus correptus, vaciis ægrotationibus afflictus: quæ paucis ante mortem annis eum in hecticam febrem conjecerunt, quo tempore de ejus salute desperatum fuit. Sed ea fuit Dei erga illum bonitas, ut tandem medicorum ope, ex ea convaluerit. Omnia adversa æquo ferebat animo: nec duris calamitatum difficultatibus animo consternari, nec prosperis rerum successibus insolescere solebat. Angoribus sese nonnunquam dedit, & ob quorundam inhumanitatem, qui ei fidelissimo insidi fuerunt, vehementer se excruciauit. Tempus omne, quod a matutinis studiis, aut Majestatis Regiæ privatis negotiis supererat; id totum aut honestis exercitiis & oblectationibus, ante a me commemoratis; aut amicorum mutuis confabulationibus, aut colloquiis cum peregrinis hominibus tradidit. Magna in victu temperantia & abstinencia fuit: a piscibus natura abhoruit. & ob eam ipsam causam, regnante *Edvardo* ab Archiepiscopo *Cantuariensi* licentia ei a piscium esu concessa fuit. & imperium tenente *R. Maria*, aliis uti rationibus

coge-

cogebatur, ad conservandam corporis sanitatem. Nunquam studiosorum rogatibus, opera, consilio, labore defuit : pauperibus scholasticis plurima dono est elargitus : familiaribus amicis multa dedit : eorum necessitati sapissime subvenit. Nullum carmen ei magis placuit, aut quod probavit magis, quam hoc *Martialis* :

*Extra fortunam est quicquid donatur amicis,
Quas solus dederis, semper habebis opes.*

Et sic eruditione excellens, sic vitæ integritate præstans, sic purioris religionis studio spectatus, complurimisque percarus, magno studio colebat Deum, omnium bonorum largitorem, omnium virtutum fontem uberrimum. Sermones pii & honesti erant, qui Dei gloriam maxime illustrabant, & privatim domi se divino cultui quotidie dedebat : peccata sua assidue agnoscebat, misericordiam divinam vehementer implorabat, veniam submisit deprecabatur. Colloquia foris cum amicis de Deo, de humana miseria, iniquitate, malevolentia, invidia : de maximis Dei beneficiis in humanum genus collatis, de mirabili Dei bonitate in creando, redimendo, reparando, vocando, sanctificando, eligendo nos miserrimos homines, semper instituebantur. Homines fide dignissimi, qui eo familiariter usi sunt, ferunt illum fuisse, & domi apud suos maxime pium, in colloquiis modestissimum, erga principem fidelissimum, amicorum amantissimum, literarum avidissimum, in ambulationibus aut itineribus assidue Dei erga homines beneficia commemorantem. Et hæc de ejus sanctissima & integerrima vita a me dicta sufficiant. Reliquum est, ut de ejus ex vita discessu pauca dicam. Ut vita pia, honesta, integra, a vitiis abhorrens, virtutibus & studiis dedita, præclaris actionibus relucens, nemini nocens, nulli inimica exstitit. Sic ejus obitus Christianus & vere pius, vitæ per omnia similis fuit. Nec vitam honestissime & piissime actam potest sequi mala mors. Qui pie vivunt, pie etiam moriuntur. Erat, ut supra dixi, multis febribus afflictatus, quæ & vires per se imbecilles multos annos comminuerant, & mirifice affligerant : proximis autem superioribus ante mortem annis hectica febre laborabat, ex qua licet aliquantulum convaluisset, quasdam tamen fæces reliquit, quæ præ nimio quodam studio in versibus ad Regiam Majestatem, pro insequentis novi anni auspicio condendis excitatæ, & incensæ, ingravescere cœperunt. Cum enim in illis contexendis versibus, ingenii vires valde occupasset, & ex nimio scribendarum literarum studio noctes multas insomnes produxisset,

duxisset, frigus contraxit, quo correptus in gravem morbum incidit vigesimo tertio Decembris Anno Domini 1568. Huic ægrotanti sæpe adfuit vir, ornatissimus Theologus, *Alexander Nowellus*, *Pauline* Ecclesiæ dignissimus Decanus. qui eum consolabatur, qui pie & sancte saluberrimis verbis, hujus vitæ tædia, hujus mundi misérias ante oculos posuit, & divinis sonis animam pavit: Ita ut post illius sanctissimi viri ab eo discessum, *Rogerus Aschamus* cum quadam exultatione prædicabat, *Alexandrum Nowellum*, pium hominem, integerrimæ vitæ virum, animam suam nunquam perituris cibis pavisse. Cæpit morbus magis ac magis eum affligere, nullo tempore quiescere aut dormire permisit. Famulorum manibus nonnunquam sursum deorsum ferebatur, & cunabulis, ad provocandum somnum præparatis, infantium moreolvebatur. Sed hæc somnum oculis inducere non potuerunt. Felici memoria multa repetebat eidem colendissimo Decano, aliisque adstantibus amicis divinitus de Deo, & ejus misericordia, amore, beneficiis in humanum genus collocatis. Et quis tum sanctius, quis divinius, quis Christianius loqui aut cogitare potuerit? Valde illud mihi laudabile videtur, quod de eo idem vir sanctissimus *Alexander Nowellus* commemorat: se nunquam vidisse aut audivisse ullum hominem aut honestius vixisse, aut exspirasse Christianius. Cujus verbis & fidei ego tantum tribuo, ut putem illum nec posse, propter pietatem, fingere, nec velle, propter prudentiam & integritatem, nisi verissima pro certo affirmare. Fuit enim *Rogeri Aschami*, vitæ morumque testis locupletissimus, summa familiaritate ei conjunctissimus, mortis etiam oculatissimus testis. Postea uxori commendabat sua omnia, maxime vero suavissimos liberos. rogabat ut pro suo arbitrio omnia dirigeret, ut materno animo eorum educationi consuleret, ut virtute, pietate, literis, bonis moribus instituendos curaret. Adfuit etiam huic jamjam morituro, vir honestate & eruditione præstans Dominus *Gravettus*, *Sancti Sepulchri* Vicarius, qui eam ob causam venit, ut eundem *Rogerus* graviter ægrotantem viseret, consolaretur, officioque ei debito fungeretur. Non veni, inquit, ut te doceam Domine *Aschame*, novi enim te esse undique colendissimi viri *Alexandri Nowelli* verbis, & tui ipsius eruditione instructissimum: sed ut te consoler, & officium meum præstem. Respondit *Aschamus*, magno ego crucior dolore, gravi opprimor morbo, hæc mea est confessio, hæc fides, hæc precatio hoc totum est quod volo: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo* Quam divinam & cœlestem Divi *Pauli* sententiam, multoties

antea

antea *Alexandro Nowello* repetiverat. Cum hanc sententiam tanquam Cygneam cantionem, & novissima verba protulisset, siluit: & hora a meridie fere decima, animam suam, quæ antea cum Deo esse toties concupivit, Deo, maximis adstantium ploratus & gemitibus, reddidit. Cum hujus mortis verus rumor Aulæ penetralia penetrasset, & ad serenissimæ Reginæ aures pervenisset: dici vix potest, quo illa subito percelleretur dolore, cum de suo mortuo *Aschamo* intelligeret. Ferunt Divam *Elizabetham* tum dixisse: se malle decem librarum millia in mare projecisse, quam suum *Aschamum* amisisse.

Doluit ejus morte Princeps, doluit populus, doluit tota Aula. Quanto vero dolore hæc *Rogeri Aschami*, mors *Argentinæ* affligerit, & in ea præcipue *Joannem Sturmium* & reliquos doctissimos Viros *Rogero Aschamo* familiaritate conjunctissimos, præstat in eorum animis relinquere, qui & summum dolorem senserint, & hujus obitum gravissime tulerint, quam fama & auditione frigide & exiliter commemorare. Obiit *Decembris* tricesimo, anno 1568. ætatis suæ annum agens quinquagesimum tertium. Sepultus est sine ulla funeris pompa, *Januarii* quarto, in æde *Sancto Sepulchro* sacra, extra carcerem, quæ *Nova Porta* a *Londinensibus* appellatur. Habita est eo die, in eo templo, a colendissimo viro *Alexandro Nowello* doctissima & piissima concio, in maxima hominum frequentia. In qua homo disertissimus, suavissima, ut semper solet lingua, eloquentissimi hominis, & perdilecti amici dolendum funus sic adornavit: ut neque honestissimi cujusquam vita, uberioribus laudibus condecorari, nec acerbissima alicujus mors dolentius & amarius deplorari potuisse existimaretur. Deus faxit, ut nos qui superstites sumus, integerrimæ ejus vitæ, & Christianissimæ mortis vestigiis insistentes, similiter vivamus, similiter etiam, cum nostra nos fata tulerint, moriamur.

A vita & obitu, ad scriptionis laudes, & dictionis puritatem meum nunc convertam sermonem. Tantum ego tribuo semperque tribui *Rogeri Aschami* judicio, & ejus scriptionis suavitati, quantum ei tribuendum est, qui in linguarum artiumque cognitione, in philosophiæ præceptis, dicendi scribendique facultate, sacrarum literarum mysteriis, non tam discendo, quam agendo exercitandoque magna cum laude est versatus. Neque enim erudita solum sunt ejus scripta & suavia, sed pia etiam & Christiana: unde apparet, eum & spectasse verum studiorum finem, & assecutum eum esse: ut cum eruditione singulari, & dicendi scribendique

ad.

admirabili facultate, virtutem, pietatem, morum suavitatem, erga amicos fidem & maximum amorem conjungeret. Quoties igitur has per eruditae ejus Epistolas jam quarto a me auctas & locupletatas, aliasque lucubrationes theologicas lego, quod sapissime quidem facere soleo, & materia illectus, & optimis dicendi luminibus permotus: toties & eum admiror, & illustrissimæ nostræ Reginae, quæ eo præceptore est usa, totique Angliæ gratulor. cui tantum honorem, apud externos, propter eruditionem, comportavit, tantumque apud suos utilitatis, propter prudentiam, rerum usum, & principis institutionem attulit, quantum adferre & vir optimus, subiectus fidelissimus, & homo doctissimus potuerit. Quicquid scripsit, polite scripsit, & legentes omnes summa perfudit jucunditate. Dici vix potest, quantopere viri summa eruditione præstantes, magna eloquentia ornatissimi, laudant in *Aschami* scriptis civilitatem, modestiam, humanitatem, & charites innumerabiles: suavitatem in sententiis, elegantiam in verbis, moderationem in numeris, concinnitatem in rebus contexendis, lucem in omnibus, nihil non in eo exquisitum. Sed tamen nihil affectatum, vires insignes sine immanitate, dulcedinem summam sine ignavia, brevitatem cum succulentia, rursus prolixitatem sine luxuria, rotundum quiddam & crispum, sed sine æterna micatione, qua seculum *Plinii* laborabat: castigatam & enucleatam dictionem, sed sine anxietate scrupulosa, qua *Ciceroniani* nostro ævo sese emaciant, & quasi compedibus, revincunt. *Joannes Sturmius* testatur in elocutione, & dicendi generibus nihil se vidisse *Rogeri Aschami* scriptis acutius. Sic enim in quadam ait epistola: *Litteræ tuæ non solum suaves, verum etiam elegantes sunt: tanta enim in illis est flexibilitas verborum, & ad acutas comitatis, & ad graves Philosophiæ sententias; talis in collocando ordo, ut tum scriptiōis suavitatem admirer, tum etiam intelligam a te accurate esse compositas; nisi a te nihil proficiscatur incompositum, quantumvis subito scriptum.*

Hieronymus Osorius Lusitanus, Sylvensis Episcopus, homo laudibus eloquentiæ ornatissimus, qui *Rogeri Aschamum* magno amore complexus est, nihil putavit esse uberius, nihil in hoc genere aptius. *Petrus Nannius Alcmarianus*, in Collegio *Bustidiano* apud *Lovanenses* Latinus professor, dixit, nihil esse disertius, nihil politius *Aschami* literis. *Michaelus Toxites Rhetus*, laureatus Poeta, judicavit esse nihil suavius, nihil eruditius. *Hieronymus Wolfius Oetingensis*, nihil concinnius esse censuit. Multique alii eloquentiæ eruditionis, & dicendi virtutibus perpoliti, domi forisque celebres, optime

time semper de *Rogeri Aschami* scriptione, & dictionis puritate existimarunt. Taceo nostrates: Cardinalem Polum, Stephanum Wintoniensem, Joannem Chocum, Thomam Smithum, duo poropugnacula, duo ornamenta eruditionis, literarum, Academiæ, Angliæ: Robertum Pemberum, Richardum Brandisham, Joannem Christophersonum, Gulielmum Billum, Gualterum Haddonum, Jacobum Pilkintonum, Thomam Wilsonum, Nicolaum Carrum & alios complurimos, qui summa doctrina eluxerunt, & de *Aschamo* semper præclare senserunt. Quorum fere omnium literæ ad *Aschamum* missæ sunt domi apud me hujus rei testes locupletissimæ. Ex hiis aliquot nunc primum in lucem eduntur. Hic si se totum ad scribendum tradidisset, & ea quæ a *Cicerone*, *Platone*, *Aristotele*, *Demosthene*, *Isocrate*, *Thucydide*, & *Herodoto* didicisset, tractare voluisset: quis *Bembus* ornatus, quis *Sadoletus* disertius, quis *Longolius* politius, quis *Manutius* præclarius & artificiosius scribendi genus perpolire potuisset?

Duo tantum libri, *Toxophilus* & *Præceptor*, cum parvo quodam tractatu de rebus in Germania gestis Anglico sermone conscripti, in hominum versantur manibus: qui & ipsi magnam ejus eruditionem redolent, & suavem scribendi elegantiam ostendunt. quos si Romano amictu convestire voluisset, nihil in eo genere illustrius, nihil copiosius, nihil ornatus fuisset. Præterea, has Epistolas variis dispersas locis reliquit, quas, post distracta priorum editionum omnia volumina cum aliis scriptis, quæ nunc sunt edita, ad vestram utilitatem collegi, quæ certe non obscure ostendunt, ex cujus artificis officina prodierint. In quibus præclarum habebitis imitandi exemplum; ad quod, si vestrum vos scribendi epistolas cursum direxeritis; & puram vobis dictionem, & eximiam scribendi facultatem comparabitis. Quam scribendi, & eloquendi præstantiam, ut facilius consequamini, ego, pro mea jejuna & exili facultatula, pauca de eloquentia dicam, & viam, qua ad scribendi dicendique elegantiam pervenire possitis, ante oculos vestros dilucide ponam. in qua re tertium institutionis meæ membrum collocabitur. Magnum est hoc quod suscepi, magisque arduum & difficile, quam ut perexiguæ ingenii mei vires ferre posse videantur. Nam dicendum mihi est de summa ac divina virtute, quæ eloquentia nominatur: cujus laudi ac præstantiæ parem orationem vix posse inveniri facile animadverto. Sed si vestras aures attentas præbueritis, & hæc, quæ a me arido quodam orationis genere proferentur, humaniter & amice perlegeritis, perficiam profecto, ut verba mea non solum jucunda

cunda vobis existant, sed etiam, ut intelligatis, nihil vobis tam esse expetendum in hac vita, quam dicendi copiam: nihilque adolescentulis studiosis magis dignum, quam sapientem atque ornatam orationem, puram, & enucleatam dictionem sibi comparare. Quamobrem, totam hanc orationem meam sic instituam, ut partim ad laudem & præstantiam eloquentiæ, de qua dicere proposui, dirigatur: partim vero in excitandis animis vestris ad illius studium, *Rogeri Aschami* exemplo, tota sit occupata. Quanquam in prima parte non multum mihi elaborandum esse puto: eloquendi enim elegantia passim, eloquentissimorum virorum encomiis ac laudibus est celebrata: atque multorum literis ac sermone illustrata, ut nihil sit quod aut vobis novum, aut cuiquam inauditum a me adferri queat. Idcirco leviter & strictim attingam.

Est certe una ex maximis virtutibus eloquentia, quæ ab eloquendo nomen accipit: quod is, qui ea instructus & ornatus sit, sapienter & ornate eloqui possit omnia ea, quæ animo suo comprehensa habet. Quare nihil præstantius, nihil præclarius, nihil divinius dici, aut excogitari potest. Etenim cum inter Deum & belluam homo quasi medius interjectus sit; hinc Deum rationis & orationis præstantia attingens; illinc vel voluptatis titillatione in sensus influente, vel affectionum immanitate in imperium rationis irruente, inter belluas repens; est illud profecto doctrinæ genus studiis nostris aptissimum, & hominibus etiam dignissimum, quo non corporis sensuumque curatio suscipiatur, sed quo sermo ad discrete loquendum, ratio ad divinitus intelligendum provehatur. Et quanquam ceterarum artium, sed illius inprimis præclara laus sit, quæ morbos depellere, & corpus vitamque nostram scienter continere potest: tamen cum ad hoc præstandum infinitæ belluæ, & cautiores, ne lædantur; & peritiores, ut curentur, repertæ sint: illum sane doctrinam, licet vitæ nostræ perutilem, ut nimis tamen cum belluis communem, cum dicendi intelligendique præstanti facultate, qua sola nota a belluis discrepamus, quo solo iudicio divinitatis participes sumus, comparare non audeo. Itaque nihil homini vel ad usum utilius, vel ad laudem præclarius, vel ad immortalitatem stabilius video: nec aliquid, vel adolescentium studiis dignius aut accommodatius puto, quam sermonem ad ornate dicendum excolendo, rationem ad prudenter intelligendum instruendo, divinam illam vim eloquentiæ consecrari. ad quam cum pervenire non possumus, quia ejus omnis adipiscendæ spem omnem adimit nobis *An-*

novius apud *Ciceronem*, quam proxime tamen aspicere, & aspi-
 rare omni studio & diligentia est elaborandum. Qua pro-
 fecto eloquentia, præterquam quod nihil cum bestiis com-
 mune habeat, sed tota ex ipsa divinitate hausta & delibata,
 & ita cum ea implicata & cohærens sit, ut hæc tria apud La-
 tinos, *sermo, ratio, & Deus*, apud *Platonem* tantum λόγος ap-
 pellatione includantur, quod verbum nos eloquentiam ap-
 pissime dicere possumus: non certe ego video, quid & ho-
 mini ad spem optabilius, ad cognitionem jucundius, ad
 usum melius, ad gloriam majus, ad potentiam amplius, ad
 similitudinem divinæ mentis propius excogitari possit. Sine
 qua ceteræ artes non modo suos fines non tueri, sed mutæ,
 inutiles, nimisque sordidæ esse solent. Ut enim hominis
 decus ingenium, sic illius ingenii lumen est eloquentia. Huc
 accedit, quod hominum animos flectere; quo velit impel-
 lere, unde autem velit, deducere, sola oratione homo sa-
 piens & eloquens potest. Hæc admodum laudabilis, hæc
 præclara & latissime patens, hæc una, teste *Cicerone*, in omni
 libero populo, dum in hominum genere fuit, perhonestæ,
 & mirabilis est visa, maximeque in pacatis tranquillisque
 civitatibus, semper floruit, semperque dominata est. Non
 ignoro hanc dicendi exercitationem, quibusdam rem valde
 molestam ac laboriosam videri: ideoque illos difficulter ad-
 duci posse, ut se huic rei penitus dedant, atque in ea com-
 paranda summo studio elaborent. Sed qui magnarum rerum
 gloriam adamarint; illos neque difficultas, quæ huic rei
 inesse videtur, abstinere; neque labor frangere, neque de-
 speratio avocare ullo modo poterit. Sed hii potius fructus
 uberrimos, honores amplissimos, gloriam sempiternam, quæ
 inde paratur, ob oculos sibi semper positam habebunt. Non
 enim tantæ rei adeptionem, difficultate, labore, & fastidio,
 quæ momentanea sunt: sed honore, gloria, ac voluptate,
 quæ perpetuo durant, metiri debent. Cum autem homines
 natura ita comparati sunt, ut utilitate rei plurimum move-
 antur, ac ante omnia, quid expediat, spectare soleant: non
 prorsus erit supervacaneum, dicendi rationis utilitatem
 hoc loco breviter attingere. Equidem ex copia dicendi,
 fructus copiosissimi, atque infinitæ commoditates proveni-
 unt, non tantum ad eos, qui eam sibi vendicant: sed etiam
 ad Rempubicam universam. Illi enim habent, quo se &
 vitam suam contra insidias inimicorum defendere ac tueri
 possint: hæc vero, subsidio, & auxilio illius præstantissimæ
 virtutis, facilius & gubernari, & amplificari, & conservari po-
 test. prudentis enim oratoris moderatione ac sapientia, per-

(e)

diti

dicti & scelerati homines, e civitate pelluntur: boni & salu-
tares Reipublicæ cives in ea retinentur; nocentes plectun-
tur: innocentes autem conservantur; ac ut plura, quæ sunt
pene innumerabilia, breviter comprehendam, salus totius
Reipublicæ hac dicendi facultate continetur. Restat nunc,
ut de necessitate aliquid dicam. Sic igitur statuere debemus,
sapientiam dicendi, ad retinendam religionem, ad conservan-
dam libertatem, ad tuendas leges, ad pravas & falsas animis
hominum insitas opiniones evellendas, ad afflictos excitan-
dos, ad amicos periculis liberandos, ad literarum monumen-
ta posteritati mandanda, ad amicitias comparandas, ad con-
firmandam civium tranquillitatem summopere necessariam
esse. Sine qua non solum hii, qui ad Reipublicæ guberna-
cula accedunt, sed etiam Theologi, atque illi qui jura profi-
tentur, locum suum admodum difficile tueri possunt. Sci-
quoniam quibusdam hæc res maximam in se difficultatem
habere videri queat, præsertim illis, qui viam & rationem
qua illam consequi possint, ignorant: idcirco viam quandam
brevem, certam, atque compendiarium commonstrabo. ut
si eam ingressi fueritis, ad eam dicendi scribendique facul-
tatem, quam *Rogerus Aschamus* feliciter est assequutus perve-
nire queatis. Quinque igitur numero sunt, quibus omnis
dicendi scribendique ratio continetur, perficitur, absolvi-
tur: natura, doctrina, cognitio rerum, imitatio disertorum
& probatissimorum auctorum, usus seu exercitatio. Equi-
dem ut a natura exordiar, nemo vestrum est, qui ingenio
vel natura mediocri non valeat, & natura satis bona si non
optima, sit præditus. Sed hanc naturæ bonitatem, quæ sæpe
exigua videtur, industria ac diligentia excitari oportet. Sæ-
pe numero enim fit, ut etiam optima ingenia socordia atque
desidia corrumpantur ac depraventur. Hoc ita statutum sit,
fundamenta seminaque artis dicendi jecisse & inchoasse ip-
sam naturam. Quoniam vero natura sæpe ordine caret, & se
ex difficilibus controversiis explicare non potest; recte acco-
dunt Rhetoricæ artis præcepta; quæ etiam erudiunt, ac vi-
am ostendunt, modumque dant, quem sequi oporteat. hæc
bonam naturam reddunt meliorem, & vagam moderantur,
faciuntque oratorem, ut ab eo, quod proposuerit, minus ab-
erret: hæc sermonem gravibus sententiis illustrant, hæc orati-
onem lectissimis verbis expoliunt: hæc hominum animos
potentius, eo quo velit Orator, impellere docent. Sine hiis
nemo neque bene dicere, neque ornate scribere potest. Hæc,
inquam, artis Rhetoricæ præcepta, ex optimorum Rhetori-
corum libris discenda sunt. Huc accedat rerum cognitio,
sua

sine qua præcepta illa inania, ac prorsus nullius momenti sunt. Quomodo hoc fieri potest non a me, sed a *Cicerone* audietis. qui in eo libro, qui *Orator* ad *Brutum* inscribitur, præcepta & vias ad artem eloquentiæ proxime ducentes optime tradit. *Ciceronis* hæc quamvis non verba ipsa, tamen mens est, omnem eloquentiam ex duabus rebus, materia & tractatione, efflorescere. Materies in rebus & verbis cernitur. Res ex Historicorum, Ethicorum, Physicorum, Politicorumque libris, qui rerum copiam cognitionemque satis magnam suppeditant, hauriendæ sunt. verba cum hæc propriis, illa translata esse debent; vel a *Cicerone* si Latine: a *Platone*, *Demosthene*, *Isocrate*, si Græce malueris; vel ab horum simillimis sumenda. Tractatio partim ex *Dialectica* disputandi ratione, partim ex *Rhetorica* amplificandi facultate comparatur. Ex hiis fontibus totum illud eloquentiæ flumen effluit, cujus cursu universi sensus atque animi hominum rapi convehique solent. Itaque quisquis ille est, qui prudenter cogitare, & cogitata apte explicare cupit, ab historia, modo *Cicero* aliquid videt, ad *Physicam*, & *Ethicam*, & ita ad ipsam divinam eloquentiæ vim, quasi iter quoddam affectare debet. Ad hæc eloquentissimorum hominum scripta nobis proponuntur, ut ad illa tanquam ad regulam atque ideam, compositionem nostram referamus. Ita enim consilium & mens auctoris ostenditur, ejusque tractatio atque compositio, ut etiam simile aliquid effingere non admodum difficile videatur. Nihil igitur est, quod nobis difficile videri queat: nihil quo ignaviæ nostræ excusationem prætexere possimus: nihil denique quo non summo studio ad tantam adipiscendam & dicendi, & scribendi facultatem contendere debeamus. Tantum adhuc superest, ut hiis, de quibus dictum est, usus & quotidiana exercitatio adjungatur, sine qua omnia mutila & manca existunt. Hæc promptum facit hominem, hæc perfectum reddit, hæc cetera consummat, & perficit omnia. Vim aut artis, aut imitationis, aut usus, nulla in re planius, vel evidentius videre possumus, quam in hiis sordibus & rebus mechanicis, quarum rerum experti, cum omnem in eisdem vitam suam conterunt, ipsa rei veritate persuasi trito illo, & omnibus in ore jactato Proverbio affirmant, *Usum facere, artifices*. Qui vero in arte imbibenda, & ejus abstrusissima cognoscendo, omnem suam operam ponunt, nec ullam usus exercitationisque curam habent, si forte patrocinium cujusvis suscipiant, adeo frigidi, exsangues, enervatique apparent, ut merito ab omnibus explodi & exhibilari judicentur. Id quod olim accidisse con-

stat *Hermogeni*, & *Quintiliano*, dicendi artificio instructissimis. Porro, qui aliorum imitatione semper nituntur, & nunquam se scribendo dicendove exercent, perinde miseri & infelices sunt, ac si quis nec cernere, nec audire, nec incedere possit, nisi cum a proximo oculos, aures, & pedes mutuetur. Nec quantum in omnibus rebus usus possit, videlicet quonam modo pluviarum guttulæ dura ac horrida saxa crebro dilabendi usu cavant; nec quomodo ferrei vomeres, vel leviusculo terræ mollis attritu consumuntur; nec ingentem usus potentiam in rebus inanimis nunc declarabo: sed solum quantum in humana sorte conditioneque potest, commonstrabo. Cum multa, multorum juxta opinionem, in infantia nostra, nobis a natura beneficia tribuuntur, ego vel ea omnia, vel certe meliorem eorundem partem, ab usu consuetudineque provenire contenderem. Nam ut maxime, quæ maxima sunt, persequar, putamus ne ipsam fandi facultatem, qua ceteris præstamus animantibus, a natura nobis concessam, vel usu & consuetudine potius comparatam fuisse? Fateor, ut ante commemini, naturam semina jecisse, at maturasse usum: inchoasse naturam, at perfecisse consuetudinem. Nam quis, vel unam voculam quæ rem aliquam significat, exprimere queat, quam non crebra consuetaque auditione ab aliis acceperit? Seponamus puerum statim natum, ab humano confortio, quodnam idioma usurpabit? quales edet sonos? an non vel ululabit, vel rugiet? cesset ergo natura tantum sibi applaudere propter hoc donum: quod nisi usus perficit, absolvitque, rude, horridum, incultum, cumque aliis animantibus commune erit. Adeo enim usus nulla in re a natura separatur, adeoque mutua inter se junctura copulantur, ut merito a *M. T. Cicerone* altera natura appelletur. In liberabilibus vero scientiis, usus vim potius admirari, quam ullis verbis exprimere cuiquam obvium est. In Grammatica, copiam ac verborum suppellectilem parat. In Dialectica, inveniendi acumen excitat, judicandi prudentiam acuit. In Rhetorica, quibuscunque affectibus concutere, in quancunque vis animi concitationem, rapere, facile dabit usus. Quid in ceteris moror, cum *M. T. Cicero* vocet usum optimum dicendi magistrum? Quid, quod etiamnum multa sunt, quæ nec naturæ, nec artis, neque imitationis adminiculo, sed solum usu, & consuetudine peraguntur? Nam *Milo* ille *Crotoniates* athleta fortissimus, neque ullius artis præceptione instructus, nec quovis imitationis exemplo adjutus, nec ullo raro naturæ beneficio imbutus, sed assiduo, quotidianoque ferendi usu corroboratus, vitulum illum, quan-

tumvis

tumvis grandem, in montem Olympum asportavit. Huc *Demosthenem* in medium adducerem, nisi illa historia nimis trita, nimisque decantata fuisset: qui si ulla politiore literatura ornatus erat, ut erat ornatissimus, id totum præcipue exercitationi acceptum referre debuit. Et quemadmodum ingenium quantumvis eximium aut præstabile, nisi diligenti usu exerceatur excolaturque, multa obfuscatur rubigine: ita quantumvis tardum hebesque, ingenium impigra exercitatione, solers, sagax, valdeque splendescens esse possit. Ex hiis omnibus scire licet, nihil esse tam arduum aut difficile, quod usus & exercitatio non superet aut devincat. Hæc exercitatio variis modis suscipitur, audiendo, discendo, legendo, meditando, scribendo, convertendo, imitando, declamando. Sed potissimum in hiis tribus versatur, ut vel subito, vel sumto spatio ad cogitandum aliquid dicamus: vel stilo æ scribendi consuetudine illud idem efficiamus. Stilo *Cicero* primas partes attribuit; commentationi secundas: subitæ vero dictioni postremas. propterea, quod subita dicendi consuetudo institui non possit utiliter & cum fructu, nisi diligens scribendi exercitatio antecesserit. In eloquentia enim comparanda caput est, quam plurimum scribere. atque ob eam causam *Cicero* stilum, effectorem, & ut antea dixi, magistrum dicendi, appellare non dubitavit. Nam & omnes locos, qui modo in ea re inessent, de qua scribimus, ostendere se nobis atque occurrere: omnesque sententias graves, atque verba maxime illustria sub stili acumen subire: tum ipsam collocationem, concordiam, conformationemque verborum in sæpe scribendo perfici, constanter affirmavit. Hisce exercitationibus se *Rogerus Aschamus*, sæpe multumque exercuit: & natura habilis, artis præceptionibus, potens, rerum cognitione excultus, *Ciceronis* imitatione adjutus, usu & quotidiana aliquid scribendi exercitatione corroboratus, ad tantam, & tam eximiam scribendi dicendique elegantiam, quam, si quis alius, felicissime est adeptus, facillime pervenit. Quare cum exercitatio stili & scribendi assiduitas, tantas commoditates habeat, tantamque laudem ab eo, qui parens & quasi torrens omnis eloquentiæ dicitur, mereatur: atque cum *Rogerus Aschamus* cujus vos jam mea opera suavissimis epistolis aliisque scriptis fruimini, hisce quinque rebus tantam scribendi suavitatem assequutus fuerit, usu vero & exercitatione potissimum confirmaverit, & quasi calum illis obduxerit: vos oro, studiosi adolescentes, & si adhortandi locus detur, vos adhortor, ut in hanc rem diu multumque incumbatis: & scribendi crebritate vos sic exerceatis,

ceatis, ut cum subito dicendum sit, ea quæ dicuntur, similima scriptis esse videantur. Quæ res summam admirationem, maximam laudem, sempiternam gloriam merebitur. Quapropter, cum neminem remoretur difficultas, sed alluciat facilitas, moveat dignitas, hortetur utilitas, urgeat necessitas, vos iterum hortor, ingenui adolescentes, ut eam virtutem, quam summus honor, gloria, ac præclaræ laudes comitantur, vobis longo usu, ac diuturna exercitatione admodum reddatis familiarem. Sic enim fiet, ut vobis atque vestris honori, Reipublicæ autem & patriæ emolumento esse possitis: quæ præclara dignitatis præmia, & eximia patriæ ornamenta, ad maximum suum decus, ad Reipublicæ summam utilitatem *Rogerum Aschamum* consequutum esse, animadvertistis.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

S.

b
il
l
P
o
b
c
v
n
r
z
c
q
t

DISERTISSIMI VIRI,
ROGERI ASCHAMI,
 FAMILIARIUM EPISTOLARUM
 ad
JOANNEM STURMIUM.

Liber Primus.

ROGERUS ASCHAMUS,
 JOANNI STURMIO S.P.

DE *Seveniano* nomine quod rogas ut faciam, faciam libenter & perstudiose; & effecturum me aliquid plane spero. pollicentur enim nonnulli, qui cum abundant & re & fide, fiet non dubito, quod pollicentur. Non fuit tamen nihil, quod scripsit ille ad *Montium* nostrum, me in animo habere, non ante literas ad te, quam pecuniam mittere. mittere enim quam promittere malebam. Et te ac tuos, non promissi expectatione fovere; sed pecuniæ repræsentatione aliqua ex parte vobis satisfacere cupiebam. Et quo minus hoc jam factum sit, in causa plane est, quod illi longius absunt, qui ut spero, libenter volunt, & ut scio, commode possunt, atque, ut æquum est merito etiam debent, ad hanc *Eidologian* contribuere. Intelligo nostros Episcopos, qui duris suis temporibus passim in *Germania*, sed *Argentorati* potissimum, perhumaniter sunt accepti. Hi, ad Comitia Parlamentaria, cum illa fuerint, frequentes convenient. Interea vero quanquam ipse nullum nec tempus amittam, nec hominem prætermittam, in hoc promo-

2 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

movendo negotio; tamen si auctoritas *Episcopi Londinensis*, optimi viri, & apud omnes nostros pergratiosi, cum mea in hac petendi ratione assiduitate conjuncta fuerit, nescio quid certe amplius expectandum erit. Et nosti, quam sapienter ille omnia, * *Σὺν τῷ δὲ ἱεροδρόμῳ*,

Literis igitur tuis hominem urge, ut una mecum hoc pium suscipiat officium. Ast quid dico urge, mone tantum, & pro illo ipse spondeo, non invitum trahes, sed jam euntem duces; & facies, quod ingeniosus ille poeta prudenter docuit,

*Qui monet, ut facias quod jam facis, ipse monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Et de his, hæc hoc tempore. Gratum est, mi *Sturmi*, & mihi perjucundum, quod scribis de *Imitatione Oratoria*, tuis hoc tempore a te dictata. An mihi placitura sit quæris? Mitte quæso, & quam primum mitte, quæ dictata sunt. polliceris enim, & ipsa repræsentatione nihil exoptatius, nihil longius mihi existit. Meum judicium præcognoscere vis. Non mihi tantum sumo, mi *Sturmi*, nec consilium libenter interpono. Sed meam, de *imitandi ratione*, sive opinionem quæ levis est, sive desiderationem quæ per magna est, satis quidem fuisse, nimis fortasse audacter aperiā. & hæc mihi cogitanti subinde occurrit, quam verum illud sit, quod dicitur, *Amicorum omnia esse communia*. non tam commodorum ac fortunæ, ut ego intelligo, mutua munera, quam animorum & voluntatis eadem studia. nec magis illa humanitatis & officiorum, quam nostra hæc doctrinæ atque literarum. Scribis tu de *Imitatione*. & ego nonnihil cogito, de eodem argumento. sed tu absolute, eruditus jam, ac viris: ego inchoate, rudibus adhuc, & pueris. Et hoc quidem consilio. Sunt mihi duo filii, *Egidius* & *Dudleus Aschami*. nam *Sturmius Aschamus* † vivit ille quidem, sed nunquam moriturus. Cum his meis filiis non illustrem fortunæ splendorem promittere possum, aliquem certæ doctrinæ cultum illis relinquere ipse cupio. Paro igitur illis *Præceptorem*, non illum foris sumptuosa mercede conducendum, sed rudi a me stylo domi jam delineatum. Formam ejus in duos includo libellos. Prior, magnam partem *idoneus* est: alter *disciplinabilis*. Et quia meus hic *Præceptor* non e *Græcia*, non ex *Italia* accersitus, sed in hac barbara insula natus, & domi intra parietes meos altus est: propterea barbare, hoc est, *Anglice* loquitur. Sic enim sermo ejus, convenienter quidem, & propior & proprior horum nostræ Gentis morum

* *Homeri* *Id.* *x.* *l.* 224. † *Vid. hujus Libri* *Epist.* *XII.*

est futurus. Et nostris, non alienis: *Anglis*, non exteris scribo. Præterea officio, quod patriæ, quod literis, utriusque in me merito, jure quidem debeo, aliqua ex parte defunctus fuero, si hoc meo studio, studium in parentibus liberaliter fovendi, in eorum liberis alacriter discendi literas, possit nonnihil excitari. Sed est *Præceptor* hic meus non *Cantabrigiensis*, sed *Vindesorijs*; *Aulicus*, non *Academicus*. Ideoque non illustriorem aliquam ostentat doctrinam; sed mediocrem & nonnullum, quoad potest, ostendit usum. Neque tamen ipse sum tam nostræ linguæ inimicus, quin sentiam illam omnium ornamentorum, cum dictionis tum sententiarum admodum esse capacem; & esse item hoc argumentum non tam aridum & exile, quin *Anglice* etiam *Ἀποφραστὴς* possit, si in artificem aliquem qualis fuit *Checus* noster, & sunt adhuc apud nos, *Smithus* & *Haddonus*, incidisset. At siquid fortasse boni, in hoc tamen libello in-erit, illud omne tibi, mi *Sturmi*, acceptum est referendum. Quæ enim scribo, studui certe, ut essent omnia *Sturmiana*. Et volo quidem, ut filii mei, per hoc a patre rudi more congestum, & perquam humile vestibulum, in illustre illud & omni artificio perpolitum *Sturmii Gymnasium* ingredi-antur. Exstabit tamen aliquid, & eminens erit in hoc meo *Ἐγχειρίδι*, perpetuum nimirum perpetui mei, & in te amoris, & de te iudicii, testimonium. *Præceptor* igitur hic meus satis habet, si viam recte munit, & quasi per certos gradus, facilem paret assensum, ad sublimiores illas rite aperiendas fores *Academiæ Sturmianæ*. Gradus sunt hi. primus, linguarum versio. non dico simplicem explicationem ignotæ linguæ, quæ in Scholis quotidiana est, & ore *Præceptoris* solum traditur. sed iteratam, & quasi reciprocantem duarum linguarum, utriusque utrobique vertendarum rationem. Nimirum, ut *Græca Latine*, & tum ut eadem ipsa *Latina Græce* denuo convertantur. iusta commentatione, & diligenti scriptione cum proprio non alieno stylo, semper adhibita. Et sic ego intelligo utile illud inprimis, & prudens consilium, cum *L. Crassi* in primo de oratore, tum *Plinii Secundi* ad suum *Fuscum* in * septimo. Atque vix credibile est, ad quam excellentem cum *Latine* tum *Græce* intelligendi facultatem, ipse **DIVAM NOSTRAM ELIZABETHAM**, hac geminatæ conversionis ratione, scripto semper reddita, brevi tempore perduxit. Sequuntur reliqui gradus. *Paraphrasis*, *Metaphrasis*, *Epitome*, *Imitatio*, *Commentatio*, *Scriptio*, & *Declamatio*. Per hos gradus, *Præceptor* meus

* *Epist. IX.*

4 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

cautius & timidius, porrecta sua nonnunquam manu, discipulos suos deducit. Sunt enim hi gradus non nihil lubrici, & facilis in illis est prolapsio, ni cautio & iudicium adhibeatur. At quo feror? Næ ego temere nimis, qui cum faciem tantum *Præceptoris* mei tibi ostendere volui, non solum cetera membra aperio & explico, sed interiora illa ejus consilia & sensus omnes, nec prudenter, nec pudenter effero. Sed quid ni plane ac palam omnia ad te? Accipe igitur, quod dicere institui etiam de *Imitatione*. In loco de *Imitatione* longiusculus est *Præceptor* meus. Fatetur se omnes fere & veteres & recentes, qui de *Imitatione* scripsere, cupide perlegisse. Probare se multos, admirari vero neminem, præter unum *Sturmium*. Aliqui certe recte qui sint imitandi, sed quomodo instituenda sit ipsa imitandi ratio, solus docet *Sturmius*. itaque, si cum illa perfectione præceptorum, quæ in *Literata tua nobilitate*, & *Amissa dicendi ratione*, plenissime tradita sunt, copiam etiam exemplorum conjunxisses; quid præterea requirendum esset amplius, non video. Namque, ut in vitæ & morum, sic in doctrinæ & studiorum ratione omni, longe plus possunt exempla quam precepta. In illarum vero rerum sive arte, sive facultate, quæ sola imitatione perfici videntur; præcepta, aut nullum, aut perexiguum habent locum; cum exempla isthic vel solitaria plane regnant. *Piætores*, *Sculptores*, *Scriptores* hoc, & prudenter intelligunt, & perfecte præstant. Atque ut oratores etiam in horum numero colloquem, movet nonnulla ratio, jubet, quæ illa est, *Quintilianianæ* auctoritas. Qui dicit * *Ciceronem*, nec *Cicero* de se hoc ipse tacet, *jucunditatem Isocratis*, copiam *Platonis*, vim *Demosthenis* effinxisse. Et effingere, in imitatione nec ne propriam sedem habeat, omnes vident. Verum enimvero ostendere, & judicare solum ubi hoc facit *Cicero*, mediocris diligentia, vulgaris & quotidiani est laboris. Hoc *Perionius*, *Victorius*, *Stephanus*, & alii in *Cicerone*. Hoc *Macrobii*, *Hessii*, & nuper diligentissime omnium *Fulvius Ursinus* in *Virgilio*. Hoc accurate etiam *Clemens Alexandrinus* quinto *Stoicorum*, in veteribus Græcis Scriptoribus attentavit. Sed hi omnes perinde sunt, ut operarii & bajuli, qui, cum comportent materiam, deesse certe in opere faciundo non possunt, mercedem tamen ipsi perexiguam, & laudem quidem non maximam promerentur. Atqui, docere perspicue & perfecte qua ratione *Cicero* vel *Demosthenem*, vel *Platonem* imitatur; singularis, fateor, doctrinæ, summi judicii, & raræ laudis ex-

* *Quintilian. Lib. X. Cap. I. P. 514 Edit. Oxon.*

LIBER PRIMUS.

5

fit. Sed hæc laus adhuc præceptionis tota propria est. Aliud volo, plus requiro. Opifex nobis & Architectus opus est, qui separata conjungere, rudia perpolire, & totum opus construere, artificiosa ratione noverit. Et illud, mea certe opinione, hoc modo. Hinc *Demosthenis* locum, illinc *Ciceronis* produci cupio. Tum, digito Artificis me primum duci volo ad ea, quæ in utroque sunt aut eadem, aut simillima. Deinde, quæ sunt in hoc addita, & quo consilio, tum, quæ sunt ablata, & quo judicio. Postremo, quæ sunt commutata, & quo ac quam vario artificio. Sive id in verborum delectu, sive in sententiarum forma, sive in membrorum circumductione, sive in argumentorum ratione consistat. Nec unq̃ aut altero exemplo contentus ero. Numero multa, genere varia, ex *Platone*, ex *Isocrate*, & *Demosthene*; & ex *Aristotele* in libris *Rhetoricis* exempla expeto. Patior *Præceptorem* parcum esse in præceptorum traditione, modo liberalem se & largum in exemplorum, non solum productione, quod laboris est & diligentiae, verum etiam tractatione, quod est doctrinæ & judicii, ostendat. Horum volumen, illorum paginam ipse requiro. Nec mihi molestum erit, si eadem via & ratione, *Cæsarem* cum *Xenophonte*, *Salustium* cum *Thucydide*, *Livium* cum *Polybio*, *Virgilium* cum *Homero*, *Horatium* cum *Pindaro*, & *Senecam* etiam cum *Sophocle*, & *Euripide* conjungat. nisi forsan satius erit facere, quod hi prudenter faciunt, qui perfecte scribere volunt. Hærent enim hi, & desigunt se totos in uno, & eo perfectissimo exemplo. Nec se, vel distrahi ad varia, vel deduci ad deteriora exempla libenter patiuntur. Tamen si carmen pangere vellem, nihil *Virgilio* divinius, nihil *Horatio* doctius mihi possum proponere. Sed ad dicendi facultatem, ipsum *Ciceronem* si non solum, certe potissimum volo. Et dari mihi exemplum cupio *Ciceronem Imitatorem*; non *Imitorem Ciceronis*. Equidem amplector unice *Ciceronis* imitationem. Sed eam dico, & primam ordine, & præcipuam dignitate, qua *Cicero* ipse *Græcos*, non qua *Lactantius* olim, *Omphalius* nuper, aut qua multo felicius, quidam *Itali*, *Galli*, *Lusitani*, & *Angli* *Ciceronem* sunt sequuti. Nam quisquis fuerit non solum diligens, sed etiam cum peritus doctrina, tum prudens judicio observator, quibus vestigiis insistit; & quos gradus facit ipse *Cicero* dum *Græcos* sequitur, assequitur, aut præcurrit. & scienter animadvertit quibus in locis, & quâ ratione hic noster, ipsis *Græcis* plerumque par, sæpissime superior evadit; is demum tuto & recta via, ad imitandum ipsum *Ciceronem* perveniet. Qui enim intelligenter videt, quo-

6 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

quomodo Cicero sequutus est alios, perspiciet ille longe felicissime, quomodo ipse Cicero sit sequendus. Et propterea non possum probare consilium Bartholomaei Riccii Ferrariensis doctissimi licet viri. Qui cum sic scripserit de recta imitandi ratione, ut cum a *Sturmio* discesseris, ceteris omnibus mea certe opinione, anteponendus sit, praecepta enim ejus omnia sunt *Sturmiana*, & ex tuis fontibus hausta atque derivata. exempla tamen maluit *Longolii ex Cicerone*, quam *Ciceronis ex Platone* sibi proponere. & *Virgilii ex Catullo*, quam *Virgilii ex Homero* producere. Hoc ille, bene quidem, sed non optime; ad aliquem fructum, non ad eximiam laudem; ad nonnullam mediocritatem, non ad summam perfectionem instituit. Si vero optarem ipse fieri alter Cicero, & optare quidem nefas non est: ut fierem, & qua ratione fierem, quem potius ad consilium mihi adhiberem, quam ipsum *Ciceronem*? Et, si ipse cuperem eo recta ire, quo Cicero ante felicissime pervenit, qua meliore via, quam ipsis ipsis *Ciceronis* vestigiis insisterem? Habuit ille quidem Romae *Gracchos*, *Crassos*, *Antonios*, rarissima ad imitandum exempla. Sed exempla alia ipse alias quaerit. Proprietatem Romanae linguae, simul cum lacte, Romae, purissima aetate, ex ipso Latinitatis laetissimo flore, hausit. Ille tamen sermonem illum Latinum suum divinum, superioribus non cognitum, posteris tam admirabilem, aliunde sumpsit; & alio modo quam Latino usu, quam Latina institutione, & auxit & aluit. Ille enim sermo, non in Italia natus est, sed e *Græcorum* disciplina, in Italiam traductus est. Nec satis habuit Cicero, ut lingua ejus, proprietate domestica casta esset & ornata; nisi mens etiam *Græcorum* eruditione, prudens efficeretur & docta. Unde evenit, ut sola *Ciceronis* Oratio inter reliquos omnes Romanos, qui illi, aetate aut superiores, aut aequales, aut superiores fuere, non colore solum vernaculo pure tincta, sed raro & transmarino quodam plene imbuta, tam admirabiliter resplendesceret. Itaque, cum ipsa *Lingua Latina*, felicissimo suo tempore in ipsa Roma, in ipso *Cicerone*, ad summam perfectionem, sine *Græca* lingua non pervenit; cur quisquam in sola *Latina* quaerit, quod Cicero ipse absque *Græca* non invenit. Et cum nos sumus nec feliciores ingenio, nec prudentiores judicio, quam ipse Cicero fuit; cur temere speramus assequi, quod ille non potuit? Cur imprudenter contendimus eam viam inire, qua ipse insistere noluit? Praesertim cum hunc solum, aut hunc potissimum, tanquam summum ducem, sequendum esse ducimus. Et in re literaria, cum *Ciceronis* inprimis probamus judicium, cur ejus repudiaremus consilium?

LIBER PRIMUS.

7

um? Cum prudenter illum de hac re semper dixisse, cur
um in eadem re recte fecisse non ingenue fateamur? Nisi
san *Cicero* ipse, iudicio quidem prudens, aliis tamen &
utilis consilio, & ineptus exemplo plane esse videatur.
que quemadmodum perspicue cognoscimus, quid *Cicero*
hac re, prudenter sæpe statuit, constanter semper docuit:
nos libenter sequamur, quod ipse in eadem re felicissime
cit. Quas igitur *Cicero* linguas sibi reipsa utiliter, aliis
exemplo prudenter conjunxit: absit ut nos, vel separemus
as quod est rudis imperitiæ; vel repudiemus alteram,
quod est superbæ imprudentiæ. Nam in hac florere sine
a, cum summa aliqua laude; tam facile continget quam
pe usu eveniet, ut avis una ala cum pernicitate volare,
ut vir uno pede cum velocitate currere possit. Ex omni
im seculorum memoria, sive ex lectione, sive ex auditione,
ve ex notitia, commemorare habeo solum unum aut alterum,
ui absque *Græcis literis*, ad eximiam eloquentiæ laudem,
Latina lingua pervenerunt. Sed quemadmodum par est,
et hos homines admiremur, ita tutum non est, ut eosdem
nitemur. Eos ex animo suspicio, & illis libenter gratulor
anc suam raram felicitatem. Sed aliis non sum auctor,
et vel parem sperent laudem, vel eandem sequantur rati-
nem. Si non alio, hoc certe nomine, quod *Cicero* hac via
sistere, aut prudenter ipse noluit, aut frustra cum multis
ntare non sit ausus. Sed ait quis recte quidem *Cicero*;
um ante eum, nemo fuit præter *Græcos*, ad imitationem
proponendus. Sed nunc habemus ipsum *Ciceronem*, eum
quidem, cum universa *Græcia*, & cum singulo quoque *Græ-*
rum, in ea eloquentiæ laude qua maxime quisque floruit,
omparandum. Cur igitur non *Ciceronem* solum mihi, variis
lis *Græcis* relictis, ad imitandum proponerem? Aliquid
st quod dicis. Ipse enim *Ciceronem* præcipue imitandum
olo, sed tuta via, sed recta ratione, suo ordine, suo loco.
et rationem meam, cur hoc volo, & quomodo hoc volo,
perte ostendam. Primum, si optarem ipse, alter fieri *Ci-*
ro, quod ante dixi, qua ratione potius fierem quam ea ipsa,
qua ipse *Cicero*, factus est *Cicero*? Hanc viam, certam, cog-
itam, & expeditam esse, optimus testis est ipse *Cicero*.
taque cum gressus nostri, recte & solide firmati erunt, in
ac ipsa via qua prævit *Cicero* ad alios; sic, ut omnes ejus &
bditos recessus, & varia diverticula, & difficiles anfractus,
perfecte cognoscamus; tum tuto quidem, & feliciter etiam,
luce ipsa Minerva, nostram ad *Ciceronem* viam muniamus.
et hoc quidem modo, ut ante dixi, si illustriora exempla,

nu-

8 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

numero multa, genere varia, e *Cicerone* selecta, ubi ille optimos *Græcos* imitatur, per insignem aliquem artificem non solum, ut quidam faciunt, diligenter indicata: sed ut *Sturmius* docet, erudite explicata fuerint. Et hæc est illa via, mea certe opinione, qua, ad *Ciceronis imitationem* recta pergendum est. Non, quomodo *Riccus* ostendit *Longolium* fecisse, hoc est ut ipse putat, excellenti ratione; ut ego existimo valde laudabiliter; ut multi sentiunt, mediocriter & tolerabiliter; ut *Erasmus* & *P. Manutius* judicant, inepte frigide, & pueriliter. sed qua ratione *Sturmius* *Ciceronem* imitandum esse, & præceptis in *Literata nobilitate* perfecte docet, & exemplis in *Quintiana* explicatione insigniter ostendit. Et hoc in loco, opportune mihi in mentem venit insignis ille in *Quintiana* locus. nimirum, *Etenim, si veritate, amicitia, fide Societas, &c.* Quæ sententia bis est a te, mi *Sturmi*, mirabili imitationis artificio expressa, primum, in *Amissa dicendi ratione*: postea, in ipsa explicatione *Quintiana*. In utroque loco eandem orationis formam, diversis quidem in rebus, sed varia tractatione elegantissime effinxisti. *Præceptor* meus a me petit timide quidem & verecunde, rogem ut ipse te, tua pace, ut illi liceat, in suo *Commentariolo*, hac duplici tua unius loci *Ciceronis* insigni imitatione, pro exemplo abuti. Et spondeo ipse pro eo, illum hoc cum honorifica de te, & amabili mentione facturum. Sed quorsum tantopere mi *Sturmi*, laboramus de *Imitatione*. cum non desunt, qui docti & prudentes videri volunt, qui *Imitationem*, vel nullam esse putant, vel nihil prorsus æstimant, vel omnem temere permiscant, vel eam totam, quæcunque sit cujuscunque sit, ut servilem & puerilem repudiant. Sed hi sunt & inertes, & imperiti, laborem fugiunt, artem nesciunt. Qui cum naturæ omnia, falso judicio tribuunt: eandem tamen, optimis suis præsidiis iniquo consilio spoliant. Et res semper conjungendas, magna temeritate, extrema imprudentia distrahunt. Artis enim & naturæ dissidium faciunt, quicunque casu, non delectu; fortuito, non observatione, in literarum studiis versantur. Isti idem sentiunt, de eleganti illa *Eloquentiæ* parte, quæ in *Numerorum ratione* collocata est. Illam enim aut nullam esse volunt, aut inanem omnem judicant. Et aurium sensum cum artificioso & intelligenti animi judicio, nihil commercii habere existimant. Quem tamen doctrinæ locum, id quod isti, aut imperite nesciunt, aut superbe contemnunt; *Principes* illi in omni doctrina viri, *Aristoteles, Demetrius, Haliarnassæus, Hermogenes, Cicero, Quintilianus, Sturmius* tanto

stu-

studio perpoliverunt, ut in nulla alia re accuratius elaborasse videantur. Sed illos in sua, sive imperita desidia, sive superba imprudentia relinquamus. Et hos alteros nos amemus atque sequamur. Qui cum fuerint optima natura ornati, esse item voluere sic doctrina exculsi, ut ipsi, non magis Naturæ beneficio adjuti, quam Artis præsidio muniti; nec magis ingenio felices, quam judicio prudentes, semper habiti sint. Et hæc mihi de *Imitandi ratione* cogitanti, gravis sæpe subit dolor ob amissos illos libros *Dionysii Halicarnassæi*, quos doctissime & fusissime scripsit de *Imitatione, & oratoria, & historica*. Quos libros ipse *Dionysius* in eo *Commentario*, quo suum judicium de universa *Historia Thucydidis*, & quid in ea, vel tuto imitandum, vel caute declinandum sit, erudite, prudenter, & plene explicat, ceteris suis libris omnibus anteponit. Sed interim omnes docti plurimum debent, cum *Andree Dudithio Pannonio*, tum tuo *Paulo Manutio*, quod nuper hunc eruditum *Commentarium*, alter *Latine* doctissime vertit, *Græca* enim non vidi, alter typis elegantissime excudit. Nam in eo libro sic omnes *Thucydidis* virtutes & vitia, & diligenter collegit, & libere exposuit; ut quicquid in eo, sive in verborum delectu sive in sententiarum forma & constructione, sive in rerum judicio & tractatione; vel prædicabile ad ejus laudem, vel vituperabile ad similitudinem devitationem scriptum est; id omne & plane & plene ab *Halicarnassæo* demonstratur. Tanta enim ejus est, in singula congerendo diligentia, in considerando doctrina, in ponderando judicium; ut si ipse jam revivisceret *Thucydides*, credo equidem non se ipse melius noscere, non de se aut rectius aut æquius statuere potuerit. De *Imitatione Historica*, doctius aut accuratius quicquam, credo nondum exstitit. Et quoties ego hunc lego *Commentarium*, quod sæpe quidem & libenter facio, toties in hanc sententiam adducor, ut plane ipse existimem, neminem, nec *Græcum*, nec *Latinum* majori facultate ad scribendam historiam unquam venisse, quam *Dionysium Halicarnassæum*. Præsertim, si ad tantam diligentiam, doctrinam, & judicii præstantiam accessit etiam *Augusti* beneficio, totus & tantus ille *The-saurus Bibliothecæ M. Varronis*. Si forsan hunc librum, mi *Sturmi*, *Halicarnassæi de historia Thucydidis*, aliis rebus occupatus nondum legeris, rogo, ut meo rogatu legas. Et scribas quæso, an sensus tuus cum mea opinione de hoc libro consentiat necne. Fatetur etiam ipse in eodem libro, se pari ratione de *Imitatione Demosthenica*, & alterum librum de *Civili Philosophia* scripsisse. Utinam illi exstarent libri.

10 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

mente enim quasi jam præcipio, tales libros, a tanto viro scriptos, omnibus eruditionis & prudentiæ præceptis quantum ad *Civilem cognitionem* attinet, plene abundavisse. Hæ cogitationes de *Imitatione*, & illa mentio ante facta a me de *Christophoro Longolio*, qui voluit ipse esse, & aliis etiam visus est, insignis *Ciceronis imitator*, nonnihil me movent, ut quid ipse de ejus facultate, & aliorum de eo opinione sentiam, tibi aperiā. Qui bene de *Longolio* sentiunt, habent me non repugnantem: quanquam habeo & foris & domi, quos illi antepōnam. *Budæus*, amicum immerentem, ingrata invidia, in quadam ad *Erasmum* epistola, nimis acerbe premit. *Erasmus* apertius insectatur: & illum inepte, furaciter, servili & puerili more, nihil præter Centones ex *Cicerone* consuere arguit. id quod ipse credo *Erasmum* aliquo potius scripisse stomacho, quam certo suo statuisse judicio. Nam scio, ubi *Longolio* jam mortuo, non singularem aliquam, sed summam Eloquentiæ laudem tribuit. Miror ipse magis quidem, quid tuo *Paulo Manutio* in mentem venerit, homini, ut audio, natura humanissimo, & ut video, doctrina excultissimo: ut is *Longolium*, vivus mortuum, bonus non malum, eruditus non indoctum, *Italus Italarum* delicias, in literis suis ad *Stephanum Saulium*, etiam in lucem editis, tam acri stylo pungeret. Quo consilio hoc fecit, nescio; parum humaniter quidem, scio, & an vero judicio, plane dubito. Dicit enim *Longolium* esse exilem in sententiis, non luculentum in verbis, inopem a *Latina lingua*, esse prorsus nullum. In eo, & judicium requirit, & stultitiam notat. Quanto tu, mi *Sturmi*, moderatius, humanius, atque prudentius olim ad *Ducem Juliacensem*. Ubi, cum de *Erasmio* & *Longolio* & eorum tota controversia, gravissimum judicium dederis, laudem neutri adimis; sed suam utrique ingenue tribuisti. Atque in eodem loco, ubi *Manutius Longolium* eousque deicere tantopere laborat, nonnihil ipse, mea opinione, labitur. Nam cum eximiam illam suam, & ei, ut ipse scribit, cum paucis communem, augendæ linguæ *Latinæ* rationem, singulari præconio efferat; nimirum quod exquisitas sententias de *Cicerone* excerptas, aliis verbis, quam poterat lectissimis ornare consueverat: an non plane ostendit, se malle cum *Cn. * Carbone*, in errores abduci, quam cum *L. Crasso* recta via insistere? Et Opinonem *Quintilianii*, judicio *Ciceronis* antepōnere? *Crassus* enim & *Cicero*, non solum majori auctoritate pugnant, sed meliori ratione vincunt; inutilem esse laborem, malo con-

* Vid. Cic. de Orat. Edlt. Oxon. p. 46. Sect. 24.

filio aucupari deteriora, cum recto iudicio optima sunt præcepta: & temere captare vulgaria, cum selectissima scienter sunt occupata. Gaudeo *Preceptorem* meum loqui Anglice. ne, cum tam libere dissentit hac in re a *Manutio*, tantum hominem offenderet. Tamen *Manutium* non nominat. nam cum dissentit ab aliquo, hoc tacite; cum laudat quenquam, illud aperte facit. Quanquam si ipse *Manutius* has literas legeret, non est cur offenderetur. Nemo enim melius, quam ille novit, *Musas* ipsas esse, non solum candidas, sed etiam prudentes. quæ, inter literarum cultores, aliquam nonnunquam opinionum dissensionem, & ferunt patienter, & ferunt, ipsæ aliquando non inutiliter: omnem vero animorum distractionem, & fieri semper vetant, & esse diu non patiuntur. Itaque *Paulum* tuum *Manutium*, meum quoque esse volo: nec finam ut eum tu plus diligas, quam ipse amem. Et quanquam tu loci opportunitate illi propior es, benivolentiæ tamen studio, & officii etiam representatione, cum usus ferret, ut sis conjunctior, profecto non permittam. Idem cogito de aliis in *Italia* clarissimis viris, de *Petro Vissorio*, de *Jovita Rapicio*, qui erudite & eleganter de *Numero Oratorio* scripsit. de *Carolo Sigonio*, de *Joanne Baptista Pigna Ferrariensi*, de *Petro Bargo Pisano*. Nam, quantum *Carolo Sigonio* omnes docti debent, pro utraque utriusque urbis *Repubblica* tanta diligentia, tanta doctrina, tanto orationis lumine explicata: & imperitus qui non clare videt, & invidus, qui non ingenue fatetur, habendus est. Rara vero illa doctrina & grave etiam illud iudicium, quo, *Baptista Pigna* aureolum *Horatii* librum de *Arte Poetica* fusissime explicuit, magno me commovit desiderio, videndi etiam ea, quæ in tres libros *Rhetoricos Aristotelis*, pari ratione conscripsit. in quibus ut ille ipse scribit, ad *Artis Oratoricæ*, ab intelligendi principe optime traditæ, perfectissima præcepta, ex *Græcorum & Latinorum* dicendi principum orationibus, ex *Ethicis* item *Politicis*, & *Historicis*, omnis generis exempla adjunxit. Et quale opus hoc sit quanquam oculis nondum vidi, animo tamen quam præclarum illud sit, cum magna voluptate, jam præcepi. Scripsit idem *Baptista Pigna*, ut ipse testatur, alterum librum, *Quæstiones Sophocleas*: ubi, de tota doctrina *Tragica*, de *Senecæ* vitiis, de *Græcorum Tragicorum* virtutibus fuse tractavit. Nec minori hujus libri videndi desiderio teneor, mi *Sturmi*. Quoniam *Sophocles* & *Euripides*, mea certe opinione, cum *Platone* & *Xenophonte* in omni civilis cognitionis explicatione, conferri possunt. præsertim quod attinet ad eorum mores, consilia, instituta,

12 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

tuta, & eventa, qui in splendore aulico vitam suam trahunt. *Petrus Angelus Borgia Pisanus*, carmine divino, *Kunzinger* complexus est: nec minus excellit dicendi facultate. Is scripsit, ut ex ejus scripto, & *Manutii* testimonio intelligo, doctissimos etiam Commentarios in eruditum illum *Demetrii* libellum de *Elocutione*. An hic liber, & illi, quos commemoravi *Joannis Baptistæ Pignæ*, in lucem prodire, aut sint prodituri, admodum aveo scire. Si homo es, mi *Sturmi*, hoc meo rogatu, per literas tuas cognosce primo quoque tempore, a *Paulo Manutio*, qui omnium optime istud intelligit. Et quid ille respondet, ad me quamprimum perscribas: nihil enim mihi gratius facturum es. Et manibus *Longolii* æternam felicitatem exopto, qui mihi hoc a te postulandi occasionem dedit. Et tibi mi *Sturmi* gratias ingentes ago, quod de *Imitatione oratoria* scribis; quod mihi mittere polliceris, quæ dictata sunt. Mitte igitur, & quamprimum mitte. ut *Præceptor* meus, qui nunc est fere nudus, & plane deformis, istinc aliquem elegantiorum mutuans amictum, nonnihil cultius vestitus, & inde superbior factus, in lucem audacius prodeat. Interim vero cupio a te scire, an *Imitatio* hoc loco, tam late patere debeat, ut eam etiam exercitationem complectatur, quam nos *Metaphrasin* nominamus. Quæ *Mipon* tamen a *Platone* 3. de *Republica* dicitur. ubi ipse *Socrates* orationem *Chrysæ* sacerdotis ex 1. libero sermone elegantissime dissolvit. Et cur non appelletur imitatio, non video: cum videam in eo loco, & quædam prudenter ablata, & multa ingeniose commutata. Idem sentio de pari consilio *Lucretii* Latinissimi Poeta, qui, diversa ratione, insignem illam *Thucydidis* explicationem pestis, erudito & eleganti carmine illigavit. At quid facis, mi *Aschame*, inquis: quod tu, non literas, sed libellum hoc tempore ad me? Quod facio, facio libenter & cum voluptate, mi *Sturmi*, præsertim in hac dulci & domestica mea, ab omni aulico negotio, otioso hoc tempore, & libera cessatione. dum Princeps mea nunc longius ab urbe, non in Musarum sacrario *Palladi*, quod reliquo toto anno facit: sed inter sylvas *Dianæ*, de more, hoc tempore serviat. Et hæc prolixitas mea, mihi quidem non est molesta: & tibi item, spero non admodum erit ingrata. Cum enim mihi, nullum in scribendo tedium attulerit, ne tibi magnum in legendo fastidium sit paritura, non valde pertimesco. Et si nihil aliud, hoc certe efficiam; ut tu certo intelligas, hoc longo silentio meo, meum erga te amorem, minime esse diminutum. Intelliges præterea, quod adhuc
etiam

etiam de literarum nostrarum studiis, in me resideat eadem cogitatio, licet non par facultas, quæ tum fuit, cum ego primum, *D. Bucer* hortatu, literas illas prolixas ad te dederim: quas tu, peramice quidem, amoris nostri mutui publicas testes esse voluisti. Nunc vero fructus ille otii nostri Academici, qui tibi aliquis tum visus est; ita jam omnis in hoc negotio *Aulico*, quotidie languescit, & eo indies tanquam vinum fugiens, paullatim decedit; ut plane ve rear, tuo ne iudicio, prorsus exaruisse videatur. Itaque peropportuna est mihi, dulcis illa & peramabilis tua mecum expositio; cum me vocas, festive tu quidem, sed nimis vere, hominem desidiosum: & cum amanter postulas, ut nos ipsi nostram multorum annorum intermissam scripti-
onem revocemus: & nos, inter nos, mutuis crebro literis salutemus atque consolemur. De mea vero diutina taciturnitate, nihil dico; nec veniam valde peto, nec excusationem admodum quæro: quam licet justam & probabilem adferre possum, uti tamen illa nolo; ne ipsa esset, mihi quidem molesta, & tibi non lætabilis. Verum, ne tu in hoc meo desidioso silentio nimium triumphes; quanquam ipse, in hoc scribendi officio commendationem, tibi magnam libenter tribuo, mihi vero nullam sumo; tamen sic tecum jure possum contendere. tu literarum multarum numero, ego unius magnitudine; tu variis schedulis, ego hoc volumine; tu sententiarum pondere, ego verborum cumulo; tu erudita brevitate, ego loquacitate rudi; tu amoris crebra declaratione, ego benivolentiæ perpetuo studio; sic uterque nitimur, ut tu me, an ego te, in hac contentione superem, non multum quidem laborem.

EPIST. II.

ROGERVS ASCHAMVS

JOANNI STURMIO S.P.

NEC ars ad usum vitæ, nec scientia ad cultum ingenii, meo quidem iudicio, ornatissime *Joan. Sturm*, ulla inventa est; quæ cum illius facultatis præstantia comparari potest, cujus præsidio efficitur, ut ratio ad prudenter intelligendum, sermo ad disertè loquendum instituitur; & reliqua hominis vita, ab immani feraque consuetudine longissime abesse, & ad divinam naturam proximè accedere videatur. Hinc incredibilis illæ sensus amoris, quo omnes
fere

14 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

fere docti etiamnum prosequuntur *Athenas* illas *Atticas*, ex qua una urbe, una ætate, ut scis, plures dicendi intelligendique & principes & præceptores exorti sunt: quam ex omni vel locorum, vel temporum universitate ad hominum memoriam unquam pervenerunt. *Roma* vero olim imperii domicilium, virtutis cumulo vel ipsis *Athenis* longe superior, eloquentiæ laude par, aut non multum inferior; quam nunc præsentibus moribus, Papistico luxu, & impetioso Antichristianismo, se bonorum odio subjecerit; veteris tamen eloquentiæ nomine, & *Ciceronis* ingenio, sic omni posteritati commendata est; ut quam diu Latinarum literarum vel fructu adjuti, vel laude illustrati ulli homines sunt; tamdiu urbis *Romæ* memoria, cum summa caritate & benivolentia usurpata, duratura sit. Neque antegressa solum memoriæ erudita secula, sed præsentis etiam ætatis præclara ingenia, plurimum admiramur. potissimum vero eorum hominum qui hac eloquentiæ laude floruerunt. Ipse enim multos excellentes viros, ex *Italia*, *Germania*, *Gallia*, vehementer diligo, quos nunquam vidi, propter insignem doctrinæ splendorem, quem in illis elucere perspicio. At cum tu clarissime *Joannes Sturm*, ex *Platone*, *Aristotele*, *Cicerone*, eum salubrem eloquentiæ succum hausisti; quem in nullo alio nostræ ætatis nec longe superioris quidem unquam animadverti; & illum etiam totum ad saniores Christi doctrinam aggregasti; quo in loco te habeam, nisi de te ad te scriberem, libenter explicarem. Quamquam si id facerem, cur adulationis notam vererer, non video. Quæ res si mihi proposita fuisset, quod tu quodam loco ad quendam scribis, alia via ad aliud genus hominum mihi effectanda esset. Judicium illud divinum tuum, quo singulos præfers, singula legis, animadvertis, selegis, appendis, expolis, construis, & exædificas: meum si quod est iudicium, in eam admirationem rapit, ut quicquid hætenus scripisti, sedulo conquissiverim; avide perlegerim; inciderim etiam in nonnulla manu scripta, abs tuo ore excepta, in ea videlicet, quæ doctissime dictaveris in integrum *Gorgiam Platonis*. Hunc librum *Londini* ante triennium nactus sum. Ad hunc modum, cum suavitate præsentis consuetudinis tuæ frui non licuit, ope tamen ingenii tui quantum potui semper, uti placuit. Et me multos jam annos, ardore amoris erga te mirifice incensum: ecce tibi, quotidianus fere sermo, quem de te mecum reverendus pater præceptorque meus *M. Bucer* habet, sic nunc inflammat, ut nihil libentius facerem, quam ad te scriberem: præsertim cum

cum intelligam & ex eo quod de te ipse scripsisti, te eum esse, qui humanitate & benivolentia contentus sis: & ex sermone præterea D. Bucer, te non magis esse Ciceronis ex cultum eloquentia, quam ornatum humanitate; qui hominis nihil potius esse judicat, quam respondere in amore his, a quibus provocetur. Sed vide audaciam meam, qui in ipso amicitia nostræ principio, benivolentia meæ non solum significationem ostendere volui, sed fructum & remunerationem quandam repetere statui. Statui enim rogare te, ut aliquid facias literarum, nominis tui, & utilitatis etiam meæ causa, nisi hoc hominis nimium sui amantis esse videretur. Ego ad lectionem sacrae scripturæ, in qua potissimum tabernaculum & vitæ meæ & studiorum collocare, cum Christi benignitate statui; Platonem, Aristotelem, Demosthenem, & M. Ciceronem residuo meo studio adjungere in animo habeo. Nec tamen hoc studendi genere sic mihi vel præcise placeo, vel ignave contentus sum: ut medicorum & jurisconsultorum libros, omnino vel contemnam vel nunquam attingam. Hæ enim artes, & præclaram continent cognitionem, & ad omnem humanæ vitæ usum ac splendorem plurimum momenti habent. Sed in tanta varietate rectissimorum studiorum sequatur per me quisque illud, non scite Attilii poetæ, ut ait * Cicero, durissimi: *Suam cuique sponsam, mihi meam.* Aristoteles doctrina & judicio cum ceteris omnes, tum se ipse quoque superat, mea quidem opinione, in his libris, quibus dicendi rationem, pulcherrima doctrina explicavit. Divinam rationis quidem, naturæ, & morum disciplinam divino ingenio recondit in reliquos libros. Hic nihil non fere ad popularem consuetudinem, & humanæ vitæ quotidianum usum promit & exponit. Et quo magis hos libros præ ceteris admiratus sum, tanto plus tribuo Danieli Barbaro, & P. Victorio, qui in eis magna quidem cum diligentia elaboraverunt. Scire enim dum, quanquam id percupide aveo, non possum quid sit illis Gregorii Nazianzeni Græcis in hos libros commentariis, quos Erasmus, in *Festina lente*, testatur se apud Aldum perlegisse. Nam hos esse illud *ῥητορικὴ ἀκρόασις* in Gallia impressum non credo. Horum omnium & diligentiam libenter agnosco, & voluntatem vehementer probo. Sed cum ex libris tuis, quos frequenter lætito, & ex multorum sermone, quos sæpe convenio, clarissime perspicio, te tanto ingenio & judicio in his Rhetoricis libris versatum esse, ut quid

* Lib. ad Attic. 14. Epist. 20.

16 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

vel illi de ea re prædicent, vel ipse sentiam, non literis exponere, sed in opinione tua relinquere statuerim. Et hoc est, humanissime *Sturmi* quod tantopere abs te contendam, ut summi artificis præstantissimam artem, excellenti artificio tuo explicatam in lucem proferas. Nunc vero, si esset in me ulla vel persuadendi facultas, vel cogendi vis, eam universam ad te urgendum, ut hoc perficeres, adhiberem. Neque ego solus, sed innumerabiles alii, hoc abs te contendunt. Quorum postulata cum & literarum summa utilitate, & nominis tui immensa laude implicata sunt, quantum humanitas tua illis tribuere debet, etiam atque etiam considera. Ut novos haurias labores non requirimus: sed veteres ut fusissime ad veterem studiorum fructum dimanent, expetimus. Vidimus enim & legimus magnam partem illorum laborum, quos in istis *Rhetoricis libris* explicandis suscepisti: quibus tantum ardorem in nobis ad videnda reliqua excitasti, ut is nulla alia re, nisi luce ingenii tui, satiari possit. Age igitur optime *Sturmi*, & perge rogatu unius prodesse universis. Et quamquam durior esse vis, quod facile non credo, quam ut oratu multorum bonorum commoveare: prudentior tamen es, quod certo quidem scio, quam ut patiari unius plagiarii scelere committi, ut vel istis *Rhetoricis libris*, vel *Gorgiæ*, vel *Politicis* tuis; aut aliud, aut aliter accadat, quam nunc vereri velis, aut in posterum mederi queas. Quod ipsum, in tanta turba excipientium dictata tua, facile alicujus vel stulti amici imperitia, vel sordidi typographi avaritia contingere potest. hanc injuriam sæpe *Erasmus*, sæpe multi docti viri experti sunt, quæ si ad te solum perveniret, negligere eam non deberes. Cum vero ea omnium & literarum, & tui quoque studiosorum communis esset, diligentior quidem cautio adhibenda est. Et hoc sive recte monentis consilium, sive vere amantis studium, sive impense rogantis institutum: ea quæso mente qua ego scribo accipias, & ea quoque ratione, qua maxime cupio, expleas. His proximis superioribus annis *Aristoteles* e Gallia prodiit, Latina lingua loquens, ut omnes existimant; aliena mente nonnunquam sentiens, ut quidam judicant. *Joachimi Perionii* in conjungendo *Cicerone* cum *Aristotele*, & voluntatem multi probant, & ex utroque infinita loca, sive in congerendo diligentiam, sive in compellendo vim, plures in meliorem partem accipiunt; quam illud nimis projectum *Cephæ Chilonii* os, qui in exagitando utroque Græcæ, Latinæque doctrinæ, & principe, & præceptore, utriusque beneficio, & suo ingenio

genio nimis insolenter abusus est. Quanquam ut ipse quoque existimo, præclaram *Aristotelis* doctrinam, & minus ornatum videri & magis obscuram esse, quam ut multorum in eo legendo possit vel studia allicere voluptas, vel labores compensare utilitas. quia ubivis fere docetur, sine accurata exemplorum appositione. qua in re & *Latini* plurimum, & *Græci* ipsi peccant explicatores. Et tamen hoc vitio, claudicare non debet *Dialecticorum* schola. cum in tota illa subtili differendi ratione, ab *Aristotele* tradita, nullum exstet præceptum, cui in *Socraticis* sermonibus *Platonis*, & *Xenophontis* ingenio conscriptis, non respondeat expressum exemplum. Hoc tu, eruditissime *Sturmi* & prudenter animadvertis, & frequenter doces; potissimum vero in ea *Ratione interrogandi, collocandique Dialectica*, quam *Platonis Gorgiæ* præfixisti. Ad quem locum legendum quoties accedo, quod sæpissime quidem facio, toties cum nova quadam & utilitate laboris mei, & admiratione ingenii iudicii que tui semper abeo. Sed ad hanc dicendi facultatem, quæ tota ad illustriorem usum comparata est; nihil magis requiro, quam ex *Demosthenis, Ciceronis, Thucydidis, Livii*, & horum simillimorum oratorum historicorumque libris, sic ubivis exempla comportari; ut quicquid in virtute splendoris & æquitatis, in scelere fœditatis & fraudis, in prudentia providæ opportunitatis, in fortuna insperatæ temeritatis, ex omni seculorum memoria, colligi observari que possit, id semper ad *Rhetoricæ præcepta*, diligenti vel appositione exempli adjungatur, vel notatione loci referatur. Et quanquam hic cuiusque literarum cupidi proprius labor esse debet, tamen cum ad id præstantis ingenii animadversio, delectus, & iudicium adhibetur, nova profecto studiorum, & suavitas ad voluptatem, & fructus ad utilitatem, ex hac artis & imitationis conjunctione efflorescit. Et huic meo, si ita vis, sive errori ex imperitia, sive torpori ex desidia lubentius quidem indulgeo, quod plerumque video eos, qui in solitariis artium præceptis adhærescunt, exangues, frigidos, ineptos, sine sensu, sine motu, sine usu esse. Contra vero nonnullos qui nulla præceptione instructi, sed sola oratorum & historicorum lectione contenti fuerunt, in aliquo loco consistisse. Neque hæc eo a me dicuntur, quod aut vagam lingue jactationem, aut effluentem styli insolentiam ullo modo probem. sed quemadmodum in tradenda vera religione, exempla vitæ, cum præceptis doctrinæ conjungi debeant: sic quidem ad omnem artis cultum, imitationis etiam usus adhibendus est. ut cursus studiorum, neque obscuritate inu-

18 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

tiliter impeditus, neque erratione licenter abductus esse videatur. Præterea, cum dicendi facultas *ψυχαγωγία* sit, ut docet *Socrates*; & tota illa nobilis animæ doctrina, hanc artem propinquissima cognatione attingat, plurimi plurimum & huic disciplinæ, & nostræ ætati congratularentur, si *Phædonem* *Platonis*, & libros *Aristotelis* *ἡθικῶν* luce ingenii tui aliquando illustrares. Et quia video, me jampridem, nimis inconsiderate abusum esse humanitate tua, & omnes verecundiæ fines transiisse; libet profecto nunc ipsius *Ciceronis* consilio uti, * & bene naviterque impudentem esse. Ipse quoque *Demosthenes*, multorum infelices conatus hætenus rejiciens, te admodum flagitat. Bis nunc *Italia* ad nos misit *Æschinem* & *Demosthenem* Latine dicentes, sed nec iis oratoribus, nec ea regione mea opinione satis digne. Illi etiam *Germani* duo, quos semper admiror, & unice amo, in *Demosthene* multis non satisfaciunt. At vero cum illum primum circuitum, qui est in principio orationis contra *Æschinem*, à te in libro de *Amiffa* dicendi ratione Latine versum lego, & cum diligenter animadverto, quo tu appendis iudicio, quamnam in utraque lingua, vel singula verba vim, vel sententiæ formam habeant, quid putas me primum, doctissime *Sturmi*, acclamare † ὦ πάτερ & πάτερ, Quodnam hoc novum Veneris caput? An maximopere his literis quidem nunc meis, sed votis jamdiu literatorum publicis à te contendere, ut, quod reliquum est, in his duorum nobilissimorum oratorum contrariis inter se orationibus, perficere ipse velis? Hoc labore, & utriusque linguæ splendorem mirifice excitabis, & illius *Ciceronianæ* amissæ versionis desiderium, meo quidem iudicio multum mitigabis. Et huic universæ postulationi meæ, audacter quidem scio susceptæ, ad res tamen, spero, & præclaras cupiendas, & iustas petendas institutæ, te multum tributurum facile intelligo. Postremo, videndum tibi est, ut expleas eam expectationem, quam omnibus literarum cupidis commovisti, de illis libris tuis, qui de *Ratione loquendi, atque scribendi*, à te scripti sunt. Et hæc de te ac tuis nunc pauca de nobis ac nostris. De religionis cursu, reipublicæ statu, literarum & cultu & fructu apud nos in *Anglia*, satis loquacem tecum instituerem sermonem; si tantæ res in breves potuerint includi literas. Sed quæ nunc unius epistolæ modo terminari non possunt, in multas literas quas Deo volente, frequenter tibi scripturus sum, reservabo. Ea veræ religionis cura, apud *Iosiam* nostrum,

* *Lib. ad Fam. V. Ep. XII.* † *Hom. Iliad. 9. l. 5. Iliad. T. I. l. 110.*

in primis, & *Cantuariensem*, & universum consilium regium excubat, ut in nulla re æque laboratum sit, quam ut religionis tum doctrina, tum disciplina, ex sacrarum literarum fonte purissime hauriatur: & ut sentina illa *Romana*, qua tot humanæ sordes, in Ecclesiam Christi redundarunt, funditus obstruatur. Populi consensus, & obedientia ad hanc rem summa est. In studiis nostris Patrum consilia libenter sequimur, ubi ipsi non desectunt à sacra Scriptura. *Augustino* plurimum tribuimus, cui, quod tu Græcos *Basilium* & *Chrysostomum* anteponis, non tibi concederem, nisi te valde amarem. D.M. *Bucerus* vir Dei, gloriam Christi strenue apud nos excitat. cuius habet tantam & doctrina auctoritatem, & vita moderationem, ut ne ipsi quicquam adversarii conqueri possint. Adversarii enim nonnulli adhuc apud nos sunt, qui cum à nobis nonnihil discrepent, hominum vires, virtutes, & consensum extra modum & ordinem efferentes: tamen quia complures eorum, sine stomacho & aculeis hoc faciunt, & plurimum se ipsi cum eruditionis laude, tum probitate vitæ commendant, non possumus non amore eos prosequi, omnia referentes ad illius providentiam, qui extrema etiam die, nonnullos in vineam suam introducit. Publica res in magna expectatione est. Qui eventus hanc pacem inter nos & *Gallos*, per obsides principum filios factam consequetur, ignoramus. Illa quidem vox * *Ciceronis* semper mihi suavis esse videbatur. *Nomen pacis dulce est & res ipsa salutaris*: Bellum autem quid aliud est, quam illa *Sophocles* *Ἔρως, πόλυξίη, πολύπυς, χαλκίπυς*, Religionis cursum, morum disciplinam, literarum otium, & omnes suavioris felicitatis partes funditus evertens. Gratulor etiam multum ipsi *Gallia*, quam gentem unice semper amavi, quæ meo quidem iudicio, in omni literarum & humanitatis laude, nec ipsi cedit *Italia*. Hanc pacem utrique genti bonam, faustam, felicem, fortunatamque speramus. quoniam *Comes Bedfordiensis*, *D. Pagettus* & *Joannes Masonus* nostræ partis principes legati, non solum longum rerum usum, multiplicemque eruditionem; sed verum etiam Dei timorem, ad hanc fundandam concordiam adferant. Linguae & artes *Cantabrigiæ* ab his passim hauriuntur auctoribus, qui tum dicendi, tum intelligendi magistri optimi semper habiti sunt. ut nec ratio propter infantiam, nimium obtumescere, nec oratio propter infertiam, loquaciter inolescere discat. Ad utriusque linguae doctrinam perdiscendam, utriusque urbis non eadem qui-

* 2 *Orat. Phil. Sec. 44. Edit. Gronov.*

dem, sed una fere sola utimur ætate. In hanc studendi viam plurimi, *Joannis Checi* & *Thomæ Smithi* exemplis, præceptis, ingeniis, consiliis provocati, ingressi sunt. Hi duo, olim hujus *Academiæ*, nunc totius reipublicæ, in eo splendore aulico, præclara lumina eminent. Qui si ad scribendum sese dedissent, nec in *Sadoletto Italia*, nec in *Longolio Gallia* justius, quam in istis duobus *Anglia* gloriata fuisset. Hoc perspicuum nobis est, vel ex illo libello, quem de *reliâ Græce pronuntiandi ratione*, qua nos *Cantabrigiæ* utimur, contra *Wintoniensem* conscripserat. Sunt quoque hic *Cantabrigiæ* multi præclari viri, inter quos tamen sic elucet summus amicus meus *Gualterus Haddonus*, hujus *Academiæ* nunc *Pro-cancellarius*; ut cum illis superioribus duobus comparandus, non in nostrum numerum aggregandus esse videatur. Quid omnes *Oxonienſes* sequuntur, plane nescio, sed ante aliquot menses, in aula incidi in quendam illius *Academiæ*, qui nimium præferendo *Lucianum*, *Plutarchum* & *Herodianum*, *Senecam*, *A. Gellium*, & *Apuleium*, utramque linguam in nimis fenescentem & effectam ætatem compingere mihi videbatur. Nobilitas in *Anglia* nunquam magis erat literata. Illustrissimus Rex Noster *EDVARDUS*, ingenio, industria, constantia, eruditione, & suam ætatem, & aliorum fidem longe superat. Non enim aliorum sermone persuasus, sed ipse sæpe numero præsens, quod in suavissimam meæ felicitatis partem deputo, omnium virtutum chorum in ejus animum immigrasse perpexi. *Gallia* non dubito agnoscat summam doctrinæ laudem in clarissimo Duce *Suffolciense*, & reliquo illo nobilissimorum juvenum comitatu qui hætenus, una cum rege nostro, in *Græcis* literis & *Latinis* educati, hac ipsa die qua hæc ad te scribo, in *Galliam* profecti sunt. *Thomæ Mori* filius innumeræ nunc honoratæ feminæ, in omni literarum genere præstant. Inter quas tamen universas veluti sidus quoddam, non tam claritate generis, quam splendore virtutis & literarum, sic eminet illustrissima Domina mea, *D. ELIZABETHA* regis nostri soror, ut in tanta ejus juste commendandæ varietatē, labor mihi non quærendæ laudis, sed statuendi modi propositus esse videatur. Nihil tamen scribam, cujus ipse præsens testis non fuerim. Me enim præceptore, *Græce Latineque* linguæ duos annos usa est. Nunc vero ego *Aulica* turba liberatus, & veteris otii mei literarii suavitati restitutus; regiæ majestati beneficentia satis honestam conditionem & locum, in hac *Academia* habeo. Fortunæ naturæque ornamenta, in illustrissimam Dominam meam collocata; hæcne an illa pluris æstimanda in comparatione,

tionem, ad judicandum perquam sunt difficilia. *Aristotelica* laus in eam tota transfusa est. Nam *ἡ ἀρετή* in illa, *μείζων, συρρομένη ἐφ' ἐφελοντία* omnia summa. Ex anno decimo sexto nonnihil excessit, tanta in hac & ætate gravitas, & cellitate comitas inaudita est. Acerimum veræ religionis & optimarum literarum studium. Ingenium sine muliebri mollitia, labor cum virili constantia, memoria, qua nihil vel citius percipit, vel diutius retinet. *Gallice, Italiceque, æque ac Anglice* loquitur. *Latine*, expedite, proprie, considerate. *Græce* etiam mediocriter mecum frequenter libenterque collocuta est. Si quid *Græce Latineve* scribat; manu ejus nihil pulchrius. *Musicæ* ut peritissima, sic ea non admodum delectata. In quavis adhibenda munditia *φιλόκαλος μέγας ἢ καλλωνίας*, aurum *κροῦλος ἐ κροῦμος* sic semper aspernata, ut non *Phædrum* sed *Hippolyten* omni vitæ ratione referre videatur. Perlegit mecum, integrum fere *Ciceronem*, magnam partem *T. Livii*. Ex his enim propemodum solis duobus auctoribus *Latinam* Linguam hausit. Exordium diei, semper novo Testamento *Græce* tribuit, deinde selectas *Isocratis* orationes, & *Sophoclis* tragædias legebat. Hinc namque illius & linguam purissima dictione, mentem aptissima præceptione, & reliquam ejus excelsæ vitæ conditionem, ad omnem fortunæ vim recte instruendam esse existimavi. Ad religionis institutionem, post fontes *Scripturarum D. Cyprianum*, locos communes *P. Melancthonis*; & alios hujus generis simillimos, ex quibus pura doctrina cum elegante sermone libari potuerit adjunxit. In omni oratione, si quod invitum verbum, aut curiosius accersitum fuerit, facile animadvertit. Ineptos illos *Erasmi* imitatores qui *Latinam* linguam in miseris proverbiorum compedes illigant, ferre non potest. Orationem ex re natam, proprietate castam, perspicuitate illustrem, libenter probat. Verecundas translationes, & contrariorum collationes apte commissas, & feliciter confluentes, unice admiratur. Quarum rerum diligenti animadversione aures ejus tritæ, adeo teretes factæ sunt, & judicium tam intelligens, ut nihil in *Græca, Latina, & Anglicâ* oratione vel solutum & pervagatum, vel clausum & terminatum, vel numeris aut nimis effusum, aut ritè temperatum occurrat, quod non illa inter legendum ita religiose attendit, ut id vel magno rejiciat cum fastidio, vel summa excipiat cum voluptate. Nihil fingo mi *Sturmi*, nec opus est: sed adumbrare tantum volui tibi speciem ejus excellentis ingenii & studii. in cuius rei veluti forma, dum mens mea tota defixa est: hanc illustrissimæ *Dominæ* meæ

memo.

22 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

memoriam mihi quidem carissimam, ad te scribendo libenter suaviterque usurpavi. Ad hanc nobilissimam principem si tu aliquid scripseris, doctissime *Sturmi*, illud & grato animo acceptura, & magno iudicio perlectura est. Sed vereor ne ipse jucunda vel recordandi illius, vel scribendi ad te suavitatem delectatus, extra modum epistolæ prolixitate prodierim. Et de literarum apud nos ratione plura alio tempore. Rumor hic sparsus est, te venturum in *Angliam*: sive hoc verum sit, sive totum ex eo ortum desiderio, quo plurimi te hic videndi tenentur, non intelligo. Mihi nihil frequentius in votis. Interea dum ego adventum tuum gratissima spe expectem, desiderium quæso meum absentis tui suavissimis literis tuis sic lenias, ut saltem intelligam te meas recepisse. Amorem meum quem tibi maxime absenti debeo: eum interea universum ad præsentem patrem *Bucerum* defero. His litteris inclusum dono tibi mitto argenteum nummum *C. Caesaris*. In sequentibus *Caesaribus* additi sunt semper loquaciores tituli. quod sæpe animadverti in omnium fere *Caesarum* nummis, aureis, aut argenteis, usque ad *Gotticam* illam *Barbariem*. Hic ex una parte tantum *Caesaris* nomen inscribitur. His priscæ antiquitatis reliquiis, quia plurimum ipse capior, hunc nummun tibi mittere volui, plures deinceps missurus; si te hoc antiquæ & benivolentiæ meæ, & temporum vetustatis monumento delectatum esse cognovero. Vale in Christo Jesu *Cantabr.* e Collegio *D. Joan. Evangelistæ*, quarto *Aprilis*, 1550.

EPIST. III.

ROGERO ASCHAMO
JOANNES STURMIUS S.P.

Vide, mi *Aschame*, quid epistola tua effecerit. In libello meo, quem de oratorum conversionibus confeci, *περὶ τῆς ἐκείνων τῆς ἐλπίδος τῆς ὑμῶν*. ut quoniam oratorum artificiosissimam & pretiosissimam telam potest retexere: iudicet etiam de hoc opusculo; quod levi & denso filo lubricatum est. Opinor enim *Penelopes* *Homericæ* telam recte cum poetarum versibus; & oratorum comprehensionibus posse comparari. Quorum utraque non solum componi debent, sed etiam dissolvi atque immutari & dissui; quoties emendari posse videantur. ac certe in ætate juvenili, & sexu fœmineo, præsertim puellari, quæ potest esse honestior
occu

occupatio? Quæ exercitatio liberalior? Quæ consuetudo suavior? quam styli, & compositionis, & orationis puræ, ornata, perfectæ, consummata? ad quam enitimur atque contendimus. Quia vir literatus es, & bonus & dignus glorioso illo cognomento, hoc est, quia Evangelicus: quæ omnia non apparent solum, sed elucent etiam in epistola tua; nihil puto afflictum in tuis literis esse virtuti & laudibus puellæ principis atque Regiæ stirpis. Sed quid in nostris temporibus magis optabile accidere mortalibus potest: quam ex principum virorum familiis, & ex nobilitate, utriusque sexus oriri ingenia, quibus literarum studia placeant; qui eas colant, qui condiscant, qui & earum & rerum & artium doctrinam consequantur? Ergo beatiores hoc genere bonorum *Angli*, quam *Germani*: apud quos in nobilibus paucissimi sunt, qui ad suum ordinem literarum putant insignia pertinere. Cum istic plerique omnes nobiles vel enitantur, ut literati sint; vel si sero id intellexerint; tamen ad se nunc spectare suosque arbitrentur. Quamobrem spes jam data est, quod laudem, quam antea sibi arrogavit semper *Italia*; & post *Italiæ Gallia* atque *Germania* æmulæ vindicare conatæ sunt; eam sibi deinceps *Anglia* cumulatissime queat assumere. Et quale domicilium quondam *Athenis* & *Romæ*; de quibus duabus civitatibus scribis, dicendi & sapiendi magistri habuerunt; tale iisdem nunc sit in *Anglia* constitutum. Ut vester populus, quorum virtutes imitatur: eorum etiam comparet decus & gloriam. Sed ut ad te, mi *Aschame*, veniam. nescio tibi ne magis gratulari debeam; cui Deus talem dederit discipulam; aut ELIZABETHÆ Principi; cui talem magistrum atque artificem. certe utrique & gratulor & gaudeo, & felix illud biennium iudico: quo tu docuisti, & illa didicit. Nunc etiam tibi ob istud otium tuum lætor: quod EDVARDUS REX tibi & concessit benigne, & liberaliter est largitus. requirunt enim nostrorum studiorum rationes otia negotiosa, & negotia otiosa. nam in laboribus otiosi, & in otio laborare vulgo videmur. Ceteri enim homines cum venantur, cum piscantur, cum fabricant, occupari creduntur laboribus. Literati cum scribunt, legunt, commentantur, pro otiosis habentur. cum tamen vitam ingenii laboribus anxiam atque sollicitam agitent; non periculorum metu, aut laborum vexationibus; sed susceptione atque cogitatione rerum maximarum & immortalium. Sed quia otium tibi summum datum est: ejus etiam ad me fructus jucundissimus atque uberrimus perveniet. promittis enim

enim mihi in tua epistola multas & frequentes literas; quas avidissime expecto. cum propter amorem erga me tuum quem ex literis tuis perspexi; tum præcipue propter doctrinam & artes duas: in quibus ego annis jam multis etiam versor; unam disserendi, alteram dicendi. Utrique enim & *Dialectici* & *Rhetorici* esse volumus. sed tu es, ego vero ut sim, nitor & elaboro. & profecto absque eloquentiæ ope, obscura & sordida est *Dialecticorum* professio; & hæc ipsa eloquentia absque disserendi doctrina inflata tumet, & errabunda vagatur; nihil artificiose efficit. Itaque idem tuum & meum est iudicium, idem volumus, idem sequimur, idem confectamur: omnibus etiam idem studium suscipiendum est, qui in literis vivere, & ex literis laudem assequi concupiscunt. Verum ut ad epistolam tuam revertar. fuit illi mihi jucundissima. tum ob significationem tuæ erga me benivolentiæ, tum quia multa nuntiat de Regno vestro, quod semper nobilissimum & munitissimum multis ætatibus habitum est. de Rege, de quo præclara & certa est prudentiæ, clementiæ, religionis spes concepta; de *Guilielmo Pagetti*, cujus ego probitatem & moderationem consiliorum & humanitatem *Caleti* ante annos quinque cognovi. de *Checo* & *Smitho*, qui nobis a multis sunt prædicati; de *Joanne Masimo*, quem *Montius* noster magna benivolentia complectitur, & laudat mihi sæpenumero, quoties ego *Pagetti* memini. de *Haddono* *Procancellario* vestro, quem tu cum superioribus componis; de nobilitate vestra; & de iis, qui in *Galliam* cum tribus vestris legatis profecti sunt. postremo de *DOMINA ELIZABETHA*, qui locus quo fuit prolixior quam reliqui, eo ego longiora legendo requirebam. Hæc inquam, omnia fuerunt jucundissima. verum ubi mihi tantum tribuis, quantum ego minime possum agnoscere, ibi pudorem, ut *Horatii* utar verbis, incussisti, propterea quod præstare non possum doctrinam & iudicium, ita ut tu mihi ascripisti. Ubi vero petis, ut *Phædonem* *Platonis*, ut *Aristotelis* libros de anima, & ut ejusdem *Rhetoricos* libros Latine interpreter & explanem: item ut *Demosthenis* & *Æschini* adversarias inter se orationes convertam; ut promissos a me de Latina loquendi ratione libros divulgem, non tam laborem fugio, qui suscipiendus esset, quam in suscipiendo audaciam, & divulgando temeritatis atque arrogantiae suspensionem, quæ superiore anno ingressum in hoc curriculum quasi revocavit. Statui enim *Aristotelis* *Rhetoricos* libros perpetuis explicare differentium sermonibus: quorum aliquam partem *Librario* dederam, sed mutavi sententiam. primum, propter

propter eam quam proposui causam; deinde, quia alia quædam intercedebant, quæ me ab instituto sunt dehortata. Veruntamen cogito hac hieme resumere eos, & perficere quod est inchoatum, si vitam Deus & potestatem concesserit. *Æschinis* & *Demosthenis* orationes, meis interpretor auditoribus; sed ita, ut magis in explicandis illis, quam convertendis sim occupatus. Satis enim mihi est, si sententiam explicem, & verborum vim atque potestatem: reliquum quod laboris est, id in arte demonstranda consumitur. Ut inventionem intelligant, ut divisiones, ut partitiones considerent, ut collocationem; ut argumentandi modos; ut conclusionum formas; ut ornamenta sententiarum; ut quæstionum infinitarum exornationes; ut finitarum expeditiones, ut in utrisque amplificationes; ut in omnibus conversionum genera, ut principiorum & mediorum, & clausularum connexiones & numeros. Duplici hoc labore meo hiemali contenti esse debetis; & tu, mi optatissime *Aschame*, qui petis, & *Bucerus* qui tibi cohortator fuisse videtur. de *Phædone*, & *Aristotelis de anima* libris alias, cum erit otium; si vita suppetat, & si potero: non enim si in *Gorgia* quædam observavi, quæ ad *Dialecticorum* pertineant officinam: idcirco etiam in *Phædone* aliquid elaborare possum, quod perpetuam orationem habeat, & quod literatorum hominum aures animosque non offendat. neque si *Rhetorica* intelligo, & fortassis prodere in lucem aliquo modo possum; idcirco gravissimam illam disputationem *de vita*, *de morte*, *de animorum immortalitate*, *de bonorum virorum vitali obitu*, *de clarissimorum hominum sempiternis præmiis*; *de aternitate rerum* potero differendo atque scribendo sustinere. Quod tamen *Libros de Latino* sermone requiris, in eo me percelluisti, promisi enim eos ante annos aliquot. sed fateor plane, etiam si ingenio possem: tamen non possum facultatibus, ut ex me sæpe *Bucerus* audivit. Quantum enim est? Ejusmodi opus elucubrare; ex quo brevem facultatem consequare, post præceptionum perceptionem, ut quodcunque cogitatione complectaris, id etiam oratione possis Latina exprimere; non solum ut pura ea sit, sed ut elegans, ut ornata, ut decora; & exempla in promptu habeas, quæ res quibus sint & verborum & sententiarum ornamentis expoliendæ. Eaque omnia non solum congeſta, sed etiam distincta locis & disposita habeas. Tale opus cum cogitatione inchoatum, commentatione demonstratum atque perceptum habeam: tamen facultatibus imperfectum cum aliis jacere patior, dum compellar: tamen quia etſi ſatis me *Gymnasium* nostrum compelleret: tamen quia

16 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

compellit, non cogit; satis me hominibus facturum puto, si in reliquis officiis non sim desidiosus. Jam quod de *Augustino* scribis, laudo iudicium tuum: & tuarum literarum in eo loco humanitate & amore delector: etiam ego sane huic *Theologo* prae ceteris plurimum tribuo. propter doctrinam; docet enim omnia. concludit acutè, refutat argute, nihil nec in proponendo, nec dividendo, nec argumentando, nec expediendo peccans. Sed ego cum meos ad orationis cultum adhortor, non solum rerum considero doctrinam, sed earum etiam ornatum atque tractationem, ut illos dicendo superiores putem, sed *Augustinum* doctrina. veruntamen illos eruditos & literatos, itaque principio anteponendos. Etenim diligenter etiam atque etiam in sermone *Latino* & *Græco* tradendo cavendum est; ne scriptores dicendo inferiores, propter rerum tractationem; *Ciceroni*, & *Demostheni*, ceterisque melioribus scriptoribus anteponantur. Omnibus enim scientiæ sapientiæque nomen gratum & dulce est: res vero ipsa non solum optata, sed etiam salutaris. Nam nec scribere quisquam aliquid potest, nec loqui aut dicere, quod sit præclarum; qui artes & disciplinas, & qui rerum cognitionem nullam comparavit. Ergo qui hoc iudicio præditus est, & hac inopi facultate nititur, eum nec in eloquentium, nec disertorum, nec Latinorum sive oratorum, sive scriptorum, sive artificum numero habendum puto. & cuius inflata verbis tantummodo oratio est, non solum auctorem ineptum, sed etiam hominem stolidum existimo. Quamobrem, sive *Longolius*, sive *Sadoletus*, sive *Bembus*, sive *Naugerius*, sive alius quisquam vel *Italus*, vel *Gallus*, vel *Germanus* verba eorumque ornatum captavit, res neglexit, quod tamen hi minime fecerunt; sed si quis esset, eum laudandum non censeo. Nam quid ego de *Budeo* excellenti doctrina viro dicam? quem tametsi amemus atque defendamus, tamen sunt nonnulli, quibus ille in aliquibus libris magis verborum, quam rerum sectator esse videatur. Non igitur in optimis, sed in deterioribus sive scriptoribus sive oratoribus ponendum puto: qui verbis, non rebus ornatum orationis constare credit. Sed hoc in primis considerandum est, omnibus ne temporibus quidvis legere liceat, an sit in temporibus, & ætatibus aliqua distinctio. *Homerum* *Græci* suis adolescentibus ediscendum proposuerunt. poterat illud fieri absque incommodo. propterea quod una cum materno quasi lacte imbibissent patrium pueri sermonem. *Romani Grammatici* etiam *Virgilium* suis scholis explicabant.

nihil

nihil periculi erat ob eandem causam. Idem *Romani* de principio *Homerum* interpretabantur, nihil fuit incommodi in lingua aliena, *Latine* omnibus tum loquentibus *Romæ* civibus, & idem *Græci* facere poterant, si hic iis placuisset sermo. Sed quas utilitates ad linguæ informationem atque puritatem puer accipiet, ex *Catonis Distichis*, ex *Aquinatæ*, *Gersonæ*, *Cocæ*? Paucos nominavi. ex his quamplurimi possunt alii ejusdem gregis considerari, non quod vituperem, sed quod ad id quod volumus, non sint idonei. Sed addamus etiam his barbaram turbam grammaticorum, dialecticorum, medicorum, theologorum, philosophorum, quibus sordida puris, utilia spinosis fuerunt potiora. Quorum pars se adhuc magna tueretur in Sophistarum nostri seculi collegiis, quæ de sua adhuc barbarie tanquam de *Palladio* aliquo atrociter pugnat. O gregem venustam! O religiosam conspirationem! in qua vinci gloriosum est, turpissimum vincere. Quis status literarum, quis religionis esse possit in hac sermonis & linguæ & orationis fœditate? Quis enim non aspernetur in iis si videat oris sonitum, verborum deformitatem; sententiarum sordes; opinionum ineptias; animorum pertinaciam; consuetudinem illiberalem; mores peregrinos? qui barbariem liberalitati imposuerunt; qui artes & disciplinas corruerunt; qui historias fœdarunt, religionem & cæremonias, non solum orationis putido genere; sed etiam imperitis opinionibus remotis ab omni consensu doctrinæ, & obscurarunt altercando, & defendendo inquinaverunt. Hi ne proponendi pueris, & horum scriptis imbuendæ mentes adolescentum; ut pro puris fœda, pro *Latinis* *Barbara*, pro perspicuis obscura, pro compositis dissoluta in civitatibus audiantur? Quod igitur iudicium facimus in malis, cur idem non retinebimus etiam in minus perfectis minusque consummatis? At rerum studium verborum semper præstantius habitum est. Est plane eloquentis officium; rerum primum, post verborum curam suscipere. Vitiosum enim est, dicere quod aut inane sit aut stultum. Veruntamen quoniam ab oratore non modo sapientia, verum etiam verborum ornatus requiritur: separemus ista duo, quæ natura ceteroquin conjuncta hærent. Sapientia jubet quærere quid dicas; ut verum, ut probabile, ut certum: ut acutum, ut disciplinabile, ut conclusione perfectum. Quid ornatus? ut significans, ut sonans, ut plenum, ut concinnum, ut ornatum, ut illustre. Sed si sapientia jubeat, ut ornatus rationem non habeam, puritate contentus sim, reliquum ornatum non affectem: liberari

28 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

me patiar magnis laboribus, summis curis, diuturnis vigiliis. Si vero etiam ut puritatem negligam, certe isti sapientia, quamvis provida sit, non obtemperabo. Sed si respondeat, magnum esse, præditum esse doctrina; sed præclarum, ad eandem, dicendi rationem & eloquentiam adjungere; & utrumque ab optimis potius, quam inferioris ordinis auctoribus condiscere; optimeque labores in consummatissimis consumi; tum ego sapientiæ consilium tanquam oraculum divinitus datum sequar. Eos igitur ego auctores pueris explicari principio volo, & eos in excercendi consuetudine primos legi, qui ad doctrinam adjunxerunt eloquentiam: non qui doctrina contenti, eloquentiam vel contempserunt, vel ad eum non potuerunt aspirare, & quo magis prope aliquis ad perfectionem accedet, eo plus eum tempore ordineque antecedere placet, & in exemplis anteferri. Hæc me causâ movit, quamobrem *Augustino Chrysostomum* anteposui. non quod *Augustinus* non sapientior, aut non disertus: sed quia minus disertus quam *Chrysostomus*, & is tamen eruditus atque doctus. *Chrysostomo* primum temporis & linguæ, non doctrinæ & ingenii locum tribui. cum tamen huic ipsi *Chrysostomo* multos alios anteponam. In dicendi enim studio non solum barbaros omnino fugere: sed ante bonos etiam meliores semper oportet præcedere. Sed fortassis parum candori tuo confidere videbor, qui hæc tam sollicitè excusam: veruntamen, quoniam permagni referre puto, quo unaquæque ordine legantur; visum fuit etiam hic meam tibi exponere sententiam, a qua te etiam non arbitror esse alienum. Feci etiam eo libentius, quod *tu dulce nomen pacis* esse dicis in tuis literis, & *rem ipsam salutarem*. scio quo in loco *Cicero* idem dicit, & iisdem verbis sentit, cujus loci formam hic conatus sum exprimere, ut tecum ludam *intocantibus*. Et nisi caveas, non hinc procul sumpto exemplo rursus ludam. si prius de DOMINA ELIZABETHA quod volo, & quemadmodum volo, repetam. Non enim oblivisci possum, quod ad tantarum rerum, de quibus scribis, disciplinam: etiam dicendi artem conjungat, eamque exercitationem colat, quæ cum maxime hunc sexum deceat, tamen a plerisque omnibus aspernata jacet. Sed recte secum cogitat. si enim corporis forma in virginibus puellis jucunda est, cur non orationis verecundæ, pudicæ, puræ, pulchræ? Deinde ceteræ virginum exercitationes, nere, texere, acupingere: communes sunt nobilitatis & obscuræ stirpis. Sæpeque ignobiles mulieres, nobilibus artificiosius laborare videmus. orationis autem elegant-

elegantiam, in nobilitatis velle domiciliis habitare, & præclaris familiis: & ut vestitu atque ornamentis, sic etiam sermonis suavitate nobiles ab obscuris differre. Præterea hæc ipsa, quæ sunt nobilium feminarum pretiosæ vestes, gemmæ, annuli & ornatus reliquus, fortunæ esse tantum, & in deterioribus naturis sæpe affluere. at oris elegantiam & vocis formam, non posse ab animi pulchritudine segregari: atque id signum esse excellentis ingenii, nobilisque naturæ. ac divitiarum insignia & ornatus, domi solum illustria sunt: vox vero artificiosa posteaquam semel audita est; sæpe ad exteras gentes atque nationes volitat, illisque est admirabilis. Quo magis ego DOMINÆ ELIZABETHÆ industriam probō: quæ efficiet, ut puellarum virginum & feminarum nobilitas, non solum generis antiquitate, sed etiam doctrinæ & sermonis elegantia sit æstimanda. Ergo huic ego convenienter libellum misi. Ineptum enim est, in divulgandis libris, eos appellare, qui ignari sunt eorum quæ traduntur: aut qui eadem non maximopere amant. Et quoniam pro se liber loqui non potest; est enim indifertus: tu ei deprecator sis, quoties peccabit; & ubi non peccat, commendator; & in utroque patronus, præsertim propter EDVARDUM REGEM; cui etiam exemplum mitto, ut tripartito defendatur patrocinio. primum tuo ad DOMINAM ELIZABETHAM, deinde hujus ad fratrem suum EDVARDUM REGEM: qui si sua auctoritate patronus summus esse velit; quis meo libello beatior? Quantum ad me attinet, maximo opere vellem *Angliæ* placere. amo enim gentem hanc propter religionem, propter famam talis ac tanti Regis; idque in hac ætate. atque utinam, quam religionem Rex primis annis didicit; & Consilium ejus concordibus sententiis constituit; eam possit & tueri & defendere & stabilire; ut non oppugnetur. Quanquam id ad Deum ejusque providentiam & numen pertineat. sed id quidem reliquum est, ut quod institui absque perturbatione aliqua non potuit; neque sine metu periculorum retineri potest, id ecclesiasticarum pecuniarum dispensatione, & morum disciplina, & religionis doctrina, & judiciorum sanctitate; & ordinum confirmatione atque dignitate corrigatur atque ornatur. Sed minus jam timoris est, in hac consilii constantia; quod de *Religione* decrevit, quod eam instituit, quod edictis stabilivit. Ut autem idem permaneat, dum Regnum atque Religio requirit, & ut Rex nulla frangatur temporum intemperie, id summis votis a Deo patre omnium mortalium, & *Christo* omnium hominum *Servat*

30 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

tore precandum est. in quo negotio & qui in consilio Regio versantur, laudandi sunt, & Rex arrigendus ad constantiam altitudinemque animi ut neque consilium sui decreti pœniteat; neque Regem tædeat periculorum quæ impendere videntur. Tribuenda igitur non solum pietatis & religionis, & literarum laus est iis, qui auctores fuerunt præclaræ emendationis; sed etiam fortitudinis. qui non extimuerunt ea pericula, quæ propter prudentiam ventura providebant, propter religionem contemnebant. O sanctam curiam, quæ honestatem atque religionem utilitatibus & vitæ otio anteposuit! Nati in hoc homines videntur, ut *Angliæ* nomen renouent, ut in hoc Regno angularis Ecclesiæ lapis locum suum rursus occupet, & refugium sit non solum nunc recipiendis atque defendendis: sed brevi etiam emittendis atque ornandis angelis & nuntiis otii literarum, religionis, dignitatis in Republica Christiana. In impietate enim status Rerumpublicarum instabilis: in religione firmus solet sperari. Etenim nulla conversio regnorum, nisi post Religionis contemptum atque fœdationem est metuenda. Illorum igitur incerta Respublica est, qui in turpitudine vitæ, etiam religionis atque doctrinæ puritatem & sanctimoniam formidant. Qui vero hæc suscipiunt & colunt & defendunt: hi cum nullo alio statu commutare Rempublicam possunt, nisi cum divino & cælesti, in quo perpetua sit & sempiterna felicitas. Nam hujus vitæ non solum Reges, & principes, & magistratus caduci & brevis ævi sunt, sed ipsæ etiam urbes, & Respublicæ atque Regna brevi momento florentia claraque, & collapsa dirutaque conspiciantur. Hæc æternitatis felicitas bonorum virorum in omnibus ordinibus finis, in hac eorum præmia constituta sunt. Quæ nisi essent, quis sapiens in maximis laboribus, & summis periculis, velit pro patria sese devovere, & pro religione mortem oppetere? Quamobrem sapienter consuluerunt prudentissimi viri quod id, sine quo Respublica nulla stabilis esse potest, Patriæ recuperarunt: ut quod posteris suis optare debuissent, id ipsi suo periculo constituerunt. Et suam ipsi religionem atque pietatem Patriæ cum periculo præstare maluerunt: quam eam posteris absque periculo committere. Hæc laus quovis triumpho præclarior est. quæ non cade hostium comparata est; sed pietate atque religione nititur; quæ non hostium sanguinem; sed civium suorum sanctimoniam requisivit; quæ non novas res affectavit; sed amissas restituit. Postquam enim decretum de Religione fuit, pax cum *Galliarum* Regno constituta est; morum & vitæ

vitaē leges promulgatæ sunt; emendata literatorum hominum *Gymnasia*; apparuit rursus veritatis lux, & *Evangelii* lumen. Itaque de his bonorum virorum sermones nusquam silebunt, dum homines erunt quibus cara religio est, & jucunda fortium virorum memoria. Quamquam hujus facinoris vel potius sapientiæ laus, etiam multo maxima ex parte ad Serenissimum Regem EDVARDUM pertinet; in quo nisi *Senatus* animadvertisset simul cum ætate, & prudentiam ejus ali, & gravitatem crescere, & religionis cupiditatem studiumque confirmari; idemque appetivisse & postulasse; majore cum periculo suscepisset, id quod instituit atque decrevit. Quocirca, omnibus Regni ordinibus gratulandum est. *Regi* quod id, quod voluit, consentientibus omnium in consilio sententiis obtinuit. *Consilio*, quod *Rex* idem voluit, & quod intelligit nihil posse constitui sanctius. Et *Populo*, quod quoniam *Regis* atque *Senatus* auctoritas intercessit: non populari motu, sed Reipublicæ voce actum videatur. siquidem pars populi melior exoptavit. Omnibus ordinibus, quod conjunctione animorum, dissidia non sint extimescenda; sed pax atque concordia reflorescat, Religio vera recolatur, *Evangelii* vox salutariter resonet. Et *CHRISTI* imperium in Regno Angliæ auctoritatem summam habeat. Hæc commoditas, imo hæc Regni gloria tollere ex animis omnium metum debet, & Regem arrigere ad amplificandam hanc gloriam, & *Senatum* cohortari ad fortitudinem; & populum ad charitatem & observantiam excitare. ut & *Regis* auctoritas, & *Senatus consilium*, & *Populi placitum*: quasi propugnaculum exister, contra dolum & insidias & vim communis Dei hostis, a quo vinci non possumus, dum præstamus constantiam. nam si moriendum erit, vita mortalis cum immortali mutabitur; si vivemus, quid præclarius quam in hac vita propter Religionem cœlestem vitam repræsentare? Longius evectus, *Ascham*, sum quam volebam; excitatus epistola tua. In qua jucundius mihi fuit *Regis* atque *Sororis* laudes cognoscere, tametsi, eas ante a multis audiveram: quam accipere *C. Cæsarem* quem ante hac non ita in nummis videram. Sed tamen gratum munus, & quia a te missum est, & quia verustum, & quia ejus imago, qui cum fortissimis, peritissimis & fortunatissimis Imperatoribus belli gloria potest comparari. Vale. *Argentorati Nonis Septembris Anno 1550.*

EPIST.

EPIST. IV.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S.P.

UTrasque literas tuas, optime *Joannes Sturm*, & superiores Nonis *Septembris*, & recentiores *XVIII. Novembris* ad me missas, tradidit mihi prudens vir, & nunc communis noster amicus *Christophorus Montius*. Summo gaudio utrasque legi, frequenterque lego, & ab earum lectione nunquam discedo, nisi novæ semper cumulatus accessione voluptatis. Laudem, quam tribuis mihi, ut alienam non agnosco, sed tanquam vestem, mihi quidem humaniter impositam, sed parum congruentem, libenter cum rubore exuo, judicium tamen laudis, tam laudati viri, in summa laude depono. Suavis es, in meo, ut tu dicis erga te, cæco amore, & pateris esse cæcum, ne si oculos aperiat, a te discedat, & transferatur in alium. Cæcus amor, mi *Sturmi*, vagus est, & errat; & quia diligit, non deligit; præceptum non constans esse solet. Sed meus in te tam oculatus est, & si vis, tam *Lynceus*, ut nulla, non terræ, non *Oceani* intercapedo, aciem ejus impedire possit, quin longissime penetret & facile incendatur ardore, ubi illustres virtutis doctrinæque facies prætenduntur. Quod vis, utriusque epistolam in lucem apparere, & testem exstare perpetuæ inter nos charitatis, facis quidem non plus, quam ipse exopto, plus tamen quam ego, vel a quoquam, sine nota impudentiæ, vel a te, sine suspicionem imprudentiæ, efflagitare queo. & quia tu me facis impudentem, nisi ipse aliter vis, & nisi ipsæ literæ jam sunt impressori traditæ, imprimis cuperem, ut epistolæ nostræ aliquam reliquam paginam occuparent, in dialogis tuis *Aristotelicis*. sed stulte hoc peto, cum tu scis, quid potissimum faciendum. hæc scribo, quia vereor ne literæ meæ nimis molestæ sint, & quodammodo ægre ferant, si ab illo libro separentur, cujus tam cupidi, petaces, & *πολυπραγματοί* exstiterunt. Quanquam, quod polliceor, non contentæ solum, sed perquam hilares erunt, si in societatem literarum tuarum ulla ratione admittantur. Si liber tuus imprimatur in Quarto, ut loquuntur, non in Octavo, quod fere sit in tuis scriptis, ego magis approbarem: & *Gallorum* in ea re cum solertiam, tum elegantiam semper laudo. Totus gaudio perfundebar, mi *Sturmi*, cum veni ad

ad illam epistolæ tuæ locum ubi ais REGIÆ MAJESTATI locum designavi in *Aristotelicis meis dialogis*, in quibus stylum meum quotidie acuo, ut si quid possit contra barbariem, in his ostendat, tum etiam in celebrandis amicis, &c. Quod REGI facis, optime *Sturmi*, non illi soli clarissimo principi, sed universo ejus regno, universis literis & æternitati facturus es. Nam cum audiet abs te, quam præclarum sit & *ἀρρεντι φιλοσοφείν* & rempublicam consilio, non fortuna gubernari, consilia autem optima ex optimis hauriri libris, nec meliorem unquam, cum a sacris fontibus discesseris ad formandum consilium, ipso *Aristotele* existisse: ne dubites, quin hoc facto tuo, in instituendo principe nostro, uberissimam voluptatem, cum singulari laude tua confluentem in universam *Angliam*, & singulos *Anglos* transfusus sis. Et quanquam princeps, ea est ejus præclara natura, calcare non eget ad expeditiorem cursum doctrinæ & prudentiæ, in quem felicissime ingressus est: tamen ex suavi & fusa oratione tua, ad id accommodata, veluti ex applausu præclari hominis illum currentem excipientis, novum laboris impetum, ad majorem laudis spem percepturus est. & nosti illud dulcissimum carmen dulcissimi poetæ, quod frequenter ipse commemoro.

*Qui monet ut facias, quod jam facis, ipse monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Fortunam in principe nostro, æquat natura. utramque superat virtus. sive, ut Christianum hominem loqui decet, multiplex gratia Dei, cupiditate optimarum literarum, studio rectissimæ Religionis, voluntate, judicio, &, quam tu in studiis unice laudas, constantia, ætatem suam mirifice præcurrit. Et vix ulla felicitatis parte ego eum beatiorem existimo, quam quod *Joannem Chæcum*, ad præclaram doctrinam, & veram religionem, adolescentiæ suæ doctorem nactus sit. Latine intelligit, loquitur, scribit: proprie, scienter, & expedite, & omnia cum judicio. *Dialecticam* didicit, & nunc Græce discit *Aristotelis Ethicæ*. Eo progressus est in Græca Lingua, ut in *Philosophia Ciceronis* ex Latinis Græca facillime faciat. Pridie illius diei, qua ex *Anglia* profectus sum, cum essem *Londini* apud *D. Joannem Chæcum*, & inter loquendum rogarem ab eo, quid esset, quod Rex *Ethicæ Aristotelis*, potius quam *Institutionem Cyri* perlegeret? Ille sapientissime & eruditissime, quod semper solet, respondet. ut mens inquit, ejus prius universis illis & infinitis virtutum vitiorumque præceptionibus, ac partitionibus instructa,

firmum iudicium adferat ad singula quotidianorum morum exempla, quæ in historiis latissime sese fundunt. Et quia vix fieri potest, ut ingenii acies, in initio, dulcedine historiarum emollita & obtusa, penetret in abstrusas illas & reconditas, sed per necessarias ad corroborandum iudicium finitæ questionis comprehensiones. quanquam nullum præceptum, sine appositione insignis exempli tradi cupio. Quam felix *Anglia* sit; mi *Sturmi*, cum principis ejus juvenilis ætas, nam nuper excessit ex decimo tertio anno, hac præstanti præceptione informetur, nemo melius, quam tu judicare potest. Brevi absolveret *Ethicæ*, quam sequetur *Aristotelis Rhetorica*, ut non opportune solum, sed divinitus etiam videatur tibi oblata occasio hujus suscepti laboris tui. Credo enim ego, non sine divino consilio factum esse, ut hæc summa majestas regia, hac summa ingenii, iudicii, doctrinæque tuæ facultate excoleretur. Si plusculum otii mihi esset, longiorem tecum de REGIA NOSTRA MAJESTATE instituerem sermonem. longiorem etiam de clarissima domina mea D. ELIZABETHA, de clarissimis Ducis *Somersetensis* filiabus, & illis quidem optima literarum institutione formatis. duas tamen *Angliæ* feminas præterire non possum, nec a te, mi *Sturmi*, præteritas esse velim, si aliquid cogitas de celebrandis amicis in *Anglia*, quo mihi nihil exoptabilius esse potest. Altera est *Jana Graia*, filia nobilis *Marchionis Dorcetensis*. Quæ cum aviam habuit *Mariam Franciæ Reginam*, arcta propinquitate attingit REGEM NOSTRUM EDVARDUM. Annum nata est decimum quintum. In *Aula* fui illi valde familiaris, & scripsit ad me eruditas literas. hac superiore ætate, cum amicos meos in agro *Eboracensi* viserem, & inde literis *Joannis Gheii* in aulam ut huc proficiscerer, accitus sum, in via deflexi *Leicestriam* ubi *Jana Graia* cum patre habitaret. Statim admissus sum in cubiculum, inveni nobilem puellam, dii boni! legentem *Græce Phædonem Platonis*, quem sic intelligit, ut mihi ipsi summam admirationem injiceret. Sic loquitur & scribit *Græce*, ut vera referenti vix fides adhiberi possit. nata est præceptorem *Joannem Elmarum*, utriusque linguæ valde peritum: propter humanitatem, prudentiam, usum, rectam religionem, & alia multa rectissimæ amicitiae vincula, mihi conjunctissimum. Mihi discedenti, recepit se *Græce* scripturam, si ego illam meis literis ex aula Imperatoris scriptis provocarem. Expecto quotidie *Græcas* ejus literas: cum venerint, ad te statim mitram. Altera est *Ethelreda Cecilla*, quæ haud aliter *Græce* intelligit & loquitur quam *Anglice*:

ut dubium esse possit, felicior ne sit hac præstanti cognitione, an quod nata sit nobili viro *Antonio Coco* & patre ejus, & præceptore. qui propter singularem suam eruditionem, in erudiendo Rege, *Joanni Checo* socius adjunctus est. vel potius quod nupsit *Guilielmo Cezillo*, juveni quidem illi, sed tam senili prudentia, tanta literarum & rerum peritia, & ea in rebus gerendis abstinencia prædito, ut laudem illam solidam & quadripartitam, quam *Pericli* æmulus suus tribuit *Thucydides*,

* Γυναι τὰ δόντα, ἐρμμεύσαι τὰ γινώσκοντα,
φιλόπολις ἴδ), καὶ χρημάτων κρείσσων.

Huic communis consentiensque *Anglorum* vox impartita sit. Post meum digressum ex *Anglia* *Primarius Secretarius Regius* factus est. Vereor, mi *Sturmi*, ne prolixo meo sermone molestus sim tibi. sed quia nihil magis cupio, quam longissimas literas tuas, longe & ipse scribo, scripturus etiam longius, si otium mihi suppeditaret. Nam nunquam fui in vita mea minus otiosus, quam nunc sum. Nova quæ hic geruntur, nemo certius, nemo opportunius perscribere tibi potest, nostro *Christophoro Montio*. & quotidie rogo rogaboque, ut tibi singula perscribat, nec ipse deero, quoties offeratur opportunus *Tabellarius*. & ne in his gravissimis temporibus, leves & inanes literæ meæ ad te accederent, ecce tibi, sola *Madelburgus* sic occupat nunc *Augusta*, omnium hominum suspiciones, rumores, sermones, colloquia, consilia: ut ceteris rebus omnibus, minimis, maximis, mediocribus, silentium fere injecerit. De cujus urbis aut salutis spe, aut interitus metu, sic omnia sunt incerta; & rumoribus vel cum dolo excogitatis, vel sine auctore disseminatis implicata; ut ipse nihil habeam certi & explorati, quod scribam. De hac re certissimus sum, quod hæc urbs nunc est, & ab alienis pressa acriter, & a suis defensa fortiter, quia nec prece, nec pretio, nec minis, nec metu impelli possit, ut eam doctrinam, aut omnino proditam abjiciat, aut fœde vitiatam accipiat, quam omnes boni, ubi ubi sunt, ex divinis haustam fontibus amplectuntur. Nec mirum esse debet, si duo illi *Tricipites*, *Cerberus Romanus*, & *Geryon Hispanus* contendant hanc unam urbem expugnare, cujus si porta semel fuerit vel effracta vi, vel reſerata voluntate, patet statim aditus, & *Cerbero* in totam *Germaniam*, & *Geryoni* in uni-

* *Thucyd. Lib. 11. Sect. 60. p. 117. Edit. Oxon.*

36 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

versam fere *Europam*, ut nec in religione puritas, nec in re publica commoditas reliqua esse possit, quæ non brevi, aut illius fedata habitu, aut istius occupata raptu fuerit. Reliqua negotia, *Turcica, Papistica, Cæsariana, Diabolica, & Christiana* in summo silentio jacent. Brevi scribam de his etiam rebus, si quid certi ad manus meas pervenerit. Vale doctissime *Sturmi*. Et me quod facis, ama. XIV. Decemb. An. Dom. 1550.

EPIST. V.

ROGERUS ASCHAMUS JOANNI STURMIO S.P.

N ullas ad te literas, tam opportuno tabellario, dare non possum: & longas non opus est, mi optatissime *Sturmi*, cum unus *Montius* nostrarum longissimarum instar esse potest. Digressum a nobis tam honesti & integri viri, ægerime fero, his temporibus, & hoc loco. non sum tamen tam durus in alios, nec tam mei amans, nec tam meorum obliviscens; ut non commovear sensu desiderii illius, videndi eos, qui ei sunt carissimi. Scribis *Montio* nostro divulgatam esse utriusque epistolam. Tu videris ornatissime *Sturmi*, quo tuo periculo hominem hactenus tenebris delitescentem, in lucem producis. Quanquam id ingenue tibi, quod sentio, dicam. pluris facio testimonium iudicii tui, vel potius amoris tui, quam pertimesco vocem aut opinionem ullius hominis. hoc dictum aut valde arrogantis, aut fui nimium amantis videri potest. Si pecco, quia error est in me, non scelus in alios; a te, qui me amas, veniam exopto, ab aliis quos nihil lædo, offensam non metuo. Si epistola mea nondum impressa sit, hæc duo aut tria verba adjungi illi loco vehementer cupio, ubi Domina ELIZABETHÆ gradus & progressus in studio literarum explicabam. Videlicet, prima utriusque linguæ fundamenta felicissime in hac PRINCIPE jacta sunt, assidua opera & diligentia *Guilielmi Grindalli* mei, *Grindalli* mei, inquam, & si aliud vocabulum esset in omni ratione amicitiae, necessitudinis, caritatis, pietatis, quod propinquiorem, & arctiorem conjunctionem significaret, quam mei, illud ad memoriam mei *Grindalli* libentissime adhiberem. fuit enim is *Cantabrigiæ* discipulus meus, & a parvulo inter parietes cubiculi mei septem fere annos, literis *Græcis Latinisque* institutus.

Mores,

* Mores, ingenium, memoriam, iudicium tale habuit, quale
 * vix cuiquam, in *Anglia* contigit quem ego unquam vidi.
 * An ego aliquid falso affigo ejus laudibus, intelligunt
 * multi præclari viri, qui in Aula illo conjunctissime usi
 * sunt. Adulationis notam non timeo, quia mortuus est:
 * invidiorum repræhensionem contemno, quia virtutis lau-
 * dem in aliis non ferunt, quod eandem in se agnoscere
 * non possunt. Nam ex *Academia* in *Aulam* vocatus est a
 * Domino *Checo*, brevi doctor ad instituendam hanc PRIN-
 * CIPEM adhibebatur. Post aliquot annos, cum clarissima
 * ELIZABETHA, & suo ingenio, & talis præcep-
 * toris opera, ad præclaram pervenisset cognitionem, atque
 * meus *Grindallus*, & suo merito, & D. favore ad eximiam
 * dignitatem adspirasset, ecce tibi, subita peste correptus,
 * diem suum obit. Aula tantum sui desiderium relinquens,
 * quantum haud scio an quisquam alius hos multos annos.
 * me certe majori afflixit mœrore, quam obitus utriusque pa-
 * rentis, qui una die, & eadem fere hora, cum quadraginta
 * septem annos conjunctissime conjuges vixissent, una ambo
 * ad Christum morte etiam ipsa jugati commigrarunt. In
 * locum hujus & carissimi discipuli, & arctissimi amici suf-
 * fectus ego sum. ubi invenio ea utriusque linguæ funda-
 * menta jacta, ut dubitarim, an istius ingenium quæ didicit,
 * an illius diligentiam qui docuit, magis admirarer. huic
 * ego quod felicissime *Grindallo* meo, quanquam sine mea
 * opera, non tamen absque omni meo consilio inchoatum est,
 * diligenter sane & assidue exædificare conatus sum. Hæc
 * verba, mi *Sturmi*, si in suum locum apte reponi possunt, &
 * tuo iudicio, & quasi lima sic perpoliantur, ut cum reliquis
 * concinne construi queant, rem mihi peroptatam effecturus
 * es. Nisi te valde amarem, & tribuerem omnia nostræ ami-
 * citiæ, vererer te ad hunc modum tam imprudenter abuti;
 * sed familiarem esse oportet, quæ ficta non est amicitia, & nosti
 * illud *Ciceronis* tui. † *Qui cum omnino nihil fingam, nihil dissi-*
mulem, nihil obtegam: nam illæ sapientes amicitia ostendunt
 fucum, suavitatem non habent, & plus foliorum quam fructus
 semper ferunt. In proximis etiam superioribus meis ad te
 literis, nobilissimæ virginis *Janae Graia* mentionem feci.
 Non est, si quid in me iudicii sit, dignius exemplum, quod
 in oculis hominum feratur, quod in lucem & conspectum
 appareat, quo reliqua nobilitas ad veram laudem, & insigne
 decus evocari possit. Con dona mihi hoc, mi *Sturmi*, si cu-

† *Ad Attic. Lib. I. Epist. 13.*

38 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

piam hæc lumina patriæ meæ, luce ingenii tui sic accendi, ut cum per se illustria sint, tuo tamen testimonio, in eminentem & conspicuum locum excitentur. Literas tuas longissimas avide exspecto, quanquam tempus tuum, quod *Aristoteles* dialogis impartis inter turbare nolim. de illa tamen te audire cupio. Cum dicerem *Domino Legato*, hodie me literas ad te dare, jussit me, suo nomine, te plurimum salutare, & libentissime se inire velle rationem tecum arctioris amicitie, quem jam multum amavit hos multos annos. hoc tamen se male habere, quod destineatur pluribus quotidie negotiis, quam ut possit crebriter literarum persequi hoc studium, quo te complexus est. Nihil libentius facio, quam scribo ad te. sed nisi invenero fidelem tabellarum, cavebo quid cui committam. nam vereor ego illud, quod lepide *Cicero* tuus conqueritur de suis temporibus. † *Vix quenquam esse, qui epistolam paulo graviorem ferre possit, nisi eam per lectionem relevaverit.* Si abs te aut *Montio* nostro certus nuntius, de meliori nota, a vobis commendatus ad me accesserit, libenter de motu rei publicæ, de statu religionis, de apertis consiliis, de secretis studiis, quæ ad meas manus pervenerint, vobis significabo. Tuas suavissimas literas, *Sturmiensis* rebus, hoc est, eruditione, eloquentia, humanitate refertas; omnibus istis negotiis, *Turcicis, Papisticis, Casarianis, Gallicis* longe antepono. De quibus tamen hoc tempore, aliquid ad te scriberem, nisi *D. Montius* noster, onustus omnibus gravibus rebus, quæ ubique fere hoc anno gestæ sunt, domum ad vos rediret. Ex cujus sermone opportunius, quam ex mea scriptura singulas res cognoscēs. Vale. Et saluta mihi *Joannem Sleidanum* & *Valentinum Erythræum*. *Augusta Vindelicorum XXIV. Januarii, An. Dom. 1551.*

EPIST. VI.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S. P.

Literæ tuæ, prudentiæ & suavitatis plenissimæ, una cum duobus libris a *D. Toxite* dono ad me missis, redditæ mihi fuerunt XXII. Junii. Suaviter scribis de mea offensione silentii tui. Quanquam sic gratus es, quod scribis, optatissime *Sturmi*, ut etiam si non scribas, non possis non

† *Ad Attic. Lib. I. Epist. 18.*

esse mihi gratissimus. Amicitiam enim meam, non ineptam tibi, & molestam, sed opportunam & gratam probare cupio. Novi occupationes tuas, tuoque sic otio faveo, ut ægerrime ipse feram, si ulla ejus minima pars ab *Aristotelicis dialogis tuis*, & *Æschini Demosthenisque contentionibus*, ad alias res abstrahatur. Quantum autem *Toxitem* nostrum amo, de hoc ejus in nos communi studio & amore, de benivolentia vel pietate potius, qua patriam meam, qua principem meum exornavit, de animo in veram religionem Christi, de judicio in elegantem doctrinam *Sturmii*, de multis denique aliis veræ amicitiae vinculis, quibus me sibi in perpetuum conjunxit, brevi literis meis, semper omni officio meo, illi declarabo. Rogas, ut te, judicio meo & ope juvem, in confectioe vitæ *Buceri*. Qua in requanquam ope mea opus non habes, voluntati tuæ tamen aliquid etiam si non satis, libenter fecissem, nisi librum illum ex *Anglia de obitu Buceri* fuisse conscriptum, ad te prius, quam has literas, perventurum intellexissem. Mutua voluntas, benivolentia, & *Anglia* in *Germaniam*, & *Cantabrigia* in *Argentinam*, & utriusque gentis & urbis studium in veram religionem, in literas, in sanctissimum & doctissimum *Bucerum*, ex illo libro facile perspicitur potest. Admirabile est quod *Carrus* noster de *Redmanno* refert, ut scias, qualis hic vir sit, pauca repetam. Cognatione proxime attingit *Cuthbertum Tonstallum* Episcopum *Dunelmensem*: ejus consilio, in studio literarum a puero versatus est. *Cantabrigia* & *Oxonii* aliquot annos vixit. Post *Lutetiam* vidit, ubi diu commoratus tandem rediit in *Angliam* ante viceissimum jam annum aut plus eo; instructus ea peritia, *Græcæ* *Latinæque* linguæ, & sic excultus diligenti *Ciceronis* lectione, ut ejus sive laudis æmulatione, sive præceptionis imitatione, *Joannes Chæcus*, & *Thomas Smithus*, admodum juvenes, & omnibus modis æquales, excitati; spretis barbarorum fordibus, uberrimum illum prudentis eloquentiæ succum ex *Platonis*, *Aristotelis*, & *Ciceronis* fontibus exhausserunt, quem, in horum discipulis, & meis conjunctissimis amicis, *Haddono* & *Carro*, animadvertit abundare. *Redmannus*, de quo ego institui scribere, totum se sacrarum literarum studio tradidit, tot præfidiis ingenii, doctrinæ, eloquentiæ munitus; ut omnes fere superaret. Usus est semper suavissimis moribus, modestissima vita, communis & bonus omnibus, etiam adversariis, nemini molestus aut durus. Tam præclarus artifex in concionibus suis ad formandam Christianam vitam, qualem ego profiteor me vix unquam audivisse. In doctrina

40 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

doctrina etiam de conjugio sacerdotum, & aliis controversiis re-
ctissime in publicis scholis Cantabrigiæ, sententiam & judi-
cium suum declaravit. De justificatione autem solius fidei, non-
nihil a nobis discrepavit, & id semper laude & sine aculeis,
non tam, uti ego de illo existimo quod dubitavit de veri-
tate illius doctrinæ, quam quod metuit de licentia vitæ, in
quam virtutis Manes & tantum verbosi quidem homines
præcipientes ferebantur. Hoc igitur illustre iudicium *Re-
manni*, sive hominis multiplicem doctrinam, sive proba-
tissimam vitam spectes, *Bucero* impartitam, universis *Babyl-
onicis*, *Ecclesiis*, *Billicis*, & reliquis audacter potes opponere.
Scriberem ad te copiose, qua pietate complexa est *Bucerum*
nobilissima *Dux Suffolciensis*, qua cura curatione ipsa præfens
noctes diesque illum fovit; nisi uxor *D. Buceri*, omnia illa
opportuniùs commemoraret. Hunc locum, & hanc cla-
rissimam principem scio, non præteribis, mi *Sturmi*, vel
propter exemplum reliquæ nobilitatis, vel propter eam be-
nivolentiam, qua hæc nobilissima femina te etiam com-
plectitur, quæ de te in *Angliam* accersendo sæpe cogitavit.
His etiam proximis superioribus diebus *D. Checus* pollicetur
aliud separatim scriptum de obitu *Buceri*: cum recepero,
statim ad te mittam. Commemoratio harum rerum, mi
Sturmi, sensum mihi commovet doloris acerbissimi, sum-
mique desiderii istius sanctissimi viri; qui & multum me
amavit, & plurimum doctrina juvit. cujus unius opera,
hæc nostra inter nos amicitia, qua nihil mihi dulcius, ætatis
sine firmata est. In recentissima mea vigent memoria
crebri illius mecum instituti sermones, de religionis, de
reipublicæ & statu, & motu, de literarum recto cursu, de
te, de tua singulari humanitate & doctrina, de eo ejus con-
silio, quando nos conjunctis literis nostris, te ad *Aristotelis*
explicationem concitare voluimus. At silebo, ne dolores &
augeam meos, & non minuam tuos. quanquam in malis
malorum etiam refectio, in sinu & sermone dulcissimi
amici nonnihil consolatur. Vale in Christo Jesu. Satis
est si intelligam te has recepisse, & cum satis otii & laxa-
menti, a gravioribus rebus nactus fueris, vel brevissimas
literas tuas, de tuo *Aristotele*, *Æschine*, & *Demosthene* lo-
quentes, omnibus illis *Turcicis*, *Papisticis*, *Italicis*, &c. An-
tepono. Si quid fuerit in *Montii* nostri literis, tecum com-
municabit. Junii 18. 1551.

EPIST.

EPIST. VII.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S.P.

Plus & nostræ amicitiae, & tuæ humanitati, quam meæ verecundiae tribui, ornatissime *Sturmi*, cum literis meis superioribus ad *Montium* nostrum scriptis declararem, quam essem ego cupidus, ut *Æschines* & *Demosthenes*, in nobilissima virginis *Janae Graia* nomine apparerent. Neque tum quidem ignarus fui, quam operosis implicatus esses negotiis. Si quod peccatum ergo fuerit, fuisse nullum spero, assignabis *Montio* nostro, qui de divulgatione illarum orationum paulo ante ad me scripsisset. Nam quod tu vis, maxime probo, & id tamen scripsi, quod ego unice opto. Opto enim te, aliquid dedicare lectissimæ virgini, tui semper, quod ego novi, & tuorum studiosissimæ. cujus est cultior animus doctrina *Platonis*, & eloquentia *Demosthenis*, quam fortuna illustrior, aut regio genere, aut accessione amplissimæ quidem, sed luctuosissimæ hæreditatis: clarissimi *Ducis Suffolciensis* avunculi materni *Janae Graia*, quæ ejus nunc facta est hæres ex parte dimidia. Et semper mihi ante oculos versatur spectaculum illud, cum offendi clarissimam virginem legentem *Phædonem Platonis*, de qua re, opinor, tibi aliquando scripsi. Et quorsum hæc? Minime, mi *Sturmi*, ut in hac aut ulla re velim esse molestus, sed ut ostendam, cum diu fuerim utriusque vestrum amantissimus, quam vestræ etiam mutuae inter vos amicitiae conjungendæ, nunc quoque sum studiosus. amicitia, nec tibi dignior adjungi, nec illa optabilior offerri potest. Scripsi ad *D. Checum* in gratiam *Toxite* nostri, & id per studiose. scribam etiam, si ita vis, ad *Dominum Pagettum*. si in *Anglia* essem, multum navarem, & aliquid perficerem. Rumores *Turricos*, *Parmenses*, *Saxonicos* fuse perscriberem, nisi qui hos perfert literas, communis noster amicus, opportunius ea omnia explicaret. Uter mansurus legatus, an uterque abiturus, quid certi habemus, *Montius* noster referre potest. *Hieronymus Wolfius* præficitur *Bibliotheca Fuggeranæ*. Impetravi a *Fuggero* scriptum *Æschinem* cum commentariis; sed librum nondum invenire potest *Wolfius*. incidi in commentarios *Simonis Grinaei* in secundum librum *Rhetorices Aristotelis*, curo mihi describi. sunt enim mea opinione, eruditi. si intelligam

42 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

te ita velle mittam ad te, quanquam puto hæredes *Grinaei*, qui apud vos sunt, & hæc, & multa alia scripta illius viri habere. De recuperata valitudine tua, cupidissime aveo scire. Vale in Christo Jesu. Saluta quæso *Joannem Sleidanum*, *Valentinum Erythræum*, & nostrum *Michaelem Toxitem*. *Augustæ Vindeli.* XXI. Aug. An. Dom. 1551.

EPIST. VIII.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S.P.

Nihil libentius facio quam scribo ad te, ornatissime *Sturmi*, libentissime vero hoc tempore, cum Intelligerem, hunc clarissimum virum *Joannem Halesum*, *Argentiniæ* proficisci. Non dubito, quin tu scias, qualis hic vir sit, ex frequenti *Montii* nostri sermone: & credo, non ingratum tibi fore, pauca quoque ex me audire. Doctrina verissima religionis Christi optime institutus est. disciplinæ morum ut assiduus custos, sic censor valde gravis, taciturnus, pauloque gravior natura, ut multi putant, consilio, ut ego judico: cum eo nemo tamen sit, in omni humanitatis ratione, apertior ac facilior. Omnium rerum *Anglicarum* peritissimus, in quibustactandis, hos multos annos cum summa prudentiæ, diligentia, abstinentiæ laude, versatus est. Itaque mi *Sturmi*, si nostrorum hominum, etiam principum qui sunt sensus & ingenia, & rerumstrarum his superioribus annis, unde tot motus & conversiones extisterunt, scire cupis: nemo profecto fuit omnium, qui mores hominum melius noverit, qui certiores causas prudentius providerit, aut difficiliora eventa, pro sua parte capeffenda, fortius prohibuerit. Literarum amore summo, cognitione vero præclara imbutus est. Quæ ejus laus eo major existit, quod non ex quietis Academiæ fontibus, sed inter medios *Anglicos* turbulentos fluctus, peritiam *Latinae* linguæ perfectam, *Græcæ* mediocrem, *Italica* absolutam, *Gallica* aliquam, & vestrae etiam *Germanica* nonnullam exhauserit. & ad hæc omnia est mi *Sturmi*, & tuae excellentis doctrinæ admirator summus, & arctiore consuetudine tua fruendi cupidissimus. Libros tuos avidè legit, & sermonem de te mecum frequentissimum habet. Cogitavit adire *Italiam*, sed totus traductus in admirationem eruditionis tuæ, tuique amorem, *Argentiniam* repetit. Digressum hunc ejus a nobis ægerrime fero, sed triste hoc desiderium ejus solabitur frequens cogitatio vestrae inter vos ami-

amicitiæ, quam ego gaudebo esse summam. ut non tantum ipse doleam propter suavissimum usum ejus mihi ereptum, quantum gratulor, utrique vestrum, utriusque, & gratam & jucundam conjunctionem. Cum vestræ notitiæ consuetudo & vetustas accesserit, tum hæc omnia mi *Sturmi* illustriora, quam a me prædicantur, apparebunt. De immani & mutua crudelitate, quam *Turca Hungarique* inter se exercent, de expugnata *Tripoli*, de mari infero universo *Turcicis* terroribus circumfuso, de vastationibus *Pedemontanis*, de summo motu belli inter *Hispanum* & *Gallum* non amplius expectato, sed representato, de legatis utrinque domum missis, &

† *Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.*

De fortitudine & constantia *Parthenopolitarum*, de calamitosa conversione religionis in hac urbe, de mœnore hujus populi, & ejus constantia, & aucto odio in falsum doctrinam: de multis aliis rebus longissimum tecum instituerem sermonem, si non hæc omnia Dominus *Halesius* opportunius sermone quam ego scriptura, tibi fucissime declararet. Si *Cæsar* *Spiræ* subsidat, uti hic rumor percrebescit, libenter visam *Argentinam*. interea, si nihil scribas, quam literæ tuæ sunt exoptatissimæ semper mihi, nihil displicebis tamen. plus enim faveo laborioso tuo otio, quam, ut velim tibi ullo modo esse molestus. Et quam gratum est tibi, ut ad me in quadam epistola scripsisti, me tam constanter amare te, sine offensione etiam silentii tui; quanquam tu non siles quidem: tam mihi quoque est jucundum, quod in eodem loco scribis; te aliquando effecturum, ut intelligam, te non pigrum fuisse. Gratulor immortalī laudi *Verterorum*, quod tuo consilio, & eorum merito, tecum in tuo *Rhetorico Aristotelico* colloquuntur. Tu enim hoc modo efficias, ut nomen hujus familiæ, non solum nobilitatis: sed virtutis & eruditionis, insigne posteris esse videatur. Exemplum *Verterorum* usurpavi & ego. & in multis literis meis, ad excitandum nobilitatem *Anglicanam* ad idem studium & similem laudem. Cum ad hunc locum venissem, ecce tibi hæc literæ meæ, satis impudenter ut solent, & fortasse nimis imprudenter, a me visæ sunt quærere: ecquid illis, de more mandem ad te de *Aristotele*, de *Æschine* & *Demosthene*, de *Analyti* *Ciceroniana*, &c. Substiti tacitus, & quanquam suaviter mecum ridens, nonnihil tamen reprehendi superius factum illarum, quod non solum hæc omnia abs te impense rogassent, sed nimis importune flagitassent. Commemoravi varias & multiplices tuas occupationes, & quantis

44 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

oneribus premerere jam rerum susceptarum. ostendi te, pro tua prudentia, notare illarum non nimis verecundum os, quanquam id, pro tua humanitate minime significares. Conticuerunt statim rubore suffusæ, atque si post hæc, mi *Sturmi*, me insciente & imprudente, pergant porro tibi esse molestæ, intelligant te esse iratum, & eas tibi fecisse eum stomachum, de quo, ipse suaviter scribis ad *Julium Pontificem Numburgensem*. Sed taceo & ipse, ne justius mihi, quam meis literis irascaris. Vides quantum tribuo amicitie nostræ, apud quem quasvis etiam ineptias meas, confidenter promere audiam. Sed, quod sentiam, loquar, mi *optatissime Sturmi*, quanquam fateor me magno teneri desiderio, teneor quidem maximo, rerum a te susceptarum, & jam institutarum. & sedulo etiam superioribus meis literis laborabam, ut nobilissima virgo *Jana Graia*, scriptis illustraretur tuis. scias tamen eo hæc omnia spectare, ut ego nihil aliud optare velim, quam quod tuo judicio, instituto, otioque maxime convenire videatur. Vale in Christo Jesu. *Augusta*. XXVII. *Septembris*, An. Dom. 1551.

EPIST. IX.

ROGERUS ASCHAMUS JOANNI STURMIO S.P.

DIU, & id avide expecto, nunc pene necessario requiro literas tuas, *Ornatissime Sturmi*. Ex *Anglia* enim ad me scribunt certi amici mei, *Petrum Ramum* nescio quid scripsisse contra meas tuasque literas, per te *Argentorati* impressas. Scis tamen, optime *Sturmi*, quid ego in aliis literis meis de *Ramo* scripsi ad te, quantum ego illius ingenio, doctrinæ, & etiam instituto tribui: quod existimarem eum ineptos & frigidos aliquos *Aristotelicos* potius conscindere, quam ipsum refutare *Aristotelem*. Scis etiam nisi tibi e memoria excidit, aut meæ scissæ sunt literæ, quantum ego *Petrum Ramum* anteposui fratri illi *Joachimo Perionio*, cujus ego ridebam *Ciceronianos* contra *M. Bucerum*, & *P. Melancthonem* inepte consutos, & male concinnatos; cum putarem *Ramum* recte sentire de Christi doctrina, & hoc modo his temporibus, & eo loco, suum consilium tegere; studium tamen declarare, scribendo contra eos quos animadvertit intendere se apertos adversarios in veram religionem. Et hoc meum de *Ramo* judicium, postea *Augusta*, noster *Hieronymus Wolfius*, qui

qui *Lutetia* fuit, verum esse confirmavit. Et in illis etiam literis meis, quamquam licentiam oris reprehendi, neque nunc probare volo, ingenii tamen & doctrinæ laudem, & aperte tribui, & tacite quoque comprobavi illius institutum, meis verbis insequentibus, cum dico me existimare præclaram *Aristotelis doctrinam*, & minus ornatam videri, & magis obscuram esse, quam ut multorum in eo possit, vel studia allicere voluptas, vel labores compensare utilitas, quia ubi vis fere docetur, sine accurata exemplorum appositione. Nosti etiam quomodo ego requirebam, ut ad omnem artis cultum, imitationis etiam usus adhiberetur: ne cursus studiorum, vel obscuritate inutiliter impeditus, vel erratione licenter abductus videretur. Ex animo profecto faveo *Ramo*, & si ita res est, doleo illum rejicere meam amicitiam. & suspicor certos *Anglos Cantabrigiæ*, qui nonnihil religione a nobis discrepant, eandem ob causam *Ramum* in nos inflexisse, ob quam ipsi, relicta *Anglia*, *Lutetiam* concesserunt. Sed quomodocunque res cecidit, de me minus laboro, de te minus miror. Nam ut hoc verissime, sed apud te dicam, mirum est illius cerebrum: qui nullos alios quos exagitet, sibi proponit præter *Aristoteles*, *Cicerones*, *Sturmios*. † *Invidia non solet suscipi, nec ulla inimicitia geri cum mortuis*. sed fortasse, quia hoc etiam docet *Aristoteles*, maluit *Ramus* inauditum & inhumanum consilium sequi, quam non in omnibus pugnare cum *Aristotele*. Contra morem autem & consuetudinem suam facit *Ramus*, qui me petit hominem obscurum, qui an essem, nunquam audivisset, absque te fuisset. Sed hoc condonandum est ejus ægroto animo. Nam ægroti ut semper rejiciunt optima, sic cum nunquam requiescunt, resiliunt ad extrema. Neque miror, neque multum ægre fero si ego displiceo *Ramo*, cui *Aristoteles*, *Cicerones*, *Sturmii* placere non possunt. Urgebit, credo, & majori impetu in te irruet *Ramus*, cum intelliget te inventionem, quam ille removel a sua schola *Rhetorica*, ad artem dicendi in primis referre, & actionem, quam *Ramuli* isti faciunt, vere te quidem, & cum *Aristotele* & erudite, in exercitatione potius quam in doctrina collocare. Sed ego *Rami* consilium intelligo, *Munus* esse non vult, ne videretur sequi *Aristotelem*. Si hoc factum est a *Ramo*, tu opportune scire potes, & prudenter statues, quod consilium nobis ineundum sit. Tu fortasse aliquando audivisti a *D. Halesio* me aliquem esse arcu & sagittis, & esse etiam NON MAGNÆ STATURÆ HOMINEM. quid ergo impedit quo minus ego tanquam *Teucer* clypeo tectus *Sturmiano*, aut arceam aut contemnā

† *Aristot. Rhet. Lib. II, Cap. X.*

46 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

istius istos *Rami*? Potes in *Nidrusiano* tuo sermone, apto aliquo loco, vel tribus verbis, & illius refutare insolentiam, & meum purgare consilium, cum ego non eo animo quicquam scripsi, ut publice convellerem *Ramum*. Sin magis placebit tibi silentium, & id quoque, in primis placet mihi. præteribo ergo silentio hoc tempore hunc sermonem, & referam me in jucundissimam illam cogitationem, quam indies usurpo, legens tuum *Nidrusianum* sermonem. Sed ecce illæ ipsæ cogitationes verecundia perfusæ recondunt se iterum & pudentes tuum verentur conspectum. at stulte quidem faciunt, cum is sit noster inter nos amor, qui nec insidias adulationis cum suspicione metuit, nec apertam & liberam veritatem, propter ruborem, repellit. Ceterum, quam cupiunt quidem educi, tamen non possunt istæ cogitationes meæ: sed alio tempore & loco se iterum & facturas recipiunt. Interim sæpe mecum mirantur ipsam libri ingressionem tam expectato institutam, tum accessum ad causam tam matüre abs te factum. Idoneas personas, *Sapidum*, ut suscipiat causam naturæ, quia poeta est, ut difficiliore proponat doctrinæ quæstiones, quia & gravis & pereruditus est. *Verteros fratres*, & cupidos audiendi, propter studium, & verecundos ad interrogandum, propter ætatem. Quibus magno iudicio abs te tribuitur verborum explicatio. Quo in loco si ego in *Nidrusiano* tuo, interesssem vestro sermone, nonnihil juvarem illorum pudorem. nam plura de conjunctione utriusquæ linguæ abs te summo in utraque lingua artifice, sciscitarer propter meam imperitiam, & frequentius te ob eam causam inturbarem, propter meam impudentiam. Et nisi plurimum amarem *nobiles Verteros*, optarem eos, istos certe novem dies, ob eam ipsam rem, aut minus eruditos, aut magis impudentes existere. Atque hoc loco, mi *optime Sturmi*, videris mihi suaviter irridere stultas istas meas & inanes cogitationes: sed me aut stultum ferre, aut amicum non agnoscere debes. Cerasi tuæ anteponuntur, meo iudicio, platano *Crassi*, quia imitatio illa in *Cicerone*, mea opinione, non satis tegitur. & hic, credo, me *Ramus* laudaret, quia aliquid in *Cicerone* notare audeo. Jure, mi *Sturmi*, recteque reprehendis *Theologorum* errorem, qui non explicant partes concionis, quæ ab illis distributæ sint. Et quanquam te maxime hortari cupio, ut hos novem libros quam celerrime perficias; quia tamen minus tribuo meo desiderio, quam tuæ laudi, quæ parietur tibi immortalis ex confectioe horum librorum; propterea te potius maturare hoc opus, quam properare ullo modo cupio. sic tamen, ut hoc
semper

semper ob oculos præfixum intuearis, quod in concionatoribus soles reprehendere. Sermo ille tuus institutus de auctoritate legum, de iudicum officio, quo contineri debent, supra modum mihi placuit. quanquam si omnia, quæ mihi hoc sermone primæ diei placent, tibi fusc explicarem, librum potius quam ad te literas scriberem. *Grempium illum Argentinensem Augustæ libenter vidi, sed alterum illum Grempium Sturmiæ, multo libentius audirem. nec dubito quin ille vir gravissimas res horum temporum, non aliter quam Lælius Philus, aut Scipio quidem pertractaturus est. Locus nunquam tibi aptior dabitur, mi Sturmi, explicandi gravissimum tuum consilium, & iudicium de rebus istorum temporum, Turcicis inquam, Italicis, Gallicis, Germanicis & Anglicis. & fortasse hoc modo multo commodius, quam si certum aliquod opus de illis rebus instituissem. Multum amo Philippum Verterum, quia te amat, & studia literarum colit, & nobilissimam suam familiam splendore etiam literarum illustriorem facit. sed plus amo, quia ipse tamen cupidus est audiendi te fusc dicentem de Christi religione, & te hortatur, quod ego quoque efflagito, ut creberrimum semper longissimumque sermonem semper de Deo ejusque doctrina reliquo colloquio tuo annectas. Et soleo antepone omnibus ætatis nostræ hominibus, cum de quavis re sermonem instituis: sed tibi quidem præfero, quoties de Christo loqueris. Et æquum est, ut is qui tibi, seorsim præ ceteris, summam doctrinam largitus est, abs te præ ceteris, vicissim dono suo, luce ingenii tui illustretur. Nec te credo aliter judicare, quam ego ad te scribo: sed fortasse molestus tibi sum longo meo sermone. Atque cum ipse cupidissimus sum longissimi sermonis literarum tuarum, prolixior esse volui, &c. Hale Tirolens. XXIX. Mensis Januarii. An. Dom. 1552.*

EPIST. X.

ROGERUS ASCHAMUS

JOANNI STURMIO S.P.

NON ego scribere, sed tu facillime cogitare potes, Ornatissime J. Sturmi, quam libenti animo ego Argentinam accessi, & quam mœrenti desiderio illic te non reperi. Libenter peragravi Germaniæ magnam, & Italiæ aliquam partem: sed nihil in tota hac peregrinatione, cogitatione mea aut jucundiori, aut frequentiori exoptabam, quam aliquando

48 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

quando videre *Argentinam* quidem, sed potissimum in *suo Nidrusiano meum Sturmium*. Cogitabam ego, longo sermone, ruro, & solitario, in tuum sinum infundere, quomodo, his superioribus temporibus, in hac aula *Cæsarea*, singulae res gesta, veri excitati sermones, ficti jactati rumores fuerunt. A fuga enim *Oenipontica*, ad hodiernam diem, memoriam singulorum dierum continenti ordine conservavi. Risisses, audiens me narrare, quanto metu *Villaci*, secundo *Julii*, imo longe majori quam *Oeniponti* decimo nono *Maii*, & universi nos tacti, & singuli fere disjecti, & ad fugam effusi sumus. Quem terrorem revera *Pan* aliquis, aut *Nympha* ex *Alpi* in nos jam miserunt, inanes autem, & rumores de *Turcia*, & suspensiones de *Venetis* nobis attulerunt. Hæc & multa alia tibi narravisses, & a te quoque plurima, quæ aliis in locis, sed iisdem perturbatis temporibus, gesta sunt, accepissem. Sed istam jacturam aliqua ratione, alias fortasse refarcire possumus: illam vero ego non queo redimere, quam feci spei mei interveniendi tum temporis eruditissimæ illi *disputationi Nidrusianæ*, id quod ego inepte credo & moleste, sed cupide scio & familiariter fecissem: præsertim cum puto me potuisse incidere in illum diem, qui sermone tuo, cum *Grempio* instituendo, assignatus est. *Antonius* & *Philippus* tam veri nobiles quam Germani fratres, præsentissima sua humanitate, nonnihil levaverunt meum absentis tui desiderium. ostenderunt mihi secundum librum, atque profecto gratulatum sum moræ, atque negotiis *Grempii*, & in eo loco opinor, video tuum consilium, certe multum probo tuum iudicium: quod *Grempi*um, ni fallor, reservas ad fusissimam explanationem earum quinque rerum, de quibus potissimum, in omni republica, gravissimæ deliberationes instituuntur. Si hæc præsens audivisses, & ex ore utriusque vestrum, præsentibus auribus meis, summa consilia, & illustria exempla, non priscorum solum, sed potissimum nostrorum, imo istorum & principum & temporum exceperissem: putassem me non minus felicem esse, quam video illos præclaros viros fuisse, quid apud *Platonem*, & *Ciceronem*, huiusmodi sermonibus interveniunt. Credo te, mi *Sturmi*, & quantum audio, te hortor comparare, & instituere totum hoc opus, non tam ad eruditissimas præceptiones, quam ad civilem horum temporum & morum usum. Omnia tibi suppeditant, purissima religio, rarissima tempora, partium meliorum studium rerum experientia, principum notitia, usus, iudicium, eloquentia, omnia profecto summa. Quid volo, tu vides, & quid potes, ego intelligo. Quantum debes veræ religioni, causæ

causæ meliori, patriæ libertati, aliorum injuriæ, tuo etiam stomacho; atque omnium bonorum desiderio tribuere, meo consilio, non leviter æstimabis. Vides quo eVectus sum, mi *Sturmi*, & fortasse mirari vis, quo judicio hæc requiro in explicatione præceptorum *Rhetoricorum*, eo ipso profecto judicio, quo ipse usus est, qui suum amicum rogavit, ut in se orando, omnes historiæ leges negligeret. Et eo rectius, in hac, causâ me sentire puto, quam ille ipse intelligendi dicendique præceptor, quod is nonnihil se amare, ego ad summam amici laudem, ad præsentem maximum usum, ad posteram & nunquam interituram admirationem omnia referre videor. Vereor, mi *Sturmi*, stultus tibi videri, ineprus atque insolens, in toto hoc loco; si non quantum semper censuræ tuæ prudentiæ ego soleo tribuere, tantum nostræ amicitiae, cum ad te scribo, putarem abs te concedi. Sed pergo ad alia. Est hic *Spira* una nobiscum clarissimus vir *D. Marcus Antonius Damula*, *Venetus* legatus ad *Cæsarem*, tui studiosissimus, & mei amantissimus: multiplici doctrina, linguarum peritia, & usu magnarum rerum, quibus, in insulis & reliqua *Venetorum* ditione, summa cum laude prudentiæ & abstinentiæ præfuit, mirifice excultus. Ego ab illo multa audio de *Contareno*, *Bembo*, & *Sadoletto*; & ille vicissim sæpe a me perquirat de *Sturmio*. Aiebat mihi, se misisse ad te donum, cum esset proxime *Argentina*, & maxime indoluisse, quod tum caruerit expectata consuetudine familiaritatis tuæ. Rogavit me, ut aliquam diligentiam, in suo studio erga te declarando, & te, nomine suo, officiosissime salutando, adhiberem: & nisi hoc tempore in lecto infirmus decumberet, hunc meum mihi sane pergratum laborem, suis ipse literis longe gratioribus levavisset. Intelligat quæso proximis tuis ad me, aut si vis, ad illum literis; & me memorem, & te gratum existere. Accessione præclaræ amicitiae, nullas opes præclariores esse duco. Rogavit me, ut cras ad se venirem, & mecum adducerem *Rheticum suum Aristotelicum*, ut illo dulci sermone acerbos doloris sui aculeos, quibus pungitur, veluti ablineremus. Atque cum ego libenter legam, & ille auscultabit avide, uterque profecto gratissimam tui memoriam usurpabimus. Vide quam prolixus sum, mi *Sturmi*, quoties ad te scribo, quod facio, vel quia te plurimum amo, vel quia tecum loqui videor, vel quia te ad longissime scribendum elicere cupio. Cum essem *Argentina*, putabam me veterem *Spartam* videre, exceptis vestris fortissimis mœnibus. & multum laudabam *Læmicam* illam & frugalitatem in victu, & tristitiam in vultu, mores simplicitate rustica potius horridos, quam ad versutiae

50 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

levitatem comparatos: animos quidem magnos, sed eos quidem *Laconico* more valde cunctantes. *D. Legatum* scias tui esse studiosissimum, qui sic in *Angliam* de te scripsit, ut nec melius nec aliter ego ipse exoptarem. Quando ad illum scribis, scribe diligenter, nam inter omnes *Anglos*, neminem repperi, qui, quod prudenter & erudite scriptum est, aut aestimet graviori iudicio, aut accipiat gratiori animo. *Toxites* noster fuit nobis longe gratissimus, quem olim eruditum virum ex literis, nunc optimum hominem ex consuetudine & moribus facile esse iudico. *D. Legatus*, credo nunc tibi rescribit, ex illis spero literis plura intelliges. Saluta quæso, Nobiles illos fratres, *Antonium & Philippum Verteros*. Vale in Christo Jesu. *Spiræ. XX. Octobr. An. Dom. 1552.*

EPIST. XI.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S.P.

Factum est hoc longum, & duorum annorum scribendi intervallum, non voluntate mea, non oblivione tui, non neglectione officii, clarissime *J. Sturmi*. Nec sane ulla defuit mihi vel scribendi materies, vel mittendi facultas: sed rerum, non quidem publicarum conversiones & communia tempora, at privatarum difficultates & propria negotia, impedimento mihi solummodo fuere. Nuptias meas intelligo, de quibus ad te allatum est: quas homo turbulentus, irritas facere summopere contendebat. Sed sententia juris, & æquitate causæ meæ hic homo fractus est; & omnia mea rite explicata, & ex animi mei sententia constituta sunt. Itaque, quod commissum est hac nimis longæ scribendi intermissione, literarum crebritate deinceps libenter reponam. Et ecce tibi percommode, *Joannes hic Metellus*, vir doctissimus & tui studiosissimus instat, & urget ut scribam ad te. Nam repetens *Italiam*, *Argentoratum* cogitat, tui solius salutandi & conveniendi gratia. In *Angliam* venit, comes itineris, & socius consiliorum *Antonii Augustini*, quem *Papa Julius III.* ad *Reginam* nostram superiori anno nuncium legavit. Hi duo *Antonius Augustinus*, & *J. Metellus* interlocutores sunt in eo libro, quem *Hieronymus Osorinus Lusitanus*, *Ciceroniane*, id est prudenter & diserte conscripsit de *Gloria*. Ut amplectaris *Joannem Metellum*, tam eruditum virum,

virum, tam studiosum tui, & mei valde amantem, non opus est ut te rogem. Scio enim quod humanitas tua efficiet, ut mihi *Metellus* literas & longas, & gratiarum plenas scribat. Ex sermone *J. Metelli* omnem rerum *Anglicarum* statum intelliges, ab eo qualis sit, nobilissima D. mea, D. ELIZABETHA, quam ipse mea opera alloquutus est. Quantum illa præstat, *Græca, Latina, Italica, & Gallica* lingua, imo qua rerum cognitione, & quam docto & intelligente iudicio prædita sit, ipse tibi fuse enarrabit: ut vel *Metello* teste, plane cognoscas, nihil unquam a me affixum fuisse ejus laudibus. Sed hæc & multa alia ab ipso *Metello*. Nunc pauca de me, meisque rebus. Quantum debeo tibi, mi *Sturmi*, mi optatissime *Joannes Sturmi*, pro illis literis quas *Pagetto*, in meam gratiam scripsisti: non præsentēs literæ declarare, non fortunæ meæ compensare poterunt. Efficiam tamen, Deo volente, ut posteritas intelligat, amicum fuisse & *Sturmium* valde gratum, & *Aschamum* non immemorem. Quæ mihi superiores reges HENRICUS & EDVARDUS concesserunt, ea non solum integra restituta, sed multiplicata omnia sunt. Factus sum etiam Regi & Reginæ Secretarius pro Lingua Latina. Quod munus, ut me Christus amet, non commutarem, si quævis mihi alia pro arbitrato meo vivendi optio proponeretur. *Stephanus Episcopus Wintoniensis summus Angliæ Cancellarius*, summa humanitate atque favore me complexus est: ut paratior fuerit *Pagettus* ne in me commendando, an *Wintoniensis* in me tuendo atque ornando facile dijudicare non queam. Non defuerunt, qui cursum benivolentiæ illius in me conati sunt impedire, religionis causâ, sed nihil profuerunt. Itaque plurimum debeo *Wintoniensis* humanitati, & libenter debeo. Neque ego solus, sed multi etiam alii experti sunt illius humanitatem. Cogitabam & id sæpe, agere cum eo de tuo præclaro Opere *Analytico*. Scio enim eum ita favere studiis literarum, ut plurimum pollicear mihi de illius largitate. Et si tu ita velis, ad meque scripseris mentem tuam, rem libenter, & uti spero, feliciter tentabo. Nihil incommodi erit in hac re, mea certe opinione. Gratias ago tibi summas pro tuis ad *Pagettum* literis. in quibus tam gratum mihi fuit, tui de me iudicii testimonium, ut longe optatior mihi sit voluptas, quam capio ex tua benivolentia, quam esse possit ulla commoditas, quæ profiscitur ex *Pagetti* beneficio. sed de his alias & fufius. Reverendissimus Cardinalis *Polus* valde humanus est, & haut scio an quisquam *Italus*, eloquentiæ laude, cum eo comparari queat. Me utitur valde familiariter. Hac ætate cum

52 EPIST. FAM AD J. STURMIUM.

apud eum pranderem, incidens in sermonem de eruditio-
 viris hujus ætatis, honorificam tui mentionem fecit. Tum
 ego, de tuo *Analytico opere*, de *Rhetorico Aristotelico*, pro
 nostro amore, & meo de te judicio libenter & copiose, ille
 vero probavit valde institutum tuum. postquam ego lo-
 quutus sum, de ratione hac & facultate *Analytica*, quæ non
 in conquisito literarum ordine, sed naturali rerum compage
 cerneretur. Et palam & ingenue affirmabat in te fuisse, non
 solum magnam doctrinam, & raram eloquentiam, sed mo-
 derationem etiam atque judicium. Querebat porro a me,
 an quicquam ego unquam vidi de libris *Ciceronis de republica*.
 Aiebat se semel millia duo aureorum consumpsisse, mit-
 tendo certo quodam homine in *Poloniam*, qui eos libros per-
 quireret; quorum illic inveniendorum spem quidam ei fe-
 cerat. Ego statim narravi, quid tu ad me olim de illis libris.
 Et rogavit, ut ad te scriberem, ut sciremus, ecquid ne certi
 de illis libris. Valde sollicitus sum de quinque *Rhetoricis*
libris quos *Verteri* frates, uti scribis, secum in *Italiam* de-
 portarunt. Eo sum securior, quo amantiores tui eos esse
 scio: valde tamen avidus sum sciendi, quid sit illis libris, &
 quo progressus es in reliquis. Et an mutares consilium in-
 troducendi me in eum sermonem: quod amanter potius
 quam prudenter a te factum esse judico. Sed nihil optatius
 mihi accidere potest, quam nostri inter nos amoris, tam
 præclarum posteris etiam exstare testimonium. Omnia præ-
 clara in primo & secundo libro, eos tantum vidi: sed te
 ipsum superas, quando digrederis, ut in illis insignibus
 locis, de vitæ brevitate & temporis habenda ratione. Cum-
 que ego tres dies permanſi *Argentina*, valde credibile erit
 nos incidisse in varios sermones, de *Aula Cesaris*, de belli
 pacisque temporibus, de ratione studiorum, & non con-
 sumpsisse totum illud tempus, in subtilibus de ipsa arte dis-
 putationibus. Et illa apud *Platonem* potissimum, & *Ciceronem*
 etiam *in nuptiis* superant, mea opinione, ipsa *in ætate*.
 Sed ineptus ego qui hæc ad te: ast omnia assignabis libera
 nostræ amicitiae. De uxore quod cupis scire, vultu valde
 refert materteram suam *D. R. Walopi* uxorem. Et habeo
 talem uxorem qualem *Joannes Sturm* *Rogero Ascham* li-
 benter optaret. nomen est *Margareta*, dies nuptiarum fuit
 primus *Junii* Mensis 1554. si quid vel in illo nomine, vel
 illo die læti ominis insit. Si aves scire, quidnam rerum ago
 in *Aula*, intelligas nunquam mihi magis optatum otium
 concessum fuisse in *Academia*; quam nunc est in *Regia*. D.
 ELIZABETHA & ego una legimus *Græce* orationes
Æschini

Æschinis & Demosthenis ~~negi~~ *Sturmi*. Illa prælegit mihi & primo aspectu tam scienter intelligit, non solum proprietatem linguæ, & oratoris sensum: sed totam causæ contentionem, populi scita, consuetudinem, & mores illius urbis, ut summo opere admirareris. Sed hæc melius a *Metello* nostro, qui aiebat se pluris facere vidisse illam, quam vidisse *Angliam*. Si quis amicus tuus *optatissima Sturmi*, quidquam negotii habuerit expediendum in *Anglia*, vel apud *Regiam Majestatem*, vel apud *D. Cancellarium*, scribe tu ad me: & intelliget amicus tuus, quantum *Aschamus Sturmio* suo tribuendum esse judicat. Si unquam enim vel tibi gratum quidquam, vel tuis commodum ullum facere possum: si non dixeris, jusseris, mandaveris, ingratum te esse judicabo. Sed oblitus sum pene illius rei, de qua in primis ad te scribere volui. *Liber Cardinalis Poli de unitate ecclesiæ*, hoc anno impressus *Argentina*, pervenit ad manus illius. Ille ipse ostendit mihi librum. Est hic cum *Cardinale* quidam *patricius Venetus D. Priulus electus Episcopus Brixia*, valde doctus in omni genere literarum, & vir perhumanus, cujus frequentem mentionem faciunt in suis epistolis *Bembus & Sadoletus*. Hic perquisivit a me, an non putarem *Prefationem Vergerii* præfixam libro *Poli* a te fuisse scriptam. Aperte affirmabam, non solum illum stylum, longissime discrepare a tua scriptione: sed tale etiam factum, valde abhorrere a tuo animo & cogitatione. Nolui hoc te ignorare. Si non tertiana febre jam correptus essem, intervallum scribendi duorum annorum, harum literarum prolixitate compensarem. Sed huic brevitati ignosces. Metior enim tuam voluntatem, meis cogitationibus. Nam omnes literas, quas tu scribis, nimis breves esse puto. Saluta omnes nostrates, & integerrimum virum *D. Christophorum Montium*, cujus causa, si aliquid possum in *Anglia*, sentiet me & amicum & diligentem. Est *Argentina* juvenis quidam *Anglus, Thomas Lakin*, quem ego diu amavi, saluta quæso & complectere mea causa. Saluta *D. Sleidanum, D. Erythraum*, & in primis meum suavissimum *Michaelem Toxitem*, cujus longum silentium summam admirationem mihi attulit. Si deest materies scribendi, nihil prius cupio, quam scire ex illius literis cursum studiorum & scriptorum *Joannis Sturmii* hoc superiore biennio. De *Thalassio* tuo in *Angliam* mittendo, vel *toga Romana*, vel *Attico pallio*, vel *Dorica veste* induto sæpe cogito, & libenter expecto. Postremo, ego te, & meam uxorem salutat. Vale & rescribe. *Grenovici Septembris XIV. 1555.*

EPIST.

EPIST. XII.
 ROGERUS ASCHAMUS
 JOANNI STURMIO S.P.

QUID hoc est mi *Sturmi*, *Michael Toxites*, tam communis amicus, tam optatus *Tabellarius*, isthinc huc sine tuis ad me? An *Coocus*, an *Halesius*, an quisquam *Anglorum* omnium, aut tui studiosior, aut tuarum literarum avidior quam ego sum? Ast videor audire te contra, hem mi *Aschame*? Tu mecum silentium scribendi expostules, qui ne aliquid quidem literarum hoc triennium ad me? Et tota hæc mea tecum expostulandi ratio, non iracunda, non objurgatoria: sed infidiosa prorsus, & a me data opera, subornata est. Verebar enim ne tu, quod jure quidem poteras, priores de taciturnitate, expostulandi partes occupares. Sed valeant ista, jam vere & aperte scribam mi *Sturmi*, non voluntate mea, non oblivione tui, non neglectione officii, factum est hoc tam longum scribendi intervallum. Non quia deerat mihi, vel scribendi materies, vel mittendi facultas, tam diu nostræ conticuerunt literæ. Sed cum justam causam a me audies, non iram tibi, & stomachum contra me: sed dolorem & mœstitiam pro me, quem scio amas, commovebo. Hos quattuor proximos superiores annos, ita continentibus febribus correptus sum, ut una vix me unquam reliquerit, quin etiam altera statim sit consequuta. Atque sic rationes, salutis meæ omnes, istis nexis & jugatis febribus, sunt fractæ & convulsæ; ut jam corpus meum omne, febris illa hœctica occupaverit; cui medicorum filii, allevamentum aliquando, remedium solidum nunquam pollicentur. Jam, qui sunt veri amici, & inter eos certissimus amicus meus *Joannes Halesius*, crebro occinunt mihi lugubre illud *Thetidis* ad filium apud *Homerum* carmen. *Ιλ. α'.*

(†) Ἐπὶ τῷ τοῦ Ἀίου μύρονδ' αἶψ' &c.

Sed quando refero me ad illum veræ integræque salutis præceptorem, qui affirmat, tantum adjici homini interno, quantum adimitur externo, non mœroribus me dedo: sed

† *Lin.* 416.

nova novæ quidem vitæ gaudia, ex hac valetudinis meæ
 infirmitate percipio. Ac de his rebus plus alias. cupio
 enim hoc tempore, longum tecum instituere sermonem;
 cum revera minimum otii ad id efficiendum in præsentī
 mihi suppetat; sic me meumque tempus omne, his ipsis
 diebus SERENISSIMA REGINA ad scribendum tot
 literas distrahit. Recentissimæ tuæ ad me literæ, datæ sunt
 XV. Januarii, 1560. Quarum literarum duo capita, alterum
 de negotio Scotico, alterum de Regine connubio me commovebant,
 ut eas ipsas Regine legendas darem: illa in utroque singu-
 larem tuam erga ipsam observantiam, & prudenter animad-
 vertit, & amabiliter agnovit, atque prædicavit. De rebus
 tum temporis *Scoticis*, tuum valde probavit iudicium: & te,
 de tua pro nobis & nostris etiam nunc deamat sollicitudine.
 Locum de connubio, ter, probe memini, perlegebat, sua-
 viter quidem subinde arridens; sed pudice admodum &
 verecunde conticescens. De illius connubio, mi *optatissime*
Sturmi, certi quidquam, nec ego quod scribam, nec
 quisquam alius, scio, apud nos quod statuat, habet. Non de
 nihilo, mi *Sturmi*, sed iudicio olim, in primis ego meis illis
 prolixis ad te literis, scripsi, illam in omni vitæ suæ ratione,
Hippolyten non *Phædræ* referre. Quem locum ipse tum,
 non ad corporis cultum: sed ad animi castitatem, omnino re-
 ferebam. natura enim sua, non cuiusquam consilio, a nuptiis
 tam aliena, & abstinens existit. Cum sciam aliquid certi; pri-
 mo quoque tempore scribam ad te. interea de Rege *Suecorum*
 non habeo ullam, quam tibi spem faciam. Cupio ut scribas
 aliquando ad *D. Cecillum*. est enim & in religione integer-
 rimus, & in republica prudentissimus, & utriusque sane post
 Deum & principem columen firmissimum: & etiam literarum
 & literatorum hominum amantissimus, & in utraque lingua
 ipse quoque pereruditus. De rebus nostris, aves, scio,
 audire ex me. neque ego habeo, quod potius scribendum
 putem, quam de ipsa REGINA. Complectar igitur bre-
 viter, quam magnas ipsa atque præstantes res, ex quo gu-
 bernacula rerum suscepit, & prudenter molita est, & fe-
 liciter perfecit. Primum officium suum Deo dicavit. nam
 religionem, quam misere fœdatam invenit, præclare per-
 purgavit. in qua re perficienda eam adhibuit commode-
 rationem: ut ipsi *Papistæ* non habeant dicere, secum duriter
 actum fuisse. Hanc pacem cum Deo constitutam, sequuta
 est pax cum omnibus principibus, & tamen cum ipsa ad
 summam rerum accessit, regnum hoc, gemino implicatum
 bello, Scotico & Gallico, invenit. Deinde *Guisianis* mira
 spi-

56 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

spirantibus contra nos, tam fortiter & prudenter restitit in *Scotia*; ut jam inter utrumque regnum, & inter utrumque principem, tam securo pax, tam arcta amicitia intercedat: quam inter duas, vel quietissimas vicinias, vel concordissimas sorores queat intercedere. Postquam Religio primum, deinde respublica, tam optatæ tranquillitati fuerat restituta: animum appulit ad alia regni magis domestica ornamenta rite constituenda. *Pecuniam depravatam universam, & totam factam aeneam, argenteam, & puram effecit.* opus orduum & regium, quod, non EDVARDUS, non HENRICUS ipse, vel aggredi unquam ausus est. Armamentarium conquistissimo apparatu sic instruxit, ut nullus *Europæus*, scio, princeps, par ostendere queat. Classem itidem ab omni apparatu, sive rerum copiam, sive hominum facultatem spectes, ita ornavit ac munivit, ut opes opulenti alicujus regni in hanc unam rem erogari videri queant. Hæc publica totius regni sunt. ipsius magis propria, sive studia, sive amores aspiciamus. Injuriam privatam facile obliviscens, justitiæ communis severe colens est; sceleris gratiam nulli facit, impunitatis spem nemini relinquit, licentiam omnem omnibus præcidit. Hoc denique *Platonis* præceptum in omni actione sua, ante oculos suos semper proponit, ut *Leges dominae hominum, non homines domini legum*, in toto *Angliæ* regno existant. Præterea, res & opes subjectorum, minime omnium principum appetit. suas ad privatam omnem voluptatem, parce, & frugaliter; ad publicum quemque; sive communis commoditatis usum, sive domesticæ magnificentiæ splendorem, regifice & largiter attribui jubet. Jam vero quas ex se laudes habet, & quæ sunt in ipsa ingenii & doctrinæ ornamenta, in aliis literis ad te perscripti. hoc nunc adjiciam, non esse in Aula, in Academiis, non inter eos, qui vel religioni, vel reipublicæ præsident, apud nos quattuor nostrates, qui melius intelligunt *Græcam* linguam, quam ipsa REGINA. Cum leget *Demosthenem* vel *Æschinem*, admirationem mihi ipsa sæpenumero movet. cum video illam scienter intelligere, non dico, verborum potestatem, sententiarum structuram, proprietatem linguæ, orationis ornamenta & totius sermonis numerosam ac concinnam comprehensionem: sed illa etiam quæ majora sunt, oratoris sensum atque stomachum, totius causæ contentionem, populi & scita & studia, urbis cujusque mores, atque instituta, & quæ sunt hujus generis reliqua omnia. In aliis linguis, quid & quantum potest, omnes domestici, plurimi exteri, testes

testes existunt. Adfui ego quodam die, cum uno tempore tribus Oratoribus, *Imperatorio, Gallico, Suecico*, triplici lingua, *Italica* uni, *Gallica* alteri, *Latina* tertio, facile non hæsitanter, expedite, non perturbate, ad varias res, tum illorum sermone, ut sit, jactatas respondebat. Ut ipse videas quam polite illa scribit, mitto ad te, his literis inclusam scedulam, in qua habes verbum, **QUEMADMODUM**, propria **REGINÆ** manu conscriptum. An jucundum tibi sit spectaculum, & gratum munus, proximis literis tuis, significa. Et hæc de nostra nobilissima **REGINA**, & mea seorsum munificentissima Domina, & *Joannis Sturmii* etiam perstudiosa. Atque si contigerit unquam tibi, in *Angliam* venire, ex ipsius ore, credo, intelliges, *Rogeringum Aschamum Joannis Sturmii*, apud tantam principem, memorem amicum fuisse. Hunc sermonem de hac præstantissima nostra **REGINA**, tu credo, legis, ego certe scribo, cum summa utriusque nostrum voluptate. Si nuberet, laudi ampliori locum non relinqueret. Utinam tu, mi *Sturmi*, quam ex optimis & sapiendi & dicendi fontibus hausisti, sive vim ex *Demosthene*, sive eloquentiam ex *Cicerone*, ad hanc rem persuadendum adhiberes. Neque a te honestior causa suscipi, quam hæc est, nec a me major facultas optari, quam in te est, altera ulla potest. ut ipsa deligat quem vult, cupimus; ut alii quenquam ei designent non cupimus; & nostratem potius quam ullum externum, omnes nos expectamus. Nolim te hæc nescire, si fortasse tu aliquid aliquando de hac re cogitare velis. Nam si ad tot illa ejus erga hoc regnum beneficia, quæ a me paulo ante commemorata sunt, hoc unum addat, nulla gens nobis beatior esse poterit. De aliis rebus nostris, alias. nunc venio ad te, mi *Sturmi*. Gaudebam cum intellexi ex tuis ante annum literis, ad *Joannem Halesium* scriptis, *Aristotelem tuum Rhetoricum esse absolutum*. & mirifice mihi placuit illud, quod addidisti. 'In illis vos omnes, etiam *Morsinus* & *Checus*. Cum intellexi ex sermone *Toxite* nostri, eos libros omnes, *Verteros* fratres secum in *Thuringiam* deportasse, minime quidem gaudebam. Cavere debent illi fratres, ne non tam genere & doctrina nobiles, quam hoc facinore nobilitati sint. Injuriam faciunt tibi, ipsis literarum studiis, & multorum bonorum sollicitæ expectationi, & nisi de me ipse scriberem, in primis etiam mihi. qui licet non auctor, hortator tamen tibi fui, ut hos præclaros labores luce & immortalitate dignos, tenebris & sordida aliquacustula indignissimos susciperes. Si vero isti præstantes in-

58 EPIST. FAM. AD J. STURMIUM.

genii tui fructus; per horum juvenum sordes atque avaritiam putrescant ac intereant, ego ipse profecto experiar. sed reprimam me, nec gravius aliquid in eos dicam, priusquam de hoc illorum facto sententiam tuam intellexero. Itaque si me amas, mi *Sturmi*, dum adhuc vivo, nam ut scripsi, hectica mea mihi valde minitatur, ne permittas me fraudari suavissimo horum librorum fructu. Primum & alterum librum habui: sed primum, quem legendum commodabam *Gualtro Haddono* supplicum librorum Magistro, negligentia famulorum ejus amisi. His libris sæpe perlectitandis me ipse delectavi; his superioribus nundinis reliquos omnes expectabam. Effice quæso ne diu frustretur hæc nostra expectatio, quæ cum tua tanta laude, cum studioforum omnium tanta commoditate conjuncta est. Vehementer gaudeo, te, quod scribis ad *Joannem Halesum*, scripsisse pro *Philippo*, contra *Staphilum Sycophantam*. Ex scriptis illius, colligo eum esse non solum *Gnathonem* circumforaneum, sed *Thrasionem* etiam aliquem, scilicet honorarium. nam quam inepta sit ejus & insolens arrogantia, satis apparet ex subscriptione suarum literarum ad *Episcopum Eystatensem*, ubi ait, Tuæ Dominationi &c, *Fredericus Staphilus Casaræ Majestatis Consiliarius*. id quod populus curat scilicet. Nec puto ego hanc esse impressoris culpam, sed ipsius *Staphili* projectam impudentiam. nam hoc idem ipse de se, in libello contra *Philippum* scribit. *Liber ad Eystatensem Episcopum*, superiori anno, ab eo scriptus est *Germanice*, versus *Latine* opinor, per *Fratrem Carmelitanum*: impressus *Coloniæ*, totus virulentus est. Rogo te, non per *Sicelides* Musas, sed per ipsas sacras literas, ut librum tuum contra *Staphilum*, in lucem exire primo quoque tempore permittas. Mirifica perfundebar lætitia, cum legi in literis tuis impressis, ad *Coocum* nostrum, te scripsisse, de controversia *Caneæ* librum, ut ipse ais, minime iracundum, tamen ut tu speras, argumentosum. Facile fidem tibi adhibebo, mi *Sturmi*, novi enim naturam tuam, ad quietem & pacem, non iracundiam, & contentionem esse propositam. Novi etiam doctrinam tuam, qua facile soles, & probare quod suscipis, & vincere ubi pugnas, & ubi vires tuas exerendas jure esse censet. Gaudium mihi grandius non contigit hos multos annos, quam cum *Toniter* noster mihi narravit, tua studia sacris literis mirifice esse addicta. Causa religionis plurimum quidem amisit, discessu *Philippi* atque *Buceri*. Sed plus profecto recuperabit accessu *Joannis Sturmii* ad illius propugnationem. Precor a Deo patre & Domino nostro *Jesu Christo*, ut ejus spiritus acciru

accitu evoceris, e latibulis *Parnassi & Heliconis*, ad lætissima pascua montis *Sionis*, montis pinguis; in illius spiritus ductum, te totum ipse des. Et quanquam ipsi tibi libenter concederem hospitium *Romæ*, & diverforium *Athenis*, ut ad utram velis urbem, voluptatis causa, & veteris necessitudinis atque familiaritatis recolendæ gratia, aliquando divertas; assiduam tamen habitationem tuam, & tabernaculum non solum vitæ, sed studiorum tuorum omnium, in ipsa *Hierusalem*, civitate magna Dei, optarem perpetuo collocari. Et credo ego, multa orationis & clariora lumina, & grandiora fulmina posse abs te ostendi, in nostris illis, *Davide*, *Esaia*, *Joanne & Paulo*, quam in omnibus *Pindaris*, *Platonibus*, *Demosthenibus*, atque *Ciceronibus* unquam emicuere. Oro Deum, si fas sit hoc petere, ut eam mihi hujus vitæ usuram concedat, aliquando ut videam aculeos styli tui, vel tua sponte exertos, vel quovis alio elisu excussos, contra fucos Pontificum qui cellas cælatiores, & nidos omnes fere meliores in ipso Dei templo occupant. Vereor, mi *Sturmi*, ne plus te hac præsentia mea prolixitate offendam, quam omni illa mea superiore scribendi taciturnitate, & expostulatione. quanquam si partiri vis hanc loquacem, in varias literas, dici non potest quin multas ad te jam scripserim. Sed ignoscas, uti spero, meæ prolixitati. quam si offensam ullam tibi pariat, ulciscere quæso prolixioribus tuis. Rogo te, mi *Sturmi*, quid sentias de *Dionysio Halicarnasseo*? credo ego illum fuisse ipsum *Dionysium* qui docuit in ædibus *Ciceronis*, & cujus frequens mentio est in epistolis *Ciceronis*. *Cicero* ejus probat eruditionem plurimum, mores non item. Cum discefferis ab illa una urbe, & ab illa una *Philippi & Alexandri* ætate, non video, quem *Græcum*, non *Plutarchum* ipsum excipio, cum hoc *Dionysio Halicarnasseo* possis comparare. Cupio scire ex te, an hæc opinio mea, tuo judicio, sit aliqua, an prorsus inanis. Libellus enim ad *Tiberonem*, de judicio suo de *Historia Thucydidis*, mirifice mihi placet. Uxor mea, quia scit te a me amari, ipsa etiam diligit tuam uxorem. & suæ benivolentiæ *pompheorum*, annulum in formam sagittæ redactam ei mittit, cum hac inscriptione, *Donum fidelis amici. Toxites* habet annulum. Vale. Londini XI. Aprilis, An. Dom. 1562.

EPIST. XIII.

ROGERUS ASCHAMUS
JOANNI STURMIO S. P.

CUM nos inter nos eodem erga literas, religionem, Rempublicam, & mutuam amicitiam, studio, iudicio, animo atque sensu conjungimur: opto ego sæpe, adeoque volo, ut nostri itidem aliquo insigni nexu, nonnulloque paris inter se quoque amoris alendi incitamento contineantur. Et propterea, cum uxor mea ante octo dies, jam tertio me patrem fecerit, cui meo filiolo, in perpetuam nostræ amicitiae memoriam, nomen posui, *Sturmius Aschami*, precor a Deo, & in dies singulos precaturus sum, ut is, perinde ut nominis, ita doctrinæ virtutisque tuæ aliquam similitudinem referat. Hunc ergo tuum tibi, licet non agnatione, non gente, sed ipsa nominatione, ac parentum voluntate conjunctum, quomodo fieri potest, tuæ fidei trado, tuæ tutelæ commendo. ut si quid mihi humanitus accidat, tu eum eadem humanitate & benivolentia complectare, qua me Patrem ejus, antea semper prosequi, consuevisti: *ὡς ἢ ὁ πατήρ σου ποιεῖας*, fatis fusc cum fuscis lacrymis, & minus dolenter, in prolixioribus illis meis literis, superiori *Aprili*, per *Toxitem* nostrum, ad te missis, ipse scripsi. Sollicitus sum & avidus sciendi, an illæ literæ ad manus tuas pervenerint. Scripsi etiam ad te per *Henricum Knolles*, *Oratorem Serenissimæ Reginæ ad Germaniæ Principes*. ab eo, est enim tui perstudiosus, commodissime intelliges omnem rerum nostrarum in *Anglia* statum. SERENISSIMA REGINA est, & optime animata, & ab omni re commodissime parata, ad frangendam vim illam & *Tyrannidem Guisianam*; ad propugnandum pro incolumitate impuberis regis, pro salute innocentis populi; sine omni, vel injuria in illum Regem, vel detrimento in illud regnum ullo modo intentando. Hoc, credo, die, milites nostri ingressi sunt in *Normaniam*, quod tu prius ex ipso rumore, quam ex his nostris literis intelliges. Utinam mi *Sturmi*, tu scribere velles separatam historiam hujus cohurationis *Guisianæ*. Materies præclara est, digna tua doctrina, facultate, studio erga puram religionem, amore erga illam gentem, animo in ipsam causam, & stomacho etiam contra illos tam impia tyrannidis immanisque crudeli-

delitatis auctores. Sapissime legi, meminero semper præclari illius loci, quem tu tractas de *recta ratione scribendæ historiæ*, in quadam tua epistola ad *Erasmum Episcopum vestrum Argentoratensem*. Cum ad illam facultatem, quam in te esse is locus arguit, respicio, ceteros facile contemno, & ut tu tale munus aliquando suscipias, a Deo optimo maximo precibus & voto exposco. Hoc meum desiderium, multum lenivit sermo huc e *Germania* allatus, tibi a *Principibus Germaniæ* provinciam esse datam persequendi stylo tuo ~~ad magis~~ *Joannis Sleidani*. Hoc ita esse, ipse *REGINÆ* nostræ omni asseveratione affirmavi. An ita sit, quæso, me certiore facias. De *Rhetore* tuo *Aristotelico*, de libris, altero contra *Staphilum*, altero de *Cæna Domini* aveo scire. De reliquis item studiis & rebus tuis. *Halesius* noster ruri est, hodie ad illum scripsi. *Coocus* quoque ruri est. *Cecilius*, studio, ingenio, prudentia, & constantia primum illum versum secundi libri *Iliados Homeri*, cum magna & ejus laude, & nostrorum utilitate, & exterorum, ut spero, salute, præclare sustinet. Ipse, nunquam, Deo sint gratiæ, in majori gratia fui apud *SERENISSIMAM REGINAM*. Aliquid *Græcæ* aut *Latini* quotidie mecum legit. Mea uxor tuam & te salutatur. Vale. *Londini* vicesimo die mensis *Octobris*, An. Dom. 1562.

DISER-

2

co
vi
pa
tu
in
or
na
ja
m
ex
ne
fa
fu
m
un
ta
di
&

DISERTISSMI VIRI
ROGERI ASCHAMI,
 FAMILIARIUM EPISTOLARUM.

Liber Secundus.

EPIST. I.

REVERENDISS. IN CHR. PAT.

EDVARDO LÆO,
 ARCHIEP. EBOR.

CUM satis apertum & expressum jam antea; cum scriptura, tum coram sermone, audaciæ atque temeritatis meæ testimonium apud dignitatem tuam sanctissime Pater, reliquisssem: usque eo tamen confidentius ad novam quandam interpellationem gravissimis tuis occupationibus inferendam adducebar; quod partim humanissimæ Dominationis tuæ procuratione animatus, partim officii mei ratione concitatus, ad id efficiendum impellebar. Petitiones autem atque vitæ nostræ rationes omnes plene & abunde satis in literis nostris Græce ad Dominationem tuam scriptis exposuimus. Ostendimus enim nos, jam nunc *Ægypto* relicta & quamvis non eximiis illis & primariis, haud pœnitendis tamen spoliis illius contentos; ad exoptatissimam & desideratissimam illam patriam studiis nostris colendam, viam propediem acceleraturos. Et cum satis felix & prosper nobis prius aditus patifieret; ecce subito oppositis & objectis immanissimis bestiis longinqui morbi gravitate, & inde summa rerum collecta angustia, sic undique literarum mearum cursus impeditus erat atque retardatus; ut non solum omnis libere progrediendi, & expeditum iter habendi facultas esset intercepta; sed vel tardius & pederentim subsequendi spes etiam universa esset erepta.

Ita-

64 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

Itaque si Dominationis tuæ bonitas, Musis nostris sic fessis & laborantibus, inque confusissima rerum desperatione versantibus subvenerit, & ad studia illa literarum sacro sanctarum jampridem non sine divino consilio, ut speramus, destinata alacriter revocaverit; labore & omni animi contentione ad literas paratissima, observantia & studio ad Dominationis tuæ necessitudines officiosissime me sibi adjunxerit. Quod sane ego beneficium, quo studia nostra prope fracta & dissipata, retenta fuerint & conservata, in perpetua quadam eaque gratissima memoria sum defixurus. Et cum nihil frequentius in quotidianis precibus & optatis habeam; quam ut literarum studia ad aliquot annos quieto & tranquillo otio protendere atque perpetuare possim; tamen post unum atque alterum annum literis diligenter impendunt atque impartitum, meipsum denique ad amplitudinem, tuam conferam. Si scire velis ad quas res & necessitudines, opera mea tua Dominatio poterit uti, quæ tantum abest ut præstet summa, cum vix audeat polliceri mediocria; tamen si Dominatio tua aliquid immortalitati tradere, & insigne aliquod summæ eruditionis tuæ monumentum posteritati relinquere voluerit; ego hac in re, vel locis conferendis, relegendis, adnotandis, & si quis liber fuerit, quem tibi aliis negotiis præpedito & detento evolvere non licuerit; in pauca redigendo, aliquibus molestiis & laboribus, Dominationem tuam possim liberare. Gracis etiam transferendis opellam meam libentissime impenderem & navarem: cum hujus rei non exigua, sed ampla satis & eximia, suppetit copia in *Basilio*, *Chrysoſtomo*, *Theophylacto*; & in ceteris tam excellentis notæ viris. Qui quamvis satis eleganter, nescio an satis integre & rute Latine loquantur: cum in eorum hominum manus venerint, qui a iusta hæreseos suspitione liberi & immunes non fuerint. Diligenter itaque videndum est, ne quid sanum polluerint, rectum obtorserint, sincerum deleverint, novum obtruserint. Sunt etiam in omnes *Pauli* & ceteras epistolas canonicas scholia, quæ nominantur *Græcica*; ex probatissimis & antiquissimis Patribus selecta, Latinis auribus ad hunc usque diem, quod scirem inaudita: opus vetustatis juxta ac eruditionis plenum, in quo quis stylum suum summo cum fructu suo & emolumento publice exercuerit. Hæc & hiis confinia literarum officia non prorsus, ut spero, inepte Dominationi tuæ effecta curarem. Tam procaci & arroganti apud Dominationem tuam loquendi licentiæ meæ ignoscet, spero, illa tua omnibus illustrissima & testatissima humanitas, &c. Desunt pauca.

EPIST.

ROBERTO HOLGATO,
LANDAFFENSI EPISCOPO,

*Regiæ Majestatis Senatus & Consilii, Eboraci habitus
& instituti, Præsidi summo & dignissimo.*

CUM tot sustineas ac tanta negotia, Præsul amplissime, Præsæque dignissime, magnam ego & injuriam aliis, & tibi molestiam asportare videar; si tantillum temporis vel caussis & negotiis aliorum detraham, vel ad immensum illum tuarum quotidianarum curarum cumulum ipse quid adjiciam. videar etiam improbe & inique nimis fecisse, cum cogitationes tuas literis nostris interpellare auderem, qui sic omnibus naturæ prudentiæque prædiis es munitus; ut cum homines summam illam tuam in decernendo prudentiam, in administrando justitiam, in promovendo auctoritatem animadvertant: communi quodam consensu atque sermone, te ad hoc munus gerendum quasi solum natum esse judicent. Eruditi tamen homines, qui rerum æstimatores sincerissimi semper putabantur; quoties consilia moderationis & prudentiæ plenissima considerent, & animum tuum tam eximia omnium literarum ubertate abundantem sciant & agnoscant; collatis omnium hominum suffragiis, atque una voce te, Præsidem, qualem *Jethro* in *Exodo* *Mosi* descripsit: Præsulem, qualem *Paulus* ad *Timotheum* expressit omnes ad unum prædicent. An non te nos omnes merito suspiciamus & admiremur? Cum Dei bonitate atque providentia, quæ omnium donorum dispensatrix est æquissima, *Episcopus* has vigilantissimus? *Regiæ* vero majestatis judicio prudentissimo, magistratus efficiaris summus? Quid est, si istud non sit, *Euge serve bone & fidelis, supra decem Civitates te constitutam*: &, *Ecce, inveni virum juxta cor meum*. Cum tu sis ergo, Amplissime Pater, non tam judex justissimus, quam præsul & antistes literarum ornatissimus; hinc Musæ nostræ animatiores redditæ, licet lugubres & squallore obsitæ; ad pedes tamen Dominationis tuæ devolutæ atque prostratæ, manus supplices, vultumque confusissimum ad bonitatem tuam tendentes, omnium literarum atque Musarum nomine te orant atque supplicant, ut causam earum contra infestissimum omnis eruditionis hostem & adversarium, patrocínio tuo suscipias & complectare. Causam

66 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

paucis expediam. Cum undecim jam integros annos sic sum literarum linguarumque studio in Academia *Cambrigiensi* versatus; ut *Aegypto* relicta, ad sacrosanctam illam promissionis terram studio nostro colendam, jamjam viam affectare instituerim; plus minus sexto ab hinc mense, quartanæ febris accessione, in eam rerum angustiam sum adductus; & cursus literarum nostrarum sic est præclusus, ut non solum omnis expedite progrediendi facultas literis nostris interciperetur; sed ad Academiam etiam revertendi omnis mihi potestas prope adimeretur. Itaque, si Dominationis tua rebus nostris sic fractis & imminutis, literarum nomine, aliqua ex parte subvenire dignata fuerit; non solum studia nostra ope tua atque munificentia retenta & conservata esse, publice apud omnes doctos prædicabimus; sed etiam in posterum quoad usque vixero, omnia nostra, studium, officium, operam, diligentiam, observantiam, Dominationis tuæ nutui paratissima, hoc tam eximio & exoptato beneficio adjunxeris. nec non Christum etiam Optimum Maximum, qui nec sinit poculum aquæ frigidæ, suo nomine petenti, tributum, mercedem, perdere, quotidianis precibus fatigabimus; ut quicquid in hoc tempore impartiveris, id universum copiosissimo cum fœnore ipsemet tibi rependat, qui, quemadmodum ait *Paulus*, omne donum ipsi abundare potens est efficere. Pater cælestis sanctissimæ Dominationis tuæ curas atque studia in omnem temporis longinquitatem promoveat & moderetur. Vale.

EPIST. III.

REVERENDISS. IN CHR. PAT.

EDVARDO LÆO,

ARCHIEP. EBOR.

CUM proximo hoc anno, Reverendissime in Christo Pater, officii mei ratio, qua me tibi obstrinxisti, *Læodinum* ut peterem, Dominationis tuæ visendæ gratia persuasit; iter illud me in triplicem animi mœrorem, & doloris acerbiteriam coniecit. Nam tui videndi & adloquendi fructu, quem sperabam, carere peracerbum, illud tamen incommodum meum, quod me solum tangebat, cum tanto salutis tuæ discrimine, quod plurimos ut par erat, angebat, conjunctum esse, longe acerbius. verum ad hæc duo incommoda, tertium accedere, nimirum eam viam, quam mihi ad majorem gratiam

tiam tuam colligendam muniebam, eandem ipsam ad nonnullam animi tui offensusculam faciendam perducere, ad omnem sensum doloris longe mihi acerbissimum fuit. Putabam enim ego nunquam fore hos commentarios, quos ex *Basilio*, *Gregorio*, & magnam partem ex *Chrysostomo*, quasi horto purissimo, & omni cicuta ac noxiis herbis vacuo, *Oecumenius* collegerat; plus veneni & præsentiolem pestem ad exitium comparandum; quam succi integri atque salubritatis ad salutem conservandam posse continere. Hæc res me domum regressum in varias cogitationes, & anxiferas animi curas atque sollicitudines distraxit. & eo me gravius premebat, quo nullam ejus partem vel intimis meis impariebam: sed eam totam mihi ipsi animo meo inclusam tenebam. Et cum ista me diu anxietas torquisset, nec longo tempore ab ea cogitationem meam abducere potuissem: tandem id in mentem meam venit, quod ex animo omnem hanc mihi ægritudinem adimebat, & voluntatis tuæ non ullam factam mutationem, sed illustrem ac testatam ejusdem significationem ostendebat. Nam hinc facile perspexi graves & prudentes viros, nonnunquam nutu & obscuris signis, imperitorum hominum, & rerum insolentium errores redarguere. Censebat enim prudentia tua eam cogitationem stulte a me esse susceptam, ut ante in tam rebus gravibus vertendi munus attentarem, quam in aliis rebus vel momenti levioris, vel periculi minoris, vires ingenii mei periclitatus essem. Cum igitur Dominatio tua, si quid ego video, non tam ullum factum meum reprehenderit, quam quomodo quid a me sit faciendum ostenderit: ad hoc grave consilium, prudensque monitum tuum, omnes protinus studiorum meorum rationes accommodabam. Statim enim in manus sumpsi *Sophoclis Philoætem*, quæ tragœdia ad imitationem, quantum potui, *Seneca* versa, & versibus eisdem *Iambicis* atque *Choricis* fere omnibus, quibus usus est *Sophocles*, redita, in tuo nomine divulgata apparebit. nisi huic meo proposito Dominationis tuæ sententia palam adversata fuerit. Quo facto officium meum & observantia, qua me obligasti; tibi erit declarata: & propensissimus Dominationis tuæ animus & voluntas, qua indies studia literarum sustentas, aliqua ex parte erit manifestata. Restat ergo ut rogem Dominationem tuam, ut quemadmodum ego omnem observantiam meam ad Dominationis tuæ nutum atque voluntatem detuli & servavi, ita Dominationis tuæ favor atque bonitas nullo modo erga me diminuat. Dominus Jesus Christus Dominationem tuam incolumem conservet.

EPIST. IV.

MODERATO & ERUDITO VIRO

JOANNI SETONO.

Moderatissime vir, mundum ex amicitia constare, & sese mutua quadam & concordii charitate complecti prudenter meo iudicio, & Poeta bonus, & Philosophus gravis *Empedocles Agrigentinus* iudicabat. Quam sententiam divinitus ad nos delatam, & in nostras mentes infusam: vel rude illud & imperitum hominum vulgus, ipso rerum usu & pertractatione tritum, multis retro abhinc seculis veram esse comperiebat. Hinc est quod nobis in novum quemque annum ingredientibus, & mundum veluti de integro renatum excipientibus; nihil prius aut majori cura efficiendum, aut alacriori studio elaborandum esse ducamus; quam ut summum illud amicitiae numen, quod omnem hanc rerum universitatem tuetur & conservat, mutuis ad invicem officiis conferendis, xeniolisque ultro citroque missitandis; tanquam sacra facta libatione, auspicato nobis inprimisque placare contendamus. Idem censuit & sanctissimum illud vas Dei *Paulus*, quo, quum a Christo discesseris, nihil majus aut sublimius habes, cum dixerit totius legis impletionem, mutuam quandam & conjunctam esse dilectionem. Hii ergo qui distractis animis & voluntatibus, in dies singulos rixis & contentionibus student, praeterquam quod universas Dei leges perfringunt atque violant: hanc ipsam etiam omnem praecelaram rerum fabricam, quantum illi maxime possunt, convellunt & labefactant. Itaque nos, quos idem virtutis & honestatis studium in unum domicilium conclusit, quos arctior consuetudo conjunxit, quos civilior quaedam humanitatis nota tinxit, hanc eximiam alendae quotannis amicitiae consuetudinem, ab ipsis priscis seculis profectam, insigni quadam hominum humanitate semper cultam & firmatam; ad nostra denique tempora ductam & perpetuatam, in nobis omnis humanitatis cultoribus cessare non permittamus. Quamobrem, cum ego de munusculo hoc tempore, ad te amicum praestantissimum mittendo, multum cogitarem, nihil antiquius esse duxi, quam tale donum parare, unde, nec de facultatula nostra, vel tantilla facta est diminutio, sed cumulata potius quaedam quodammodo accederet accretio. & ex quo tu ipse etiam non vulgarem

garem aliquam, sed solidam: non oculos ad tempus ferventem, sed animum multum diuque oblectantem perciperes recondereque voluptatem. Nec velim te existimare quod istud eo animo aut consilio fecerim, quod hoc modo cogitarem amicitiam nostram retinere, quæ est firmissima, aut auctiorem majoremque facere, quæ summa est & expletissima, & ad quam augendam nullus omnino locus appareat cui aliquid possit accedere. sed partim ut mori atque tempori servirem, partim ut animi erga te mei significatio, quantum fieri potest, expressior & testatior redderetur. Et hæc hætenus. Quantum ad libellum hunc, vel schedulam si mavis, attinet, *Oecumenius* quisquis ille fuerat, qui hos commentarios congeffit; idem, quod *Theophylactus*, si quid ego judico, consilium intendisse videtur: nempe, ut omnia ea quæ apud *D. Joannem Chrysostomum* vastum illud atque perenne Christi-anæ Religionis flumen, fuscæ ac profluente essent dilata; hic coarctaret, & in angustiore quanda expositionem, velut in unum aliquem alveum referciret. Neque e solius *Chrysostomi* hortulis hos excepserit flores; sed plurima etiam deprompsit ex *Cyrillo*, *Gennadio*, *Theodoreto*, *Gregorio*, *Basilio*, *Severiano*, *Phocio* antiquioris notæ viris, & eximia eruditione, cum summa vitæ integritate conjuncta præditis. Quorum monumenta in *Epistolas Divi Pauli*, aut magna ex parte jam temporis injuria exciderunt, aut certe ad manus nostras, hominum incuria, nondum pervenerunt. Multum interim debemus *Oecumenio*. qui sanctas reliquias, veluti ex incendio quodam, & temporis edacis faucibus, eripuerit, ereptas Scripturæ mandavit, & nobis omnique posteritati transmittendas curavit. Verti etiam commentarios in *Epistolam ad Titum*, quos Reverendissimo Patri ac Domino meo *Edwardo Eboracensi* destinavi, modo illi tuo judicio digni esse videantur, qui tanto præfui offerantur. Majora, Deo volente, aggrediar, si ista ita non displicuisse intellexero: & tu ulterius progrediendi, si non auctor mihi & impulsor, saltem approbator tacitus esse velis. sin minus, facile pedem referam. In ipsius *Epistolæ* versione, *Erasmus* per omnia sum sequutus, nisi quod pro *Rogo*, verto ego *Deprecor*, auctorem habens summum illum *M. T. Ciceronem*, qui ait nos tum deprecari cum non factum defendimus, sed delicti veniam postulamus in qua re una tota hæc ad *Philemonem* versatur *Epistola*. Sin vero hoc, in re tam sublimi, summique momenti audacius factum esse videbitur, culpam fassus, veniam pro meo **DEPRECOR**, me a te facile deprecaturum non despero. Vale. Et *Aschamum* tuum, ut soles ama. An.

Dom. 1542. Calend. Januar.

EPIST.

EPIST. V.

REVERENDISS. IN CHR. PAT.

EDVARDO LÆO,
ARCHIEP. EBOR.

CUM & præteriti nostri officii, & singularis cujusdam negligentia crimine manifesto teneri non immerito videar, Reverendissime pater, quod hac superiore æstate nullas ad Dominationem tuam literas dederim: quamvis omnem prætermissi muneris accusationem, iusta & idonea quadam purgatione redimere potuerim; magis tamen ingenui magisque pudentis ego esse existimarim, errati veniam agnoscendo impetrare, quam liberationem culpæ occultando vendicare. Ut non scriberem, inprimis me persuaserat magnificus ille Regiæ majestatis accessus, qui, id quod minime me laetuerat, Dominationem tuam in eas curas demiserat, tantisque occupationibus detinuerunt: ut vix tibi respirandi, ne dum otiosa nostra relegendi facultas concederetur. Neque hoc tamen sic mihi opposito impedimento destiti, quin tum quidem scriberem, cujus rei, ut est integerrimus vir, ita locupletissimus testis esse poterit *D. Joannes Redmannus*, cui eas literas ad Dominationem tuam perferendas committebam. Quem cum jam esset in itinere, & cæli gravioris, & quartanæ febris metus, quæ superiore anno misere affligebatur, ad nos una cum literis nostris reportabat. Sed utcumque iusta negligentia nota mihi iniri possit, nunc tamen facere non potui, quin aliquid Sublimitati tuæ offerrem: quo cum meritorum acceptorum restitutionem, tum debiti nostri officii & observantiæ declarationem tibi significarem. Accipias ergo, ornatissime Præsul, Præsulem illum *Titum*, quem vel eo nomine multo tibi acceptiorem fore existimo, quod, ut olim *Cretensis* Ecclesiæ summæ moderandæ apud *Titum*, ita nunc *Eboracensis* quam simillimam curam apud Dominationem tuam excubare novimus. *Oecumenius* quisquis ille fuerat, qui hos commentarios congeffit, &c. Si quid eruditissime Præsul in hac versione, quæ prima ingenii nostri periclitatio est animadvertatur, quod vel negligentia oscitanter perpendimus, vel imperitia non plene assequuti sumus, in hac re, ut in ceteris omnibus, a Dominatione tua moniti, erratum libenter agnoscemus. *D. Jesus Christus* Sublimitatem tuam diutissime servet incolumem.

EPIST.

EPIST. VI.

EIDEM.

QUO majore semper studio laborabam Reverendissime in Christo Pater, ut vitæ meæ rationes summis beneficiis tuis non indignissimæ esse viderentur, eo sane nunc acerbius graviusque ferre debeo, ullam in me animi Dominationis tuæ, quod mihi ita esse ex fratre tuo viro optimo rerulit *Thomas Conyerus* noster, aliquorum hominum sermone factam esse offensionem. At quamvis non ignorem, quam sit mihi vel accusari grave, de prava & perversa opinione multo gravius, apud Dominationem tuam longe gravissimum: tamen cum sciam has falso de me jactatas voces, non posse sic prudentiam tuam occupare, quin plus apud Dominationem tuam æquo & bono, quam ulli ullorum perverso sermoni loci reliquum sit: non credo equidem tam gravia suspicionis vestigia, illorum hominum rumores in animo tuo reliquisse, quin ea omnia vel causæ meæ innocentia debeat, vel Dominationis tuæ bonitas velit facillime abstergere. Si res postularet, vel si id Dominationi tuæ complacitum iri existimarem, illi de me sparso rumori judiciorum hominum, qui in nostro *Collegio* sunt non solum singularium sed etiam singulorum, de me testimonia opponerem. quod non sim opiniosus, vel novitatis alicujus studiosus, ipsæ studiorum meorum rationes, in *Aristotelis*, *Platonis*, *Ciceronis* lectione, quotidiana mea consuetudine solum occupatæ declarant. Quid, quod etiam tantum semper abhorruit animus meus ab omnibus cum *Anglice* tum *Latine* scriptis libris, quibus nova aliqua importaretur doctrina, ut excepto *Psalterio Davidis* & *Novo Testamento*, eoque *Græco*, nullum de Christiana religione librum, *ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς*, ut verbis *Platonis* utar, nunquam usurpaverim. Quamobrem immensum in modum a Dominatione tua contendendo, ut veteris tuæ de me existimationis, quam novæ ullorum contra me delationis cursus liberior esse possit. Quod beneficium, si reliquis tuis cumulatissimis adjiciatur, Deo adjuvante, perficiam, ut nec mea in Dominationem tuam observantia, in literas diligentia, nec in religionem sinceritas unquam desideretur. Duas Homilias *D. Joannis Chrysostomi* e *Græco* in *Latinum*, opera *Joannis Checi* nostri, viri do-

72 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

doctrinæ singularis, converſas, & ejus eruditionis & meæ obſervantiæ testimonium Dominationi tuæ mitto. Dominationem Jeſus, &c.

EPIST. VII.

ORNATISSIMO VIRO

ROBERTO HOLGATO,

PRÆSULI LANDAFFENSI *pro Collegio.*

Optime ſemper hii de Republica merentur, Ornatiffime Præſul, qui ut publicæ juventutis animi atque mores fingerentur, nullum aliquem privatum ſumprum nimis magnum eſſe judicant. Ex hujus enim initiis atque fundamentis, & Rempubicam florere, & privatam ſibi laudem excitare rectiffime quidem ſentiunt. Cujus præclari facti atque inſtituti laudem cum Dominatione tua, quod nos omnes intelligimus, licet non parem; communem tamen ante aliquot annos commeruit piæ memoriæ vir *D. Rogerus Luptonus*. qui ſcholam publicam, ubi literis & humanitate juventus excoleretur, apud *Sedbarienſes* inſtituit, inſtitutam prædiolo quodam ad ludimagiſtrum ſuſtentandum donavit, donatum noſtri fidei ac quaſi gubernationi commiſit ac commendavit. Huic ſcholæ nos nuper præfecimus honeſtum, moderatum & eruditum virum *R. Hebil*. Hic cum ſentit nonnullam injuriam de prædiolo iſto per *Blandum* quendam & *Couperum*, homines apud ſuos & opum & amicorum copia potentes, ſibi intentari; perfecit, ut nos noſtris literis Dominationem tuam rogaremus, ne qua vis aut injuria huic ſcholæ imponatur. ſed ita prudentiæ tuæ auctoritas horum hominum libidinem reprimat & coerceat, ut hinc reliqui diſcant, quid ſit in ſcholas & otia juventutis, quæ ſunt ipſa melioris Reipublicæ fundamenta, impetum facere. id quod ſi feceris, nos, literas, & Rempubicam uno hoc beneficio tibi multum obligabis. Univerſam cauſſam fuſius enarrabit is, qui has perfert literas: cui ut fidem adhibeas, vehementer Dominationem tuam rogamus. Dominus Jeſus Dominationem tuam diutiſſime ſervet incolumem.

EPIST.

EPIST. VIII.
CUIDAM AMICO.

I Sacratem tuum, colende vir, cujus usum eo usque mihi pateris, dum repetiturus fueris, tandem recepi. in quo certe libro commodando, adeo me præter æquum & justum audacem effecit facilitas ac divina illa tua humanitas, ut alium etiam porro librum, nempe commentarios in *Hermogenem*, a fratre tuo, primum tamen cautione *Chirographi* mei data, mutuo itidem sumerem. Pro utroque libro gratias non magnas, sed ut ait ille, ingentes hoc tibi egissem tempore, nisi satis mihi prius compertum comprehensumque fuisset, quam vehementer, a trita illa & populari gratiarum actione, dicam an assentatione sane dubito, animus tuus abhorreat. Verum si quanta mihi ad referendas gratias est voluntas, tanta ad easdem aliquando præstandas suppeteret facultas; animum certe meum non beneficii immemorem aut ingratum argueres, sed singulari erga te studio affectum persentisceres. Audio, verum sit nec ne incertus sum, Reverendissimum *Cicestrensem* ordinem illum *Psalmorum* a *D. Herefordiensi* inchoatum, in manus sumpturum, & ad exitum perducturum. Gauderem si ope la mea *D. Cicestrensis* ea in re usui esse possit. quem & propter summam eruditionem suspicio, & propter eximiam vitæ suæ sanctimoniam co'o venerorque. Libentissime scire vellem, an tu pagellas eas, quas pro. *D. Herefordiensi* descripsi, & ad te per *D. Deium* misi, habeas nec ne? Sed quid pergo molestus esse, condones quæso ei, quia ita exigit res, dum tui studiosus, quod maxime velit, annitatur: perquam tibi operosus, quod omnium nolit, reperiat. Græce tibi pro libris tuis gratias agere animus fuit. Quod nunc facere non potui, propter tabellionem jam iter arripientem. Id quod alias tamen effectum dabitur. Dominus Jesus, &c.

EPIST. IX.

R. BRANDISBÆO, AMICO SUO CARISSIMO. S. P.

O Rnatissime *Brandisbæ*, *Tennandus* noster hic apud nos fuit his proximis nundinis. a quo ego lubens admodum de te rebusque tuis quærebam. id quod eo lubentius

K

feci,

74 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

feci, quia de te ante hoc tempus hos duos integros annos nihil accepi. De *Brandisbeo* jucundissimus mihi sermo fuit, ejus semper in me vel puerum benivolentiam eximiam, & singularem experiebar. Committere non potui, quamvis vix unam aut alteram horam apud nos se manere posse dicebat *Tennandus*, quin aliquid ad te, non tam loci intercapedine a nobis sejunctum; quam quotidiana quadam tui recordatione animis nostris propinquum, de rebus quæ hic aguntur, scriberem; jam usu & experientia vel ipse edoctus, quam verum illud *Calii* sit ad *Ciceronem*. † *Nihil posse peregrinantibus esse gratius, quam vel minimarum rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores.* Hoc ita esse, biennium hoc præteritum, cum ab amicis literas receperim, commonstrabat: quod tempus fere mihi omne, a gravioribus studiis abripuit, & domi apud parentes in agro *Eboracensi* a musis omnibus feriatum detinuit vis quartanæ febris. Expostularem tecum graviter, quod nunquam ad me scripseras, nisi ipse in eodem vitio essem. Sed consultius esse puro, ut uterque quicquid utrinque in hac parte peccatum sit, assidue scribendi redimamus, De *Cantabrigia*, si quid aves audire, en jam pene nova tibi videri potest. tam divinis & immortalibus literarum præfidiis & ornamentis auxit eam optimi principis nostri munificentia. *Wigginus Theologia*, *Smithus Juris prudentiæ*, *Checus Linguae Græcæ*, *Wakfeldus Hebraicæ*, *Blitus*, qui sororem *D. Checi* duxit, *Medicinæ*, publici professores sunt instituti. Salarium quadraginta librarum singuli quotannis sunt accepturi. *Aristoteles* nunc & *Plato*, quod factum est etiam apud nos, hoc quinquennium; in sua lingua a pueris leguntur. *Sophocles*, & *Euripides* sunt hic familiares, quam olim *Plautus* fuerit, cum tu hic eras. *Herodotus*, *Thucydides*, *Xenophoni*, magis in ore & manibus omnium teruntur, quam tum *Titus Livius*. Quod de *Cicerone* olim, nunc de *Demosthene* audires. Plures *Isocrates* hic in manibus puerorum habentur, quam tum *Terentii*. Nec *Latinos* interim aspernamur, sed optimos quosque & seculo illo aureo florentes, ardentissime amplexamur. Hunc literarum ardorem & incendit & fovit *Checi* nostri labor & exemplum. qui publice gratis prælegit totum *Homerum*, totum *Sophoclem*, & id bis: totum *Euripidem*, omnem fere *Herodotum*. Id quod fecisset in omnibus *Græcis Poetis*, *Historiographis*, *Oratoribus*, *Philosophis*, nisi pessimum fatum tam felicem literarum progressum nobis invidisset. Nam

---

Ad Fam. Lib. VIII. Epist. I.

cum

LIBER SECUNDUS.

75

cum *Checus* ad tantam diligentiam, summum ad *Græcas* literas perdiscendas præsidium, veram & antiquam pronuntiationem adjunxisset; ecce tibi *Reverendissimus Wintoniensis*, quorundam invidorum hominum precibus victus, edito quodam admodum severo promulgato, ne ea pronuntiandi ratione utatur, non solum pronuntiationem illam, quæ summum veluti literarum fomentum fuit, nobis, tota fere *Academia* reclamante, extorsit: sed omnem pene *Græcæ* linguæ perdiscendæ ardorem, in animis nostris funditus extinxit. Putas enim tu leve ad *Græcas* literas discendas impedimentum nobis esse objectum, cum omnes hoc sciunt, omnem rerum cognitionem, sensuum nostrorum officio ad animum deferri, cum, inquam, nos sumus aurium præsidio sic spoliati, & in eas angustias compulsi & redacti; ut nisi oculos semper in literas defigamus, ne tenuem quidem literarum umbram percipere possimus? Sic omnes soni *Græci* nunc similes & iidem sunt, tam tenues vineti, & graciles, & sic unius literæ *lætu* potestati subiecti; ut nihil jam in *Græcis* literis præter inanem quandam passerum pipitationem, & anguium molestam sibilationem discernere queas. Hunc *Græcæ* linguæ interitum pene & occasum eo acerbius ferimus, quod eum, omnibus literarum, prudentiæ, consilii, auctoritatis prædiis ornatissimus, absque hac una re esset, literarum & *Academiæ* nostræ patronus amplissimus, nobis quodammodo importavit. Sunt de hac re, inter *Dominum Wintoniensem* & *Checum*, ultro citroque missæ epistolæ, instar librorum quorundam. Nemo potest doctius tam *Barbaram* & a *Barbaris* ipsis inventam pronuntiationem propugnare, quam *Dominus Wintonensis* facit. Sed hoc tantum dicam: ille superiores, nos meliores partes tuemur. Non facile crederes, quantus sit in hac causâ *Checus*. & quantis literarum, rationum, auctoritatum prædiis eandem murivit; nisi forte ipse literas ejus, quas de hac re scripsit, legeres. Vale. Salutant te *Checus*, *Madaus*, *Setonus*, *Tongus*, *Langdallus*, *Billus*. Literas longissimas optimas semper esse putavi, tales abs te expecto.

EPIST. X.

CUIDAM COGNATO.

DIU in animo habui ad te scripsisse, Ornatissime vir, vel quia tibi cognatione & sanguinis propinquitate conjunctissimus; vel quia magno amploque beneficiorum

76 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

cumulo tibi saepe saepiusque obstrictissimus. Quod si non suscepto consilio, quod in animo jam deliberatum fixumque habui, aliquando meipsum liberarem; partim in ipsam naturam, quæ nos ærtissimis conjunctissimisque propinquitatis vinculis conjugavit, non leviter peccarem: partim ipsi divinæ justitiæ, omnis ingratitude ultrici severissimæ, & vim injuriæ facerem, & insigne etiam flagitium designarem. Gratiarum ago itaque aliquando, ut spero, relaturus non vulgares, sed quas possum summas & singulares, pro amplissimis tuis beneficiis, tum, cum primum apud te essem, mihi vix de facie tibi noto, collocatis; tum per M. *Foxum* utrique nostrum & amicum eximium, & affinitate propinquum, optata & insperata tempestate allatis. Nihil habeo, ornatissime vir, quod tibi pro tanto meritum cumulo rependam; nisi gratum erga te animi mei studium & propensissimam voluntatem. quæ tibi gratam rem facere nunquam desistent, modo aliquid contigerit, in quo certam voluntatis meæ significationem tibi ostenderem, & firmum benivolentiæ testimonium relinquerem. Valeas in Christo *Cantabrigiæ*, e Collegio D. Joannis Evangelistæ, *Fylæ D. Marsi*.

EPIST. XI. CUIDAM AMICO.

CUM magnitudinem cumulumque beneficiorum tuorum, integerrime vir, jucunda, subinde recordatione repetam, & meam rursus in ferenda gratia nimis angustam facultatem agnoscam: facile quidem perspicio, gratias me pro tantis meritis referre nullas posse, agere vero perexiguas, & tamen debere longe maximas. His ita sese habentibus, non levis mihi est incussus timor, ne tu putes, harum rerum non solum commemorationem omnem mihi excidisse; sed universam earundem vel cogitationem quidem, perpetuo e memoria nostra eluxisse. cum tot præsertim dies mensesque præterierunt, ex quo aliquid a nobis literarum accepisti, quibus vel beneficam saltem nostram voluntatem, cum res non suppeteret, ostenderemus. quod propter honestatis rationem factum esse oportuerat; vel quibus receptorum a *Lepero* nostro pecuniarum mentionem faceremus; quod propter utilitatis magnitudinem omissum esse non debuerat.

Atque

Atque utrumque sane diu ante hoc tempus præstitissem, omnemque præterea negligentiae maculam, si qua tibi tanta silentii diuturnitate visa esset aspersa, eluissem. Nisi in hac in-eunte ætate, patriam, parentesque nostros senio ætateque provectissimos; quos non prius hoc septennio videram, pietatis ardore inflammatus visissem. Nactus itaque tam opportunum tabellarium, virum sanctum & honestum, tui semper studiosissimum, & eo etiam nomine, ut puto, tibi multo gratiorem, quod *Baino*, *Redmanno*que unice probaretur, judicabam officii mei rationem postulare, ut, cum accepti beneficii recordationis certum aliquod testimonium manifestarem, tum gratæ voluntatis & ardentis erga te studii mei non obscurum iudicium declararem. namque in eas sunt adductæ & compulsa angustias *Aschami* tui facultates, ut aliud nihil pro tanto officiorum cumulo rependere queat, præter grati animi significationem. Dominus Christus te perpetuo tuatur & conservet.

EPIST. XII.

ORNATISSIMO VIRO D.D. T. COLLEGII DIVI
JOANNIS EVANGELISTÆ MAGISTRO.

FUIT tempus, Ornatissime vir, cum multo opportunior ad te scribendi occasio mihi erat oblata, animus meus ab eodem non solum non abhorrebat, sed perquam ingenti id præstandi desiderio commotus gliscebatur. Quo tempore attemperata admodum data præstitaque est *summa*, qua licuit non modo omnia animi nostri cogitata, multo liberius quam *ἐν τῷ νῦν*, apud te deponere; verum singulare etiam enixumque studium erga te nostrum, gratamque semper voluntatem multo credibilius, ostendere. Quod ipsum si nunc facerem, verendum esset, ut ne non iuste potuerim, justam, ut videretur, & apertam assentationis, & *ἐνδοκίμας*, reprehensionem effugere. Cogitarem enim olim, te certiores fecisse, quanta omnium alacritate hunc magistratum, quem in nos feliciter, & magna cum laude tuageris, omnes ad unum huc usque pertulerint; quam jucundam omnem studiorum suorum, hos duos prope annos, quietem & tranquillitatem, non intestinis odiis fractam & dissipatam, non gravibus dicundi juris litibus impeditam & retardatam; sed divino quodam felicitatis cursu provectam, &

78 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

& confirmatam, prudentiæ tuæ, post Deum solum, omnes uno ore retulerint. Perspeximus enim te tanta animi moderatione & gravitate, singulis in rebus, usum fuisse, & omnes animi tui curas & cogitationes ita dispensasse; ut eorum prope omnium mores vitæquæ rationes, qui prudentiæ tuæ, fidei & consiliis sunt commissi, in eum habitum componeres, atque in eam rerum omnium tam discriptam compositamque ~~invenire~~, digereres; ut ab omnibus in hoc certatim contendatur, quis ad literarum honestisque dignitatem sustentandam, quæ duo in hoc Collegio maxime semper floruerunt, & indies magis magisque sub tuis auspiciis florebunt, paratissimus inveniatur. Id quod bona pars omnium faciunt, partim temperata quadam æqualitatis tuæ in castigando severitate adducti: partim vero facili, perhumana, iusta tamen, in adhortando comitate allesti & compulsi. Namque rigidorum & ferocium omnium pervicaciam, tam prudenti & matura animadversionis moderatione frangis & contundis; oppressos vero aliorum iniquitate, aut ullam ullo modo injuriam perpeffos, tam eximio opis consiliique tui præsidio allevas atque erigis; ut omnes quidem te singularem & divinum quandam hominem in gerendo magistratum, & ad id unum munus obeundum quasi natum sentiant, agnoscantque. Fuit tempus inquam, prudentissime vir, cum hanc de te, non meam solum, sed omnium sententiam & existimationem, enarrandi facultatem, nulla penitus adulationis suspicione conjunctam libere habere licuisset: verum, non dubito, te pro tua prudentia in memoria tenere *Xenophontis* illud. 'Non minus esse sinceri pectoris, homines in publica aliqua dignitate & procuratione constitutos, si quid ab illis recte & cum laude gestum fuerit, probitatis suæ certiores facere: quam si officium creditum sibi & impositum socordia neglexerint, redarguere. Confido itaque hanc meam sinceram simplicemque erga te voluntatem, non causam meam læsuram, quam apud te agere, graves me rationes compulerunt. Sunt, ut nosti, apud nos in hoc tuo Collegio, quædam *βιωτικά*, quæ nos vocamus Sodalititia, præmia bene natis ingeniis, utiliter a majoribus nostris proposita & instituta. In locum ergo, quem nuper tenebat *M. Baisterius* proximo hoc quadragesimali tempore alter est sufficiendus. qua in re si opem tuam sentiret *Joannes Thomsonus*, hujus Collegii alumnus, literis ex cultus, moribus honestis præditus; *Aschami* tui observantiam jam pridem tibi additissimam, multo additiorem constringeres. Quantum ad juvenem spectat, præter illos, quos

quos morum probitate adscivit, & assiduo ad comparandam eruditionem studio, sibi adjunxit: alios patronos nullos, quos sciam, habet qui ejus causam apud te aut velint promoveri, aut possint sustinere. Honestatis ejus & eruditionis, quamvis perampla satis testimonia proferre poterim, mallet tamen in hac re *Joannis Checi* viri semper integri, & *Barkeri* judicio fidem tribuas. Sunt & alii ejusdem muneris competitores, honesti juvenes & eruditi; alter *Domini Redmanni* pupillus, alter nondum *Baccalaureatus* dignitate insignitus; cui *M. Truslaus* amicos & fautores hac in re rursus prorsum parat. At vero, si tu mihi favorabilem tuam & propensam voluntatem in hac mea petitione, quam majorem aliam nunquam sperabo, ostenderis; me & voti honestissimi citra controversiam compotem efficies, & tibi, in omnem sempiternitatem, beneficio maxime obligatissimum reddes. Cum domi fueris, rem plenius meliusque pernosces. Dominus Christus Jesus te perpetuo conservet & tueatur. E Collegio tuo nono Die *Martii* 1539.

EPIST. XIII.

CARISSIMO VIRO CORDINGLÆO.

Quoties memoria repeto, carissime *Cordinglæe*, jucundissimam illam familiaritatem: quæ mihi tecum archissime intercessit, *ὅτι αὐτῶν τῶν Δία δικαίως δοξίλῳ τῶ μάλιστα* *ἡμετέρων ἀγαθῶν εἶναι*, sed ab omni prorsus humanitatis officio discedere, si postquam tu a nobis discefferis, ullam necessitudinis nostræ discessionem, mea scribendi negligentia patiar obrepere. Quanto ergo loci intervallo, longinquioreque nos inter nos digressu sejuncti separatique fuimus, tanto mea voluntate & sententia amicitiam nostram firmioribus officiorum vinculis constrictam devinctamque stabiliemus. Id quod nulla alia ratione commodius a nobis præstari potuit, quam, si literis ad invicem sæpius missitatis, de rebus in communi horum usu sermoneque positis, certiores alter alterum faciemus. Ad te ergo, ut hoc tempore scriberem, & justæ inter nos nostræ amicitiae jura jubebant, & necessitudinis meæ porro rationes ad tuam mihi opem petendam compellebant. Ope enim tua, mi *Cordinglæe*, magnopere *ἢ τῶ παρόντι* indigeo, nec ego solus, sed

80 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

sed *Joannes Thomsonus* meus, juvenis, ut nosti, moribus, literisque feliciter instructus: qui hoc anno apud nos *Joannipugris m. d. c.* sive Sodalitii, ut voeamus, competitor fuerit. Es ergo a me rogandus precibus quibus possum maximè opera ut tua *Dominus Hethæus* herus tuus, ita hanc rem non gravetur apud Magistrum nostrum agere, ut ipse *Thomsonum* favore, gratia, præsidioque suo hac in re adjuvare, & in omne ævum beare velit. Quicquid hac in re facies carissime *Cordingleæ*, mihi non solum factum esse putabo; sed tale tamque immensum beneficium a te cepisse fatebor, quale vix a quoquam alio sperare potuero. Nec dubito quin *Dominus Hethæus*, vel tuo rogatu adductus, vel literarum nomine, quas ille semper coluit auxitque commotus; libenter velit, & pro summa ejus auctoritate & gratia, quæ plus eo apud Magistrum nostrum nemo valet, facile possit; hujus rei tam exoptatæ desideratæque me compotem facere. Ut hæc ad te scriberem, & amor in te meus instigabat, & hujus rei rationes magnæ provocabant, & *Checi* nostri, hominis summi, ut id facerem, consilium, satis mea sponte paratos stimulos admovit. Hæc res maturam quandam celebritatem postulat, fac rescribas, non me senties elinguem. Multam salutem meo nomine *Joanni Doufæo* nuntiabis: Vale viveque in Christo 1539.

EPIST. XIV.

CARISSIMO SUO CUMBERFORDO.

CUM hic apud nos nuperrime fueras, carissime *Cumberforde*, variæ multæque in animo meo versatæ sunt curæ. quas summa necessitate, honesta tamen constrictus apud te deposuissem; absque quibusdam fuisset qui te semper aliquo sermone aut negotio detentum, mihi meisque rebus ereptum abstulissent. Scis apud nos brevi electionem fore, in qua juvenes quattuor, omnes & eruditione eximia, & morum probitate insignes, Sodalitium quod vocant, *D. Ross.* ambiunt atque prensant. Verum cum omnibus, licet omnes sunt dignissimi beneficium illud conferri non possit: te per illam æquitatem tuam, quam omnes in te unice admirati sunt & suspiciebant, rogo absceproque, ut ejus causam suscipias, susceptamque tuearis, omnibus tamen prius rationibus

onibus eruditionis, honestatis, inopiæ, diligenter subductis apud te & computatis, qui illa commoditate summopere egere videatur. Egent omnes quidem, at vero, si paulisper animo & cogitatione te huc convertas, facile convincam *Joannem Tomsonum*, non solum plus aliis indigere; sed cum aliis aliunde prospici abunde possit, si hic repulsam patiatur, omnes illos labores, quos hic literarum studio diligenter collocaverat, cum summa rerum suarum desperatione inane consumpsisse. *Fischerus* enim vir, non inchoata, sed perfecta eruditionis fastigia adeptus. nempe & linguarum peritia & rerum cognitione excultus, magno felicitque præterea sacre Scripturæ progesu evectus; nusquam non gentium possit, si hic spes ejus non penitus illum beaverit, vitam honestam, honestoque vtro dignam facile comparare. cum alii, si aliam vitæ rationem sequi compellerentur, licet sunt variis literarum ornamentis insigniti, adjuti, & instructi; ut nunc tamen dierum sunt vel infausta tempora, vel perveraces hominum mores, si aut absit scripturæ cognitio, sic contenti spretique despicerentur, ut ad panem offiatim petendum & mendicandum prorsus adigerentur. Quid, quod etiam *Fischerus*, si quid ego video, voti sui compos reddi nullo modo possit. Cum venio ad *Burtonum* juvenem meliorem aut doctiorem incertum; vehementer pertimesco, quid primum proferam. præsertim cum perspiciam sic causam nostram undique impeditam, tot obstructam tot obsessam difficultatibus. hinc summa semper gratia, singularique apud omnes *Redmanni* auctoritate: illinc numerosa non infimorum fautorum caterva, dubius plane animi, quid agam nescio, progrediari, an hic sistam gradum. Desistere tamen pietas non sinet, officium tam honesto pupillo debitum non permittet, non feret. Contendam aliquo modo certe, nec deturbabor. contendam, inquam, cum ipso *Redmanno*, me tantum debere pupillo meo, propter vitæ probitatem, omnisque virtutis rationem, quantum neminem alium suo. Nec hunc in illum affectum impressit mihi spes commoditatis ab illo percipiendæ ulla, cum sit pauperrimus: non amicorum copia, & gratiæ cum sit orphanus: sed expressa quædam virtutis imago, quam ego singulis diebus in eo magis magisque elucentem & exauctam, immensa quadam voluptate contemplor & intueor. Atque licet videatur causa *Tomsoni*, summa *Redmanni* gratia vehementer fracta & imminuta; illa ipsa tamen insignis *Redmanni* gratia, & singularis apud omnes favor, me unice recreat & consolatur. & spem mihi omnem prope extinctam suscitatur.

82 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

abjectam renovat. præsertim, cum magnopere confido, te pro tua prudentia, & alios itidem bonos viros, velle apud se diligenter considerare, *Burtonum* facillime posse, si hic prætereatur, in alium domum absque magno negotio cooptari. qui *Redmannum* senserit sibi patronum, *Setonum* adiutorem, *Præsidem* causæ suæ susceptorem, *Wassonum* honestatis illius non rudem prædicatorem, *Kecwickum* eruditionis testem atque laudatorem. Quid hii in *Aula Pembriehiana* non impetrabunt? Quid a *Swinburno*, *Clarensibusque Sociis* non exorabunt? Quid apud *Michaelenses* non obtinebunt, ut ceteros taceam, & quibus nihil unquam illis esset denegatum? Si vero *Tomsonus* hic repulsam & offensam pateretur, si hic a nobis refutatus repudiaretur, cum tamæguâ adesset illi amicorum copia, juvenis ad literas & modestiam natus, Academia relicta, Musis valedictis, expulsus, exterminatus, e memoria multorum deletus & abrasus ejiceretur. Tale quiddam, quod Deus plane avertebat, anno præterito *Christophoro Browno* viro optimo contigisset, absque te inprimis fuisset, & aliis novis junioribus, ut ita loquar Sociis. qui, veluti numine quodam afflati, præsentientes quanta quanti hominis jactura immineret, e faucibus illorum, constantia singulari eripuimus. Et nunc carissime, *Cumberforde*, conscientiam tuam & intimas cogitationes appello, utrum putas, si C. prius fuisset lectus, illos velle alium locum B. licet honestissimo, id temporis tanta diligentia & animi alacritate conquissivisse: & dic bona quæso fide, an credis sylvam illam, non Satyris & Faunis, Sed C. auspicato, consecratam & colendam, potuisse tam brevi temporis curriculo tantum in B. favorem excrevisse. sed nimis jocosè in re seria. Hæc dico, optime *Henrice*, quod sentiendum est, ut addam quasi apologo morale, illos qui tantos habeant sibi fautores nunquam posse Sodalitio hic *Cantabrigiæ* carere. Cum alius amicis destitutus, quantumvis dignus, si oblatam occasionem amitteret, tale beneficium nunquam esset consequuturus. Ne putes quæso, hanc levem esse rationem. sed eam iterum iterumque cogitatione tua excussam, agitatam, quanta sit vide diligenter, & subinde tecum cogita. Nunc ut ad te redeam, amantissime *Cumberforde*, cum sæpenumero variis in rebus, varia officia, & grati animi tui in me studia, manifestis mihi indiciis declarata, apertissimisque testimoniis confirmata expertus sensi; nullo tamen alio beneficio me tibi firmitus devinxisti, aut devinctum etiamnum ætius tenes, quam quod te auctore, & *Langdallo* consuasore, *Joannes Tomsonus*, cum huc migraverat, primum meæ

meæ tutelæ & fidei sit commissus. Cujus profecto in literis & honestatis studio profectus, ut mihi præ summa pecuniarum vi, amplissimaque mercede, cum summa animi voluptate habitus est semper & judicatus: ita tibi, ut puto, idem est non omnino ingratus, sed perquam jucundus & vehementer exoptatus. Quamobrem libentius feci, ut ejus causam honestissima provisione defendendam, & proregendam tibi offerrem. etenim qui tam mirifice a te sit adjurus, cum ne de facie quidem tibi fuerit notus, cumque nulla existerit virtutis aut literarum expressa certaue expectatio; non dubium est, quin idem, qui sic vitæ suæ rationes instituerit, & seipsum tam honeste erga omnes gesserit, ut omnis livida de eo absit querela, ablit omnis, vel Momo judice, conquestio, eximiam opem tuam & præsidium singulare sit experturus. Cum præterea sit non solum *amplius*, sed sic cum æqualibus suis literis & eruditione æquandus, ut potius videatur majoribus non indigne comparandus. in magnam spem adducor, te velle in illum cujus manifesta honestatis exstant monumenta, eam ipsam benivolentiæ rationem hoc tempore conferre & demonstrare, quam tu a me impetraſti, ut in illum ignotum, rudem, nec dum rusticitate *Pokclintonienſi* immunem declararem. Nec opes tuas, sed opem ad hanc rem conficiendam postulo, opem dico tui solius. namque non paucos sibi *Tomſonus* honesta morum probitate adſcivit, quibus si tu adjunctus fueris, procul dubio, ut plane dicam, eligeretur. Imo ut hoc addam amplius, carissime *Cumberforde*, si tu non obſtiteris, quod non facies certo ſcio, si tu non alium contra eum adjuveris, eligeretur. Ille ergo fidei meæ consilio tuo, olim commissus, ad idem iterum consilium tuum, veluti ad portum salutarem, sese recepit. Jam ego fidem ipsam, quam tibi obſtringebam in illo recipiendo, constantur hætenus servavi, curam salutis ejus gessi, literis pro virili excultum adornavi, ut mores ingenuos, ab omni procacitate alienos, a furiosis opinionibus integros & illæſos imbiberet, curavi, omnia quæ potui præstiti. Itaque in visceribus Christi obsecro te, ut *Tomſonum*, non tam meum quam tuum pupillum tuteris adjuvesque, ut in illum opem, fidem, gratiam misericordiam tuam conferas; ne omittas occasionem beneficiendi, ne præripiant alii quod in tuum debet a te conferri. Si quid alii exigant, habes quod honestissime respondeas, te nolle illum ejicere, quem in hoc Collegium recipiendum curaveras. Si *Tomſonus* esset mihi ulla sanguinis necessitudine conjunctus, si eos haberet amicos, a

84 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

quibus insigne commodum expectarem. non levis tum fortasse tibi oriri potuerat suspicio, me hæc omnia tecum malo egisse dolo. sed cum nihil tale mihi cum illo intercedat, ne dubitabis, puto, quin hæc omnia sincero pectore sint prolata. Sin vero spem illam, quam in te *Tomsonus* positam & defixam unice habet, quod omen avertat Deus, falsam & inanem invenerit, ad me statim convertet, in hæc irrumpens verba. O me, carissime Tutor, infelicem! O ter miserum! per hos ego hic retineri non possum, quos ego semper salutis meæ auctores, quos insignes adjutores mihi proposueram? Quid commerui? Quam culpam, quod crimen designavi? Quæ vis, quæ infelicitas mea illos mihi eripuit post tot sudatos in literis labores, quos agrestis rusticitas mea, eximios potuit sentire auxiliares? O illam tuam caritatem prodige nimis in me effusam & collatam, nunc frustra inaniterque susceptam! Quin ullum amoris, nullum studii, nullum pietatis officium omittebas, quo me tibi devinctissimum redderes. *Desunt cetera.*

EPIST. XV.

ORNATISSIMO VIRO

D. JOANNI CHECO.

QUO majorem voluptatem, semper præsens ex præsentis tui prudentia, in domesticis nostris motibus sapienter sedandis, literarum studiis diligenter excitandis capiebam, ornatissime vir, eo gravius equidem & acerbius nunc fero, talia tempora post tuum digressum esse consequuta; ut eas literas ad te perneccessario scriberem, quæ mœrorem meum præcipuum potius, ex desiderio consiliorum tuorum, quibus caruimus; quam ullam communem lætitiā, ex fructu eorundem, quibus non omnes usi sumus, declararent. Eo enim nunc perducimur, ut quid jam amplius ex consensu illo bonorum, ut putabatur, ad literas excolendas, ad turbulentas quorundam hominum intolerantias coercendas, licet multum semper causæ susceptæ honestate nixo, plurimum tamen prudentiæ tuæ moderatione hætenus retento, sperandum sit, nescio. Ita omnibus operibus a quibusdam elaboratum est, ut ego, per quem illi ipsi aliquid sunt, nihil jam in posterum momenti, non ad ornandum meos, qui semper tui, si qui alii, fuere; sed vix ad

ad hanc tenuitatem meam tuendam, expectare queam. Nam nuper, ut rem tibi omnem patefaciam, cum ego in discernendis lectoribus nostris *Grindallum* meum, propter hominis indigentiam adjuvare studiosissime cupiissem; ad illiusque consilii effectum, non omnem rationem; sed eam solum quam honestissimam maxime tibi probatum iri sperabam, adhibuissim; & tantummodo ad M.B.A. & ceteros illius notæ viros, nec id ante unum aut alterum diem, quam res conficeretur, causam illam detulissim; ecce tibi F. & B. tuus, consilio sive suo, sive H. sive utroque perfidiosissimo; junctis copiis cum S. & suis, M. P. & nos omnes de vetere nostra auctoritate dejecere. & cum per nos idem, quod jam factum est, perficere potuissent, ita tamen belle M. A. me & M. quod ille ipse fatetur, contempserunt, ut apertis vocibus, iactarint, se citra nostram opem & posse & velle, quemcumque pro arbitratu suo designare. Quod factum, si aut probandum aut ferendum sit, prudentes illi quidem & frugi homines, qui undique utilitati suæ consulere possunt; stulti alii, qui ut honestam causam non desererent, & sese ludibrio, & suos discrimini extremo subjicerunt. Quos turbulentos homines, ut ego tum, præ omni in desiderio meo explendo, & in *Grindallo* meo tuendo, utilitate fortiter contempsim: ita etiam nunc me in eo consilio constituisse, sicque per omnia fecisse vehementer gaudeo atque glorior. ut si postea ex hac tempestate aliquod malum in communes Collegii nostri rationes, quas hætenus factas testas sola consilii tui gubernatio servavit, redundaverit; & quo turbine illud acciderit, tu a quo non solum amari, sed in omnibus factis meis probari volui, plane intelligeres. Sed de levi causâ nimis gravem offensionem me fortasse suscepisse dicis. Profecto, ut leve putetur, Præsidis nostramque Senioriam auctoritatem spretam & circumscriptam fuisse! ut hoc condonem, meas spes omnes eo tempore, cum vel ad tuendum meos, vel ad lædendum malevolos maxime valerent, inanes cecidisse! ubi nec benivolentia mea ad leniendum, nec facultas ulla nocendi, ad reprimendum tantum illorum odium, aliquid momenti habuit! ut perpetuæ oblivioni hoc dem, *Grindallum* meum, ita literis excultum, quod ego certo scio, ut cum a te ipso & *Smitho* discesseris, in *Græcis* literis nemini in hac Academia concedat; ita paupertate oppressum, ut nec alacritas ad studium, nec mediocritas ad victum illi suppetat, ita benivolentia mihi conjunctum, ut ejus commodum incommodumque, meum plane existat, a literis, quibus excelsuerit, a studiis, quibus se totum dederit, a me quicum

con-

86 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

conjunctissime vixerit, in perpetuum divelli! Atque ut breviter dicam, ut offensiones omnes acerbique vulnera, quibus vel res nostra publica, vel ego affligimur, levissime perferantur, tantam tamen hominum fraudem, perfidiam, calumniam, jactationem & intolerantiam, quæ non jam restructa & sopita conquiescit: sed potius hoc improbo facto, quod in malis semper usu venit, quasi novis viribus & alimentis hinc assumptis, in graviores aliquem aliquando casum inflammata exardescit, pati nullo modum possum. Nam profecto, ornatissime vir, omnium præteritarum rerum eventum, quantumvis calamitosum, communis concordie causa oblivione deleverem. nisi acerbius quiddam horum hominum consilium nimis perfidiosum, in nos & literas portendere, vehementer pertimescerem. Etenim, ubi lucrum non leges, venter non literæ, obscuræ perfidiæ, non aperta consilia, *πλυντρον μεσότης ἐκ ἐπιείκεια*, furores abjectorum & indignitas, non prudentum moderationes & auctoritas dominatur, quid amplius vel ulli honestorum hominum consensio, vel aperto alicui patenti & simplici sperandum sit, non intelligo. Et hæc de publica re: nunc si vacet tibi, pauca de me. Ex professione tua nihil unquam institui, ornatissime vir, cujus non te tacitum probatorem solum, sed quasi præsentem spectatorem esse volui. quod ut perficerem, multo quam antea diligentius literis, violentis legibus custodiendis, quieti retinendæ totum meipsum tradidi. Quod consilium meum, quatenus in ceteris rebus omnibus, & in hac etiam novissima re persequutus sum, M. & B. a quibus nunquam discrepabam, testificari possunt. Cujus etiam quieti consilii, quo malevoli ad suam libidinem insignem, ad meum mœrorem ingentem abusi sunt, maximum & honestissimum fructum percepissem, si non prudentiæ tuæ gubernatione, his temporibus caruissem. Quamobrem, sic de *Aschamo* tuo perpetuo existima, ut de homine, qui omnes injurias, odia & contumelias prius deponeret, quam minimam benivolentiæ tuæ partem dimitteret. Tibi igitur me & omne hoc negotium trado, ut pro arbitrato tuo modereris, quamvis nec ipsa voluntas mea aliquid sit immutata, sed perfidorum hominum incredibilis perversitas hiis literis potius expressa. qui, cum me, nisi tu aliter vis, abs se, quem firmissimum retinere potuerunt, abalienaverunt, de veteri tamen mea in communi causa tuenda sententia minime depulere. Impera igitur mihi quicquid vis, spero tamen effectum iri, ut tua salubri monitione, auctoritas M. quam omnes sequi debemus, non amplius contem-

natur

natur Seniorum ratio habeatur, *παινηρωμενός*, insolens
 jactatio, eo, quo locus & ordo postulat, coerceatur. ut
 aliquando præmia literarum, & honestatis, non in omnium
 officia sese ingerendo, intercipientur; sed in studia dili-
 genter abdendo conferantur. Nam nisi prudentiores ob-
 servemus, leges nostras custodiamus, studia literarum ex-
 citemus, firma aliqua concordia inter nos consistere non
 potest. Cognosce igitur, prudentissime vir, ac de nobis ac
 de rebus nostris quicquid vis, statue. Hæc de me publico,
 nunc de me privato. Dominus meus *Eboracensis*, ut scis, moritur,
 quo fato fortunulæ nostræ multum imminutæ sunt. Sed
 ea res minime omnium me angit. Tamen de alio Domino
 cogito, & de eo, qui *Leo* succedens, multum spero, qui-
 cunque is fuerit. nihil in votis majus habeo, quam ut op-
 timus Præsul *Westmonasteriensis* ei succedat. Tu si vis,
 trades me cuicunque vis: sed si tibi ipsi, nihil spe mea esset
 expletius. Si aliquid tale in posterum cogitas, felicem me
 vel levi aliquo significatione redde. Cum has obsignarem li-
 teras, ecce *Madaus* & *Billus* ad me, de *Grindallo* ad te mittendo.
 quæ res propter arctam meam, cum eo conjunctionem ali-
 quid commovit, propter utilitatis tamen suæ rationem im-
 mensa læticia perfudit. Quem hominem de optima nota, ut
Cicero noster loquitur, tibi commendo: quemque diligentia
 & amore observantissimum, doctrina & studio tuo aptissi-
 mum, taciturnitate, fidelitate, & abstinencia honestissimum,
 ad quodvis opus tuum faciendum demississimum fore recipio,
 atque promitto. Quamobrem, si ad eam voluntatem, quam
 vel tu olim tua benivolentia, vel nuper B. & M. commen-
 datione contulisti, novus cumulus hiis literis meis accedat:
 non in illum, sed in me, totum illud beneficium collocatum
 esse putabo. Dominus *Jesus*, solem illum illustrissimum
 orientem, patris patriæque spem maximam, fidei, tutelæ
 consilii que tui quadrigis commissum, ab omni occasu im-
 munem sustentet & tueatur. Vale in Christo *Jesu*.

EPIST. XVI.

SCRIPTSIT HANC PRO COUPERO.

AD EPISC. LOND.

SI quanta semper fuerit tua in me voluntas, ac studium,
 Ornatissime Præsul, tanta mihi hoc tempore animi
 saltem grati significandi facultas suppeteret, me, etsi non ad
 gratias

88 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

gratias, quas debeo, maximas referendas habilem, ad nonnullas certe, quas possim, tenues & perexiguas agendas promptum alacremque persentisceres. Nam ut alia tua taceam beneficia, illud equidem esse in summis pono, & grata jucundaque animi recordatione fruor, quod Dominatio tua, nullis meritis meis provocatur: sed singulari in me voluntate suapte sponte adducta, tam ægre gravateque ferat me e *Diacesi* tua, relicto, quod illic habebam, Sacerdotio, nomine *Thorington*, exiturum. Quamvis enim, ut ingenue dicam, & eximius Dominationis tuæ favor, multis gravibus indiciis significatus: & summa etiam eorum, qui vice tua functi sunt, benivolentia, variis testimoniis confirmata; me potius illic quam ullus illinc fructus percipiendus detinere; diutius tamen ut mea cum salute ac commodo fieret, commode commorari non potui. Nam ipsa cœli gravitas, illaque terræ plaga suapte natura, propter maris illam regionem alluentis vicinitatem uliginosa, tam gravem acerbumque mihi creavit morbum, ut vix adhuc ex ejus longinquitate integer recreatus sum. Cum ergo & propter cœli conditionem, & corporis mei imbecillitatem illo beneficio carere putaverim: summum beneficium a tua Dominatione vehementer peto, ut *Richardo Alvaro*, viro honesto, gravi & literato, Collegii nostri socio, omnibus omnium nostrorum suffragiis ad id evecto, ejusdem, ut dicunt, præsentationem concedere dignetur. Id quod si feceris, tanto me ære Dominationi tuæ devinctum tenebis, ex quo postea exire non licebit. Dominus Jesus Dominationem tuam diutissime servet incolumen.

EPIST. XVII.

CUIDAM AMICO.

EBORACENSI.

Humanitas tua facit, ornatissime vir, quam omnes tibi singularem tribuunt, ut ego omnis humanitatis oblitus, te cui obscurus & ignotus sum, literis meis interpellem. Pernecessaria tamen res mihi incumbit, ad quam expediendam, quia tu solus is es, qui tantum facultate potes quantum vis, & tantum humanitate tua vis, quantum potes, inprimis ad te scribendum esse duxi. In qua re opem tuam, non opes ullas exspecto & requiro. Ex obitu Reverendissimi Patris & Domini mei *Edvardi Eboracensis*, dolorem cum plurimis communem, jacturam præcipuam & prope singularem

gularem accepi. Hic ante triennium omnem meam observantiam, obedientiam, & servitutem sibi firmissima fide mea devinctam, tenebat stipendio annuo dato quadraginta solidorum. Quæ pensio non exhibitionis, ut loquimur, sed mercedis nomine mihi quotannis ad festum Annuntiationis *Mariæ*, & *D. Michaelis* soluta est. Cujus rei locupletissimus testis esse potest *D. Langeriggus*, qui tum præsens fuerit, cum Reverendissimus pater fidem meam sibi obligabat. Viginti solidos hoc proximo superiore festo *Michaelis* recepissem. quam pecuniæ summam eo justius me posse exigere videor, quod ceteri Reverendissimi Patris famuli omnes, ut intelligo, integra stipendia sua obtinuerint. Qua pecunia si carerem, eo gravius ferrem, si solus carerem. Et cum ea pecunia, nec ita magna sit, ut pensio ejus hiis, qui Reverendissimi Patris voluntatem exequuntur, gravis esse possit; nec ita exigua, quin tenues studiorum meorum rationes plurimum sit levatura: obsecro te, per humanitatem tuam, humanissime vir, & per eam voluntatem tuam, qua literas & literatos omnes unice fovere diceris, ut tantum laboris, opis, & gratiæ tuæ, huic petitioni meæ tribuas, quod sine magna molestia tua fiat, quantum ad hanc exiguam pecuniam obtinendam satis esse potest. Pecuniane mihi solvatur, an aliquot ex ejus Græcis libris mihi concedantur, non magnopere curo: præcipue si illi in numero oratorum, philosophorum, aut historicorum fuerint. Est liber Græcus, qui decem *Rhetores* nominatur, continet enim orationes *Æschinis*, *Lycurgi*, *Dinarchi* & aliorum, hunc vehementer expeto, quia apud nos parabilis non est. Istum librum, si vel ad eum modum quem dixi, vel pecunia mea mihi comparare potueris; rem non gratissimam solum, & perpetua recordatione mihi usurpandam; sed omni mea observantia tibi compensandam facies. Et hæc omnis mea petitio est, quam tibi significandam hisce literis esse duxi. Ad quam adjuvandam literas ornatissimi præfulis *D. Georgii Daili Cicestrensis Episcopi*, facillime paravissem nisi in hac ego semper fuisset sententia, hujusmodi omnia in tempestitiva literarum subsidia, prudentibus viris, non tam molesta, quam supervacanea existere. Quamobrem, me & causam meam omnem in unius tui benivolentiæ sinum depono; cui tantum tribues, quantum vis, tantum scio, voles quantum ipsa causa, literarum studia, tenues fortunæ meæ, sive singula hæc petere, sive ea universa exigere, ullo modo videri possunt. Est & alia res, quam tibi participare volo. Reverendus Pater mihi ipse narrabat, se scripsisse in universum *Pentateuchum Moysi*. & quantum ego tum ex ser-

mone ejus elicere potuerim, in animo habere, ut liber ille excussus in vulgus appareret. Si hic liber opera tua, in lucem & conspectum hominum prodire potest; ea res & tibi præclaram laudem, & Reverendi patris nomini immortale decus, & Christianæ religioni omni immensum quandam fructum & emolumentum aliquando est paritura. cum tam pauci sunt ex veteribus, qui eos libros fusc planeque explicare videntur. Si munus præfandi in eos libros mihi imposueris, non onus, sed honorem eximium mihi attuleris. Quam operam libentius fusciperem, ut auctori libri, nescio cujus *Pasquilli*, respondeam, qui præter alias maculas gravissimas nomini Reverendissimi Patris aspersas, tribuit ei, etiam in Dialogo quodam, personam indoctissimi & barbarissimi Quæstionistæ. cum ego tamen noverim, illum omnis elegantiae & puræ dictionis amatorem præcipuum, ad quam rem perpoliendam, non me semel exhortatus est. Hujusmodi hominum obrectationes si sentio prudentissime obruerentur; si non immoderate nimis procacitate linguae abuterentur: De commentariis Reverendissimi Patris in lucem divulgandis plurimi hic idem, quod ego, sentiunt facias tamen, prudentissime vir, quod tibi hac in re consultissimum fuerit. Si de universa harum literarum ratione, cum primum opportunitas tibi oblata tibi fuerit, quid sentias, tribus verbis significares, singulari humanitati tuæ hoc essettribuendum. Vale.

EPIST. XVIII.

D. JOANNI SETONO.

QUID scribam, nunquam mihi deesse potest quoties ad *Setonum* scribo. Quod sane libenter semper facio, nunquam tamen libentius quam hoc tempore. cum me & mea sponte currentem vehementer ad id incitavit etiam *Watsonus* noster. Ecce *Thomas Thwatus* tuus discipulus est, ad cujus rei effectum, mirifice singuli, sed potissimum *Thwatus* & *Madaeus*, & id tua causa elaborarunt. Qua in re, quicquid ego feci, abundantia amoris erga te feci, & illud totum quicquid fuit, & jampridem debeo tibi, & plus eo, si usus ad id unquam tulerit. De *Grindallo* meo, de qua re mecum aliquid B. noster, stomacharai tibi non possum, cui aliquid certo scio, tribuisses, si aliquid tibi rogatu meo

meo imposuiffem. Amifi ego fideliffimum amicum, amiffit Collegium doctiffimum virum, cui parem, quod audeo dicere, cum a *Watfoni* difcefferis, non habemus. Hinc migravit, ut fcis, in meliorem fedem *Reverendifsimus Pater*, & *D. meus D. Eboracenfis*. ex cujus obitu animus meus dolore cum plurimis communem, fortunæ meæ jacturam præcipuam & prope fingularem, exceperunt. Alius Dominus mihi quærendus eft. Nemo omnium eft, cui potius me & omnem obfervantiam meam traderem, quam ornatiffimo *Wintonienfi* tuo, qui cum fit omnium doctiffimus, quid etiam docti fint, optime novit. Moleftus efle ei non cupio, nec tam opes quam opem ejus requirere volo. Puto me ufui illi aliqua ex parte efle poffe. Si tu ita vis, fcribam ad eum, vel *Græce* vel *Latine*, vel utrumque vel ex alterutra lingua verfum, vel ex meo cerebro profectum. Sin tu non vis, non faciam. Quid mihi in hac re faciendum eft, tu optime potes vel confulere propter prudentiam, vel monere, propter amicitiam, vel imperare, propter auctoritatem. Quas fingulares facultates five ingenii, five bonitatis tuæ, ut in aliis rebus fingulas sæpenumero periclitatus fum, ita in hoc gravi flexu fortunarum mearum, non fine gravi cauffa univerfas vehementer expecto. Si me amas ergo, quam primum poteris, quid auctor mihi eris, literis tuis fuaviffimis mihi fignifica. Te in quartanam incidiffe graviter fero, quod confilium meum in ea re requiris, amanter accipio. Quod igitur vel ufu, vel auditione cognovi, id tibi libenter deferò, id quod ut plurimum profit tibi, vehementer exopto. Refcribe quafo, nihil literarum tuarum fermone dulcius efle poteft. Vale.

EPIST. XIX.

GUL. GRINDALLO SUO.

QUO arctiore benivolentiæ vel pietatis potius neceffitudine nos inter nos aliquot hos annos conjuncti fuimus, eo & acerbius digreffum tuum quotidiana cogitatione ufurpo: & moleftius oculos meos in his hominibus intuentis defatigo, qui, in nos deferendo, perfidiæ crimen fubire, quam in te tuendo, amicitia nomen retinere mauerunt. Quam eorum, five malevolentiam, five contumeliam, five injuriam, utriufque fane noftri acerbiffimum

92 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

dolorem. ut communi concordia demus, ut literis & magno illi *Checo* remittamus, ut Christo Jesu hoc totum quicquid sit, condonemus; nostram tamen suavissimam vite consuetudinem ita proditam & distractam esse, haud secus fero quoties de ea cogito, toties autem cogito quando-
cunque te in cubiculo meo, in cibo, in ambulationibus, in studiis meis non video, quam hii homines faciunt, qui grave aliquod vulnus faciei inflatum, & eminens, ab inimicissimis acceptum, cicatrice nulla nisi deformissima obducendum identidem in speculo contemplari solent. Nec vulnus certe ulli ullum humanæ societati gravius imponi potest, quam ab eo abstrahi, quem in omni pietatis officio carissimum, morum suavitate conjunctissimum, obsequio pupillum, consilio veluti tutorem quendam semper habere licuerit. Qui ergo, te mihi abstulerunt, mi *Grindalle*, non divitias, sed ipsam vitam meam animam exhaustisse videntur. Quorum opera elaboratum est, ut necessario ad ea remedia compingamur, quæ ut sunt extrema in amicitia, ita vel rarum vel obscurum semper consolationis levamen afferre solent: & quæ partem amicitiam tueri, non veterem cumulo aliquo & accessione augere possunt. literas dico, quarum crebritate non solum utriusque nostrum absentis desiderium deliniri, sed notitia nostra hætenus semper mutuis officiis, culta, sanctissime & confirmata, utcunque contineri potest. Dum hæc scribo, mi *Grindalle* quantum angor vel stomacho, propter hominum indignitatem: vel mæroris acerbitate, propter absentis tui desiderium: melius tu cogitatione, quam ego scriptura, colligere potes: ab ea re igitur paululum abducere me ipsum volo, ut scias, quid hic rerum geratur. *Conierus* & ego in cubacula nostra, & si vis in studia nostra in singulos dies abdimus, te optamus, jucundissimum consuetudinis tue fructum desideramus. *Desunt reliqua.*

EPIST. XX.

EIDEM.

SALVE & vale carissime *Grindalle*. Hoc exordio libenter utor, quoniam fere nihil suppetit quod attexam. Potes per *Pullenum* nostrum bene & tute scribere quicquid vis, & in primis, ecquidne placeat tibi illa vivendi via, in

in quam, me invito, te ipse dedisti. Utinam te ipsum noscere voluisses, & quantum tibi momenti ad summam eruditionem infuderit Deus, agnoscere sustinuisses. Hoc modo, ut nihil gravius dicam & amicis tuis summum luctum, & malevolis immensum gaudium attulisti. Post tuum a me digressum, qui cum perpetuo vixissem, nimias amicitiarum propinquitates fugiam. Sunt enim homini inepto & vix satis ad res perferendas confirmato, qualis ego sum, mœroris & curarum plenissimæ. Sequar jam illud sapientis, Ama tanquam osurus: sed aliquando cum otium fuerit, effundam in sinum tuum omnes animi mei cogitationes. Cum in aula Principis sis, nihil audeo scribere, quod secretum esse velim: vereor ne quidam homines nimis sint suspiciosi & curiositatis pleni. Quoties scribis ad me scribe quas literas, & ad quem diem datas a me recipis. Per *Ruddum* nolui scribere, nunquam enim fiet meo suafu, ut ullius gratia relinquo Academiam, nedum *Ruddi*. Scripsi longissimas literas ad *Dominum Cantuariensem* si Magister noster nondum obsignaverit, vellem ut legeres, & de tota illarum literarum ratione ad me scriberes. Non omnino dedo me acerbitati & luctui, canimus, sed tum tui maxime pungit desiderium. Feci ego *Rhythmum* quendam Latinum in modos illius cantilenæ *My little graty one*, de *Natali EDVARDI PRINCIPIS*. Dialogum fecit *Christophorus* hoc natali, & in eo lepidissime *Cant.* utrumque mittam ad te, si adhuc delectaris hujusmodi nugis. De Corona nihil audeo, quam misit *Dormerg.* tibi pro loco Pensionarii tui. Recepi *Chrysostomum* summi *Checi* nostri, cum tua præfixa Epistola, nihil legi avidius. *Irelandus* & *Ravenus*, diebus singulis festis cum Græco conferunt: volo enim ut cum eruditione pietatem imbibant, alias in *Platone* & *Cicerone* toti sunt. Saluta quæso mihi heroicum illum herum tuum, apud quem quæso de me sæpissime loquitor, nam nihil æque peto, quam ut nunquam dimittam gratiam illius viri. Est hoc stulte a me petitum, *Grindalle*, sed omnes meas stultitias libenter apud te efferam: facit hoc nostra amicitia, facit studium meum, quo rapior ad *Checum* perpetuo admirandum. Quæso, mi *Grindalle*, elabora, ut placeas hero tuo: nihil Deo, hero, mihi jam acceptius esse potest. Scribe quæso sæpius ad *Magistrum Cheke*, illa res erit gratior hero tuo quam ullum aliud officium, nihil erit magis ex usu tuo. Totus sum in *Toxophilo* meo, seposui *Herodotum* ad tempus. Si scripsissem *Toxophilum Latine*, videor potuisse mediocriter illud munus ornare: meo nomini melius confuisssem, sed non hiis qui eum librum libentissime lecturi sunt.

sunt. Vides, ut præter expectationem abripior in longissimam confabulationem: sed nihil facio libentius, quam tecum loquor. *Tabellarius* non finit me plus scribere. Scribe longissime. XIII. Febr.

EPIST. XXI.

ILLUSTRISSIMÆ D.

ELIZABETHÆ.

AD te scribere, illustrissima ELIZABETHA, magis ne absterreret dignitas tua, an invitaret bonitas multum diuque dubitavi. At cum cogitatione complexus sum, quanta me & absentem memoria, & præsentem sæpe humanitate prosequuta es, malui certe committere, ut importunitatis potius in scribendo accusares, quam taciturnitatis ullius ingrata, in scribendo convinceres. & facilius passus sum meum nimium reprehendi officium, quam meum ingratum culpari silentium: cum certissime sciam, literas meas amplitudini tuæ molestas esse non posse. Et cum mihi infinita suppetant ad te scribendi argumenta, nihil tamen libentius facio, quam gratulor tibi, quod tanta fortunæ naturæque ornamenta, tantis literarum præditiis in dies magis ac magis illustras. ex qua re majorne tibi ipsi ad veram gloriam facta sit accessio, an illustrior ingenii industriæque tuæ in sermone omnium excitata commendatio, dubium & incertum est. Et quamvis hoc institutum tuum, in jungenda præclara doctrina cum summa dignitate tua, ex *Platonis* disciplina affluxisse certo noverim: tamen non dubito, quin plurimum tua sponte & præstanti judicio susceptum, multum ex præstantissimæ feminae D. *Champernownæ* consiliis profectum, nonnihil etiam *Gulielmi Grindalli* mei optimis præceptis adjutum & promotum esse vere affirmaverim. Legimus præterea, & ante *Platonis* tempora, & in veris historiis, & in fictis poematis: optimum quemque semper principem, prudentem aliquem Philosophum, sibi ad omne vitæ consilium adhibere solere. Sic *Jovem Prometheo*, & *Agamemnonem Nestore* usum esse fingunt Poetæ. Sic *Hieronem Simonidem*, *Periclem Anaxagoram*, sibi adjunxisse tradunt historici. ex quibus docemur sive præclaris factis præclarissimorum principum, sive prudentissimis consiliis prudentissimorum philosophorum, nihil antiquius esse debere, quam ut summa potestas cum summa do-

doctrina semper conjungatur. Atque hæc non eo referuntur, ut literæ meæ te cunctantem evocavisse, sed festinantem potius incitavisse, & in ipso extremo cursu existentem, veluti grato pulsu, excepsisse videantur. In quo præclarissimo laudiscursu, cum nemo sit, qui cum aut majore contentione certare debeas, aut a quo victoriam insigniorem reportare poteris, quam a te ipsa : facis ergo nobilissima ELIZABETHA, quod quotidie facis, ut teipsam in dies superes, & generis tui claritatem splendore etiam literarum illustriorem efficias. Quo facto, nec fortunæ tuæ majus quicquam accedere, nec votis tuorum exoptatius contingere : nec præsentī hominum judicio laudabilius proponi, nec posteritatis expectatione admirabilius relinqui potest. Dominus Jesus amplitudinem tuam nova indies virtutis & literarum accessione amplio-
reddat.

EPIST. XXII.

ORNATISSIMO VIRO. D.

GULIELMO PAGETTO,

REGIO SECRETARIO.

QUAM omnium, qui sese literis dediderunt, commune perfugium bonitas tua sit, optime ornatissimeque vir, communis omnium fere bonorum vox est, & prædicatio. Quæ sane res facit, ut ego nunc nec magnitudines negotiorum tuorum quibus te propter singularem prudentiam tuam prudentissimus princeps præfecit, ullam rationem ducam : nec tenuem mei ipsius conditionem, cui me mea fortuna subjecit, ulla in memoria habeam. Qui sic te a gravissimis gravissimorum horum temporum negotiis, quibus in singulas horas circumfusus es ; ad hanc meam causam, licet non maxime necessariam, non minime tamen, nec tibi ad agendum honestam, nec mihi ad obtinendum exoptatam abstrahere studeam. Hujusmodi res est. *Græca lingua* Professionem quam proximo hoc triennio munificentissimus Princeps noster publice in schola *Cantabrigiensi* instituit, ambiunt duo juvenes : & literarum ornamentis exculti, & summis summorum amicorum præsidii adjuti. Ego cum hos ope & gratia amicorum æquare nulla ex parte potuerim, non modo omnium spem, sed omnem etiam illius rei vel cogitationem abjeci, donec rumor quidam apud nos in Academia
per-

69 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

percrebuerit, *Regiam Majestatem* statuere ei, qui in *Græca* lingua peritissimus esset, illud munus tribuendum fore. Quare audita, multi docti viri de me, quam vere nescio, optime sane sentientes; me non tam obtinendi spe, quam illis morem gerendi voluntate incitarunt, ut Londinum irem: periclitaturus, nunquid Deus orphanorum & pauperum, qualis ego sum, adjutor; meam etiam causam promovere vellet, qui optime semper potest & incredibiliter sapissime solet. Dum ego hic in Aula inter obscuriores homines, obscurissimus verſer, nec eruditionem meam, quæ ipsa perquam exigua est, in contentionem cum illis duobus committere, omni amicorum ope destitutus, ausus fuerim, nec, si maxime auderem ullam viam, qua illud facerem, scirem: ecce subito tu, legatione tua, ut omnium in ore est, prudentissime confecta, domum revenis, cum summa omnium optimatum & infimorum congratulatione. quod ego tum forte præsens, ex lato hominum aspectu, qui in te omnis conversus est, & ex perpetuo omnium de te sermone, & eo quidem laudum tuarum plenissimo, facillime intellexi. Tum cepi ego multas cogitationes versare, ecquis ne tu quasi Deus ~~in me~~ a Deo optimo maximo, non solum ad Reipublicæ salutem, sed etiam ad meæ causæ susceptionem mittereris. Nam vel tum sperabam, summam illam probitatem tuam, qua *Regiam Majestatem* tibi summe benivolam conciliaſti, qua omnium hominum voluntates & studia ad te diligendum aggregaſti, qua literas & earum cultores unice amplecteris, qua causas omnium prudentissime conficis, ad meam etiam causam aliquid adportaturum. Quamobrem, ornatissime vir, si *Regia Majestas* opera & gratia tua, hoc munus *Græcæ* lingue profitendæ, modo eruditio mea non ineptissima inveniatur, mihi concesserit, ut, quod res est, loquar, remuneratio a me nulla expectari potest, sed totum hoc beneficium illi feres, & ab eodem satis copiosum fructum reportabis, qui dicit, *Quicquid feceritis uni ex minimis istis, mihi feceritis*. Quod dictum ab hujusmodi auctore profectum, nunquam inane aut irritum fore tu ipse optime nosti. Si quæris momentane ulla sint, quæ causam meam adjuvare possunt, sunt quidam nonnulla, & ea non levissima. Nam antequam *Regia Majestas* Lectionem suam in Academia instituerit, fui ego adſcitus totius Academiæ suffragiis, cum satis luculento stipendio, ad Græcam linguam publice profitendam. Et ex eo tempore, *Græcam* linguam quotidie in collegio D. Joannis ubi ego socius sum, prælegi. Litera præterea quas Academia ad *Regiam Majestatem*, sive ad quoscunquæ

cunque alios honoratos viros, hos duodecim annos dedit, a me semper scriptæ sunt. Scripsi etiam librum ad *Regiam Majestatem*, qui nunc sub prælo est, de re *Sagittaria*, quam apta sit *Anglis*, tum domi, cum in bello, & quomodo certa quædam ejusdem ars tradi possit, ut plenissime ad perfectionem ejus ab omnibus *Anglis* discatur. Hic libellus, ut spero, cum apparebit in lucem, quod fiet, Deo volente, ante *Regis* profectio- nem: nec obscurum amoris mei in patriam signum, nec mediocris meæ eruditionis mediocre testimonium erit. Qualis sum, satis noverunt *Dominus Ciceſtrenſis*, *Redmannus*, & *Ridlaus*, sed optime *Joannes Chæcus* si adesset, quicum in studio Græcarum literarum hos aliquot annos conjunctus fuerim. Et hæc sunt a me non ficta, ut nimis insolenter me ipsum jactem atque venditem: sed absque omni arrogantia, a qua longissime abesse cupio, dicta, ut causam meam apud te, ornatissime vir, quantum possem, adjuvem. Si ægre fers, quod hiis literis meis tempora tua atque negotia impediuntur, tibi ipsi hoc assignare debes, qui sic spectatissima quadam bonitate præstas, ut omnes, ad eam, a qua optima sperant, provocos. Postremo quicquid in hac re facies, non mihi solum, sed literis & Christo Jesu, qui me ut scriberem ad te excitavit, facies. Quem in singulos dies precabor, ut te literis benivolum, & Reipublicæ salutarem perpetuo conservet.

EPIST. XXIII.

D. ESSEXIAE.

EX omnibus primariis viris tu primus & princeps es, Nobilissime vir, cujus manibus hic liber inprimis gestari gestit. tibi enim uni quam ceteris fere universis, se plus debere agnoscit. Nam tu primus eras, cui se primum committere, & cujus præcipua ope in lucem conspectumque hominum apparere ausus est, moderatissimam tuam prudentiam in eo cognoscendo, & paratissimam tuam voluntatem in eo exornando vehementer admiror & suspicio. Quod enim tu de eo dicebas, vel tum, cum amplissimo consilio regio ostenderit, vel nuperrime, cum *Regiæ Majestati* sese verecunde admodum & timide obtulerit, perpetuo usurpabo memoria. Videre enim vel jam videor, & quasi præsentem quodam obtutu intruere; quam divina animi tui inductione, quanta vultus suavitate, quam eximia laudis prædicatione, hunc librum extuleras commendaverasque Divæ, semperque Augustæ *Catharinae*,

98 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

rina, cum ea forte quisnam liber is esset, interrogarat. Quamobrem cum hæc singula singularem quandam bonitatem in te perspicue declarant, universa autem divinam & heroicam naturam, natam ad rem & literariam & sagittariam promovendam, duo summa *Angliæ* decora & ornamenta manifestissime testantur: summopere mihi elaborandum esse video, ut cum minimam partem hujus summæ tuæ in me bonitatis, omni mea sedulitate consequi nequiverim, parata tamen voluntate & studio semper præsto sim, ad eum hominem perpetuo me præstandum, in quem hanc opem non indignissime consumptam esse judicabis. Perge igitur, nobilissime vir, & literas etiam atque etiam exorna, ut illæ te vicissim exornent, & contende hanc laudem ceteris omnibus præripere, ex qua re vere nobilis, & germana semperque duratura gloria solet proficisci. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XXIV.

HONORATISSIMO VIRO

THOMÆ WRIOTHESLEIO,
ANGLIÆ CANCELLARIO MAGNO,
ACADEMIÆ CANTABRIGIENSIS
ET LITERARUM PATRONO MAXIMO.

NEC prius mihi quicquam faciendum putavi, nec magis opportunum, honoratissime vir, quam ut in hoc omnium & hominum & negotiorum ad te concursu, hunc libellum tibi ad legendum offerrem. Inique enim comparatum est, si universi tibi libellos litibus, queremoniis & turba refertos porrigerent, & nullus pateret aditus illis hominibus, qui libros otii & delectationis, tibi adferrent: cum nec prudentissimæ cogitationes tuæ, sic quotidianis hominum controversiis attritæ, diutissime in negotiis consistere, ac durare potuerunt, nisi aliquo aliquando otii fructu recreatæ, jucunditati sese dediderint. Contrariæ enim res contrarias retinent, & complectuntur. Hoc enim omni naturæ consilio, & artis imitatione cernitur. Sic diei labores fovet noctis requies, sic somnus vigilas sequitur: nec scamnum ullum, ad sedem firmum & stabile est, quod contrariis inter se pedibus, cohærens ac fultum consistat.

Quam-

Quamobrem, cum omnes fere cogitationes tuæ in cura & sollicitudine versentur, & tanta tot hominum negotia, ab omni externa oblectatione excludant: offero tibi hunc libellum, otii mei in literis consumpti signum, & aliquod non ingrati animi in patriam testimonium. qui si nihil attulerit ad te insigniter oblectandum, aliquid tamen moræ & impedimenti esse poterit, ad te, a nimis intentis cogitationibus avocandum. At vero vix ausus fuisset tempora tua a rerum gravissimarum procuracione remorari, nisi me prius ad id faciendum commovisset consilium eruditissimi *Praefulis Domini Cicerstrensis*, cui unum ex istis libris obtuli. qui mihi animum addidit, affirmans fore hanc operam meam, tibi non ingratam, quia plus tu unus, quam universi alii, rei & literariæ, & sagittariæ tribuendum esse sentis. Itaque si hunc laborem meum non penitus displicuisse tibi intelligam, aliquid posthac certe navabo & perficiam: quod cum fuerit minus literati hominis magis proprium, & mihi ad dandum tibi aptius, & tibi ad perlegendum acceptius esse poterit. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XXV.

D. WINTONIENSI.

Librum meum Regio Consilio, tam communi omnium consensu probari, mirifica quadam lætitia me perfudit, Ornatissime Pater. singulari tamen prædicatione a te tam laudato viro laudari, incredibili sane infinitæ voluptatis abundantia, me totum delibutum reddidit. Nam cum tu in omni rerum gerendarum susceptione singulos consilio, in quavis autem rerum scribendarum institutione, universos iudicio superas: tibi profecto uni quam ceteris universis, hoc institutum meum probari, longe pluris facio. In hoc libro scribendo, longissime abesse, & discrepare ab universo fere *Anglorum* scriptorum numero studebam: non quod, aliquid anglice scriptum esse ægre feram, sed quod plurimum homines indoctos & temerarios in hoc studendi genere elaborasse intelligam. Materiam autem inanem, aut eorum facultati imparem sequuntur, in qua re verba propria & perspicua fugiunt, translata & ad verum splendorem accommodata nesciunt: dein omnis rectæ tractationis ignari & imperiti sunt. Nam *Dialecticam*, ad rationationem, aut *Rhetoricam*, ad exornationem, ne summis qui-

quidem labris unquam gustaverunt. & sic in nostra lingua vernacula non domestici & proprii, sed peregrini & advenæ esse student. Cum hoc nimis verum esse scio: *Anglos ad Anglice scribendum nudos & inanes facultatis, præcipientes autem & plenos temeritatis, tam inconsiderate irruere, vehementer ægre fero.* Audaciores enim, non peritiores in hanc rem fere soli hos aliquot annos incubuere: quæ res & magnam confusionem in nostram linguam invexit, & hoc regnum ineptissimis omnis generis libris opplevit. Sequutus sum ego rem, nec mihi propter usum imparem, nec cuiquam perniciosam & inutilem: ubi si tuo iudicio aliqua ex parte satisfeci, & voto meo plurimum, & optimorum certe expectationi aliquid me satisfacturum scio. Ad hunc vero librum scribendum plurimæ me rationes cohortatæ sunt. vel ut aliquibus præclaris viris, qui me nimio sagittandi studio a gravioribus rebus distineri putabant, aliqua ex parte cognitum esset, non omne tempus meum *Tō τοῦτο ἰσχυρῶς* ut Aristophanis verbo utar, sed ut præclara hæc res plurima occupatione usurpata, aliqua aliquando opera mea, si non ad summam perfectionem, ad mediocrem tamen conatum exornata, in lucem conspectumque hominum appareret: vel ut ego tenui & exigua vivendi conditione usus, longe infra communem studiorum usum positus, & jam recenti hinc commigratione in meliorem lucem Reverendissimi Patris, & summi Patroni mei Domini *Edvardi Eboracensis*, in magnam solitudinem coniectus, vel hac saltem via insisterem, quæ me, si non aliquem vitæ splendorem & speciem, quod non desidero, ad quietam tamen aliquam, & studioso homini necessariam vivendi facultatem, qua re vehementer opus habeo, aliquando esset perductura. Et hoc meum consilium felicior consequetur eventus, si pro eo amore, quo literas & earum cultores unice amplecteris, aliquod testimonium iudicii tui de me, cum occasio ad id tulerit, me meamque causam, apud *Regiam Majestatem* adjuvet. A Regia autem maiestate nihil prius aut maiore studio expecto, quam ut studia mea, in *Italia* & transmarinis partibus, aliquot annos sustentari possint. Hic scopus est, quem *Toxophilus* meus ferire elaborat: hunc si attigero & rectissime & honestissime collimasse putabo. In eo maiorem spem huius petitionis meæ adducor, quo certius intelligo, *Regiam Majestatem* solere præstantibus sagittariis, cuius rei nec ego omnino imperitus sum, sed literarum penitus rudibus, præclaras & eas perpetuas vivendi conditiones tribuere. Ego igitur ad hanc rem conficiendam, tantum de Dominatione tua mihi polliceor, quantum honestissima causa

a sum-

LIBER SECUNDUS.

101

summa auctoritate, literarum studia ab unico earundem Patrono, alumnus Cantabrigiæ ab ejus dignissimo Cancellario expectare potest. D. Jesus, &c.

EPIST. XXVI.

D. WIGORNIENSI.

ET nos intelligimus, quantum tu, eruditissime Præsul, literis & earum cultoribus faves; & sæpe etiam accipimus, quantum rei sagittariæ præ ceteris primariis viristribuendum esse sentis. Ego igitur, qui omnem vitæ meæ cursum literarum otio destinavi, nonnihil tamen tempora studiorum meorum sagittandi crebritate, tanquam honestissima oblectatione temperavi; hunc librum tibi offero, qui tantum utrique rei tribuis quantum utraque a prudentissimo Præsule expectare potest. Qui si Dominationis tuæ judicio satisfacet & nunc minus laboro, quid vulgus hominum de eo existimaverit, & in posterum studebo, ut is fructus ex studiis meis in apertum proferatur, qui cum literarum magis proprius erit, & mihi ad scribendum aptior, & tibi ad legendum acceptior esse poterit.

EPIST. XXVII.

ORNATISSIMO VIRO

D. ANTONIO DENNEIO.

EXimiam bonitatem tuam, Eximie vir, in literas & literarum studiosos cum ante sæpe & privato ex sermone *Juannis Chæci*, & communi omnium voce, tum nuperrime, ex præclaris tui dictis & vultus suavitate, cum librum meum *Regiæ Majestati* obtulerim, cognovi. Opem, gratiam, studium tuum sæpe doctioribus contulisti, Optime vir, apud neminem tamen, qui vel majori literarum cupiditate teneatur, vel tenaciore memoria hanc bonitatem tuam complectatur, unquam deposuisti. Perge igitur, clarissime vir, & etiam atque etiam tuere illum dignitatis locum ad quem te evexit Christus optimus maximus, ut, quasi alter *Josephus* constitutus, inopum, sed præcipue literatorum, patrocinium susciperes. Auge illam tuam opinionem de me, quam tibi
attu,

102 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

attulerit, vel nonnulla ex libro meo spes, vel illa familiaritas, quam cum *Joanne Checo* in omni arctissima studiorum voluntate conjunctioneque aliquot annos habuerim, vel summa illa tua bonitas, qua cunctos complecteris & tueris. Scripsi ego *Toxophilum* meum, non tam quod honestatem sagittationis & ejus usum scripto me illustrare instituerim: quam potissimum, ut hac via insisterem, periculum facturus, num ea aliquando vitæ meæ rationes tenues admodum, & infra communem studiosorum conditionem positas promovere potuerit. intellexi enim aliquot peritos sagittarios summa beneficia a *Regia Majestate* accepisse. Ea res me in magnam adduxit spem, in aliquo loco & numero, fore hanc operam & industriam meam, qua ipsum sagittariorum numerum, aut peritorem aut copiosorem efficere elaborarem. Hanc spem meam sequutus est præclarus eventus. nam *Regia Majestas*, ut audio ex summo patrono meo *Domino Pagetto*, certam quandam annuam pecuniam mihi concessit. Nunc tu orandus es a me, optime vir, ut illam opem tuam in hac re conficienda mihi adferas, qua literas ipsas & earum studiosos fere omnes tibi arctissime devinctos retines. Deposueris hoc beneficium non apud insignem sagittarium: sed apud mediocre cultorem literarum. qui hac bonitate, & Regia, & tua, non ad sumptum & speciem abutetur, sed per quem ea omnis ad literarum otia sustentanda converteretur. Dominus *Jesus*, &c.

EPIST. XXVIII.

JOANNI WHITNEO.

Quoties de præclara aliqua indole cogito, quæ nata ad virtutem, comparata ad doctrinam sit, toties tui mihi in mentem venit, carissime *Joannes Whitneæ*, qui in tanto Aulæ negotio, literarum otium sequeris, & in maximorum vitiorum illecebris, minime ab honestatis & germanæ virtutis via deflectis. Hoc spatium certe, & curriculum veræ laudis existit, in quo, tu superari ab aliis non potes, si teipsum quotidie vincere velis. Opus non habeo, ut te in hunc doctrinæ virtutisque cursum incitem, sed currentem potius inprimis collaudem. Si ad reliqua studia tua, has mortis imagines, hoc est, istius humanæ vicissitudinis, & istius Aulicæ vestræ inanitates certissimum exitum

ad.

adjungere velis, multum sane & animum pietate, & ingenium optimo carmine, juvabis. *Grindallus* difficiliora omnia explicare potest. si non ita facit, pessime facit. Accipe quæso, carissime *Whitnæ*, hunc juvenem *Gulielmum Irelandum* meum in eo loco, quo me acciperè velis. si noveris eum, quemadmodum ego novi, dignum magna humanitate tua esse diceres. Fac ut ex ejus sermone, cum redit, veterem humanitatem tuam recognoscam. Adventum tuum avidissime expectamus. Saluta omnem illam nobilem familiam, potissimum ornatissimam sororem tuam. Vale & me ama, ac rescribe.

EPIST. XXIX.

CLARISSIMO JUVENI

BARNABÆ FITZPATRIKE.

Quamquam intelligo, quo ardore ad literarum cognitionem incensus es, clarissime *Barnaba*, te tamen etiam aliquid commovere meis literis institui. vel quia tu ita rogasti, & ego ipse præsens coram me sic facturum recepi. Et cum multæ res sunt, quæ te ad studium doctrinæ commovere multum possunt, summa ingenii tui indoles, tempestiva ætatis opportunitas, præclara industriæ spes, locus iste quem præ ceteris apud *Regiam Majestatem* tenes, & Præceptorum tuorum excellens doctrina, cum hæc quidem singula plurimum possint, ne ea tamen universa tantum debent te excitare, quantum splendor ille ingenii, studii, virtutis, & literarum qui in illustrissimo principe nostro *EDVARDO* te indies inspectante, eminet & ellucet. Majorem industriam, perfectius exemplum, clariorem laudis spem, proponere tibi ipsi non potest. Sat dixi, omnia dixi, quæ vel tu ad laudem, vel ego ad imitationem tibi constituere queam. Pollicitus es te rescripturum mihi, quod facies, vel ut liberes fidem tuam, vel ut declares quam bene scribis, & quam diligenter studes. Tabellarium aptiorem, quam qui hæc perfert literas, requirere non potes. Misi exemplaria ad *Regiam Majestatem*, & reliquum illum nobilissimum chorum. Faxit Christus ut *Divus Edvardus* laude patrem, doctrina præceptores, annis & felicitate preces *Anglorum* suorum superet. Et Christus te novo indies virtutis, eruditionis, & nobilitatis cumulo adaugeat.

EPIST.

EPIST. XXX.

ILLUSTRISSIMÆ DOMINÆ
ELIZABETHÆ.

IN toto illo splendore dignitatis tuæ, illustrissima Domina, nihil habes illustrius, quam quod maxima hæc tua & fortunæ & naturæ ornamenta, sic majora indies literarum accessione efficere conaris. Et in hoc studio discendi, nihil studiosius discere debes quam quod, quæcunque tibi sunt, vel generis nobilitate concessa, vel naturæ fortunæque præmio commodata, aliena laude esse conjuncta, aut incerta possessione ad tempora occupata: quæ vero virtutis tuæ industria parta sint, studiique assiduitate comparata; ad utilitatem certissimum fructum, ad veram gloriam maximum ornamentum semper allatura. Hæc laudis opinio inanis non est. neque hanc gloriæ partem præscindendam tibi unquam sentiet prudentissima femina *M.A.* sed ab aliis etiam atque etiam tibi inferendam, & a te omni studio augendam perpetuo judicabit. Perge vero clarissima Princeps, & ratione qua initium fecisti, extrema persequere: ut hæc virtutis industriæque tuæ fruges, quæ nunc in spe & expectatione, supra ætatem tuam, efflorescant, re aliquando supra hominum opinionem maturitatem assequantur. Cum his literis pennam tuam reparatam, per hunc tabellarium mihi, honestum juvenem, & amicum meum. Deus Jესus, &c.

EPIST. XXXI.

NOBILISSIMÆ FEMINÆ

ANNÆ, ILLUSTRISSIMI COMITIS
PENBROCHIENSIS UXORI.

Magna tua in *Midletonum* beneficia, & major tua in me benivolentia, maximas meas postulant gratias, amplissima Domina. Sed cum sic sumus utrique & in ea conditione positi, ut tu aptior sis ad conferendum nova beneficia, quam ego ad reponendum vetêres gratias: gaudeo tamen vehementer, hoc beneficii genus, a te hoc tempore postulandum

landum esse, in quo facilitas tua in concedendo, quam labor meus in rogando paratior expeditiorque erit. Rogo ut *Pindarus* tuus te utatur tam munifica adjutrice, quam hactenus usus est. Et quanquam fatis intelligo, quod hic a te sic tractabitur, ut meam commendationem non desideret, & quod omnia per se ipse a te consequi possit, peto tamen a te, & majorem in modum, ac si mea res esset, ut tua ope & gratia sic apud *Serenissimam Reginam* utatur, ut *Pindarus* sentiat & ego intelligam, novam aliquam accessionem ad cumulum veteris tuæ in illum benivolentiæ his literis meis adjectam esse. Quamobrem, in hanc curam omni studio tibi incumbendum est, ut nulla sint, nec ingenii tui præsidia, nec doctoris tui præcepta, nec N. fratris tui exempla, nec clarissimi patris vestigia, quæ non te ad industriam, ad doctrinam, ad laudem, ad nobilitatem incitent, & commoveant. Neque hæc scribo, in hanc sententiam, ut te cunctantem evocem, sed festinantem potius in hoc præclaro cursu incitem: & ut videar, non tam suscepisse munus monentis, quam officium declarasse gratulantis, quanquam literæ meæ præclarum illud imitantur carmen *Ovidii*.

*Qui monet ut facias, quod jam facis, ipse monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Verear ne nimis longus sim. hoc solum reliquum est, ut te rogem, vel tribus verbis rescribere mihi per hunc juvenem amicum meum. literæ tuæ erunt in me, vel quantum in *Latina lingua* proficis, vel quantum me diligis, certissimum testimonium. Saluta quæso summum virum *T. S. & Winslæum* opinor, nisi nomen mihi excidit, cum morum ejus suavitatis fixius inhæret mihi, quam ut unquam evelli queat.

EPIST. XXXII.

EIDEM.

TAndem *Ciceronem* tuum mitto, nobilissima Domina, cuius libri studio, quod tantum delectaris, sapienter quidem facis. *Cicero* enim reliquos omnes in hoc libro seipsum superat. Sermo prudentior, prudentia disertior, requiri non potest. reliquam ejus philosophiam splendor religionis Christi obscurat, veteres ejus orationes nova fora nostra non recipiunt. *Libri Officiorum* nullam non partem
O hu-

humanæ vitæ complectuntur. germanum honestatis exemplum his libris exprimitur, ad cuius imitationem quisquis sese tradiderit, ab optima certe civilis vitæ consuetudine longissime abesse non potest. Neque hæc scribo, ut hortantis munus suscepisse, sed gratulantis officium declaravisse videar. diligentissime enim studes, nec hortatione ulla eges, nec habeo quod tibi ad imitandum proponam, nisi teipsum imitari velis, & tecum quotidie contendere. Qua reportata victoria, ut alio tempore ad te scripsi, nec ad fortunæ tuæ dignitatem illustrius, nec ad veræ laudis perpetuitatem constantius, adjicere quidquam potes. Dominus Jesus amplitudinem tuam novo indies virtutis & literarum cumulo adaugeat.

EPIST. XXXIII.

ORNATISSIMO CUIDAM VIRO,
AMICO SUO.

IS ipse juvenis est, ornatissime vir, cujus causam ut apud *Reginam* ope & gratia tua adjuvares, tantopere efflagitabam. At cum ex suavitate sermonis tui in colloquendo, & ex alacritate studii tui in *Reginam* adeundo, facile perspexi, quo ardore incensus es, quemque tuendi ornandique, literarum nomine: minus mihi laborandum esse putavi, de nova aliqua istius nunc instituenda commendatione. hoc tantum mihi spondendum, in meque recipiendum esse duxi, eam huius juvenis & morum probitatem, & studiorum optimorum aviditatem esse: ut tu illum, & mea scriptione ad commendandum, & tuo præsidio ad sublevandum dignum sis reperiturus. Si mea res esset non tantopere laborarem: cum aliunde fortunæ meæ sustentatæ sunt. istius autem angustia tantæ, & nunc sunt, & ante fuerunt, ut nisi Serenissimæ *Reginæ* unius beneficentia nixæ, hætenus constitissent: omnis spes eruditionis quæ in hoc juvene nunc est, singularemque pollicetur fructum, in ipsa veluti herba repressa, omnis exaruisset. Itaque si nova gratia & ope tua, vetus in istum *Reginæ* beneficentia contineri potest, eisdem Officiis, quibus hunc tibi obstrinxeris, & me etiam tibi obligatum judicabo. Et sic spes, vel huius juvenis in mea commendatione, vel mea in tua gratia & auctoritate, vel nostrum omnium trium in Amplissima *Reginæ* beneficentia, minime falsa & inanis existet. Vale.

EPIST.

EPIST. XXXIV.

PRÆSULI WINTONIENSI.

QUAM illustri ope tua, & eximia gratia me, cum in Aula essem, complexus es: nec propter ingrati-
tudinem tacitus præterire, nec propter rei magnitudinem
unquam satis commemorare possum, ornatissime Præsul.
Hæc summa bonitas tua, me ad novum poscendum bene-
ficio, quam ad veterem reponendam gratiam, multo para-
torem reddit. Dominus *Norfolciensis* hoc onus mihi impo-
suit, ut unum aliquem doctum probumque virum ad ne-
potem illius erudiendum appararem. is est, qui has perfert
litteras, mihi familiaritate intimus, propinquitate conjunctissi-
mus, & ea eruditione præditus, quæ a *Watsono* melius com-
mendari, quam a me commemorari potest. Hoc tamen a me
dici potest, paucos admodum in Academia esse, qui omni
solidioris eruditionis parte instructiores existunt. Unus ex
eorum numero est, ornatissime Præsul, quos ego a literis
& Academia divelli ægerrime ferebam. Sed ne, vel mei
nominis honestati, vel illustrissimi Domini expectationi
deesse viderer, eum hominem paravi, quem ei muneri præ-
fici, vehementer gaudeo: a mea tamen familiaritate, quam
eisdem cubiculi & animi parietibus, multos annos arctissime
conservavimus, ullo modo abstrahi etiam atque etiam doleo.
In cujus gratiam ad te litteras scribo, eruditissime Præsul,
cum tu solus nobis fere reliquus es, qui tua prudentia
scis, auctoritate potes, voluntate soles tantum literis litera-
tisque viris tribuere, quantum tribuendum est. si hic ali-
quo judicii tui testimonio Domino *Norfolciensi* de meliore
nota commendaretur, & meis literis, hujus voto inprimis
satisfactum esset. Quod ipsum ut facias nequaquam rogo,
nisi eum hoc beneficio tuo dignum *Watsonus* affirmaverit.
Dominus Jesus, dominationem tuam diutissime conservet
incolumen.

EPIST. XXXV.

ORNATISSIMO VIRO

D. JOANNI ASTLÆO.

EX sermone *Gulielmi Grindalli* mei, Ornatissime *Astlæ*, facile intellexi, illam sententiam *Platonis* a *Cicerone* usurpatam verissimam esse. quod, † *Honesti facies si oculis cerneretur, admirabiles sui amores hominibus excitaret*. Vix enim credibile est, quas faces ad te perpetuo diligendum, admo-
verit mihi eximia illa virtutis tuæ vis, quæ in sermone *Grindalli*, & assidua commemoratione tui, tanquam in speculo aliquo, mirifice elucebat. Hic ardor amoris tui, hiis excitatus initiis, me admirabiliter inflammabat, & quasi hominem nimis pudentem, & in angulos obscuritatis suæ libenter sese abdentem, evocabat: ut hunc libellum, quo ipse libentissime utor, studii & voluntatis meæ certum testimonium mitterem. Quod factum meum, non tam audacter sane susceptum, ut me tibi venditem: quam amanter certe institutum fuit, ut aliquam amicitiae tuæ partem, vel hoc pacto, mihi adjungerem. Hunc librum mitto, quia, ut audio, vehementer eo legendo delectaris. Consilium profecto hoc tuum est prudentissimum, & ad omnem honestioris vitæ dignitatem, quam tu summa constantiæ laude sequeris, adipiscendam accommodatissimum: in hiis enim libris, non adumbratum aliquod honestatis simulacrum informatur, sed germana, & vera virtutis effigies exprimitur. ita cum ipsa *Jesu Christi* religione cohærens & implicata, ut si non æterna salus hinc quærenda sit, tamen omnis is vitæ nostræ cursus, quem ad eam destinamus, non hiis legendis impeditior, sed paratior multo & faciliior efficiatur. Qui aliter sentit adeat Christum loquentem. *Qui non est contra me, mecum est*. Perge igitur, ornatissime *Astlæ*, & sic circumsonent aures tuæ honestis præceptionibus libri hujus, ut nunquam cum vulgo aulicorum, ad perniciosas *Aulæ* illecebras, quibus imperiti magis, quam ullis *Sirenium* cantibus capiuntur, adhærescas. Non hæc scribo, quasi ipsa in mentem tuam non sine mea hortatione veniant, aut quasi ullum opus

† *Offic. s. 5. p. 3944. Edit. Gron.*

mea monitione habeas: sed ut potius intelligas, id quod elegans Poeta elegantissimo carmine expressit:

*Qui monet ut facias, quod jam facis ipse monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Grindallum meum, quicum conjunctissime hos aliquot annos vixerim, a me, nescio quo fato, abreptum, a te in tuam familiaritatem receptum esse, gaudeo vehementer. eaque ut perpetua illi sit, etiam atque etiam opto: tantum in illo diligendo, tibi nihil cedam. in qua sane contentione, ego te, an tu me vincas, nihil moror. Sentiet *Grindallus* tamen in carendo possessione veteris familiaritatis meæ, & tum auspicio immigrando in tuam, præclaram atque utilem mutationem fecisse. Postea longior ero si hæc tibi non displicuisse cognovero. Vale.

EPIST. XXXVI.

ORNATISSIMO VIRO D.

GULIELMO PAGETTO.

QUOD tanto intervallo nec præsens ipse, nec absens literis te interpellaverim, ornatissime vir, nolim ut vel mei erga te officii debiti, vel tui in me beneficii summi, oblivione factum esse existimares. Sed cum ego proximi hujus superioris anni magnam partem gravi tentatus morbo, *Cantabrigia* non fuerim; & tu, pro tua summa prudentia, ad summa Reipublicæ negotia cum *Gallis* pertractanda, communi totius *Angliæ* & voce & voluntante selectus legabaris: hinc consequutum est, ut officium meum, non culpa mea præteritum; sed horum temporum varietate interruptum esse videatur. Nunc vero, cum in *Angliam* redieris, pacem patriæ ad immensam singulorum congratulationem apportans, laudem tibi ipsi ad infinitam singulorum temporum memoriam excitans: committere non potui, quin literis saltem significarem, quanto studio & lætitia hunc prosperum cursum, cum publicæ salutis per te partæ, tum tantæ laudis sermone omnium in te congestæ, ipse prosequutus sum. Lætitiæ autem meam cum commoditate Reipublicæ confusam & implicatam, cum tua gloria coherentem & permixtam non possum sermone meo ostendere: sed volo eam opinioni tuæ relinquere, quam non ex mediocritate infimæ con-

IIo ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

Conditionis meæ, sed ex magnitudine bonitatis tuæ, qua me tibi arctissime devinxisti, æstimare debes. Si vacat de me etiam aliquid audire, quem sponte tua tuendum orandumque susceperis: frequens nuper senatus Academia nostræ, me in *Joannis Chæci* locum, *Oratorem* Academiae designavit. Nec eo a me hic suscipitur sermo, ut me ipse ostentem, in quo omnia sunt per exigua: sed ut ostendam, hanc gaudii partem mihi eripi non posse, quod judicium prudentiæ tuæ, de me ignoto susceptum, testimonium Academiae, cui notissimus sum, sic aliqua ex parte comprobaverit. Nihil enim mihi exoptabilius est, quam id, quod tuam de me veterem existimationem ulla nova accessione adaugere possit: quæ ut perpetuo mihi conservetur, omnis mea in omni genere observantia tibi perpetuo deservitura est. Vale.

EPIST. XXXVII.

ORNATISSIMO VIRO

JOANNI ASTLÆO.

TAndem, clarissime *Astlæe*, *Catalogum Epistolarum*, ad *claras feminas ex Hieronymo, & Augustino* tibi mitto. in quibus rebus investigandis, animadverti, felicissimum illum, & doctissimum seculum fuisse, in quo plures feminae, quam nunc viri literarum laude floruerunt. Omni laude superiores sunt illustrissima *Regina* nostra, & nobilissima Domina mea, Domina ELIZABETHA, quæ in hunc antiqui feminei decoris cursum, sese tradiderunt. Turpe est, si tu vir, ab istis feminis literarum studio superareris: & frater tuus *Richardus*, nisi valde properes, tantum brevi anteibit tibi doctrina, quantum tu illi ætate. Est hic *Irelandus*, qui has perfert literas, honestissimus juvenis. quicquid illi, aut feceris aut dixeris, mihi factum esse putabo. Expectamus, imo Deum oramus, ut omnis *Ignorantia* in hoc Parlamento tollatur. quam late patet hoc Græcum vocabulum, & quem impetum facit, in universas veræ religionis partes, explicare tibi potest *Grindallus* noster. Veram doctrinam Christi populus omnis libentissime amplectitur. sola sacerdotum natio contra veritatem repugnabit. hoc novum non est, hii Prophetas, hii Christum, hii Apostolos, hii reliquos pios omnes semper perturbarunt. Sacerdotes expectant literarum interitum, quia illi contemnuntur: quasi unquam

quam illis quicquam commercii cum literis fuit. imo, quæ spes literis illustrior proponi potest, quam cum ignorantia horum hominum iustissime castigatur? Sed diligens cautio adhibenda est, ne aliqui homines plus elaborent in plestendis malis sacerdotibus, quam reliqui omnes in excitandis ad veram doctrinam bonis ingeniis. Si hæc res bene ibit, reliqua omnia sunt in bono cursu, & in optima expectatione. Hæc ad te, quia vir Parlamentarius es. Has mortis imagines tibi mitto. ad veram pietatem, ad præclaram doctrinam, multa hinc haurire potes. Ruinam gloriæ, carnis, mundi, libidinis, & omnis inanitatis, tanquam in speculo, cernes. Libenter tecum colloquor literis meis, & propterea longior, quam expectabam, sum: & omnia sine ordine effutio, sed novi te alias accuratius. rescribe quæso. Saluta optimam feminam conjugem tuam. Vale in Christo.

EPIST. XXXVIII.

ILLUSTRISSIMÆ D.

ELIZABETHÆ.

Magnitudinem doloris tui, ex obitu *Grindalli* nostri, ex magnitudine amoris & observantiæ illius erga te, facile æstimo, illustrissima Domina. Hunc dolorem magis apud te renovando augere, quam consolando lenire vereretur, nisi perspecta esset mihi prudentia tua, sic consiliis prudentissimæ feminæ, Dominae *Catherinae Aspleæ* munita, & optimis præceptis optimi *Grindalli* mei sic olim instructa, ut facile intelligam, illud remedium quod dies & tempus stultorum mæroribus adferre soleat: in tua cogitatione, mente, & prudentia ita reconditum esse, ut illud ad omnem acerbitatis sensum mitigandum facile depromere possis. Atque si a me, & hiis lugubribus literis meis consolationem expectas, qui non minimo meo dolore impeditus, minimum remedium, vel aliis, vel mihi ipsi præstare queam: nullus tamen certior fructus consolationis meo iudicio, vel magis ex dignitate tua, vel ex voluntate *Grindalli* tui, qui obiit diem suum, vel ex omnium nostrum expectatione esse potest, quam si maxima in te spes excellentis doctrinæ, *Grindalli* opera excitata, ad speratam maturitatem perducere queat. Ad quam rem perficiendam, aptiorem præceptorem tibi, post *Grindallum* illum tuum, quam iste *Grindallus* est, sperare non potes. qui ut nomine
&

112 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

& cognatione, *Grindallum* tuum proxime attingit, ita literarum præstantia, morum cum suavitate tum gravitate propinquisime accedit. Et hæc de hiis. Ex arctissima conjunctione studii, voluntatis, benivolentiæ, amoris, & intimæ necessitudinis ac pietatis, quæ mihi cum *Grindallo* meo multos annos intercessit, nullum fructum majorem spectare unquam potui, quam quod ejus opera tanta benivolentia tua mihi parta fuerit. Nec in optatis meis quicquam nunc magis quotidianum esse debet, quam ut tuus erga me vetus favor, veteri *Grindalli* de me judicio nitatur, non ad novum vel sermonem vel opinionem alterius hominis referatur. nam cum *Grindallum* meum, summa cum mea acerbitate amiserim: *Grindalli* tamen de me judicium apud te amittere, nullo modo velim. Et ego laborabo, ut quantum spem collocaverim in bonitate tua, tantam etiam operam navem in omni diligentia mea, ut studium, fides, & observantia mea universa, ad tuam voluntatem, gratiam, honorem, dignitatem perpetuo referantur. Et maximam felicitatem esse putabo, si illud tempus mihi oblatum fuerit, cum mea opera amplitudini tuæ usui esse possit. Dominus Jesus, &c. amplitudinem tuam, virtute, doctrina, & honore ampliore indies faciat. XXII. Januarii 1548.

EPIST. XXXIX.

D. WATSONO.

CUM mihi peropportunos oblatus esset tabellarius, amantissime *Watsons*, aliquid certe scribere, licet inane, & *id est* *inane*, impulit me amor, quo te semper, & summo, & prope singulari hætenus prosequutus sum. Provincia, quam tua causa subivi, in initio dura, & mirandum in modum gravis: nunc partim usu quotidiano facilior, partim ipsa propensa voluntate, quæ nihil omnino, *Watsons* impellente, licet arduum inprimis & innumeris obstructum difficultatibus recusat abnuirve; non dico tolerabilior, sed jucunda propemodum atque suavis redditur. De novis quæ hic aguntur, sic accipio. *Buckmasterus* iterum, aliis licet ambitiosissime prensatis, *Vicecancellarius* est, & designatus & factus: absque illo esset, causa mea penitus concidisset, & spes illa, quam in multis amicis, potius quam amantibus, positam & defixam habui, etiam *id est* *id est*

πονηροῦ aut inanis aut penitus nulla fuisset. Procuratores tuum avidissime expectant reditum. molestis illorum precibus, ne dicam, odiosis; ad respondendum in celebribus nostris comitiis: protractus non adductus, impulsus & coactus, non allectus sum. Cantabrigia nulla adhuc vexata est peste, sed delitescit, nec ullibi caput exerit suum. Fama est, nec omnino vana, REGEM huc hoc anno venturum. Promptuarium Collegii Regii iterum omnibus suis vasis & ornamentis spoliatum & excussum est. Exorabo fortassis *Hodgesonum*, ut ultima hebdomada perlegat *Dialecticam*, si majora fuerint negotia mea in comitiis, quam bene expedire possim. In Christo valeas, vivas, rescribas, nihil jucundius, redeas, & diligas mutuo redamantem.

EPIST. XL.

JOANNI CHECO.

QUA mœroris acerbitate afflixit me *Grindalli* mei obitus, tu facile existimare potes, ornatissime vir. is tamen ejus animus, in ipso extremo spiritu, tam ceteris curis expeditus, & in Deum intentissimus, magnum mihi solatium attulit: ut testimonio talis animi, desiderium tanti amici, aliquantulum levare videatur. conjunctio artissimæ amicitiae, quæ mihi cum *Grindallo* intercessit, semper mihi perjucunda fuit; nunquam tamen gratior exstitit, nec comparatior ad usum meum; quam cum ad illius opportunitatem, tanta benivolentia illustrissimæ Dominae ELIZABETHÆ mihi collecta fuerit. Hæc bonitas illustrissimæ Dominae ELIZABETHÆ, vivente quidem *Grindallo*, maxima apparuit. sed post discessum illius, ita nunc eminent, & effundet sese ex omni parte; ut in hæreditatem totius benivolentiæ *Grindalli* pervenisse, non possessionem veteris illius in me gratiæ amississe videar. cogitat enim clarissima Domina me in locum *Grindalli* sufficere. Et quanquam hanc tantam gratiam tantæ feminae, dimittere non instituerim: non libenter tamen in eam vitæ rationem, me ipse darem, nisi aliquo testimonio voluntatis tuæ & judicii de me, ad illud munus accederem. Neque hoc a te contendo, vel favoris illius augendi gratia, qui cumulatissimus est; vel commendationis tuæ occupandæ studio, quæ mihi exploratissima existit: sed quod, nescio quomodo, tantum de te mihi largior, ut nihil mag-

P

num

114. ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

num mihi magnopere persequendum existimem, quod non tui consilii gubernatione, & ductu suscipiendum putem. Quod ut hoc tempore facerem, mea multum me voluntas; plurimum tamen tua humanitas, nonnihil etiam familiaris olim consuetudinis nostræ vetustas commovebat. Quam grave tibi videri potest, alienæ honestatis iudicium sustinere, facile intelligo: & quam mihi quoque optatum censei debet, tanti viri testimonium adferre, certe non ignoro; tu propterea facies quod tibi potissimum faciendum esse duxeris. Hiis superioribus diebus eram cum illustrissima Domina. mentem suam mihi declaravit. ubi ego, non subdolum cauponariam tergiversando ad utilitatem meam exercebam: sed apertam meam voluntatem ad observantiam illius paratissimam ostendebam. Declaravit mihi quoque quantum pro *Goldsmitho* laborarent *Regina*, & Dominus *Admirallus*. Suasi ego ut illis morem gereret. commendabam *Goldsmithum* illi, & hortabar quantum potui, ut iudicio consilioque tuo uteretur potissimum, ad hanc rem. rogabamque, ut posthabito omni favore in me, hoc ante omnia curaret, ut illa spes singularis in illa doctrinæ *Grindalli* opera excitata, ad maturitatem perduceretur. vix enim credi potest ornatissime vir, ad quantam peritiam *Latina Græcæque lingue* illa pervenire poterit, si eo, quo, *Grindallo* duce, ceperit cursu, progressura est. Tandem huc pervenimus, ut illa pro summa sua in me benivolentia, solum me: ego pro fide mea in illam & debita observantia, optimum aliquem Præceptorem illi exoptaverim. De me nihil dicere possum. in hanc spem tamen adducor, ut quanquam in omnibus fere rebus ineptus & nullus sim: in tradenda tamen *Græca Latinaque lingua*, & in munere illo *Secretario*, aliquis certe esse possum. Cum *Londinum* venerit Domina ELIZABETHA, hanc rem actura est cum *Regina* & Domino *Admirallo*: nec abs te quicquam, credo conficietur. Quantum ad me spectat, operam omnem meam, studium, rationem vitæ, & meipsum prudentiæ tuæ trado, cuius consilii ductum sequi perpetuo laborabo. Dominus Iesus te diutissime servet incolumem. Duodecimo die *Februarii*, Anno. 1548.

EPIST

EPIST. XLI.

CARISSIMO CONJUNCTISSIMOQUE AMICO,
GUILIELMO IRLANDO,
 COLLEGII DIVI JOANNIS SOCIO.

Literæ tuæ, quas *Petrus Perusinus* mihi attulit, pergratæ fuerunt. Libentissime vos visissem cum *Joanne Whit-*
neo meo, in hiis proximis superioribus comitiis: si illustrissi-
 ma mea Domina non impedivisset hoc meum consilium. vel
 quia *Huntius* mortuus est nuper apud vos, vel quia libenter
 me nusquam dimittit. Cogito ad vos iterum ad festum *Mi-*
chaelis. hoc est, ut perpetuo vobiscum maneam. si hoc cum
 bona Domina venia impetrari possit: quod certe vix spero,
 favet enim mihi unice. Multi Aulici facti, veterem quie-
 tem magnopere probant, sed hunc splendorem & speciem
 vitæ Aulicæ, relinquere nolunt: polliceri de me quicquam
 non possum, cogito tamen aliquid. Et utinam, mi carissime
Irlande, unum aut alterum diem mecum hic *Chestonia* con-
 sumere velles: ut omnes intimas cogitationes meas in fidissi-
 mum sinum tuum infunderem. Summas gratias, sed eas
 indebitas pro nescio qua mea in te beneficentia mihi agis,
 tuum gratissimum animum, meum nullum beneficium ag-
 nosco. Si literas illas duas intelligis, quas a Domino *Marchione*
Northamptonia, & Domino *Francisco Briano*, pro ferina in tuam
 & *Raveni* mei gratiam impetrabam: gaudeo si *Grinwodus*
 noster eas tradidit tibi, & id libenter scire cupio. Quomodo
 traduco vitam meam, vellem ut vel ipse præsens cognosceres,
 vel ex aliorum sermone, disceres: quanquam si sciam hoc te
 cupere, fuse in aliis literis tibi perscribam. Saluta gravissimum
 virum & mihi amicissimum Dominum *Madaum*, cui quantum
 debeo non excidit mihi: sed quotidianæ inhæret memoriæ, ad
 quem, Deo volente, scribam brevi. Saluta nobilissimum *Staffor-*
dum, cui id opto quod ille sibi: hoc est, summam eruditionem
 cum summa virtute conjunctam. Fui nuper in Aula cum
Regia Majestate. vidi in cubiculo Domini *Somer*. multos
 nobiles viros, quibus in Aula multum Dominus *Staffordus*
 usus est, sermonem de rebus levissimis audiavi. Ohos miseros!
 cogitabam, & felicissimum Dominum *Staffordum* nostrum,
 qui nunc cum *Cicerone Cantabrigia*, de rebus gravissimis

114 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

num mihi magnopere persequendum existimem, quod non tui consilii gubernatione, & ductu suscipiendum putem. Quod ut hoc tempore facerem, mea multum me voluntas; plurimum tamen tua humanitas, nonnihil etiam familiaris olim consuetudinis nostræ vetustas commovebat. Quam grave tibi videri potest, alienæ honestatis iudicium sustinere, facile intelligo: & quam mihi quoque optatum censeri debet, tanti viri testimonium adferre, certe non ignoro; tu propterea facies quod tibi potissimum faciendum esse duxeris. Hiis superioribus diebus eram cum illustrissima Domina. mentem suam mihi declaravit. ubi ego, non subdolum cauponariam tergiversando ad utilitatem meam exercebam: sed apertam meam voluntatem ad observantiam illius paratissimam ostendebam. Declaravit mihi quoque quantum pro *Goldsmitho* laborarent *Regina*, & Dominus *Admirallus*. Suasi ego ut illis morem gereret. commendabam *Goldsmithum* illi, & hortabar quantum potui, ut iudicio consilioque tuo uteretur potissimum, ad hanc rem. rogabamque, ut posthabito omni favore in me, hoc ante omnia curaret, ut illa spes singularis in illa doctrinæ *Grindalli* opera excitata, ad maturitatem perduceretur. vix enim credi potest ornatissime vir, ad quantam peritiam *Latina Græcæque lingue* illa pervenire poterit, si eo, quo, *Grindallo* duce, ceperit cursu, progressura est. Tandem huc pervenimus, ut illa pro summa sua in me benivolentia, solum me: ego pro fide mea in illam & debita observantia, optimum aliquem Præceptorem illi exoptaverim. De me nihil dicere possum. in hanc spem tamen adducor, ut quanquam in omnibus fere rebus ineptus & nullus sim: in tradenda tamen *Græca Latinaque lingua*, & in munere illo *Secretario*, aliquis certe esse possum. Cum *Londinum* venerit Domina ELIZABETHA, hanc rem actura est cum *Regina* & Domino *Admirallo*: nec abs te quicquam, credo conficietur. Quantum ad me spectat, operam omnem meam, studium, rationem vitæ, & meipsum prudentiæ tuæ trado, cuius consilii ductum sequi perpetuo laborabo. Dominus Iesus te diutissime servet incolumem. Duodecimo die *Februarii*, Anno. 1548.

EPIST

EPIST. XLI.

CARISSIMO CONJUNCTISSIMOQUE AMICO,
GUILIELMO IRLANDO,
 COLLEGII DIVI JOANNIS SOCIO.

Literæ tuæ, quas *Petrus Perusinus* mihi attulit, pergratæ fuerunt. Libentissime vos visissem cum *Joanne Whitneo* meo, in hiis proximis superioribus comitiis: si illustrissima mea Domina non impedivisset hoc meum consilium. vel quia *Huntleus* mortuus est nuper apud vos, vel quia libenter me nusquam dimittit. Cogito ad vos iterum ad festum *Michaelis*. hoc est, ut perpetuo vobiscum maneam. si hoc cum bona Domina venia impetrari possit: quod certe vix spero, favet enim mihi unice. Multi Aulici facti, veterem quietem magnopere probant, sed hunc splendorem & speciem vitæ Aulicæ, relinquere nolunt: polliceri de me quicquam non possum, cogito tamen aliquid. Et utinam, mi carissime *Irlande*, unum aut alterum diem mecum hic *Chestonia* consumere velles: ut omnes intimas cogitationes meas in fidissimum sinum tuum infunderem. Summas gratias, sed eas indebitas pro nescio qua mea in te beneficentia mihi agis, tuum gratissimum animum, meum nullum beneficium agnosco. Si literas illas duas intelligis, quas a Domino *Marchione Northamptonia*, & Domino *Francisco Briano*, pro ferina in tuam & *Raveni* mei gratiam impetrabam: gaudeo si *Grinwodus* noster eas tradidit tibi, & id libenter scire cupio. Quomodo traduco vitam meam, vellem ut vel ipse præsens cognosceres, vel ex aliorum sermone, disceres: quanquam si sciam hoc te cupere, fuse in aliis literis tibi perscribam. Saluta gravissimum virum & mihi amicissimum Dominum *Madaum*, cui quantum debeo non excidit mihi: sed quotidianæ inhæret memoriæ, ad quem, Deo volente, scribam brevi. Saluta nobilissimum *Staffordum*, cui id opto quod ille sibi: hoc est, summam eruditionem cum summa virtute conjunctam. Fui nuper in Aula cum *Regia Majestate*. vidi in cubiculo Domini *Somer*. multos nobiles viros, quibus in Aula multum Dominus *Staffordus* usus est, sermonem de rebus levissimis audiavi. Ohos miseros! cogitabam, & felicissimum Dominum *Staffordum* nostrum, qui nunc cum *Cicerone Cantabrigia*, de rebus gravissimis

116 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

& viro digno sane dignissimis colloquitur. Saluta Magistrum nostrum, Magistros *Crosseum*, *Langdallum*, *Faudingum*, *Faucetum*, *Brownum*, *Bullocum*, *Elandum*, *Hut. Leuerum*, *Pilkintonum* utrumque, *Tomsonum* meum quem constitui seniore pro me, *Patricium*, *Pindarum* meum, *Tailerum*, *Letum*, *Thextonum*, *Saltum*, *Squierum*, *Wilsonum* utrumque, si major apud vos sit. *Lakinum* meum, cui tantum virtutis & eruditionis exopto, quanta fuit mea semper de illo spes & existimatio. Et hoc dico etiam *Calibutto* meo, quem video, nescio quomodo, a me alienatum esse, quod nunquam ad me scribit. Audio aliquid, & cupio multa esse falsa, injuriam factam cuiquam probare non possum, nisi a Christi sententia discrepare vellem: utinam affuissem, opinor hos motus aut sustulissem, aut sedassem. De optimo *Staffordo*, optime sane judico: & interim de *Hutchinsono* meo pessime cogitare non possum. est enim, si quid ego video, magno ingenio, singulari eruditione; & paucissimis cedit, honestis moribus, judicio in religionem sincero; est fidus, & Papismum ex animo odit. Quo immerita injuria quemvis impellere possit, tu facile intelligis. Ingenium, eruditio hominis, nulla nec recepta nec sperata commoditas me hæc loqui cogit. At natura fervidiore est? Quis sapiens hoc vitium non facile ferret, quod tot compensant virtutes? Quantum gaudium Papistis nostris hæc turba attulit, facile video: & video etiam quas illi faces huic incendio admoverunt. Major injuria doctrinæ Christi puriori allata est, quam ulli homini. si Dominus *Staffordus* omnia remitteret, majorem laudem hinc reportaret, quam ex *Bononiensi* illa expugnatione retulerit. quod non dubito illum facturum, cum novi animum ejus ut excelsum & magnum ut par est, ita ad gloriam Christi adaugendam quidvis cuivis concedentem. Et spero jam omnia inter illos constituta & integra esse. si scirem aliquid residere, quo minus animi illorum jungantur, ego ipse advolare, periculum facturum, an quos habeo mihi conjunctissimos vinculo pietatis, quod neuter opinor detrectaret, copulare potuerim necne. Nava tu interim, mi *Irlande*, & effice, quod me putares effecturum, si apud vos essem. Verba *Huttoni* ut acerbissima, ita sine ulla causa *Hiltonia* in me conjecta facile tuli: nec sic tamen dimittebam amorem hominis, sed conciliabam in arctissimam necessitudinem. Spero idem eveniturum clarissimo *Staffordo* nostro, quem scio multo prudentiorem, quam ego fuerim, ad id perficiendum esse. Saluta officiosissime venerandam illam feminam Magistram *Cheke*, Dominum *Blish*, & uxorem ejus. Saluta optimum virum

Joannem Barnes, uxorem ejus, cum tota familia, neque putet me abjecisse curam illius. Saluta *Dickinsonum*, & *Guilielmum Cocum*. *Ravenum* meum ex industria non salutabam, quia has literas, perinde ut tibi, illi scribo. *Katharina R.* lectissima & honestissima puella fuit mecum, eram eo die in Aula Regia, cum illa *Chelsonam* venit, sin minus adduxissem ad Dominam illustrissimam. dixi illustrissimis & puellis nostris me unice amare illam, & fore uxorem, quod facile omnes fere credebant. Si *Wittamiam* iveris, saluta omnes officiosissime. Serva cubiculum meum & exiguam illam supellectilem diligenter & nitide, ut facis. Scribe longissime & fusissime, literæ facile tradi possunt. Ægre divellor a colloquio tuo. Vale in Christo Jesu. *Chefonia*, VIII. Julii.

EPIST. XLII.

CUIDAM ORNATISSIMO
AMICO.

UT me ipse, cum omni mea voluntate, studio, opera, & fide tibi adjungerem, semper laboravi, Clarissime vir. Quod semper ego feci, Deum testem habeo, non magna fortuna beneficia per te aucupans, sed maxima virtutis ornamenta in te admirans. Hæc una res me sapissime commovebat, ut si non re obtinerem, voto saltem expeterem, eam mihi rationem vitæ aliquando oblatam iri: per quam, fructum consuetudinis & usus tui, propinquiore aliqua suavitate delibarem. Hanc meam cogitationem animo meo semper usurpatam, & sermone meo tibi verecunde sæpe significatam, veluti novo auspicio, hiis novissimis diebus excitavit in me, sive Dei, sive mea, sive amicorum nostrorum voluntas & consilium: ut experirer, ut illi sperabant feliciter, ut ego putabam, audacter, ut utrique judicabimus, satis honeste, possit ne fieri, ut amor in te meus, propter virtutem tuam jam maximus, per nova vincula propinquitatis & affinitatis etiam major existeret. A. B. neptem tuam intelligo clarissime vir, quam mihi dari cum voluntate tua si vehementer exoptem, quanquam audax factum vel mea opinione videri potest, nullum scelus tamen, vel tuo judicio existimari debet: & ut tam speratam optarem literis meis propinquitatem, nulla in me dignitas, sed summa in te hu-

118 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

humanitas provocat; ut si peccatum in hac re ullum sit, error, potius ex magna benivolentia, quam culpa ex honesta postulatione censeri debeat. Cum in me intueor, nulla naturæ fortunæve præsidia agnosco, quibus in spem tanti beneficii consequendi excitari queam: cum Deum cogito, & ejus in me, omnium hominum indignissimum, præcipuam curam & singularem provisionem considero, desperare non debeo. sed in hanc dubitationem adducor, posse fieri ut Deus ad reliqua sua beneficia in me collocata, hoc etiam adjungere velit: & propterea, ad hanc rem Patrono apud te uti, præter Deum, & humanitatem tuam non institui, nisi me ipsum admittere vis, quem spondeo tibi ad omnem voluntatem & usum tuum, opera, studio, re, fide, & observantia fore paratissimum. Si opes requiruntur, prudentissime vir, multæ exploratæ viæ cum Dei benignitate sese offerunt ad has non difficillime consequendas: quæ viæ multo expeditiores existabunt, si hujus consilii cursus, tua voluntate, felix & explicatus futurus est. Animum meum in illam a Deo excitatum, verbi Dei gubernatio semper moderabitur. Si de intima mea benivolentia dubites, refer animum ad eos pupillos, quibus plurimum usus sum, & quibuscum intra eosdem parietes semper victitarim. Nec levis ardor, sed certa animi ratio, amicorum utriusque nostrum consiliis gubernata, huc me impulit: ut plus deligerem illam cum tua, si fieri potest, voluntate, quam diligerem cum ulla, ut sæpe solet, juvenili levitate. Non præstans forma, sed laudata vestra familia, nec illecebræ voluptatis, sed exploratæ rationes honestatis, in hoc me consilium deduxerunt: ad cujus consilii effectum, ut pervenirem, non alium aditum mihi dari optarem, quam quem Deus Optimus Maximus tibi patefacere dignabitur. Quicquid ille auctor tibi erit in hac re, feliciter perferce. sin autem non desperamus, quin ille, & hanc rem & reliqua omnia, ad eum exitum, qui illius voluntati optimus esse videbitur, perducturus est. Christus dignitatem tuam virtutis & honoris cumulo indies adaugeat. Si quis nobilis vir, ad generale Consilium, de quo percrebescit sermo, legatus fuerit, libentissime illi in eo itinere servirem, cui fortasse opera mea idonea esse poterit. Vale in Christo.

EPIST.

EPIST. XLIII.

JOANNI CHECO.

QUAS ego maximas habeo gratias, Deo semper ago, agamque dum vivam. quod ejus præcipua in me benignitate factum sit, ut vitæ meæ magnam partem in studio literarum, Cantabrigiæ, in amplissimo Collegio collocarem. & id potissimum, ubi te & summum amicum, & doctissimum præceptorem haberem. Nam, quæcunque ego consequutus sum præsidia, sive fortunæ ad usum vitæ mediocria, sive doctrinæ ad cultum ingenii perexigua: ea quidem universa, ex abundantia amoris tui in me singularis, & ex hiis literarum fontibus quos tu nobis magno multos annos ingenio, præcepto, exemplo, consilio feliciter constanterque aperuisti, profluxerunt. Et quo jucundior mihi semper exstitit frequentissima illa, dies noctesque mihi usurpata cogitatio, de suavissima vitæ consuetudine, qua tecum in Academia usus sum; de illis sermonibus quos nos inter nos separatim, in tuo sedentes cubiculo habuimus; quibus persæpe, & tuum in me singulare studium declarasti, & meam in te certissimam spem excitasti: de universa denique superioris humanitatis tuæ ratione, quæ semper, & in Academia, & in Aula, in omnes partes vitæ meæ abundantissime se effudit: tanto sane acerbior mihi jam solitudo injecta est, quod in hoc recenti naufragio, quod ego nuper Aulica vi & injuria jactatus, fortuna magis quam culpa calamitosum feci; tantopere, certi homines laborarent, ut in meo maxime alieno difficilique tempore, tuæ etiam de me benivolentiæ cursum impedirent. Sed in hoc concursu gravissimarum injuriarum, hoc me potissimum levat; quod nullo modo mihi tam molestum esse potuit, me apud te, aperto odio, & conquisito mendacio accusari; quam jucundum certe fuit, tacito tui de me judicii testimonio defendi. id quod ex sermone tuo, quem mecum, cum proxime in Aula fuerim, habebas, facile intellexi. Neque ego profecto unquam potui, nec in posterum adduci potero, ut plus timoris in ulla nova malivolorum calumnia, quam roboris in veteri tua benivolentia desigam. Et hoc in loco videtur mihi aptum tempus dari, exponendi de tota illa ratione Aulicæ vitæ meæ, & ejus relinquendæ consilio. quod
li-

libenter quidem nunc facerem, nisi quod illa res poterit opportunius, cum tibi visum fuerit, præsenti explicari sermone, quam nunc in breves literas includi. Quanquam mihi in mea causâ, de me dicendi, nullam fidem adhiberi volo, nisi gravissimorum hominum gravissimum testimonium, meam innocentiam, in omnibus meis dictis factisque defenderit. Unum R. S. gravis & integræ vitæ virum, justissima de causâ, omnibus injustis vocibus levium, ut levissime dicam, hominum, obicere possum. Sed illum mei & consilii participem, & fortunæ socium non adfero. *Cumberfordus* vero & *Wilkinsonus* viri tibi de meliori nota multos annos cogniti, in hac re nec falsum fingere, nec verum reticere volunt. itaque si vel hiis testibus non sunt inde omnes illæ derivatæ injuriæ, quibus Aulica me tempestas obruit; unde fructum potius officii delibare, quam offensionis metum haurire debuissim: facile tum patior quidem, & tuam mihi quoque occludi benivolentiam, ex qua & commodiores omnes superioris vitæ meæ rationes dimanarunt, & præclara etiamnum, ad multas insequentibus opportunitates efflorescit spes. Sin aliter, & me acerbè nimis, absque ulla culpa mea, injuriis non *Illustrissimæ Domine meæ*, sed *Oeconomi* illius oppugnatum esse comperies: hoc impetrem abs te, quod sponte dabis, ne te sic auferant vel hominum literæ, vel temporum injuriæ, quin vetus humanitas tua veterem *Aschamum* agnoscat & tueatur. Et hoc eo vehementius contendo, quia nunquam pluris feci me abs te diligi, quam probari: id quod ut perpetuo teneam, omni studio, diligentia & observantia laborabo. Nunc vero in hac deposita & jacente conditione mea, nihil magis me ad aliquam spem excitare potest, quam si post *Regiam Majestatem*, & *Illustrissimam Dominam meam*, cujus gratiam invittissime dimitterem: voluntas, fides, & opera mea, quæ nonnunquam nonnihil tibi probata est, in aliquo loco & numero apud te esse possit. Studium hoc meum certe non reprehendes, cum illud non ab ulla alia re potius quam ab inductione quadam & applicatione propensi, hos multos annos in te animi, proficiatur. Reliqua quæ scribenda mihi fuissent ad te, vel de vita mea interea in Academia commode constituenda; vel in transmarinis studiis duos annos sustentanda, ad quæ perficienda, nonnihil polliceor mihi de tua ope & gratia; vel aliis literis brevi, vel coram sermone opportunius explicabo. *Elandus* noster commendavit tibi juvenem quendam ex nostro Collegio *Henricum Wrightum*, qui, si quid ego judico, tanta ingenii, industria,

con-

constantia, spe in rectissimum studiorum cursum ingressus est; hoc est, tam feliciter *Aristotelem* & *Platonem* cum *Cicerone* conjungit: ut, si qua ratione cœpit, progredietur, dignus sane erit, quem tu & tui simillimi, hoc est, hi qui a Deo studiis fovendis præficiuntur, favore & opibus complectantur. Christus Jesus te diutissime servet incolumen. *Januarii XXVIII. 1550.*

EPIST. XLIV.
ORNATISSIMO VIRO
D. CICELLO.

SI scires, ornatissime *Cicelle*, quomodo in hoc alieno tempore tuo percubuerunt, & frequentissimo omnium sermone, & publica etiam Reipublicæ voce, cum innocentia tuæ singula testimonia, tum de salute tua communia vota: plus sane sinceræ voluptatis ex istis omnium in te studiis, quam meroris ex illis temporum & fortunæ acerbitatibus, haurire deberes. contigit enim tibi soli, quod nemini alteri, ut cum tempora essent tibi maxime difficilia, nunquam hominum in te studia fuerint expeditiora. Et cum hoc consequutus es, invita etiam fortuna, non tantum felicitati tuæ, quantum virtuti tuæ tribuimus: ex qua plus veræ laudis, quam ex illa raræ salutis contigerit. nam dici non potest, quam præcise, universæ Reipublicæ singulæ voces, quibus vox Dei semper fere se permiscet, tribuerunt tibi, quadripartitam illam laudem, quam *Pericli* tribuit *Thucydides*,

† Γνώσις τῶν νόμων ἐρησύνουσι τὴν γυναικίδα,
Φιλότητις εἶναι, & χρημάτων κρείσσον.

Ex qua moderata prudentia tua, & singulari abstinencia, quo major vel laus tibi, vel utilitas innumeris aliis profecta est, tanto mea quidem fortuna infeliciores est, ut cum nemo alius quam ego, vel certiori judicio, tuam semper dignitatem, vel majori gratulatione, tuam nuper salutem prosequutus est, solus tamen a te læsus sim, a quo ceteri sunt mirifice adjuti. Et, quanquam omnia in me inferiora semper fuerunt, quam quæ unquam debuerint promereri ullam partem singularis tuæ benivolentiæ: nunquam tamen credere possum, ut tu, qui aliis spectatam opem attuleris, mihi soli

† *Thucyd. Lib. II. Sect. 60. P. 117. Edit. Oxon.*

202 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

insperatam injuriam faceres. Sed quemadmodum nec tum quidem, illis verbis mihi allatis, ullam fidem adjunxi: sic nunc tantum mihi largior de tua prudentia & æquitate, ut cum causæ meæ judicem neminem recusem, te tamen ante omnes expeterem. & nisi, te judice, superavero, perpetuam & tuam & omnium bonorum offensionem, libenter sustineo. Res longior est, quam ut literarum brevitate terminari possit: opportunius, si modo tibi est otium, & si vis, coram sermone rem tibi explicabo. Precor Deum, ut perpetuæ tibi illæ, & virtutis & fortunæ accessiones fiant, quæ tuæ dignitati, & Reipublicæ expectationi, & meis optatis respondeant. E Collegio Divi Joannis. XV. Febr. 1550.

EPIST. XLV.

ORNATISSIMO VIRO

JOANNI CHECO.

QUAM quotidiana cogitatione magnitudinem beneficiorum tuorum complector, non literis ostendere: sed opinioni tuæ relinquere possum, ornatissime vir. scribendum tamen mihi hoc tempore ad te esse putabam, vel quia vetus noster communis, & certissimus amicus T. F. recta ad te proficisceretur: vel ut significarem, licet ne minimam partem meritorum tuorum re ipsa tibi reponere queam, quo modo tamen tu tibi aliquid a me referri vis, in eo præstando me summopere laboraturum. nempe, ut quæ ratione literarum fundamenta, te auctore, in hoc Collegio nostro jacta sunt: eadem me, quantum possum, adjutore, reliqua perficiatur exædificatio. Et hunc cursum doctrinæ bifariam expedire tu semper judicabas. primum, ut singuli sic in singulis, natura duce, elaborarent: ut universa illa literarum societas, in hac Societate nostra contineretur. deinde ut Christi omnis doctrina, imprimis ex ipsis Scripturarum fontibus libata: vel certe ex his, qui illos proxime attingunt fontes, hausta semper sit: videndumque summa cautione esse, ne quid ex illuvie illa sentinaque Pelagiana, ad hæc inficienda studia derivetur. Verum vix credere vis, prudentissime vir, quantum exarescit hic vigor ille germanæ doctrinæ, qui vel hoc anno præterito maxime effloruerat: & quomodo repressa est illa alacritas, quæ in multis tuis summa spe exorta est. Nunc, minus miror dictum illud tuum sapius mihi inculcatum in Aula, Cantabrigienses *τὴν πᾶσιν ὑπερῆσαν*:
hoc

hoc ego tum eo referebam, quasi ad me excitandum, non ad veritatem ipsam a te esse propositam. Sed hanc rem & Collegii nostri statum universum, F. noster, opinor, fuse tibi explicare potest. hoc tamen dicere possum, nisi res nostræ per te constitutæ, & tuo consilio & auctoritate conquierant: spem tuam de nobis nostroque Collegio, expleri non posse. Nondum obtinui cubiculum tuum. Quo jure, cubiculo potius fraudari, quam stipendio meo debeo, non video: præsertim, cum accersitus sum jussu Domini *Protektoris*. Pecunia amissa, curari multis modis potest: cubiculum autem, commodum præsertim, si in illius possessionem devenit qui ossa sua, ut T. F. solebat loqui, & tabernaculum vitæ suæ, in hoc Collegio defixerit, parari iterum nunquam potest. Præterea, me *Fauceto* conferri non æquissime fero. præsertim, cum tu ipse scis qualem adversarium, & olim *Tailero*, & nuper *Billo* sese intendebat. Tu nunquam probabas eorum levitatem, qui audaciam inimicorum, & obedientiam amicorum, sic compensare volunt. Vale in Christo ornatissime *Chece*.

EPIST. XLVI.
CARISSIMO SUO
RAILTONO.

HUNC juvenem, sine meis ad te literis, *Londinum* proficisci nolui, Carissime *Railtone*: nam ex amicis meis universis, ne unum in Aula, cum plurimi mihi sunt, habeo, ad quem, vel majori studio, vel justiori de causâ, scribere debeam, quam ad te. versatur enim, semperque versabitur ob oculos meos, & magnum beneficium tuum in me adjuvando, & major benivolentia tua in me tam amice suscipiendo. Nec mirari debes, si existimem magnitudinem beneficii tui, superatam esse opportunitate benivolentiæ tuæ. nam beneficium a quovis accipere; & populare & quotidianum quiddam est: uti autem benivolentia, opera, consilio, gratia, & auctoritate talis viri, qualis tu es; raræ certe propeque divinæ felicitatis est. Et hic fructus benivolentiæ tuæ, qui singularis mihi fuit ad usum meum, eo gravior ad animi jucunditatem, & eo paratior ad memoriæ diuturnitatem existit, quod abs te profectus sit: qui virtutis opinione, non mercedis ullius expectatione adductus, voluptatem potius ex officio capiendam, quam

utilitatem ex beneficio fœnerandam esse judicas. Cujus instituti laudem in aliis tuendis, tuere tu perpetuo: perpetuaque desige in memoria, præstantem illam Ciceronis sententiam, qui putat, *Nullum nec opum, nec gratia, nec dignitatis fructum, vel uberiores ad usum, vel ampliores ad laudem, posse existere quam is est, qui in aliorum transfertur & collocatur commoditatem.* Neque hoc, quasi novum beneficium aucupans scribo: sed ut intelligas, quanti viri judicio, hujus facti tui institutum comprobetur. Vides, Ornatissime Railtone, ut inanibus literis meis, certa benivolentiæ tuæ ratio, compensata est: nam, cum par in referenda gratia tibi esse non potui, studium tamen & voluntatem non deesse mihi, his literis, ut declararem, laboravi. Quod consilium meum, si non displicuisse tibi vel uno verbo significes, literarum crebritate te posthac sum defatigaturus. Vale in Christo.

EPIST. XLVII.

NOBILISSIMO VIRO

D. MOUNTJOIO.

CUM proxime Cantabrigiæ Dominus Joannes Redmannus esset, Nobilissime vir, & tum mecum coram sermone, & nuper literis vehementer agebat, ut me totum, & omnes vitæ meæ rationes, ad te, vel in Aula tibi ut servirem, vel domi ut filium tuum instituerem, honesta sane conditione deferrem. De qua re, cum diu multumque cogitarem, & viderem meipsum, qui aliquot annos otio me literarum dedidisset, ab Aulæ negotio, & rerum tumultu nonnihil abhorrere; & libertatis suavitatem, qua jamdiu fruebar, a serviendo me libenter velle abstinere: nec ad filium tuum instituendum, quantum vel prudentia tua a me expectat, vel aliorum benivolentia de me prædicat, vel talis muneris susceptio postulat, tantum a me posse exhiberi; tamen, & tanti viri hortatu, multum commovebar, & literatissimæ Mountjoia familiae nomine atque celebritate plurimum alliciebar. Revera enim censebam, me non ab otio in negotium, non a literis in Aulam, non a libertatis fructu & suavitatem, ad gravem serviendi usum ac molestiam: sed ad illud Musarum domicilium ac familiam vocari, cui præter unam in Italia Medicam, in omni seculorum, &

vetustatis memoria, parem aut similem non invenies. In qua re, eo major præ ceteris omnibus laus tua est, quo plurimi familiam suam, & literarum studiis fundatam, & eruditionis splendore illustratam esse voluerunt, ut pater tuus: sed per pauci sunt, qui hujusmodi literarum quasi hæreditatem sibi relictam, vel multis vigiliis gravibusque studiis suis retentam & conservatam coluerunt, vel magno accessionis cumulo amplificatam adauxerunt, quod tibi, cum non multis aliis, commune est. Verum qui eandem tam sancte & integre conservatam, tam omnibus modis auctam & cumulatam, liberis, & sic omni posteritati propagare studuerunt: nulli fere post natos homines fuerunt, & dubium, an deinceps posthac futuri sint, quos tu tam gloriose laudis socios & consortes merito potes habere. Hæc res, clarissime vir, omne meum studium, & vitæ rationes, ad tuæ voluntati obsequendum adduxisset: nisi Reverendissimus Pater Dominus *Eboracensis*, biennio abhinc, omnem meam fidem & observantiam maximis suis beneficiis, sibi divinctam obstrinxisset. Quamobrem si ulla alia res sit, in qua tenuitas nostra usui tibi esse possit, nec lubentiore animo, nec paratiore studio quemquam id effecturum invenies. Per literas ergo te rogo, quas tu sic quotidie ornas, Ornatissime vir, ut illam voluntatem, quam de me aliorum prædicatione concepisti, eam perpetuo integram, tua bonitate mihi conservatam esse velis. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XLVIII.

ORNATISSIMO VIRO. D.

JOANNI REDMANNO.

Litteræ tuæ, Ornatissime vir, quas mihi abs te nuper *G. Hodgeffonus* attulit, mirifica me quadam voluptate affecerunt. nam, præterquam quod temporis illius, cum nos inter nos quotidiana familiaritate conjunctissimi essemus, per jucundam mihi memoriam renovabant: singularem præterea illam benivolentiæ tuæ voluntatem, qua me a puero unice semper es complexus, nec ulla vel temporis iniquitate mutatam, nec locorum intervallo diminutam, sed retentam animo tuo, & amantissime conservatam esse, grave inprimis & eximium testimonium dabant. Quod benivolentiæ tuæ erga me studium dimittere, eo gravius & acerbius semper
 esse

204 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

utilitatem ex beneficio scenerandam esse judicas. Cujus instituti laudem in aliis tuendis, tuere tu perpetuo: perpetuaque desige in memoria, præstantem illam *Ciceronis* sententiam, qui putat, *Nullum nec opum, nec gratiæ, nec dignitatis fructum, vel uberiores ad usum, vel ampliores ad laudem, posse existere quam is est, qui in aliorum transfertur & collocatur commoditatem.* Neque hoc, quasi novum beneficium aucupans scribo: sed ut intelligas, quanti viri judicio, hujus facti tui institutum comprobetur. Vides, *Ornatissime Roilstone*, ut inanibus literis meis, certa benivolentiæ tuæ ratio, compensata est: nam, cum par in referenda gratia tibi esse non potui, studium tamen & voluntatem non deesse mihi, his literis, ut declararem, laboravi. Quod consilium meum, si non displicuisse tibi vel uno verbo significes, literarum crebritate te posthac sum defatigaturus. Vale in Christo.

EPIST. XLVII.

NOBILISSIMO VIRO

D. MOUNTJOIO.

CUM proxime *Cantabrigiæ* Dominus *Joannes Redmannus* esset, Nobilissime vir, & tum mecum coram sermone, & nuper literis vehementer agebat, ut me totum, & omnes vitæ meæ rationes, ad te, vel in Aula tibi ut servirem, vel domi ut filium tuum instituerem, honesta sane conditione deferrem. De qua re, cum diu multumque cogitarem, & viderem meipsum, qui aliquot annos otio me literarum dedidisset, ab Aulæ negotio, & rerum tumultu nonnihil abhorrere; & libertatis suavitatem, qua jamdiu fruebar, a serviendo me libenter velle abstinere: nec ad filium tuum instituendum, quantum vel prudentia tua a me expectat, vel aliorum benivolentia de me prædicat, vel talis muneris susceptio postulat, tantum a me posse exhiberi; tamen, & tanti viri hortatu, multum commovebar, & literatissimæ *Mountjoie* familiæ nomine atque celebritate plurimum alliciebar. Revera enim censebam, me non ab otio in negotium, non a literis in Aulam, non a libertatis fructu & suavitatem, ad gravem serviendi usum ac molestiam: sed ad illud Musarum domicilium ac familiam vocari, cui præter unam in *Italia Medicam*, in omni seculorum, &

vetustatis memoria, parem aut similem non invenies. In qua re, eo major præ ceteris omnibus laus tua est, quo plurimi familiam suam, & literarum studiis fundatam, & eruditionis splendore illustratam esse voluerunt, ut pater tuus: sed per pauci sunt, qui hujusmodi literarum quasi hæreditatem sibi relictam, vel multis vigiliis gravibusque studiis suis retentam & conservatam coluerunt, vel magno accessionis cumulo amplificatam adauxerunt, quod tibi, cum non multis aliis, commune est. Verum qui eandem tam sancte & integre conservatam, tam omnibus modis auctam & cumulatam, liberis, & sic omni posteritati propagare studuerunt: nulli fere post natos homines fuerunt, & dubium, an deinceps posthac futuri sint, quos tu tam gloriosæ laudis focios & consortes merito potes habere. Hæc res, clarissime vir, omne meum studium, & vitæ rationes, ad tuæ voluntati obsequendum adduxisset: nisi Reverendissimus Pater Dominus *Eboracensis*, biennio abhinc, omnem meam fidem & observantiam maximis suis beneficiis, sibi divinctam obstrinxisset. Quamobrem si ulla alia res sit, in qua tenuitas nostra usui tibi esse possit, nec lubentiore animo, nec paratiore studio quemquam id effecturum invenies. Per literas ergo te rogo, quas tu sic quotidie ornas, Ornatissime vir, ut illam voluntatem, quam de me aliorum prædicatione concepisti, eam perpetuo integram, tua bonitate mihi conservatam esse velis. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XLVIII.

ORNATISSIMO VIRO. D.

JOANNI REDMANNO.

Litteræ tuæ, Ornatissime vir, quas mihi abs te nuper *G. Hodgeson* attulit, mirifica me quadam voluptate affecerunt. nam, præterquam quod temporis illius, cum nos inter nos quotidiana familiaritate conjunctissimi essemus, per jucundam mihi memoriam renovabant: singularem præterea illam benivolentiæ tuæ voluntatem, qua me a puero unice semper es complexus, nec ulla vel temporis iniquitate mutata, nec locorum intervallo diminutam, sed retentam animo tuo, & amantissime conservatam esse, grave inprimis & eximium testimonium dabant. Quod benivolentiæ tuæ erga me studium dimittere, eo gravius & acerbius semper esse

esse duxi: quo idem literarum & virtutis nomine susceptum, & iudicio potius ac voluntate, quam ulla necessitate profectum esse perpetuo intellexi. Et profecto cum in proximum hoc triennium me cogitatione refero, in quo aliqua, ut aliqui putabant, voluntatum nostrarum separatio, nulla animorum nostrorum, ut nos scimus, distractio fuerat: & cum in causas singulas, quamobrem homines ita cogitarent, diligenter intueor, eas omnes opinione, quam reipsa, majores esse video. Nam, quamvis, quod summum & solum fuit, in sociorum nostrorum electionibus, a te, & tua voluntate discrepabam, ego tamen, vel tum quidem, in eandem tecum rem, eodem animo, licet dispari studio, incumbabam: uterque enim pupillos suos juvandi studio commotus, ad eundem consiliorum effectum contendebamus. Quare, si aliqua hujus rei culpa ego teneri videor, tu ipse, pro nostro amore, & prudenti facilitate tua, libere loquar, omnino ab ea liberari, & longissime abesse non potes. nisi fortasse, te, pro tuis omni contentione laborasse, me omnem meorum curam, tutelam, ac fidem abjecisse, æquum esse videatur. Cum ego potius censeo, eo me majori studio debuisse illam tum mihi oblatam pupillos meos juvandi occasionem & facultatem urgere: quo tu quotidie ad ornandum tuos longe majorem, ego vero ad tuendum meos, haud unquam post id temporis consimilem nancisci potuerim. Atque quod ad *Joannem Checum* attinet, quantum tu a me, in ea causa ut facerem, vel *Cantabrigia*, vel cum essem apud *te Londini* rogabas: tantum omni opera, diligentia atque fide navavi & perfeci. nam, non ut majorem ad victum affluentiam inde caperet, sed ut aptiorem ad studium opportunitatem ibi haberet, te velle illum in nostrum Collegium cooptari, ipse tu mihi dicebas. Quam rem, ut in primis potui, curavi. ita in eorum sententia nunquam fui, sed ab ea longissime abesse cupio, qui putant, quod pro uno facias, pro nihilo esse habendum, nisi contra alterum inopem & honestam te intendas gravem adversarium. Invitus sane facio, optime *Redmanne*, ut ullam, vel horum temporum memoriam renovem, vel cicatricem dolorum meorum acerbitate obductam refricem: eo tamen lubentius hoc apud te facio, quoniam si te novi, si tu hiis turbis affuisses, & minus ego ab aliis tua moderatione læsus fuisset, & ea vulnera quæ excipiebam, maturo prudentis ingenii tui remedio facilius multo curassem. Nam, ut domesticas injurias præteream, & gravissimas repulsarum acerbitates, quibus hæc me pene tempora conficiebant, ut lenissimis verbis in tanta

re utar, hoc tamen minime ferendum est, eo usque prurum-
pere hominum alios lædendi libidinem, ut non satis esse duce-
rent domesticam meam tenuitatem ad desperationem usque
affligere, nisi omnem de me, apud multos præclaros viros
positam æstimationem præcidere conarentur. In quam rem
ita sedulo nonnulli, tantisque opibus incumbabant: ut
nulla unquam cuiquam homini, mei temporis, loci, &
conditionis, facta sit injuria, vel acerbior ad calamitatem,
vel gravior ad existimationem, quam hæc facta fuerit mihi.
Verum, quod ex animo, optime *Redmanne*, loquor, si quem-
admodum omnem illatæ mihi injuriæ recordationem, jam
diu, non solum mitigavit dies, sed totam oblivione con-
trivit; ita mutatas aliorum voluntates redemisset dies, &
violatam existimationem, in integrum mihi restituisset:
haud unquam vel ejus memoriam refricuisssem, vel tam ge-
mentes cogitationes meas apud te, hoc tempore deposuisssem.
Vehementer tamen lætor, hanc ad te scribendi mihi oblatam
esse occasionem, libenterque facio, ut hæc apud te effundam,
quoniam amorem tuum erga me, plus & vetustatis &
virium habere spero, & moderationem tuam, vel in gra-
vissimis injuriis, placabiliorem esse scio, quam ut, cum in
toto hoc negotio, nulla mea certe præcipua culpa fuerat,
ulla gravis & singularis offensio, in animo tuo resideat.
Quamobrem te rogo, Optime vir, per vetustatem amoris
nostri, per pias omnes & intimas necessitudines, quæ mihi
tecum unquam intercessere: ut veteris potius tuæ de me,
non meo merito, sed benivolentia tua conceptæ opinionis,
quam ullius, non culpa mea, sed aliorum malivolentia re-
cens excogitatæ offensiois, cursum liberiores & expedi-
tiores esse velis. quam rem a te pariter, & ab eximio
viro, quem mihi semper ad colendum, & observandum
proposui, *D. N.* exoratam esse cupio. Sed de his rebus,
si tu ita voles, coram opportunius nos inter nos communi-
cabitur. Nunc venio ad literas tuas. quibus tu me in
Aulam, ut Domino *Mountjoio* servirem, & filium ejus literis
instituerem, non pessima conditione accersis. Atque ut
breviter ad singula respondeam. non tantum mihi placuisset,
ad longe amplius vivendi munus vocari: quantum nunc
lætor, me a te ad hoc, etiamsi multo esset tenuius, requiri.
Verum mihi, & omnes mei ipsius, & vitæ meæ rationes
consideranti, & eas difficultates in quas hujus muneris sus-
ceprio conjiceret, prospicienti: non tot ad alliciendum
invitationes propositæ, quot ad absterrendum avocati-
ones objectæ esse videntur. Nam vitæ genus commutare,
&

208 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

& teipsum quasi quodammodo retexere, ut opus magnum arduumque est: ita, ab omni vel periculi metu, vel doloris sensu vacuum esse non potest. Quamobrem, cum ego me hos aliquot annos in literarum studia, si non maximo cum fructu, non minima tamen cum voluptate abdidierim: & nunc a tam placido portu, in eas fluctuum procellas me ipsum abducerem; nec a magna doloris acerbitate, propter veteris otii mei & tranquillitatis recordationem; nec a summo periculi metu & discrimine, propter insolentem quandam tantarum rerum imperitiam abesse diu potuerim. Præterea, cum in tanta quiete, & in hac, ut ita dicam, vivendi planitie, nondum adolescentiæ meæ gressus, vel mediocriter confirmatos habuerim: quomodo quæso in tam præcipiti Aulæ lubrico, absque gravi & periculosa prolapsione constiterim? Itaque, siue otii mei fructu, quo carerem, delectatus: siue gravioris alicujus casus metu, in quem inciderem, avocatus: ab Aula hoc certe tempore, & ea conditione nonnihil abhorreo. Dominus *Mountjoius*, quamvis a literis, ut opinor, alienus non sit, optimo patris exemplo nonnihil incitatus: ad alias tamen res vereor magis proclivis ne sit, adolescentiæ fervore, & Aulæ quasi aucupio & tendiculis prolectatus. Nec me fugit, quam esse solent omnes Aulici ad pollicendum largi & prolixi, ad præstandum tamen tenaces & restricti. Quid, quod nec animi aut ingenii ornamenta, quæ in me sunt perexigua, ita ullo judicio æstimant: quemadmodum corporis vires ac præsidia, quæ in me sunt prorsus nulla, ad tempus desiderant. Quod mones, ut hanc conditionem, ad quam Dominus *Mountjoius* me invitat, aliquot mensibus experirer, & si arrideret, amplecterer: sin minus, ad Collegium redirem, quod interim mihi salvum esset; amanter quidem facis, illud tamen consilium haud mihi sequendum esse duco. nam si ita facerem, vel temeritatis in suscipiendo, quod præstare non potuerim, vel perfidiæ in deferendo, ut fama esset, cui me addiderim: vel levitatis, & inconstantis vivendi rationis, quam sic indies commutarem; insignem quandam notam, gravemque reprehensionem apud illos quibus hoc consilium non satis esset explicatum, sustinerem. ad docendum pueros Grammaticam quam primoribus labiis, vix fatis ad usum meum degustavi, non perfecte pleneque, ut alios cumulate instituerem edidici: nec re ipsa habilis aut accommodatus existo, & ab eo munere quodam animi mei judicio, vehementer abhorreo. Stipendium, quamvis exiguum, non contemno: namque ipse jam diu fatis usu obdurui, ad quantumvis

tentuem & jacentem fortunam excipiendam. & animus meus, nec hoc dictum arroganter putari velim, nunquam nimis vehementi cupiditate exarsit, aut ferebatur, ad præcipuam aliquam & affluentem fortunam concupiscendam. Quamobrem, cum aditus homini meæ ætatis, & loci, ad Aulam vix satis patet tutus, & domum eo consilio regressus non admodum dabitur honestus, & ego ipse ad tale munus nullo modo habilis sum aut aptus, & hac mea mediocri fortuna facile sum contentus. Dominum *Mountjoium* æquo animo laturum spero, si voluntati ejus hac in parte satisfacere non queo. Verum, ut hæc omnia mihi essent solutissima; alia re, istis omnibus longe majori, ab hujus muneris susceptione excluderer. Reverendissimo enim *Eboracensi*, omne meum studium jampridem, observantiam, & officii rationes deferebam. quo Præsule, nec ad res meas adaugendas magis munificum, nec quicum otium literarum amplexer magis opportunum quenquam querendum mihi esse duco. cui literas, quas ad eum scribo ut tu tradas, optime vir, vehementer es mihi rogandus. Quod eo impensius a te efflagito, quo magis timeo, ne de ea voluntate, quam in me sponte sua propensissimam contulit, aliorum iniqua perversitas, hac temporum iniquitate, nonnihil detraxerit. nam neque ullus est tam longinquus locus, quo eo non pervasit, *βλαῖσιν* enim sunt *πρόδικες*, ut ait in *Antigone Sophocles*. nec ullum pectus tam sanctum atque integrum, quod ea non attentavit. Nec eo ista dico, quasi conscius mihi sim, aliquid a me commissum esse & designatum, qua animus ejus a me ullo modo sit abalienatus. nam, nisi *Setonus* & *Watsonus* studiorum & vitæ meæ rationis, si requirantur, testimonium dederint honestum, non amplius ego te rogabo, in meam gratiam, ut ab ore tuo verbum exeat unum. Hoc tamen te non celabo. Proximo anno, ut tu scis, verti * *Commentarios Græcos* in epistolam ad *Titum*, quos, quasi observantiæ meæ significationem, Reverendissimo *Eboracensi* offerendos esse duxi. Cum ad ades ejus accesserim, nec in conspectum ejus, quem tum in lecto gravitas valetudinis detinuerat, venerim, librum ei tradendum *Galfrido Læo* fratri ejus committebam. Tradidit, perlegit: in illo, quod eum offenderat, invenit: librum remisit non sine munere, ut locum excuterem, locus hic fuit: † *Μὴν γυναικὸς ἀνδρ, αὐτῷ, φρεν, εἰδίτω*
μαίη μὴν τὸς ἑ γοῖα βδελυσομένης, αἰρητικὸς ἐπιστρεφὼν ὡς

* *Impressi sunt hii Commentarii, una cum Apologia pro Cæna Domnica, & Themat. Theologic. Lond. An. 1587.*

† *Epist. ad Tit. c. 1. v. 6.*

210 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

δαυαρδίου καὶ γαίης ἱεροκλήος πρὸς αὐτοῦ. Domum reversus,
Chrysostomum, ex quo hos commentarios *Oecumenius* magnam
 partem excerpfit, inspexi; locum inde mutuatum esse facile
 intellexi. *Græcus Chrysostomus* non erat ad manum, quæso
 excute tu locum. Et puto ego multa, nascente *Ecclesia*,
 necessitate quadam fuisse permiffa, quæ cum ea adoleverit,
 & quasi ætate grandior facta fuerit, prudentum magistra-
 tum consiliis sint resciffa. Et hoc totum illud est, quod te ce-
 lare nolui. Quam ergo vel *Reverendissimo Patri* de me suspici-
 onem, vel tibi de toto negotio cogitationem hæc res movere
 potest, plane non video. hoc scio, me tantum de ulla re
 quæ non esset integra aut orthodoxa, tum cum eum librum
 verti, cogitasse, quantum quid in *Utopia* ageretur, eodem
 tempore cogitavi. Quamobrem ut fidei & observantiæ
 meæ, quam orhmem jampridem ad eum detuli, & ad ejus
 solius usum atque voluntatem hætenus conservavi, aliqua
 ratio constet; utque sciet quam gravi animo ferrem, gratiam
 ejus mihi collectam, cujusvis rei spe, vel hominis favore,
 effundere, & dimittere; a te per omnia sanctioris nostræ
 necessitudinis vincula quæso, ut, si aliquid de ejus animo
 erga me, extra meam manifestam culpam detrahatur, id tui
 de me judicii testimonio in integrum mihi restituarur.
 Tantum enim apud eum opinionis tuæ testimonium ha-
 biturum est, ut non dubitem quin novus quidem ac
 singularis gratiæ cumulus, ad priorem ejus voluntatem,
 vel levi tua commendatione, mihi accessurus sit. id quod si
 feceris, nec mihi, vitæque meæ rationibus gratius & com-
 modius: nec tibi, veterique mori & perpetuæ consuetudini
 tuæ proprius & conjunctius quicquam excogitare potes. Cum
 hoc facies, vides quantum mihi de tua bonitate polliceor,
 etiam adhuc aliud mihi rogandus es ut facias: nempe, ut
 cum *Galfrido Læo* vel qui familiæ *Reverendissimi Patris* pro-
 curationi præsit, agas, ut eam pecuniam, quam mihi *Reve-
 rendissimus Pater* quotannis, ad studia literarum sustentanda
 suppeditat, per te mihi mittat. Summa est quadraginta Solido-
 rum. viginti enim ad festum *Michaelis* præteritum debebantur,
 & tantum hoc tempore recepturus sum: ita enim pecuniam
 solvendam esse constituit ipse Dominus *Eboracensis*. At vero,
 si hoc annum stipendium, in aliquam *Præbendam*, quam
 vocant, vel infimi prætii & æstimationis, licet maximum
 quiddam ad retinendum una cum Collegio mea *Lectio Gratiæ*
 mihi permittat, opera tua, & ejus munificentia commu-
 taretur, nec tibi ad faciendum mea causâ majus, nec illi ad
 tribuendum tua petitione facilius, nec mihi, quod vel a te

requiram, vel ab eo sperem, optabilius possit inveniri. Et hæc hætenus. Nunc vero, ornatissime vir, si tu me interrogares, utinam tam tibi non esset molestum quam mihi est perjucundum, tecum literis colloqui; quam mihi vivendi rationem, & studiorum meorum exitum proposuerim, ad quem potissimum omnes curæ & cogitationes meæ sunt evigilaturæ. ingenue responderem, Verbi Dei cognitionem, *Platonis, Aristotelis, Ciceronisque* lectione, quasi ministra & ancilla comitatam: & eum finem mihi esse propositum, ad quem reliquum vitæ meæ cursum, Dei voluntate, intendam atque dirigam. Verum, si optio mihi daretur, & facultas a Domino *Eboracensi* concederetur, & fortunarum nostrarum tenuitas pateretur, nihil prius optarem, quam ut aliquem præclarum virum, qui a Regia Majestate ad exterarum nationes legaretur, aliquot annos comitarer. Nam, ut confido, me posse in hujusmodi munere non ineptissime versari, sive *αὐτὸς ὁ συμφιλολογεῖν*: sive cum res exigeret, ut literæ domum mitterentur, cum vir ille magnitudine negotiorum distraheretur, ad illum laborem aliqua ex parte minuendum. ita plane existimo, talem vivendi ad tempus rationem, priori meo proposito, nequaquam adversari. Tu fortassis hanc cogitationem vanam & inanem esse, & quasi quoddam adolescentiæ meæ somnium judicabis: sed ut ut est, cum hoc consilium meum cum labore & periculo conjunctum sit, quæ duæ res, vitiorum omnium exterminatrices esse solent: cumque nihil longius unquam in optatis meis habui, nisi vehementer tibi displiceat, vehementer te rogo, ut hujus voti, cum opportunitas id efficiendi tibi dabitur, me quod potes, compotem facias. Audivi, quod post rescivi, ultimo anno operam meam ad librum quem *R. M.* obtulisti transcribendum pergratam esse potuisse. Doleo profecto, non tam eam mihi occasionem tibi gratum faciendi ita male cecidisse, quam te cogitare aliquod meum officium tibi esse ad requirendum commodum, quod idem ad præstandum tibi, non sit mihi perjucundum. Quamobrem, si vis ut intelligam me a te amari, cum aliquod opus tuum quod non nimis longum erit, operam meam postulabit, tantum, quantum cupis, de me tibi pollicere: nam si quanta est in me id faciendi voluntas, tanta idem efficiendi in me esset facultas, haud profecto quemquam, qui illud munus vel alacrius susciperet, vel ornatus expoliret, invenires. Nec est quod lubentius facerem, quam ut aliquot dies apud te ponerem. quæ res non tantum tibi usus & opportunitatis ad ullam commoditatem, quantum

212 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

mihi fructus & jucunditatis ad veteris consuetudinis nostræ renovationem asportaret. Vides quam molesta epistola literas tuas compensavi. si scirem tibi illam non nimis displicere, sæpius ad te scriberem. Gratissimum mihi faceres, si de hiis rebus tribus verbis, vel per *Christophersonum* nostrum, vel per quemcunque vis, scriberes. nam nihil mihi literarum tuarum sermone jucundius. Vale.

EPIST. XLIX.

JOANNI CHECO.

S.P. in Christo Jesu. Ornatissime *Chece*, proxima hebdomada ad te per *Wilsonum*, aut *Joannem Christophersonum* scripsissem, si non eodem tempore ad Dominum *Eboracensem*, Dominum *Mountjoium*, & *Joannem Redmannum*, qui ad me prius, ut Domino *Mountjoio* servirem, scripserat, literas, dedissem. Nosti me aliquando tecum, de itinere communicasse, quod *Londinum* ante *Pascha* facerem: quod facere nullo modo possum, absque eo libro, quem e *Græco Chrysostomo* convertendum in manus sumpsi. Te ergo rogo, per amicitiam nostram, ut librum *Græcum* quam celerrime remittas, vel per *Christophersonum*, vel per alium, qui brevi sit reverfurus. Hæc scribit ad te ornatissime *Chece*, *Aschamus* tuus, lachrymis & gemitibus confectissimus. qui paulo antequam has literas scripsi, patrem meum, virum prudentissimum, e terris ad Christum commigrasse, longe certior quam infirmitas mea cupit, factus sum. Et cum hoc solum ad maximum dolorem acerbissimum esset, huic tamen accedit aliter longe gravissimus cumulus. nam carissimæ matris meæ salutem, quantum ad hanc vitam pertinet, omnes amici mei in desperatissimis habent. O durum fatum! Quod primum fratrem mihi talem abstulit, qualem non familia nostra, sed vix unquam *Anglia* tulit: & nunc simul ambos parentes meos, ne non satis calamitate & undis lachrymarum obruar. Quam hoc acerbum sit, tu ipse intelligis, mihi præsertim homini, ut scis, animo etiam in levioribus rebus, valde fracto & humili. Quid gravius, quid tristius, quam utroque parente simul orbari? O me infelicem, qui tuo nunc sermone & colloquio, solatio mihi desideratissimo privor! Utinam adesses, mi *Chece*, ut lachrymas meas apud te effunderem, ut gemitus & suspiria mea, in prudentissimo & suavissimo consilio tuo deponerem.

Ve.

Verum ita non conficior dolore, ut mei ipsius qui sum, & Dei bonitatis erga illos quanta fuerat, & ad quam decursam & exactam ætatem eos perduxerat, obliviscar. novi enim hanc esse viam universæ carnis; novi etiam, quod me unice consolatur, hujus vitæ exitum melioris vitæ ingressiorem esse, & hæc spes mea posita est in sinu meo. Meministi, ut opinor, mi *Chece*, me literas a Patre meo paulo ante Christi natalem diem, & eas heu extremas excepi! accepisse: quibus me monuit Pater, & quasi quodam benedictionis sacramento me obstrinxit, ut quam mox relicta *Cantabrigia*, ad aliquod honeste vivendi genus me conferrem. nos enim irritare in nos contentionibus nostris gravissimam iram & offensam Dei. quantum hæc res me tum commovebat, tibi, nisi fallor, impartiebar. Ea nunc in animo meo ita renovata est, & nocte dieque mihi ita in perpetuis cogitationibus meis versatur, ut nullum dictum *Esaiæ*, *Joannis* vel *Pauli*, vel fixius mihi possit inhærescere, vel majus pondus auctoritatis apud me habere. An aliquid monitione patris, ad sequendum gravius? *patris magis* ~~magis~~ cecinit prudentissimus *Gregorius Nazianzenus*. An aliquid ultima patris voluntate, & extremo testamento, ad religiosissime conservandum sanctius? nam has ego extremas literas, hanc etiam extremam vocem excipiebam. An hoc, mihi leviter imperabat? An non eo tempore, quo anima ejus jam brevi tempore ad Christum evolutura, de Christo, & quæ ad Christum pertinebant, philosophata est? Cum ego ergo tanto paternæ monitionis sacramento obstrictus sum, nihil prius habeo, ornatissime *Chece*, quam ut te in visceribus Jesu Christi rogem: ut quemadmodum tu semper, cujus ego rei locupletissimus testis sum, ex quo primum ulla familiaritas inter nos intercessit, te ipsum ad omnes res honestas persequendas, non ad ullas vel minimas contentiones fuscitandas, ducem præbueris: ita alias omnibus, vel hiis qui in te iniquissimis fuerint animis, ad tranquillitatem inter nos omnes constituendam, te auctorem principem præbeas. Nam, quemadmodum illud erat ad æquitatis tuæ laudem præclarissimum: ita hoc erit & ad prudentiæ tuæ commendationem, & omnium nostrorum utilitatem perpetuum & immortale monumentum. Et quamvis *Ethnici* quidam honestum bellum inhonestæ paci præferant, licet neque id *Ciceroni* placeat, tamen vereor ut possint, nobis Christianis, nobis, inquam, quos idem literarum, virtutis, & honestatis studium, in unum domicilium conclusit, quos arctior quædam necessitudo conjunxit, quos tanta literarum, & Dei voluntatis

214 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

tatis cognitio instruxit, satis esse justæ causæ, ut sic nonnunquam excandescere, sic semper in diversa studia distrahi, ullo modo liceat. Et hic puto singulis nobis usurpandum illum *Psalmi* versum, *Nec declines, Domine, cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* Si pax nobis & animorum conjunctio in integrum restituta fuerit, tum satis me reliquisse *Cantabrigiam*, juxta patris monitionem, hoc est, e tanta dissensionis confusione liberatum esse putabo. sin minus, quod omen obruat Deus, suavissimæ familiaritati tuæ totum me dedam, & omnibus reipsa placere, nemini vel verbo displicere conabor. si neque hoc bene successerit, ab *Academia*, quam primum potuero, discedam. Has literas sic miseræ, ut vides, & fere flentes, & ab omni sensu præterquam doloris vacuas, ingemiscens admodum cogitatio mea vix inter lachrymas meas mihi expressit. nihil sermone literarum tuarum ad solatium, & doloris levationem potest esse exoptatus. Saluta quæso officiosissime *Henricum Cumberfordum* nostrum. *Jesus Christus, &c.*

EPIST. L.

GEORGIO DAIO
CICESTRENSIS ECCLESIE
PRÆSULI DIGNISSIMO.

CUM tu hiis proximis diebus, ornatissime Præsul, *Cantabrigiam* venisses, & congratulatione omnium, consalutatione plurimorum, quibus tecum necessitudo ulla aut notitia intercessit, exceptus fuisses: vix dici potest, quanto nos & consalutandi desiderio, & animi nostri ac voluntatis erga Dominationem tuam declarandi studio exarsimus. Quod eo lubentius fecimus, quoniam multum diuque pertinuimus, ne aliqua animi tui facta esset offensa illorum temporum iniquitate, quibus nos tum, sive consilio, propter imperitiam, sive judicio, propter ætatem, temere nosmetipsos dedebamus. Fuit tamen quod me semper unice consolabatur, cum ego nunquam existimarem, tantum adolescentiæ meæ temeritatem ad offendendum, quantum prudentiæ tuæ moderationem, & benivolentiæ erga me veritatem, ad ignocendum valere potuisse. Neque profecto nunc committerem, Optime Præsul, ut horum temporum recordatione, cicatricem imprudenti facto meo jampridem ob-

obductam refricarem, nisi totam hanc culpam adolescentiæ meæ fervori esse tributam, omnemque ejus memoriam semper iterna quadam oblivione deletam, ac penitus extinctam esse putarem. Itaque cum hanc meam cogitationem tibi hoc tempore significare studerem, & quod munusculum de more tibi esset offerendum circumspicerem, ego *Isocratis* mei sententiam libenter sequutus, non ex hiis rebus, quarum tu abundares copia, ego laborarem inopia, mihi aliquid selegi: sed tale quiddam, quod cum esset mihi adtribuendum apertissimum, & tibi etiam ad recipiendum, non omnino esset injucundum. Hunc ergo *Psalmum* jam fere ante annum, cum *Turcia, Hungaria* immineret, ad studiosorum nostrorum rationem, in modos senarios illigatum, eo quo soles vultu, accipias; quo nihil mihi gratius aut optabilius possit evenire. Deus Dominationem tuam diutissime servet incolumem.

EPIST. LI.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI, AC DOMINO, DOMINO,
THOMÆ CANTUARIENSI
ARCHIEPISCOPO, LITERARUM
PATRONO MAXIMO.

NEC tibi novum literas ab obscuris & ignotis hominibus accipere: nec homini mei loci insolens & inauditum esse potest, ad tantum virum libenter velle scribere, ornatissime Præsul. nam dum in te tantum emineat bonitatis & eluceat, ad quemvis provocandum; & nobis, qui nosmetipsi literarum studiis dederimus, tot monumenta suppetant ad excitandum; dum alter rerum inopia urgeatur, alter studio sese venditandi efferatur; singuli singulis, & una aliqua certe causa, fere omnes; vel necessario compulsi, vel sponte sua adducti, ad id faciendum fuerint; literas profecto nec tibi accipiendi occasio, nec nobis scribendi opportunitas unquam deesse potest. Novum ergo non tibi usu recipiendi, sed novum fortasse more scribendi, novus homo a te postulo, eruditissime Præsul. quod veteri tamen, non novo aliquo modo ut accipias, omnem veterem humanitatem tuam vehementer rogo. Rogo autem, non opes tuas, aut quicquid illius generis sit: sed opem tantum tuam & aliquam

quam gratiæ & auctoritatis tuæ partem. quæ & tibi erit ad tribuendum facilis atque prompta, & eadem mihi ad capiendum optata admodum erit & jucunda. Verum, si quis sim, & quid petam, scire aves, is sum profecto, quem fortuna tenuem & obscurum: Sedes *Cantabrigiensem*, institutum vitæ, perpetuum literarum cultorem; natura imbecillum, valetudo melancholicum reddit. Sed quorsum hæc pertinent? dicis. Ut scias, cum Dei inprimis proviso, amicorum aliquid cura, nonnihil mea me voluntas, omnem ut ætatem meam in literarum studio contererem, commovisset, atque in ipsam studiorum viam non infeliciter ingressus fuisset: ecce tibi partim otiosum hoc literarum studium, & vitæ institutum quod sequor; partim situs loci, & calii intemperies, in qua vivo; partim imbecillitas naturæ, & febris quartanæ vis qua non paucos menses gravissime jactabar, ita omnes salutis meæ, & salubrioris sanitatis rationes, vel urgent hæc singula vel opprimunt universa; ut eum cursum, quem in literarum studio conficere instituerim, nec constanter ad laudem, nec diligenter ad usum, diu tenere potuero. Itaque cum nec meæ me fortunæ sinant, hoc solum, sedis mutatione vertere, nec mea voluntas, & animi inductio gestiant vitæ institutum relinquere, nec curatio ulla possit naturæ imbecillitatem corrigere, nec tempus adhuc voluit amissas vires restituere, vel colluviem illam faciemque melancholiæ, & reliquias quartanæ febris ejicere: & cum me contra, ab optimo remedio victusque ratione excludunt, partim constitutiones humanæ, in quas impetum facere nefas esse duco; partim superstitiosæ aliquot hominum conscientiæ, quarum nullam ducere rationem iniquum esse scio; cum inquam, fortunarum angustia, loci intemperies, studiorum rationes, naturæ imbecillitas, melancholiæ vis, lex dura, hominum sive imperitia, sive superstitio, gravi impetu in salutem corporis facto, immensum in modum cursum studiorum meorum impediunt: rogo Dominationem tuam per hanc Academiæ sedem, quam incolo; per vitæ studiorumque rationem quam sequor; per naturæ valetudinisque imbecillitatem, qua graviter implicatus premor; ut ego, auctoritate tua, non amplius tenear ea traditione; qua certus ciborum delectus, certis temporibus præcipitur. Quam meam petitionem, nec cura carnis ad concupiscentiam finxit, nec licentia ulla ad insolentiam subornavit: sed salutis meæ ratio tantum, ad expeditiorem studiorum meorum progressum excogitavit. Cujus si compos fuero, vulgi nec in offensam, nec in sermonem efferendo,

sed

sed tacite, considerate, quiete, abstinenter cum gratiarum actione usurpabo. Qui nemini nisi desperato morbo laboranti, hanc libertatem concedunt, perinde faciunt, ac hii homines solent, qui nunquam ædes suas, nisi vetustate ruinofas, & jamjam collapsuras reparant. Frugi patres familias aliter faciunt, aliter periti medici : qui non sero medicinam parant, at principiis semper obstare solent. Itaque, qui nunquam nisi desperata salute, hujus divini beneficii usum hominibus impartiunt: & imperiti sunt, quid prudens in omnibus Rebuspublicis provisio facit, & nimis insolenter abutentes sunt divinitus nobis dato bono, quo tempore usus ejus aut nullus, aut exiguus esse potest. cum tamen hujusmodi bonum, bonum non est quia externum est, nisi ex ea parte tantum quatenus usus aliquis ejus consequatur. Cibo ergo non ad desperatos morbos inutiliter abuti: sed ad salutem vitæ nostræ retinendam accommodare debemus, iubente ipso *Paulo*: ubi ait, *Δὶ παρακαλῶ ὑμῖς ἀπολαύειν τῆς ζωῆς, τὸ πρὸς αὐτῆς τὸ ὑμῖν δοθέν σὺν ὑποταγῇ ὑπακούειν.* Sed hanc causam urgere nec loci opportunitas, nec epistolæ modus, nec temporum tuorum ratio, nec rei ulla obscuritas requirit, eruditissime Præsul. unum hoc tamen tacitus præterire nullo modo possum, quod *Herodotus* in *Enterpe*, de sacerdotibus *Ægyptiis* memoriæ prodidit. Hi homines, cum ab illis, tanquam ab ipsis fontibus, omnes artes, omniaque disciplinarum genera profluxerunt, quod *Homerus*, *Pythagoras*, & *Plato*, tres viri omnis doctrinæ & ingenii principes, eo nomine *Egypto* peragrata intellexerunt: in studio literarum semper versati, & in naturæ virtutisque contemplatione omnem, & mentis cogitationem, & ætatis cursum conterentes, ab omni piscium esu, religione quadam obstricti, perpetuo abstinebant. ob hanc causam solam, sine omni controversia: ne ignea vis ingenii, atque præstantia, ullo frigido succo, quem esus piscium ingeneraret, extingueretur. Et hic inique comparatum est, ornatissime Præsul, ut cum tot superstitionum genera ab *Egyptiis*, quod facile probari potest, primum ad *Græcos* deinde ad *Romanos* redundarunt: post in nostra tempora per sentinam illam *Fapisticam* derivata sunt, unum istud præclarum sapientissimorum virorum consilium ac remedium ad doctrinam amplificandam susceptum, sic esset vel ab indoctis propter imperitiam, vel ab imbecillis propter superstitionem, cum magno magnorum ingeniorum incommodo, nobis interceptum. Itaque cum nemo melius quam Dominatio tua intelligat, unde hæc consuetudo orta sit, a quibus alia atque fota sit, per quos ad

nos deducta sit, & per quos potissimum ad nos pertineat: & cum omnis sit esus piscium, vernis temporibus ineptus, uliginosis locis inutilis, studiorum nostrorum rationibus insalubris, valetudini *Melancholiæ* pestiferus, & stomacho meo semper odiosus: precor te per literas ipsas, quibus omnia tribuere soles, ornatissime Præful, ut quemadmodum ego, in possessionem huius libertatis irruere nunquam instituerim; ita per tuam auctoritatem liceat mihi quiete, in eam immigrare. quam si integram recuperare, & in ea sedem ac domicilium collocare non permittis: at saltem vel pedem ponere, & in ea si domum ad habitationem, certe diversorium aliquod ad commorationem, condonare mihi velis. Numinum quo redimam istud mihi, nullum habeo, præter unicum illum exiguum, quem concedidit mihi cælestis ille paterfamilias, quem profecto integrum, ut aliqua veteris libertatis possessio redhibeatur, vel e *Græcis Latine* vertendo, vel publice in *Academia*, vel privatim in hoc Collegio, sive Græcum sive Latinum pro tenui mea facultate prælegendo, ad arbitrium nutumque Dominationis tuæ erogabo. De hac re aliquid a te, vel hac lata conditione, in summa ista gratia & auctoritate tua, me impetraturum spero, cum ego certus sum, quod quantum apud alios magna pecuniæ vis extorquendo possit exprimere: tantum apud Dominationem tuam ipsum literarum nomen exorando soleat obtinere. Et ipse etiam scis, huiusmodi libertatem æquius literarum studiosis, ad salutem suam retinendam dari: quam ullam licentiam, in nescio quos homines, ad libidinem suam explendam conferri debere. Rem omnem cognoscis, cui tantum tribues, quantum vis, tantum scio voles, quantum honesta petitio ab æquissima auctoritate sperare, & literarum cultor, ab earundem vero Antistite, & summo Patrono expectare debet. Et quia longo sermone literarum mearum jam pridem scio me, nimis insolenter humanitate tua abusus esse, & omnes verecundiæ fines transisse: libet profecto nunc ipsius † *Ciceronis* consilio uti, *Et bene naviterque impudentem esse*. Si cupias igitur scire, quam floreat *Academia*, quis fructus literarum apud nos sit, meam sententiam sic paucis explicabo. Ad sacrarum literarum cognitionem viam affectant plurimi, ad eum tamen diversi homines diversa voluntatum studiorumque ratione delectati, alium atque alium aditum sibi patefaciunt. Quidam, & hii sane multi, insano tamen iudicio, immensum quantum *Pigio* tribuunt; & in illa con-

† *Ad Fam. L.V. Epist. XII. ad Luceium.*

etroversa de Peccato originali, ac Prædestinatione Dei, ejus³ vestigiis insistentes, præcípites in errorem ferri malunt, quam cum *Divo Augustino* rectam viam persequi. qui, & ingenii eruditionisque præstantia superiore, & industria; opportunitateque id plenissime illustrandi majore, reliquos omnes, qui ætate aut antegressi aut subsequuti sunt, superavit. Alii ad quotidianam Verbi Dei lectionem, *Augustini* inprimis sententiam, & eam quam possunt maximam linguarum cognitionem, quasi subsidio comparant. Linguae passim ab iis discuntur, qui cum discendi, tum intelligendi magistri optimi habiti sunt: ut nec ratio propter infantiam nimium obmutesceret, nec oratio propter imprudentiam loquaciter inolescere queat. Ad hanc rem *Platonem* & *Aristotelem*, ex quorum fontibus inter Græcos, loquens illa prudentia optime hauriri potest, adhibemus: ad quos, e *Latinorum* turba, solum fere *Ciceronem* adjungimus. *Herodotus*, *Thucydides*, & *Xenophon*, tria temporum, veritatis, & Græcæ eloquentiæ lumina, magnum splendorem ceteris studiis nostris apportant. *Homerus*, *Sophocles*, & *Euripides*, elegantis omnis doctæque Poeses, hic fons, illi duo flumina: affluentius nunc ad ceterorum studiorum nostrorum irrigationes redundant, quam his proximis superioribus annis *Terentius* ac *Virgilius*. Et in hanc optimam studendi viam, potissimum *Joannis Chæci* vel ope ac præsidio adjuti, vel consilio & exemplo excitati, plurimi sese dederunt. cujus a nobis digressum, per quem in tam facilem paratumque cursum producti fuerimus, eo facilius ferimus, quo certius cognoscimus, hanc nostram incommoditatem cum universæ Reipublicæ commodo ac salute conjunctam & implicatam esse. Hinc tamen facile quam vera illa *Platonis* sententia sit, intelligi potest, nempe Plurimum Reipublicæ interesse, ut unus aliquis existat semper præstans excellensque vir, ad cujus virtutis imitationem ceteri voluntate, industria, studio, & spe erecti totos sese effingant & accommodent. Istis studiorum nostrorum rationibus, hoc modo satis in præclaro cursu expeditis, duo inferuntur gravissima impedimenta: alterum quod nescio, quo fato, vel potius quorum facto effectum sit, ut pauci admodum majores natu viri, in Academia commorentur, quorum exemplo, studia literarum excitari; auctoritate mores adolescentium fingi atque formari rectissime potuissent: alterum, quod illi fere omnes, qui huc *Cantabrigiam* confluunt, pueri sunt, divitumque filii, & hii etiam qui nunquam inducunt animum suum, ut abundantè aliqua perfectaque eruditione perpoliantur.

sed ut ad alia Reipublicæ munera obeunda, levi aliqua & inchoata cognitione paratiores efficiantur. Et hic singularis quædam injuria bifariam Academiæ intentata est: vel, quia hoc modo omnis expletæ absolutæque doctrinæ spes, longe ante messem, in ipsa quasi herbescenti viriditate, præciditur: vel, quia omnis pauperum inopumque expectatio, quorum ætates omnes in literarum studio conteruntur, ab hiis fucis eorum sedes occupantibus, exclusa illusaque præripitur. Ingenium enim, doctrina, inopia, judicium, nil quicquam domi valent, ubi gratia, favor, Magnatum literæ, & aliæ perfimiles extraordinariæ illegitimæque rationes vim foris adferunt. Hinc quoque illud accedit incommodum, quod quidam prudentes viri nimis ægre ferunt, partem aliquam Regiæ pecuniæ in Collegiorum socios impartiri: quasi illi non maxime indigeant, aut quasi ulla spes perfectæ eruditionis in ullis aliis recidere potest, quam in hiis, qui in perpetuo literarum studio, perpetuum vitæ suæ tabernaculum collocarunt. De hac re longiorem sermonem habere potuerim, quam epistolæ modus postulat: at hæc breviter attingere volui, ut studia nostra, nec cum progrediuntur, gaudio tuo ad congratulationem, nec cum impediuntur, consilio tuo ad opitulationem, carere ullo modo possint. quoniam tu is es, qui literis progredientibus plurimum gaudere soles, propter singularem tuam erga illas voluntatem: & eisdem laborantibus unice mederi potes, propter summam tuam auctoritatem. Vale literarum decus & ornamentum.

EPIST. LII.

ORNATISSIMO VIRO

D. PONE TO. S.P.

ORnatissime *Ponete*, Literas scripsi ad Reverendissimum Patrem *Cantuariensem*, quas si tu ope tua & gratia, qua plurimum apud illum vales, adjuturus sis, & mihi rem gratissimam, & amicitia nostra dignissimam facies. Opem ejus, non opes ullas peto, & eam etiam, quæ non foris molestiam adfert. non enim ut literas scribat, non ut quicquam a quoquam meo nomine impetret, requiro: sed quæ tota in ejus potestate sita est, quæque illi adtribuendum expedita, & mihi ad accipiendum necessaria, & tibi ad
ju.

juvandum ope tua admodum honesta erit. Peto ut ejus auctoritate, non amplius illaqueer ea traditione, qua certus ciborum defectus certis temporibus interdicitur. hæc una res omnes vitæ, studiorumque meorum rationes, vehementer impedit. Ut hoc a Reverendissimo Patre postulare, commovebat loci situs, qui frigidus & uliginosus est: vitæ institutum, quod otiosum est; natura corporis, quæ imbecilla est; valetudo, quæ melancholica est, propter reliquias quartanæ febris, a quibus dum integre liberari nequeo; & stomachus etiam meus, qui a nulla re perinde ac ab esu piscium semper abhorruit. Non abs re, hoc jam petere videor, dum adhuc in aliquo consistent statu vires corporis mei, & antequam morbo nimium inclinentur. nam nunquam frugi visi sunt mihi illi patresfamilias, qui nequaquam ædes suas nisi ruinosas & collapsuras reparare solent: qui sic faciunt, rem nunquam faciunt. Hanc rem apud Reverendissimum Patrem non urgeo, vel quia non opus est, vel quia id te facturum, si res ita tulerit, spero. Quamobrem, si ope tua, & illius auctoritate, hoc mihi concedatur; nec tibi ad faciendum mea causa majus, nec illi ad tribuendum tua petitione facilius, nec mihi certe hoc tempore, quod vel a te requiram, vel ab eo expectem optabilius accidere potest. Certiorem me quæso facias literis tuis, quid Reverendissimus Pater de petitione & literis meis sentiat: nihil gratius facies. nihil enim sermone literarum tuarum jucundius esse potest. literis tuis me tibi devincies ut sæpissime scribam ad te, modo hoc non molestum tibi fuerit. *Gregorium Nyssenum Græcum*, si habes, doctissime *Ponete*, ad tempus mutuo libentissime sumerem: si tu non habes, rogo te per vetustatem amicitiae nostræ, ut illum a Reverendissimo Patre ad aliquot menses mihi impetres: quod si facies, quam gratam rem facies, proximis literis meis declarabo. Vale in Christo ornatissime *Ponete*.

EPIST. LIII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI AC DOMINO, DOMINO
THOMÆ ARCHIEPISCOPO
CANTUARIENSI.

Literas meas, ad eum modum, quem mihi retulit *Ja. cobus Bingamus*, a te fuisse acceptas, ornatissime Præful, singularis cujusdam humanitatis tuæ illustre fuit, & expressum signum: meam autem de ciborum delectu petitionem, tam prudenti facilitate a te esse concessam, eximia bonitatis tuæ in tuenda studiosorum salutis incolumitate, sincerissimum est testimonium. sed tenuitatem fortunarum mearum, tanto tuo sumptu, in ea, pro Regio sigillo, solutione esse allevatam: perpetuum apud me semper divinæ liberalitatis tuæ repositum erit monumentum. Cum ergo pro singulari tua in literis meis accipiendis humanitate, pro eximia tua in concedenda petitione mea bonitate, pro ampla tuâ in rerum mearum angustia levanda liberalitate, gratias quas agerem tibi, vulgares tantum habeam & tritas, quas referrem tibi, aut nullas aut perexiguas, & tamen pro tanto beneficio debeam tibi longe maximas. Video sane eam tantum mihi remunerandi tibi rationem reliquam esse, quæ tamen ipsa, uti spero, & meæ facultati erit ad perficiendum aptissima, & Dominationis tuæ voluntati ad accipiendum gratissima. nimirum, ut literarum studium assidua persequar diligentia. singulare hoc beneficium tuum perpetua usurpem memoria, facultate ista a te mihi concessa, considerata semper perfruatur prudentia. De sigillo licentiæ meæ quod nec ipse scripserim, nec ad Dominationem tuam accesserim, causa fuit, quia in eis locis ex eo tempore semper commoratus es, quo nullus certus tabellarius proficiscebatur, cui vel recte literæ meæ, vel tuto sigillum illud committi potuerat. Nunc rogandus es, per humanitatem tuam, ut illud per *Ponetum* nostrum *Domino Tailero Præfeto* nostri Collegii concedatur. Breviter & indiligenter nunc scribo, ornatissime Præful, quia valetudo mea hos duos fere menses, ardentissima febri afflicta, accuratiores scribere non permittit. Postea Deo volente, diligentius. *Jesus Christus, &c.*

EPIST.

EPIST. LIV.

CLARISSIMO VIRO

D. THOMÆ SMITHO,
PRO ACADEMIA.

SI tu is es, clarissime *Smitho*, in quem *Academia* hæc *Cantabrigiensis*, universas vires suas, universa pietatis jura exercuerit; si tibi uni omnia doctrinæ suæ genera, omnia *Reipublicæ* suæ ornamenta libentissime conrulerit; si fructum gloriæ suæ in te uno jactaverit, si spem salutis suæ in te potissimum reposuerit: age ergo, & mente ac cogitatione tua complectere, quid tu vicissim illi debes; quid illa, quid literæ, quid *Respublica*, quid *Deus* ipse pro tantis pietatis officiis, quibus sic dignitas tua efflorescit, iustissime requirit. *Academia* nihil debet tibi, imo omnia sua in te transfudit: & propterea, abs te non simpliciter petit beneficium, sed merito reperit officium. nec unam aliquam causam tibi proponit, sed sua omnia, & seipsam tibi committit: nec sua necesse habet aperire tibi consilia quorum recessus & diverticula nosti universa. Age igitur quod scis, & velis quod potes, & perfice quod debes; sic *Literis*, *Academiæ*, *Reipublicæ*, & *Religionis*: sic *Christo* & principi rem debitam & expectatam efficies. *Iesus* te diutissime servet incolumem.

EPIST. LV.

ORNATISSIMO VIRO

D. JOANNI CHECO,
PRO ACADEMIA.

EX universo illo numero clarissimorum virorum, clarissime *Chece*, qui ex hac *Academia* in *Republicam* unquam prodierunt, tu unus es, quem semper hæc *Academia*, præ universis aliis & præsentem complexa est, & absentem admirata est. Quam tu vicissim, plus quam universi alii, & præsens ornaveris, & absens juvas. Præsens enim ea præcepta doctrinæ, ad omnem institutionem tradidisti, & ea exempla ingenii, ad omnem imitationem proposuisti; quæ,
cum

224 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

cum omnes sequuti sunt ad summam utilitatem, nemo assequutus est, ad summam perfectionem. Nemo profecto inter nos omnes est, vel tam ignarus qui nesciat, vel tam invidiosus qui neget, hos felicissimos studiorum nostrorum fontes, quos multi magna industria, studio, & spe attigerunt, ex tui unius ingenii laude, præsidio, exemplo & consilio effluxisse. Et istis humanitatis tuæ, ingenii, & doctrinæ monumentis consecrata est perpetua recordatio memoriæ tuæ, in omnium nostrorum animis. Absens autem majorem opem certiusque præsidium, ad dignitatem Academiæ perpetuo tuendum aggregasti, quam aut reliqui amici cogitare, aut nos ipsi expectare unquam potuissemus. nam dum Rex institutus præcepto tuo sic præest eruditioni: consilio tuo, quid reliqui aut velint, aut debeant tribuere Academiæ nostræ, non ignoramus. Hanc spem nostram, & hanc disciplinam ex *Platone* tuo, ad pessimum regem *Dionysium* exhausimus: fructum tamen & usum ejus nuper, ope tua, in optimo Principe nostro **EDVARDO** experti sumus. Itaque, cum tot mutua officia, tam piæ propinquitates & vincula, inter te & Academiam intercedunt, ut repetendo memoriam ab ipsis infantia tuæ incunabulis ad hanc dignitatis laudem, in qua nunc versaris, nullum in te reperiri possit vel naturæ beneficium, vel industriæ fructus, vel ingenii laus, vel fortunæ præsidium, vel dignitatis ornamentum, cujus non sit Academia nostra vel adjutrix ad usum tuum, vel particeps ad gloriam suam. non dubitamus quin Academia, hunc fructum ornamentorum suorum in te collatorum, abs te sperare, & repetere possit. ut nulla posthac facultas dignitatis tuæ esse queat, quæ non in Academiæ dignitate conservanda, omnes vires suas exercere velit. Non unam, sed causas nostras universas, tibi commendamus, in quibus tantum te elaboraturum speramus, quantum vel tu nobis tribuere, vel nos a te expectare debemus. Dominus Jesus, &c.

DISER-

DISERTISSIMI VIRI
ROGERI ASCHAMI,
 FAMILIARIUM EPISTOLARUM.

Liber Tertius.

EPIST. I.
 CONJUNCTISSIMO AMICO
 EDVARDO RAVENO SUO.

S. P. in Christo Jesu, carissime *Edvarde Ravene*. Quamquam *Joannes Daeus* noster instar multarum literarum esse potest, tamen cum sciam quam caræ tibi nostræ literæ sunt, nolui committere, ut tam idoneus nuncius sine meis ad te literis *Cantabrigiam* proficisceretur. Suavitates itineris mei, quod alioqui jucundissimum erit, nonnulla acerbitate, illa, quam feci *Cantabrigia* jactura permiscuit. Nec tantum vexat me fortunæ invidia, quantum etiam nunc pungit amici quidem, sed non eo modo, quo ego soleo, & tu facis, mi *Ravene*, amantis nimis supina incuria: saluta tamen *Barvicum*, & *Barvicum* meum, quem amo ex animo, & quem puto nonnihil commoveri, hac mearum rerum angustia, in his potissimum meis temporibus. Nisi *Barvicus* scripserit ad me sæpius, verebor ejus a me alienum esse animum. Utor bono & valde bono domino, & optima Domina: proxima *Veneris*, Deo volente, *Tamesin* consensuri sumus. Literas vestras ad me perferendas curabit *Stephanus Halesius*, qui duxit sororem *Morysini*: domus ejus *Londini* in eo foro est, quod *Stokes* vocitatur. *Gulielmus* meus *Irlandus* novit ubi habitat. Scribatis sæpissime, longissime: quod ego etiam facturus sum. Saluta diligenter *Martinum Bucerum* patrem

226 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

trem & præceptorem meum colendissimum. Dic illi me fideliter egisse causam *Joannis Sleidani* cum Domino *Morysino*, quem facile video plurimum favere *Sleidano*, & illius scribendi instituto: sed *Bruno* ille nescio quomodo, multas dubitationes multis bonis viris iniecit. Audivimus *Cæsarem* in animo habere, restituere in pristinam dignitatem *Ducem Saxonie*. Cum aliquid certi, etiam in itinere, ad manus meas pervenerit, id accurate ad Dominum *Bucerum* scribam. Vale carissime. Saluta universum cœtum nostrum, *Joannem Barner*, & uxorem, &c. optimam matrem tuam, & lectissimam sororem, *Ex ædibus Gulielmi Elandi Londini XVII. Septembris.*

EPIST. II.

EIDEM.

S.P. in Christo Jesu, carissime *Ravene*. Hoc vicesimo primo *Septembris* in festo Divi *Matthæi*, hora undecima antemeridiana e portu *Belini* solvimus. Heri salutabam domi suæ summum amicum meum *Joannem Chæcum*: *Londini* enim nunc valetudini servit. A meridie fere nos duo inter nos soli, variis sermonibus tempus traduximus usque ad horam nonam. Multas res ad Religionem, ad Aulam, ad Rempublicam, ad Academiam pertinentes tractavimus. Statum & disciplinam Collegii Divi *Joannis* mirifice approbavit: cujus, crede mihi, est studiosissimus. In eo sermone omnes nostros *Pilkintonos*, *Leveros*, *Wilsonos*, *Elandos*, &c. singulos nominatim commendavi: omnibus prodesse, nemini omnium nocere studui. Te unice, mi *Eduarde*, hoc est, suavitatem morum, ingenium, prudentiam, diligentiam, judicium tuum, quo amicos soleo modo, commendavi, & quodammodo ejus fidei tradidi. Causam tuam cum *Lucafio* illo universam explicavi, & statim recepit se facile te expediturum ab eo negotio. Audacter igitur, nomine meo, adeas hominem, & causam tuam explica. Ab *Augusta*, *Patarium* & *Venetias* expeditissima ratio est mittendi & literas; & quasvis alias res. Scribam, Deo volente, sæpius, quod spero vos etiam facturos. *Gravesenda, XXI. Septembris.*

EPIST.

EPIST. III.

EIDEM.

S. P. in Christo Jesu, suavissime *Edvarde Ravene*. Patriæ meæ recordatio mihi carissima quidem est: sed tuæ consuetudinis omni humanitate, benivolentia, & officio plenissima, nescio quomodo, mihi carior existit. Ab hoc jucundissimo itinere meo duas aut tres horas facile paterer me abesse, & in cubiculum meum domi *Cantabrigiæ* includi, ut in sinum tuum, præsentibus carissimis meis *Pilkinsonis, Leveris, Elandis, Wilsonis, Beis. Washintono, & Wrighto*, omnes suavitates itineris mei infunderem. vigesimo primo *Septembris* pervenimus *Gravesendam*, favente quidem *Nepituno*, sed subirata iride. vigesimo secundo, lassò & brevi equo, sed longo itinere, & via lutosâ, *Cantuariam* pervenimus: ea nocte lautissime accepit nos humanus & prudens vir *Joannes Halsesus*. Ego tantum descendo ab equo meo, & statim confero me in amplissimam Christi Ecclesiam, persequor omnia vetera monumenta, epitaphia *Henrici Quarti, & Edwardi nobilissimi Principis Filii Edwardi Tertii*, locum ubi occisus fuit *Bekettus*, & omnes fere abditos recessus, deinde bibliopolas adeo, tum officinas aurificum: post intueor situm, muros urbis. interea inter deambulandum, diligenter adverto mores, & universum habitum populi. constitui enim, carissime *Edvarde*, quocunque ivero, cujusvis civitatis invisere, quantum facere possum, templa, monasteria, & in his vetustissima monumenta, bibliothecas, bibliopolas, aurifices, fora, muros, castella, portus. Et hæc nunc non brevibus literis, sed longo sermone referenda sunt, vigesimo tertio visimus Reverendissimum *Cantuariensem*. deducit ille nos fere usque *Doverum*. Castellum illuc in altissimo & præruptissimo promontorio situm est, quod ab usque *Gallia*, ab usque *Flandria* prospici facillime potest. Videtur imperiose quidem, non universo mari solum, sed ipsi *Gallia* quoque minari. Cum sumus in medio freto, ipsa tellus *Angliæ* sublimior est, *Gallia* multo humilior. Castellum *Doveri* refertissimum est monumentis longissimæ vetustatis. Vigesimo quarto trajecimus fretum, reliquo comitatu nostro gravissime laborante ex mari, cum *Dominâ Morysina* parum, ego solus cum quodam nobili juvene *Thymibæo Lincolnensi*, nihil acerbi passi sumus. Vigesimo quarto, & quinto

Calsti refecimus nos. ego statim circumeo omnem circuitum
 opidi, adverto situm, vires, portus: viso *Risbank* & *New-*
nambridge, duo fortissima munimenta. & eminus video,
Arde, *Ginnes*, *Hammes*, & omnem situm sic illius regionis,
 ut nunquam e memoria mea excidere possit. Vigesimo
 sexto, & si tu nunc vis, suavissime *Eduarde*, comitari me
 in *Flandriam* usque *Antverpiam*, inspicere chartam meam
Gallie, & perpetui mei comites eritis. Primum *Graveling* ve-
 nimus, quod opidum initium est *Flandrie*, separatum ab
Anglico solo solum fluvio, distat a *Calet* novem miliaria.
 ea nocte mansimus in *Dunkirck* piscatorio quidem opido,
 sed quod magnificis ædificiis conferri potest fere cum ulla
 urbe in *Anglia*. & illic sedulo a nobis perquisitum est, num
Domina Morysina fuerit nec ne *Domina Morysina*, quam aie-
 bant se expectare. Vigesimo septimo *Newportum* veni-
 mus, quod non cedit *Dunkirck*: opportunitate portus ex-
 cellit. Vigesimo octavo *Brugis* amplissimam urbem venimus
 tandem, sed decem miliaria tam lutosa via, *Sili* vocatur,
 ut superet silvestrem *Cantiam*. Si in hac urbe liceret mihi
 diutius morari, mi *Ravene* molestus essem tibi longo ser-
 mone, longe superat *Londinum*. Vigesimo nono, *Calsum* ve-
 nimus, obscurum locum: de quo nihil scribam, quia tam
 male illic accepti sumus, nam in ocreis pernoctabam.
 Tricesimo *Antverpiam* venimus, Dii boni! non *Brabantia*,
 sed totius mundi ditissimum Emporium. Splendida magnifi-
 caque structura sic eminet, ut eo modo superet reliquas om-
 nes urbes quas ego vidi: quemadmodum *Aula Divi Joannis*
 theatri more ornata, post Natalem seipsam superat. Et hic
 nunc fumus sani quidem & læti, Deo sint gratiæ. *Antverpia*
 non recepit edictum Cæsaris de immutatione religionis. In
 tota fere *Flandria*, tam pinguis & crassus *Papismus* est, ne di-
 cam puerilis, ut si is in *Anglia*, qui ei maxime favere videtur,
 hic adesset, facile respueret. *Gipkinus* meus ostendit mihi, in-
 dicem novorum librorum, & illic *Sturmium de Periodis*. &
Sturmium in Rhetoricam Aristotelis: libros non vidi, & quan-
 tum desiderabam tu conjicere potes. Audio uxorem *Buceri*
 in *Anglia* esse. puto illam habere literas ad me a *Sturmio*, re-
 cipe, serva, mitte si potes, sed reservato exemplo. Scribam
 Reverendissimo patri meo Domino *Bucero*: cum ad manus
 meas aliquid pervenerit, quod intervenit illum scire. Saluta-
 eum officiosissime, & carissimum meum *Pemberum*, qui quotidie
 versatur in memoria mea. *Barvicum*, *Joannem Scarlet*, *familiam*
Barnesianam, omnes nostrates. cum omnes dico, neminem exci-
 pio: sed de omnibus nominatim quanquam non scribo, cogito

indies, semperque cogitabo. Scribe quas literas recipis a me, & quo die, & a quo loco. Vale in Christo, *Antverpia* in *Brabantia*, primo *Octobris*.

EPIST. IV.

EIDEM.

S. P. in Christo Jesu, carissime *Eduarde*. Si scirem *Thomam Leverum* meum apud vos esse, literas ad eum scriberem: scribam enim ad vos, quoties ullus mihi oblarus fuerit tabellarius. sed nullam ~~singulas~~ expectate. singula turbate in literas meas inferciam. *Antverpia* non literis, sed longo sermone describenda est, tot res dignissimæ occurrunt in eo oppido, quas fusissime ad ignem problematarium depromerem. Hoc primum accipite. Edictum *Casaris* de religione in inferiori *Germania*, jussu ipsius *Casaris* irritum factum est. Tertia *Octobris* *Antverpia* profecti sumus *Macliniam*, urbem quæ *Londino* vix comparari potest, *Nordovicum* longe superat. & hoc in loco mecum mirabar, quomodo tantus numerus hominum, qui habitant frequentissimi in *Brugis*, *Antverpia*, *Gandavo*, *Maclinia*, & *Bruxella* ali possit: hæ quinque urbes, altera ab altera ad duodecimum lapidem sitæ sunt. Si quinque *Londina* in tantas angustias collocarentur in *Anglia*, exhaurirent statim regnum nostrum. Et pecudes & pecora rara hic cernuntur, si *Flandriam*, *Brabantiam*, *Leodiam*, & *Geldriam* circumspiceres. Sed mirari desino: nam ad panem fere nihil adhibent præter olera & herbas. *Brabantia* quidem, & potissimum *Leodia*, *Geldria*, bonitate soli, & larga ubertate frugum longe lateque patenti, non quemvis comitarum *Angliæ*, sed ipsum agrum *Cantabrigiensem* æquant & superant. Magna vis olerum, diligenti cultura crescit in omnibus locis. nunquam famem sentiunt hic homines, si non deficientur frugibus. *Macliniam* venimus, in suburbano monasterium amplissimum est, non otiosarum, sed navarum *Nonnarum*. mille & sexcentæ sunt in eo loco lineis vestibus faciendis victum quæritantes; nubunt & exeunt cum volunt. Quarto *Octobris*, quod mihi jucundissimum fuit, vidi *Maclinia* in ædibus *Casaris*, nobilem illum *Landgravium Hessiæ*, quam *Hispani* male tractant. Singulis diebus, hora octava antemeridiana, *Landgravius* distribuit pauperibus 40. *Stivers*. i. e. 6. s. 8. d. tunc opportune illum contemplatus sum. Sed avocor a scribendo, cum vix unius diei

230 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

diei iter explico. cum scribo, videor inter vos versari, O amicissimi, propterea scribam libenter, & frequenter, & fufe. nullum diem itineris mei prætermittam. Itaque, in proximis literis a quarto *Octobris*, reliquum iter meum persequar *Coloniam* usque, ubi hæc scribo, ubi *Billicus* est, quem vidi. & audiui *Iustum Velsium* legentem *Ethica Aristotelis Græce*. Sed Dominus *Morysinus* avocat a scribendo, nam navis parata in *Rheno* expectat nos, qua ituri sumus *Moguntiam*. Vos omnes literis meis libenter saluto, quotidiana memoria jucundissime colo, & vestris precibus me commendo. Nihil dum mihi in toto itinere acerbum fuit, nunquam defatigatus, omnia comparata sunt ad summam jucunditatem. Scribite. Valete in Christo Jesu. Saluta reverendissimum Patrem Dominum *Bucerum*, *Pemberum*, ornatissimum *Haddonum*. *Coloniæ XII. Octobris*.

EPIST. V.

VENERANDO PATRI,
ET PRÆCEPTORI, DOMINO
MARTINO BUCERO. S.P.

Venerande Domine *Bucere*. Non oblivione tui factum est, quod nondum literas a me acceperis, neque ex-
cidit mihi quod dixeris abeunti; Præsentis prolixè polliceri scribere, absentes vero statim, & suam fidem, & amicorum curam abjicere. Non sic fit, mi *Bucere*. nam ex quo primum *Augustam* venerim, otium mihi non exiguum, sed nullum est. tabellarius nullus datus est, nisi communis ille, cui aliquid committere nec possum, nec audeo: & has inanes literas tibi scribere, omnino inane esset, nisi significationem adferrent memoris & grati animi. Si graviore ad te scriberem, pertimesco ne obiter per lectionem relevarentur. Excutiuntur hic tabellarii, & quicquid a quoquam scriptum est, illi periculo commissum est, ut aut intereat, aut aperiat, aut intercipiatur. Sed abutor hoc exiguo meo otio antelucano. Christi gloria, hic *Augusta*, supra quam credi possit, efflorescit, fructus in lucem uberimos effundit. Ecclesius Protestantium nihil frequentius, nihil ardentius, ministri sunt diligentissimi: Popestantium contra, nihil infrequentius, nihil frigidius. Consilium generale *Tridenti* resu-
metur

metur primo Maij. Bulla Papalis missa est ad *Casaream Majestatem*. Reginaldus Polus Cardinalis præerit, ut percrebescit fama, illi Consilio. Res *Africana* in magno motu sunt. nam quanquam opidum quod *Africa* dicitur, fortiter expugnatum sit hoc anno ab *Andrea Dorea*, tamen post ejus digressum cum omnia illic essent pacata: ecce tibi præfectus opidi *Africa*, ejectus per *Doream*, subito revertitur, & præter expectationem omnium occupat insulam *Sarbe*, & interfecit illius regem, amicum *Cæsari*. Hic profectus crudelis *Turca*, & infestus prædo atque pirata est, nec dubito quin *Cæsar* feliciter fracturus sit hanc insolentiam *Turcicam*. Majus tamen periculum imminet *Hungaria*, quam, *Turca* brevi, ut hic frequentissimus rumor est, adoriatur. *Cæsarea* majestas resistit illi in *Hungaria*, ingentibus copiis ex *Hispania*, *Italia* & *Germania* collectis. Apparatus est in summa diligentia, & profectio nostra in majori expectatione: brevi movebimus ab hac urbe *Ratisbonam*, hinc recta per *Danubium* *Hungariam* petaturi, nisi forsan, quod quidam dicunt, per *Saxoniam* & *Poloniam* hoc iter sumus facturi. *Magdeburgenses* ceperunt *Georgium Ducem Mæleburgensem* hiis recentissimis diebus. *Edvardus Ravenus* meus, quem juvenem unice tibi commendo, ostendet tibi literas, ex quibus elicere potes statum illarum rerum. *Clemens Alexandrinus* imprimatur nuper *Florentiæ* elegantissime. *λόγος αετιπικτός αέρις Ελλώας* Lib.1. *πυρίωρος*. Lib.3. *πείρημύτων*. Lib.8. *Paulus Jovius* *Italus* scripsit historiam horum temporum, duos tomos ingentes ad hunc annum. Est apud nos hic, Dominus *Christophorus Montius* tui studiosissimus. auctor sum illi in dies singulos, ut diligenter ad te perscribat omnem rationem horum hic temporum. habet ille majoram opportunitatem, & nulla res est fere, quæ non pervenit ad ejus manus. Spero me brevi, longiores literas ad te daturum: si dabitur facultas, non deerit mea voluntas. Rogandus es, & majorem in modum, optime Præceptor, ut aliquam curam mei, filii tui absentis suscipias. Meministi, quomodo olim, cum primum in *Angliam* veneris, & *Lamberhi* vixeris, ego ad te accessi, tum quidem ignotus tibi declaravi, quam male tractaret, non a *Domina* mea *Elizabetha* sed a nonnullis illarum ædium. Rogabam te tum, ut tuis literis me reponeres in gratiam *Dominae* meæ, quæ nulla mea culpa, teste deo loquar, sed iniqua aliorum opera, nonnihil a me abalienata fuit. Ante digressum meum ex *Anglia*, adivi illustrissimam *Domina* meam, humanissime me accepit, & multo humanius me objugavit, quod sic vellem eam relinquere, nec unquam laborarem

irarem per ullum hominem, ut redirem in illius gratiam. Rogo te optime vir, per omnem amicitiam nostram, ut literis tuis ad illustrissimam *Dominam* scriptis significes, quantum laboravi, ut hoc tu faceres, quod etiam opinor fecisses, nisi valetudo tum te impedivisset. Munitus sum mi *Bucere*, optima conscientia recte factorum & dictorum in illa Aula. & nisi pudor me revocaret, exponerem tibi, quam præclaras res a me clarissima *Domina* acceperit. hoc beneficium tuum in me absentem collocatum, erit mihi & meis longe gratissimum. Tu nosti quod hoc beneficium olim *Lamberti* abs te petebam, quæso intelligam & ipse *Augustus*, quam *Augustus* idem beneficium a te nunc repeto. Studium *Augusti* *Augusti*, ipsius Christi, & ejus imagini conformium maxime proprium est. Si fortunatior aura favoris illustrissimæ *Dominæ* meæ huc usque perflaverit, eam tibi magna ex parte acceptam referam. intelligam per literas tuas, quantum mihi in hac re tribues. Sermone literarum tuarum nihil mihi expectatius. Saluta ornatissimum *Haddonum* nostrum. commendo tibi omnes *Joannenses*: & me, quod facis ama. Vale in Christo Jesu, *Augustus Vindelicorum*, & Canobio Divi *Georgii*, postridie *Epiphaniæ*.

EPIST. VI.

ROGERUS ASCHAMUS,

DOMINO JOANNI CHECO. SP.

CLarissime vir, libenter, crebro, prolixè scriberem ad te, & nunc etiam post abitionem nostram ex *Anglia*, singulorum iter dierum ob oculos tibi proponerem: nisi te, legendis nostris cum multarum levium rerum spectatorem, tum mearum inanum cogitationum judicem constituere pertimescerem. Si scirem te non solum gravium rerum monumenta expectare, sed horum etiam quotidianorum morum commemoratione aliquando delectari, prolixus sæpe esse potuerim. Sed quomodocumque scribam, credo, contentus esse vis, & volo ego quoque, ut & judicium in me potius, & *Augusti* in meis literis desideres: quam aut voluntatem, aut negligentiam meam reprehendas. Expecta igitur in omnibus meis literis, non delectum rerum ordine incedentium, sed tumultum earundem promiscue sese ingerentium. Quanquam hoc modo, hoc tempore minus te abutar, quia
res

res nec magnæ nec multæ sese offerunt, quas te scire multum tua interesse existimem. & tamen nullæ res sunt minimæ, maximæ, mediocres, sive ad religionem, sive ad rem & publicam, & privatam pertinentes, quæ ad manus meas pervenire possunt, quas non cupide, & diligenter adverto. Monasteria, templa, bibliothecas, vetustos & libros & nummos, quibus ego domum reversus antiquissimis & elegantissimis te donabo, urbium mores, disciplinam, & situs; structuras, muros, vires, portus, & omnes circumcirca terrarum, aquarum opportunitates sic perlustro; ut harum rerum commemorationem, ubi meas cogitationes libere deponere audeo, vix sermo multorum dierum potuerit exhaustire. Parce ergo, non large ad te nunc scribo, dum tu significes, utram scribendi rationem me sequi malueris. *Germania*, ut omnes vocant, inferior, ut multi sentiunt, inferiorum, ut ego plane perspicio, nobili concursu mercatorum excepto, omnibus modis infimæ & depositissima est. in quam turpissima *Romana* facis, & fordinum illuvies inundans, jam stagnare videatur. *Antverpiæ* vidi commentarios in *Timaum* *Platonis*, sed *Latini hominis*. *Lovanii* fuimus: sed non diutius quam prandii apparatus postulabat. audiavi tamen integram horam in *Trilingui Collegio* insignem, ut illi putant, virum *Theodorum Laudium* profitentem *Tyrannum Sophoclis*. sequutus est in omni nostram pronuntiationem. Si hic cum *Carro* nostro, aut *Lovanium* cum *Cantabrigia* conferretur, plane friget. *Colonia* audiavi *Iustum Velsium Argentinensem* olim, nunc metu factum *Herodianum*, exordientem *Græce Ethica Aristotelis*. probare, non admirari potui. Audiavi eodem die Dominum *Alexandrum Blancartum Carmelitam* prælegentem *Acta Apostolorum*, insignis est Papista. Ursit Nonam Epistolam primi libri *Cypriani* pro ablatione in gratiam defunctorum. Doctior & pejor habetur ipso *Everardo Billico*, qui illic publice profitetur *Genesin*: sed eo die non legebat. Ego adivi monasterium *Billici*, tantum vidi hominem: fingebam mihi allatum esse, illum habere certos libros *Divi Bernardi* nondum impressos. Hoc feci, ut aliqua ratione provocarem hominem, ad privatum colloquium, ut perspicerem, ecquid haberet ingenii: sed distentus negotiis, ut servus aiebat, tunc temporis vacuus esse non potuit. ego rejectus in aliud tempus, rejeci ipse quoque superbum Papistam. Multas bibliothecas perlustravi, non vidi tamen unum insignem librum. *Spiræ* est, ut ferunt insignis bibliotheca, referta priscis, *Latinis, Græcis & Hebraicis libris*. Qui præfuit, abfuit: sin vero non, omnia perlustrassem.

Gavisburgi, hoc oppidum abest novem milliaria Germanica ab *Augusta*, adivi ades *Judaorum*, ubi multi habitant. libros vetustos *Hebraicos* per multos eleganter scriptos habent; emere unum non potui, tamen experiebar. Vidi quoque vetustos nummos elegantissimos: emi duos, *Neronem* & *Augustum*. Vidi quoque vetustum *Hebraicum* nummum aureum, elegantem, elegantissimis literis *Hebraicis*. emissem, si in pretio fuisset ullus modus. Hæc urbs *Augusta* habet instructissimam bibliothecam, & plurimos *Græcos* priscos & *Hebraicos*. Qui præsent, seposuerunt ad numerum sexaginta, optimorum librorum, ne *Cæsar*, aut *Cæsariani* illis auferant. Habent integrum *Chrysostomum Græcum* & alios insignes. Honestus vir promisit mihi se curaturum, ut ipse viderem. Religio Christi haud aliter floret *Augustæ*, præsentente *Cæsare*, quam tua pronuntiatio floruit *Cantabrigiæ* furente *Wintoniensi*. Gaudent omnes nostri, & ego quoque congratulor. sed vereor ipse, ne *Cæsar*, dum præsent cum dolo facilis est in causa religionis, absens facilius, sine suspitione, frangat omnes vires politicas, ut lapsu politiæ, corruat etiam religio. Sed est in cælis, qui angelis suis mandabit, nosti reliquum *Psalmi*, &c. *Hamburgus*, *Bremæ*, & potissimum *Magdeburgus* animo, calamo, & gladio religionem defendunt. Vidi confessionem *Magdeburgensem*. Argumentum libri hoc est. Si superior magistratus vim exercet in subditos contra jus aut naturale aut divinum, licet tum inferiori magistratui resistere. *Urbanus Magdeburgensem*, & mentem laudo, hanc *Jan* tamen ipse non probat: nam hinc graves motus facile exorirentur. Hunc librum vix hic parabilem dono tibi mitto: & multas alias tractationes intermisticas & adiaphoricas etiam ad te mitterem, nisi sperassem *Gipkinum* hæc omnia tibi curavisse. *Wittenberga* cum *Melancthone*, & *Lipsia* cum *Camerario* reprehenduntur hic a multis bonis viris, quod doctrinam intermisticam & adiaphoricam admittunt. *Joachimus Camerarius* oratione habita *Lipsiæ*, proximo superiori anno, perfudit animos multorum hoc tempore in religione. Cum aliquid certi sive ad religionem, sive ad Rempublicam spectans, ad manus meas pervenerit, fusc tibi perscribam omnia. nunc quidem, in nostro primo adventu, nec multa, nec magna, nec mira habeo quæ scribam. Mirum vero mihi, in hoc toto itinere, nullum tale visum est, quam quomodo Dominus Legatus noster impensarum magnitudinem ferre queat. nam his recentissimis diebus, immensum quantum & rerum singularum crescunt pretia, & *Anglica* ubique jacet pecunia. Dimensum regum novi, expensum diurnum perspexi: provilio dili-

diligens, moderatio cauta adhibetur, sic tamen superant expensa, in hoc multiplici concursu sumptuum, undique nec opinato confluentium, ut facile vel immensam pecuniæ vim exhaurire & absorbere possint. Itaque, nisi abunde huic rei provideatur, pertimiscendum est, ne brevi necessario exarescat ejus liberalitas, foris tandem occlusa, non sine aliqua, Reipublicæ reprehensione, quæ domi semper fuit referata cum maximo sua laude. Neque ista *ameia* in illo solo hærebit, pertinget etiam ad eos, qui propter parem prudentiam & eruditionem similia principum negotia deinceps sunt obituri. hoc tu facile judicio æstimare potes, & opportune etiam, in loco, consilio juvare vis. *Georgius Wheelæus* non ignotus tibi, hic prope habitat: rerum & suarum dives, & *Germanicarum* peritus. *Anglorum* omnium in hac regione negotiis & commodis, tam commodus, ut eo commode carere non possint. cupit esse servus *Regiæ Majestatis*, nec lucri compendium ex *Anglia* quærit, sed commendationis testimonium ex patria poscit. Hanc ejus postulationem, majori voluntate quam necessitate institutam, Dominus *Hobbeus*, novi, sedulo illi curabit impetratam. justissimæ tamen rationes sunt, quamobrem optarem, ut hoc beneficium ille tibi, non alteri deberet. Pridie illius diei, quo *Londino* Dominus Legatus profectus est, eum sermonem in cubiculo tuo *Londini* mecum de vera religione, & recta studiorum ratione instituisti, qui nunquam mihi excidere potest. Vehementer gaudebam tam familiarem tibi esse *Demosthenem*. cujus & *Æschinis* inter se *antagonistæ* contrarias orationes, si tu *Latine* verteres: rem tuo loco, studio, ingenio, judicio, facultati aptissimam susciperes. *Demostheni*, & *Ciceroni*, *Græcæ* & *Latine* linguæ, ad præclaram imitationem maximam lucem adferres. etiam pronuntiatio tua, ne diutius delitescat in *Anglia*: si mitteres ad me exemplaria, efficerem, ut brevi in conspectu hominum prodiret. nec dubito, quin opera etiam *Joannis Sturmii* uti possim, ad eam illustrandam. Si de me quoque aliquid audire vis: profectio hæc vehementer placet, & in tota hac profectioe, nihil magis placet, quam consuetudo hæc quotidiana, qua cum Domino meo suavissime utor. cujus sunt sermones & eo sale humanitatis sparsi, & hiis prudentiæ notis tam insignes, ac si disputatio aliqua acciderit, contentiones tam argutæ, cum viribus etiam & nervis; quibus accedit multiplex rerum scientia, memoriæque vis, ut ego non a studiis divelli, sed in studiis jam demum vivere videar. Id quod multo verius brevi dicemus, cum post digressum Domini *Hobbei*, plusculum

236 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

otii nacti, optimos quosque Græcæ linguæ scriptores, nos inter nos junctis studiis conferemus. Utor Domino ea humanitate & liberalitate, quam tu mihi sæpe prædicare soles, nondum egui re aliqua, quin multo prior & expeditior ratio fuerit illius in dando benivolentiæ, quam meæ in rogando verecundiæ. Et quanquam hoc facit judicio, sponte, & genio suo: commovet tamen multum & tua commendatio mei. Quod igitur tua causâ factum est, intelligat quæso aliqua significatione memoriæ, id tibi quoque gratum esse. Cum Dominus meus videat me vehementer delectari secundo versu secundi operis *Homeri*, facile pollicetur, me non solum *Italiam* aditurum, sed eas etiam regiones, quas videndi illum ardorem tu ipse mihi incendisti, cum *Euterpen*, & *Polymniam Herodoti* enarrasti, ut is nullo neque laboris, neque periculi metu restingui possit. Ad promptum studium & voluntatem adfero corpus, non id robustum quidem, sed laboris, frigoris, caloris satis patiens, quemvis potum & cibum cum salute etiam ferens. Si ad has opportunitates, ope tua, ad opes aliquas comparandas abuti potuero, fructum hujus itineris tu ipse aliquem perciperes. nam præter diligentem priscorum monumentorum conquisitionem, adferrem ad te, certo quidem meo sermone, præsentem consuetudinem, mores & faciem eorum locorum, quorum admiratione tu semper tenebaris. In *Anglia* favent mihi Nobiles multi, & nosti illud *Hesiodi* *εἰς ὄψιν δὲ ὄψιν*, &c. Non annuum quicquam, sed præsentem pecuniolam ad hoc iter posco. *Illustrissima Domina mea* non dubito, multum tribuet huic petitioni meæ. Domina *Suffolciensis*, hoc proximo superiori anno, prolixè & large mihi pollicita est, cum aliquot menses Dominum *Carolus* Græcis literis institui, & ad pulchram manum formavi: ejus liberalitatem, ad hoc tempus, & hunc usum reservavi. Clarissimus etiam Dux *Suffolciensis*, cum mihi favet, & elegantiam scribendi, qua ille præstat, mihi quoque debet, hanc postulationem meam apud matrem adjuvabit. Largior mihi multum de utroque *Marchione*. Sed taceant petaces literæ, quibus pudor jampridem silentium injecisset, nisi eundi cupiditas erubescendi verecundiam, & illis & mihi absterfisset. Sed spem mihi, & tua antiqua in me benivolentia, & mea petendi non inhonesta ratio augeat. Prolixior sum quam in principio constitui. Si scire possim te has literas una cum confessione *Magdeburgensi* recepisse, paratius & aliis quoque temporibus ad te scribam. Vale, ornatissime vir, & me, ut facis, ama. Anno Domini 1550. *Novembris 11.*

EPIST.

EPIST. VII.

RA. CLARISSIMÆ DOMINÆ

JOANNÆ GRAIÆ.

IN hac longinqua peregrinatione mea, clarissima Domina,emensus sum grandia locorum spacia, urbes amplissimas perpexi, mores hominum multorum vidi, instituta, leges, religionem, disciplinam diversorum populorum, qua maxima potuerim diligentia adverti: nihil tamen in tanta rerum varietate, tam justam mihi admirationem adfert, quam quod hac proxima superiori ætate offenderim te, tam nobilem Virginem, absente optimo præceptore, in Aula nobilissimi Patris, quo tempore reliqui & reliquæ venerationi & jucunditatibus sese dent, offenderim inquam, & Ζῆλον & Γαίαν divinam Virginem, divinum divini Platonis Phædonem Græce sedulo perlegentem: hac parte felicior es judicanda, quam quod παρρησίαν μνησθέντι ex regibus reginisque genus tuum deducis. Perge porro, ornatissima Virgo, patriæ decus, parentibus felicitatem, tibi gloriam, præceptori laudem, notis tuis congratulationem, omnibus ex terris summam admirationem adferre. O Elmarum meum felicissimum, cui talis contigit discipula, & te multo felicior, quæ eum præceptorem, nacta es! Utrique certe & tibi quæ discis, & illi qui docet, & gratulor & gaudeo. Hæc verba Joannis Sturmii sunt, ad me, de meo munere docendi illustrissimam meam Dominam Elizabetham. sed ad vos duos verius traduci possunt. vobis duobus hanc felicitatem integram cedo, cum ego acerbam offensionem, sine omni causa hinc exhauserim, unde suavem laboris mei fructum optimo jure expectare debuerim. Sed intempestive refrico asperitatem doloris mei, qui si non prudentia mea, certe ipso tempore, callum sibi obducere potuisset. Hoc tantum dico: Dominam Elizabetham accusare non possum, qua usus sum semper optima Domina, nec M. A. quidem: sed si unquam in Elmarum meum incidero, in ejus sinum abunde meos omnes dolores effusus sum. Duas res a te peto mi Elmare, credo enim te has meas legere, ut tuo suasu & hortatione, Domina Jana Graia ad me quam primum poterit, Græcas Literas scribat: hoc illa recepit se mihi facturam. Scripsi etiam nuper Joanni

Stur-

238 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

Sturmio, quod hoc ipsum ea mihi pollicita sit: fac literarum & illius advolent ad nos. Via longinqua est. *Joannes Halesus* commodissime curabit, ut ad me perferantur. Si *Græce* etiam scribat ad ipsum *Joannem Sturmium*, nec te, nec illam pœniteret illius suscepti laboris. Alterum est, quod peto, mi *Elmare*, ut tu cures quomodo nos inter nos, perpetuam hanc vitam una traducamus. Quam libere, quam suaviter, quam philosophicè tum demum viveremus? Quid impediret, quo minus nos, exoptatissime *Elmare*, frueremur omnibus illis bonis quæ *Cicero* nunc in ipsa extrema conclusione *Tertii Libri de Finibus*, hujusmodi vivendi rationi tribuit? Nihil in utraque lingua, nihil in omni temporum memoria aut illa superiori, aut hac præsentī esset, ex quo non aliquid ad suavitatem vitæ nostræ exciperemus. &c. De novis, quæ hic sunt, clarissima Domina, nescio quid scribam: inanēs literæ essent, quæ inania adferrent. & quod de suis temporibus conqueritur etiam ipse *Cicero*, paulo gravior res nulla ad vos referri potest, *Quæ non in via per lectionem relevaretur*. Præterea omnia hæc loca, & omnes hos sermones, occupant motus, strepitus, & rumores bellici, qui plerique, ut sunt aut cum dolo excogitati, aut sine auctore disseminati; sic cum inani aut nulla delectatione ad vos perscriberentur. nec tua multum interesse puto scire. Generale Consilium primo *Maii*, *Tridenti* incepturum: *Reginaldum Polum Cardinalem Anglum*, ut ferunt, Præsidentem illius Consilii futurum. præterea, qui tumultus fuerunt hoc anno in *Africa*; quis apparatus belli fiat adversus *Turcam*; & quomodo expeditio *Cæsaris* in *Hungariam* in maxima expectatione sit. cujus belli si non miles, certe comes ipse, Deo volente, futurus sum. Quid attinet scribere de obsessis *Magdeburgensibus*, & quomodo hii ceperunt Dominum *Mecleburgensem*: & de universo illo motu, qui omnibus modis, hii temporibus, miseram affligit *Saxoniam*? Hæc fuscè explicare, quæ coartavi in has angustias, nec otium, nec tutum est. In redditu meo, qui non longinquus est, uti spero, integrum mihi erit, coram de integro hæc eadem retexere, & singula horum temporum fila longius opportune, præsentē sermone producere. Liberalitas tua, nobilissima *Joanna Græcia*, præsentī mihi perquam erat grata, sed ea ipsa mihi absenti longe exstitit gratissima. Parentibus tuis nobilissimis, longam felicitatem: tibi quotidianam tui ipsius in literis, in virtute, victoriam: forori Dominae *Catharinae*, ut tui simillima evadat: & tantum *Elmare* meo, quantum *Aschamo* suo, ex animo quidem expoto. Et nisi vererer, gravare tantam Dominam, pondere levum

um mearum salutationum, rogarem te ut salutares meo nomine *Elizabetham Aspleam*, quam quoniam fratris sui *Joannis* summi amici mei, in omni morum & suavitate, & integritate similem esse credo, libenter diligo. Saluta quæso propinquam meam *Mariam Latin*, & uxorem meam *Alisiam*, cujus dictum sapius memoro, quam felicius sequor. Saluta etiam nobilissimum juvenem *Garettum*, & *Jacobum Haddonum*. Vale, clarissima Domina, in Christo. *Augusta XVIII. Januarii 1551.*

EPIST. VIII.

ILLUSTRISSIMO, POTENTISSIMOQUE REGI
N. PRO DOMINO LEGATO

Explicare non possum, illustrissime Rex, quanto, hoc tempore, in mœrore versor, quod, cum reliquis Legatis integrum sit, & præsens suum officium, & suorum Principum erga tuam Majestatem studium declarare, ego solus tot difficultatibus exclusus, ædium mearum commutatione subita, intempestiva, & inexpectata: inde febris accessione, tum via & per se satis longinqua, & nunc cæli asperitate valde incommoda, his, inquam, tot difficultatibus exclusus, invitus præteriti officii rationem per literas excuso, quod ipse libentius sermone coram præstitissem. Hunc mœrorem ægre deponerem, & has difficultates grāvius ferrem, nisi mihi explorata, penitusque perspecta esset singularis tuæ Majestatis natura, quæ sic est & insita humanitate imbuta, & multiplici doctrina ornata, ut & velit propter summam bonitatem, & possit propter maximam prudentiam, haud aliter officium, si recta voluntate instituat, ac si feliciter, perficiatur, æstimare. Studium & Principis & patriæ meæ, erga te, præsens verbis non amplificavissem: & tamen, cum tua Celsitudo, quotidie aliquid virtutis cumulo adjiciat, quomodo potest Princeps meus non aliqua nova benivolentiæ accessione, novaque indes admiratione, & te & tua suspicere? Admirari volo: arctius copulare non queo vos duos Principes, qui tot vinculis simillimæ vitæ rationis, univærsis naturæ, fortunæ, virtutis, ornamentis, suavitate eorundem morum, varietate multiplicis doctrinæ, uno eodemque amore germanæ virtutis sic conjuncti estis. Sic inter reliquos Principes omnes elucetis, ut cum solummodo uterque
utri-

240 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

utrique queat invidere, propter summam laudem: non posset alter alterum non amare, propter divinam & confirmatam virtutem. Quoties cogito de hac similitudine vestrorum morum, studiorum, voluntatum, doctrinæ, & virtutis: toties equidem exopto, ut quam opinionem virtutis utriusque vestri universi fere homines concipiunt, hanc vos duo, in propinqua aliquando & mutua vitæ consuetudine, tanquam in verissimo aliquo speculo cerneretis. Cum enim, &c. Longior fortasse, & molestior sum, quam par est: sed ista commemoratio partis illius dulcis sermonis, quem tecum ipse præsens paulo fusiorem instituissem, tam mihi suaviter obrepit, ut non tam nunc veniam præteriti officii, quam longius provecti sermonis his literis meis impetrare debeam. quam veniam, si Amplitudo tua mihi tribuerit hoc tempore, alias spero, & id quoque brevi, cum valetudinis ratio id tulerit, & ex istis me expediero molestiis, quicquid nunc absens præterii, non mea voluntate, sed certorum hominum injuria, id præsens aut debito supplere officio, aut iusta purgare excusatione, apud Majestatem tuam laborabo. Deus largiatur tibi, maxime Princeps, ut non tam hostes in prælio, quam teipsum in omni prudentiæ, doctrinæ, veræque virtutis laude indies magis magisque superes.

EPIST. IX.

ROGERUS ASCHAMUS

DOMINO JOANNI CHECO S.P.

DUbito, an superiores meæ literæ per *Franciscum* tabellarium ad te missæ, ad manus tuas venerint. Responsum, clarissime vir, non exspecto. nam video te gravioribus rebus distineri, quam ut tot literas Domini legati, singulis hebdomadis summo benivolentiæ studio ad te missas, vel tribus verbis compensare possis. quanquam non est ulla tam præsens amicitiae suavitas, quam absentis vel defensa salus gratis officiis, vel culta memoria crebris literis: & contra nihil acerbius illo hominum genere, de quibus *Cicero*, cum provinciam procuraret, graviter conqueritur. qui absenti illi, aut silentio ingrati, aut reprehensione injurii exstitissent. Nos obscuri & humiles, hac parte feliciores sumus, quia nec dolemus, si prætereamur silen-

tio,

tio, nec timemus, ne lædamur invidia: quos nec *arrogantius* sensus multum movere, nec *adrius* aculei acriter pungere solent. Cupio equidem ad te creberrimas prolixasque literas scribere. non facio, & certo consilio, & iusta de causa. nam res gravissimæ, quæ hic geruntur, literis Domini Legati, aut privatis ad te, aut publicis ad regium consilium perferuntur. Si ego easdem res scriberem, & officium mihi commissum proderem, & laborem cum mihi inanem, tum tibi molestum fumerem: sin alias res leviores quotidianas, plateis jactatas, cum mendacio excogitatas, sine auctore disseminatas adferrem; tuæ dignitatis, prudentiæ, judicii rationem habere non viderer. Præterea, otium mihi minimum suppetit, ut si maxime voluntate id cuperem, minime tamen facultate præstarem. Nam Dominus Legatus, cum otium a publicis negotiis datum est, in peragrandæ Græcæ lingua, quotidianis & maximis itineribus utitur. in nullo diversorio quiescit, ad nullum diverticulum deflectit, & jam incepit percurrere, propediem spero pervolaturus, ut nihil egisse se existimet, si reliquos *Anglos* in hoc cursu superet, nisi ad vos etiam aspiret *Olympicos* quod facturus est, etiam si caveatis. Ad hunc modum ego tempus traduco. aut studeo, aut cum Domino lego, aut transcribo literas, quas Dominus ipse scribit in Angliam. rarissime proficiscor in urbem, sed omnem meam voluptatem ex domestico meo officio quæro. In omni officii genere, quod Domino meo præstare possum, nam quod non possum, exigere, uti spero, non vult: universam meam operam, diligentiam, observantiam, cum summa voluntate, fide, constantia exhibebo. Et quanquam hoc postulat ratio & honestatis meæ, & bonitatis illius, te tamen, ornatissime vir, veluti præsentem spectatorem factorum meorum omnium, ob oculos quotidie propono; ut nihil absens committam, quod tibi præsentem non probarem. Et quemadmodum tua unius opera huc missus sum, sic mea in memoria semper inhærebit illa *Ciceronis* sententia, *Graviorem esse sponsorem alienæ honestatis, quam alieni æris*. Neque quicquam mihi in hac longinqua absentia mea, frequentius obversatur, quam ut assidue laborem, ut antiquæ tuæ in me benivolentiæ aliquis indies novus cumulus accedat, &c. In Græca lingua diligens sum, in *Italica* aliquis, in Latina nullus: nam usum habeo illius legendæ infrequentem, loquendæ insolentior, scribendæ rarissimum. Ad aliquot menses libenter viserem *Italiam*. Quod scripsi ad te superi-
 oribus literis. aliqua utilitas hujus itineris mei ad te præcipue

perveniret. Nam si me liberum, & integrum, non ad varias res distractum, ad notationem temporum, locorum, rerum, & hominum apponerem: nullus esset Reipublicæ motus, religionis status, literarum progressus, morum & disciplinæ gradus, vicissitudines, expectationes, aperta consilia, secreta studia, quæ ullo modo expiscari potuerim, quin tibi ea omnia perscriberem. Si ope tua, opes mihi ad hanc rem suppeterent, hoc beneficium, & hoc tempore gratum, & in hac absentia mihi & meis gratissimum haberetur. hæc postulatio mea, cum uno verbo tuo conjuncta, facile, quod volo, assequeretur. Non sum tam durus mihi, ut non sentiam, quid & ipse possim, quid etiam aliqui non possunt, quibus eximie Præbendæ, ut nominantur, passim tributæ sunt. Præfectura, ut tu scis, bibliothecæ Regiæ mihi conceditur; si hanc jacturam alia non compenset commoditas, possum ego meam deplorare *ἰσχυρὰ* non possunt alii suam excusare *ἀδύνα* nisi alter alterum circumvenire in nullo vitio ponendum sit. Multis nominibus amo *Bartholomeum Trabernum*, & facilius patiar tam honesti viri caussa, mihi præcludi bibliothecam, modo aditus mihi pateat ad aliquem similem conditionem. Si tu, optime vir, indigeres ulla opella mea, opinor nosti, quo animo, quo studio, in id totus incumberem: sentiam & ipse quam feliciter trado & commendo meum negotium tibi: alium, qui benivolentia plus velit, aut facultate opportunius possit hoc mihi perficere, nullum habeo. *Clementis Alexandrinus* imprimitur Florentiæ, *ἁπλῆς Ἑλληνικῆς λόγος ἀποφῆταις* Lib. 1. *παιδαγωγικῆς* Lib. *ἁπλῆς γραμμάτων* Impressus est *Rome Theod.* *ἁπλῆς αἰρήσεων* & *Venetis* nuper *Dionis Chrysostomi* orationes Græcæ 80. tractat insignia loca communia *ἁπλῆς βασιλείας, πλειονείας ἁπλῆς νόμου, ἁπλῆς ἰδρύς, ἁπλῆς πίστεως, καὶ ἁπλῆς ἀπιστίας*, hanc olim vertit *Camegarius*, & alia similia, ad usum civilem accommodata. hunc librum & reliquos mitterem libenter ad te, si commode hinc in *Angliam* deferri possint. *Joannes Jacobus Fuccarus*, insignis mercator hujus urbis, curavit sibi ex *Italia*, ex *Gallia*, & *Germania* transcribi elegantissime magnum numerum optimorum Græcorum librorum. bibliothecam nondum vidi: si videro, diligenter notabo, si quid venerandæ antiquitatis illic existat. *Musculus* superiori anno dedicavit Ecclesiasticam historiam Regiæ majestati: adhuc non intelligit, an liber traditus sit. Si tu, *Cicellus*, & *Cocus* virtutis atque literarum caussas in loco tueamini, opiniononi omnium respondebitis. si in extremis literis tuis ad Dominum Legatum significes, quod has meas receperis, gratum faceres: sed longe gratissimum,

si antiquam benivolentiam tuam, ex optatissimis mihi semper literis tuis agnoscere possim. Vale clarissime vir. *Augustæ.*
XIV. *Januarii.* 1551.

EPIST. X.

ORNATISSIMO VIRO D.
GULIELMO CECILLO.

Magna cum voluptate, vir ornatissime, cognovi ex literis tuis ad Dominum *Morysinum*, quanta animi propensione eniteris, ut me tibi beneficio tuo in perpetuum devincias. Spes quam proponis, est mihi admodum certa: & res quam exspecto, erit valde grata: sed omnino, tua voluntas est longe jucundissima. quæ ita expedita est ad bene de me merendum, ut omnem in me præcurrat, vel gratias agendi facultatem. Itaque, cum gratiæ, quas tibi referrem sunt penitus nullæ; & quas tibi haberem, sunt etiam perexigæ: ego superatus re, & destitutus oratione, referam me ad eam, quæ sola mihi reliqua est compensandi rationem. Subsequar te voluntate, studio, & perpetua mea observantia. cujus propositi mei duos luculentos obfides mitto ad te, duos insignes *Cæsares*, qui ut se tibi præsentem sisterent, ego veritus nec hunc æreum Deum, nec illum aureum diabolum, utrumque in literas inclusi tuas. Aureus nummus minus erit tibi gratus: nam quid pessimo Principi cum optimo viro? Sed quia materies est purissima, & opus præstantissimum, fortasse juvabit te intueri illam tyrannidem & immanitatem quæ etiam nunc apparet in ipso vultu, & in ipsis faucibus, quomodo in *Suetonio* etiam scire describitur. Æreus nummus est valde insignis, & ita insignis, ut ex hac mea facultatula nihil habeam, quod tibi, tanto viro, tanto meo patrono pretiosius offerre possim. Superiore mense fui apud *Don Diego di Mendoza*, virum literarum aman- tissimum, & omnis antiquitatis peritissimum: ostendit mihi magnam nummorum vim, dedit aliquot, rogat ecquos haberem? eduxi hunc æreum, quem præsentem habui: inspecto nummo, respexit ad me: intelligis inquit, quem nummum habes? *Augusti Cæsaris*, inquam ego: recte, ait ille: at ex omni temporum & vetustatis memoria, nullus nummus insignior isto ad hominum manus pervenit. Legis, inquit in *Tito Livio*, de templo *Jani* bis clauso universa pace

244 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

constituta: primum regnante Numa: post, imperante *Augusto*: quo anno Christus nasci voluit. S. P. Q. R. imperitus providentiæ Dei, referebat hanc universam pacem ad providentiam *Augusti*, & facto S. C. salutabat eum, & DIVUM & PATREM, feriens hunc nummum, cum templo *Jani* clauso, & hoc verbo PROVIDENTIA. Interrogabat me unde haberem? respondebam, in oppidulo, secundum *Rhenum* sito. incredibile inquit: nam paulo post *Drusus* & *Tiberius*, illa loco circumcirca bello infestabant. Obtuli ei nummum dono, quoniam videbam illum eo delectari, sed noluit accipere, addens dignum esse, cum in Angliam redirem, quem Regiæ majestati offerrem. Sed nimius sum, in re tam levi, præsertim ad talem virum, & memor tuæ humanitatis, imprudens oblitus sum auctoritatis & occupationum, quibus distineris. Recipies una cum hiis literis, chartam *Mirandulae*, cum maxima parte *Longobardiæ*, & longissimo volumine *Padi* Fluvii. credo te antea habere: sed quid impedit duobus locis eandem assingere? Nisi explorata mihi esset tua humanitas & singularis in me benivolentia, nec tam res leves, nec literas tam inanes, ad te mittere ausus fuisset. Vale, ornatissime vir, *Bruxellis*, *Julii* 7. Anno 1553.

EPIST. XI.

ROGERUS ASCHAMUS

DOMINO JOANNI CHECO.

IS mihi nuntius longe gratissimus fuit, ornatissime vir, quo te, in Regium senatum cooptrari ad nos allatum fuit. Sed quia hæc dignitas, doctrinæ, prudentiæ, & integritati tuæ, omnium hominum voluntate, consensu, & voce, tanto antea debebatur, non eam tibi uni, imo non tantum tibi eam gratulor, quantum hiis, quibus meo iudicio, major prudentiæ laus in te eligendo, quam tibi felicitatis pars in conscendendo ad hunc dignitatis locum accessura est. Gratulor itaque universo nomini *Britannico*. primum vero, & quidem præcipue, optimo nostro Principi, quod cujus te pueritia usa est excellentissimo Præceptore, ejusdem jam adolescens, virilis, & grandæva deinceps ætas, in longissimos annos eundem te prudentissimum & fidelissimum habitura sit Consiliarium. quorum alterum tuæ præstanti
eru-

eruditioni; alterum insigni & probitati & spectatæ prudentiæ; utrumque Regis & Regni nostri summæ felicitati; totum vero hoc quicquid est immortalis Dei benignitati, qua te, Principem, & universam *Angliam*, uno hoc beneficio beare voluit, libenter attribuimus. Plurimum enim gratulor nostræ rei & publicæ & literariæ, & Christianæ, quarum trium rerum salus tam tibi semper cara existit, ut singularis nunc singulorum hominum tranquillitas, exoptatum studiorum otium, & purioris religionis quies, in tua jam plurimum unius auctoritate, in excellenti doctrina, in ardenti erga Deum studio, sint deinceps conquietura. Gratulor multum quidem *Cantabrigiæ*, quæ te genuit: sed unice Collegio divi *Joannis*, quod te docuit. quia altera te habuit optatissimum alumnus, alterum florentissimum discipulum, utrumque nunc te videt utriusque optimum potentemque Patronum. Seorsim vero, ultimo in loco gloriarer ipse mihi, nisi hominis sui nimium amantis hoc esse videretur. gratulor tamen, & impense gratulor: sed ea ratione, ut alias malim opera aliqua mea & observantia, cor ipsum ostendere: quam nunc verbis indicare studium & benivolentiam. Hanc meam lætitiā adauget, hominum, in his regionibus, & nostrorum & exterorum lætans certansque de hac tua dignitate congratulatio. separatim vero sermones *Thomæ Hobbesii*, quos mecum creberrimos usurpat de tua probitate, & sua in te singulari observantia. hic juvenis præclare ostendit, ex cujus artificis prodierit officina. frater ejus Dominus *Philippus*, vir prudentissimus, utitur eo, & utitur solo ad omnes res pertractandas in hac *Cæsarea Aula*: in qua perfuntione, tam opportune, diligenter, considerate, & tacite se gerit: ut illorum seminum, quæ tu in eo puero *Cantabrigiæ* jecisti, non nascens jam aliqua spes se proferat, sed florens, eaque insignis maturitas, in eo nunc adolescente facta sic emineat; ut recte quidem meo iudicio ipse faceres, si effeceres, ut is intelligat, te non solum illum in hoc cursu libenter cum voluptate spectare, sed ipsum tam præclare currentem cum aliquo etiam applausu incitare. Quia nullus stimulus ad virtutem aptior adhibetur, quam laudati viri, læta collaudatio. hunc ergo totum tuum, tibi adjungito, & saltem aliqua salutatione, in aliorum literis, ad majorem spem excitato. In sinu meo, nonnunquam conqueritur, se plurimas literas ad te scripsisse, se tamen scire non posse, an ad tuas pervenerint manus. Nos vero vetulos, obscuros, effætos, & tacentes, *παιονες* contemnere potes: istos autem insigniores adolescentes

natos

246 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

natos ad lucem, crescentes ad laudem, & surgentes ad præclaram fortunam, præterire non debes. quamquam nec me quidem præteris, cujus mentionem in literis tuis ad Dominum *Morysinum* tam memoriter, & amanter facis. Minus sæpe jam ad te do literas, quia vereor scribere præsertim ad tantum virum, & in re, aut nulla, aut levi. propterea metuo, ne istæ literæ, aut nimis, aut intempestivæ sinr, cum tibi nec molestus esse, nec ineptus videri ullo modo velim. Superiore tamen mense, scripsi ad te, per famulum *D. Chamberlani*. lætor, si illæ tibi traditæ fuerunt, propter duos vetustos nummos, alterum *C. Caesaris*, alterum, *P. Clodii*, quos in eas includebam literas. Literæ quas proxime ad me dedisti, traditæ mihi fuerunt superiori anno *Argentina*: gratissimæ quidem illæ, sed non adeo, quemadmodum ceteræ esse solent, jucundæ. judicabam enim ipsas valde amantes, sed opinabar tum quidem eas non nihil esse pungentes: quarum aculei mihi aliquandiu inhæserunt. Quod ipsum credo mihi accidit, quia nihil abs te profectum lego, cujus non singula pondero verba, singulasque appendo sententias, ut ipsum animi tui intimum eruam sensum, & quo pluris te facio, eo magis semper sum sollicitus, quid de me in ulla re existimes. Sed scrupulum, quem inanis iniecit metus, certum excussit judicium; nec volui committere, ut opinioni meæ leviter susceptæ, quam benivolentiæ tuæ mihi perspectatissima plus ullo modo tribuerem. Et hunc metum, mihi concedes valde amanti: & hanc libertatem, tuæ assignabis humanitati; quæ facit, ut libere proloquar, etiam ea, quæ inaniter cogito. Si scire cupis, quidnam hic rerum ago, intelligas me nunc describere certas illas causas, quomobrem *Parmensis*, *Salernitanus*, *Brandonburgensis*, & *Saxo Casarem* deseruerunt; deinde continentem singulorum dierum memoriam colligo, quid in Aula *Cesaris* contigit, ab *Oenontica* fuga, usque ad *Metensis* obsidionis derelictionem. quibus temporibus, magnæ amicitiarum, dissidiorum, prædationum, bellorum confusiones, mutabiles fortunæ varietates, & gravissimæ rerum conversiones exstiterunt. quas miseras omnes, *avaritia*, dolus, perfidia, libido, avaritia, ambitio, tyrannis, & *tyrannia*, exacta libertate, violato jure, fœdata religione, contempto ipso Deo, permiscuerunt. In hiis rebus, veritatem sequor, ornatum non quaero. scribo enim Anglice, & mihi soli, ac meis sociis problematariis. & propterea, non luci, sed nocti, ut harum rerum dulci sermone & recordatione proximas has hyemales

males noctes nos inter nos fallamus. Fuit tempus, ornatissime *Cheez*, cum talem materiam etiam Latine mediocriter perpolire potuissem: sed succus ille purioris dictionis, quem ego hausi ex hiis fontibus, quos tu perfluerenter quidem mihi, sed felicissime aliis multis aperuisti, totus nunc exaruit, & stylus, quem excellentis ingenii doctrinæque tuæ cos mihi etiam nonnihil exacuerat, nunc omnis est retusus, ad duram hanc meam & desperatam etiam ex melioribus studiis, meliorem fortunam. at fortunam non deplorare meam, sed tibi gratulari tuam institui. Domi hoc coram præsentem sermone opportunius faciam. Nostrium reditum indies singulos appropinquare speramus, quem ut acceleres, etiam atque etiam rogo. id quod facio commotus rerum, non domesticarum stulto desiderio, nec exterarum inconstante fastidio, cum magnam capio & voluptatem ex consuetudine prudentissimi viri: & utilitatem, ab experientia gravissimarum rerum; præter usuram rectæ conscientiae in perfungendo illo munere, fideliter & constanter, quod tu mihi imposuisti. *Joannes Sturm* nuper scripsit ad me, petiitque ut ex meis literis ipse intelligeres, illum tui & studiosum esse & percupidum: sed quo plus ille me amat, & melius de me existimat, eo timidius sumo, & parcius facio quod ipse rogat. itaque rejicio te ad iudicium duorum optimorum virorum, *Christophori Montii* & *Joannis Haleſii*, qui laudem doctrinæ maximam: sed humanitatis, prudentiæ, usus, consilii, iudicii, & religionis, longe majorem *Sturmio* tribuunt. Compendium fortunæ suæ; credo, non querit: sed suavitatem benivolentiæ tuæ maximopere appetit: cum is sit, qui præclare possit in summis versari nummis. Attamen vehementer ipse dolerem, si laudem præstantis illius operis, ~~et~~ *καλὸς* utriusque linguæ aut *Gallus*, aut *Pollux* optimo nostro principi eriperet. Aureum nummum *Antonini Pii* hiis literis inclusum ad te mitto: felix illud seculum, propter auri puritatem, & artificii præstantiam, sed longe felicius propter optimum Principem. Hiis priscis monumentis delector, non solum quia fidem vetustissimæ memoriæ faciunt: sed quia ad ipsius æternitatis naturam proxime accedunt. soli enim nummi, isti præsertim aurei, nulla temporis longinquitate vitari possunt, cum ceteræ res universæ tempore consumuntur. Vale ornatissime vir, & me ut soles, ama: quia nullum beneficium majus aut gratius mihi, ipsa tua benivolentia, unquam iudicabo. *Bruxellis, 7. Julii.*

1553.

EPIST.

EPIST. XII.

ROGERUS ASCHAMUS
HUBERTO SUO. S.P.

Multos magno dolore, & me non mediocri affecit, subita illa *Metensis* obsidionis derelictio, doctissime *Huberte*, quæ impedimento fuit quo minus *Heidelbergam* accefferim: ubi singularem voluptatem ex suavi consuetudine, & erudito sermone, tuo videlicet, *Micylli*, & *Cisneri* percepissem. de recta namque Græce pronuntiandi ratione, quomodo inter nos constitutum fuit, commode & fulse disputassemus. Magnum fructum scio ex vestra eruditione, & palmam ipsam, credo ex meliori causâ domum reportassem. De *Huberto* meo, hoc est, de summa bonitate tua, & multiplici doctrina, & de illa instituta nostra disputatione, sæpe multumque cogito. & ita cogito, ut id literis, aliqua ex parte, nunc tentem inchoare, quod opportuno sermone, coram, plene præstare potuissem. Ex hac tamen una re, & mutua scribendi ratione, duplicem capiemus commoditatem. nam initam nostram amicitiam, literarum crebrite stabilitemus: & institutam nostram disputationem, magna cum voluptate persequemur. persequemur autem eo modo ut modum literarum nunquam excedamus: propterea, singulis literis nostris, singulam quamque Græcam literam expediemus. & sic nostræ literæ, nunquam nimis longæ, & materies scribendi semper valde copiosa nobis proposita erit. Auspicemur igitur faventibus Musis, & agnoscite causam: nam vos tres, quos habeo adversarios, libenter in hac causâ patior esse iudices. Prodeat ergo utraque pronuntiatio, vestra & nostra. pugnent inter se. Quibus telis? Rationibus? Facile accipio. Doctrina? Id a vobis doctissimis exspecto. Testibus? Et ego quoque laudo. Rationes scio nullas habetis, nisi quas subornavit multiplex vestra doctrina. Sed testes quos? Excutiendi enim sunt. Testem habetis primum, usum, quia omnes pronuntiant ut vos, exceptis nobis *Anglis*. Deinde, producit ipsam *Græciam*, quæ hodie retinet vestram pronuntiationem, cujus auctoritas, longe anteposenda est istis divisis toto orbe *Britannis*. Si usum intelligitis priscae illius ætatis consuetudinem, cum

vixit

vixit & scripsit *Aristoteles*, qui adhuc in libris doctorum hominum conservatur & viget, usum & ego recipio. Sin usum vultis hunc vulgarem, imperitum, & quotidianum, a prisco illo doctissimo usu longe alienissimum, tot mutationibus corruptum, tot erroribus implicatum, & temporis longinquitate exesum, ego vero non admitto. Usus, nisi doctrina, & ratione nitatur, præceptis in errores semper ruit: & hinc fit quod nunquam ulla fuerit vel Respublica tam recte gubernata, vel lex tam sancte posita, quin unius consuetudinis vitio, sit tandem eversa atque labefactata. Taceo, quos errores, solus usus in ipsa verissima Christi religione producit, fovet, & tanquam sus porcellum suum, in foetido sinu amplectitur, & mordicus etiamnum defendit. Vis corrigere, vis emendare aliquid, quod vitiatum sit? Solus usus repugnat, & sese opponit, clamitans, Consuetudo, Consuetudo: a qua vulgus & imperiti homines ægerrime divelli possunt. Vos ergo duces scientiæ videritis, an tantum usui omnis erroris auctori, & propugnatori, in hac causa tribuendum sit: præsertim cum nulla res exstet quæ quotidianis mutationibus magis obnoxia sit, quam verborum sonus & pronuntiatio. Præterea cum Græca lingua diu jam recesserit ex usu vulgari, & sermone hominum, & sese omnino abdiderit in doctorum libros. taceat ergo & faceflat usus vester ex hoc iudicio, & prodeant libri, quos nec *Jovis* ira nec ignis, nec ætas omnis potuit corrumpere. Libri, inquam, antiquioris illius fidei. quanquam nullius libri vocem, & testimonium rejicio, quem vos tres, dignum & idoneum testem judicabitis. Ast libri, dicitis, non loquuntur, non possunt exprimere sonum literarum. Scio tacebunt omnes libri & literæ, & erubescunt, de vestra corrupta & vitiata pronuntiatione loqui: at de nostra, copiosa & luculenta dicent testimonia. Sin ulli libri de vestra quicquam loquuntur, producite, nullum rejicio: & ego vicissim libros doctissimos summæ auctoritatis, pro mea in medium adferam, & id jam statim, cum ad disceptationem accessero. Alter testis vester, est ipsa Græcia. Recte. Græcia scilicet, quæ jam nescit loqui, novit recte pronuntiare? Græcia quæ jam diu amisit suum imperium, gloriam, ingenium, doctrinam, imo nomen suum, & linguam: retinet tamen, si Diis placet, ipsam veram pronuntiationem? Græcia tot urbibus eversis, & ipsa suis pulsa sedibus, & tot Barbarorum cedens invasionsibus, pronuntiationem tamen puram, inviolatam, & nulla mutatione jactatam hætenus conservavit? Alii profecto

testes melioris fati, & fortunæ, quam isti miseri Græci, vobis quærendi sunt. nam non solum cum vobis tribus sed cum Græcis ipsis, qui nunc vivunt, libenter pugno. cum Græca lingua, nunc dierum, non magis sit propria Græcorum hominum, quam lingua Latina *Italorum*, nisi hoc fortasse dicturi sunt, se aliter quidem, sed melius pronuntiare, quam veteres illi doctissimi Græci consueverunt. & tunc pugnabo cum hiis, qui ad inveteratum aliorum errorem, singularem etiam suam adjicient impudentiam. Quisquis ergo, in hac causâ contendere vult, præsidio scientiæ, non errore consuetudinis, sese muniat. doctorum monumentis, ubi tota jam habitat Græca lingua, non Græciæ olim, nunc Barbariæ regionibus, unde omnis exultat doctrina, & ipsa etiam lingua, hanc disputationem contineat. Et hæc de universo genere pronuntiationis: nunc brevissime de una litera, ut rationem literarum, non libelli magnitudinem nobis proposuisse videamur. De *α*, non contendimus, nisi, cum coaluerit in diphthongum *αι*, sed eum locum rejiciemus ad nostram de vocalibus disputationem. *β* ergo prodeat. Hic longe discrepamus. sed audiamus quomodo vos, & quomodo nos efferimus, & penes vos tres judicium esto, utri rectius pronuntiant. Hoc verbum *χοῖρον* vos sic effertis, *Chiverno*. in qua una dictione, tres errores admittitis, in *α*, in *υ*, in *β*. Latini hoc verbum suum fecerunt, nec solum vim in significatione, sed etiam veritatem in pronuntiatione retinent, solum mutantes primam litteram tenuem *α*, in suam mediam *υ*, id quod Græci veteres sapissime fecerunt. Itaque nos efferimus *χοῖρον*, cum Latina Lingua guberno: sed de *α* & *υ* suo loco. Nunc testes idoneos proferamus, an cum vobis dicendum sit *Vervo*, an cum nobis *Berno*. Producite testes vestros, Conticescunt omnes, excepto mendaci usu, quem comites sui, error & ignorantia, obtorto collo, & impudenti facie in hunc locum provehunt. Audite nostros testes, quos vos scio non rejicietis. Primus est, doctissimus *Eustathius*, qui sic explicat illum *Homeri* locum, *βῆ δὲ κατ' ὄνυμμο* &c. † *βῆ*, inquit, est ipsissima vox ovilis: jam utrum ulla ovis effert *Vi* ut vos, an *Be* ut nos, judicetis. *Anglæ* scio omnes oves, & *Germanæ*, & *Italæ* pro nobis faciunt: sed fortasse Græcæ oves olim non balabant, sed vilabant &c. Ast, qualis hæc, dicetis, disciplina est, quæ petitur ab ovibus? Certe rubore

† Hujusce soni rationem. in loco citato frustra querat. Editio autem Romana, Anno MDLXII. pag. 592. l. 18. 763. 13. 1721. 28. Eandem rem plane confirmat. nea

non perfundimur discere ab ovibus, cum in simili causa, ille, cui similem nemo potest nominare, non erubuerit a cane literam ꝑ perdiscere. Et discere ab ovibus, est discere ab ipsa natura, quæ constans semper & sui simillima existit, nec varietatibus & mutationibus obnoxia est, ut usus vester, & fluctuans consuetudo. Sed alterum testem proferamus. Ecce *Marcus* † *Cicero*, qui Græce loquendo, ipsis Græcis gloriam, ut ille ait, eripuit: in epistola illa, satis vobis nota, de *Obscanis verbis*, dicit, cum audit *Bini* putidum Græcum verbum, sonat idem quod *Bini* Latinum. Sin *Bi* sonuisset *Ciceroni Vi*, quemadmodum nunc sonat vobis, mentionem *Vini*, non *Bini*, proculdubio fecisset: itaque, aut tunc *Cicero* ꝑ non recte, aut vos, nunc male pronunciatis. Tertium testem expectatis? non levem, sed in omni causa gravissimum auctorem, Divum *Aurelium Augustinum* producimur, qui planius, si quid planius dici potest, quam aut *Eustathius* aut *Cicero* hanc rem decidit. * In libris de *Doctrina Christiana*, caput non occurrit, quia liber non est ad manum: dicit, cum audit nominari herbam *Beta*, videtur illi nominari secunda litera Græca, quo modo nos nunc efferrimus: sin vero pronuntiasset *Augustinus*, quemadmodum vos: *Vita*, id est, anima, non *Beta* herba, auribus ejus circumsonuisset. Quartum vultis testem? Nisi Epistolæ modum mihi proposuissem, & quintum, & decimum etiam produxissem. Verum sequemur illum, qui in graviore causa dicit: In ore duorum aut trium, &c. Et cui *Eustathius*, *Cicero*, & *Augustinus* non satis faciunt, illi ego satisfacere non laborabo. Itaque aut me falsa retulisse, aut istos tres non recte scripsisse, aut nos veram & germanam, & propterea Germanis hominibus aptissimam pronuntiationem asseruisse ingenue fateamini. De pronuntiatione reliquarum literarum, reliquis literis nostris deinceps ordine, Deo volente, persequemur. Saluta doctissimos viros, *Micyllum*, & *Cisnerium*: quorum literas, & tuas, de pronuntiatione avide expecto. Saluta etiam literis tuis clarissimam illam feminam *Olympiam*, quæ sola, pro sua singulari eruditione, & summo judicio, si patrocinium nostræ pronuntiationis susceperit, de vobis reliquis minus laborabo. Vale optime & doctissime *Huberte*, & me quod facis, ama. *Bruxellis*. 6. Martii. 1553.

† Cic. Lib. 9. Ad Fam. Epist. 22. * Et *Beta* uno eodemque sono, apud Græcos literæ, apud Latinos *O*leris nomen est. Lib. 11. Cap. 24. ꝑ. 5. Edit. Froben. item Vol. 1. Tom. 3.

EPIST. XIII.

DOM. HIERONYMO FROBENIO
NOBILI BASILIENSI
TYPOGRAPHO. SP.

ERuditum te, ex tuis scriptis, *Hieronymo Frobeni*, humanum atque bonum ex aliorum sermonibus esse intellexi: & eo facilius patiebar me adduci rogatu doctissimi viri, & utriusque nostrum valde amantis *Hieronymi Wolsii*, ut inprimis tibi significarem literis meis illos *Desiderii Erasmi Antibarbarorum* libros diu desideratos, & olim *Rome Richardo Paceo* surreptos, adhuc in *Anglia* reservari. Liber ad me proximo superiore anno adferebatur, & eo utebar *Cantabrigie* aliquot mensibus: integri ne libri sunt, an *λεπτομύριον* π plane ignoro: egi cum illo, in cuius manus devenerunt, ut in lucem apparerent, quod ille facile mihi concedebat. Atque cum mihi, ab ineunte ætate, perspecta sit illa multorum officiorum & benivolentiæ conjunctio, quæ vestræ *Frobenianæ* familiæ, cum *Erasmo* intercessit; hanc rem tibi communicare, consilium fuit: ut, si tu ita vis, mea opera utaris ad id, quod tibi de hac re, tuoque judicio consultissimum esse videatur. Itaque expecto literas tuas. sequor *Aulam Cæsaris*: si miseris literas tuas *Argentinam*, ad *Joannem Sturmium*, ubicunque fuero, curabit ille ut ad me commode perferantur. Vidi ego *Græcam Bibliothecam Jacobi Fuggeri*, & habeo indicem scriptorum librorum. multi libri sunt, nondum in lucem divulgati: quanto major laus esset hujus viri, si tot præclaris auctoribus, non civitatem, ut potens Consul, sed mundum & vitam, ut aliquis Deus, daret. quam compingens eos in perpetuas tenebras, non *φιλολόγης*, sed *βιβλιόταφος* merito quidem haberi? Utinam hic vir, ad hanc & privatam gl'oriam, & communem utilitatem excitari possit. E *Britannia* decedens, & nobilem *Basileam* visere, & fortem *Helvetiorum* gentem peragrarè sperabam: sed vereor, ut mea negotia, hiis temporibus, hoc me patiantur facere. Religionis verè cursum, literarum cultum & progressum, populi mores & locorum illorum opportunitates avide perspexissem: nunc reliquum est, ut quem fructum ipse præfens ex contempla-
tione

tionem harum rerum percepissem, eundem ex tuis ad me longis gratissimisque literis expectem. Si ulla officii ratio, a me, aut in hac Aula, aut in Anglia, tibi proficisci possit, quantum eniti navareque possum, libenter præstabo. & si ceteris rebus minus queo, amore, certi gratique animi significatione, & literarum etiam crebritate tibi respondebo. Vale in Christo Jesu. *Augustæ 10 Junii.*

EPIST. XIV.

FRANCISCO ALANO.

TRES sunt res, *Francisce Alane*, quæ in rebus humanis, plurimum possunt, fereque dominantur; forma, pecunia, & honor. Formæ, præcipuus voluptatis sensus: pecuniæ, maximus commoditatis usus: honori, summus dignitatis locus merito tribuitur. Hiis enim tribus rebus, tres olim Deos, vel imperita vetustas propter usum, vel olim docta poësis, propter prudentiam ingeniose affinxit. Nam voluptati, ipsam *Venerem*; divitiis *Plutem*: dignitati, summum *Jovem* præesse voluerunt. Postea, eisdem rebus ipsæ philosophorum scholæ, ultimum bonum: & omnium semper sapientum sententiæ, maximam vim assignarunt. Itaque cum ego probe cognosco te, *Francisce Alane* egregium esse formarum spectatorem; cum te cupio esse ditissimum, cum, te judico ad dignitatem esse natum; volui tibi hunc librum offerre: in quo uno, tu, quem unice amo, his universis tribus rebus felicissime poteris: formas enim hic non has fastidiosas & quotidianas, sed lectas & lautas illas, & *Cæsareæ* Majestatis dignas, & libere sine impedimento & tuto sine periculo & suspitione contemplaberis. Hic virginum & matronarum vultus *Venere* ipsa venustiores, non matres minaces, non mariti truces, non infensi rivales, non parietes, non seræ ab oculis tuis excludent. Divitias hic porro, non ipse *Cræsi* misere collectas gazas, sed illius universi & urbis & orbis imperii cumulatissime congestos Thesauros accipies. adeo ut quicquid vel bonorum frugalitas collegerat in pace, vel potentum vis corraserat in bello, vel tyrannorum libido extorserat in omni tempore, hic tibi quiete, tuto, & certo jure possidere liceat. Honor vero & dignitas, quomodo major tibi proponi potest, sive ad imitationem, sive ad admirationem, quam *Cæsarum* & *Augustorum*? Atque ut plane videas mi *Alane*, me in hiis tribus rebus cogitare tibi

non

254 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

non fucum, sed fidem facere: non inania verba sed vera ornamenta dare; ecce tibi hæ hujusmodi sunt, ut nullis unquam inescare elecebris, sed veris semper delectare voluptatibus soleant: non natura fallaces, non tempore mutabiles, non soli, non febriculæ obnoxia existunt: sed ingenuæ, constantes, integræ, & sanæ semper manent. Hæ vero divitiæ, nec me, qui illas do, exhaustient; nec te, qui eas recipis, corrumpent: quas, ut ego cedo sine dispendio: sic tu nunc & possidebis sine labore, & servabis sine metu, sed uteris sine invidia. Ad honorem vero & dignitatem, quæ proposita tibi est in hoc libro, otiosus absque turba, & tutus sine periculo aditurus es: ut eam perbeatam dignitatem, quam Cicero in initio de *Oratore* summo opere laudat, sed nunquam consequutus est, is tibi liber offerre videatur. Ad has tres superiores commoditates summas, accedunt duæ aliæ, doctrina & amicitia. altera hujus libri: altera inter nos hæc ærctissima nostra. Et quæ doctrinæ pars major, quam a maximis imperatoribus gestarum rerum erudita historia? quæ cum ad civilem disciplinam tota referatur: tibi, qui te totum civili vitæ tradidisti, non jucunda solum ad legendum, sed optata etiam ad usum futura est. De amicitia nostra parce, & paucis dicam. ne dum te libenter & merito laudem, meipsum obiter & imprudenter, reprehendendum exhibeam. nam quorum voluntates, studia, & in aliqua etiam re, ipsa consentiunt vota, nihil fere nec laude nec vitio dignum inter eos separatim esse potest. benivolentia vero mihi, omnium in hac Aula, grata: certorum hominum etiam jucunda: sed tua sane inprimis optata mihi contigit. cujus humanitatem tantam esse erga me sæpe expertus sum, ut nemo sit de quo vel mihi, vel meis plus polliceri queam. Et, cum multa vincula studii & amoris, nos inter nos conjungunt, nullum puto, aut re ipsa firmitus, aut utrique nostrum optatius esse, eo favore & gratia, qua optimus & humanissimus Præsul, utrumque nostrum, sibi tot meritis ærctissime divinxit & obligavit. Itaque, si forma, sine malis illecebris: si divitiæ sine curis, si dignitas sine periculis; si doctrina cum maximo usu: si amicitia, cum pari studio, tibi probanda fuerit: hoc meum, spero, consilium, tibi offerendi hunc librum, minime reprehendes. Deus optimus maximus, & te diutissime incolumem servet, & utrumque nostrum, utriusque voti quamprimum compotem faciat. Vale.

EPIST.

EPIST. XV.

DOMINO FRANCISCO DUARENO.

SALVE plurimum doctissime, humanissime, amabilissime *Francisce Duarene*. Hanc te ignoti hominis novam affandi rationem, ratio & meriti tui, & officii mei, merito postulare videtur. Doctrina enim tua quam sit eximia, frequenter ex libris tuis editis cognovi: humanitatem vero erga omnes, atque singularem in me seorsim amorem, ex sermone ornatissimi viri *Thomæ M.* tui studiosissimi, & mei etiam amantis sæpe quidem, magnaque semper mea cum voluptate intellexi. Te igitur, de hac tua singulari doctrina, humanitate, & benivolentia, mi optatissime *Francisce Duarene*, & imperitus ego si non suspicerem, & inhumanus si non colerem, & peringratus si non redamarem, jure videri debeam. Sed doctrinæ tuæ deinceps, ut statuo, memoriam, & tecum sæpe crebris mittendis literis, & mecum quotidie tuis perlegendis libris, jucundam atque fructuosam usurpabo. Humanitatem vero tuam, mutuo ego libenter subsequar studio, atque grata voluntate. semper laborabo, ut cum tui instituti consuetudinem tantopere laudem, tui etiam exempli imitationem a me alienam esse non putem. In amore autem, quantus tu cunque fueris, tibi non concedam, ut tu me plus diligas quam ego te amem: nam, quamvis ipse tibi partes in amando sumpleris priores, ego tamen vendicabo justiores, cum tu opinione, ego iudicio ad hunc amorem accessi. Tu enim unius epistolæ fati incultæ lectione, uniusque hominis, amici admodum quidem, amantis nimium fortasse sermone, te ad hominem ignotum atque obscurum diligendum tradidisti. ego non ex literis privatim scriptis, sed ex libris publice editis, neque ex unius amici erga te studio, sed ex universæ doctorum hominum nationis de te iudicio, ad te amandum me ipse dedi. adeo ut amor meus certus, tuus cæcus esse videatur. Cæcum tamen tuum amorem & nunc esse libenter fero, & in posterum sic permanere admodum cupio, ne si oculos recipiat, me deferat, alioque avolare velit. Verum, ut ingenue fateor, & *Joannis Sturmii* facto, & *Thomæ M.* sermone plurimum atque libenter debeo, quorum opera effectum est, ut tu de me non vulgariter existimes. Nullius enim

256 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

enim rei quæstum majoris facio, quam doctorum hominum amicitia: præsertim, cum ea aut virtutis opinione, aut literarum ergo tota suscipi, non præsentī adulationis aucupio, non sordida lucri spe, ullo modo institui videatur. Amavi diu, vidi nunquam *Joannem Sturmium*: sed cum eum *Platonis*, *Aristotelis*, & *Ciceronis* doctrina ita excultum esse perspicerem, ut pauci admodum in hiis nostris, ne temporibus quidem longe ante superioribus, mea certe opinione, cum eo conferri possint; illius amore non calere solum, sed exardescere cœpi. Eadem ratio, easdem faces mihi admovent, quibus incendor, ut te persimili modo amem. quem meum erga te animum, mi optatissime *Franciscæ Duarenæ*, si tibi gratum esse, ex literis tuis intelligam, certe vel cum nostro *Thoma M.* contendam, ut in omni mutua benivolentia ratione, atque officiorum genere, licet me commodandi facultate vincat, gratificandi tamen voluntate, nunquam superaturus sit. Et tamen, cum gratiore homine, aut tibi, ut sæpe ex ejus sermone intelligo: aut mihi, ut indies ex ejus humanitate sentio: aut cuivis, ut quotidie ex consentiente hominum de illo voce excipio, contendere in ullo humanitatis certamine non queo. Et quantum amandus est de hac humanitate, tantum certe congratulandum est ei, quod ad illius tam gratam naturam, tam digna accefferit fortuna. cum ei, ad benigne faciendum omnibus, non voluntas solum parata atque proposita, sed facultas etiam, & opportuna & ampla tribuatur. Ast ego non recte quidem. qui fortunæ & communi felicitati tribuo, quæ virtutis præmia, prudentiæ munera & sunt, & existimari debent. Et quia hæc clarissimi viri recordatio, mentem scio utriusque nostrum, & meam in scribendo, & tuam in legendo magna suavitate profundit: non sedes solum, ad quas pervenit, sed gradus ipsos, per quos ascendit, breviter designabo. Cum summa rerum jure hæreditario, illustrissimæ Principi nostræ *Mariæ* veniret, ut in exordio, cujusque Principis apud nos de more sit, lustratio ratioque habita est externorum hominum. quorum tantus huc confluerat numerus, ut hiis passim urbs *Londini* redundaret. *Thoma M.* impositum fuit hoc munus decernendi, quinam civitate & patria nostra donandi, & qui ad suos amandandi essent. Hoc tempore fui sæpe una cum *M.* cum ille frequenter atque suaviter aridens ad me, *Aschame*, inquit, multi *Galli* hodie multum debent *Duareno* nostro: nihil enim prius mihi existit in hoc munere obeundo, quam benivolentiam quam *Duareno* absenti debeo, hominibus *Gallicis* repræsentare, ut

vel

vel hoc modo summi amici jucundissimam memoriam suaviter usurparem. In hoc munere, tam moderate, cum summa fide: & tam circumspecte cum maxima diligentia se gessit, ut hæc parva initia, majora statim consequuta sint. nam paulo post, propter juris insignem, & suam singularem prudentiam, cooptatus est in numerum τῶν σφιδῶν, qui una cum summo *Angliæ Cancellario*, maximas hominum controversias cognoscunt, & decidunt. Ubi illius, & doctrinæ præstantia, & rerum usus, & ingenii moderatio, primo tempore, tam perspecta probataque fuit prudentissimo Præsuli Domino *Stephano Wintoniensi*, summo *Angliæ Cancellario*, ut non solum in communi illo judicio, sed in suo etiam privato domicilio, ad res maximas, & mature explicandas, & feliciter expediendas, ejus solius fere opera uti consueverit. Propter hoc munus, ab eo tam fideliter gestum, & prudenter moderateque perfunctum, tanta jam de eo excitata est, cum optimæ Principis nostræ existimatio, tum prudentissimi Concilii judicium, tum universi populi expectatio, ut ex hiis gradibus, in quibus sua virtus & doctrina, aliorumque judicium atque prudentia cum collocavit, creberrimus jam sermo sit, illum brevi ad aliam deinceps atque aliam dignitatis sedem, cum maxima omnium voluntate atque congratulatione aspiraturum. Immo, ego in hac præsentī jam sum spe, ut antequam istæ ad te perveniant literæ, ad majora Reipublicæ munera perventurus sit M. noster, adeo ut nova amici dignitas, novam mihi ad te scribendi opportunitatem, & commode, & brevi oblatura sit. Sed ecce dulcis hæc amici memoria, ita me mei immemorem facit, ut nec tui rationem habere, nec epistolæ modum tenere, tibi videri possim: & te quidem ita de hoc meo facto existimare credam, nisi longitudo tuarum literarum hanc nimis inverecondam meam scribendi prolixitatem excusaverit. Vale.

EPIST. XVI.

DOMINO GULIELMO PETREES,
REGIÆ MAJESTATIS
SECRETARIO PRIMARIO.
DE OSORIO.

PRæclara res est, vel nobilibus nasci parentibus vel vetustis inferi familiis, clarissime vir. qui vero, una cum istis bonis, rerum abundantiam, & præstantem animi indolem secum attulerit; ut non naturæ solum exornetur muneribus, sed fortunæ etiam communiatur præsiidiis; habet hic quidem ad excelsum dignitatis locum, insignem sibi patefactum aditum. Sed cum hæ commoditates omnes, ad majorum plerumque referantur, vel laudem, si erant probi: vel laborem, si erant divites: faciunt illi certe multo prudentius; qui non istis alienis solum nituntur gradibus, sed doctrina crescere ad laudem, & virtute surgere ad gloriam, ac suis pedibus, non suorum vestigiis, ad dignitatis fastigium pervenire elaborant. Hanc vero rectissimam veræ nobilitatis viam, cum tu, clarissime vir, ducibus quidem virtute ac doctrina, comitibus etiam natura ac fortuna, & prudenter ingressus, & feliciter sequutus sis, hunc librum tibi, *De Nobilitate Civili Christiana*, offerendum esse duxi. Auctorem hujus operis, tibi propter materiam, valde gratum: & propter tractationem, perjucundum fore existimavi. ea enim scribit, quæ tu facis; & eo modo scribit, quo tu excellis: ut idem utriusque vestrum consilium; illius in scribendo hoc opere, tuum, in instituenda vita fuisse videatur. Nam hic liber, non cogitationes solum, & mentis tuæ consilia, sed actiones etiam, & vitæ instituta adeoque teipsum tibi, tanquam aliquod illustre speculum, ostendet & demonstrabit. Videbis etiam, quam commodum semper omni populo fuerit, ut vel principis sese subjiciant imperio, vel ut prudentum tradant se gubernationi atque consilio: quam contra non formidinem solum & periculum, sed vastitatem etiam & exitium, vulgi furores & *Catiliarum* libidines, omnibus & Regnis & Rebus publicis minitantur, prudenter, fuse, partite, & diserte narrat. Plebis etiam amentiam, & eorum mores atque consuetudinem, qui magis noti sunt propter

propter scelera, quam Nobiles propter virtutem: quique patriæ suæ faciem sæpe libertatis ostentant, sed faces semper furorum, ac licentiam scelerum intentant, stylo suo acriter pungit, & exagitat. Præterea Rerumpublicarum, & crebras confusiones propter injustitiam: & subitas conversiones, propter impietatem: & lætas & longas felicitates, propter humani divinique juris conservationem; infinitasque alias permemorabiles res, in quibus prudentiæ tuæ consilia, cogitationes, & curæ quotidianæ excubant, & exercentur, in hoc opere persequitur. ut hic liber tibi non jucundus solum ad legendum: sed opratus etiam ad usum, spero, futurus sit. In tractanda vero hac tam præclara materia, eam eloquentiæ facultatem & vim adhibet, qua nemo, mea certe opinione, post illa *Augusti Caesaris* tempora, aut puriore, aut præstantiore usus est. Est enim in verbis deligendis tam peritus, in sententiis concinnandis tam politus; ita proprietate castus, ita perspicuitate illustris; ita aptus & verecundus in translatis, ita frequens & felix in contrariis, suavis ubique sine fastidio, gravis semper sine molestia; sic fluens ut nunquam redundet, sic sonans ut nunquam perstrepat; sic plenus ut nunquam turgescat; sic omnibus perfectus numeris; ut nec addi illi aliquid, nec demi quicquam, mea opinione, possit. Imo, tam præstans artifex est, ut nec *Italia* in *Sadoleto*, nec *Gallia* in *Longolio*, nec *Germania* in *Joanne Sturmio* plus, quam nunc *Hispania* in *Otorio* gloriari possit. Quod eloquentiæ flumen, eo salubrius existit, quia illud totum non ad inanes & aniles rerum levitates, ac vagantes hominum opiniones redundat & excurrit: sed universum, ad veram Christi gloriam prædicandam, & certissimam animi immortalitatem propugnandam emanat & placide fluit. Et hæc auctoris eloquentiæ consiliique vera laus, quanquam per singulos libros, æquabiliter fusa sit: in extremo tamen, quem contra *Nicolaum Machiavellum Florentinum*, seorsim scripsit, potissimum enitet & elucet. *Machiavellus* enim magno semper ingenio, sed non sano sæpe consilio, Christi optimi maximi religionem, & improbe elevare, & impie etiam irridere, multis bonis viris visus est. Hic igitur *Otorius* tibi, propter libri istius materiem gratus: propter eloquentiam, jucundus: propter institutum etiam, valde pius videbitur. qui sese ipsa re, gravem Philosophum; tractatione, disertum oratorem; religionis studio, verum Christianum esse omnino declarat. Et hoc porro nomine, opratus tibi ac percarus esse debet, quia non tam monumenta ingenii sui quam ornamenta virtutis tuæ: nec tam laudem

illius eloquentiæ, quam commendationem tuæ prudentiæ, continere & declarare videatur. Et hæc de te, & *Oseria*. De me vero nihil aliud, nisi quod, dum mea universa spes, tua unius bonitate mihi sese & humaniter offerente, & suaviter pollicente nitatur: iussi hunc librum, ut sese in conspectum tuum nunquam intruderet, sed aliquando offerret, ut esset apud te non flagitator importunus, sed pro meisque rebus postulator pudens atque verecundus. Si vero nunc prudentissime vir, vel propter Domini *Wintoniensis*, Domini *Pagetti*, & Domini *Cecilli* de me iudicium: vel propter aliquod mediocris meæ facultatis specimen, quod ex literis meis, vel privatim ad te, & publice, pro Regia Majestatis scriptis, jam potes capere; ita de me existimas, ut non omnino ineptus videri possim, qui hoc munus literas scribendi subeam; me ad tuam voluntatem, nutum, usum, & omnem etiam opportunitatem libenter reservabo. Sin vero aliter sentias, in locum nonnulli beneficii deputarem, si illud mihi significare velis. ne nimis diu hic & spem aliam & tempus teram, & ipse mihi alieno ære gravior, meisque diurno sumptu molestior indies fiam. nam viginti libris non Aulicam, sed *Londinensem* vitam quomodo integrum annum sustinere queam: cum hii proximi quinque superiores menses, mihi parce restrictæque viventi, quadraginta libras exhauserint? Itaque, quemadmodum omnino statui, perpetuam tuæ in me benivolentiæ memoriam, perpetuo meo studio, officio, & observantia colere atque conservare: sic, nonnihil etiam vereor, ne usum benificentiae tuæ, hic diu expectare non queam. Sed hæc cura minus me sollicitat & perturbat, cum cogito, te eum esse, cui ego, fortunæque meæ, non tam traditi sumus necessario, quam a te libenter suscepti & benivole. cujus bonitati, omnium consensu & voce, tantum tribuendum est, ut minime ego dubitem, quin, quarum rerum spe, ad Aulicam vitam me vocasti, harum maturo fructu alacriorem me ad omne officium facturum sis: ut quantam nunc voluptatem, ex hac tua peroptata mihi benivolentia capio, tantam brevi commoditatem, ex aliquo tuo grato beneficio, percepturus sim. Quam meam spem, in te hoc modo repositam expedit, pro mea vero voluntate, cum qua mora volueris: pro mea autem necessitate, cum qua maturitate potueris: pro tua denique prudentia & bonitate, cum qua opportunitate commodissime esse duxeris. Vale.

EPIST. XVII.

DOCTORI COLO,
CUM OFFERRET ILLI ARISTÆAM
DE SETTANTA DUE INTERPRETI.

Tantum ego & communi omnium voci de tua eruditione, & frequenti *Morysini* sermoni, de tua humanitate semper tribui, doctissime humanissimeque *Cole*, ut imperius ipse si te non colerem, & inhumanus si non amarem, merito videri possim. Hunc igitur libellum, mei in te studii, & si vis, sique id aliquid esset, iudicii etiam testem, tibi libenter offero. Hic auctor, quia & tempore priscus, & lingua *Græcus*, & usu rarus, & instituto pius, & consilio prudens existit, gratus tibi & acceptus, atque etiam propter ipsam linguam, in quam nunc felicissime versus est, iucundus, spero, futurus sit. Hoc itaque munus, pro mea quidem in te voluntate sane pusillum, reipsa tamen aliquid, si grato animo acceperis, te mihi pergratam rem fecisse existimabo. Vale.

EPIST. XVIII.

DOM. WINTONIENSI.

Obitus *Edvardi* optimi nostri Principis, vitalis quidem illi, luctuosus vero mihi, & meis rebus perquam calamitosus existit, optime Præsul. itaque cum mens mea maioribus confecta, & fortunæ meæ curis, inopia, & solitudine valde implicitæ impeditæque fuissent, non lætus ego, sed totus gemens, literas illas meas superiores *Anglice* scriptas, minime lætas, sed omnino lugubres, tibi offerebam. At vero, cum eas ipsas literas sermone barbaras, scriptione incultas: prolixitate molestas importuneque petaces, tanta humanitate, non solum ipse legeris, sed aliis etiam ostenderis: committere certe nolui, quin & mentem & manum excitarem, ut has novas lætiori loquentes voce, & lautiori indutas veste, atque gratiori institutas ratione, Amplitudini tuæ offerrem. Intellexi enim & ex aliorum ser-

sermone, & ex tuo, non solum vultu, sed voce excepi, quam presenti retines memoria mea postulata: & quam parata animi propensione eniteris, ut me tibi beneficio tuo, in perpetuum devincias. a quo nexu tantum abest, ut me expedire velim, ut in ea ipsa vincula arctius me induere, omni labore, fide, officio, & observantia mea, perpetuo laboraturus sim. Et quanquam spes, quam ipse mihi proponis, est admodum certa, & res quam ego abs te expecto, erit valde grata: voluntas tamen illa tua, qua me tuendum suscipis, est omnium longe jucundissima, & tua voluntas ita expedita est, & sic quasi evolat, ad bene de me merendum, ut non solum eam ullo meo officio consequendi spem, sed omnem etiam agendi gratias præcurrat facultatem. Et cum gratiæ, quas tibi merito tuo referrem, sunt penitus, nullæ: & quas tibi habeo maximas, sunt illæ etiam meo iudicio non satis dignæ: ego itaque superatus re, & derelictus distirutusque oratione, subsequar te certe, grata vicissim voluntate, parato officio, & perpetua observantia, & sic conferam me ad eam, quæ sola mihi reliqua est, compensandi rationem. Non est enim mos horum temporum, clarissime Præsul, non consuetudo horum hominum, non tui loci & dignitatis, sic descendere ad usum hominis mei ordinis, imo, non est humanitatis, sed divinæ cuiusdam naturæ, tam esse paratum, sic esse propositum ad benefaciendum omnibus, atque id etiam hijs, qui nullo suo officio, nec antea promereri, nec postea compensare tantam tuam benivolentiam queant. & hoc est quod antea dixi, mihi proponi quidem certam spem, & expectari etiam gratam rem, sed tuam mihi benivolentiam, longe omnium esse jucundissimam: qua tua benivolentia, nullum ne tuum beneficium quidem, mihi gratius esse poterit. Et tamen ut ingenue dicam non tantum gratulor mihi, illam ipsam tuam benivolentiam: quantum tibi gratulor, eam tam præclaram benefaciendi naturam: imo, non tibi tantum talem tuam naturam, quantum universæ *Angliæ* suam felicitatem, cujus rem, & publicam in *Curia*, & literariam in *Academia*, multis jam jactatam modis, variisque diu afflictatam miseriis, consilio nunc tuo juvare, eruditione promovere, tantopere conaris. Quarum rerum salus, tibi jam semper cara exstitit, ut jam spes tandem affulserit singularem nunc singulorum hominum tranquillitatem, exoptatum studiorum otium, totiusque Reipublicæ quietem, in tua jam plurimum unius auctoritate, in excellenti doctrina, in ardenti erga Rempublicam studio, deinceps conquietura. Et cum pruden-

tissima

tissima nostra Princeps maximam harum rerum curam, tuæ unius æquitati, doctrinæ, & moderationi credidit atque commendavit: nonnihil & ipse lætor, tria illa mea postulata illiusmodi esse, ut sive otium studendi in Academia, sive negotium scribendi in Aula, sive laborem peregrinandi in aliena regione, tua gratia & favore sortitus fuero: omnes vitæ meæ rationes, hiis rebus omnino inservire necesse sit, quibus tua prudentia præest & moderatur. Nam si otium in Academia, ex sententia mihi concessum fuerit, quod imprimis opto: omne illud dico otium, non languidum ad inertiam, sed quietum ad alacritatem, eo incumbet & excubabit, ut linguæ & literæ nonnihil ad meum fructum, plus ad aliorum usum, potissimum vero ad tuam laudem, quarum tu jam antistes es, colantur & efflorescant. Sin peregre profectus fuero, ut vel mea excolam studia, vel Reipublicæ inserviam commodo: bone Deus! Quam frequentes & prolixas literas, & singulis aptas personis, & accommodatas rebus, & distinctas locis, & partitas temporibus, atque omnia quidem fideliter, caute & considerate ad te perferiberem? Usus etiam nonnullum ad hanc functionem adferre possim: nam istius proximi superioris, & Mauritanii morus, & belli Gallici temporibus interfui: in quibus magnæ amicitiarum, dissidiorum, prædationum, bellorum confusiones, mutabiles fortunæ, varietates & gravissimæ rerum conversiones exstiterunt. ubi præsens oculis meis perspexi, quantum ~~exacerbat~~ ^{exacerbat} dolus, perfidia, libido, ambitio, ~~superbia~~ ^{superbia} has miseras res humanas permiscant & conturbant. Fuit tempus, eruditissime Præsul, cum talem materiam, etiam scriptione perpolire mediocriter potuissem; sed succus ille purioris dictionis, quem ego hausi ex optimis utriusque linguæ fontibus, totus jam exaruit. Et stylus, quem mihi spes sita in *Edvardo* Principe, nonnihil exacerbat, nunc vehementer est retusus, ad duram hanc meam, & absque te fuisset, plane desperatam inopiam & solitudinem. Ac vero si aura favoris & gratiæ tuæ mihi, quomodo spero, aspiraverit; ita me excitabo ad novam spem, & comparabo me ad tuum sensum & voluntatem; ut te nunquam peniteat, hoc in me contulisse beneficium. Tertium meum postulatam fuit, ut ad literas Regiæ Majestatis Latine conscribendas ponar, quod mihi officium EDVARDUS REX benigne assignavit. Ad hoc munus, quanquam non ingenium, nec artem, fidem tamen & diligentiam, atque nonnullum cum mentis tum manus usum, in simili perfunctione, adferre possum. quæ tres res, ductu prudentiæ tuæ

264 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

gubernata, si non laudem mereri, reprehensionem certe vitare queunt. Itaque sive in Academia, sive in Aula, sive peregre vivam, ego, & omnes vitæ meæ rationes, in tua voluntate, gratia, & auctoritate conquiescimus. Et has meas petitiones, hiis etiam literis repetere statui, ne non te rerum mearum, sed me meipsum immemorem esse ostenderem. Hoc ab humanitate tua summo opere impetrare cupio, ut sciam Academicæ ne, Aulæ, an peregrinationi me destinare velis, ut ad illud vitæ institutum me interea contempnam. hos enim mihi nimis graves sumptus vereor ut diu possim sustinere. Pensionem, quam mihi liberaliter concessit HENRICUS OCTAVUS, & benigne confirmavit EDVARDUS SEXTUS, nullo modo dubito, quin confirmatura etiam sit nobilissima nostra Regina. itaque literas, quas Patentes vocant, mihi scribi curavi, ut gratia & auctoritate tua manu & sigillo Regiæ Majestatis de more obsignentur. Dominus noster Jesus Christus, te Reipublicæ Literariæ, Christianæ, æquissimum Judicem, optimum Patronum, & doctissimum Præfulem diuissime serve incolumen. *Octobris 8. Anno Dom. 1553.*

EPIST. XIX.

EIDEM, CUM OFFERRET ILLI
APPOLLINARUM.

EST hic libellus, ornatissime Præsul, re, tractatione, lingua, insignis: *Psalmos* enim *Davidis*, eleganti carmine, eoque Græco, complectitur. res & lingua, altera vitæ, altera studio tuo aptissime convenit. Et quam carmine etiam delectaris, scio, cujus condendi usu, & suavitate, illam superiorum temporum, & castigare insolentiam, & lenire acerbiteriam frequenter consuevisti. Hinc certam facio conjecturam, simillimorum hominum simile esse studium, consilium par, & eundem fere sensum. Te optime Præsul, intelligo, & *Socratem Atheniensem*; uterque enim potenti calumnia, simili de causâ, ingrati jussu patriæ, in custodiam datus est. utrique vestrum in tanta & hominum injuria & temporum tristitia, & indignitate loci, æqualis fortitudo, constantia par, idemque etiam relaxandæ mentis propositum fuit consilium. uterque enim illi.

Aligando in carmen, ille, ut *Plato* narrat, fabellas *Æsopi*, tu grandiores res, sollicitam carceris solitudinem, soliti etis mitigare. Reliqua omnia paria, dispar fuit sola fortuna: vitam enim illi ingrata abstulit patria, tibi pene restituit gratiosissima Regina. Carmen igitur, quod tum in deposita jacentique fortuna fuit gratum, in erecta jam atque florenti erit per jucundum. tale præsertim carmen, quod rem optimam, optima explicatam lingua continet. *Nam* in faciliiori versatus materia, versu, mea opinione, magis impedito magisque obscuro usus est. itaque hunc libellum tibi offerre volui, ut esset studii atque observantiæ meæ aliquis testis, & pro me meisque etiam rebus apud prudentiam tuam, licet non flagitator importunus, postulator tamen non satis fortasse verecundus. De fortunulis meis constituendis, minus jam laboro, cum tu me tuendum tibi suscepisti. vereor tamen non nihil, ne perpetuam potius benivolentiæ tuæ memoriam colere, quam fructum beneficentiæ tuæ diu expectare queam. Tenuitas enim mea, me jamjam *Londino* abiger, & officium compellat nunc, brevi etiam *Cantabrigiam* cogere, ne exigua non mea, sed temporis transgressio facile mihi eripiat, quod multi anni, longaque studia, & vix & diu collegerant. Et quanquam non dubito, quin ego tuæ auctoritatis præsidio munitus, tuæque prudentiæ ductu gubernatus possim, licet non ingenio & facultate, fide tamen, & diligentia, & taciturnitate, munus illud scribendi literas Latine sustinere: ad eum tamen locum sollicitus accedo, cum sic in Aulam Principis ex Schola *Biantis* prodiero, ut non solummodo mea, sed non nihil etiam alieni, mecum apportaturus sim. Sed hæc me cura minus perturbat, quoties cogito: cujus mea & spes bonitate nititur, & res auctoritate constituetur. Deus, &c.

EPIST. XX.

DOM. GUL. PETREES

REGIO SECRETARIO.

EX sermone Domini *Cecilli* cognovi, & ex nostro inter nos mutuo colloquio perspexi, ornatissime vir, quam parata voluntatis inclinatione propendes, ut me tibi, tuo beneficio, in perpetuum devincias. a quo benivolentiæ nexu, tantum abest, ut me expedire velim; ut in illa ipsa vincula, me arctius induere, omni diligentia, fide, officio, & ob-

A a

servantia

266 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

servantia mea perpetua, perpetuo laboraturus sim. Laborabo enim sedulo, me sic totum ad tuum sensum & voluntatem comparare: ut nihil exoptem prius, quam ut omnes vitæ meæ rationes, in tuo unius favore, gratia, & auctoritate conquiescere queant. Ad munus vero illud literas Latine conscribendi, quanquam non ingenium & artem, fidem tamen & diligentiam, & taciturnitatem, atque nonnullum cum mentis, tum manus in scribendo usum, mecum ex Academia in Aulam apportabo. Magnam eloquentiæ vim non consequutus, sed ne sequutus quidem unquam sum. hoc enim in scribendo consilium, tantum mihi propono, ut proprietatem in verbis, ut perspicuitatem in sententiis, semper tuear & conservem: ut apposite ad singulas personas, ut accommodate ad quamque rem, ut partite & distincte cogitata mentis, sive meæ, sive alterius explicare queam. Istæ facultates, per se quidem tenues & exiguæ, prudentiæ tamen tuæ præsidio adjunctæ, & consilii tui ductu gubernatæ, si non laudem mereri, reprehensionem certe vitare, spero, poterunt. Si tuo satisfecero iudicio, de reliquis meis rebus minus laborabo. inprimis vero sollicitus sum de aliquo loco commodo, ubi res mihi impositas & commendatas, & opportune curare, & tuto conservare queam. Ad hanc commoditatem mihi obtinendam, sive inter Aulæ parietes, sive in alicujus nobilis familia, dum res meæ melius constitutæ fuerint, quodammodo mihi polliceor gratiam tuam & auctoritatem: omne enim otium, quod mihi reliquum erit, ab officii mei perfunctione, libentissime ponerem in perlegendum universam utriusque linguæ historiam. & eo libentius id facerem, si is meus labor, alteri, qui eodem gaudet studio, usui esse possit. Spero prudentissime vir, non te propterea minus bene de me existimare, quod illas, quas vocant, *Præbendas* non admodum mihi expetam. satis multi sunt, nimisque multi, qui ista extraordinaria cujusvis utilitatis aucupia, nimis avide consectantur. Istorum hominum consilium non ego impedire, nec multum reprehendere statui: eorundem tamen nec consuetudinem sequi, nec numerum in Aula augere, unquam in animo habui. Neque tamen sic durus & iniquus mihi ipse sum, ut commoditates meas aut negligam, aut aliis tradere velim: sed vehementer lætatus sum, cum superiore die in cubiculo tuo, pensionem illam *Petri Vanni*, & dimidiam præsentem mihi benivole promiseris, & reliquam etiam integram brevi mihi, præclara spe, sponderis. Sed hanc rem, & reliquas omnes fortunas

meas

meas tuæ prudentiæ constituendas relinquo. ego vero paratus sum, ut jurejurando de more, fidem meam & observantiam adstringam. Dominus Jesus prudentiam tuam diutissime servet incolumem.

EPIST. XXI.

DOMINO PAGETTO.

MIRA mihi silendi necessitas imposita fuit in utraque tua fortuna, honoratissime Domine, cum nec in spolata, dolorem meum ostendere, sine offensione; nec in recuperata, gratulatione uti, sine adulandi suspicione, poterim. Gratulandi tandem vicit voluntas, literasque *Bruxellis* tibi scripsi. quas cum antiqui officii monitu, novique gaudii impetu paravissem; eas tamen pudoris suafu, apud me retinui & suppressi: ne non rationem officii, sed ostentationem studii; non benivolentiam tuam, sed usum meum; non rectam opportunitatem, sed tempus præsens sequi tibi viderem. Sed, cum istis proximis superioribus diebus vetera tua in me collocata beneficia, non solum mihi retenta & conservata, sed per te etiam, adaucta & conduplicata esse voluisti: atque id, eo modo, ut multo gravior esset benivolentia tua, propter humanitatem; quam beneficium tuum propter commoditatem: nolui committere, ut licet a compensandi facultate sim revera inops, a gratificandi etiam studio & significatione, habear itidem alienus. gratissimus igitur tibi, & nunc cupio videri, & perpetuo volo esse. Sed cum gratias tibi possem referre quidem nullas, agere vero perexiguas; & quas tibi nunc habeo maximas, & illæ beneficiis tuis impares sint, & indignæ: hanc officii partem amicissimis meis, *Sturmio* & *Nannio* imponam. qui, uti spero non minus ostendent se tibi lætos & gratos, in explicata mea fortuna & constituta: quam antea erant solliciti pro me, ac fortasse tibi molesti, in eadem impedita atque dubia. Scribendum mihi quidem est necessario, illis viris. ac scribam nunc libenter, non solum propter officium illis debitum, sed propter materiam abs te mihi datam. Illis duobus multum sane debeo: quorum ad te scribendi pro me studium, quia sunt amicissimi, & iudicium, quia sunt prudentissimi, plurimi quidem facio. de te vero, non ad te; sed ad illos scribam. Et quanquam soleo libenter prædicare, te natum esse, fatali quadam providentia, qui

solus velis, solusque soleas rebus meis adesse: tamen, cum nunc tua & Domini Cancellarii in me juvando, conjuncta sint studia, ego posthac vestras non separabo laudes. quorum duorum prudentia, humanitate, & moderatione, non mea solum, sed reliquorum fere omnium, & hominum & rerum salus constituitur. Hoc tempore, hunc librum de *Gloria* tibi offerre volui. munus tibi valde consentaneum. si enim *Gloria*, nihil aliud est, quam incorrupta recte iudicantium vox, & consentiens bonorum hominum laus, de excellenti alicujus virtute, & insigni probitate, non alia res offertur a me in hoc libro, quam omnes homines certatim deferunt ad te suo sermone atque iudicio. In universo tamen choro laudem tuarum, ingenii, doctrinae, usus; industriae, consilii, prudentiae, moderationis, abstinentiae, morumque suavitatis facillimae; nulla virtus tua altius emicat, quam ea, quae cum hominis maxime propria sit, Humanitas appellatur. Haec virtus, nomen quidem ab homine, sed officium quidem a Deo sortita est: cujus bonitatem potissimum referre videatur. Et cum te semper perspexi, cum natura propendere, tum voluntate comparatum esse, ad benigne faciendum universis: hanc laudem in te non humanitatis, sed divinae cujusdam naturae semper esse iudicavi. Cum tanta igitur in tua & natura voluntas, & auctoritate facultas, & in istis etiam temporibus, materies benefaciendi tibi proposita sit: perge, honoratissime vir quod semper fecisti, perpetuo facere; hoc est, beneficiis juvare quam plurimos, & bene promereri de universis. Et cum in hoc laudis cursu, neminem habes, quicum maiore contentione certare debes, aut gloriosiore cum victoria superare potes, quam te ipsum; age porro hanc laudis palmam aliis praereptam, te ipsum etiam vincendo ampliorem reddere. Sed quorsum ego haec? qui non hortantis Personam induere, sed gratificantis partes suscipere volui: nec monentis consilium, sed collaudantis officium, sequi institui. quanquam mihi semper placuit, dulcissimum illud suavissimi poetae carmen:

*Qui manet ut facias, quod jam facis, ipse monenda
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Attamen hoc modo ad te scribere ausus non fuisset, nisi quantum debeam tuae bonitati, tantum etiam faveam honori tuo & laudi. Et haec de te, paucis ac parce. De *Oseria* vero auctore hujus libri, sic plane existimo, neminem existisse, post illa *M. T. Ciceronis* feliciora tempora, qui puriore & prudentiore oratione, aut maiore eloquentia

quentia quicquid scripsit, quam hic hanc *Gloria* materiam ornavit & perpolivit. est enim in verbis deligendis tam prudens, & in sententiis concinnandis tam peritus, ita aptus & verecundus in translatis, ita frequens & felix in contrariis, ita proprietate castus, ita perspicuitate illustris, suavis ubique sine fastidio, gravis semper sine molestia: sic fluens ut nunquam redundet, sic sonans ut nunquam perstrepat, sic plenus, ut nunquam turgescat, sic omnibus modis perfectus: ut nec addi aliquid nec demi quicquam ei, mea quidem sententia possit. Nec video jam cur plus aut *Italia* in *Bembo*, & *Sadoletto*; aut *Gallia*, in *Longolio*, & *Periono*: aut *Germania*, in *Erasmo*, & *Joanne Sturmio*; quam *Lusitania* nunc in uno *Oserio* gloriari possit. Si hanc meam opinionem, inter legendum, judicio etiam tuo comprobaveris, vehementer gaudebo: leges enim, credo, & libenter leges hunc *Oserii* librum. qui non magis monumenta ipsius ingenii atque doctrinae, quam ornamenta virtutis & vitae tuae; nec tam laudem eloquentiae illius, quam commendationem tuae prudentiae, continet & declarat. Vale honoratissime Domine & me, ut facis ama atque tuere. *Londini. 14. Novembris. 1553.*

EPIST. XXII.

CLARISSIMÆ FEMINÆ
DOMINÆ CLARKE.

Inignis iste in te, clarissima femina, & virtutis amor, & literarum cultus, cum tanto ingenio & industria conjunctus, laudem quidem, per se magnam, majorem, quia femina es, maximam quia in *Aula* vivis, commeretur. aliae enim solent esse, cum hujus sexus occupationes, praeter literas, tum hujus loci deliciae praeter virtutes. Hanc duplicem laudem tuam, auget etiam geminum illud exemplum, quod tibi, & proposuisti prudenter, & sequuta es fideliter. quorum alterum haec *Aula*, alterum tua familia elargita est. Illustrissimam intelligo nostram *Reginam Mariam*, & nobilem illum avum tuum, *Thomam Morum*, quo viro uno universa *Anglia* exteris gentibus nobilior est habita. Ab hac Principe nostra, industriam ad virtutem, ab illo avo tuo, ingenium ad doctrinam: ab utroque, utriusque facultatis laudem summam consequuta es. Cum tu igitur hiis, quos memoravi,

du-

ducibus, hunc præclarum virtutis & literarum cursum tam auspicato ingressa es, ut insignem utriusque victoriam, virtutis, femina viris; doctrinæ, Aulica Academicis, videaris præripere: ego certe summa tui admiratione commotus, hiis literis tibi, non hortator capeffendi novi laboris, sed applausor perfruendæ jam partæ laudis, esse volui. Sed nimis fortasse hæc fidenter ago tam ignotus, at libenter sane ad te tam nobilem, & hoc etiam nomine, valde confidenter, cum judicarem ab hoc comitatu tot divinarum in te virtutum, humanitatem abesse non posse. Et hoc consilium meum scribendi ad te, non illud totum ab admiratione tui profectum, sed a mea voluntate nonnihil, & a ratione etiam officii mei plurimum susceptum est. is enim ego sum, quem ante aliquot annos mater tua *Margareta Ropera*, femina & illo tanto patre, & te tali filia dignissima, ex *Academia Cantabrigiensi*, accersivit ad se ad ædes Domini *Egidii Alingtoni* necessarii vestri, rogavitque ut te, reliquosque suos liberos, Græca Latinaque lingua instituerem. sed tum ego nullis conditionibus ab Academia divelli me patiebar. Hanc matris tuæ tum postulati memoriam mihi perjucundam, libenter nunc apud te renovo, & ejusdem si non perfectionem, conatum tamen aliquem jam in Aula tibi offerrem, nisi ipsa sic & præstares per te doctrina, & abundares etiam opere, cum opus est, duorum doctissimorum virorum *Goli*, & *Christophersoni*, ut mea opera non indigeas, sin hiis perpetuo præsentibus uti non poteris, me aliquando voles, & quoties voles abuteris. Et hoc scribo ad te non propter facultatem ullam quæ in me omnis perexigua est, sed propter voluntatem quæ in me maxima est: & propter opportunitatem quæ mihi jam peroptata data est. Amplissimi enim Præfulis Domini *Stephani Wintoniensis* voluntate, gratia, & auctoritate accersitus sum ex Academia, ut illustrissimæ nostræ *Regina* serviam in Aula: & serviam in eo loco, ubi eadem mihi sequenda est vivendi ratio propter officium, quæ a me suscepta fuit in Academia propter studium. munus enim literas, pro *Regina* Latine scribendi mihi impositum est. quam provinciam si non ingenio & facultate, cum aliqua laude: fide tamen, & diligentia, sine magna reprehensione, spero, sustinebo. Sed dum meam tibi & gratulandi occasionem, & gratificandi voluntatem atque oppportunitatem significem, vereor ne importunitate etiam scribendi, tibi nimius & molestus fiam. Sed admiratione quadam, & amore etiam virtutis tuæ, longius provectus sum, quam instigui. Te enim tam insigne, cum tui sexus, tum hujus

Aulæ

Aula ornamentum, & imperitus, si non suspicerem, & inhumanus, si non colerem, videri merito potui. Et propterea, ego hoc nobile institutum tuum veram laudem ex virtutis studio, & literarum cultu adipiscendi, si non ipse opera juvare, gratulatione tamen prosequi, & applausu incitare volui. sin vero ad id, quod tua sponte, & indole, ad altissimas cogitationes erecta facis; quod exemplo Principis & Parentis suscipis; quod consilio doctissimorum virorum instituis; mea etiam, aut manu aliquando uti velis: ad tuum usum, voluntatem, & sensum libenter me comparabo. Vale
amatissima femina. *Januarii 15. 1554.*

EPIST. XXIII.

ORNATISSIMO PRÆSULI, DOMINO
STEPHANO EPISCOPO WINTONIENSI,
MAGNO ANGLIÆ CANCELLARIO.

Scribo sæpe quidem, & libenter semper ad te, amplissime Præsul, timide tamen & valde sollicitè hoc facio. ne literæ meæ, si aliquid negotiî adferant, permolestæ: sin nihil contineant, non necessariæ in hoc multiplici negotiorum publicorum concursu, esse videantur. Tibi enim, *Cum tot sustineas ac tanta negotia solus*, si quantulumcumque scribam, nimius: sin nulla de re, ineptus facile videri possum. Sed quia nimis sæpe importunus esse, quam nimis valde ingratus haberi maluerim: hoc tempore certe, nullam rationem potius tuorum negotiorum habuisse, quam nullam memoriam tantorum in me beneficiorum retinuisse, videri volui. scribo tamen hoc tempore nonnihil confidentius, quam soleo: quia non negotiorum tuorum turbam augere, sed dulcem tantum tuorum in me beneficiorum memoriam reperere statui. Proximis meis superioribus literis, Anglice scriptis, hoc sum conatus efficere: at veritus ego, ne turbatum undæ, quibus in singulas pene horas obrueris, illas literas absorpserint. idem officium jam resumere volui, sed nunc paucis ac parce. & re potius, quam ratione, exigua quidem illa, sed ad id, quod volo, exquisita & perapposita. Superioribus meis literis, me, hoc est, mea omnia officia, studia, fidem, & observantiam, ad tuum sensum, voluntatem, & nutum, arctissimo quasi nexu alligavi. His literis,
pro-

272 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

promissi mei, veluti arrham aliquam representare volui: hunc aureum nummum intelligo, quem animo quidem grato, omine vero faustissimo, tibi offero. Altera parte insculpta est, optima post hominum memoriam femina, **HELENA AUGUSTA**; altera parte, dulcissima felicissimæ Principis, & felicissimorum temporum vox, **SECURITAS REIPUBLICÆ**. O feminam orbis imperio dignam! Cui nihil tam fuit cordi, nihil tam alte infederet animo, quam Securitas Reipublicæ. Hæc est illa *Helena*, quæ maximam gloriam ex investigatione *Crucis*, majorem ex sedatione calamitatum *Crucis*, quibus Christianum nomen, nimis tam sæve & crudeliter exercebatur, reportavit. Accipe igitur, doctissime Præsul, & grato animo & fausto omine, hunc nummum. non tam illorum temporum insigne monumentum, quam tuarum rerum, tuorumque & studiorum, & consiliorum in Republica præsens atque expressum iudicium. Hoc monumentum mihi propter materiam, opus, Personam, tempus, *ἡ γὰρ ἡμεῖς* diu fuit gratum; carum etiam, cum propter locum ubi inventum est, tum propter amicum, a quo datum est: & nunc quoque jucundum mihi, & peropportunitate propter te, ad quem missum est. Neque hoc munus, credo quia exiguum est, aspernaberis; sed illius divini potius Poëtæ iudicium & amplecteris propter humanitatem, & probabis propter doctrinam, qui in omni benivolentiæ ratione, toties laudat & inculcat *ἀλλήλων φιλίαν*. Superiori anno, *Treverim* veni. incidi in Secretarium reverendissimi *Electoris*, qui cum mihi antea, *Augustæ*, in *Aula Caesaris* multus usus, & intima familiaritas fuit. multa ab eo tum percontatus sum de *Treveri*, celebri olim Academia, & nunc ruinosa urbe, quam cognoveram Divi *Hieronymi* testimonio, qui eo se studendi gratia receperat, nobilitatam esse. multa etiam de *Helena* & *Constantino* magno, quorum in ea urbe, & corpora condi & vestigia apparere, & monumenta multa & culta & conservata esse intellexi. Cum singula meis, non auribus solum, sed oculis etiam exposuisset, ecce, hunc nummum aureum promit, mihique dat: quem illius urbis, illorum Principum, ejus erga me studii, atque benivolentiæ gratum *παιδίον* esse voluit. quare si gratius mihi quicquam superpetaret, tibi cui gratissimus esse debeo, oblaturus essem. Cum viderem hunc nummum esse feminæ & Reginae, & illius, quæ non solum *Crucem* Christianis in lucem revexit: sed securitatem etiam Reipublicæ restituit, illustrissimæ nostræ Reginae *Mariæ* cum brevissima epistola offerre in animo habui. quia eadem utriusque patria, consimilis imperii dignitas,

par

par in vita sanctimonia, & æqualis in Republica constituenda voluntas fuit. At hoc consilium, cum verebar, ne videretur esse hominis non satis prudentis, sed nimis sese ingerentis, libenter mutavi: & te mihi proposui, cui propter idem studium, eandem in Rempubicam voluntatem, apertissimum munus esse judicavi; ut in hoc nummulo, dum alterius laudem admiraris, tuam interim recognoscas, quam natura, doctrina, bonitate, & humanitate, omnium bonorum judicio consequutus es. Sed harum rerum tacita apud te potius meditatione, quam aperta mea prædicatione, te frui malo. At nimius ego, ad tantum virum, in re præsertim nulla. Dominus *Gulielmus Petreus*, te credo brevi, uti ait, conventurus est, de me in Aulico meo officio constituendo. sed quia illa res non magis jam mea est, quam tua, cujus unius gratia & auctoritate, ex otio literario, ad negotia Aulica accersitus sum, spero, eandem & tuæ voluntatis, & meæ utilitatis rationem habitum iri. hoc est, tuam bonitatem, nisi perfecta re, rebusque meis rite constitutis, nunquam de me bene merendo conquieturam. Hac spe confidentius ad Aulam accedo, ubi si mens, aut manus mea rebus tuis inservire possit, me, meaque omnia ad tuam voluntatem, sensum & nutum comparabo. Dominus *Jesus Amplitudinem* tuam diutissime servet incolumem. *Londini. Calendis Januarii, Anno Dom. 1554.*

EPIST. XXIV.

DOMINO SECRETARIO BURIS.

Cum offerret illi Libellum, qui continebat

Sententias ex CICERONE

ET POETIS *Priscis*

Collectas.

Omnatissime vir, cum libris multum delecteris, cumque multos, nec in itinere commode circumferre, nec in Aula per negotia legere possis; hunc unum, instar multorum, libenter tibi mitto. † In unum enim libellum hunc, quicquid prudentis eloquentiæ ex ipso *Cicerone* colligi; quicquid suavis & sanæ voluptatis, ex optimis Poëtis

† *Verisimile est hunc Libellum fuisse Petri Lagnerii Compنديensis, æquæ sane is, ut in manibus Juniorum semper versetur.*

274 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

decerpi potuerat, erudito delectu, & exquisito ordine illigatur. Itaque, si grato animo, hunc libellum, mei in te cultus & observantiæ testem, accipias; efficies, ut aliquid aliquando majus, quod non tantum alieni ingenii, sed laborem meæ etiam industriæ referat, tibi confidenter offeram. e memoria enim mea excidere non potest, quod prudentia tua de hujusmodi instituto semel mecum egit. Qui meus labor, quia magna ex parte cum magna laude experientiae, moderationis, & fidei tuæ singularis, in illustrissimam Principem nostram conjunctus esset, levis mihi & perjurcundus foret. Sed de hac re, opportunius coram & sermone. Deus te Principi fidelissimum consiliarium, mihi optimum Patronum, diutissime servet incolumem. *Londini. XXVIII. Augusti 1554.*

EPIST. XXV.

SCRIPTISIT HANC PRO
CAPTIVIS ET VINCTIS IN PORTA
LUDDENSI, IN ADVENTUM
PHILIPPI REGIS.

INter tot hodie in hac urbe præclara spectacula, quæ oculos tuos oblectant: inter tot lætas congratulationes, quæ aures tuas demulcent: ecce vocem & gemitum pauperum, quæ animum tuum, ut speramus, etiam commovebunt: vocem quidem lætitiæ, gemitum vero miseriæ. Libenter enim lætatur omnes propter optatissimum adventum in hoc regnum tuæ Majestatis: necessario autem nos seorsim, congemiscimus, ob miseram sortem nostræ infelicitatis miseri enim nos sumus, & in ipsam, ut vides, inclusi miseriam. Sed quia fortuna, non scelere miseri, & aliorum magis injuria, quam nostra culpa calamitosi sumus, confidenter ad tuæ majestatis clementiam accedimus quidem minime, quia non possumus: sed voce & gemitu, & scripto, quod hoc tempore, & hoc in loco solum facere valemus, divinam tuam & invocamus clementiam, & imploramus opem & bonitatem. Hic locus, prudentissime princeps, non sceleratorum carcer, sed miserorum custodia & est, & nominatur: & in hanc custodiam, nos non intrudimur ab aliis, sed ipsi confugimus: & huc confugimus, non metu

sup.

supplicii, sed spe melioris fortunæ: fortuna enim sola nos in hanc miseriam detruxit. Nam cives sumus *Londonenses*, qui vitam ante & satis affluentem inter nostros, & valde, ut speramus, probatam inter vicinos, traduximus: sed nunc, quod sæpe accidit mercatorum forti & fortunæ, vel crebra pecuniæ nostræ depravatione, vel variis *Gallorum* in mari latrociniiis, vel tempestatum jactationibus atque naufragiis, vel creditorum valde gravibus usuris, vel debitorum nimis levi perfidia & dolis, in eam miseriam collapsi sumus, eoque tam gravi ære alieno obstringimur, ut nisi ab eodem ære, divina tua ope & bonitate levemur atque liberemur, in hiis duris vinculis atque fœdis carceribus vitam miserrime sumus consumpturi. Et quod nostra neque libidine neque insolentia, hoc æs alienum contraximus: sed aut maris tempestare, aut hostium vi, aut debitorum fraude, in has rerum angustias devenimus, testes non magis idoneos proferre possumus quam ipsos creditores nostros. qui cum probe intelligant nos, non studio faciendæ injuriæ, sed communi quadam mercatorum sorte, atque infortunio, in hunc locum confugisse, memores humanæ conditionis atque vicissitudinis, ita faciles, itaque bonos sese nobis præbent, ut cum nos qui triginti numero hic sumus, decem millia librarum & eo plus, eis debemus: duobus millibus contenti, quod reliquum est condonaturi sint. Per tuam igitur, optime Princeps, divinam bonitatem; per hunc tuum & in hoc regnum, & in hanc urbem felicissimum ingressum, per spem non tuam unius, sed universæ *Angliæ* optatissimæ tuæ solis, Majestatem tuam rogamus, ut hanc nostram tam deploratam, tamque depositam fortunam, amplissima tua munificencia benigne consolari, atque in integrum erigere velis. Deus Optimus Maximus ita convertat mentem Majestatis tuæ, ad eam commiserationem nostræ miseriæ, ut cum *Davide* vere cantare, primum Deo, proxime tibi possimus, *Propter vocem & gemitum pauperum, Nunc exurgam dicit Dominus.* Spem itaque voti nostri consequendi eandem nobis promittimus quam in hoc fausto die, abs te felicissimo Principe, exspectare debemus. Deus Majestati tuæ annorum & liberorum longissimum numerum, in hac *Britannia* florentissimum regnum, in ipso orbe universum imperium benigne & cito concedat, feliciter & perpetuo conservet. E custodia & vinculis. 18. *Augusti* 1554.

EPIST. XXVI.

*ORNATISSIMO CUIDAM
AMICO JURISCONSULTO.

IN nulla causa multum, pro me vero ipse in mea, & minimum possum, & invitus semper dico: hoc tamen tempus me coniecit in eam controversiam, ut necessario mihi ad te scribendum esse putarem. quod facturus sum, pro me paucis, contra alios parce, & pro rei indignitate valde, ut spero, moderate. Insolens sum ego quidem, & imperitus in re uxoria: & controversia mihi est cum eo adversario, qui re quidem non admodum potens, sed ipso usu valde gnarus est auferendi aliis iustas suas uxores: id quod non ita pridem, in eadem domo, persimili via, & pari credo exitu, aggressus est. Cum tua prudentia diligenter consideraverit, quibus uterque nostrum, & ille machinis ad expugnandum simplicem Puellam; & ego viis ad deligendam mihi primum, & diligendam in perpetuum honestam & castam uxorem, usi sumus; facillime de tota hac causa statues & iudicabis. Circumspice quæso hinc inde, *I. B.* cum globo, non dico profligatorum nepotum, certe insolentium juvenum, qui, uti ferunt, nunc sunt illius focii consilii, ut postea sint ejusdem participes voti. Filiam ab obedientia & complexu parentum, a Domini potestate & ædibus, indignissimo plagio abripere attentaverunt: quod flagitium gravius est, quam ferre unquam potuit recte instituta Respublica. Præterea, si non illa ipsa maxima eorum firmamenta, ut confessio puellæ, ut concursus suo tempore duorum testium, non deprehendantur & ficta & falsa, causa libenter cadam. Ex altera parte respice, quæso, mæstos parentes, qui magnis & itineribus & sumptibus huc pervenerunt, ut caram sibi & primo genitam filiam, de suo consilio, matrimonio conjungerent: respice sollicitudinem eorum, quibus hæc virgo commissa fuit, respice curas & anxietates aliorum, & parentum & Dominorum, si hoc modo dignissimæ puellæ, cuivis pro sua libidine prodi debeant. Postremo, eruditissime vir, & me respice, qui hoc anno, voluntate & gratia reverendissimi viri,

* *Desideratur hæc Epistola in omnibus libris impressis quas videre mihi contigit, præter unicum, Londini Edit. Anno 1578.*

ab Academia, ubi viginti tres annos studui: in Aulam ubi, in loco honorato, illustrissimæ Reginæ servio, acersitus sum. Da hoc primum, & æquitati & honestati nostræ causæ: da hoc *Wintoniensis* in me studio, & Principis in me beneficio: da hoc literis, quarum & tu peritissimus, & ego cultor non mediocris. Hoc itaque uno officii vinculo, me uxori, filiam parentibus, & omnes tibi in perpetuum obligabis.

EPIST. XXVII.

AMANTISSIMO SUO AMICO
DOMINO RADCLIFFO S.P.

Amantissime *Radcliffe*. *Rodulphus* noster, communis enim jam factus utriusque est: in hoc totus hoc toto tempore fuit, ut tuæ voluntati morem gereret & expectationi etiam satisfaceret. Literarum omnium, justam formam, aptam conjunctionem & rectum ordinem valde perite novit; & ut vim atque potestatem cujusque literæ, in quoquo loco, perfecte cognosceret, eum quotidie exercui; in qua re, eos progressus fecit, ut non spes in eo atque conatus, sed maturitas jam atque perfectio expectanda sit, si ad hanc facultatem jam comparatam quotidianus scribendi usus, & sedula manus exercitatio accedat. Cum enim *Rodulphus* noster natura sit valde aptus, & institutione etiam satis peritus, ut usu quoque fiat admodum perfectus, uterque, credo nostrum vehementer exoptat: ad quam rem plene ob solvendum, nec tuo voto, nec *Rodulphi* commodo mea opera unquam deerit. Cœpi diligere *Rodulphum* tua causâ, & nunc suo merito illum valde amo; est enim in hoc puero ea indoles, pudor, & morum probitas, ut per se quidem plurimi faciendus sit; itaque, & tibi talem filium, & illi talem patrem ex animo gratulor. Sed hæc fusius coram domi tuæ quod fiet, ut spero, circiter *Festum Palmarum*, nisi meum hoc privatum consilium impendant publica negotia. Vale amicorum certissime. Saluta lectissimam conjugem, & suavissimum meum puerum *Hieremiam*, & fratrem meum carissimum *Joannem H.* una cum reliquo cœtu tuo, imprimis vero integerrimum virum *D. Hypodidasculum*.

EPIST.

EPIST. XXVIII.

DUOBUS ORNATISSIMIS JUVENIBUS,
FRATRIBUS, AMICIS SUIS.

Utriusque vestrum, ornatissimi Juvenes, singulare in me studium, coram in *Italia*, ex multis gratis officiis: & postea in *Flandria*, ex suavissimis vestris literis, cum summa mea semper voluptate expertus sum. ut antea vestro amore calere, nunc plane exardescere merito videri possim. Hanc mihi cum vestra familia institutam necessitudinem, eo pluris facio, quod ea, non ab utilitatis spe ulla profecta, sed ab ipso solo humanitatis fonte tota derivata sit. quam, sic a vobis humaniter susceptam, & nostra deinceps inter nos mutua voluntate, utrinque & sancte cultam, & constanter conservatam, ego semper in posterum, omni amoris officiique cumulo, indies magis atque magis augere & amplificare laborabo. De vobis, vestrisque, & nunc in *Italia* presentibus studiis, & postea in *Anglia* futuris vitationibus, frequentes sermones cum patre vestro, mihi admodum jucundi: illi, ut video, non ingrati, & vobis, ut spero, aliquando commodi, domi apud se sæpius, ut fit, instituuntur. Et cum ego, revera semper sum vestræ virtutis fautor, & etiam cupio aliquando esse vestræ dignitatis adjutor, ecce quam opportune interea temporis, factus sum vestræ laudis testis atque applausor. Literas, quas *Petrus Vannes* in utriusque vestrum laudem, amanter sane & fuscè scripsit ad reverendissimum *Wintoniensem*, ego ipse, de patriæ vestri consilio illi tradidi. illas ipsas mihi recitavit eo vultu, & eo gestu, ut sensus illius erga vos animi, atque adeo iudicii, multis sese modis ostenderet. Multa ille ex me de vobis: multa de vestris studiis, de ætate, forma, statura, de permanensione in *Italia*, de reditu in patriam: multa de vestro præceptore Domino *Turnbulo* diligenter perquisivit. ad quæ singula, ego sic respondi, quomodo benivolentia inter nos & vestra, & paterna, & mea, quomodo iudicium meum de vobis, quomodo expectatio vestra de me, quomodo ipsa res atque veritas postulavit. Denique illum nostrum sermonem illustri de vobis conclusit iudicii sui testimonio, dicens, felicissimorum parentum felicissimi existunt liberi.

Videtis, ornatissimi Juvenes, quam gravem expectationem sustinetis, non laudis, quam adepti estis; sed dignitatis, ad quam

quam recta via contenditis. Ad hanc dignitatem, vos doctrinam & virtutem: parentes, opem & spem: ego, officium & commendationem: reverendissimus *Wintoniensis* gratiam & auctoritatem simul conjungemus, &c.

EPIST. XXIX.

PETRO NANNIO

PRO DOMINO PAGETTO S.P.

SIMUL mihi traditi fuerunt libri tui, humanissime *Petre Nanni*, & ego proficiscebar Legatus Orator in *Brabantiam* ad *Cæsaream Majestatem*. qua nostra subita professione factum est, quo minus ego tum, libros eos, ea qua cupiebam, opportunitate, iis quibus destinati sunt, tradere ipse atque commendare potuerim. Hoc tamen negotium dedi, offerendi libros tuos, alteri ex primariis secretariis, qui ad id præstandum cum esset non solum facultate valde idoneus, sed voluntate etiam admodum paratus, subita tamen & repentina infirmitate, ita fuit ab omni officio obediendo exclusus, ut libros tuos non redditos, sed ad reditum meum reservatos, ipsa ad Aulam reversus offenderem. Quos ego primo quoque tempore, ita commode, itaque ex arbitratu meo & ex sententia tua, iis quibus cupiebas, tradidi atque commendavi: ut non solum eos læto vultu, & lubenti animo, sed cum magna tua laude tuæque doctrinæ prædicatione acciperent atque perlegerent. Itaque ex hiis laboribus tuis fructum, & laudis in præsentem magnum, & utilitatis in posterum aliquem, uti spero, percepturus es. Orationem tuam, qua horum superiorem proximorum temporum apud nos turbas atque tumultus explicas, diligenter perlegi: consilium tuum valde laudo, & studium etiam erga hoc regnum vehementer probo. Tractatio ipsa pererudita: sed materies omnis, non ea fide, ad te comportata est quam res ipsa postulat. Itaque ne hoc tuum laudabile institutum careret laude, quæ prima est cujusvis historiæ, calamum ipse sumum, & certis quibusdam in locis, ut res feret, addam aliquid & immutabo, si tu ita vis: aut si tu non aliter sis per literas mihi significaturus. Quod te non accerferem, cum proxime essem in *Brabantia*, non tui oblivione id feci, sed temporis angustia, & rerum, quibus distinebar, magnitudine impediabar. postulate enim illius diei, quò *Bruxellas* veni, & salve & vale

Cæsari

280 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

Casari dixi, perendie in *Angliam*. nam sic me totum occupabant, & cum istic essem, negotia publica, ut nec privata meorum: nec mea, neque me curandi facultas, vel levissima, mihi tum temporis concessa fuerit. Sin aliter, nihil mihi certe prius fuisset, aut optatius tua doctrinæ & humanitatis plena consuetudine atque familiaritate. de qua sæpe & crebris literis *R. Brandisbaeus*, multum & frequenti sermone *Rogerus Aschamus* libenter prolixèque mecum egit. Itaque, mi *Nanni*, tibi de me meoque in te studio atque adeo iudicio polliceri potes, ut quicquid vel tibi gratum, vel tuis rebus commodum facere queam, id quando voles, paratissime semper præstiturus sim. Vale ex *Regia, Westmonasteriensi*, X. Februarii 1555.

EPIST. XXX.

JOANNI ET DOMINICO VACHANIS,

*Fratribus, & MABELLÆ VACHANÆ,
Illorum Sorori lectissimæ Virgini, &c.*

Optimorum Parentum, felicissimi salvetur liberi. Non oblivione vestri, non neglectione officii mei factum est, quod ad literas vestras multis nominibus mihi perjurcundas nihil hætenus responderim. Scribendi materies ampla, mittendi facultas opportuna, & quotidiana mihi oblata fuit. ego solus, hiis commoditatibus defui, non quia alienior a vobis, sed quia offensior nonnihil omnibus Musis, hiis superioribus mensibus, mihi ipse esse videbar. sed jam denuo repositus in gratiam cum literis, arrepto calamo, præteriti silentii mei, si non culpam omnem excusare, saltem veniam aliquam a vobis impetrare cogitabam. Culpam silentii fateor magnam, iudicii vero sinistri mei de vobis, de quo me sic accusatis, penitus agnosco nullam. omnes enim mihi Musæ in perpetuum irascantur, si aliter unquam existimavi de vobis, quam de rarissimis non solum nostræ ætatis, sed longe superioris memoriæ, virtutis & literarum exemplis. Mirabar equidem, & non injuria mirabar, vos puellios in hac ætate, te virginem in hoc sexu, intra domesticos parietes, sub quotidiana matris indulgentia, in præsentī hac urbana licentia & luxu, aspirare potuisse ad eam literarum præstantiam, quam sequuti multi, assequuti sunt admodum pauci. & id quidem, facti jam viri in ipsis Academiis, sub durissima disciplina, ubi ad literarum impedimentum nihil, ad incrementum omnia comparata esse videantur. Fallimini igitur si putatis meam admirati-

onem.

enem, ad ullam dubitationem de vestra facultate, & non ad summam commendationem vestri ingenii, doctrinæ & educationis omnino referri debere: has enim tres res, ingenii vestri vim, doctrinæ rationem, & educationis consilium, supra modum admirabar. Laus ingenii tota, quoniam eo sic utimini ad virtutem, solummodo vestra est: doctrinæ, cum præceptore communis; educationis, ad parentes referenda. Namque, in vestro ingenio raram indolem, paratissimam voluntatem, & constantem industriam semper perspexi. In præceptore, cum facultatem, cum diligentiam, tum fidem probavi. In parentibus & prudentiam, & bonitatem summopere commendavi; prudentiam propter consilium, quod de vobis sic educandis sapientissimum susceperunt: bonitatem, propter sumptus, quos maximos in vobis ita instituendis sustinuerunt, in illis inesse præcipuam animadverti. Et his rationibus adductus ego, in initio literarum mearum, vos recte optimorum parentum felicissimos nominabam liberos. quam felicitatem, & vobis, & vestris parentibus ex animo congratulor; vobis, propter summum usum; parentibus propter maximam lætitiā, quam illi ex vestra eruditione & studiis, vos ex illorum bonitate atque consiliis capietis. Itaque quod ad me attinet, ero perpetuo, quomodo hactenus semper fui, & libens spectator vestri cursus, assiduus hortator vestræ industriæ, & præcipuus commendator atque admirator vestræ virtutis. imo etiam, pro meo de vobis iudicio, ero quoque certus expectator illius honoris, quem talis cursus, tanta industria, tam præclara virtus jure commereri videantur. Ex hoc enim cursu tam prudenter instituto, ex hac industria tam constanter collocata, ex hac virtute tam feliciter jam comparata, nihil certe ego, nisi rarum, nisi amplius expectare queo. id quod ut contingat, utque brevi etiam contingat, ille absque dubio, qui omnis est & fons prudentiæ, & auctor industriæ, & largitor felicitatis effecturus est: qui vos vestraque studia indies promoveat, & optimorum vestrorum parentum de vobis spem multo læto & longo gaudio perimpleteat Deus, &c.

EPIST. XXXI.

PRO DOM. JOANNE BURNO,
AD ANTONIUM FILIUM.

ACceptæ mihi fuerunt literæ tuæ, *Antoni Fili*, fuissent quæque pergratæ, si illæ gratiæ, tuæ quas pro vestitu agis, paulo maturius ad nos venissent: venerunt enim tardiores, quam nostra de ea re expectatio, aut tui ergo nos officii ratio postulabat. Silentium hoc tuum, aliquam sollicitudinem mihi, magnum mœrorem matri apportavit: quomodo ageres, quid faceres, ubi esses, omnino ignoravimus. cogitabamus ambo, & id quidem anxie, potuisse fieri, ut tu, vel morbo correptus, vel ab Academia, & studiis absens, vel, quod nos magis commovebat, negligens tuæ erga nos observantiæ, vel obliviscens nostræ in te benivolentiæ, nihil ad nos tanto tempore scriberes; ita ut tu culpam, vel officii negligenter a te præteriti, vel pietatis ergo nos parentes ingrate violatæ effugere non potueris. Sed bono animo sis, *Antoni Fili*, hanc enim culpam facillime redimes, facileque & quando & quam primum volueris, in gratiam mecum redieris: si in tuis ad me literis post hac scribendis crebritatem, mittendis opportunitatem, sedulo studueris adhibere. De matre, credo minus sollicitus es: hanc enim in te offensionem, ante illa deposuit, quam suscepit. & tu propterea artem tenes matrem tractandi pro tuo arbitratu. hic doctior es, quam vellem, aut quam par est: si negligentiam amas in discendo, permitto tibi, ut negligentior sis, quam soles in hac discendi arte. Sed jam a delicto, quod commiseris, in neglectione officii, ad certa quædam errata, quæ admiseris, in scriptione literarum, accedo. Errores quidem sunt, non delicta, & errores etiam leves; sed quia leves, eo etiam nomine, graviori animadversione sunt castigandi. hos enim errores, non ignoratio, sed negligentia peperit. Atque in literarum studiis, ignoratio sæpe, negligentia nunquam excusari potest. Fateri ignorance, laudem in loco, habet modestiæ. Præ se ferre negligentiam, omnem virtuti aditum, omnem doctrinæ viam obstruit, & sibi ipsi nullum veniæ, nullum excusationi locum relinquit. Sed hos etiam errores tibi condono libenter, *Antoni Fili*, sub paritamen conditione, quam tibi ego ante in notatione neglecti officii

officii tui perscripsi. Et quia te unice amo, & perpetuo amare volo: errores autem omnes, omnemque negligentiam ex animo semper odi: statui, non te virga, sed errores, tuos veru quam primum verberandos atque jugulandos esse. remitto igitur tibi, primum omnes tuos & culpas & errores: deinde ipsas literas tuas, tui accusatrices, ut illas ipse ex animi tui sententia castiges. In extremis literis tuis, quod scribis, te cum novis vestibus novum induere studendi studium, tam mihi gratum optatumque fuit, ut omnes superiores & culpas tuas, & literarum tuarum errores, penitus ex animo meo eripuerit. Istiuc tene *Antoni Fili*, hac enim via, & fere sola hac via, summas commoditates tibi, maximas nobis parentibus tuis lætities cumulabis. Præterea, si in hoc studiorum cursu constanter progrediari potest fieri, ut tu aliquando, non solum illi Academiæ decori, sed patriæ tuæ ornamento esse possis: ad quam rem perficiendam, si tu voluntatem & constantiam in studiis adhibueris, nos parentes tui opem & opes nostras, assiduasque ad Deum preces, cum istis tuis conatibus, libenter conjungemus. Vides, quam longas literas in hoc concursu publicorum negotiorum ad te scripsi; videre etiam tu debes, ut ego videam, & ut alii intelligant, has literas, ab amante parente, ad memorem & obedientem filium pervenisse. Deus te, ut annis, sic pietate, virtute, & doctrina adaugeat. Ex *Regia*, ad *D. Jacob. 22. Septembris. 1557.*

EPIST. XXXII.

HANC SCRIPSIT PRO F. K.
CUIDAM AMICO EXTERO.

Omnatissime vir, & amice carissime, literæ tuæ, *Francofordiæ Calendis Octobris* datæ, pergratæ mihi multis nominibus fuerunt: ex hiis enim libenter intellexi, meas literas, & opportune a te receptas, & tibi valde quoque acceptas fuisse. Oblectavit me, mirum in modum tam expressa declaratio, tot tuorum officiorum, singularis studii in me, benivolentiæ in meos, humanitatis in omnes Anglos, congratulationis de fortuna & privata mea, & publica, cum Regni, tum Principis nostræ illustrissimæ. ut taceam de gaudio, quod immensum concipis, de pura Christi religionis, non solum auspicio revirescente, sed felicissime jam florente, per omnes & *Angliæ* partes, & *Anglorum* animos.

cujus rei certa passim, & explorata indicia, magis ac magis indies ostendunt sese atque proferunt. Hanc tuam benivolentiam, humanitatis, gratulationis, ac pietatis rationem omnem, nos vicissim, memore semper animo, mutuo in omni re studio, & omni quo possumus officio, libenter subsequemur. nam, licet te de hoc tanto amore tuo valde amem, istud tamen tibi non concedam, ut quia tu, ac tui, & inprimis ornatissimus filius tuus, in isto humanitatis certamine, opportunitate, & tempore ipso fueritis priores: propterea voluntate, memoria, & gratificandi studio, sitis futuri quoque superiores. quem animi nostri sensum, non nunc scriptura, sed jam pridem re declaravissemus, si nostra facultas, voluntati nostrae par esse potuisset. Interea, dum opportunitas tibi ac tuis gratificandi mihi dabitur, cujus quarendae nullam non viam ipse persequar, grata colam memoria, frequenti usurpabo sermone, & illustrissimae nostrae Principi, capta ad eam rem justa occasione, omnes tuas gratas humanitates, eximia in nos & nostros officia, pia erga Deum, & religionem instituta, plene fuseque declarabo. De statu religionis apud nos audiendi, cum intelligam te percupidum esse, in nulla certe re curae omnes Serenissimae nostrae Principis magis excubant, quam ut per hoc *Angliae* Regnum, repurgatis primum in cultu religionis omnibus foedis erroribus, emendatis, deinde in usu vitae, temporum & morum vitiis, purum illud unicum Evangelii tandem semen in animos nostrorum hominum perspergatur, unde salutares Christianae vitae fructus, certe & solide efflorescant. De vicinis nostris *Scotis*, quoniam tu tam libenter commemoras, non invitus ipse quoque aliquid de illis scribam. id quod, licet ad audiendum, non ita tibi futurum est jucundum: ad te tamen, de praesente istic motu, certiore facienda admodum erit appositum. *Galli*, consilia sua, multos jam annos, vires omnes hoc tempore huc conferunt, ut religionis in *Scotia* nunc nascentis occasus, legum omnium ac priscae libertatis interitus, & universae demum Reipublicae vastitas, agatur feraturque in eo regno. Speramus tamen Deum, qui exurgere consuevit ad gemitum pauperum, ut ipse diserte promittit, & dissipaturum istorum impia consilia, & fracturum omnes eorundem crudeles cruentosque conatus. Et haec spes eo certius nobis affulget, quo jam est exploratus omnium hominum judicio, universam pacem, per hanc praesentem Christiani nominis universitatem, ubique gentium, optatissime, felicissimeque fore jam constitutam, absque hac turbulenta ratione *Gallica* esset. Par itaque est, ut communes

munes omnium bonorum preces, contra tam apertos Christiani nominis inimicos fundantur: & credibile sane est, Deum præsentem opem suam contra tam insolentem eminentemque hominum audaciam prompte opportuneque exerturum. Intelligo me nimis longe esse proVectum: sed abundantia amoris mei erga te facit, ut non illibenter sim prolixus, vel saltem hoc nomine, ut tuas longissimas eliciam literas: qua re, nihil mihi gratius esse potest. Precor tibi omnia & læta & felicia, ex animi tui sententia, & tuoque itidem humanissimo filio, meoque optimo amico, quam ut officiosissime salutes meo nomine, volo. Vale, Ex Regia, Londini. 28. Decembris 1559.

EPIST. XXXIII.

VALENTINO ERYTHRÆO
LINDAVIENSI.

EA ingenii, doctrinæ, iudicii que præstantia mihi semper in Joanne Sturmio elucere visa est, doctissime Erythræi, ut non cum nostræ ætatis hominibus conferri, sed in eorum numero potius reponi debeat, quos Deus in utraque urbe, utriusque linguæ Principes & Præceptores, ad omnis posteritatis & summum usum, & maximam admirationem excitavit. Et quantum consentiens eruditorum vox huic excellenti viro tribuit, quod pro summa ingenii sui luce, differendi dicendique doctrinam felicissime partiendo tradiderit, tantum universæ literarum Scholæ, & tibi quoque, mi Erythræe, debent, qui præclaro studio, industria, ingenio, & iudicio, Oratoriarum partitionum perfectissimos ~~composuisti~~ confeceris. Atque, cum ipse casu, his superioribus diebus in huius laboris tui & mentionem, & laudem apud honestissimum Juvenem Mattheum Negelinum inciderim: & is statim mihi singularem eruditionem tuam, morum & humanitatis tuæ maximam suavitatem declaraverit: vix credibile esse potest, quas subito faces ad te perpetuo diligendum admoverit mihi, eximia illa probitatis tuæ vis, quæ in Negelini sermone, jucundissimaque commemoratione tui, tanquam in speculo aliquo, mirifice elucebat. Hic vero labor tuus, sic omnium iudicio comprobatus est, ut nihil potius optemus quam ut eundem laborem, in Rhetorica Aristotelis ad Theodectem, Jo-

annis

286 ROGERI ASCHAMI EPIST. FAM.

Annis Sturmii præstanti ingenio explicata susciperes. Mattheus Negelinus ostendit mihi, quam industrius artifex sis in conjungendis Oratorum exemplis, cum Rhetorum præceptis: nihil est, quod majorem aut lucem literis, aut commoditatem studii adfert. Hoc docet unus ille locus apud Ciceronem in partitionibus Oratoriis, de conversa oratione atque mutata, tam illustri exemplorum appositione a Joanne Sturmio explicatus, ut has tres paginas integris aliorum commentariis facile anteponerem. Utinam sibi amputarent reliquos labores: & in congerendis exemplis, ubi nimis parci & restricti sunt, diligenti animadversione, delectu & judicio adhibito, quantumvis prolixi & largi esse velint. Luculente explicat præceptum, qui aptum adjungit exemplum: tu hortatione mea non egres ut hoc facias, nisi fortasse consilium suavisissimi Poëtæ sequeris, dicentis:

*Qui monet ut facias, quod jam facis, ipse monendo.
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.*

Quod tam audacter ad te scribo, non multum curo, si prudentiam in me desideres, quoniam solius benivolentiæ ratio hoc tempore mihi omnino proposita fuit. Et hoc amicitia constitutendæ initium, quod nulla lucri sordida suspicio, sed eruditionis atque humanitatis commendatio sola excitavit, aut tacitus silentio improbabis, aut mutuum tuum in amore respondendi studium, literis tuis libenter declarabis. Vale in Christo Jesu. Mense Aprilis Anno Dom. 1559.

EPIST. XXXIV.

MAGISTRO, SOCIIS ET SCHOLARIBUS
COLLEGII DIVI JOANNIS
CANTABRIGIÆ.

Quam celeberrimo isti Collegio, celeberrimi viri, & inclytæ vestræ consociationi debeo, suavi ipse indies recolo memoria, frequentique apud omnes meo sæpe commemoro sermone: & quo libentius me, meaque omnia vobis debeo, eo plus deinceps me velle quoque debere, ingenue præ me fero. Nam ut antea, non voluntate solum & studio, sed officio atque merito, isti nostro Collegio, ego, si

si quisquam alius, eram, atque sum, semperque sum futurus addictissimus: ita nunc vobis, vestro seorsim beneficio, communi jure, privato nexu, mancipatus esse cupio. Cupio enim ego ille olim alumnus vester, vester jam fieri villicus, & fundum vestrum *Bromehallensem*, prope hic a *Regia Windsoria* situm, pro anniversaria de more pensione, & pro consueto inde vobis percipiendo fructu, mihi meisque ad certos annos conductum, de vobis habere. Hæc mea omnis petitio prudentissimi viri, non perinde ad utilitatem rei, quam ut ad commoditatem loci a me instituta est: nam quo opportunius & melius istic habiteur, ipse meis non parcam sumptibus, cum ædes illæ, jam, ut nunc sunt, sive villicorum incuria neglectæ, sive temporum vetustate exesæ, male materiatæ, & valde ruinosæ existunt. De conditionibus non ambigemus; accipiam enim quæ offerentur. Si quid ultra etiam requiritis vel ad publicum augendum ærarium, vel ad communem & mihi olim dulcissimum vestrum ornandum convictum, nec ad commodandum universis, nec ad gratificandum singulis, ullum meum, pro vestro arbitratu præmittetur officium. Ad hanc porro rem urgendam non extraordinariam aliquam gratiam, non adscitam cujusquam auctoritatem, quæ res mihi non ita difficilis fuisset, sed vestram solummodo benivolentiam libenter adhibeo. vobis enim non aliis, debere hoc beneficium volo. Si qua in re ipse, aut Collegii servire dignitati, aut cujusquam vestrum vel utilitati consulere, vel ornamento prospicere queam, non vestras morari expectationes, sed omnes persequi opportunitates, studiose & diligenter laborabo. Deus, &c. Jan. 18. 1563.

EPIST. XXXV.

ORNATISSIMO CLARISSIMOQUE VIRO

GULIELMO CECILLO,

S. P. in Christo Jesu.

Ornatissime Vir,

ANTE mensem, aut plus eo, disputatum fuit in hoc Collegio, more nostro, de *Missa*. ipsane cæna *Dominica* fuerit, necne. Magna sane eruditione hæc Quæstio tractata fuit a *Thoma Levero*, & *Rogero Hutchinsono*, quos opinor nosti. Sunt profecto docti viri. Quidam in Academia hanc rem ægre tulerunt. Huc tandem res est perducta, vel

vel ego potius pertractus fui hortatu communi multorum in nostro Collegio: ut hanc ipsam quaestionem & domesticis parietibus in publicas Scholas praeferrem; hoc animo & instituto, ut disceremus libenter & sine rubore a doctis Viris, quid e fontibus Sacrae Scripturae libari potuerit ad defendendam *Missam*. Quae non solum summum locum in religione & conscientiis hominum occupat: sed omne fidele propemodum ministerium Verbi Dei & Sacramentorum, ex usu & consuetudine Christianorum, abstulit. Rem quietissime aggressi sumus; communia studia nos inter nos conferebamus; Scripturam Canonicam nobis proposuimus; cuius auctoritate totam hanc rem decidi cupiebamus. Veteres Canones ineuntis *Ecclesiae*, Consilia Patrum, Decreta Pontificum, Judicia Doctorum, Quaestionistarum turbam, recentiores omnes, quos potuimus & Germanos & Romanos, ad hanc rem adhibuimus. Quidam in Academia publicis concionibus notabant hoc factum nostrum: & tandem laborarunt, ut Dominus *Madeus* Vicecancellarius Literis suis hanc disputationem prohiberet. nos libenter paruimus, ut par fuit; sed aegre tulimus disputandi facultatem nobis intercepti, concionandi vero copiam pro libidine aliis concedi. Audiuimus *Cantuariensem* nobis iniquiorem fuisse. nec mirum est. nam adversarii nostri, cogor invitus, acerbiori voce uti, Prudentissime Vir, tragicis clamoribus hanc rem illi detulerunt. Quod factum illorum majorine malitia, aut Imperitia institutum fuit dubitari potest. *Thomas* enim *Aquinas* probat *Missam Dominicam* coenam multis praerogativis superasse, & longissime ab ea discrepasse multis notis. Sexu, missare enim Mulieres non debent, a Coena tamen non excluduntur: Aetate, Vicio Parentum, Luxatione Membrorum; nam Pueri, Nothi & mutilati a Missae dignitate repelluntur, ad coenae humilitatem recipiuntur, & multis aliis modis. ut si quis affirmaret eandem esse *Missam* & coenam, multo magis exclamarent. Sed quid dicam de iis nostris. nihil aliud, *Nisi* *Herodes turbatus est*, & tota Hierosolyma cum eo. dicunt nos esse praecipites. Certe nemo tam praiceps est, quin facile revocari possit: ut calcaribus, potius quam habenis tota Cantabrigia egeat. Sed quod institui tibi enarrare, quanquam disputatio nostra fuerit prohibita, studia tamen nostra in eadem re quodammodo aucta sunt. scripsimus enim fere justum librum de *Missae*. quem brevi offerre instituiamus Domino *Protectori*, nisi tibi & Magistro *Checo* aliter visum fuerit. Quantum ad tractationem rei pertinet, vellem ut iudicium tuum, non sermoni aliorum, sed ipsi rei reservare velis. neque hoc dicimus, quia de nobis aliquid polliceri

audemus: sed quia veremur, ne certi homines nimis studeant illud impedire quovis modo, quod ipsi non probant. Legimus sanctissimas confessiones Reginae nostrae, cum tua Eloquentissima Epistola. Utinam aliquid temporis tui ad excollendam Anglicanam linguam impartire velis; ut homines intelligerent, & nostram Linguam omnes eloquentiae numeros facile admittere. Literae Magistri *Checi* ad Collegium nostrum fuerunt omnibus nobis gratissimae. ubi minimis verbis maxima benivolentia, & ejus, & tua comprehensa fuit. Domini *Protektoris* Literae ad Academiam, a te scriptae, mirifice nos omnes delectarunt. Commune votum est apud nos ut *Cantabrigia* aliquando, imo brevissime, sentiat *Joannem Checum* Praepositum Regii Collegii. *Episcopus* ille nihil prodest studiis, vellem ut non obesset. & hoc non dico ad aucupium cujusvis gratiae, sed ad commodum totius Academiae. Plurima sunt, quae nos sic sentire cogunt, & plura tua Prudentia videt. nos sic Amici inter nos communicamus. fortasse non prudentissime, cautissime tamen: & quod minimum est, valde amanter. cogita de hac re quid vis, promove tamen quantum potes. nimis molestus sum. Vale in Christo. 5 *Januarii*, 1548. E Collegio Divi Joannis Cantabrigiae.

Dignitatis tui studiosissimus

ROGERUS ASCHAMUS.

Da

DISER-

DISERTISSIMI VIRI
ROGERI ASCHAMI,
 COMMENDATITIARUM,
 PETITORIARUM,

Et similium ejus generis Epistolarum, Principum, Academia, Supplicumque nomine, ad alios Principes & Magnates conscriptarum.

Liber Unus.

HONORATISSIMO PRINCIPI EDVARDO,
 DUCI SOMERSETTENSIS REG. MAJESTAT.
 GUBERNAT. ET TOTIUS IMP. EJUS PROTECT. &c.
 LITERARUM PATRONO MAXIMO,
 ROGERUS ASCHAMUS

PRO COLLEGIO D. JOANNIS.

NOS homines in hac humili conditione positi, ad te in altissima Reipublicæ sede collocatum non scriberemus, nisi nostra causâ magna, nisi tua bonitas maxima existeret, honoratissime Dux. Et cum Deus in te congescit singularem gratiam suam, cum tu a Deo excitatus in hoc totus sis, ut aut publicam salutem alas, aut patriam ab hostibus defendas, aut veram religionem restitutas: habes tamen aliud quiddam a Deo, cujus utilitas erga Rempublicam æquat singulas virtutes tuas, cujus laus in te superat universas commendationes tuas, hoc est quod causas inopum respicis, quod gemitum pauperum exaudis. Hæc non prudentia humana, sed benedictio

dictitio divina, & rarissimorum temporum rarissima certe felicitas existit. Agnosce hanc veram laudem tuam, & perpetuo tuere prudentissime Domine. hæc una laus superat, universam reliquam fortunam tuam. Hac opinione certa de te nos commoti, causam nostram tibi adferimus. Si scire cupis, quinam homines sumus? Respondemus, universus cœtus studentium Collegii Divi Joannis Evangelistæ Cantabrigiæ. Si unde orti? Ex omnibus Angliæ partibus in hoc Collegium promiscue confluiamus. Quorsum? Ut studeamus. In quem potissimum finem? Primum ut Evangelium Domini populo Dei dispergamus. Dein, ut humanam doctrinam, hoc est, Papisimum, cum omni hypocrisi, superstitione, & idololatRIA, quantum nos possumus, tollamus. Quæ leges continent vos? Ad laborem difficillimæ, ad fructum studiorum valde comparatæ. Quam operam & opem Reipublicæ confertis? Primum, alimus optima ingenia, optimis disciplinis, & moribus. deinde, ex nostro cœtu proficiuntur, qui reliqua fere singula Collegia expleant & ornant. demum, in vineam Domini mittimus plurimos operarios: in reliquam Rempublicam, aptos & instructos viros. Quem numerum sustinetis? In hac re superamus singula in hoc regno Collegia. Quibus prædiis & fructibus hoc efficitis? Et hic quidem superamur nos a singulis fere Collegiis. Quæ certa pecunia vobis penditur? Ad victum, singulis hebdomadis, hii tres denarios, illi septem; qui maximum capiunt, duodecim. Ad vestitum discipuli nihil, socii *Marcam* unam: ad reliquam vitam sustentandam, ad suppellectilem universam, ad libros emendos alteram *Marcam* accipiunt. Sed adjuvant boni viri? Hii vixerunt. At patres? Nunc dierum non possunt. Quæ reliqua spes vobis est? Ut ad te veniamus supplices nobilissime Dux. Quid petitur? Partim, ut æquum, & quod nostrum est, postulemus; partim, ut pietatem tuam excitemus. Quod æquum & vestrum est postulare licet. Nunc sane licet, & felicia hæc tempora, in quibus licet; & te felicissimum, per quem licet. Fingant adulatores quicquid velint, felicissime agitur cum Republica, cum suum cuique postulare libere licet. qua felicitate ad laudem tuam maxima, ad Reipublicæ salutem utilissima, ut *Anglia* diu per te fruatur commune omnium *Anglorum* vorum est. Sed quam petitionem instituitis? Petimus re ipsa justum, nobis certe utile, sed Reipublicæ utilissimum, & nomini tuo valde gloriosum. Ausculta benivole quæ dicimus, & da benigne quæ petimus. Diva *Margareta*, proavia *Eduardi* Regis nostri, hoc Collegium

gium fundavit : optimis legibus ad doctrinam, commo-
dissimis prædiis ad usum munivit. Ex eo tempore tria accer-
bissima tempora hoc Collegium afflictarunt. primum, certi
quidem homines regii ministri, qui divitias Regis in acervis
pecuniarum ponunt, cum benivolentia populi, salus Reipub-
licæ, vera Religio & optima doctrina, optimi Regis certissimæ
divitiæ existant; hoc beneficium Divæ *Margaretæ* magnam
partem nobis abstulerunt : quadringintæ enim minæ annuæ
ex nostris prædiolis concisæ & amputatæ sunt. Multis annis
post, *Joannes Fischerus Episcopus Roffensis*, dum falsam doctrinam
nimis perverse defendit, optimas literas in hoc Collegio, suis
ornamentis, & suis divitiis denudavit. Hic vir nutu suo rexit
hoc Collegium : & propterea in manu ejus posita sunt cla-
rissima ornamenta, quæ Diva *Margaretæ* huic Collegio elar-
gita est. Singula recensere nolumus, universa uno verbo
complexi sumus. Libri etiam ejus universi nostri erant.
Cum libros ejus dicimus, magnum Thesaurum dicimus.
Thesaurus sane ille dignus erat, qui incidisset in bonos &
peritos homines. Quid multis? Ejus perversa doctrina,
& illum vita, & nos summis divitiis nostris privavit. His
duobus modis, in magnam penuriam Collegium nostrum
reductum excipit tertia calamitas, quæ diu nos preffit, in
miram angustiam compegit, & in extremam conditionem
hoc tempore non nos solum, sed reliquos omnes studiosos
detrusit. Quæ illa est? Durissima caritas omnium rerum
vendibilium. Augetur pretium omnium, pecunia nostra
non augetur. Quomodo olim duodecim denariis, nunc
non licet vivere viginti. Unde hæc miseria? A Deo?
Verba meliora. Deus nunquam magis benedixit terram.
A singulis hominibus? Facile credimus: quia singuli ho-
mines singulariter peccant. Ubi culpa? In multis magna,
in certis hominibus maxima. Et quia huc oratione nostra
devenimus, & tu is es a Deo constitutus, qui istis rebus &
potes & debes mederi: aperte maximam Reipublicæ rui-
nam ostendemus. Nullus est tam imperitus rerum *Vestiarius*,
Lanius, vel *Sutor*, qui non didicit expilare publicam utili-
tatem. In singula quaque arte, peritissimi sunt, ad augendum
commune rerum pretium. hoc est, ad tollendam omnem
humanam societatem, & ad permiscendam summa miseria
totam Rempublicam. Culpa igitur residet omnis in his
quotidianis artificibus? Aliqua certe, sed ea minima, quia
non tam sua voluntate, & malo animo commoti, quam ex-
trema necessitate, & aliorum scelere coacti, hoc faciunt. Qui
auctores sunt tantæ miseriæ? Dicemus, & Domino mon-
nen-

nente, ac demonstrante dicemus. Sunt illi qui domum ad domum conjungunt, qui rapinas pauperum congerunt, qui fructum eorum rarissime comedunt. Hæc dicit Dominus per *Esaïam Prophetam*: nos apertius loquemur. Sunt illi qui hodie passim, in *Anglia*, prædia *Monasteriorum*, gravissimis annuis reditibus auxerunt. Hinc omnium rerum exauctum pretium: hii homines expilant totam Rempublicam. Villici & coloni universi, laborant, parcunt, corradunt, ut istis satisfaciant. hinc singuli coguntur singulis imponere, & universa Respublica gravissime premitur. Hinc tot familiæ dissipatæ, tot domus collapsæ, tot communes mensæ aut jam nullæ, aut in angulos & latebras conclusæ. Hinc quod omnium miserrimum est, nobile illud decus & robur *Angliæ*, nomen, inquam, *Romanorum Anglorum* fractum & collisum est. Et hæc etiam miseria maxime redundat ad auctores ejusdem. Quotusquisque enim est mercatorum *Londinensium*, hii homines hanc miseriam mirifice concitarunt, qui non angustius, tenuius & pressius hii temporibus vivit, quam cum passi sunt alios homines vivere? Nam vita, quæ nunc vivitur a plurimis, non vita, sed miseria est. Tum, omnes res parabiles & venales erant: pretium rerum moderatum erat. Nunc plurimi in hanc unam curam incumbunt, quomodo ad satiandos paucos mercatores, pecuniam, quam non habent, quoquo modo corradant. Quomodo hæc res fregit Reipublicæ vires, quomodo stomachum omnem & facultatem ad bellum sustinendum abstulit, quomodo nova furta, & inauditas intolerantias invexit, nimis longum esset percernere. Hoc omnes experiuntur, infinitam omnium miseriam esse. Bubones illi *Babylonici* qui lucem oderunt Evangelicam, totam hanc calamitatem assignant relucenti veræ doctrinæ. Sed hæc vox horum hominum nova non est: ad hunc modum sub lege, contra Prophetas: & sub Gratia, nascente jam Ecclesia contra Apostolos, vociferatum est. Quanto sanius insanus ille apud *Sophoclem Ajax*, qui dona & spolia inimicorum damna esse ducebat? Hæc spolia *Ægypti*, Scripturæ verbis utimur, & hæc bona *Monasteriorum*, quemadmodum olim domini illorum: sic illa nunc, culpa certorum hominum, Rempublicam vehementer perturbant. hæc nimis longa, sed profecto nimis vera. Vides ergo, prudentissime Dux, quomodo tota Respublica convellitur, & in miserrimas angustias compingitur, & quibus modis & quorum hominum improbitate hoc fit. Quæ calamitas eo certe calamitosior existit, quod illi viri eam minime sentiunt, qui tanto malo

remedium potissimum adferre possunt. Abiecti homines & humi repentes, acerbissimum sensum hujus mali tolerant; qui nullam opem sibi adferre valent, & auxilium ab aliis, vix implorare audent. Sed sedet in cælo, qui non obli-
viscitur pauperum, & cujus pa'pebræ interrogant filios hominum. Tandem exurget Deus propter gemitum pau-
perum: nec dubitamus quin jam surrexit in te amplissi-
me Dux, ut per te coerceat nimis effluentem horum tem-
porum privatam cupiditatem. Agnosce quem locum tueris, circumspecte oculos pauperum in te suspicientes, & suspice tu in Deum, qui vultu suo judicat & judicem & populum. Et hoc a te petimus, nos quidem literis nostris, sed uni-
versa Respublica votis Publicis: quanquam in nullam par-
tem Reipublicæ majori impetu invasit hoc malum, quam in rem literariam. Reliqui homines ita liberi sunt, ut possunt
querere sibi vitam; studiosi non quærunt, sed quæsitam re-
cipiunt: quæ si augetur, hoc fit non opera illorum, sed bo-
nitate aliorum. Postremo, debet pecunia nostra aut major
esse quod cupimus: aut caritas, quæ quanta nunc sit, omnes fere intel igit, rerum minor esse, quod per te fore spe-
ramus; aut fructus studiorum minimus erit, quod maxime omnium metui-
mus. Alios relinquimus: de nobis & nostro Collegio jam loquimur. Hæc tanta caritas rerum, & hæc nulla caritas hominum, intra hos paucos annos expulit ex hoc uno Collegio, plura optima ingenia, quam nunc sunt
perfecte docti viri in tota Academia. nec solum expellit præ-
sentes, sed aufert una etiam universam absentium spem. Quale nostrum Collegium sit, quæ studia sequimur, quantam
opem & religioni & Reipublicæ adferre possumus, *Joannes Choerur*, & *Gulielmus Cecilius*, olim duo alumni hujus Col-
legii, nunc duo clarissima lumina totius Reipublicæ, tibi ex-
plicare possunt. qui nec tibi falsum dicere audent, nec in
caussa honesta verum reticere debent.

Petimus tantum, quantum tu dare vis. Sumus centum septuaginta & plures, qui hoc petimus, qui participes unius tui beneficii esse cupimus. Cupimus, ut clarissimum hoc Collegium, conditum ad illustrandam doctrinam Jesu Christi, quod instruit optimis disciplinis optima ingenia, quod sustinet minimis prædiis plurima corpora. Cupimus & hoc communibus precibus projecti ante bonitatem tuam, ut aliqua pars spoli-
orum *Babylonis* sustentare possit, in hoc Collegio tantum numerum ingeniorum, quæ gloriam Christi postea illustrabunt. Intelligimus multos privatos viros ex benignitate Regum magnas divitias consequutos esse.

Op-

Optime factum, hoc modo, excitabuntur reliqui ut Reipublicæ serviant. Verum, si utilitatem, quæ proficiscitur ex plurimis ingeniis optime institutis, cum unius hominis opera comparare velis, facile cernes, quantum nos honeste petere, & quantum tu iuste tribuere, non nobis, sed Reipublicæ potius debes.

Græci Romanique Principes nobilissimi, qui belli aut pacis laude floruerunt, Trophæa, Statuas, Pyramides, & Arcus Triumphales sibi erexerunt: monumentum profecto nec illustrius ad laudem, nec stabilius ad omnem perpetuitatem erigere tibi ipse potes, quam si insigne aliquod testimonium animi tui erga virtutem, & doctrinam Jesu Christi, in hoc Collegio constitues. Hæc pyramis altitudine sua superabit omnes illas *Memphicas*, imo penetrabit in conspectum Jesu Christi, qui hoc opere tuo multum delectabitur. Age igitur clarissime Princeps: fove & complectere spem nostram, quæ in te tanta sita est, quanta tua bonitas est, & tantum nos abs te expectamus, quantum ab optimo Principe sperare debemus. Dominus Jesus Sublimitatem tuam, &c.

EPIST. II.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

IN maximis illis curis, quas tu quotidie in Reipublica procuratione suscipis, honoratissime Princeps, speramus te quoque aliquam parrem temporis tui, & huic cogitationi impartiri, quomodo literarum dignitas sub te dignissimo Reipublicæ Protectore conservetur. Nam, cum omnes consiliorum tuorum rationes, in hiis tribus rebus versentur, ut Dei purus cultus, Principis vera obedientia, Populi salus & quies & restituantur & conserventur; & cum prudenter intelligis quantum adjumenti ad has res constituendas doctrina conferat; facile quidem perspicimus, quo in loco, & quo numero literæ apud te sunt. Literæ tamen, ut dignitatem suam non solum iudicio tuo commendatam: sed auctoritate etiam tua confirmatam retineant, vehementer hoc tempore laborant. laborant enim, ut in hoc consilio Parlamentario earum ratio habeatur, ut illæ immunitates & privilegia, quæ longissimis ab usque temporibus ad nostra tempora deducta sunt, & singulorum *Anglorum Regum* & voluntate & aucto-

auctoritate comprobata sunt, in hoc etiam novo Parlamento, novam auctoritatem & dignitatem obtineant. Ex quo novo Regis, Parlamenti, & tuo beneficio, novam quandam alacritatem ad vetera sua studia persequenda Academia nostra suscipiet, unde novus certe & singularis fructus, ad magnam Reipublicæ salutem exoriturus est. Non dubitamus igitur quin quantum commodi, literæ quotidie Reipublicæ adferunt, tantum adjumenti Respublica vicissim literis per tuam auctoritatem in hoc Parlamento sit allatura. Dominus Jesus, &c.

EPIST. III.

EXCELLENTISSIMO

ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI,

EDVARDO SEXTO:

Angliæ, Franciæ, & Hybernæ Regi, Fidei defensori, Ecclesiæ Anglicanæ, Hybernicaque post Christum supremo capiti, Domino nostro clementissimo.

PRO ACADEMIA.

Populo pacem dare summa laus summorum Regum semper fuit, ILLUSTRISSE REX, pax autem nulli Reipublicæ parti confirmari potius debet, quam illi, unde pacis germanæ artes, & vera doctrina ad alios transfundi solet. si hii fontes exaruerint, vel aliqua injecta turba occludantur: quomodo ulla quietis spes reliquæ Reipublicæ ali excitarique possit, non videmus. Petimus igitur, a te, NOBILISSE REX, ut quibus legibus, ad quietem studiorum nostrorum quietissime hætenus, beneficio majorum tuorum, usi sumus: iisdem deinceps nos communiti, in veteri tranquillitate nostra, auctoritate & jussu tuo conquiescamus. Novum beneficium non petimus, sed vetus ne nobis auferatur, requirimus: quod a vetustissimis majoribus tuis traditum accepimus, & longissimis temporibus quiete usurparum possedimus. Quomodo vero quies Academicæ tuæ ab inquietis Oppidanis nostris perturbata est, Majestati tuæ literis referre, nimis longum esset: hanc rem propterea commisimus istis gravissimis viris Academicæ

E e

nostræ

298 COMMENDATITIARUM, &c.

nostræ, qui omnia tibi, si ita visum fuerit, fusissime explicare possunt. quibus ut Majestas tua fidem habeat, vehementer omnes rogamus. Et speramus quidem, te tantum literarum causa tribuere velle, quantum vel antiqua majorum tuorum exempla, vel proxima nobilissimi patris tui vestigia, vel eruditissima doctorum tuorum præcepta, vel ingenii tui & animi bonitatis ornamenta, literis tribuere te commovere velint. Nos vicissim omnibus studiis nostris laborabimus, ut purissima semper doctrina cum optimis literis conjuncta ex Academia tua *Cantabrigiensi* derivata, in reliquis Regni tui partes affluentissime redundet. Dominus Jesus Majestatem tuam imperio majorem, doctrina & virtute maximam indies semper efficiat.

EPIST. IV.

EIDEM PRINCIPI NOBILISSIMO.

PRO ACADEMIA.

MOS fuit majorum tuorum, MAXIME REX, susceptis a Christo Regni gubernaculis, inprimis in hanc curam incumbere, ut habitis descriptisque solennibus comitiis Parliamentariis, primum veræ Religionis, dein Republicæ salutis ratio haberetur. Ad quas duas res constituendas, cum animadvertissent literarum cognitionem maximum conferre adjumentum, nihil prius faciendum sibi ducebant quam Academias Regni sui Privilegiis & immunitatibus sic munire, ut spes ingeniorum excitata beneficiis illorum, ad omne disciplinæ genus alliceretur. Nunc autem, si nos longo sermone apud te urgeremus, exemplum hoc majorum tuorum, ad nostra Privilegia de integro confirmanda: committeremus certe, ut tu merito existimares, nos aut stulte ignorare, qualis tu nunc es, aut improbe dubitare, qualis erga nos perpetuo futurus sis. Da igitur, OPTIME PRINCEPS, tantum huic majorum tuorum exemplo, quantum vera Religio, salus Regni tui, voluntas animi & bonitatis tuæ tribuendum esse postulet. Christus optimus maximus præstet, ut annis imperio, doctrina, virtute, felicitate votum & spem *Anglorum* tuorum superes.

EPIST.

EPIST. V.

EIDEM ILLUSTRISSIMO PRINCIPI,
DOMINO EDVARDO SEXTO,

Domino nostro clementissimo.

PRO ACADEMIA.

PRinceps prudentissimus HENRICUS OCTAVUS
pater tuus, ILLUSTRISSE REX, maximam
& sibi laudem, ad sempiternam nominis memoriam : & huic
Academiæ spem, ad singularem Doctrinæ cultum excitavit.
cujus divino beneficio factum est, ut omnium linguarum
& optimarum scientiarum optimi professores, amplissimis ab
eo donati præmiis, in hac Academia constituerentur. Inter
hæc patris tui immortalia monumenta, munus profitendi ju-
ris civilis nunc vacuum est. cujus scientiæ præclarum
doctrinam, tanto ingenio, eruditione, & assiduitate, fre-
quentissimo hominum concursu, *Gualterus Haddonus* hoc tri-
ennium apud nos tradidit, ut nihil prius, universi nos una
voce a Majestate tua contendamus, quam ut hoc docendi
munus huic doctissimo viro conferatur. Et talem virum
Majestati tuæ commendamus, cujus unius ingenio, & il-
lustri doctrina, universa hæc Academia commendatior ex-
istit. Huic omnium nostrum, de hoc viro testimonio, &
consentienti Academiæ voci, quantum Majestas tua tri-
butura est, facile intelligimus : & quanto præstat amplissima
doctrina magnis quidem divitiis, tanto erit tua, in præfici-
endo eruditissimo Doctore, quam patris in constituenda
utilissima lectione major & illustrior gloria. Dominus
Jesus &c.

EPIST. VI.

HONORATISSIMO SENATUI,
REGIO CONSILIO, DOMINIS

Consiliaris prudentissimis.

PRO ACADEMIA.

CUM singuli vos, maxima beneficia, in hanc Academiam
seorsim sæpe collocavistis, honoratissimi Domini :
universi unum, & id quidem vobis adtribuendum per-
exiguum, Academiæ vero nostræ ad impetrandum summe

E c 2

ne-

300 COMMENDATITIARUM, &c.

necessarium facile concedetis. Schola *Juris Civilis*, nunc apud nos conticescit. quæ cum hos aliquot præteritos annos, doctissima *Gualteri Haddoni* voce, ad illius immensam laudem, ad *Academiæ* summam utilitatem, circumsonuit: lubentes quidem hoc tempore facimus, ut cujus divino ingenio, & singulari doctrina, universa hæc *Academia* mirifice illustrata est, is ipse etiam, publica *Academiæ* voce, vicissim ad hoc munus commendaretur. Quanquam non *Haddoni* causam, sed literarum cum præsentem salutem, tum posteram spem agimus. Tantum enim abest, ut pertimescamus, ne plus studii erga privatum virum, quam officii erga Rempublicam hæc consentiens *Academiæ* vox declaravisse videatur; ut multo magis nobis verendum sit, ne vobis, quos Deus, ad tuendam doctrinam, in hanc celsam sedem evexit: videamur indigni vel eruditione tanti viri, vel beneficentia tanti Principis, si nostro silentio committeretur; ut inferioris notæ homines irrepando in possessionem præmiorum doctrinæ, illustrem hanc illustrissimi Regis in *Academiæ* liberalitatem obscurarent. Itaque commendando talem virum, cum nos & nostrum debitum officium sequuti fuerimus, & vestram justam offensionem effugerimus: non dubitamus quin si hoc eruditionis præmium, huic eruditissimo viro conferatis, hoc unum vestrum beneficium, & plurimos *Haddonos* ex hac *Academia* procreabit, & reliqua excellentia ingenia, simili præmiorum spe, ad similem doctrinæ laudem excitabit. Dominus *Jesus*, &c. 1550. 1. Martii.

EPIST. VII.

INCLYTO DUCI SOMERSETTENSIS.

PRO ACADEMIA.

INveni virum secundum cor meum: Vox est æterni patris, & clarissimum elogium in *Davidem*, honoratissime Dux. Sed unde tanta tanti viri laus? Pax, salus, & justitia; timor Dei, & vera Religio, mentis altitudo, & divina ad frangendos hostes prudentia, hæc singula Deo placuerunt; hæc universa *Davidem* Deo commendaverunt. Familia *Jesse* magno timore erga Deum, non maximo honore apud populum efflorescebat: & ex parvis initiis magna providentia Dei *Davidem* non maximum virum, in summum locum evehebat. Et nos cum singularem gratiam, & præcipuum Dei favorem erga familiam *Semuriam* animadvertimus: cum te, & omne ætatis tuæ præteritæ spacium, ab ipsis incunabulis tuis in hunc diem

diem deducimus : videmus certe, & hos aliquot annos vidimus, te, *nobilissime Dux*, non virga *Mercurii*, sed novo *Sanniculi* spiritu, & digito Dei, e reliquo numero hominum selectum esse, cui uni quatuor res, in hoc mundo maxime a Deo commendarentur. Pax & salus Reipublicæ, cura laborque belli, purioris Religionis sollicitudo, **DIVI EDVARDI** Regis virginis sacrosancta custodia, tibi uni imponitur. Attende quid nos dicimus, intellige quantum tu sustines, & agnosce, quantum in his omnibus Deo debes. Pax per te tanta, tantaque vivendi suavitas *Angliæ* nunc constituta est, ut quæ vox populi de te sit, quantus favor singulorum existat, quomodo *Patrem Patriæ* universi certatim te appellant, animo tuo te suaviter concipere, quam nos literis nostris ostendere maluerimus. In bello Deus *Gedeonis* gladium tibi commisit: victoriam dat non communem cum quotidianis mundi principibus, sed qualem *Iesus* a regibus *Madan*, & *Asur*: qualem *Judas* a magno *Antiocho*, & *Nicanore* olim reportarunt. In Religione ejusdem *Gedeonis* spiritum, ad demoliendam aram *Baal*, in te Deus excitavit. cujus abominationes universas ut radicitus evellas, universi nos obsecramus. In sacrosancta custodia *Iosif* nostri, tam divinam suscipis curam, ut hic *Rex* virgo, primus enim nostræ memoriæ Regum merito esse dicatur, qui ab omni non labe solum, sed suspitione etiam fornicationis cum meretrice *Babylonica* purus & integer virgo existat. Itaque cum te unum Deus constituit domi, pacis auctorem, militiæ, patriæ propugnatorem, Religionis fortissimum vindicem, sacrosanctæ regiæ Majestatis sanctissimum Tutorem, vox profecto Dei & vox populi de te est, *Inveni virum secundum cor meum*. Et cum hæc dignitas tua ornata hiis quatuor rebus maximis amplissima existat, ut nullus locus ejus augendæ reliquus esse videatur: ecce Deus, quia illum & providentiam ejus in hiis omnibus sancto timore agnoscis, suscipis, & veneraris; novo cumulo honoris, nova accessione laudis te etiam atque etiam augere instituit. En literæ & studia literarum universæ *Academiæ Cantabrigiensi* se offerunt tibi; quantum locum laudis apud te occupare student, tuæ voluntati, opi, consilio, gratiæ, & auctoritati sese tradunt & commendant: te **DUCEM ET PROTECTOREM**, te summum earum **CANCELLARIUM**, una mente & voluntate, una voce & ore agnoscunt. Ut literarum dignitatem in tuam fidem recipias, Pax publica rogat, laus Bellica postulat, vera Religio obsecrat, & Regia Majestas exemplo suo imperat; quoniam hæ quatuor res, licet maximæ

ximæ sint, sine literarum tamen præsiidiis decus & splendorem suum tueri certe non possunt. Jam laus major nec a te expectari, nec a nobis excogitari ulla potest. jam hoc solum reliquum est, ut una & consentiens efferatur vox Dei, Regis, Reipublicæ, Religionis, & Literarum: *Invenimus virum secundum cor nostrum.* Scripsimus nuper ad te de literarum dignitate in hoc Parlamento conservanda: nunc tua res tota est. incumbere igitur eo, quo te in hac re Religionis & Reipublicæ salus, quo te Regiæ Majestatis, & tua voluntas provocat. si beneficium quæris, audi prudentissime vir: libere, vere, & obligata tibi fide nostra loquimur. In nullum hominem, in nullam rem benevolentiam tuam unquam contulisti, quæ diuturniore in memoria retinere, & omni posteritati opportunius beneficii recordationem transmittere potest, quam literæ facere solent. Quid te facere cupimus, & antea nos scripsimus, & tu optime nosti. hoc tantum addimus; & in alta mente tua condere cupimus, ut non tantum laborare velis, quomodo hii, qui nunc doctrina florent, præmiis afficiantur: quantum quomodo spes parentum, qui liberos suos solent mittere ad studia literarum, quomodo spes juvenum & ingeniorum ad novam alacritatem, excitari possint. Maximam rem paucis verbis complexi sumus. Si hæc una res bene ibit, expeditissimum cursum optimorum studiorum Republica expectare potest: quæ res cum universis summo emolumento, tibi uni profecto maximo ornamento erit. Veremur ne simus molesti Amplitudini tuæ. Deum igitur rogamus omnes, ut, qua providentia Deus te ad hunc multiplicem honorem hos multos annos reservavit, eadem etiam providentia, te perpetuum pacis auctorem, fortissimum Reipublicæ vindicem, sinceræ Religionis repurgatorem, *Regiæ Majestatis* fidissimum tutorem, & *Academiæ Cantabrigiæ* summum Cancellarium diutissime servet incolumem.

EPIST. VIII.

SERENISSIMÆ REGINÆ NOSTRÆ
DIVÆ CATHERINÆ,
VIRTUTIS, NOBILITATIS ET LITERARUM
ILLUSTRISSIMÆ PRINCIPI.
PRO ACADEMIA.

SI magnam commoditatem ex beneficiis tuis in nos colatis, si majorem voluptatem ex literis tuis proxima superiori anno ad nos scriptis percepimus, clarissima Princeps?

ceps: maximam profecto culpam committeremus, si vel tanti beneficii in adjuvando, vel eximie voluntatis tue in scribendo, memoriam unquam abjiceremus. Et quanquam beneficia tua ita grata fuerint nobis, ut absque hiis salus Academiæ nostræ contineri non queat: magnitudo tamen eorum omnium ita superata est suavitate literarum tuarum, ut istis beneficiis, quibus nunc utimur, quam illis literis quas olim recepimus, carere maluissemus. Beneficium enim a quovis accipere, popolare quiddam & quotidianum est. uti autem tantæ Principis tantæ benivolentia; ut nihil est ad usum uberius, ita profecto, nec ad animi jucunditatem suavius, nec ad memoriæ diuturnitatem stabilius quidquam exoptari potest. Juva igitur nos semper, **OPTIMA PRINCEPS**, & scribe ad nos sæpius, **ERUDITISSIMA REGINA**. hoc nomen eruditionis ne spernas, prudentissima femina. est enim laus industriæ, & ingenii tui major omnibus ornamentis fortunæ tuæ. At fortunæ quid? Hic certe loci nihil habet, cum tu omnia tua soli Christo accepta referas. Vehementer sane omnes admiramur felicitatem tuam, felicissima Princeps: quæ plura discis in tanto negotio dignitatis tuæ, quam plurimi apud nos in tanto otio quietis nostræ. & hoc facis etiam in ea celsitatis amplitudine, ubi reliquæ feminæ literas despiciere velint: & in ea etiam ætate, quando doctrinam antea perceptam ex animo abjicere solent. Et hanc doctrinæ laudem sic universam possides, ut eam ceteris omnibus præreptam, soli tamen **DIVÆ ELIZABETHÆ** communicatam esse, cum magna mutue societatis suavitate, libenti animo feras. Vides ergo nobilissima Regina, qua spe, & qua re commoti ad te, accedimus, opem tuam imploraturi. Nam ut opem feras nobis auctoritate & jussu tuo, in hoc Parlamento vehementer petimus. qua autem ratione hoc facias, gravissimus vir, & magna eruditione ac modestia præditus *Joannes Madder* Vice-cancellarius noster, tibi, si ita libet, coram fuisse declaraturus est. cui ut fidem habeas etiam atque etiam omnes rogamus. Dominus Jesus Amplitudinem tuam honore, felicitate, doctrina, & virtute ampliorem indies faciat.

EPIST. IX.

RÉVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DOMINO
THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO,
TOTIUS ANGLIÆ PRIMATI ET PATRONO
NOSTRO SINGULARI.

PRO ACADEMIA.

Quantas quotidie curas laboresque exhauris, reverentissime Pater, in repurgandis fœcibus illis, quæ per sentinam Papisticam in ecclesiam Anglicanam derivatæ influxerunt, universi nos cum summa & laude tua & congratulatione nostra accepimus. Et cum tibi sedulo inprimis incumbenti ad hanc puram tradendam constituendamque doctrinam, hæc nostra Academia, singularem opem, paratissimum studium, instructissimos semper viros præstiterit: vicissim illa a te postulat & expectat, ut mutua ope auctoritateque tua, ejus dignitas atque salus conservetur. Salus autem ejus hoc tempore graviter tentata jactataque est; nova audacia veterum vexatorum quietis nostræ, *Oppidanorum Cantabrigiensium*. privilegia enim nostra, quibus omnis Academicæ salus continetur, auctoritate Regum, consensu Parliamentorum, longinquitate temporum munitissima, de tradendis in publicum carcerem sceleratis hominibus, eripere nobis ceperunt. Hujus facti, & horum hominum importunam indignitatem & vim, qui has perferunt literas, late explicare possunt. Nos satis mirari non possumus, unde hanc spem, & hæc nova consilia susceperunt Oppidani nostri: nec scimus quorsum hæc insolentia his Reipublicæ temporibus eruptura sit. Hoc omnes scimus, Academiam nostram, quomodo nunc est, per se satis depositam & inclinatam esse, quo veniendi paucissimis spes, & hic diu manendi paucioribus alacritas est. Itaque si Academia extrinsecus & foris, ne umbram quidem veteris dignitatis & loci tueri queat, intus autem & domi vincula nervique salutis ejus concidantur, quid Regnum, quid Religio, quid Regiæ Majestas ab hac Academia sperare amplius possit, non videmus. Et profecto literarum studiis, nulla insignis perniciēs importari potest, quæ non veram etiam religionem,

Quamobrem, in hanc spem ducimur, nullam noctem & tenebras literarum studiis offundi posse, in his potissimum temporibus, quæ ad splendorem veræ germanæque Religionis mirifice illucescunt. Et cum hæ duæ res sic inter se cohererent implicitæque sunt, ut si hæc fluat, illa consistere non possit: non dubitamus, quin, quam curam in vera doctrina illustranda suscepisti, eandem ipsam in Academiæ nostræ dignitate constituenda collocaturus sis. Nos autem perpetuo laborabimus, ut nostra in studiis diligentia, in moribus modestia, in religione sinceritas, hoc beneficio tuo nos non indignos sit demonstratura. Dominus Jesus, &c.

EPIST. X.

EIDEM.

PRO COLLEGIO.

AD decimum Calendas Octobris, reverendissime in Christo Pater, juvenis iste, quem ad te misimus, nomine *Josephus*, natione *Gallus*, officio servus Domini *Roberti Staffordii*, importuna quadam & imperita audacia, funiculum illum, quo Pyxis superaltaris in nostro Collegio ligata est, clam nocte concidit. Hanc rem inprimis Dominationi tuæ significandam esse duximus. Qua ratione, quibus vestigiis, hæc res a nobis investigata est, *Thomas Leverus*, qui hæc perferet literas, vir eruditus admodum & gravis, Collegii nostri socius, tibi explicabit. Qua mente autem, & quo consilio, hoc factum ab eo institutum fuit, ab illo ipso intelliges. rem ipsam tractavimus, minimo motu, nullo tumultu: veremur tamen, ne certi quidam homines qui occasum interitumque superstitionis admodum stomachantur, & relucenti, hoc tempore, Evangelio tenebras quovis modo offundere conantur, hoc ejus facto ad imminuendam dignitatem hujus Collegii abuti velint. Ipse juvenis eruditus certe est, & quiete honesteque hætenus se gessit apud nos. Et quanquam Dominus *Staffordius*, qui literarum studio mirifice sese dedidit, istius juvenis opera carere dolet: prudenter tamen, quid tu vel de facto judices, vel de pœna statuas prudentiæ tuæ committit. Nos omnes orabimus Deum ut *Pauli* spiritu, quod hætenus fecisti, hanc rem, & reliquas puræ Religionis a te susceptas institutasque rationes modereris. Christus Jesus Dominationem, &c. Ad octavum Calendas Octobris 1547.

F f

EPIST.

EPIST. XI.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

A Liquid a te suppliciter petere, cum tu omnia nobis libenter tribuis, doctissime Præsul, non inane & super-
vacaneum negotium, sed gratæ voluntatis debitum potius officium esse ducimus. Rogamus igitur te, ut in hoc Senatu vestro, privilegia nostra confirmentur. Quantum Reipublicæ interest, ut doctrinæ ratio haberetur, omnes fere intelligunt: quantum vero puræ Religionis interest, tu unus plus universis aliis animadvertis. Scis enim tu, quod annis ab hinc quingentis, aut plus eo, cognitio literarum, Regum vitio, a quibus ali debuerat, e conspectu hominum sese abducere, & in tenebras relabi cæpit. In quibus temporibus sic caligine obductis, sic ignorantia involutis, aper ille singularis de sylva, supra modum depopulatus est vineam Jesu Christi, non proculcans solum Reges terræ, & imperium sibi collocans mundi: sed ita invasit erupitque in sanctam sedem & templum conscientiæ, ut nulli fere nunc sint mores hominum, nulla institutio vitæ, nullus ceremoniarum ritus, nullum Ecclesiæ sacramentum, nullum Christi vestigium, quod non sit ejus aut fulmine prostratum, aut halitu fœdatum: quod non sit, ut mitius, sed significantius cum *Divo Paulo* loquamur, prudentia humanæ ignominiosius fœdissime corruptum & constupratum. Hæc nox disciplinarum & ignoratio vocem Domini nobis abstulit, & humanæ doctrinæ imperium, in illam libidinem evexit, ut pro vero cultu Dei, recto divinissimarum rerum usu, integra & pura vitæ consuetudine, hypocrisis, idololatria, & adulterium cervicibus hominum astutissime imponeretur. Hanc inscientiæ pestem libentius commemoramus, quod nunc in magnam spem ducimur constituendæ de integro dignitatis literarum, in hiis præsertim temporibus cum omnia ad veram Religionem illustrandam, a qua præclara doctrina abesse certe non potest, mirifice comparata sunt. Et cum prudentia tua ad verbum Dei restituendum, divinitus sit & nunc excitata, & diu reservata: non dubitamus, quin omnem operam & auctoritatem tuam, ad salutem etiam literarum continendam collaturus sis: commotus aliquid certe vel hac ratione, quod nulla hoc tempore literis vel insperata clades, vel expectata com-

commoditas accidere potest, cujus tu non aut auctor, ad magnam commendationem: aut particeps ad aliquam reprehensionem voce ac sermone omnium jactatus eris. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XII.

CLARISSIMO VIRO

COMITI WARWICENSI.

PRO ACADEMIA.

CUM intelligimus, nobilissime Domine, te esse & salutis Patriæ strenuum defensorem, & veræ Religionis fortem propugnatorem; ut non majorem soleas incutere terrorem hostibus regni, quam inimicis Jesu Christi, & verbi Dei; in eam cogitationem adducimur universi nos qui *Cantabrigensem* Academiam incolimus, ut credamus, te literarum etiam dignitati multum tribuere velle. Nec dubitamus quin eam laudem quam maximam tibi in propugnanda & Republica & Religione consequutus es, majorem indies, suscepta quoque literarum defensione, accumulare velis. Atque, si splendor laudis bellicæ, si studium Religionis puræ, si patrociniū doctrinæ, tria maxima ornamenta maximorum semper Principum, in uno *Warwicensi* conspicerint, quid amplius ad veram gloriam, in hac vitæ usura, accidere tibi potest, profecto non videmus. Et animum tuum mirifice inflammari literarum amore, vel hinc certe perspicimus: quod tantam curam suscipis tibi in educandis omnibus filiis tuis, potissimum vero in nobilissimi patris nobilissimo filio tuo Domino *de Lyffe*: nec apud te prius quicquam est, quam ut claritas generis, & fortunæ dignitas, splendore literarum indies illustraretur. Academia nostra petit a te, nobilissime Vir, ut ope & gratia tua, privilegia & immunitates ejus in hoc primo Senatu Parlamentario *Edwardi* Regis nostri, quemadmodum mos semper fuit, confirmentur. Rationem petitionis nostræ universam declarabit tibi fulsissime, qui has perfert literas, gravissimus vir Dominus *Vicecancellarius* noster. Expectamus igitur te tantum laboraturum in hac re, quantum ad veram laudem tuam, ad dignitatem Academicæ, ad certam nostram de te opinionem pertinebit. Faxit Deus, ut te Christus fortem Religionis suæ propugnatorem:

308 COMMENDATITIARUM, &c.

torem: Princeps, strenuum regni sui defensorem, Academia nostra, summum literarum patronum diutissime sentiat. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XIII.

AMPLISSIMO DOMINO

GUILIELMO MARCHIONI NORTHAMTONIENSI,

COMITI ESSEXIAE, BARONI DE KENDAL,

DOMINO PAR,

Magno Literarum Patrono.

PRO ACADEMIA.

CUM in te tanto viro, tanta humanitas, consilium, & auctoritas cernitur, amplissime Domine, ut major in quavis justa causa, vel suscipienda voluntas, vel agenda prudentia, vel perficienda facultas, quam in te sit, requiri non possit: mirifico sane Academia nostra studio excitata est scribendi ad te, hoc postulans, ut literarum dignitas dignissimo tuo patrocinio, in hoc proximo Senatu Parlamentario, ad privilegia sua confirmanda uti possit. Rationem causae hujus tuendae universam, fuisse tibi explicaturus est, qui has perfert literas, gravissimus vir Dominus *Joannes Maddew* Vice-cancellarius noster. Quae causa ut defendatur, non tam nostra interest, qui scribimus: quam vestra, qui a Deo ad veram Religionem conservandam, ad salutem Reipublicae procurandam constituti estis. quam aliorum omnium, qui ex literis ullum fructum percipere queant. Nos enim qui ista scribimus, tantum adjumenti ex studiis nostris cepimus, quantum ad mediocrem vitam in Republica sustentandam, quomodocunque fors tulerit, sufficere possit. At cum Academia singularem opem suam, ad opes certe aliquas, & vitae commoditatis nobis constituendas contulerit, manifesta officii praeteriti culpa teneremur, si non significarem vobis, nam & hoc tantum possumus, quomodo salus & dignitas ejus conservari potest. Vos autem non dubitamus; quin sic cogitetis, quod quo major a Deo vobis auctoritas conceditur; eo major cura ab eodem imponitur, & eo major poena a vobis etiam repetitur, si vestra culpa, splendor literarum ullis tenebris obscuraretur, obscurabitur certe, si non ea lux bonitatis & auctoritatis vestrae hiis temporibus refulserit, quae & literis veterem honorem; & ingenis

geniis novam spem, allatura est. Credi enim vix potest, quam pauci sunt, qui literarum magno ardore inflammantur. In hoc Parlamento, nisi valde fallimur, veram Religionem restitueris. Divinum profecto consilium. & nos una Deum rogamus omnes, ut ne vestigium quidem Papisticæ facis in ulla parte Religionis, quæcunque illa fuerit amplius resideat. Sed ignorantia quid? Tolletur ex omni populo. Quorum industria? Doctorum: At ubi sunt? In Academiis. Quod nulli illic sunt, falsum est: quod pauci illic sunt, neque hoc verum est: si angustias Academiarum respiciamus. quam plurimi illic sunt, & quot requiruntur ad ignorantiam ex *Anglia* relegandam, polliceri quidem nos non audemus. At plures quotidie illuc confluent. Qua spe? honore artium? Nullus fere est. Expectatione præmiorum? Sed illa & rara sunt, & exigua. Nomine & honestate literarum? Quo loco nunc jacent literæ, vel ignari omnium literarum facile animadvertunt. Et qui posthac docti erunt? Pauperes? At hic non diu manent propter inopiam. Sed divitum filii? At hii minus, vel propter alterius vitæ expectationem, vel literarum hii temporibus obscuram conditionem. Sed parentes ut filii instituuntur literis semper curabunt. Ast hii spe lucris magis, quæ jam sublata est, quam doctrinæ cupiditate, quæ in illis nulla est, hoc fecerunt. Ast boni viri inopiam studiosorum levabunt. Hoc olim factum est; sed nunc prioris seculi felicitatem potius admirari, quam hac spe studiosorum vitam alere & sustentare possumus. Quorum tot Scholæ in *Anglia* si ad Academiis pauci sese conferunt? Imo aut paucæ sunt, aut relictæ & contemptæ sunt: & parentes hodie cuius rei potius, quam literis liberos suos addicunt. Sed Respublica huic rei remedium adferet. Digna certe res, in qua totum occupetur Parlamentum. Nisi enim hæc semina doctrinæ, teneris animis tempestive sparsa fuerint, quænam in Republica vel exoriatur spes, vel adolescat virtus, vel efflorescat pura Religio, & vera felicitas, prudentia tua intelligit. Multa ad hunc modum verissime dici possunt delabenti jam & admodum proclivi ad occasum literarum dignitate, nobilissime *Marchio*: quæ res, quantum in se veri habet, tantum adjumenti a te requirit ad maturum illi adferendum remedium. Hoc dabis Religioni & Reipublicæ, hoc dabis multorum parentum sollicitæ spei, multorum ingeniorum præclaræ indoli: dabis hoc etiam salutem posterorum temporum, in quibus nullus doctrinæ fructus exoriri potest, cujus sementis superioribus temporibus facta non fuerit. Dabis hii omnibus quantum vis

310 COMMENDATITIARUM, &c.

vis certe tantum, quantum literis, hoc est, summis & veræ Religionis prædiis, & florentis Reipublicæ ornamentis dari debere, prudentia tua judicabit. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XIV.
NOBILITATIS, VIRTUTIS
ET LITERARUM ORNAMENTIS
CLARISSIMO,
COMITI ARUNDELIO.

PRO ACADEMIA.

LAUS florentis Reipublicæ amplior esse non potest, amplissime Comes, quam ubi nobilitas fortunæ suæ doctrinam sociam, sapientiam moderatricem adjungit. Hinc prudenter fingunt Poetæ Nestorem Agamemnoni, Polyidum Minoi, Prometheus Jovi præsto semper fuisse. Hinc etiam vera tradit historia, Simonidem Pausania, Anaxagoram Pericli, Polybium aut Lælium Scipioni, in omni vitæ rerumque ratione assiduum comitem fuisse. Hæc laus illustrandi claritatem generis, splendore doctrinæ, & societate virtutis, sicut Poetarum monumentis; expressa clarissimorum virorum exemplis, tradita Platonis ad Dionysium præceptis, neglecta tandem multis seculis, relegata ex omnibus fere regionibus, nuper in Italia, excitata Medicum familiis, & nunc postremo in Anglia in Arundelio nomine sic omnem sedem suam & tabernaculum posuit, ut tuo merito, & omnium judicio nec inter nobiles doctior, nec inter doctos nobilior quam tu es quisquam reperiri queat. Itaque, cum literæ nobilitati tuæ tanto ornamento sunt, æquum sane est, ut tua vicissim nobilitas literis magno præsidio esse velit. Hac de te opinione provocata Academia, ad te in primis scribere instituit, postulans ut ope, consilio, gratia & auctoritate tua, immunitates ac privilegia ejus in hiis primis Regis Edwardi solennibus Comitibus, quod fieri semper solitum est, confirmetur. Hæc causa non ad nostram utilitatem suscepta, sed ad singularem potius usum veræ Religionis, Reipublicæ salutis, spei omnium parentum, alacritatis ingeniorum, curæ etiam posterorum temporum instituta nobis fuit. & quanto tu magis scis, quam reliqui homines, quod hæc vera sint, tanto libentius scribimus ad te atque rogamus, ut dignitas literarum, a te dignissimo earum patrono, in hoc Parlamento conservetur. Nos Deum orabimus,

bimus, ut te Religionis, Reipublicæ, & Doctrinæ tantum præsidium & ornamentum diutissime servet incolumem.

EPIST. XV.

DOMINO MARCHIONI
NORTHAMTONIENSI.

PRO COLLEGIO.

Quantum tu unus universæ Academiæ nostræ, & præsentem alacritatem, & posteram spem alis, clarissime Domine, singuli fere nos cum summa & utilitate sentimus, & congratulatione agnoscimus. Nam quomodo & ope tua utimur, & opibus tuis fruimur ad omnes nostras, sive publicas causas in Aula promovendas, sive privatas tenuitates in Academia sustentandas, nemo omnium nostrorum est, vel tam ignarus, qui nescit, vel tam ingratus, qui non summe prædicat. Et hiis proximis superioribus diebus, sic per *Thomam Leverum*, & inopiam plurimorum sublevabas, & spem omnium excitabas, ut hæc nova alacritas studiis per te reddita, novos literarum fructus in hiis etiam difficillimis temporibus ad immensam Religionis Reipublicæque utilitatem procreatura sit. Sed hæc singularis & Academiæ commoditas, & laudis tuæ commendatio diuturna esse non potest, si literarum fontes, e quibus Academiæ deductæ sunt, sic, ut sit, passim, in *Angliâ* exaruerint. Ruinam intelligimus & interitum publicarum Scholarum. in quibus nisi radices juventutis recte cultæ fuerint, nihil in Academicis adolesceret, quod in vineam Domini, aut in administrationem Reipublicæ postea assumi possit. Et quam gravis universa hæc Scholarum calamitas est, nos facile experimur in una *Sedburenfi* schola, ex qua multa præclara ingenia ad hoc Collegium multos jam annos prodierunt. Cujus Scholæ recuperandæ, nisi spes nova aliqua nobis affulserit, quomodo hujus Collegii veterem splendorem & laudem contineamus, plane nescimus. Ad te ergo, nobilissime Domine, nos convertimus: quoniam neminem cognoscimus, qui majori aut auctoritate possit, aut studio velit, tam honestam causam suscipere. Rem totam, venerabilis vir *Gulielmus Billus Præfectus Collegii nostri*, & *Thomas Leverus* tibi explicabunt. Age igitur, clarissime Domine, fove & complectere

plectere spem nostram, quæ in te tanta sita est, quanta tua bonitas est. ex qua, tantum in hac literarum causa expectamus, quantum ipsæ literæ ex optimo earum Patrono sperare possunt. Dominus Jesus, &c. 1550. Martii XXV.

EPIST. XVI.

ORNATISSIMO

PRÆSULI WINTONIENSI.

PRO ACADEMIA.

IN quam sollicito absentis tui desiderio, universa nostra Academia hîsce jacuit temporibus, non tam explicite nostra scriptione ostendi, quam vere & expresse tua opinione comprehendi potest, ornatissime Præsul. Et quantivis in hæc communi omnium de reditu tuo congratulatione, vetera potius erga nos beneficia tua grato animo repetere, quam nova ulla negotia tam subito tibi imponere debeamus: tamen, ut nunc sumus ad tres res non tam natura sua difficiles, quam ipso tempore implicatas, consilium, opem, & gratiam tuam vehementer requirimus. Quemadmodum Collegiorum nostrorum omnium prædia, cum annuis suis fructibus per regios Procuratores censentur, & in certos libellos relata sunt, obscurum Dominationi tuæ esse non potest: rumore tamen ad nos perfertur, novos etiam alios Procuratores, ad universa Collegia ubivis in agro Cantabrigiensi, sita per Regiam Majestatem amandari, qui ne potestatem suam in Academiam etiam exerceant vehementer pertimescimus: quoniam, ut auditione accepimus, neque nos quidem nominatim excipimur. Quæ certe res, nos omnes in varias & perturbatas conjecit cogitationes. Quamvis enim certus & explicatissimus nobis sit perpetuus illæ Regiæ Majestatis favor, & immortale literarum dignitatis tuendæ studium, manuque etiam tenemus *Serenissimæ Reginæ* literas, quibus hoc ipsum præcise & explorate nobis significatum sit: non-nihil tamen veremur, ne certorum hominum nimis projecta importunitas, aliquid nobis importet turbæ & negotii. Quorum hominum audacia, nisi prudenti consilio, & auctoritate præcipua, repressa coerceatur, quid amplius literis sperandum sit, nemo dubitare potest. Itaque, cum hæc una causa finibus suis, non dignitatem solum literarum, sed

sed vitam earundem & spem contineat, quæ sedulitas adhibenda, & quæ auctoritas interponenda sit, tu pro tua summa prudentia, etiam atque etiam perspicis. Aliam porro causam Dominationi tuæ adferimus, quæ licet non exitium studiis, permolestum tamen negotium omnibus studiosis perlatura est, nisi aliquod certum remedium & matura cautio adhibeatur. Est homo apud nos obscurus & egens, nomine *Maxwellus*, moribus oppidanus turbulentissimus, vitæ instituto aut carceris semper aut vrsi custos; nunc tamen, ut sit, vesturæ Regiæ piscis præficitur. Hic homo, in hoc positus loco, equos pro sua libidine, istius vesturæ nomine, cunctis absque delectu adimit: & paucis abhinc diebus, cum currus ejus aliquot jam horas in itinere fuisset, novo more, nullo exemplo, si in multorum seculorum memoriam respicere velis, equum *Præfeti Collegii Divi Petri* in ipsa platea abducit, nulla minima pactione facta cum equi domino, quæ tamen ante fieri debet: ut taceamus privilegia nostra, quibus cautum est, ne quid in nos juris habeant hujusmodi homines. Istius five hominis intolerantiam, sive rei indignitatem, & reliqua ea universa, quæ tam insolenti opportunitati adjuncta esse solent, facile prudentia tua ob oculos tibi proponere potest. Vides etiam quo hæc audacia fluat, & quid turbæ ex hac re struatur omnibus eis, qui equum aliquem sibi hic alere volunt, nisi istius hominis tam effluens improbitas aliquo supplicio coerceatur. Est & alter homo, natura sua perquam litigiosus, qui Magistrum *Edvardum Bucknamum* virum quietum Collegiique tui socium, *Londinum* ad jus experiundum de peculii debitis coram summo *Angliæ* Cancellario arcessit. In qua causâ, si auctoritate tua tantum effecerit, ut nec innocenti viro injuria illata, nec privilegiis nostris vis ulla imposita sit: & tranquillitatem magnam nostris studiis comparari, & spem omnem malis negotiis facessendi præcidi existimabimus. Has tres gravissimas causas leviter attingimus, singulas autem fuscè persequi non potuimus. Quamobrem, vehementer Dominationem tuam rogamus, ut huic nuntio nostro *G. Sh.* prudenti & gravi viro, fidem adhibeas, qui singula longissime explicabit, quæ ad has causas pertinebunt. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XVII.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

QUAM secure hætenus hos aliquot annos in tuæ solius auctoritatis præsidio Academia nostra conquieverit, ornatissime Præsul, & nos universi intelligimus, & singuli fere experti sumus. Veremur tamen, ut amplius possimus eum cursum, quem tranquillum diu tenuimus, nisi recens orta ab Oppidanis nostris & nimis imminens nostræ quieti tempestas, veteri consilii tui gubernatione devitetur. Chartam nostram antiquissimam de juramento, a duobus Aldermannis & aliis oppidanis ad pacem conservandam exigendo, abrogare conantur. Jusjurandum Aldermanni repudiant. ratione, ut illi opinantur, arguta & aliqua: ut nos arbitramur, inani & nulla, & Dominatio tua, ni fallimur, judicabit, insolenti admodum & inepta. Aiunt enim se jurejurando ad pacem semel obligatos, novo deinceps obstringi non debere. Omnem nostram disceptationem hic nuntius, qui illis rebus interfuit fusissime narrare potest. Nihil non confusione miscere conantur. Quæ hominum nimis effluens audacia, nisi auctoritate aliqua primaria coerceatur, ad magnam quietis & studiorum nostrorum calamitatem redundabit. Hanc causam, & reliquas Academicæ nostræ rationes universas, more nostro, prudentissimo tutissimoque consilio tuo tradimus & commendamus. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XVIII.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

ANtiquum tuum perpetuumque studium in tuenda, hoc tempore, Academia nostra, nova quadam voluptate nos omnes perfundit, ornatissime Præsul. Nam, quamvis semper ante hac usitatum quotidianumque tibi fuit, omnem opem gratiamque tuam in augenda literarum dignitate consumere: nuper tamen hiis proximis superioribus mensibus cum

eum vehementer pertimesceremus omnes, ne sempiterna nox Academiæ nostræ offunderetur: Ecce, veluti novâ quadam & suavissima lux prudentiæ tuæ attemperate nobis reddita, quæ literas in majorem splendorem excitavit, quam vel sperare his temporibus potuerimus. Et quanquam ex absentis tui desiderio vehementer laboraret Academia nostra, suspensâ admodum & sollicita, unde opem, a quo consilium, aut petere audacter, aut expectare fidenter possit: hæc tamen spes nobis omnibus injecta fuit, quod te capite prudentissimo nostro tandem nobis reddito, aut nullum, aut non magnum malum, nos membra tua essemus perpessuri. Quod ita verum esse jam experti sumus, ut Oraculum illud antiquum *Apollonis Pythii* non olim *Argivæ* civitati editum, sed *Cantabrigiensi* Academiæ in hoc tempus conservatum fuisse putemus:

Καὶ καρπῶν περιλάζο, καὶ ἔν Ν το σῶμα σώσει.

Laboramus vehementer, eruditissime Præsul, quibus verbis abundantiam amoris tui, & magnitudinem pietatis erga nostram Academiam, complecti vel cogitando possimus. Quæ singularis bonitas tua, nec amicis sollicitando, nec precibus rogando, nec literis suadendo, evocata est: sed tota ex voluntate animique tui inductione sua sponte effusa, ad laudis tuæ immensum cumulum, ad utilitatis nostræ uberrimum fructum perpetuo redundabit. Gratias quas maximas tibi habemus, & lætities, quas summas per te exhausimus, non sermone nostro exprimendas, sed opinione tua metiendas relinquimus. semper sperantes, Academiæ nostræ nec præsidia, ad suam stabilitatem, nec ornamenta, ad ullam dignitatem unquam defutura, quamdiu te talem *Cancellarium* & patronum singularem est habitura. Plurimum etiam debemus universis Consiliariis regiis. quibus seorsim per literas, gratias egissemus, nisi te & libenter velle, & opportune posse hoc ipsum nostro nomine præstare putavissemus. potissimum tamen *Magno Angliæ Cancellario*. cujus paratissimum semper nobis præsidium, multum absentis tui delinivit desiderium, ut eodem tempore eundem virum, *Angliæ & Academiæ* haberent *Cancellarium*. Quo minus solide gaudeamus, ornatissime Præsul, hoc commune nostrum gaudium, communis quadam difficultas & sollicitudo nos vehementer impedit: admiratio enim nos magna tenet, quid sit, quod electio sociorum Collegiis nostris hoc tempore adimatur. vix dici potest, quam exigua spes, quam nulla alacritas juvenibus relicta sit. Comitum nostra splendida olim & celebria, ab-

jecta nunc & mirandum in modum infrequentia sunt. Si fontes literarum clausi fuerint, fructus studiorum exarescere necesse est. Sed quid hæc nos apud te, cujus prudentia abstrusas intimasque hujus difficultatis latebras longius penetrat, quam nos ullis literis ostendere possumus. Itaque, cupimus tantum in hac causa fieri, quantum tua prudentia faciendum esse judicat. Et semper laborabimus ut nostra in studiis diligentia, in moribus modestia, in Religione sinceritas, nos tanto beneficio non indignos semper sit demonstratura. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XIX.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

PROCURATORES regii, ornatissime præsul, qui pecuniæ contribuendæ præficiuntur, etiam nostra Collegia in hanc solutionem illigare conantur: quam tamen vacua ab hujusmodi solutionibus Academia solet esse, nemo melius intelligit, quam Dominatio tua, cujus ope & gratia ad omnem immunitatem nostram obtinendam semper utebamur. Quantum autem literis occasus immineat & interitus, si nostræ tenuitati hæc solutio imponeretur, penitus prudentia tua perspicit, & certius videt, quam nos possumus literis explicare. Videt etiam prudentia tua infinitas alias difficultates coherentes & implicatas cum hac solutione, nisi ab ea, ope & consilio tuo, expediamur. Petitio nostra eadem est quæ semper fuit. ut literarum cursus liber & solutus, & nullis impedimentis retardatus, eo progrediatur, quo ut perveniat, omnes prudentiæ tuæ cogitationes cum magna sedulitate hætenus elaborarunt. Hæc causa nostra non nova est, sed novis temporibus renovata est, quæ ut nullum nobis novum onus importet, omnem veterem tuam in pietatem & studium imploramus. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XX.

MAGNO ANGLIÆ CANCELLARIO.

PRO ACADEMIA.

Inviti facimus, honoratissime Domine, ut tibi tantam regni molem soli fere sustinenti, ullum novum onus imponamus. Veteres tamen vexatores quietis nostræ *Oppidani Cantabrigiæ*, eo nos compellunt, ut hoc tempore, tempora tua paululum morari cogamur. Cogimur autem injusta illorum opera, & eo injustiori, quo illi ad magis justam Reipublicæ partem complectendam a nobis hætenus excitati nunquam fuerint, nempe ut pacem regiam inviolatam nos inter nos conservaremus. Res hæc est. *Chartam* habemus ab *Henrici III.* usque temporibus deductam, perpetua deinceps Regum auctoritate firmatam, & longo seculorum serie in annuo usu apud nos positam, ut singulis annis Vice-cancellarius & Præfectus urbis ad dictum diem & locum coirent, quo iussurandam a certis Scholasticis & Oppidanis ad pacem quietemque publicam tuendam exigerent. Ex Oppidanis duo Aldermanni, & ex singulis parochiis duo alii requiruntur. Hoc anno nec Aldermannus ullus, & vix etiam ex grege populi quisquam alius, perducere potuerat, ut hoc faceret: cum illud tamen, ut facerent, Vice-cancellarius sæpe Regis nomine postulabat. Quod nomen Regis, ne publica auctoritas centemnatur, in omnibus juramentis veluti sacramentum quoddam interponi putamus. Universam rem in longam verborum disceptationem productam, brevibus complecti literis non possumus; fidem propterea ut huic nuntio nostro gravi viro adhibeas, etiam atque etiam rogamus. Unum tamen hoc verbum ut animo figas, vel potius memoriæ tuæ revoces, vehementer cupimus. Fuit tempus, cum Oppidani nostri, metu Scholasticorum, se probe in officio continerent: nunc autem, cum nos sic sumus, & eo status Academiæ devenit, ut nullus metus a nobis immineat, nulla nocturna grassatio illorum ferociam comprimat: eo jam sese efferunt, ut quod antea non sperare, hoc jam palam audere, & cuncta pro libidine miscere non vereantur. Nos contra nihil præsidii in domesticis fortunis ponimus: sed nos totos æquitatis tutelæ, hoc est, tuæ prudentiæ jampridem tradidimus. Quod sane consilium nostrum in hanc spem nos perduxit, ut nunquam possit esse tam projecta Oppidanorum

au.

318 COMMENDATITIARUM, &c.

audacia, quæ auctoritate tua non reprimatur: nec Academiae salus tam jacens & deposita, quæ ope tua non facile erigatur. Faxit Deus optimus maximus ut te summum Principi Consiliarium, patriæ Cancellarium, literis Patronum diutissime conservet.

EPIST. XXI.

HONORATISSIMO VIRO

D. TH. WRIOTHESLEIO,
ANGLIÆ CANCELLARIO MAGNO,
ACADEMIÆ CANTABRIGIENSIS,
Et literarum Patrono maximo.

PRO ACADEMIA.

EX literis quas nuper ad Academiam, Regiæ Majestatis Consiliarii dederunt, intelligimus, clarissime vir, quantum Oppidani nostri, conatu quodam novo, sed antiquo suo more & instituto, laboraverunt, ut omnis illorum sumptus in rem militarem faciendus Academiae æque ac illis imponeretur. Quæ causa illorum constare minime potest: cum ea omnis duplici fundamento nititur. quorum alterum verum non est, alterum admodum imbecillum. Nam, quod de consuetudine adferunt, quantum nos ex his, qui multa provecti ætate, multos annos in Academia permanent, elicere quimus: vel quantum ex omni superiorum temporum memoria, & monumentorum nostrorum omnium antiquitate colligere possumus, nihil tale unquam in usu apud nos positum fuit. Ex illo vero decreto, quo Academiam, ad eum, cum Oppidanis, sumptum partiendum teneri contendunt, facilius conicere possumus, quanto studio veteres illi vexatores quietis nostræ, ad Academiam perturbandam incumbunt, quam quid Academia & Musæ ad belli vires sustentandas, conferre ullo modo debeat. Quod profecto decreretur, si pro ea re unquam quicquam facere potuisset; certe Oppidani nostri, homines ad suam rem tam attenti excubatores, in Academiam tam intenti semper adversarii, in tanta temporum opportunitate, in tam iusta, ut ipsi ferunt, causa; cum & injustissimam quamque attentare audeant, tam diuturno silentio obrutam delitescere minime per-

permisissent. Quamobrem Academia cum omni literarum ratione, ad te unum conversa, cui uni quam universis aliis se cariorem intelligit, partim tibi ut alumno suo, cum auctoritate imperat: partim, ut patrono summo, demisse & humiliter supplicat: ut ejus decus atque dignitas omnis, ab omni bellicarum rerum motu immunis, & calumniatorum strepitu secura, in tui unius gratia, ope, & auctoritate conquiescere possit. Oppidani nostri, qui se tam graves adversarios ad convellendam Academiam intendunt, duplici errore hoc faciunt. quorum alter ingratae impudentiae est, alter mirae cujusdam imperitiae. Ingrati enim sunt, quod eos laedere conantur, quorum vitae communione, omnis illorum vita continetur. Nam opibus nostris, ut vivant, ope nostra, ut bene vivant, facillime efficitur. Imperiti autem sunt, quod dum nos a studio literarum, & rei bellicae ratione irretiri cupiunt, quantam injuriam universae Reipublicae moliantur, non satis intelligunt. Etenim, si viderint quod Dominatio tua cum paucis aliis videt, quanta ad puram Religionem retinendam, ad veram obedientiam Principi & magistratibus exhibendam, ad omnem denique humanae vitae societatem, a ferino ritu & ignorance separandam in se literae momenta haberent, nequaquam nos ulla belli curatione a studiis literarum distraherent. sine quibus, nec quando bellum juste suscipiatur, nec quando pax rite constituitur, ullo modo cognosci potest. Itaque cum Princeps noster gravissimus, hoc Reipublicae suae munus Academiae imponit, ut omnis cognitionis & doctrinarum genera, ab ea, tanquam e fonte quodam profluunt, quae postea in reliquas regni sui partes diffusa, sinceram Religionem, omnium officiorum ordinem & descriptionem, virtutis morumque probitatem progignant & conservent: precamur a te, prudentissime vir, ut ope ac consilio tuo, Academia nostra non distrahatur ad alias quasvis Reipublicae partes, sed totam sese ad eam gravissimam Reipublicae provinciam exornandam tradat & accommodet, quam Princeps non sine magno consilio imponit, & ab ea semper non sine magna expectatione requirit exigitque. Quo beneficio tuo, non solum Academiam, nos omnes & ipsas literas; sed Religionem, rectam vitae institutionem, & reliquam universam Reipublicae salutem, quae literis aut alitur aut continetur, complecteris. Christus Jesus Dominationem tuam diutissime servet incolumem. *Cantalrigia. E Senatu nostro.*

EPIST. XXII.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

E Sacra Scriptura discimus, honoratissime Domine, tum demum populo suo Deum Optimum Maximum unice favere, cum non pueros, sed viros prudentes ad rerum publicarum gubernationem divinitus designasse videtur. Splendor autem & decus prudentis viri nulla alia in re eminentius elucet, quam cum tota mente in hanc incumbit curam, ut illa hominum societas, cujus rectionem suscepit, summa cum felicitate tranquillam vitam traducat. id quod semper evenire solet, ubi hominum cum mens doctrina exulta, tum reliqua omnis vita publicæ pacis præsidio communita fuerit. Doctrinæ homines, ut homines sint, & ut germanum humanitatis nomen retineant, solæ faciunt. Præsidium pacis hic homines inter se devincit, ut absque ea esset, omnis hominum humanitas in immanitatem belluarum brevi prolaberetur. Quantum vero prudentia tua divina ad hæc duo Reipublicæ vincula conservanda elaboraverit, jucunda nos profecto memoria tenemus, & in literarum monumentis in infinitam posteritatem transmittemus. Nam si ab ipso primo ortu crescentis dignitatis tuæ, beneficia tua in Academiam nostram commemorando perveniremus ad hanc celsam sedem, in qua nunc collatus es: sentiemus, nunquam tibi aditum patefactum esse ad sublimiorem dignitatem, quin iisdem ipsis gradibus tuis literæ nixæ & insistentes ad majorem semper splendorem & amplitudinem, una tecum excitatæ aspiraverint. Et, ut vere fateamur, agnoscimus bonitatem tuam sic se effudisse, ad complectendum omnes partes dignitatis literarum, ut ipsæ literæ ignorent, quid amplius a te ad earum conservationem petere queant, nisi hoc tantum, ut quod semper fecisti, hoc perpetuo facias, ut dum literarum petitiones a tuis meritis vincantur, minime formident, ne aliorum imperitæ crudelitati subjiciantur. Age igitur, clarissime Vir, & perpetuo age, ut literæ in hunc locum, ubi nunc sunt tua potissimum opera evertæ, tua itidem auctoritate in eodem, cum dignitate sua, & consueto otio, acquiescere queant: quo otio, quo minus more nostro frui liceat, tentatum est per hominem apud nos valde turbulentum, nomine *Maxwellum*. Res primo aspectu gravis esse non vide-

videtur, verum si attente consideretur, præterquam quod est contra omnem antegressæ memoriæ consuetudinem, sine omni exemplo, contra jus & fas: profecto nisi provisio huic rei adhibeatur, infinitam perturbationem posteræ vitæ nostræ investura est. Hic *Maxwellus* ad vesturam regii piscis, cui præficitur, equos solet, per auctoritatem scripti cujusdam, a certis hominibus ademptos ad hanc vesturam traducere. & nuper, sive imperitus, quantum facere debet; sive improbitate concitatus, ad quicquid ei libet; *Præfetti Collegii Petri*, cui uni propter temperatum & compositum incessum, ad salutem suam recuperandam, quæ valde hoc anno immutata est, certis temporibus consuevit; in ipsa platea, ubi multi alii fuerunt equi, invito servo ejus, nulla ante pactione cum equi domino facta, abducit. nec id quidem ad vesturam piscis, nam currus ejus jam aliquot horas in itinere progressus fuerat: sed ad servum ejus vehendum, qui longe post currum insequutus est. Nec hujus equi, nec hujus *Præfetti* causam agimus, prudentissime Domine: agitur causa omnium eorum qui equos in posterum hic habituri sunt. Prospicimus jam, nisi hic homo auctoritate tua reprimatur, quo hæc importunitas paulatim serpendo evasura sit. Sentit etiam prudentia tua, quam insolenter ad vexandum ceteros solet sese jactare hoc genus hominum, si impetrata illorum libido nulla prudenti moderatione coerceretur. Cautum enim est nobis antiquissimo Senatus consulto, ab usque *Edvardo Primo* nobis confirmato, ne ulla tali in re vexaremur. Quod privilegium nostrum, tot seculis, in tam intenta adversus Academiam, Oppidanorum audacia, in tanta improborum hominum licentia, inviolatum hæctenus & integrum nobis fuit. Rogamus igitur te, per prudentiam, ne subiciamur istiusmodi hominum intolerantiæ contra privilegia nostra: sed ita in eum animadvertatur, ut omnes tum quieti tum turbulenti homines intelligant, quida Dominatione tua expectare debeant. & quod, te Cancellario, nec bonis præsidium, ad suorum levationem deesse: nec malis spes ulla, ad aliorum vexationem, relinqui possit. Rogamus etiam Dominationem tuam, ut huic nuntio nostro viro integro & prudenti fidem adhibeas, qui tibi has & alias res fufius possit exponere. Christus Jesus Dominationem tuam ad publicam, & literariam rem tuendam perpetuo servet incolumem.

EPIST. XXIII.

D. R. RICHE,

MAGNO ANGLIÆ CANCELLARIO.

QUAM primum cognovimus te in hanc cellissimam Reipublicæ sedem evectum esse, prudentissime Domine, in qua tu sedens habes in te conjectos omnium hominum oculos, in qua tu quamvis Judex sedens, judicia tamen aliorum sustinebis & colloquia etiam plurimorum hominum subibis. Ecce Academia *Cantabrigiensi* tibi hanc novam dignitatem gratulatura, ut debet; & veterem opem suam ex hac sede, quam tu nunc possides, imploratura, ut solet: offert sese tibi inter reliquam hominum turbam, qui salutem suam ex æquitate tua postulant, & expectant. Petit vero ut privilegia ejus in hoc primo Regis nostri Parlamento confirmentur. sine quibus nec spes literis, nec alacritas ingeniis, nec ulla Academiae salus contineri potest. Quid Academia sit, quam Reipublicæ partem complectitur, quos, & quot viros quotidie emittit, & in vineam Domini, & in administrationem Reipublicæ: quantam spem optimorum ingeniorum sustinet, & quantam curam salutis etiam posterorum temporum in se recipit, prudentiæ tuæ obscurum esse non potest. Hæc utilitas ab Academia sæpissime percepta, & in universas veræ Religionis reliquæque Reipublicæ partes latissime diffusa, excitavit omnes Reges, omnia Parlamenta, omnes *Angliæ* Cancellarios, in magnam curam procurandæ salutis Academiae nostræ. Hinc favor ille, quo nostra ætate mirifice Academiam hanc complexi sunt omnes, qui te in hoc officio antegressi sunt: quos cum tu æquas in omni ratione potestatis & prudentiæ, superari certe te ab illis in ulla parte voluntatis erga literas, non solum obscuratæ laudis tuæ certissimum indicium: sed præteritæ etiam alicujus partis officii tui, quod Deo, Principi, & Reipublicæ debes, clarum esset testimonium. Libere, sed vere loquimur. nec magis ad utilitatem nostram comparandam, quam ad laudem tuam immensam excitandam. Utilitatem enim quam nos ex studiis nostris quæsimus, magnam partem jam percipimus, aliorum causa, qui nihil didicerunt; Religionis, Reipublicæ causa, quibus duabus rebus doctrina plurimum confert: ipsius etiam prudentiæ tuæ causa,

caussa, cui Deus & Princeps curam hujus rei tuendæ imposuit, potissimum hoc tempore agitur. Age igitur, clarissime Vir, & tantum tribue hiis literis nostris, quantum Respublica, Religio, & prudentia tua literarum studiis tribuendum esse judicet. Nos Dominum nostrum Jesum Christum orabimus, ut te novum *Angliæ* Cancellarium, novum veræ Religionis adiutorem, & novum etiam Academiæ nostræ patronum diutissime servet incolumem.

EPIST. XXIV.

D. G. PAGETTO,

REGLÆ FAMILIÆ CENSORI DIGNISSIMO.

PRO ACADEMIA.

SI Oppidani nostri, prudentissime Vir, vel jurisjurandi quo se obstrinxerint: vel Academiæ tranquillæ lenitatis, qua nunc usi fuerint: vel horum Reipublicæ nostræ temporum, vel tuæ dignitatis, & reliquorum Regiæ Majestatis Consiliariorum ullam rationem habuissent: aut nullas hoc tempore, aut certe alias literas ad te scripissimus. Sed cum tempus nunquam fuit, quando Oppidani nostri usi sint mitiori Academia, cum nullus metus a nobis immineat illis, nulla nocturna grassatio, nulla juvenum ferocia eos interturbet; & cum hac nostra lenitate non contineantur, sed hinc potius sumpta occasione, in quamvis audaciæ libidinem sese effundant; cogimur, profecto cogimur, cum nihil præsidii in domestica ope jam aliquot annos posuimus, Academiæ salutem prudentiæ tuæ tradere & commendare. utpote in cujus unius auctoritate & consilio acquiescere cogitamus. Hiis proximis superioribus Nundinis nostris, Procuratores nostri multorum bonorum virorum vocibus & querelis excitati, certa quadam nocte peragrarunt suburbana loca, & reliquos Nundinarum recessus atque latebras, in quas abdere sese solet magna nefariorum hominum eluvies, qui hoc semper tempore in has confluunt Nundinas, & magna turba deprehensa, in hiis etiam facinoribus, quæ honeste nominari non possunt, ad Majorem, qui vocatur, Oppidi Procuratores veniunt, clavem communis carceris petitori. Major autem, nova audacia, absque omni more: nullo exemplo, contra omnia privilegia: quibus conservandis ille ipse singulari

gulari jurejurando astrictus est, clavem denegat. qua causa commotus, non intelligimus, nisi ægre ferat hanc perditam malorum intolerantiam legibus coercere. Procuratores nostri hoc exclusi carcere, ad Castellum, utroque enim loco arbitrato nostro uti per privilegia licet, sese conferunt. ubi, in carcerem datis nefariis illis quos adduxissent; ecce tibi post unam aut alteram horam, Majoris filius majori certe insolentia, quam pater, agitatus, hos omnes e Castello abducit, & ad pristina scelera, cum nova spe, cum novis animis, fractis legibus, contemptis Magistratibus, derisis bonis illis viris, quorum querela comprehensi sunt, liberrime remittit. Importunam hujus facti indignitatem disertis verbis urgere nec possumus, nec volumus, prudentissime vir. hoc tamen plane & simpliciter dicimus. Si hæc juvenilis licentia, si tanta improborum impunitas, contra salutem Reipublicæ, contra tot Regum privilegia, tot Parlamentorum consilia, in hac nostra lenitate, sub hac tua auctoritate in hiis Reipublicæ temporibus, cum domestica omnia quietissima esse debent, aut tibi sine animadversione, aut defendi ad novam licentiam potest: quo fluet audacia, quo prorumpet vis, quid audebunt mali, quid non audebunt improbi, aut quid in posterum sperabunt boni & quieti, non videmus. Agnosce igitur causam nostram, clarissime vir, & auctoritate tua perforce, ut hii homines sentiant, quid sit leges violare, jus injuriis perfringere, impunitatem alere, potestatem non vereri. Ex quo facto tuo universi homines intelligent, per te effectum esse, ut posthac nec malis spes ulla ad alios vexandos relinqui: nec bonis præsidium, ad sese defendendos, desse possit. Hanc rem fusius, & alias etiam Academiæ causas tibi explicaremus, nisi hii graves viri, qui has perferunt literas, id coram sermone opportunius facerent. quibus ut fidem adjungas, rogamus. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XXV.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

CUM studium tuum, & in hac Academia nostra complectenda, & in omni Reipublicæ parte procuranda majus sit, prudentissime Vir, quam ut nos vel hoc augere possimus, vel istud imminuere debeamus: non commitemus,
ut

ut vel maxima negotia nostra, in hoc minimo otio tuo, longo literarum sermone implicemus. Adferimus igitur tibi, non veterum beneficiorum tuorum recordationem: sed novorum potius novam quandam postulationem. postulamus enim, ut in hoc Senatu Parlamentario immunitates & privilegia nostra, quæ vincula sunt & nervi literarum, nova Regia auctoritate, & novo Reipublicæ consensu possint communiri. Qui mos tuendi dignitatem Academiæ, cum longinquitate temporum, in Parlamentorum omnium primis Comitibus, ab omnibus *Angliæ* Regibus sanctissime cultus constanterque servatus est: fieri certe non potest, ut literæ hoc tempore sub *Edvardo* Principe, & *Pagetto* Patrono, novam aliquam & inusitatum repulsam patiantur. Age igitur, clarissime vir, ac si iudicio tuo literæ sunt, Dei amplissimum munus, Regum optimorum clarissima insignia, florentis Reipublicæ certissima præsidia: age atque perface, ut ex ope consilioque tuo, magna Academiæ spes, major Reipublicæ fructus, maxima tibi ipsi laus excitari possit. Dominus Iesus, &c.

EPIST. XXVI.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

Quantam diligentiam, ad Academiæ nostræ dignitatem tuendam, hiis superioribus diebus contuleris, & quam omnis pene literarum salus tui unius consilio contineatur, omnes nos intelligimus clarissime vir: dolemus tamen eam hoc tempore necessitatem nobis obvenisse, ut nova tibi potius negotia imponere, quam debitas gratias referre, paratiores esse videamur. Academia enim nostra omnis, frequentissimo Senatu, consentiente voce, se, decus ac salutem suam universam, sic tibi commisit: ut quicquid prudentia tua in omnibus causis nostris, cum consilio *Joannis Checi, Th. Smithi, Gulielmi Maii, Th. Wendy, G. Cicelli* faciendum esse judicaverit, hoc totum ratum, firmum & conclusum habeamus. Ut hoc negotium a nobis tibi datum suscipias, non nos tantopere ad usum nostrum postulamus, quantum universa Respublica & omnis vera Religio efflagitare videntur. Quæ duæ res, sine literarum præidiis, non decus suum cum summa laude tueri: sed vix mediocrem conditionem sine maxima reprehensione sustinere poterunt. Cui

326 COMMENDATITIARUM, &c.

Cur Oppidani nostri nostris postulatis resisterent non videmus: nisi veteri efferantur insolentia, ut literarum commoda, sua ducant semper incommoda. id quod majori ne malitia faciunt, an imperitia, incertum est. cum hoc certissimum existit, ex nostræ Academiæ salute, sic omnem Oppidanorum salutem pendere: ut opibus nostris, feliciter & fortunate, ope nostra pie & Christiane vivere perpetuo possint. Præterea, cum omnia nostra postulata, a nobis sic instituta sunt, ut vel libido improborum coerceatur, vel æquabilitas moderatorum contineatur, vel vera Religio populo Dei propagetur, & nulla nostra singularis commoditas conquiratur: certe, ut lenissime loquamur, vel ingrati in Rempublicam, vel impii in Religionem illi homines sunt, qui rem tam utiliter susceptam, & pie institutam impedire velint. Perfice igitur, clarissime Vir, quantum tua prudentia perficiendum esse judicabit. in cujus unius auctoritate, salus Academiæ nostræ hoc tempore conquiescit. Quo nomine etiam atque etiam tibi laborandum est, ut sub te literarum dignissimo patrono, ea dignitas literis restitueretur, & ea spes & alacritas literarum studiis proponatur, ex qua tua præcipua laus, certissima Reipublicæ ornamenta, maxima Religionis præsidia feliciter efflorescant. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XXVII.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

CUM te virtus tua, & singulare ingenium magnis literarum præditiis ornatum in summo dignitatis gradu collocaverit, ornatissime Vir, nihil profecto est vel in spe nostra majus, vel in sermone nostro frequentius, quam quod tu perpetuo vis, universam hanc præclaræ fortunæ tuæ dignitatem, vicissim ad virtutem & literarum studium convertere. Et cum nos omnes intelligimus, quanto favore, ope, & gratia, singulos quosque complecteris, qui literarum nomine a te quicquam petunt: nullo modo sane diffiteri possumus, quin nos universos, cum universa literarum causa, ad te confugientes, consilio & auctoritate tua adjuvare velis. Atque, cum nullum beneficium vel amplius ad splendorem existat, vel latius ad Reipublicæ utilitatem emanet, quam id quod in universos transfundatur: nihil pro-

perfecto in omnes homines magis univérse pertinet, quam quod nobilem hanc literarum sedem stabilire queat : quæ vel propterea a prudentibus viris Universitas nominata est, quod unversâ fere humanæ vitæ salus, ut religio in Deum, obedientia in Principem, ordo & descriptio officiorum, probitas & integritas morum, ex hoc loco, veluti puro quodam literarum fonte, optime percipi, & abunde hauriri solet. Causa, quam, ut tuearis, expetimus, hujusmodi est. Sentimus nos teneri eo Senatus consulto, quo cetera ubivis locorum in *Anglia* tenentur Collegia. Atque ut certo scimus, quod optime & consideratissime literarum studiis propagandis consultum prospectumque fuerit : ita vehementer petimus, ne causa literarum illis hominibus tradatur, qui melius cognoscunt, quid pecunia solet facere, quam quo in loco doctrina debet esse : sed ab hiis, ut tota transigatur, qui ex utriusque rei natura, utramque rem probe æstimare norunt. Nihil aliud in hac causâ petimus : quam quod tu ipse literis tribuendum esse judicaveris. Literæ enim nullo modo fluctuare possunt, si in prudentissima consilii tui gubernatione quiescunt. Nam minime existimavimus, quod tantum possit ullius hominis libido aut potestas, ad prædiola nostra diminuenda : quantum tua gratia valet apud Regiam Majestatem, & auctoritas ad studia literarum adaugenda. Quicquid ergo ad rationes Academiæ nostræ constituendas allatum fuerit, id primum Regiæ munificentiae acceptum feremus : dein, totum illud quicquid sit, a tuo consilio profectum esse dicemus. Quo beneficio tuo, neque nobis, ad usum : neque posteritati nostræ ad memoriam : neque tibi ipsi, ad veram laudem, majus aliud esse potest.

EPIST. XXVIII.

D. WENDÆO.

PRO ACADEMIA.

Quoties tuam olim in consiliis nostris domesticis prudentiam, & singularem nunc in negotiis nostris aulicis diligentiam consideramus, clarissime Vir, toties optimi viri & maximi patroni Academiæ nostræ *Gulielmi Butti* memoriam, acerbam animis nostris, sed debitam ejus in nos beneficiis renovamus. Sed cum tu nuper immigrasti in possessionem non solum ordinis & loci illius, ad tuam dignitatem :

328 COMMENDATITIARUM, &c.

tatem : sed voluntatis etiam & studii illius, erga nostram Academiam : existimavimus in te *Buttum* reviviscere. Quæ cogitatione non modo desiderium tanti viri melius toleramus, sed vehementer & tibi, propter æqualem dignitatem, & nobis, propter parem commoditatem, gratulamur. Indue totum *Buttum* ergo, clarissime *Wendæ*, hoc est, totum animum, studium, voluntatem ejus erga literas. locum, gratiam, & dignitatem ejus apud Regem, capesse. Clarior vir ad imitationem proponi, major dignitas ad laudem requiri profecto non potest. Neque hæc scribimus, ut munus videamur suscipere monendi, sed declarare potius officium tibi gratulandi, imitantes præclarum illud præclarissimi Poetæ carmen :

*Qui monet ut facias, quod jam facis, ipse monendo
Laudat, & hortatu comprobat actu suo.*

Academia vicissim pollicetur, tibi, eundem animum, eandem voluntatem, qua semper *Buttum* unice complexa est : & hac sane caritate, nec a te expectari, nec ab illa dari gratius quicquam potest. Dominus Jesus, &c.

EPIST. XXIX.

CLARISSIMO VIRO

DOMINO ANTONIO DENNÆO,

EQUITI AURATO,

REGIS CONSILIARIO DIGNISSIMO.

PRO ACADEMIA.

Illustrior ne sit in te, clarissime Vir, prudentia, consilium, gratia, & auctoritas tua: an voluntas, studium, suavissimi mores, & humanitas tua, anceps sane quæstio inter omnes esse solet. Sed cum hæc omnia sunt, vel fortunæ ornamenta, vel naturæ beneficia, vel industriæ & laboris tui fructus: ex hiis certe commoditatibus quamvis magna, non maxima tamen laus tua efflorescit. Omnium voce & consensu percrebrescit alia tui commendatio, quam tu tibi, non auspicio fortunæ, sed ductu spiritus sancti, in restituenda vera Religione, in procuranda Reipublicæ salute, in tuenda literarum dignitate comparasti. Hæ tres res studia tua sunt. quorum laus in sermonem omnium temporum pervolitabit, fructus

rustus in commoditatem plurimorum hominum redundabit, exemplum ad imitationem optimorum in Republica virorum longissime perdurabit. Et cum Religio, doctrina, Respublica omnes curas tuas sic occupant, ut extra has tres res, nullum tempus consumas: hoc tempore tamen opus habemus, non ut a te contendamus, sed ut in memoriam redigamus, atque rogemus te, ut opera tua in hiis proximis Regni Comitibus Academiae nostrae privilegia, nova auctoritate Regis, novo consensu Parlamenti stabiliantur. Causa, ut tu prudenter vides, Prudentissime *Dennae*, non agitur eorum studioforum, qui nunc *Cantabrigiae* mœnibus includuntur: agitur salus absentium, qui aut ignari, propter inficiantiam; aut exclusi, propter ætatem; nec agnoscere quod utile est, nec petere quod æquum est, possunt. Agitur spes eorum patrum, qui huc ad studia literarum liberos suos mittere solent: agitur salus etiam posterorum. aguntur ornamenta florentis Reipublicae, aguntur praesidia verae doctrinae. Causam hanc urgere sane possumus, sed apud te profecto nolumus. unam tamen rem in altissima mente tua condere cupimus, nec in tua solum, sed in eorum omnium, qui hoc tempore Reipublicae gubernatores a Deo constituti sunt. Illa huiusmodi est, ne ea ratio, quæ ignorantiam malorum sacerdotum iustissime puniat, optimorum etiam ingeniorum spem a studiis literarum una auferat. Hoc remedium non malos ad sanitatem adduceret, sed bonos, ad desperationem adigeret. Sed tu hæc melius prudentia tua complecti, quam nos scriptura nostra explicare possumus. Quo igitur te ducit cura Religionis, salus Reipublicae, & utilitas Doctrinae, studio, ope, gratia, & auctoritate tua incumbere. Dominus Iesus, &c.

EPIST. XXX.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

CUM nemo te sit, ornatissime Vir, vel majori apud Regem gratia & auctoritate, vel paratiori erga literas studio ac voluntate, in certam spem ducimur, ipsas literas, quas tantum diligis, a Rege, apud quem tantum potes, te praesertim patrono, quicquid impetraturas. Scis quod fortunæ & facultates nostrae universae, Regiae potestati sese tradiderint. Prudentes viri, qui prudentiam Regiae Ma-

330 COMMENDATITIARUM, &c.

jēstatis mirifico ardore ad fovendas literas incensam intelli-
gunt, non hinc metum ullum literis imminere, sed per-
petuam quandam securitatem eisdem comparari, & ipsi plane
prospiciunt, & cunctis palam promittunt. Plerique tamen
homines, quia homines sunt, & hoc rerum motu vehe-
menter tanguntur, & magno perculsi metu verentur, ne qui-
dam dulcedine prædiorum nostrorum illecti, plus suis rebus
studeant, quam, quid literis fiat, laborent. Aditum omnem
istis hominibus irrepēdi in prædia nostra præcludi vehe-
menter optamus. Quod fiet, si non permittantur literarum
negotiis sese immiscere: sed tota hæc res illis committatur
viris, qui quantum doctrina in omni Republica valeat, ad
societatem hominum, ordine, moderatione, & humanitate
devinciendam, prudenter intelligunt. Nam si hæc parva
prædiola nostra, quæ revera nervi sunt studiorum, ullo
modo præciderentur, quam præsens literarum interitus con-
sequeretur, tu ipse, prudentissime *Dennæ*, plane vides. Scis
enim literarum initia a parentibus imperitis ortum habere.
hii liberos suos literarum scholis committunt, non præstan-
tia doctrinæ excitati, sed spe vitæ fortunatæ consequendæ
allecti. Si præmia tollas, concidit parentum spes: & sic
in ingressione, omnis via literis obstrueta est. Quamobrem,
nisi certa literarum præmia, infirmam parentum spem con-
citaverint, omni fructu, qui ex doctrina percipi solet, Res-
publica carebit. In hoc rerum metu, quo plerique circum-
fusi sunt, maturum remedium cum magna celeritate ex-
pectamus. Eo enim res redit, ut vix ulli ad Academiam
veniendi spem, & admodum pauci diutius in Academia
manendi alacritatem habeant. A te petimus igitur, orna-
tissime Vir, ut gratia & ope tua eveniat, primum, ne nos
cum nostris fortunis, quibusvis hominibus committamur:
deinde, ut aliqua etiam in hiis rebus conficiendis celeritas
adhibeatur. Quo facto, parentum vota meliore spe allicies,
adolescentium ingenia alacritate acues, ornamenta literarum,
quasi de integro, excitabis, & perpetuam tibi ipsi laudem in
omnium memoriam comparabis. Deus, &c.

EPIST. XXXI.

EIDEM.

PRO COLLEGIO.

TUam in Deum pietatem eximiam, singulare in bonas
literas studium, egregiam & plane summam in egenos
quousque sublevando caritatem, atque amorem abundan-
tissimum

tissimum, ut sæpe antehæc, clarissime Vir, auditione quidem accepimus, ita nunc re experti, eorum omnium testes constantes sumus; rati nihil tam magnifice dici posse, istis in rebus, id quin tua virtus multis partibus superet. Nam quod scholam nostram *Sedbariensem* jam nutantem, imo dilapsam, & plane desperatam, vigilantia & industria tua assidua tam mirabili modo recuperaveris: non modo superiorem fundorum venditionem impediendo, verum etiam diligentissime præcavendo, ne in simile posthæc periculum deveniat: in ea re egregie ostendisti tum quantopere pietati faveres, tum cujus modi sis doctrinæ patronus, tum qualem te habeant adiutorem, & quam insignem defensorem, omnes tenuioris fortunæ, & pauperuli homines. Hæc cum ita sint, & re multo majora, quam ut ulla par oratio reperiri possit: certe uno ore omnes confitemur, beneficium nos magnum de te accepisse, & pro hoc summo maximoque officio tuo in nos, gratias sane maximas animo gratissimo libenter habebimus. Nec solum dignitati tuæ obligatissimos reddidisti, quos tanto munere auxeris: sed patriam illam communem, inopem & longinquam, de qua nunc optime meritus es, quæ fructum hujus rei cumulatissime sentiet, preces ad Deum facies perpetuo fundere. imo ne dum natos pueros, qui ex ista schola emittentur, & per te optimam educationem assequuturi sunt, immortalis hoc beneficio in perpetuum obligabis tuæ Dominationi semper fore devotissimos. Dominum Jesum precamur, ut, quemadmodum feliciter jam diu cœperis, omnia pia studia, & bonas causas graviter promoveas; sic progrediare indies in consimilibus adjutandis: ita fiet, ut toti Reipublicæ corpori sis ornamento non vulgari, piis solatio summo, Academiis patrociniis maximo, Collegio nostro adjumento incredibili, tibi ipsi commendationi singulari. *Cantabrigiæ. E Collegio nostro D. Joannis. Anno 1549. XIX. Martii.*

EPIST. XXXII.

REVERENDO IN CHRISTO
PATRI AC DOMINO,
D. THOMÆ WESTMONASTERIENSI,
SUMMO ACADEMIÆ NOSTRÆ
Et Literarum maximo Patrono.

PRO ACADEMIA.

Indigentia petendi pudorem abjicit, & sapientia honestas petitiones non repudiat: cum igitur talibus animi ornamentis Dominatio tua abundet, ut propter magnitudinem sapientiæ tuæ & eruditionis, in summo loco & dignitate collocatus sis: arbitramur neque auctoritati tuæ facultatem, neque sapientiæ tuæ studium deesse, ut Academiæ inopi & miseræ opem & præsidium afferas. Nam de qua Dominatio tua florente gloriari potest, quasi patria ad procreandum, & parente ad educandum: de eadem afflictæ & egente Dominationem tuam laborare par est, quasi digna quæ adjuvetur, & idonea quæ exornetur. Tres sunt res, quas Vice-cancellarius noster, Academiæ nomine Dominationi tuæ commendabit. Causam privilegiorum, & exequiarum Regis *Henrici Septimi* pecunias, & *Franciscanorum* adiutorem comparationem. in quibus rebus promovendis Dominationem tuam obsecramus, ut Academiam respicias, & illius salutem in hiis rebus positam & constitutam putes. quibus si deficiatur, non crescere literæ & florere, sed ne consistere quidem aut permanere possunt. Privilegia ab Oppidanis oppugnantur. decem minæ pro exequiis nobis detrahuntur. in *Franciscanorum* adibus comparandis magno labore parvas progressionem fecimus. privilegiis nostris salus Academiæ, & tranquillitas literarum continetur. Pecuniæ illæ nervi sunt & quasi firmamenta nostræ Reipublicæ. *Franciscanorum* ædes non modo decus atque ornamentum Academiæ, sed opportunitates magnas ad Comitæ & omnia Academiæ negotia conficienda habent. Hæc cum Dominatio tua plane cognita & perspecta habeat, speramus te neque tranquillitatem nostram Oppidanorum libidini concessurum, nec non effecturum, ut pecuniam illam antiquam, ad Academiæ inopiam recreandam, retineamus, & ædes *Franciscanorum* ad digni-

dignitatem & utilitatem Academiæ obtineamus. Indignum est enim privilegia nostra, a sapientissimis Regibus perpetuo concessa, illorum imperitiæ permittere, qui nos evertere conantur: quibus everfis, ne illi quidem incolumes esse possunt. Inutile est pecuniam nostram averti, qua sola omnes Academiæ sumptus sustinemus: & adversus omnes injurias nos defendimus. Infructuosum est omnes facultates nostras, omnes opes, omnes copias in unam rem, Academiæ honestam atque utilem, consumptas esse, & eodem semper revolvi nihilque proficere. Quod si, quemadmodum speramus te facturum, Dominatio tua hæc tempora Academiæ, quanta sint consideret, & ad eam defendendam atque augendam animum converterit; & adversus Oppidanorum imperum auctoritate ad pecunias retinendas, consilio & sententia ad ædes illas consequendas, favore & gratia juvare velit; speramus paucis diebus res nostras afflictas ac desperatas, ad florentem iterum & illustrem statum reducendas esse. Quod ut fiat, magnopere a Dominatione tua precamur: Dominus Jesus Dominationem tuam diu nobis servet incolumem. *Cantabrigiæ. E Senatu nostro, XIX Januarii.*

EPIST. XXXIII.

EIDEM.

PRO ACADEMIA.

CUM Regii Consilii auctoritas de novo militum delectu habendo, ad nos perveniret, ejusque rei procuratio summis & optimis viris traderetur, ut toto hoc comitatu *Cantabrigiensi* conquirentur: quia nulla nos exceptione excluderemur, ejus mandati jus, ad nos etiam putabant pervenire; institueruntque, ut reliquorum, sic nostrorum hominum delectum habere. quod cum nos animadverteremus, & superioribus temporibus, simili in causâ, Regiæ Majestatis Consilio essemus liberati: putavimus nostris rebus accommodatum fore, si qua immunitate eramus exclusi, eandem illis ostenderemus. quam quidem perhumaniter accipiebant, libenterque sese aiebant hoc nostræ libertati condonare velle, si vestræ etiam auctoritatis testimonium accederet. Quare pro singulari tua benivolentia erga nos, magnopere a te contendimus, ut exigui laborem temporis, in voluntate tua
erga

erga nos declaranda, impartias : & ut eadem nobis conditio remaneat, qua semper ante hoc tempus, & superioribus annis Regii Consilii decreto usi sumus. Dominus Jesus amplitudinem tuam diutissime servet incolumem. *Cantabrigia, E Senatu nostro, XIX. Augusti.*

EPIST. XXXIV.

COLENDISSIMO VIRO N.

COLLEGII DIVI JOANNIS EVANGELISTÆ MAGISTRO.

PRO COLLEGIO.

AUdivimus literas tuas, colendissime Vir, datas, ut putamus, vicesimo quarto Novembris. Audivimus quidem, & id semel, sed tanta cum animi nostri acerbitate, quantum nec tu opinione tua concipere, nec nos literis nostris exprimere possumus. Quattuor Seniores profecti sunt ad Magistrum *Grossum* petaturi has literas, vel ad unam horam : quod cum denegatum est, vel saltem, ut relegerent, petierunt. neque hoc sane concessum est. Veremur tamen, ne hæ literæ tuæ hiis hominibus sæpe libere perlegantur, qui non multum nobis, & minime tibi favent. Hoc modo impediti sumus, quo minus tibi plene scribamus : satis tamen superque satis habemus, quod scribamus, & maluimus gratias tibi agere pro hoc studio tuo, quo Collegium indies juvas, quod debemus, & quod etiam facimus, quam acerbitates animorum nostrorum ostendere. Quieti fuimus, tranquilli, læti, abditi in optima studia nostra, Deum testem invocamus, antequam tuæ literæ nos conjecerint, in nullum certe tumultum, sed in maximum profecto mœrorem. Nullum factum nostrum commeruit tam acerbis literas tuas. *Faudingus*, pie, Christiane, tranquille, quiete erudit juvenutem nostram in aurora : ubi sane nos omnes, quotquot adfuimus, summo gaudio persusi sumus, postquam semel gustaverimus quid sit Deum in spiritu & veritate colere. & exoptamus ut hoc semper nobis fiat : tantum abest, ut ejus factum ullo modo damnemus. Sunt qui obedientiam magistratuum nobis objiciunt, fuerunt etiam qui dixerunt, non es amicus *Casavi*. Utinam non eodem modo ab utrisque hoc dictum fuisset. Utinam corda & nostra & illorum, inviti hiis verbis utimur, ita revelata essent, ut quem animum erga Principem nostrum, & ejus leges, utrique nos

gerimus, palam patefieret. *Rogerus Hutchinsonus, & Thomas Leverus*, duo viri & docti, & graves, & pii, disputabant an *Missa sit Cæna Dominica*. Sacramentum Eucharistiæ reverentissime perlaudabant, ne verbum apud nos de hac re. quidam, nescimus quid, nec quos, in oppido loquuntur de hac re. & propterea, ne videamur sic disputationes nostras in angulos compingere, ut lucem & conspectum hominum ferre non possint, communi consilio, communibus studiis, communibus precibus apud Deum, nos inter nos constituimus, hanc ipsam propositionem in publicas scholas adducere. quod jam fecimus, ut doceamur quid pro *Missa*, quæ sic possidet conscientias hominum dici potest. Rem, Deo volente & adjuvante, sic tractabimus, ut nec vera Religio iacturam, nec hoc Collegium scandalum, nisi a certis hominibus, qui neutri favent, patiatur. Hoc faciemus non fisi eruditione, quam non agnoscimus: non ætate, non gradibus: sed fisi spiritui ejus, qui potest omnem imbecillitatem corroborare. Deus veritatem suam miris modis promittit mundo, & propterea, est admirabilis in omnibus factis suis. Obedientiam magistratuum nos summopere amplectemur, & credimus quod illi probabunt factum nostrum, si nos conscientias hominum primum aramus & colimus, ut illi postea opportunius optimas leges serant. In solo inculco nihil feri potest. Hoc magnum est, licet paucis verbis comprehensum est. Et, si ulli operarii tempestivitatem urgere debent, Academia certe debet, & in Academia nulli ante nos. Quiete, Christiane hoc instituimus, & in Domino progrediemur, & in eo fulmina Papistarum omnium contemnimus. Tu absens es, nec particeps eris nostræ stultitiæ. libenter, nisi tu aliter vis, declarabimus, quantum tu a nobis discrepas. Sed interim, hoc nos omnes vehementer perturbavit, quod de te iactavit in prandio *M. B.* nempe te non multum curare, si nostra causa ponas hunc magistratum, quem geris apud nos, cum summa nostra voluptate & voluntate. Quinam nos sumus? Aut quinam illi sunt? Quæ studia? Quis fructus utrorumque? In quibus residet laus & doctrina hujus Collegii? Per quos instituitur juvenus? Qui solent hoc facere? Qui volunt? Qui possunt? Qui faciunt? Vitæ modestiam & honestatem circumspice? Quid si unus aut alter ex nobis nimis præceps & vehemens est, hoc omnibus imputas? Audi quid dicimus. Habes tu hic chorum talium virorum, qui si dissipatus fuerit, talem vix iterum in hoc colliges. Sunt certe, qui non maximam alacritatem habent hic manendi, interim
tamen

tamen sic tibi, propter Dominum parebunt, ut cum abierint, tum senties, quales viros & certos amicos in hoc Collegio olim habueris. Dominus te, colendissime Vir, diutissime fervet incolumem. & nos precabimur Deum, ut quod in nobis incœpit, hoc sua potentia perficiat, quod erit, speramus, & Deo gratum, & Ecclesiæ Dei utile, & huic Collegio commodum & honestum.

EPIST. XXXV.

D. JOANNI CHECO.

REGIÆ MAJESTATI A PRIVATO CUBICULO.

PRO COLLEGIO.

EX universis ornamentis tuis, clarissime Vir, quæ aut tributa a natura, aut comparata industria, aut fortuna donata sunt: nullum sane existit vel illustrius ad laudem, vel majus ad admirationem, humanitate & benivolentia tua. Reliquas omnes virtutes tuas vel cum quibusvis hominibus communes, vel pares cum multis, vel mediocres cum plerisque possides: in ista autem humanitatis laude paucissimos pares, nullos te superiores habes. Quæ quidem humanitatis tuæ laus, quanto magis cetera ornamenta tua splendore & dignitate antecedar: tanto sane diligentius elaborandum est, ut hac virtutis gloria, amplitudini tuæ major dignitas indies accedat. Quanta sit autem hujus virtutis vis, ad conciliandos hominum animos, & æternam nominis gloriam comparandam, tua prudentia, clarissime Vir, facilius cogitare, quam nostræ literæ declarare possunt. Nos vero Collegii Divi Joannis socii, & discipuli universi, quia maximos semper benivolentiæ tuæ percepimus fructus, & nunc plane videmus quantum tibi curæ sit de nobis, quantum Collegii nostri causam tanto cum studio, apud Dominum Protectorem promoveas, cogimur profecto, nisi ingratisimi haberi velimus, hoc, quodcunque est, testimonium voluntatis nostræ ad te mittere. Et quanquam grave est petere quicquam grave ab eo, de quo quisquam bene meritum se putet, ne id quod petit, exigere magis quam rogare videatur: tamen quia tua in nos & clarissima & maxima extiterunt beneficia, estque animi ingenui cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: petimus a te, ut, quos cœpisti labores cum eximia laude tua, in Collegio nostro, virtute,

tute, literis & opibus adaugendo, eosdem ad maximam tui nominis dignitatem, & Reipublicæ nostræ amplissimum fructum, ad exitum & finem perducas. Dominus Jesus te omni splendore augeat, & nobis diutissime incolumem servet.

EPIST. XXXVI.

D. ALBERTO MARCHIONI BRAND.
SENIORI IN PRUSSIA.

Pro Gulielmo Watsono.

ILLUSTRISSE & excellentissime Princeps, Domine honoratissime. Pro summis Excellentie tuæ in me jam sæpe collocatis beneficiis, & gratias, quas habeo maximas, in præsentia libenti animo ago, & omnia mea deinceps in posterum officia, paratissima voluntate Amplitudini tuæ offero & addico. Ista bonitas Amplitudinis tuæ, antea sic mihi cognita & experta, facit, ut non solum libenter, sed etiam audacter jam petam a vestra Excellentia, quod Amplitudini vestræ ad concedendum valde facile, mihi vero meisque rebus ad accipiendum ita necessarium erit, ut novus cumulus ad vetera beneficia in me sæpe collocata accessisse videatur. Peto igitur summopere a vestra Amplitudine, ut libera mihi vestra facultas concedatur ædificandi quatuor naves in urbe vestra *Regiomontana*: utque ad eam rem perficiendam, integrum mihi sit, vestro bono favore atque gratia, eo adducere fabros & architectos *Anglos* qui periti sunt construendarum navium ad morem & usum *Anglicanum*, utque mihi liceat præterea in illa vestra ditione materiam ad id aptam, iusto pretio emere, & operam etiam subditorum vestrorum, qui gnari sunt illius artis, communi mercede conducere. Si hoc beneficium mihi meoque nomine, meis procuratoribus vestra Amplitudo concedat, quicquid erit in *Anglia* quod vestræ Excellentie aut voluptari aut usui esse possit, quod mea diligentia perquiri, aut meis fortunis comparari queat: tantum in ea re navabo, & perficiam, quantum, uti spero, me & memorem talis accepti beneficii, & paratissimum deinceps ad omne genus reliqui officii vestræ Excellentie præstandi ostendet & declarabit. Responsonem favoris & gratiæ vestræ Amplitudinis plenam

K k

cu-

cupide expecto. Deus longissimam vitam, & felicissimum rerum successum vestrae Amplitudini concedat. *Londini, Aprilis VI.*

EPIST. XXXVII.

D. ALBERTO MARCHIONI BRAND.
SENIORI IN PRUSSIA.

Pro Gulielmo Watsono.

Illustrissime & excellentissime Princeps, honoratissime Domine. Literas Excellentiae vestrae undecimo Junii, *Montiregii* datas, accepi. Ex quibus literis duplicem cepi voluptatem. primum quod ex hiis literis intellexi, meas, sexto Aprilis, *Londini* datas, ad manus vestrae Excellentiae pervenisse: deinde, vestram Excellentiam petitionem meam de quatuor navibus istuc aedificandis, clementer benigneque mihi concessisse. Eo animo accipio hoc beneficium, ut summopere mihi laborandum esse putem, ut quemadmodum ego nunc expertus sum vestram Excellentiam munificentissimum esse Principem, sic vestra Excellentia aliquando sentiat me esse virum & gratum, & tanti beneficii non immemorem. Quod, ut verbis nunc libenter ostendo: sic re ipsa, brevi, Deo volente, idem declarabo. Conditiones omnes, quas vestra Excellentia scribit mihi esse sequendas in aedificandis hiis quatuor navibus, & accipio libenti animo, & praestabo certissima fide: ita, ut nec cuiquam privato viro, nec ipsi Reipublicae occasionem daturus sim iuste in hac re de me conquerendi. De incommodo ullo, vel periculo minimo expectando, vel *Regi Daniae*, vel ullis vicinis vestris ex aedificatione harum navium, non est, ut vestra Excellentiam quicquam timeat. Nullus enim non levis rumor, sed ne minima quidem suspicio ullius motus contra quenquam in hoc regno *Angliae* existit. In qua re fidem mihi velim vestra Excellentia habeat, in ceteris vero meis rebus omnibus, summo studio rogo, ut procuratori meo eandem fidem vestra Excellentia tribuere dignetur, ac si ego praesens istuc essem. Deus, &c.

EPIST. XXXVIII.

REGIÆ MAJESTATI.

Pro Paupere Burgundo.

Clementissime Princeps. Servivi hic in *Anglia* multos annos duobus *Cæsareæ Majestatis* Oratoribus, D. *Eustathio Chappio*, & D. *Francisco Dilpho*. uterque in patriam reversus, intestato moritur. quo fit, ut ad me ex longa servitute nihil, præter senectutem & inopiam, perveniret. Itaque, nisi solamen senectuti, & subsidium inopiæ meæ tua divina bonitas attulerit, spes mihi reliqua nulla omnino est. Natus sum in *Burgundia*: consumpsi & mea omnia & meipsum in *Anglia*. Respice ergo, clementissime Princeps, me, non natura solum, sed fide atque voluntate, obedientissimum subditum tuum. Deus mihi spem, & bonitas tua mihi animum auget, ut ego tuus subditus, ad te Principem meum confugiam: non ex jure & merito meo, sed ex gratia & beneficentia tua, quicquid facis, facturum es. Exiguum quiddam mihi, hac oppresso miseria magnum solamen adferet: propterea quantum egenus & fidelis subditus ab optimo Principe suo expectare queat, tantum mihi inopi seni, ex tua clementia polliceor. XV. Julii.

EPIST. XXXIX.

D. ANDRÆE BYLDE,

SERENISSIMI REGIS DANIÆ CONSILIARIO.

Pro D. Cancellario, in gratiam Thomæ Banisteri.

Illustris & magnifice Vir. Serenissimus Rex noster, Serenissimaque Regina scripserunt ambo nuper ad illustrem Principem, Regem *Daniæ*, in favorem *Thomæ Banisteri* civis *Londonensis*: id quod uterque fecit & libenter & studiose, cum propter æquitatem causæ, tum propter probitatem viri. Ipse quoque eadem de causâ eundem virum, vestræ prudentiæ libenti animo & magno studio commendo. Itaque si *Thomæ Banisterus* vestro consilio, vestraque ope atque gratia,

340 COMMENDATITIARUM, &c.

tia, apud serenissimum Regem *Daniæ* ad explicandam suam causam, meo rogatu, uti possit, libenter ego vicissim, quicquid aut grati vestræ Amplitudini, aut commodi cuiquam, vestro nomine, facere queam, præstiturus sum. II. *Aprilis*. 1555.

EPIST. XL.

AD SENATUM GADAVENSEM.

Pro Domino Cancellario in gratiam C. B.

MAgnifici Viri, & gratias vobis pro vestro favore, & laudem etiam pro vestra æquitate, libenter tribuo, quam in cognoscenda explicandaque causa C. B. mercatoris *Angli* adhibuistis. Ea est hujus viri perspecta probitas, ut ego ipse illius causa valde libenterque velim. Itaque cum intelligerem ejus adversarios tam importunos & turbulentos esse, ut in prudentissimi Senatus vestri judicio & æquitate acquiescere non possint, quin a vestra sententia tam rite acta & juste lata, ad auctoritatem *Regis Poloniæ* provocent, scribendum vobis esse duximus & a vobis petendum id, quod, me etiam tacente, libenter facietis, ut cum illius causa, & vestra sententia in idem discrimen adductæ sunt, utrique patrocinare jam velitis. quod factum vestrum & vobis laudabile, huic viro optatum, & mihi valde gratum futurum est. quemadmodum facile sentietis, quando idonea aliqua opportunitas aut gratificandi vobis, aut commodandi vestris, mihi oblata fuerit. Valet. XXII. *Martii*.

EPIST. XLI.

REGIÆ MAJESTATI.

Pro Domina E. T.

Serenissime Rex, & Princeps clementissime. Cum libertatem marito meo, & meum maritum mihi restituisset, te vitam denuo utrique dedisse, ambo libenter prædicamus. Et cum mortales omnes, suos propterea venerantur parentes, quia dulcissimum lucis aspectum ab eis acceperunt; in loco certe parentum, ut tuam Majestatem habeamus, arctissimo vinculo non necessitatis nostræ, sed paternæ bonitatis tuæ,

in perpetuum devincti & obligati sumus. quanquam hoc etiam nomine, plus tibi quam parenti suo debeat maritus, quia vitam ipsam, quam parentis offensa abstulerat, tua reddidit bonitas & indulgentia. Et quia, hæc vita quam tu solus dedisti, sine victu vitalis esse non queat: certe, cum hoc quod majus est, atque adeo maximum munus accepimus, de minori quidem beneficio si dubitaremus, nimis fordida, nimisque maligna de tua Regia munificentia, nostra esset cogitatio. Postulata nostra non sunt magna, nec majora quam in præsentia retinemus. Non plus requirimus, quam nunc habemus, habendi autem alium modum solummodo postulamus. Modus autem hujusmodi est. Ego, propter mariti offensam remota fui, & id quidem jure hujus regni, ab omnibus prædiis & bonis meis hæreditariis. *Regina* tamen, pro sua divina clementia, quanquam jus prædiorum amissem, fructum tamen eorundem integrum mihi benigne elargita est, & liberaliter concessit. Postulo igitur suppliciter, ut quemadmodum fructum meorum per *Reginæ* clementiam retineam, sic jus etiam eorundem per tuam regiam bonitatem recuperem. Et hoc quidem necessario postulo. Nam, dum hunc fructum sine jure veteri capio; vitam sine fide aliqua inter homines dego. Nemo mihi nec mutuum dare, nec vendere quicquam, nec mecum commercium ullum exercere libenter vult, in hac mea mearum rerum incerta possessione. Itaque, ut nos, qui quasi novæ vitæ usuram a tua clementia cepimus, veteris etiam vitæ nostræ libertatem, ut per tuam bonitatem recuperemus, supplices prostratique postulamus: id quod, ut per literas parentes magni sigilli hujus Regni consignatas firmum ratumque habeatur, suppliciter etiam rogamus. XXII. Februarii.

EPIST. XLII. REGIÆ MAJESTATI.

Pro D. Jo. Guild.

Serenissime Rex, Domine clementissime, *Henricus Octavus* clarissimæ memoriæ Princeps, pro meo servitio, fide, & observantia illi præstita, annuum stipendium quadraginta Marcarum mihi, quamdiu viverem, & benigne concessit, & liberaliter largitus est. hæc pecuniâ integre mihi plenèque persoluta est, per Thesaurarium regiæ cameræ, usque ad quin-
tum

342 COMMENDATITIARUM, &c.

tum annum regni illustrissimi Regis nostri *Edvardi sexti*: ex quo tempore, nihil mihi, ex ea summa solum est. Præterea, hoc proximo superiori anno, tot milites, talemque apparatus militarem, contra *Wyatum* curavi, ut illa solum expeditio ducentas mihi libras exhauserit, quemadmodum ex certa expensarum mearum ratione palam perspicueque constare possit. Postea ex jussu, & mandato *Regineæ* Majestatis mihi injunctum fuit, ut certos homines rebellionis *Wyatane* conscios atque participes in agro *Cantiano* perquirerem: in quo negotio fideliter & diligenter obeundo, grandem sane sumptum sustinebam. Itaque suppliciter peto, ab æquissima vestra Majestate, primum ut concessio illa & donatio quadraginta librarum quam diu vivam, mihi rata & confirmata maneat: utque illa pecunia, quæ mihi ex hac concessione debita est, integre & plene persolvatur. deinde, ut sumptuum illorum, quos, illis *Wyati* temporibus libenter feci, ea habeatur ratio, quæ vestræ Majestatis æquitati justa atque debita videri possit: Postremo, suppliciter peto ut literas vestras, quæ, & concessionem veteris mei stipendii confirmet, & pecuniæ mihi debitæ præsentem solutionem mandent, ad *D. Marchionem Wintoniæ* summum *Angliæ* Thesaurarium, vestra Majestas dignetur scribere. Et ego me paratissimum semper, ad omne serviendi munus comparabo, quodcunque mihi, quibusvis temporibus, domi militiæve Majestas vestra mihi imponere voluerit. Deus sacram Majestatem vestram optatissimis liberis, longissimis annis, maximis imperiis, & omnibus felicitatibus, perpetuo beare dignetur. XIV. Decembris 1554.

EPIST. XLIII.

REGIÆ MAJESTATI.

Pro Uxore Ed. Ro. Equitis.

Illustrissime Princeps, Domine clementissime. Divina Majestatis tuæ natura, ad omnem benignitatem & misericordiam proposita, me multis miseriis depressam, & jacentem excitavit, & in magnam spem erexit: ut mihi miseræ & afflictæ mulieri opem ferre dignari velis. Pro me vero separatim nihil, sed pro carissimo meo conjuge *Ed. Ro. Equite*, misericordiam tuam imploro, is enim longo jam tempore, & in carcerem inclusus, non solum fortunis & fa-

cul-

cultatibus exhaustus, sed gravi etiam infirmitate pene consumptus est. Ego igitur, supplex projectus ad genua Majestatis tuæ, rogo obsecroque, ut tua solita clementia, maritum meum, solitæ suæ libertati restituere velit. Et hujus beneficii, ego precibus apud Deum, maritus observantia erga tuam Majestatem, uterque obedientia erga te clementissimum nostrum Principem, nec immemores, nec indignos nos esse declarabimus. Deus sacrosanctam Majestatem tuam, longissimis annis, & amplissimis imperiis majorem indies faciat. XXIII. *Novembris 1554.*

EPIST. XLIV.
REGIÆ MAJESTATI.

Pro D. Th. Hol.

Illustrissime Rex, Domine clementissime. Emi nuper a Reginea Majestate eos fundos, pro quibus mihi solvenda sunt ærario vestro, libræ mille, septingentæ, octoginta, decem & octo: quatuordecim solidi, & duo denarii. Majestas sua, fidei meæ & observantiæ in illam habita ratione, præsentem pecuniam non exegit, sed ejus solutionem ita benigne rejecit, ut dimidia pars solveretur ad hoc proximum *Purificationis Festum*: pars altera ad festum jam proximum *S. Michaelis*; & *Annuntiationem D. Virginis*. Si hæc pecunia, munificentissime Princeps, exigatur a me, ad hos constitutos dies, non solum rustica mea prædia, sed bona etiam domestica, mihi divendenda sunt. Multi mihi esse testes possunt, quam graves sumptus, domi militiæque, vita & aulica & bellica mihi hiis superioribus annis imposuit: quo effectum est, ut grandis pecuniæ debitor, non solum vestræ Majestati sed multis etiam aliis viris in præsentem fiam. Itaque, si creditores mei, paulo duriores sese præberent huic meæ præsentis fortunæ, & diserere hanc Regiam, cum infamia, & quærere aliam vitam, cum miseria omnino coactus essem. Rogo igitur munificentissimam vestram Majestatem, ut hanc pecuniam ærario vestro debitam, aut integram mihi condonet, aut eam partem remittat, quæ vestræ divinæ clementiæ & bonitati, idonea, ut remittatur, visa fuerit. Hoc tuæ Majestati, ad concedendum, parvum quiddam est: mihi vero, atque meæ fortunæ, ita magnum & necessarium, ut absque eo, nec diutius inservire in hac Aula, sine aliquo dedecore; nec aliam vitam sequi, sine magno meo mœrore, de-

344 COMMENDATITIARUM, &c.

deinceps potuero. Itaque suppliciter peto a vestra Majestate, ut literas vestras ad hanc rem requisitas, de remissione hujus debiti, ad *D. Marchionem Wintoniæ*, summum *Angliæ* Thesaurarium dignetur scribere. Et ego me paratissimum semper ad omne serviendi munus comparabo, quodcumque mihi, quibuscumque temporibus, domi militiæque Majestas tua demandabit. Deus Optimus Maximus sacram Majestatem tuam optatissimis liberis, longissimis annis, &c. XX. *Novembris 1554.*

EPIST. XLV.
REGIÆ MAJESTATI.

Pro Domina E. T.

Augustissime Rex, Domine clementissime. Diu multumque ego jam laboravi apud Majestatem tuam, pro conjuge meo *D. Amb. D.* Reliqui fratres tua bonitate atque gratia, & conjugum labore atque opera, in libertatem restituti sunt. Tuæ Majestati, hanc laudem, & sororibus meis, hanc felicitatem vehementer gratulor: meam tamen, meique mariti miseram sortem non satis deplorare queo. Ex meis laboribus sola ego hunc cepi fructum, ut mihi nunc laborandum sit, non quomodo maritum in libertatem, sed meipsam ab infamia vindicare possim. Non enim illum plus deliquisse, nec te minus illi concessisse: sed me minus pro illo laborasse, vulgo credibile erit. Age ergo, clementissime Princeps, & perface, ut maritus meus id tuo recipiat beneficio, quod suo amisit delicto. Quo uno beneficio, & illum a miseria, & me ab infamia, & utrumque a summa sollicitudine & cura, divina clementia tua misericorditer liberabit. Quam bonitatem, is, qui omnis bonitatis fons est & auctor, abunde largiterque compensabit. Deus tuam Majestatem conservet, & tueatur. VIII. *Novembris. 1554.*

EPIST. XLVI.
REGIÆ MAJESTATI.

Pro Domina Dor. St.

Augustissime Rex, clementissime Domine. *Gul. St.* maritus meus abest in *Gallia*, & abest, non propter delicti conscientiam, nec propter periculi metum: sed quia eo

ære alieno premebatur, ut vitam apud exteros cum miseria, quam domi apud suos cum infamia traducere maluerit: sperat enim in hac sua absentia, parce ac duriter vivendo, se posse ab hoc ære facilius liberari. Vitam traducit, non novis rebus implicitam, sed quieti & literis totam deditam. Et cum *Rex Gallorum* ampla conditione largoque stipendio ei proposito, in militiam vocaret, adduci nullo modo potuit, ut arma contra *Cæsaream Majestatem* ferret. Quod venia non petita, hinc discesserit, ego pro illo, non facti excusationem: sed offensæ deprecationem, ad tuam clementissimam Majestatem adfero. Suppliciter igitur peto a tua divina clementia, ut per auctoritatem Majestatis tuæ literis patentibus declaratam, ad aliquot annos abesse possit. Quo toto tempore, eam vitæ rationem sequuturus est, quam obedientissimus subditus suo Principi, & fidelissimus servus suo Domino probare præstareque debeat. Deus optimus Maximus Majestatem tuam diutissime servet incolumem.

EPIST. XLVII.
REGIÆ MAJESTATI.

Potentissime Rex, clementissime Domine. Sum ego unus, ex ea hominum amentium colluvie, qui proximo superiore anno, furores *Thomæ Wyati* sequuti sumus. Et quanquam hoc flagitium, imperitia potius quam voluntate, & aliorum consilio, non meo studio admiserim: justa tamen pœna, hanc injustam meam temeritatem jure quidem sequuta est. Nam in carceres & vincula conjectus, multum me metus præsentis mortis, plus infamia reliquæ sequentis vitæ, potissimum vero ipsa conscientia sceleris mei, noctes diesque cruciabat. Sed prudentissimi judices, non privatum sanguinem, sed communem salutem quærentes, nostra non tam contenti pœna, quam commoti pœnitentia, a mortis metu me cum multis aliis liberarunt: hac tamen conditione mihi proposita, ut centum libras regio fisco persolverem. Postquam ex hujus tempestatis fluctibus Dei optimi maximi, & Regiæ clementissimæ immensa misericordia emerferam, ita me gessi, ut optimus vir Dominus *Joannes B.* unus ex primariis Secretariis Majestatis tuæ, me in suum famularum cooptraret: qui eam de mea fide, officio, & obedientia concepit opinionem, ut curaret me ascisci in eum numerum, qui Majestati tuæ inservirent: ubi, Deo volente, sic

sic me comparabo, ut non solum præteritam culpam sedulo officio corrigere: sed veteris flagitii memoriam, nova obedientia abolere, ante omnia elaboraturus sum. Id quod, quo melius præstare queam, supplex projectus ad genua clementiæ tuæ, summopere rogo, ut Majestas tua contenta viginti libris, quæ, jam solutæ sunt fisco tuo, mihi egentissimo famulo tuo, quod reliquum est debiti condonare velit. Hoc tuæ Majestati ad concedendum exiguum quiddam est, mihi vero ad accipiendum tam amplum atque gratum, ut absque eo, nec tibi inservire nec mihi vivere in posterum queam. Si vero bonitas tua, benigne mecum hoc modo actura est, eam vitam in Regia tua solum sequar, quam obedientissimus subditus suo Principi, & fidelissimus servus suo Domino probare præstareque semper debeat. Deus, &c.

EPIST. XLVIII.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQUE PRINCIPI N.

Pro quibusdam mercatoribus Anglis.

Serenissime, potentissime, clementissime Princeps. Intelligit vestra Majestas, quomodo, ante aliquot annos, nos mercatores *Angli*, *Gul. Causton*, *Gul. Smith*, & ego cum aliis nostris focis in *Wespende* Insula, a certis *Scotis*, misere fuimus spoliati. Intelligit etiam vestra Majestas, hoc *Scotorum* facto, non solum nostras fortunas valde misere esse spoliatas: verum etiam multo magis vestræ Majestatis auctoritatem, protectionis jus, & jurisdictiones in ea Insula, nimis insolenter & audacter esse violatas. Nimis enim grave nobis, & non tolerabile vestræ Majestati fuit, ut, cum nos, omnia debita vestigalia, omnia justa portoria, vestris istic officiariis, plene persolvissemus, statim vestra & violata jurisdictione, & spreta protectione, & contempta Majestate, tanta vi & injuria opprimeremur. Has nostras querelas, nimis veras esse, nemo melius intelligit, quam vestra Majestas. Quæ, pro sua regia innata bonitate, pro nostra justa causa, in nostram gratiam, superiori anno, ad serenissimam *Scotorum Reginam* scribere dignata est. Quid vero sua Serenitas responderit, nos quidem non intelligimus: hoc plane nos ac certo scimus, post Deum in terris, aliam non esse Majestatem, ad cujus auxilium, in hac nostra calamitate nos confugere possumus, præterquam ad vestram regiam protectionem,

onem, & benignissimam bonitatem. Itaque respice nostram miseriam, clementissime Princeps, & tuere tuum jus potentissime Rex: fieri enim non potest, non potest fieri prudentissime Princeps, ut hac in caussa, nostra prematur fortuna, quin tua una violetur etiam Majestas. Et propterea, nos in spe læta & erecta sumus, non plus *Scotorum* audaciam in auferendo, quam vestram Majestatem in restituendo nostras fortunas posse valere. Atque ut finem faciamus, si hæc nostra præsens calamitas, æquitate vestra & matura ope levetur, certo scimus, Deum, justum omnium Judicem, pro hac nobis exhibita justitia, justum aliquando præmium, cumulate vestræ Majestati elargiturum. & nos assidue precabimur Deum, ut sacram vestram Majestatem optatissimis liberis, longissimis annis, maximis imperiis, & omnibus faustis felicitatibus, perpetuo beare dignetur.

EPIST. XLIX.

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI

D. HIERONYMO PRIOLI,

DUCI VENETIARUM,

ET MAGNIFICIS DOMINIS INCLYTI

SENATUS VENETI,

AMICIS NOSTRIS CARISSIMIS.

Pro Domino Lomleio & aliis Angliæ nobilibus.

ILLustrissime Princeps, magnifici Domini, amici carissimi. Cum singularis vestra humanitas, ac benivolentiæ studium, in gentem *Anglicam*, præcipue vero in omnem ejus Nobilitatem, perspectum diu jam, & acceptum semper valde nobis fuerit: magis gratum tamen atque opportunum visum non est, quam cum nobilissimum *Arundeliæ Comitem*, pro vestro honore, pro illius dignitate, cum amice & laute, tum splendide ac magnifice in vestra nuper urbe, accepistis. Hæc grata vestra officia, in tantum virum declarata, qui nobis, & ordine eodem, & intima amicitia, & cunctis arctissimæ propinquitatis vinculis conjunctissimus est, in nos ipsos studiose a vobis ac certatim conferri, plane existimamus. Vobis igitur, pro hac vestra humanitate, magnas nos gratias & libenter habemus, & studiose agimus, & cumulate etiam sumus relaturi, cum usus, aut vestrarum rerum, aut vestrorum hominum, quod nonnunquam apud

nos accidit, commodam ullam nobis, in ulla humanitatis parte, vobis respondendi opportunitatem attulerit. At vero, quo jucundior nobis hæc est vestræ humanitatis recordatio, eo quidem acerbius nobis accidit, quod, non ita pridem, *Danielus Foscarinus*, homo *venetus*, eundem nobilissimum Comitem, alio quidem modo, & magis alieno animo tractare *Patavii*, quam vestræ magnificentiæ *Venetis* accepistis, attentaverit. Tolerabile quidem foret, si *Foscarinus*, & suæ, & communis & *Veneta* humanitatis oblitus fuisset, modo ejus hoc factò, nomen & dignitas tanti viri non violaretur. Sed facinus illud nobis jam visum est & novum in illa regione, & grave ipso factò, ut tantus vir in re non levi, sed nullius quidem momenti, primum inhumaniter, tum injuste istic vexaretur. qui sic domi & dignitate, & fortunis, & opibus floret, ut totius *Anglicana* Nobilitatis & fidem, ad ejus dignitatem, & fortunas ad ejus usum, pro suo arbitratu & voluntate paratissimas habeat. Atque in *Italia* quidem non incognitum, & *Venetis* potissimum haud obscurum esse potuit, quod *Arundelia* comes, sui ordinis in *Anglia*, non solum genere & nobilitate principem locum obtineat: sed quod ea prudentia atque auctoritate etiam polleat, ut hiis illustribus ornamentis, & multis ante superioribus *Anglia* Principibus, & nunc huic nobilissimæ Reginz, & cunctis hujus regni statibus, cum summo ejus honore longe carissimus existat. Et hoc porro nomine etiam, longe iniquior habenda est hæc *Foscarini* inhumana insolentia, quod sæpe experti sunt multi *Itali*, plurimi *Veneti*, & testes item sunt omnes *Angli* in omni nobilitate *Anglicana* multis jam annis, neminem existisse, qui propensiore voluntate, aut plura, aut majora officia, omnibus apud nos *Italis*, & præsertim *Venetis* detulit, quam hic nobilissimus vir, omni, non oblata solum, sed quæsitæ etiam occasione libenter semper derulerat. Sed quod ad hanc rem pertinet, licet nobilissimus *Arundelia* Comes, hunc *Foscarini*, & contumeliæ conatum, & injuriæ impetum, vel pro sua modestia tacitus præterire, vel pro sua prudentia facile contemnere voluerit: nos tamen, qui cum illo plurima paris loci & ordinis officia, ac omnes mutui studii & benivolentiæ necessitudines libenter partimur atque communicamus, hanc sane ejus dignitati atque existimationi aspersam isthic injuriam, huc etiam in nos, & Nobilitatis *Anglicana* commune nomen transfusam esse judicamus. Itaque, non dubitamus, quin satis jam exploratum habeatis, quam solliciti nos omnes sumus, ut vestra auctoritate, *Foscarinus* intelligat, cui viro, quam injuriam

ob-

obtulerit; & plane etiam vos intelligitis, quid nos deinceps cogitare possimus, si de hac injuria, & pro merito *Foscarini*, & pro dignitate nobilissimi Comitis, non honorifice a vobis statuatur. Ex quo vestro facto, orbis ipse judicabit, inclytum vestrum Senatum communis æquitatis, veteris *Venetæ* humanitatis, honoris, & omnis exteræ nobilitatis, justam rationem habuisse. Quod vestræ æquitatis studium, & nostræ expectationi plene satisfaciet, & commodam nobis pari æquitatis & humanitatis ratione, cum opportunitas tulerit, respondendi vobis occasionem dabit. Deus vestræ Excellentiæ, & inclyto illi Senatui, omnem felicitatem concedat. *Londini*, Ex Regia serenissimæ nostræ Principis. II. Novembris 1556.

EPIST. L.

SERENISSIMÆ PRINCIPI

D. ELIZABETHÆ ANGLIÆ, FRANCIÆ,
ET HYBERNIÆ REGINÆ.*Pro Gulielmo & Georgio Winteris fratribus.*

Serenissima Princeps, Domina nostra clementissima. Ad vestræ Majestatis genua prostrati, nos, *Gulielmus* & *Georgius Winteri* fratres, vestræ Serenitatis & obedientissimi subditi, & addictissimi famuli, in difficillimo rerum nostrarum statu, misericordiæ vestræ opem, & majestatis vestræ præsidium, humillime imploramus. Casus & causa nostra hæc est. Nos Anno Domini 1565. Mense Septembri, navem nostram, quæ *Maria Fortuna* nominata fuit, factore, gubernatore, nautis & mercibus *Anglicis* instructam negotiatum expeditivimus ad illas *Æthiopiæ* partes, quæ inter *Cabo Verde*, & *Rio de Cesto* sunt interjectæ. Cumque istic nostri factores perhumaniter ab incolis accepti, commercia sua amice & quiete obivissent; & comparatis, quas expetebant, mercibus, in navemque comportatis, cum omnia jam ad reditum spectarent; ecce, duæ bellicæ naves cum duabus triremibus, ex *Armada Serenissimi Regis Portugaliæ*, illam nostram negotiatoriam, non procul ab ipso *Rio de Cesto*, more plusquam hostili invadunt. Navem enim cum omnibus vectoribus, ad numerum viginti unius personarum, cum omnibus bonis, ad valorem septies mille sexcentarum

li.

librarum *sterling*, & plus eo in profundo demergunt. Nostri factores nihil commiserunt, nihil tentarunt, cur ab amicis, tantam hostilitatem, a Christianis tantam crudelitatem, & præsertim *Anglia Lusitanis*, tam immanem inhumanitatem expectarent. Populus enim is, quicum nostri factores sunt negotiati, *Regi Portugaliæ*, nec obedientia subiectus, nec vectigali obligatus, nec ulla societate magis conjunctus, quam cuivis alteri Principi existit. Itaque cum hæc *Lusitanorum* non ferenda vis, prorsus tendat, non magis ad utriusque nostrum privatam quidem, sed extremam miseriam, quam ad communem *Anglici* nominis summam contumeliam, humillime supplicamus vestræ Majestati, ut illam opem & illud præsidium nobis in hac nostra calamitate concedere dignetur, quod ipsa æquitas, quod omnes leges, cum hujus regni propriæ, tum omnium gentium communes, nobis in hoc casu concedi volunt & præscribunt. Et nos Deum optimum maximum, ut vestram majestatem in omni florenti felicitate, in longissimos annos conservet, orabimus. X. Aprilis 1567.

EPIST. LI.

SERENISSIMÆ PRINCIPI

D. ELIZABETHÆ ANGLIÆ, FRANCIÆ,
ET HYBERNIÆ REGINÆ.*Pro quibusdam mercatoribus Londinensibus.*

Serenissima Princeps, Domina nostra clementissima. Nos N. Mercatores civitatis *Londini*, una cum aliis aliarum urbium maritimarum mercatoribus, hoc superiori anno, factores nostros cum octo navibus, more nostro jam per multos annos solito, in *Hispaniam*, negotiandi gratia misimus. Et cum circiter vicessimum diem proximi superioris mensis Novembris, omni sua mercatura amice & perhumaniter transacta cum gente *Hispanica*, & rebus jam cunctis ad reditum paratis, in *Portu Gibelterra* in anchoris stantes secundum expectarent ventum: ecce, navis *Gallicæ Rhotomagensis* eundem ingressa portum, in contumeliam *Anglicæ* gentis, militibus hostili more in armis effusis in transra navis, cum insolenti insignium jactatione & gladiatorum vibratione, nostrorum animos mirum in modum incitavit.

Et

Et licet universi hanc contumeliam ægre tulerint: una tamen navis, plus reliquis, ad frangendam & coercendam hanc injuriam irritata, *Gallicam* aggreditur navem: & aliquot utrinque occisis subito tanta vis tormentorum, ex oppido, in omnes nostras naves, explosa est, ut sublati anchoris, in tutiorem prope istinc locum, se omnes recipere coacti fuerint. Die perendino, adest *Don. Alvarus* Præfectus maris cum quinque triremibus regiis. qui adoriens nostros, & aliquot emissis globis, nemine nostrorum repugnante, sed pacate quieteque omnibus cedentibus illi, utpote summo regio Magistratui, in naves nostras invadit: mercatores in carcerem, nautæ ad remum, omnes in vincula compinguntur. Naves, ejectis *Anglis*, novis & occupantur Dominis, & armantur militibus. Commeatus, omnis aut exeditur, aut dissipatur, merces misere distrahuntur: spoliantur & suis naves armamentis, & homines suis bonis. etiam hiis, quæ ad quotidianam corporis necessitatem protegendam comparantur. Mercatores inscii hujus facti & tum temporis absentes in oppido, rerum suarum quiete satagentes in fœdos tamen carceres, inter fures conjiciuntur: nec ratio cujusquam hominis, nec discrimen ullius facti habetur. Una navis quicquid factum est, admisit: in omnes tamen promiscue sævitum est. Non in facta certorum hominum, sed in cogitata, pro suo arbitratu, singulorum animadversum est. Cum tamen, sine ratione, contra jus, sine exemplo, contra morem gentium existat, ut factum & cogitatum, in eandem, non solum culpam, sed eandem etiam penam pertraheretur. Hæ privatae omnes injuriæ, etiam publica contumelia, supra modum augentur: namque, non solum in contemptum *Anglici* nominis, insignia hujus regni sunt hostili more dejecta, & e navibus nostris abrepta, atque de ima puppe ipsorum navis suspensa, quasi omnia jam essent ad triumphum comparata: verum etiam, quod indignissimum omnium fuit, insignia vestræ Majestatis propria, insolentia non toleranda sunt dilacerata. In tota hac nostra nostrarumque rerum calamitate, hoc unum nos solatur, quod pro certo & sæpe jam comperto habemus, Sere-
nissimum *Regem Hispaniarum*, pro ingenita sua bonitate, pro divina ejus in æquitatem inclinatione, & pro perpetuo etiam illius in omnes semper *Anglos* amore, non gravate concessurum, ut hæc tota nostra causa, juris potius committatur æquitati, quam cujusquam hominis permittatur libidini. Est enim ratio, qua facile duci possit, ut ita faciat: nam in recenti adhuc memoria, regnante *Eduardo Sexto*, & postea *Regina Maria*

fra-

352 COMMENDATITIARUM, &c.

fratre sororeque vestrae Majestatis, clarissimae memoriae Principibus, cum acre jam arderet bellum inter *Hispanos* & *Gallos*, cumque hoc regnum, amicum esset utrique genti, semel atque iterum accidit: ut *Galli Hispanos*, & *Hispani Gallos* intra *Angliae* fines, vi & spoliationibus alter alterum vexarent. Et qua aequitate quaque commoderatione, utrique tum in *Anglia* accepti tractatique fuerunt, neutri adhuc genti e memoria potest excidere. Propterea, nos supplices provoluti ad genua vestrae Majestatis clementissima Princeps, humillime petimus, ut vestra dignetur Serenitas, literas suas in nostram gratiam ad potentissimum *Hispaniae Regem* scribere: ab eoque rogare, ut pro tot utrobique inter *Hispanos Anglosque* sanctioris necessitudinis vinculis, vetustissimisque confederationibus, concedere velit, ut nostra causa favorabiliter & benigne, ab ejus Majestate accepta, illius jussu, ab hominum cupiditate ad judicium sententiam, & juris aequitatem, mature possit transferri.

EPIST. LII.

SERENISSIMO REGI HISPANIARUM.

Pro Regia Majestate.

Certi nostri mercatores, qui annuas negotiationes exercent in *Hispania*, graviter apud nos conquesti sunt, suos factores, superiori mense *Novembri*, in portu *Gibelterrae*, durius acceptos fuisse, quam *Angli* in *Hispania* ante solent accipi, aut ipsa aequitatis ratio postulare videtur. Rogamus itaque vestram Serenitatem, ut nostrorum subditorum causa, benigne & cum favore a Judicibus & Jurisconsultis istis vestris cognoscatur, & pro ratione aequitatis explicetur. Exemplum supplicis illorum libelli nobis exhibiti, hiis literis nostris adjungi jussimus, unde, explicatior ratio totius hujus negotii plane apparebit. Et, si qui nostri, vel stomacho in hostium insolentiam, vel ignorance vestrarum legum non-nihil deliquerint: speramus tamen innocentium numerum, certorum culpam minime luiturum. Quod ad causam nostrorum attinet, nos confidimus sic prorsus actum iri cum illis, prout vetus mutuae inter nostra regna necessitudinis mos, prout ipsius causae aequitas queat postulare. Cum res vestrorum subditorum, parem sub nostro imperio, vel aequitatis, vel humanitatis, vel commoderationis rationem requirent,

quirent, quantum momenti in vestra Serenitatis, vel literis
vel rogatu apud nos erit, libenter & studiose ostendemus.

EPIST. LIII.

CLARISSIMO VIRO

D. GONSALVO PERISIO,

REGIS CATHOLICI SECRETARIO PRIMARIO,
ET CONSILIARIO INTIMO,*Amico meo carissimo.**Pro D. Gulielmo Cecilio.*

Clarissime Vir. Frequens tua memoria mei, & testi-
ficatio tui singularis in me studii, quæ sæpe quidem,
& per amice semper repetita est in illis litteris quas ipse
scribis ad Serenissimi Regis Catholici assiduum hic Ora-
torem, admodum grata mihi existit. Hanc tuam nostræ inter
nos notitiæ fovendæ voluntatem, & ipse vicissim alere, &
deinceps etiam augere studebo. Quod facturus sum, &
juste & libenter. juste quidem, quod id plane jure tibi
reddo, quod merito tuo tibi ipse debeo. animum nimirum
& voluntatem in te amando mutuam. libenter vero, quod
nullius rei fructu plus delector quam eo, qui ex cultu ami-
citæ recte institutæ percipitur. Te igitur talem & tantum
virum ipse quidem ingratus si non redamarem, & inhumanus,
si non colerem, merito censendus essem. Et cum tu ita vis,
volo ego etiam porro, ut deinceps inter nos, non solum
gratæ benivolentiæ aperta indicia: sed mutæ amicitæ ex-
plorata officia, prout utrobique feret opportunitas, crebra
commement, & ingenuè intercedant. Et vide quantum ipse
primum mihi largior de tuo in me amore. qui cum fuerim
hactenus in benivolentiæ studio ostendendo posterior, nunc
in amicitæ deposcendo officio factus sum prior. Rogo enim
ut mea causâ sis amicus huic amico meo, qui has perfert:
quique oratoris assidui munere, pro nobilissima nostra Prin-
cipe, apud Serenissimum Regem Catholicum functurus est.
Facturus es, & amanter si meo rogatu hoc facis, & recte si
ejus merito hoc tribuis. Est enim ipse tui per se, non solum
meo sermone: sed sua etiam sponte, perstudiosus. ut taceam
prudentiæ, gravitatis, eruditionis & commoderationis in
M m omni

omni re justam commendationem. adeo ut plane existimem illum, ad omnia illa, quæ nunc sunt inter nostros Principes arctissima confœderationis, intelligentiæ, & amicitiae vincula, indies magis ac magis firmanda, fore per idoneum. E regione, ipse pro mea vicissim parte, sincere & sancte polliceor; si quid fuerit in mea potestate, quod esse queat vel gratum tibi, vel commodum tuis: te illud sic a me impetraturum, ut facile intelligas; me non velle pati, ut in ulla officiosæ humanitatis, ac benivolentiæ parte, ipse me a iquando sis superaturus. Felicissime valeas. Ex Regia Principis nostræ Grenouici. XX. Februarii 1565.

EPIST. LIV.

DOMINIS CONSULIBUS,
ET SENATORIBUS CIVITATIS STRALSONIENSIS.

Pro Regia Majestate.

Magnifici Domini, Viri Spectabiles, Amici carissimi. Et nos accepimus, & vobis valde perspectum esse intelligimus, qua fraude, & quanta injuria, *Martinus S.* civis ac mercator urbis vestræ, altero superiori anno tractavit istie apud vos *Georgium N.* factorem fidelis nostri, & dilecti subditi *Joannes G.* civis ac mercatoris *Sandwicensis*. Ubivis gentium, & bene cum bonis, & humaniter, cum amicis semper agi oportet. At vero inter quos Religionis summa consensio, amicitiae firma ratio, & opportuna negotiationis multa mutua, & commoda commercia intercedunt: si istie ulla vel conventorum justa pacta, vel hospitalitatis tuta jura, vel æquitatis communia subsidia desiderarentur, per inique quidem esset comparatum. in quibus tamen omnibus duriter secum, hoc tempore, in vestra civitate actum esse, culpa vero *Martini S.* sed vestro quidem permisso, fidelis noster subditus graviter apud nos conqueritur. *Martinus* enim ille *S.* ut nobis allatum est, pactiorem rite initam, & recte confirmatam deserit: certas merces, pro certa navis emptione, in manus nostri subditi per ipsum depositas, effracta sera, convulsis claustris, privata vi, & intempesta nocte abducit. Is tamen nihilominus, ut nos audimus; suorum gratia istic potens, communis æquitatis remedium tollit, & publici juris cursum impedit. Hæc quidem agendi ratio multo

gra-

gravior est, quam ut vel subditus noster pro suis fortunis jam ferre, vel nos pro nostro officio diu pati possimus: & longe iniquior etiam, quam ut vos, quorum urbem, & humanitatis, & æquitatis, & justī commercii exercendi prisca quidem, & præcipua laude florere, sæpe nos accepimus, tolerare debeatis. Rem igitur facietis, rationi & æquitati valde consentaneam, urbis vestræ nomini atque dignitati prorsus congruentem, & nostræ de justitiæ apud vos recto cultu, & juris expedito cursu expectationi plane respondentem: si nostro dilecto subdito, sine litis molestia, sine moræ tædio, sine graviore temporis, & pecuniæ dispendio, jus suum sibi, mature, recte, & integre restitui curaveritis. Et gratum præterea nobis officium præstabitis, quod vestris nos vicissim, cum opportunitas feret, libenter reponemus, si ex vestro facto, & nostri subditi sermone intelligamus, eam vos nostrarum literarum, nostrique rogatus, rationem habuisse, quam ipsæ vos in hac subditi nostra causâ expedienda habituros plane expectamus. Feliciter valeatis. *Westmonasterii.*
XII. Maii 1567.

EPIST. LV.

ILLUSTRISSIMO

P. D. B. DUCI STETINENSI,

PO. CAS. VANDALORUM, &c.

PRINCIPI RUGIÆ, COMITI IN GUTZGAW

*Conf. & Amico nostro carissimo.**Pro Regiæ Majestate.*

ILLustrissime P. Conf. & amice carissime. Commode & peropportune accidit hoc tempore, ut, cum nos diu jam studium & propensam voluntatem scribendi ad vestram Excellentiam habuerimus, id jam ut necessario faciamus, certi nostri dilecti subditi negotium pernecessarium, nos in præsentī commoveat. Nos non latet, sed diu nobis exploratum fuit, quinam sensus rectæ Religionis, quantus amor bonarum literarum, quam acre justitiæ studium, in vestræ Excellentie animo residet. Itaque, in perjusta causâ fidelis ac dilecti nostri subditi *Joannis G. civis & mercatoris Sandwicensis;*

356 COMMENDATITIARUM, &c.

si humanitatis officium, si æquitatis subsidium, a vestra Excellentia postulemus: non dubitamus, quin vestra Excellentia, & suo iudicio, bonitati caussæ; & grata voluntate, nostræ commendationi, libenter sit assensura. Quæ caussa sit, curabit is qui has nostras perfert, ut vestra Excellentia, plene quidem, sed vere & certo certior fiat. Est quidam *Martinus S.* vester quidem subditus, & civis *Stralsoniensis*: is fraude non ferenda, & injuria non tolerabili, ut nobis allatum est, adversus *Georgium N.* factorem *Johannis G.* dilecti subditi nostri, nimis audacter & insolenter usus est. Est præterea, uti accepimus, ille *Martinus S.* homo & sua natura valde litigiosus, & suorum istic gratia & amicitia admodum potens. Horum ope, & istis opibus munitus, nostrum hominem istic peregrinum, ignotum fere omnibus, imparatum ab amicis, rudem vestræ jurisdictionis, in tanta solitudine, & inopia subsidii, pro suo arbitratu, quavis, & publica invidia, & privata injuria, facile premendum esse sperat. Hiis incommodis omnibus ut vestra Excellentia, sua bonitate, prudentia, & auctoritate occurrat, & magistratum *Stralsoniensem* nostro subdito quamprimum expedire, ut jubeat; eo paucioribus verbis rogabimus, quo fidentius speramus, & certius expectamus, vestram Excellentiam sic hanc fraudem, vim, & potentiam coercituram; ut nostro fideli subdito pro debita sui juris ratione, cum justa damnorum & expensarum compensatione, primo quoque tempore, in illa urbe satisfaciendum sit. Et quam necessario nunc scribimus de aliorum injuria, tam libenter deinceps, uti spes est, denuo scribemus de vestra æquitate: ut vos non magis jam propensæ ad commodi officii postulationem, quam semper paratæ, ad grati animi, & mutæ, cum benivolentiæ erga vos, tum æquitatis erga vestros, declarationem, esse videamur. XII. Maii 1567.

EPIST. LVI.
GEDANENSIBUS.

Pro Regia Majestate.

Magnifici Domini, Viri spectabiles, Amici dilecti. Graves ad nos querelæ delatæ sunt, de facto certorum hominum *Gedanensium*, qui hac superiori ætate, navem fidelis, & dilecti nostri subditi *R. N.* civis & mercatoris
Hul-

EPIST. LIBER UNUS. 357

Hullenfis, negotiatum proficiscentem ad ea loca quibuscum nobis, & bona pax, & firma intercedit amicitia: ac redeuntem nuper ab illa profectione, hostiliter invadentes, vi *Gedanum* abducunt. ubi, ejectis mercatoribus ac nautis, & ad extremam miseriam compulsis, ipsam navem tanquam Piraticam, & omnia bona, veluti prædam, occupant atque detinent. Atque ut nos ferre non possumus, ut fideles nostri subditi tanta premantur injuria; ita eam de vestra etiam prudentia & æquitate existimationem habemus, ut non solum statuamus, inscientibus vobis, hoc a vestris fuisse admissum: sed plane expectamus, ut primo quoque tempore ea justitiæ ratio, in hac caussa, a vobis habenda sit; ut nec vestri impune hoc perpetrassent, nec nostri frustra apud nos conqueri videantur. Itaque, rem facietis, & nostræ expectationi, & vestræ æquitati valde consentaneam: si fidelis noster subditus R. N. navem suam cum bonis universis, hac litterarum nostrarum commendatione, & vestra auctoritate recuperet. Et nos parem æquitatis rationem in vestrorum negotiis, cum usus, & occasio tulerit, libenter ostendemus. Feliciter valeatis.

EPIST. LVII.

D. SIGISMUNDO AUGUSTO
REGI POLONIÆ, &c.

Regia Majestas Pro Gulielmo Martin.

ALiquot jam sunt anni, tempore parentum utriusque nostrum, clarissimæ memoriæ Principum, cum *Thomas Martinus Anglus*, *Nicolaum B.* & *Barnard. T.* cives *Gedanenses*, nomine grandis pecuniæ sibi debitæ, *Gedani*, apud *Sabinos*, in jus vocaverit. Sententia, pro æquitate causæ lata est secundum nostratem. *Gedanenses* tamen, domestica sua, & potentia, & opportunitate freti, ad superiores istic magistratus, *Consules*, & *Senatum Gedanensem* provocant. Res denuo secundum *Thomam Martinum* adjudicata est. Adversarii gemina jam sententia domi superati, alienum ab omni æquitatis ratione, frustrandæ justitiæ consilium ineunt. Et causam & hominem in *Poloniam* usque protrahunt, ad judices istic, qui nominantur *Terrestres*: non bonitate causæ sibi, nec de injuria sibi, a suis domi imposita conquesturi: sed

sed hoc solum consilio, ut homo alienigena, in regione tam diffita, legibus & moribus prorsus illi incognitis, vel longo litis tractu, vel longinqui itineris molestia, vel intolerabili sumptus magnitudine, tandem defatigatus, a persequendo suo jure omnino desisteret. Cum tertia jam sententia, secundum nostratem, istic quoque lata esset; *Gedanenses* illi, ut nullum sibi injuriæ faciendæ locum reliquum facerent; ad regem ipsum *Poloniæ* provocant, parentem vestrum clarissimæ memoriæ Principem. Sed justitia apud justissimum Principem tantum valuit, ut non solum pro nostro sententiam ipse tulerit, sed mandatum quoque suum, ad magistratus *Gedanenses* perscripserit, ut ipsi executionem justitiæ, pro tot latis sententiis, in hac causâ, quam primum expediri curarent. Cursus tamen justitiæ, tot morarum diviticulis impeditus *Gedani* fuit, ut *Thomas Martinus* prius e vita sua discesserit, quam ad jus suum pervenire potuerit. *Gulielmus Martinus Thomæ* filius, parvulus quidem cum pater moriebarur, famulus nunc noster fidelis, & per dilectus, hæc paterna debita, jure & hæreditario, & testamentario repetit. Huic famulo nostro, suppliciter sæpe opem imploranti nostram, in causâ tam justâ, & in re tam manifesta deesse non possumus. Nam, quo tanta res exploratio nobis esset, negotium dedimus certis nostris Jurisconsultis: ut illi causæ hujus rationem, ab initio, omnem, litis progressum universum, & sententiarum singularum unumquemque exitum, considerata deliberatione cognoscerent. qui rem tam explicatam, & apertam ad nos deferunt, ut planè constet nobis, causam, & justam, & necessariam, nostrum famulum habere omnem justam sequendi viam, qua jus suum consequi & obtinere queat. Nos itaque admodum rogamus vestram Serenitatem, ut dignetur suis literis atque jussu mandare magistratibus *Gedanensibus*, ut hæc causâ famuli nostri, omni legitimo processu apud eos tam manifesto evicta, sic mature expediat, ut debita pecunia integre illi persolvatur. Atque si æquitatis cursus, antea nobilissimi patris vestri justissima sententia rite terminata, nunc similiter, vestra auctoritate ad justum exitum perducatur, curabimus nos vicissim, ut a vestris itidem subditis, in nostris ditionibus cum par occasio ferat, injuria omnis atque molestia similiter prohibeatur.

EPIST. LVIII.
MAGISTRATIBUS GEDANENSIBUS.

Regia Majestas Pro Gulielmo Martin.

Magnifici Domini, Amici carissimi. Intelligimus causam debitæ pecuniæ, ante aliquot annos inter *Thomam Martinum Anglum*, & *Nicholaum B.* ac *Bernardum T.* cives vestros, in illa vestra urbe fuisse disceptatam. Et cum ea ipsa causâ, & apud vos & in regno itidem *Poloniæ*, omnibus & legum processibus rite explicata, & adversariorum appellationibus, quoad fieri potuit, impedita, & cunctis semper judicum sententiis, secundum nostratam fuerit dijudicata: executioni tamen juris, tot repagula sunt objecta, & frustrandæ justitiæ tot sunt quæsitæ moræ, ut *Thomas Martinus*, e vita prius excesserit, quam ad jus suum pervenire potuerit. *Gulielmus Martinus Thomæ* filius, parvulus quidem tum, cum pater moriebatur, hæc ipsa paterna debita, jure nunc & hæreditario, & testamentario repetit. Cumque hic *Gulielmus* fidelis noster famulus, sæpe nostram gratiam atque opem, ad consequendum jus suum, suppliciter imploraverit: nos, ut de causâ æquitate, quid certum & exploratum esset, cognosceremus, certis nostris Jurisconsultis mandatum dedimus, ut litis progressionem omnem, & sententiarum exitum unumquemque accurate excuterent. qui rem sic ad nos deferunt, ut nos æquitate rei magis quam hominis misericordia commoræ, scribendum ad vos esse duceremus, & a vobis petendum; ut, quod leges vestræ jusserunt, quod judices omnes, cum vestrates, tum *Poloni* consentientibus sententiis statuerunt; id vos jam huic nostro famulo integre expediri, pleneque consici quam primum curetis. Nos enim vel æquitatis ipsius nomine in causâ tam justa, in re tam aperta, in injuria tam eminenti, famulo nostro deesse non possumus. Malumus tamen, ut hoc modo nostro rogatu atque literis, quam ullis aliis juris remediis, indemnitati nostri famuli prospiceretur. Si igitur vos æquitatis ipsius respectu, & nostro etiam hortatu, jus suum famulo nostro repræsentari efficiatis: rationem vos, & justitiæ rectam, & nostri quoque gratam, habuisse judicabimus. Quod vestrum officium, nos etiam grata memoria retinebimus. Bene valete.

EPIST.

EPIST. LIX.

EISDEM.

Magnifici Domini, illustres, spectabiles, Amici carissimi. Varii nostri subditi, probi & exploratæ fidei viri graviter conqueruntur, quod merces illæ quas isthic *Gedani* de more comparant, & in *Angliam* apportant, ut *Linum*, *Canabis*, *Pix*, & id genus aliæ, cum aridæ tum fluidæ merces, jam veteri vestrarum mercium, nec bonitati, nec mensuræ quidem respondeant. Quæ res non solum detrimentosa nostrorum fortunis, sed per incommoda nostræ classi, propter fallacem, atque inhabilem hoc modo omnem funestrem apparatus, & nimis etiam periculosa, eadem ipsa de causâ, omnibus nostris existit, qui vitam suam navigationi, & venti marisque discrimini, addixerunt. Hanc, non vestræ inclytæ urbis communem culpam, sed certorum vestrorum vel negligentem incuriam, vel dedita opera admissam fraudem, nostri nobis plane esse asseverant. & nominatim eorum hominum, qui mercium examinatores, & fabri vasarii apud vos designantur. Atque, licet, uti plane judicamus, inscientibus vobis, & invitis etiam, hæc injuriosæ imposturæ & excogitatæ, & exercitæ sint: ipsa tamen æquitas postulat, & vestræ item erit prudentiæ, diligenter inprimis videre, ne hæc nova paucorum hominum fraus, ad privatum structa quæstum, communi vestræ urbis nomini, & dignitati, quæ prisca & præcipua justî commercii laude multis jam seculis floruit, graviolem aliquam notam inurat. Sed qui persuasum habemus, vos prudenter & opportune, maturum remedium huic malo adhibiturus, volumus itaque, ut hæc quæ scribimus, non graviter ex postulandi, sed amice commonefaciendi nomine, a vobis accipiantur. Atque quo melius statuatis, de nostrorum detrimento, & vestrorum injuria, mandavimus: ut omnes illæ damnosæ fraudes, de quibus nostri conqueruntur, in separato seorsum scripto, communi civitatis nostræ *Londini* sigillo consignato, fufius, & explicatius perscribantur. Præterea, pergratum est nobis intelligere, ex sermone *Thomæ Alani* dilecti famuli nostri, nostrique mercatoris, quod superiori anno, factores ejus in parandis isthic, isthincque transportandis multis rebus, nostro jussu, nostraque pecunia, ad nostræ classis usum comparatis præcipuam quandam vestram in nostram quidem gratiam, & be-

EPIST. LIBER UNUS. 361

benivolentiam, & humanitatem sunt experti. Quam gratias facendi nobis rationem, si similem hoc anno, eisdem famuli nostri factoribus, per simile nostrum negotium jam obeuntibus, pari benivolentiæ studio declaraveritis: officium nobis ut ipsa re pergratum, sic mutuo vicissim officio, in omni commoda opportunitate a nobis compensandum facietis. Feliciter valeatis.

EPIST. LX. REGI SUECIE.

Negotium dedimus dilecto nostro famulo atque mercatori *Thome Alano*, ut ad usum classis nostræ, certas res necessarias, malos, funes, asseres, picem, & alia ejus generis, nostra pecunia, *Gedani* hoc tempore comparet. Rogamus itaque vestram Serenitatem, si naves *Thome Alani* bonis nostris onustæ, in vestræ Serenitatis vel classis incidierint, vel portum appulerint, ut vestra bona gratia, atque mandato, a vestris subditis, benigne cum humanitate acceptæ, & libere sine impedimento dimissæ, tuto per vestra freta, atque jurisdictiones, ire, redireque possint. & nos vicissim curabimus, ut vestri itidem, vestræ Serenitatis negotia procurantes, cum opus nostra gratia, aut præsidio habuerint, persimili humanitate a nostris, sub nostro imperio, nostra quoque, & voluntate, & jussu accipiantur. Deus, &c.
XX. Martii.

EPIST. LXI. SERENISSIMO DOMINO SEBASTIANO REGI PORTUGALLIÆ.

Pro Regia Majestate.

Thomas Pope, ut ad nos allatum est, & Joannes Kyrrie, viri Angli, fideles nostri subditi, cum nave nuncupata *Le Margareta de Mynheade*, instructa nautis, & onusta mercibus, protectionem hac superiori ætate, ex *Anglia* versus insulam *Tarfero* instituunt: ut, cum vestræ Serenitatis isthic subditis amice, de more negotiarentur. Inter tra-

N n

jici-

jiciendum, uti aiunt, ultimo die proximi superioris Junii *Ludovicus de Almeda*, vestræ Serenitatis subditus, cum duabus armatis navibus hanc nostrorum solitariam, & negotiatoriam navem, more hostili, nulla a nostris præbita causâ, aggreditur: navem capit, nautas & vectores omnes, tanquam captivos, in insulam *Tarfero* abducit, ubi nec justitiæ nec humanitatis habita ratione, male & misere accipiuntur. Nam nostri, per idoneos isthic prædes ad omnia, quæ illis objici potuerant, offerentes se plene responsuros, non solum ab omni juris patrocinio duriter rejiciuntur: sed per eundem *Ludovicum de Almeda*, in ipsa insula *Tarfero*, bonis suis omnibus inhumaniter spoliatur. Quæ bona ad valorem bis mille, quadringentorum octoginta octo ducatorum, & plus eo, accedunt. Quæ quidem bona, particulatim, in scripto quodam testimoniali, cum hiis literis conjuncto, explicantur: quod scriptum, communitas oppidi nostri *Bridgewateri*, pro hiis nostris subditis vestræ Serenitati exhibet. *Ludovicus de Almeda* non contentus hoc facto, etiam porro nostros mercatores melioris notæ, in varias naves *Portugallenses* dispersos, in urbem *Ulyssiponam* abducit: ubi sistuntur coram Domino *Manuali de Almeda*, vestræ isthic Serenitatis supremo justiciario. Et audita causâ, nostri liberantur quidem crimine, una cum ipsa nave: sed bona illis ablata minime restituta sunt. Nostri, hoc modo, misere vexati, & ad inopiam redacti, nostram opem implorant, quam illis, in re tam justa, denegare non possumus. Petimus itaque per fraternum amorem, & mutuam nostram confederationem, vestra ut dignetur Serenitas, eam curam hujus causæ ita suspicere, ut per hos nostros subditos intelligere possimus, bona eorum eis primo quoque tempore esse restituta. Et hanc æquitatis rationem, nostris subditis, in eorum tam justa causâ, vestra gratia, auctoritate, & jussu declaratam: nos similiter in vestrorum negotiis, cum par casus feret, studiose subsequemur.

EPIST. LXII.
REGI DANIÆ.

Pro Regiæ Majestate.

PRæter illas multorum nostrorum mercatorum varias causas, de quibus, per certum nostrum nuntium, *Joannem Foxal*, nuper ad vestram Serenitatem scripsimus, justâ

iusta quidem nobis hoc tempore oblata caussa est, ut hunc
 etiam fidelem, & dilectum nostrum subditum *Rodolphum Clay-*
ton, ejusque caussam, vestrae Serenitati commendaremus.
 Nobis quidem cognitum, & isthic satis exploratum est, in
 quas angustias, altero superiori anno, is cum nave ac fortunis
 suis sub vestro imperio incidit. Postulabatur gemini crimi-
 nis, cum se utriusque culpa vacare plane comprobaverit.
 Primum, quod vectigali non soluto, stationem vestram
Oresundianam sit transectus: dein, quod hostem vestrum,
 certorum commodorum subsidio juverit. De vectigali,
 cheirographum ipsius, qui Portorio vestro isthic praest, pro
 cautione sua, habet: cum vis, & injuria, & inhumanitas,
 qua *Sueci* illum misere exagitarunt, ipsum ab altera noxa
 plane eximant. Res enim ratione nulla nitebatur, ut is,
 fallendo vestros, & favendo *Suecis*, dubii commodi incerta
 spe: in apertam cum rerum omnium jacturam, tum vitae
 discrimen, se suasque fortunas conjiceret. Cum hoc ita
 esse, primum vestri Consiliarii, dein vestra Serenitas, plane
 cognoverit: primo quoque tempore, iusto judicio, &
 summa aequitate, voluntate, bona gratia, & expresse man-
 dato vestrae Serenitatis; & subditus noster e custodia libe-
 ratur, & merces ejus omnes illi restituuntur: sic ut cum is
 domum in *Angliam* redierit, fusa & prolixè cum vestrae Se-
 renitatis summam gratiam, & bonitatem; tum vestrorum
 Consiliariorum in cognoscendo prudentiam, in statuendo
 aequitatem, in expediendo se, suumque illud negotium,
 magnam humanitatem passim praedicaverit. Et hæc ipse
 de sua & libertate, & mercium restitutione. At vero cum
 navis ejus ab omni apparatu & victualium, & armamentorum
 bene instructa & munita, vestrae Serenitatis nomine, aucto-
 ritate, & mandato, ad serviendum in bello vestro, cum re-
 liqua vestra classe adhibita sit: in quo vestro servitio periit
 illa navis, ut ad nos allatum est; propterea *Rodolphus Clayton*
 suppliciter a nobis nostram commendationem, & nos libenter
 a vestra Serenitate parem vestram, & gratiam, & aequitatem
 expetimus; pro iusta, & plena hujus navis satisfactione,
 quam ante vestra Serenitas sua sponte, recto judicio, & in-
 nata sua bonitate, in illo homine liberando, & bona ejus illi
 reddendo, summa vestra cum laude palam omnibus inno-
 rescere voluerat. Caussam hanc, tam apertae aequitatis ple-
 nam, apud vestram Serenitatem æquissimum Principem
 paucis attingere, non acrius urgere, æquum esse censemus.
 Qua in re, paratam potius nostram commendandi volun-
 tatem ostendi, quam magnam ullam postulandi necessitatem

364 COMMENDATITIARUM, &c.
requiri, vestrae Serenitatis bonitas facile judicabit. Deus
&c. Primo Junii 1567.

EPIST. LXIII.
GEDANENSIBUS.

Pro Regia Majestate.

Magnifici, spectabiles, amici perdilecti. Accepimus literas vestras tricesimo Julii *Gedani* datas: quae vestrae literae, si quantam observantiam erga nos, ipsae praese ferent, tantam aequitatem erga nostros, vos ipsi representaretis, multo acceptiores nobis fuissent: sed speciosa verba, factis injuriis, nec belle respondent, nec recte satisfaciunt. Cum haec dicitis, alia facitis: rebus, non verbis nos fidem adjungimus. Scribendo, nihil proficimus: agendo, aliquid tentabimus. Quod ratio non impetrat, jus obtinebit. Sed, cum serenissimi Regis vestri, justissimi Principis, carissimi fratris nostri, eam quam par est, rationem habemus, quid ille de hoc negotio statuerit, prius explorare volumus. Quamquam nos malumus, atque adeo optamus, ut vos vestra potius sponte, quam alterius jussu recte faceretis. Id quod si adhuc faciatis, & nobis satis, & vobis utiliter facietis. Bene valeatis. *Primo Novembris.*

EPIST. LXIV.
AMPLISSIMO ET CLARISSIMO
DOMINO D. E. BILDE,
DANIAE MAGNO ADMIRALLO,
AMICO CARISSIMO.

Pro Rodolpho Clayton.

Amplissime, & clarissime Domine. *Rodolphus Clayton* famulus meus, e *Dania* nuper reversus in *Angliam*, se, in sua quam isthic est perpeßus duriori fortuna, tua in primis bonitate, ope, & gratia levatum fuisse, libenter frequentique suo sermone commemorat. Et quamquam sponte tua, & innata quadam omnes juvandi voluntate hoc feceris,

ta.

tamen postquam meum famulum illum esse cognoveris, in meam quoque gratiam, uti ille refert, multo libentius & studiosius opem & bonitatem tuam in illo e carcere liberando, & suas res ei restituendo, ostendisti. Idem jam in *Daniam* revertitur, cum literis serenissimæ nostræ Principis, ad serenissimum Regem *Daniae*, pro satisfactione navis suæ, quæ Regis vestri nomine & jussu, ad serviendum illi una cum reliqua sua classe, adhibita est. in quo servitio, navis, uti ad nos allatum est, periit. Itaque, primum, uti par est, gratias libenter ago, pro illo tuo superiori, & mihi pergrato officio, & meo famulo admodum opportuno & optato subsidio. Dein, impense rogo, ut, quod tua sponte, tam benigne ante in juvando famulo meo susceperis, hoc jam, meo rogatu, ad felicem exitum perducere digneris. Ac vicissim ipse diligenter curabo, ut tui, quorum res hoc postulabit, tuo etiam rogatu, parem humanitatem in *Anglia*, pari favoris mei præsidio aliquando experiantur. Felicissime valeat Amplitudo tua.

EPIST. LXV.

SERENISSIMO PRINCIPI
D. H. REGI.

Pro Regia Majestate.

MUltæ graves querelæ ad nos sunt delatæ, & crebræ etiam literæ ad vestram Serenitatem sunt scriptæ, de ea pecunia, quam certi mercatores *Londinenses*, viri spectatæ probitatis, fideles nostri subditi, vestra causâ, & vestro etiam nomine, atque id ad vestræ Serenitatis usum, ante aliquot jam annos, *D. N. G.* vestro apud nos Oratori, in tempore ejus pernecessario mutuam libenter dederunt. Hæc pecuniæ commodatio, contestata syngraphis, communita sigillis, multis etiam testibus, cum nostratibus, tum exteris, præsertim apud *Belgas*, passim in vulgus innotescit. Nos plane persuasum habemus, hanc causam aut non recte, aut non omnino apud vestram Serenitatem esse declaratam. aliter enim, res tam justa, & explicata, tam diu, tot temporum difficultatibus, & morarum diverticulis intricata, apud justissimum Principem non fuisset. Si qui vero sunt, qui hoc negotium istic impediunt, illi certe, & vim nostris, & infamiam sibi,

sibi, & injuriam etiam vestræ Serenitatis nomini, atque honori, nimis audacter imponunt. Nec solum æquitatis palam egrediuntur fines: sed extra omnem etiam humanitatis modum, nimis insolenter prodeunt. ratio enim vult, postulat æquitas, & humanitas etiam meretur nostrorum mercatorum; ut illi commodum, non detrimentum, gratiam, non injuriam, ab hac eorum tam officiosa pecuniæ commodatione; tum quidem vestris non solum hominibus, verum etiam rebus pernecessaria, tandem quidem recipiant. Rogamus igitur vestram Serenitatem, ut hujus causæ eam curam suscipiat: ut posthæc, hujus negotii nomine, nec nostrorum tam justis querelis, nec nostris tot crebris literis, nec orbis tam divulgatis sermonibus, locus amplius relinquatur. Sic enim, & ipsi æquitati, & vestro honori, & nostræ expectationi, & bonorum etiam de vestra bonitate, communi voci atque judicio, Serenitas vestra optime quidem consulat, & plene satisfaciat. Hoc modo etiam nostri mercatores, se cum suis fortunis, ad omnia grata officia vestræ Serenitati præstanda, quavis deinceps oblata opportunitate, paratissimos semper ostendent. Deus, &c.

EPIST. LXVI.

ILLUSTRISSIMO ET NOBILISSIMO
DOMINO COMITI N.

Pro Georgio White.

Illustrissime & nobilissime Domine. Quanta observantia, amita mea Domina *Clareux* sanctæ memoriæ femina, vestram Excellentiam, & qua benivolentia illam Excellentia vicissim vestra prosequuta est; in *Hispania* multi, in *Anglia* plurimi probe cognoscunt. Hæc mutua vestra, eaque spectata multis, cum illius observantiæ tam grata aliquando officia, tum vestræ benignitatis tam propensa semper studia; spem mihi nunc certam faciunt, id quod sententia quoque, ac judicio hic omnium, qui utrumque vestrum norunt, mihi plane confirmatur; vestram Excellentiam libenter velle, aliquam partem illius propinquioris benivolentiæ, mihi etiam ejus propinquo, proximoque hæredi, tanquam hæreditariam impartire. Et sic sunt res meæ, ut tempore jam meo pernecessario, & in causâ per se justissima, opus plane ha-

EPIST. LIBER UNUS. 367

habeam tui non solum ope favoris, gratiæ, atque bonitatis: sed præsidio etiam æquitatis, atque auctoritatis, ad frangendum injuriam, quam *N. Kempius* homo *Anglus*, amitæ de-functæ ingratus, mihi superstiri iniquus, contra omnes & communis æquitatis, & domesticæ amicitæ leges intentare conatur. Universam causam, & singulas illius circumstan-tias, in has literas, ne sum molestus, includere nolui: eas omnes, articulatim in certa capita, in separato scripto cum hiis literis conjuncto, fusius explicatas distribui. unde, op-portunius & plenius rationem omnem, & statum illius ne-gotii, vestra prudentia intelliget. Jus meum juris subsidio persequi, non cogito: quia id omne præsidio vestræ bonitatis assequi plane spero. atque adeo expecto, neque ego solum mihi hoc spondeo, sed omnes in *Anglia*, quibus æquitas, bonitas, & vera nobilitas vestræ excellentiæ explorata un-quam fuit, certo mihi asseverant atque pollicentur. Deus vestræ excellentiæ omnem florentem felicitatem concedat.

EPIST. LXVII.

REGI DANICÆ.

D. *Alb. K. LL.* Doctor, vestræ Serenitatis Orator, literas vestras, vicesimo Sexto Januarii *Hafniæ* datas, in initio hujus Mensis Aprilis nobis tradidit. Rumores illi, de immutata nostra voluntate, veri quidem non sunt: sermo tamen isthuc perlatus, de frequentibus nostrorum merca-torum querelis, inanis vero non fuit. Tot enim, tamque graves injuriæ, hiis proximis superioribus potissimum annis, sub vestro imperio, nostris spectatæ probitatis mercatoribus factæ sunt: quarum injuriarum remedium nullum hætenus, nec nostrorum isthic supplicationibus, nec nostris hinc crebro missis literis obtineri potuerat, ut tandem nos ipsi tot justis nostrorum querelis mature consulendum esse duxerimus. In qua cogitatione nostris quam primum prospiciendi, multum nostra versabantur consilia, eo ipso tempore, quo *D. K.* ad nos pervenit. Injuriæ & damna, quæ nostri per-tulerunt; vestræ Serenitatis Oratori, nostro mandato; & fuscè explicata, & probe pleneque cognita sunt. Ut hæ nostrorum causæ, in longiores moras, & sumptu intole-rabiles, & ipso tædio non ferendas, amplius rejiciantur, quomodo niniuum jam diu factum est, non vult ratio, non fert

sibi, & injuriam etiam vestræ Serenitatis nomini, atque honori, nimis audacter imponunt. Nec solum æquitatis partem egrediuntur fines: sed extra omnem etiam humanitatis modum, nimis insolenter prodeunt. ratio enim vult, postulat æquitas, & humanitas etiam meretur nostrorum mercatorum; ut illi commodum, non detrimentum, gratiam, non injuriam, ab hac eorum tam officiosa pecuniæ commodatione; tum quidem vestris non solum hominibus, verum etiam rebus pernecessaria, tandem quidem recipiant. Rogamus igitur vestram Serenitatem, ut hujus causæ eam curam suscipiat: ut posthæc, hujus negotii nomine, nec nostrorum tam justis querelis, nec nostris tot crebris literis, nec orbis tam divulgatis sermonibus, locus amplius relinquatur. Sic enim, & ipsi æquitati, & vestro honori, & nostræ expectationi, & bonorum etiam de vestra bonitate, communi voci atque judicio, Serenitas vestra optime quidem consulat, & plene satisfaciat. Hoc modo etiam nostri mercatores, se cum suis fortunis, ad omnia grata officia vestræ Serenitati præstanda, quavis deinceps oblata opportunitate, paratissimos semper ostendent. Deus, &c.

EPIST. LXVI.

ILLUSTRISSIMO ET NOBILISSIMO
DOMINO COMITI N.

Pro Georgio White.

Illustrissime & nobilissime Domine. Quanta observantia, amita mea Domina *Clareux* sanctæ memoriæ femina, vestram Excellentiam, & qua benivolentia illam Excellentiam vicissim vestra prosequuta est; in *Hispania* multi, in *Anglia* plurimi probe cognoscunt. Hæc mutua vestra, eaque spectata multis, cum illius observantiæ tam grata aliquando officia, tum vestræ benignitatis tam propensa semper studia; spem mihi nunc certam faciunt, id quod sententia quoque, ac judicio hic omnium, qui utrumque vestrum norunt, mihi plane confirmatur; vestram Excellentiam libenter velle, aliquam partem illius propinquioris benivolentiæ, mihi etiam ejus propinquo, proximoque hæredi, tanquam hæreditariam impartire. Et sic sunt res meæ, ut tempore jam meo pernecessario, & in causâ per se justissima, opus plane ha-

habeam tui non solum ope favoris, gratiæ, atque bonitatis: sed præsidio etiam æquitatis, atque auctoritatis, ad frangendum injuriam, quam *N. Kempius* homo *Anglus*, amicitæ defunctæ ingratus, mihi superstiti iniquus, contra omnes & communis æquitatis, & domesticæ amicitæ leges intentare conatur. Universam causam, & singulas illius circumstantias, in has literas, ne sim molestus, includere nolui: eas omnes, articulatim in certa capita, in separato scripto cum hiis literis conjuncto, fusius explicatas distribui. unde, opportunius & plenius rationem omnem, & statum illius negotii, vestra prudentia intelliget. Jus meum juris subsidio persequi, non cogito: quia id omne præsidio vestræ bonitatis assequi plane spero. atque adeo expecto, neque ego solum mihi hoc spondeo, sed omnes in *Anglia*, quibus æquitas, bonitas, & vera nobilitas vestræ excellentiæ explorata unquam fuit, certo mihi asseverant atque pollicentur. Deus vestræ excellentiæ omnem florentem felicitatem concedat.

EPIST. LXVII.

REGI DANIÆ.

D. *Alb. K. LL.* Doctor, vestræ Serenitatis Orator, literas vestras, viceffimo Sexto Januarii *Hafnia* datas, in initio hujus Mensis Aprilis nobis tradidit. Rumores illi, de immutata nostra voluntate, veri quidem non sunt: sermo tamen isthuc perlatus, de frequentibus nostrorum mercatorum querelis, inanis vero non fuit. Tot enim, tamque graves injuriæ, hiis proximis superioribus potissimum annis, sub vestro imperio, nostris spectatæ probitatis mercatoribus factæ sunt: quarum injuriarum remedium nullum hætenus, nec nostrorum isthic supplicationibus, nec nostris hinc crebro missis literis obtineri potuerat, ut tandem nos ipsi tot justis nostrorum querelis mature consulendum esse duxerimus. In qua cogitatione nostris quam primum prospiciendi, multum nostra versabantur consilia, eo ipso tempore, quo *D. K.* ad nos pervenit. Injuriæ & damna, quæ nostri pertrulerunt; vestræ Serenitatis Oratori, nostro mandato; & fuscè explicata, & probe pleneque cognita sunt. Ut hæc nostrorum causæ, in longiores moras, & sumptu intolerabiles, & ipso tædio non ferendas, amplius rejiciantur, quomodo nimium jam diu factum est, non vult ratio, non fert

fert æquitas. Si igitur, quomodo vestro Oratori declaravimus, ante quartum ab hinc mensem; hiis nostris mercatoribus ita recte, & integre satisfactum fuerit: ut, nec nostris amplius iuste conquerendi, nec nobis, vel scribendi alias literas, vel capiendi alia consilia, necessitas fuerit imposita, rem faciet vestra Serenitas, & ipsi æquitati, & nostræ expectationi, & bonorum iudicio, & vestro item honori, admodum consentaneam. Ad has iustas nostrorum querelas, adjungemus nostram necessariam expostulationem de injuria, non subditorum nostrorum propria, sed utriusque nostrorum communi: in qua, certorum vestrorum audacia, facto nimis projecta, exemplo valde insolens erat. Quisquis enim ille fuit, qui auctor erat illarum vestrarum literarum, quæ decimo tertio superioris Octobris sunt datæ, dum nimium studet causæ non satis bonæ: præterquam quod non debitam vestri honoris rationem habet, apertam quidem, & ipsi veritati vim, & nobis injuriam affert. Urgendo enim certum caput prisce fœderis, verbis germanis ablatis, alienis ingestis, genuinum sensum misere miscet, & falso detorquet. Istius modi homines, qui has fœderum sanctiones tam audacter, & propalam prudentes violant, quam sincere miserorum supplicationes cognoscant, dubium esse potest. Est illa namque insignis audacia domi, quæ sic eminet foras. Et quid non injuriæ privatis struant, qui sic cum Principibus etiam data opera agunt? De horum hominum facto quid sentiendum sit, omnes vident: quid statuendum vero, Vestræ Serenitati relinquimus. Itaque, quemadmodum nos expectamus, ut primo quoque tempore, nostris subditis bona sua recte, & integre restituantur: ita non dubitamus, quin cura fuerit inprimis adhibita a vestra Serenitate, ne præsentī impunitate, malorum deinceps crescat audacia. Hæc enim hoc tempore, tam opportune geminata ratio, & æquum faciendi malis, ad vestræ Serenitatis inprimis, & æquitatis, & honoris summam prædicationem: ad alendam feliciter internos ac nostros mutuam amicitiam: denique ad sancte sincereque conservandam omnem prisecam & avitam confœderationem, maximopere pertinebit. Deus, &c. XXII. Aprilis.

EPIST. LXVIII.
IN GRATIAM CLARISSIMI D. N.*Pro Regia Majestate*

CUM nulla laus in Principe illustrius emineat, quam bonitas, benigneque quam plurimis faciendi proposita voluntas; qua una Christum virtute Principes unice referunt, & propinquissime ad eum accedunt: cumque bonitas humana quidem omnis, & peropportuna, at illa sola divina, & admirabilis existat, quæ respicit afflictos, & calamitosos erigit; cumque ex omni miseriarum conditione, nulla sit, vel desenda magis, vel juvanda prius, quam eorum hominum, qui Christi sequendi causa mundi relinquunt commoda universa. Qua propter, nos captæ misericordia clarissimi viri N. quem domi impia crudelitas e patrimonio expulit, & e patrio solo ejecit, non alio quidem nomine, quam quia puriorem doctrinam Christi, Majestatem Principis sui, libertatem patriæ, paucorum libidini, impie, & indigne subijci, non sustinuerit: & propter alias justas causas nos plurimum commoventes; de gratia nostra speciali, ac ex certa scientia, & mero motu nostris, dedimus, & concessimus, ac per præsentem pro nobis, hæredibus, & successoribus nostris, damus, & concedimus, dicto clarissimo N. annuam pensionem quater mille coronatorum *Gallicorum*, habendam, & percipiendam prædicto N. de Thesauro nostro per manus Receptoris generalis curiæ nostræ *Wardorum*, & *Liberationem*, ad quatuor anni tempora, incipiendo ad festum Sancti Michaelis Archangeli proxime præteritum. Qua quidem annua pensione prædictum N. frui, & gaudere volumus, donec pacatis hiis durioribus temporibus, in *Gallia* integrum illi atque tutum esse possit, domi apud suos, Deo, Principi, & Patriæ, secure inservire: vel quovis alio modo contingat illi, in patrimonium suum, & pristinum statum quiete, & ex animi sui sententia, reponi. In cujus rei testimonium, &c.

EPIST. LXIX.
ILLUSTRISSIMO DOMINO N.*Pro Henrico Fallofeld.*

CLarissime Domine. Cum probe intelligo ex frequenti bonorum hominum sermone, qua æquitate semper vestra Excellentia cognoscit omnes justas causas: & quanta humanitate sæpe allevat multos afflictos *Anglos*; plane confido, me in mea, & justissima causa, & miserrima fortuna, præsens, & præsidium in vestra æquitate, & solamen in vestra humanitate reperturum. Superiori æstate, navem, de more misi negotiatum in *Hispaniam*. tempestatis vi, & sali iactatione compulsâ, ad oram *Castri* appellit. per magistratus ac cives de *Bilbo*, & *Castro* capitur pro prædatoria. excutitur. Præfectus, cum aliquot nautis, rapitur in custodiam. diripiuntur bona; auferuntur armamenta; & facta in ipsos magistratus isthic severa inquisitione, cum nullius maleficii convinci potuerant, liberi ad navem iterum dimittuntur. Cum nihil agere poterant ista æquitatis via, ecce suboriuntur certi testes, qui affirment, hanc meam navem anno 1563, mense *Januario*, non procul ab *Ulyssipona* piraticam exercuisse: se ipsos, ab hac mea nave, tum temporis isthic spoliatos fuisse. cum contra, exploratissimum sit, hanc ipsam navem, eo ipso tempore, & sex menses ante, & post, sine omnibus, & armamentis, & apparatu, in *Anglia*, in navali de *Portsmouth*, suæ reficiendæ gratia jacuisse. Et quod hoc verissimum sit, publicum instrumentum sigillis multorum hominum oppido de *Portsmouth* consignatum, in præsentia ostendendum vestræ Excellentie habeo. Itaque, supplex venio ad vestræ Excellentie bonitatem, tam propositam suam naturam ad benigne faciendum omnibus calamitosiis hominibus, summopere rogans, ut dignetur, literis suis, hanc justam causam meam, Magistratibus de *Bilbo*, & *Castro* commendare. nimirum, ut navis mea cum Præfecto, nautis, & bonis universis, libere, & integre dimittatur. una cum hujusmodi damnorum compensatione, quam æquitas, & justitia requirit. Hoc factum vestræ bonitatis, ut commodum, & optatum mihi, sic prædicabile apud omnes bonos, & Deo ipsi, uti spero, gratum officium est futurum. Deus vestræ Excellentie omnem longam, & lætam felicitatem concedat XXVII. *Januarii*.

EPIST.

EPIST. LXX.
IN GRATIAM GUL. G.

Pro Regia Majestate.

E*Lizabetha* Dei Gratia, &c. Universis ac singulis Regibus, Principibus, Ecclesiasticis, & Secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Provinciarum, Terrarum, Civitatum, Oppidorum, Villarum, & quorumvis aliorum locorum Præfectis; Gubernatoribus, Rectoribus, & locum eorum tenentibus: nec non Admirallis maris; portuum, passuum, & pontium Custodibus: & aliis universis, ac singulis hominibus, cujuscunque loci, status, gradus, ordinis, ac conditionis existant, ad quos hæ nostræ præsentis literæ perventuræ sint, salutem, & sinceræ dilectionis effectum. Senerenissimi, Illustrissimi, Excellentissimi, Religiosissimi, Reverendi, Illustres, Magnifici, Generosi, Spectabiles, Egregii, Fratres, Consanguinei, Amici, ac nobis sincere dilecti. Cum in hac domestica tranquillitate, & communi pace, quam Dei benignitate, nos hoc tempore, cum omnibus vicinis circumcirca Principibus firmissimam habemus, *Gul. G.* nobilis *Anglus*, fidelis noster & per dilectus famulus, otii quasi domestici pertæsus, externam adire militiam instituat; potissimum vero ubicunque gentium, terra maxime, contra *Turcam*, communem *Christiani* nominis hostem, res gerenda sit: Nos hanc ejus laudabilem voluntatem, & nobile institutum, non solum valde probamus: sed ex mera gratia, & singulari favore nostro, multis justis de causis, eundem proficiscentem, præcipua nostra commendatione prosequendum esse duximus. Est enim nobili domo oriundus. & nobis ipsis quidem, clarissimæ *Harvardinae Northfolciensis* familiæ ratione propinquus. quo nomine nobis etiam seorsim valde carus existit. Præterea, ab ipsa natura ad bellum factus, a parvulis militari, & disciplina, & usu apprime institutus: atque multis variis bellis, sub nobilissimæ memoriæ patre, fratre nostro, atque sorore, serenissimis *Angliæ* Regibus, & sub nostro item imperio, operam semper fidelissimi subditi, industriam strenui militis, & prudentiam sæpe terra, marique solertis *Capitanei*, ad Reipublicæ commodum, ad suam non vulgarem laudem, & commendationem declaravit. Itaque nos admodum cupientes,

372 COMMENDATITIARUM, &c.

pientes, ut hæc ejus profectio, quaquaversus cundo redeundoque, non solum illi tuta, & expedita ubique pateat, sed illustris etiam & honorifica, apud omnes existat, libenter ac studiose Serenitates, Excellentias, Humanitates vestras omnes hortamur, ut illum, una cum suis familiaribus, cum ad loca quæcunque vestræ ditionis pervenerint, humaniter accipiatis, benigneque tractetis. Sic, ut is cum suis comitibus, equis, armis clitellis, rebus ac bonis universis, per vestra regna, dominia, ditiones, provincias, ac jurisdictiones; non solum tuto sine offensione, & libere sine impedimento; sed benigne etiam cum omni humanitate, adire, transire, morari atque redire semper queat. Quam vestram humanitatem, nos vicissim, cum similis usus ulloꝝ vestrorum, qui vobis sunt carissimi, par nostrum studium requirat, libenti, & memori animo compensabimus. In cujus rei testimonium has nostras patentes literas fieri fecimus, propriaque nostra manu subscriptas, ac proprio nostro sigillo impressas jussimus communiri. Datum in Regia nostra Londini X. *Februarii* 1565. regnorum vero nostrorum VIII.

E P I S T. LXXI.

D. FREDERICO COMITI,
PALATINO RHENI, &c.

Pro Regia Majestate.

Illustrissime Princeps, Consanguinee, & amice carissime. Intelligimus ex sermone fidelis famuli nostri H. K. quam præcipua grati animi propensione, vestra Excellentia, & nos, & statum nostrorum prosequitur. intelligimus item, quam intenta cogitatione, & sollicita cura, ad puram Christi Religionem tuendam, vestra indies, præ ceteris Principibus incumbit Excellentia. Utriusque hujus vestri, & grati erga nos studii, & pii erga Deum officii, multa quidem, & ea valde illustra testimonia in literis quoque vestris decimo Decembris *Heidelberga* ad nos datis, insigniter sunt contestata. Quæ mentis vestræ tam laudata voluntas, a nobis ingentes gratias, apud omnes bonos præcipuam laudem, jure promeretur. Cum vero jam ex literis vestris exploratum nobis sit, vestram Excellentiam hætenus, gravissimis de causis abstinuisse communibus scriptis fœderibus; etiam cum hiis, qui & sanguine, & patria, & eadem Religione vobis essent juncti; &

& judicavisse semper, liberas minimeque coactas confociationes, præsertim in negotio Religionis, plus fidei & virium habituras, quam si stricta, & literis potius, quam animis consignata, fœderum ratio iniretur; nos certe, hoc ipsum vestrum consilium, & animi iudicium, valde comprobamus. & ratione superiorum temporum rite subducta, plane perspicimus, quod, **UBI MUTUUS AMOR, ET STUDIORUM CONSENSUS, ANIMOS PRINCIPUM NON JUNGIT, ISTHIC OMNIA CONFœDERATIONUM VINCULA, LITERARUM NOTIS QUOMODOCUNQUE ILLIGATA, INFELICES PLERUNQUE EXITUS SORTIUNTUR.** Quamquam pro nostra parte, nostra quidem hæc mens est. nos inprimis nobiscum constituere, nullam omnino, cum ullo Principe aut natione, confœderationem sancire velle: ad quam prius ineundam bene considerata animi inductione, & perlibenter non adducimur. in quam semel postquam verbo, & scripto consenserimus, eandem deinceps etiam, cum nostro explorato incommodo, sancte, & inviolabiter tuebimur, & id quidem ad respectum solum nostri honoris. cujus, post officium Deo debitum, majorem rationem ducimus, quam ullius rei, quæ nobis vel usui, vel cordi ullo modo esse queat. Causa mittendi legatos ad vestram Excellentiam, & alios confessionis *Augustanæ* Principes, hæc fuit. ut exploraremus, an ulla hujusmodi confœderatio, inter vos sancita esset, qualem esse communis fere omnium opinio confirmavit. Sin vero fuisset, habebamus in animo, illam confociationem favore, consilio, ope etiam nostra promovere. cum plane constet vobis omnibus, nos ex eo tempore, quo ad rerum gubernacula accessimus, nihil omisisse, quod spectaret, vel ad restaurationem doctrinæ Christi, in hoc regno nostro, e cujus finibus paulo ante fuit ejecta: vel ad eandem in circumcirca vicinis regionibus fundandam, & propagandam. licet ad interturbandum omne illud animi nostri propositum, multa undique objecta nobis essent impedimenta. Et cum intelligimus, hanc esse omnium vestrum consentientem opinionem, nimirum securitatem Religionis, melius stabiliri, & firmitus niti conjunctione animorum, quam scriptione fœderum: sic, ut mutua subsidia opportune suppeditarentur, pro rerum, & temporum ratione, & non compingerentur in argutas illas scripti angustias, quibus summa sæpe rerum in moras rejecta, in extremum plerumque discrimen conjicitur. Nos sane hæc vestra consilia ita probamus, ut nihil

374 COMMENDATITIARUM, &c.

ardentius in optatis habeamus, quam ut animi omnium Principum, qui Evangelium profitentur, eo amoris sensu perpetuo imbuantur, ut unusquisque pro Religionis defensione alterius causam, suam esse ducat. Et quando adversarii, initia vel consiliorum, vel armorum suspicione, in professores Evangelii vim sint intentaturi, ut tum illud factum, licet loco valde sejunctum, periculo tamen propinquum sibi quisque esse judicet. Nam in causa Religionis, pro explorato haberi debet, adversarium, ubi vim semel struxerit, ante non conquiescere, quam vi vicissim frangatur: vis enim progrediendo, vi vires colligit. Quod nos, usu, & discrimine rerum edoctæ, verum esse experimur. Quanquam, cum vis virium humanarum omnes nervos suos intenderit, ecce, manus Dei tum potissimum paratissima est, ad sublevandum suos. & id quidem maxime, cum spes humani auxilii omnis sublata esse videatur. Propterea, nos memores tam exploratæ consuetudinis benignitatis divinæ erga nos, gratos nos exhibeamus pro tantis beneficiis, neque unquam vereamur doctrinam illius asserere, contra omnes Satanæ, & mundi quoscunque satellites. Hæc ad vestras literas vestraque consilia, de ratione fœderum scripto comprehensorum, prudenter instituta: ad vestram vero tantam, cum humanitatem erga nostros, tum benivolentiam, & studium erga nos, non verbis nunc, & literarum sermone, sed mutuo semper amore, & omni deinceps gratificandi, & vobis & vestris, captata opportunitate, libenter & studiose respondimus. Deus, &c. XXVI. Martii.

EPIST. LXXII.

CLARISSIMÆ D. CECILIÆ,
S. G. V. P. C. N. CARISSIMÆ.

Pro Regia Majestate.

CLarissima Princeps, Consanguinea carissima. Quo planius apparet, quam propensa sit, & ad omnem observantiam erga nos parata vestra voluntas, eo gravius ferimus eorum injurias, qui bis jam hoc anno interceptis nostris literis effecerunt, ut declaratio nostræ vicissim mutæ benivolentiæ nondum, perinde ut volumus, ad vestram Excellentiam pervenerit. Et si hominum improbitas, in literis excutiendis constitisset, tolerabilior quidem fuisset: sed cum irruerit
etiam

etiam ad auferendum certa quædam munera, quæ nos ad ornatum vestri, ad memoriam nostri, una misimus, immanitas, & barbaries plane habenda est. Omnes vero vestros amores, mutuo, ut par est, & libenter amamus: constantiam autem propositi vestri, in *Angliam* ad nos perveniendi, & nos ipsæ valde amplectimur. & quod ad illam rem promovendam spectat, ad serenissimum fratrem vestrum diligenter conscripsimus. Vos ergo non vestras expectamus literas. cum in *Angliâ* eritis, sedulo curabimus, ut omnibus vestro & respondeatur voto, & satis fiat voluntati. nec permittemus, ut observantia vestra, quam benivolentia nostra expeditior existat. Et in hac mutua voluntatum nostrarum conjunctione, eosdem etiam animorum sensus inesse experimur. Nam, quantum capimus voluptatis, ex vestra erga nos benivolentia, tantum sane haurimus doloris, ex vestro nunc mœrore, quem, indignus obitus dignissimi viri, & vobis quidem carissimi nuper attulit. At, si quam sumus nos propensi ad respondendum in omni mutuo amore, tam essemus itidem felices in consolando, in hoc vestro luctu; facile efficeremus, ut omnis vestri mœroris aculeus, vel omnino sublatus, vel magnam partem delenitus esset. Sed, cum inter reliquas vestras virtutes, prudentiam sic eminere intelligimus, ut illa omnibus vestris non intersit solum, sed præsit etiam consiliis: non dubitamus, quin eam doloris medecina, quam ipsa dies, paulo post necessario sit allatura. Auditione accepimus, multas magnas fuisse illustrissimi *Belænsis Palatini* virtutes: sed fratrem ejus patruelem, illustrissimum Dominum *Joannem* Comitem in *Theuczem*, *Capitanæum Rohatinsensem*, de quo, quid sentimus, ut scribamur rogamur, hic in *Angliâ* vidimus. cujus in mente, & moribus, præstans quædam dignitas elucebat. Hunc itaque carum vobis fore existimamus, & per se, & propter illius etiam respectum, qui olim fuit carissimus. Sed de hiis, & aliis multis fufius, cum opportunior, & temporis, & loci commoditas nobis dabitur. Interim omnes florentes felicitates, ad animi vestri sententiam vestræ Excellentie a Deo expectamus. XXV. *Februarii*.

EPIST. LXXIII.

ILLUSTRISSIMO DOMINO,
JOANNI COMITI
 IN THEUCZEM CAPITANEO ROHATINENSI.
Amico nobis plurimum dilecto.

Pro Regia Majestate.

Illustrissime, Clarissime. *Leo* Curio fidelis vester servitor, & *G. N.* dilectus noster subditus, vestras literas, cum vestro grato munere, decimo Januarii *H.* datas nobis tradidit. Pro munere quidem, & gratias magnas nunc habemus, & easdem, re quidem, cum opportunitas feret, plane sumus relaturæ. Literæ vero vestræ majorem voluptatem ne, an dolorem attulerint, dubium quidem est. Pergratum enim nobis fuit intelligere, quam officioso obsequio, & constanti observantia atque studio, vestra nos colit Excellentia. Non minus luctuosum nobis fuit audire, de dura illa vestra in *Dania* tractatione, deque tristi obitu illustrissimi *P. B.* qui tempore, & insperatissimo sibi, & alienissimo suis, ex hac vita, indigno quidem modo sublatu est. In hoc tam ærumnoso casu, hoc plurimum nos interim recreavit, quod intelligimus vestram Excellentiam, illi cognitione propinquam, virtute parem, fortunis nunc etiam atque dignitate factam esse æqualem. ut jam non magis opportuna consolandi, quam gratulandi tibi, occasio mihi hoc tempore oblata sit. Scripsimus ad Principem *Ceciliam*, verum in hoc ejus præsentis luctus sensu, & in hoc recenti sponsi desiderio, novarum nuptiarum, disertis verbis, mentionem facere, & ratione, hoc tempore, & pro re ipsa, alienum fuisset. Hujusmodi consilium non literis nunc committere, sed cum in *Anglia* ipsa fuerit, præsentis sermoni conservare, longe opportunius esset. De nobis vero, ita existimate nos in respondendo omnibus gratis vestris officiis, quibuscunque modis commode poterimus, cum omni animi nostri propensione, paratos semper fore. Bene valeat vestra Excellentia. XXV. *Februarii.*

EPIST.

EPIST. LXXIV.
IMPERATORI PERSARUM.

Pro Regia Majestate.

E *Lizabeta* Dei gratia, &c. Potentissimo, & invictissimo Principi magno *Sophi Persarum, Medorum, Parthorum, Hircanorum, Carmanorum, Margianorum*, populorum cis, & ultra *Tigrim* fluvium, & omnium intra mare *Caspium* & *Persicum* sinum; nationum atque gentium imperatori, salutem, & rerum prosperarum felicissimum incrementum. Summi Dei benignitate factum est, ut quas gentes non solum immensa terrarum spatia, & insuperabiles marium vastitates, sed ipsi etiam cœlorum cardines longissime disjunxerunt: ipsæ tamen literarum, & mentis certa cogitata, & humanitatis grata officia, & intelligentiæ mutæ multa commoda, facile inter se, & opportune possunt communicare. Itaque, cum perdilectus & fidelis noster famulus *A. Jenkinson*, qui has literas nostras perfert, cum bona venia, favore, & gratia nostra, hoc *Angliæ* nostræ regno excedere; & in *Persiam* usque, vestrasque alias ditiones, Dei benignitate, penetrare constituerit: hoc illius institutum, perlaudabile quidem, grato nostro favore persequi, & promovere studuimus. id quod eo nos libentius facimus, quoniam hoc ejus propositum, ex honesto studio commercii constituendi, potissimum cum vestris subditis, aliisque peregrinis hominibus ad vestra regna consluentibus, omnino exortum sit. Propterea, & scribendum ad vestram Majestatem, ab eaque petendum esse duximus, ut nostro rogatu dignetur concedere huic famulo nostro *A. Jenkinson* literas publicæ fidei, & salvi conductus. quarum auctoritate, atque præsidio, licitum liberumque sit illi, una cum suis familiaribus, servis, sarcinis, mercibus, & bonis universis, per vestra regna, dominia, ditiones, atque provincias, libere & sine impedimento proficisci, ire, transire, redire, abire, & isthic morari, quamdiu placuerit, & inde recedere, quandocunque illi libitum fuerit. Si hæc sancta hospitalitatis jura, & dulcia communis humanitatis officia inter nos, regna nostra, nostrosque subditos libenter constitui, sincere coli, & constanter conservari queant: speramus nos, Deum, Optimum, Maximum effecturum, ut ab hiis parvis initiis, grandiora rerum momenta, nobis ad magna ornamenta atque decus, nostris ad

P p

summa

378 COMMENDATITIARUM, &c.

summa commoda atque usus, aliquando sint oritura. Sic quidem, ut non mare, non terra, non cœlum ad nos longissime seperandos, quam divina ratio, communis humanitas, & mutua benivolentia ad nos firmissime conjungendos, plus virium habuisse videatur. Deus salutem omnem & felicem in terris, & perpetuam in cœlis, vestræ concedat Majestati. Datæ in *Anglia* in celebri nostra urbe *Londino* XXV. die Mensis *Aprilis*. Anno Mundi 5523. Domini ac Dei nostri Jesu Christi 1561. regnorum vero nostrorum tertio.

EPIST. LXXV.

SANCTISSIMO PATRI AC DOMINO NOSTRO

D. PAULO QUARTO,

*Divina Providentia, Pontifici Maximo, PHILIPPUS
Et MARIA Dei gratia Rex & Regina Angliæ,
Hispaniarum, Franciæ, utriusque Sicilia, Hierusa-
lem, & Hiberniæ, fidei defensores, &c. om-
niam salutem, & humillimam nostram obedi-
tiam.*

QUUM excellenti Dei bonitate ad Imperium paternum, atque avitum venissemus, nihil antiquius habuimus, quam ut Religionis statum, hominum & temporum improbitate non solum collapsum, sed penitus deformatum, & Sedis Apostolicæ Reverentiam ad pristinam dignitatem & splendorem, quod in nobis erat, restitueremus. Quia in re quos labores, quæ regni, & status, atque adeo vitæ nostræ discrimina adivimus: nisi Sanctitatem vestram multorum sermonibus, atque adeo orbis Christiani voce intelligere potaremus, esset nobis de eo per has literas pluribus exponendum. Illud certe magnæ nobis consolationi fuit, quod in rebus nostris arduis, & temporibus illis difficillimis, Sedis Apostolicæ, non solum gratia & favore, sed etiam auxili sumus. Accepimus enim ab ea Legatum reverendissimum Patrem, & Consanguineum nostrum, *Reginaldum Pole* Cardinalem, qui quum subditos nostros ad Sedis Apostolicæ obedientiam reduxisset; magnam post ea tempora, & vehementer utilem in rebus Ecclesiæ componendis, & consilii mandis operam collocavit. Cujus ut Legati auctoritate

EPIST. LIBER UNUS. 379

& ut viri sapientissimi consilio, magna ad pietatem est facta accessio, & major quotidie, nisi quid aliunde sit, futura speratur.

Itaque justis de causis, magno dolore affecti sumus, quum literis quibusdam, & multorum sermonibus ad nos perlatum esset, Legati auctoritatem, semper utilem, his vero temporibus etiam necessariam, qua pietas in Deum, & in Sedem Apostolicam obedientia augetur, e Regno nostro, quod nondum satis confirmatum est, revocari. atque ita revocari, ut Legationem *Sedi Cantuariensi* innatam, & penitus annexam, multorum retro Summorum Pontificum actis confirmatam, multorum qui ante nos fuerunt *Anglia* Regum Prærogativa usurpatam, Vestra Sanctitas non exciperet. Quod, quia aliorum, qui Rem non satis intelligebant, consilio & impulsu, non Vestra Sanctitatis iudicio, & sententia factum existimamus: si nos ad pietatem, & religionem confirmandam, omnes nostros conatus, ita ut Christianos principes decet, semper contulimus; si erga sedem Apostolicam ea, qua debemus, religione, & observantia, & ante regnum susceptum, & in regno fuimus: si vestram Sanctitatem omnibus pietatis, & obedientiæ officiis prosequuti sumus, rogamus, ne nobis Paternam pietatem, & regno nostro iusta privilegia, ne populo nostro, qui gregis Vestri, & Ecclesiæ Catholicæ portio est non contemnenda, auxilia ad pietatem negare velit. ne eam nobis sine nostro merito notam inurat, quæ a Vestra, & *Sedis Apostolicæ* clementia, & nostra in eam pietate & obedientia, vehementer aliena est. Atque hanc postulationem, quoniam religione, & pietate nititur; & ad populi Christiani, cujus vobis curam Deus commendavit, profectum & salutem pertinet: vestramque ad Sanctitatem, orbis Christiani parentem destinatur; & audiendam libenter, & facile concedendam, non dubitamus. Deus Vestram Sanctitatem diutissime conserve. Ex Regia nostra *Westmonasterii* XXI. Maii 1557.

Vestra Sanctitatis Humillimi

& Obedientissimi filii.

Hanc Epistolam nunquam ante has impressam, accepi ipsa a reverendo viro Joanne Strype, amico meo humanissimo, Antiquitatis, utrumque scriptorum, earum præcipue rerum quæ ad Historiam Religionis in Anglia reformatæ spectant, literate perito.

P p 1

EPIST.

EPIST. LXXVI.

ILLUSTRISSIMO ET NOBILISSIMO REGI
EDOVARDO SEXTO.

A Moris erga me tui argumenta nulla, vel plura, vel illustriora dari potuerunt, Rex serenissime, & illustrissime, quam cum proxime fructu jucundissimæ consuetudinis tuæ perfruerer. Cujus sane cum recordor, quotidie autem recordor, quasi tecum esse, & colloquutionum tuarum humanitate, præsens ipsa frui plane videor. Ceterum cum in mentem veniunt innumerabilia tua illa in me beneficia, quibus isthuc advenientem excepisti, discedentemque abs te dimisisti; non facile habeo commemorare, quantopere in diversas partes distrahatur animus, ancipitemque cogitandi curam adferat. Nam ut ex beneficiorum erga me tuorum magnitudine, amorem in me tuum propensum, maximeque fraternum perspicies, non parum inde gaudii, lætitiæque concepisti: ita rursus meritorum erga me tuorum multitudinem, æqua, justaque lance expendens, doleo, quod intelligam me eorum vim, ne cogitanda quidem, nedum referenda gratia, ullo unquam tempore consequi posse. Ne tamen tua Majestas tot, tantæque in me benefacta, aut male locata, aut potius, ut *Ciceronis ex Ennio* sumptis utar verbis, malefacta esse arbitraretur: aut denique parum me memorem, gratamque esse judicaret; volui nunc saltem, cum re non possem; verbis tuæ Majestati gratias agere. Quod quidem ipsum citius a me, vel literis, vel nuncio missio factum fuisset: nisi opusculum quoddam, quod etiam ad tuam Majestatem mittere cupiebam, propositum meum intervertisset. Id quod, cum propter angustiam temporis, quod mihi vel aqua citius effluxisse video, ad calcem, uti me facturum opinabar, a me ipsa perduci minime potuerit: spero nunc hæc literas quantumvis rudes, meam absentis causam apud tuam Majestatem acturas esse. simulque, animum erga te meum quomodo-cunque factem declaraturas. Nam ut id plane, abundeque satis mutis vocibus a me fiat, minime fieri posse existimo. præsertim cum, ut tua non ignorat Majestas, meæ naturæ quasi sit proprium; non modo non tantum verbis dicere, quantum mente cogitare; verum etiam non plus dicere, quam cogitare. Quorum posterius, plus dicere, puto, quem-

EPIST. LIBER UNUS. 381

quemadmodum pauci detestantur : ita multi ubique usurpant, maxime vero in aulis principum, & regum. quibus id unice cavendum est, ne plures intra cubicula sua ~~glorias~~, quam extra aulam suam ~~nigunt~~ habere videantur. Qua quidem de re hoc loco satis. illud tantum precor, ut Deus conservet tuam Majestatem, quam diutissime incolumem, ad nominis sui gloriam, Regnique utilitatem. *Hatfielde*
II. Februarii.

Majestatis tuae humilima

Soror & Serva.

ELIZABETHA.

Exstat hæc Epistola in Archivis Bibliothecæ Bodleianæ, propria ipsius Elizabethæ Principis manu conscripta.

FINIS.

JOANNIS STURMII,
HIERONYMI OSORII,
Aliorumque Epistolæ
A D
ROGERUM ASCHAMUM,
ALIOSQUE NOBILES ANGLOS
missæ.

Ab *Eduardo Grant* collectæ, & in *Germania* primum editæ:
Nunc vero, adjectis quibusdam aliis ex MSS. CCC. rursus
divulgatæ.

M. DCC. H.

JOHANNES STURM

HIERONYMI OSORII

Almonius Episcopus

A. D.

ROGERUM RASCHAMUM

ALIOQUE HOMINES ANTIQ.

scripsit

Ad hunc Catalogum collectum de in Germania in anno 1717.
Non vero, adjectis quibusdam aliis ex 1717. CCC. tantis
dispositis.

M. DCC. II.

JOANNIS STURMII,
HIERONYMI OSORII,

Aliorumque Epistolæ

Ad

ROGERUM ASCHAMUM

aliosque Nobiles Anglos missæ.

Liber Unus.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S. P.

LITERARUM *Aschamæ*, quas uxori *Buceri* ad te dedi, exemplum, quod curaram mihi describi, ad te mitto. quo videas epistolam tuam non loquacem, sed eloquentem fuisse. Plane enim mihi persuasit, omnes in te esse eas virtutes, quarum indicia in illa præclara elucunt: humanitatem, veritatem, iudicium, doctrinam, amorem etiam erga me tuum. nisi quod nimium tribuis mihi. in quo patiar amorem cæcum esse, ut ne si oculos aperiat, a me decedat, & transferatur in alium. Cupio enim abs te omnino amari, & volo utriusque epistolam testem inter nos exstare perpetuæ inter nos caritatis. Itaque utramque divulgabo hisce proximis diebus. Sed quam male accidit, quod Dominus *Morissinus* legatus Regius ad nos non deflexerit? propter conjunctionem nostram, propter necessitudinem religionis, quæ est nostræ civitati cum regno *Angliæ*. plus enim religionis consociatio in hominibus valere debet, quam quodvis aliud sedus. Declarassemus certe non facultates neque opes nostras,

sed benivolentiam, & studium, & observantiam, & reverentiam, quam præstare debemus. Sed tu promittis mihi in literis tuis, de tuo adventu: in quo fallere non debes expectationem nostram. tum ut quam creberrime scribas, vide: nam etiam id polliceris. Libellum de *Periodis*, mihi Dominæ *Elizabethæ*, sed desiderat patronum, & commendatorem suum, id quod ei de te persuaferam. Veruntamen gratum fuisse munus audio Dominæ *Elizabethæ*. fortassis quia tu mihi aliquando tribuisti aliquid in tuis ad eam sermonibus. Regis non memini in Præfatione, ut nunc loquuntur. ejus Majestati locum designavi in *Aristotelicis meis dialogis*. in quibus stylum meum quotidie acuo. ut si quid possit contra Barbariem in hiis ostendat, quantulum sit quod in ea conficienda possit: tum etiam in celebrandis amicis, ad quos mihi tuus amor jucundissimus hospes, imo familiaris nunc & domesticus accessit. Vale mi *Rogere Ascham*. valere etiam Dominum *Morifinum* Legatum opto. & Deum Christumque oro, ut valeat; omnesque vos incolumes & prosperos conservet. *Argentorati XVIII. Novembris 1550.*

EPIST. II.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Scribo hæc in Bibliotheca Domini *Montii*: fui etiam tota die occupatissimus, itaque ignosces. Gratum mihi est me magni a te fieri, & meas te literas expetere. quorum alterum præstare non possum, ut sim magnus: alterum jam facio. scribo enim, verum paucis: nam pluribus non vacat. Gratiam tibi habeo quod literas ad *Montium* communes esse volueris: & me sane delectarunt, cum rebus ipsis de quibus scribis, tum etiam tua prudentia tuoque iudicio. Cogito tuis omnibus epistolis, uno aliquo scripto publice respondere, ut non me pigrum esse putes. *Dialogos Aristotelicos* conficiam hoc anno. gratum mihi est, quod huc usque pervenerim. Dominum Legatum pro me meisque verbis saluta. Vale. *Argentorati, XVII. Martii, Anno Domini 1551.*

EPIST. III.
 JOANNES STURMIUS
 ROGERO ASCHAMO S.P.

ET ex hiis quas ad me antea miseras, & ex multis literis quas ad *Montium* communes post dedisti, plane intelligo, me abs te amari, atque etiam amari constanter, nulla offensione silentii mei. Ego vero ad amicos raro scribo, non solum ob quotidianos labores atque molestias: sed etiam propter summum istud Christianæ reipublicæ tempus. Quis enim quicquam scribat, ut de hoc non cogitet? ut non gemat? ut non conqueratur? Præsertim ad amicum: sed vides quanto id fiat cum periculo. Nihil tutum habemus præter cogitationes, preces, vota. quæ si gemitum aut voculam edant, suspiciosum est, & objectum calumniis facinus. nullus homo turpis est qui tibi, tuique similibus viris, ac mihi non sit inimicus. Et locus iste vester, totus mihi ex oculis atque auribus videtur esse cœdificatus. Veruntamen nulla injuria tanta nobis adferri poterit, ut a veritate religionis declinemus. Tibi tamen gratiam habeo quod scribas: & amo quod me amas, & diligo quod ita scribas ut scribis. Nos hic nihil audivimus: omnes gentes aut mutæ sunt, aut sunt in otio. Quid autem magis agitatum & exercitum quam *Magdeburgum*: & tamen de hoc etiam nihil certi. etiam *Parmenses* hominum opiniones obmutuerunt. Constitui in libris *Buceri*, quos ad *Edwardum* regem scripsit, præfari, ejusque vitam conscribere: in qua confectioe nihil mihi molestius erit, quam vitare ~~calumnias~~ quoties opus esse videbitur. Veruntamen ita libertatem amittam, ut a servitute tamen me vindicem: tu quod potes, in hoc labore, me tuo judicio, opeque juvabis. Salutat te *Toxites* meus: qui ita te amat propter me, ut tuus esse velit etiam solus, qui meus totus solummodo est. Vale. *Argentorasi*, XV. Mensis *Junii*, Anno Domini 1551.

EPIST. IV.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

CUM has ad te scribere incepissem, commodum mihi *Buceri Diaconus Joannis Checi, & Nicolai Carri de Buceri* morte epistolas attulit. Adjuncta etiam hiis sunt multorum epigrammata: placet mihi pietas vestrae gentis, placet doctrina & orationis genus. & tametsi tu mihi tuis literis magnum desiderium ejus libri excitabas, tamen vicit voluptas desiderium: ut nunc magis gaudeam me legisse, quam antea videre desiderabam. Ergo ego in vita *Buceri* describenda, non solum auctoritate, testimoniisque horum juvabor: verum etiam exemplo, imitatione, invitamento. Gaudeo etiam mihi occasionem datam, ut utriusque in meo scripto meminisse possim. Animi virtutes fere easdem video, & doctrinam utriusque excellentem. De Principe *Suffolcia Duce*, antea ex aliis audieram: sed quid in me tantum? grata mihi tamen ejus benivolentia est, & ego de ipsa idoneis locis honorifice quoad potero, de filio etiam, de quo in quadam tu ad me epistola. Fui auctor *Toxita*, ut ad legatum & ad te suas commentariunculas mitteret: qua in re si quid erroris est, id mihi ascribes. Vale. *Argentorati, VI. Mensis Julii, Anno Domini 1551.*

EPIST. V.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Officium quod tibi scribendis literis declarare debebam: id tibi in operis cujusdam confectioe honorificentiore praestabo. Hos duos versus volo tibi in hoc tempore pro data fide, & pro excusatione esse, dum persolvam quod debeo. Gaudeo tibi placere *Rhetoricum meum Aristotelem*, non quod aliquid esse putem, sed quod gratum mihi sit tuum judicium. veruntamen & quod contextum est, retexam, ubi non placebit: & pergam, etiam si absolutum doctrina opus non possum, tamen labore & opera & magnitudine ple.

plenum consummare. Dominus *Halesius* & ego librum secundum tibi brevi descriptum mittemus. Sed ecce *Aschame*, quidam in hac vicinia mihi promisit libros *Ciceronis* de republica. sexies misi ad eum : si adferantur, me quid poterit esse beatus? Senatoriam præ me gravitatem feram : ex antiqua disciplina, si obtinebo. Sed ut nunc homines sunt, valde metuo, ne sit nihil : sed si verum sit, mittam etiam tibi, ut tecum sapias *Romanam* curiam, & forum, & rostra. verum particulatim, ut si sapientia te superare non possum : tempore antecedam. Quam vereor ne sit nihil? Veruntamen in epistola quam ad me scripsit : attingit loca quædam & eorum argumenta, quæ non puto esse de nihilo. Non putavi me tam prolixum fore : dabis veniam, præsertim cum nihil habeam novi. id quod proprium esse debet epistolarum, ut inanes esse non videantur. Vale. *Argentorati*, XXX. Mensis *Januarii*, Anno Domini 1552.

EPIST. VI.

RICHARDUS BRANDISBÆUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Nescis, eruditissime *Aschame*, quanto mihi dolori fuit, te bis summo cum desiderio mei *Lovanium* excurrisse, & semper frustra. sed in ultima frustratione, id saltem læti, quod *Nannium* conveneris, non fratrem meum, hoc est, fere alterum, sed prorsus meipsum. Gaudeoque te tuaque omnia ita illi placuisse, qualia a me describi solent. ille mihi dixit, virtutes, quas in scriptis tuis deprehendit, etiam in vultu & moribus deprehendisse : est enim ille, ut optimus conector indolis, ita physiognomus haud quaque imperitus. Dici non potest, quantopere laudavit in te tuisque scriptis civilitatem, modestiam, humanitatem, & Caritates tuas inenarrabiles : & tantam sanitatem in sententiis, tantam elegantiam in verbis, tantam moderationem in numeris, tantam concinnitatem in rebus contexendis, tantam lucem in omnibus, nihil non in te exquisitum. sed tamen nihil affectatum, vires insignes sine immanitate, dulcedinem summam sine ignavia, brevitatem cum succulentia, rursus proxilitatem sine luxuria, rotundum quiddam & crispum, sed sine æterna micatione, qua seculum *Plinii* laborat. Florentem sine muliebribus fucis, castigatam & enucleatam dictionem, sed sine anxietate scrupulosa,

pulosa, qua *Ciceroniani* nostro ævo sese emaciant, & quasi compedibus revinciunt. Hæc ipsius de te verba, atque ista formula concepta fuere: quæ quia gratissima erant, & summo iudicio profecta, meis scriptis inserui. quamobrem vereor, ne plus in *Nannio* possideas, quam ego hætenus possedi: non tamen invideo. Candidæ Musarum fores, & erga *Aschamum* corpore & animo candidissimum, quicquid in *Nannio*, quicquid in omnibus, quicquid in me ipso possideo, patere, & expromptum, & obvium esse debet. Ego in proximo tumultu *Gallico* res meas *Mechliniam* convexi: ibique per æstatem manebo. domicilium meum tibi indicabit hospes in Sancto *Georgio*: ibi te expecto, & si mature me de tuo adventu certiore feceris, *Nannium* evocabo, tui videndi cupidissimum. Ego ad quinque dies *Mechliniæ* hærebo, defixus ibi tui expectatione. neque pedem interea foras elaturus, ne denuo nobis oboriatur istius absentiae calamitas. Clarissimos Dominos Oratores *inclutissimi* regis nostri officiose a te meo nomine salutatos velim. Vale *Mechlinia*, XI. Junii, Anno Domini 1553.

EPIST. VII.

JOANNES CHRISTOPHORSONUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Mihi *Antverpia* *Lovanium* reverso *Aschame* ornatissime significatum est, te eo, me solum & *Brandisbei* nostri visendi causa venisse. diligenterque & valde amice de utroque nostrum a *Petro Nannio* percontatum esse. Quod quidem humanitatis officium uti vehementer equidem amplector, habuit enim permagnam sane tuæ erga nos benivolentiæ significationem: ita certe doleo plurimum, me eo tempore abfuisse, quo uterque nostrum, de rebus utriusque ultro citroque tam opportune colloqui potuisset. Nam est quidem viris doctrinæ liberalis, & honestarum disciplinarum studiosis, quoddam quasi penitus insitum desiderium, si modo ulla inter eos intercedat necessitudo, ut hic de illius, ille contra de huius studiis certior fieri magnopere cupiat. Quod profecto in me ita jam exardescere sentio, ut nihil magis mihi in optatis sit, quam ut plene cognoscam, quid Musæ *Ascham* nostri moliantur: sileant ne, quod *Cicero* scripsit de *Varrone*, an celent potius ea, quæ in hac legatione regia commentatæ sunt:

sunt. quarum indolem ita soleo admirari, ut nihil plane fuerit, quod me ad politioris literaturæ studium magis incitaverit: quarum in oratione gravitas ea fuit, ut animos audientium non ad prudentiam solum erudire, verum etiam ita permonere potuerit, uti quo vellet, facile impelleret. quæ etiam in scribendo tam elegantes esse solent, ut suavitas ne sermonis, qui tam concinne, & artificiose constructus fuit, an prudentia in sententiis, quæ tam crebræ erant in oratione positæ, me magis oblectaverit, plane nesciam. Sed spero me brevi, Deo juvante, tecum coram colloquendo istam meam, qua tantopere flagro, cupiditatem omnino expleturum. Interea temporis mitto ad te quatuor libros *Philonis*, quos modo *Antverpiæ* imprimendos curavi. in quibus de *Græco* in *Latinum* convertendis si tuo iudicio, quod propter acumen, tanti æstimare soleo, uti licuisset: tum certe non dubito, quin multo perfectiores, politioresque in manus hominum venissent. quos quidem non tam perficiendi spe, quod *Marcus Tullius* de suo oratore scriptum reliquit, quam experiendi voluntate edidi. Verum mihi persuasum habeo te, & alios tui similes, hoc est, qui propter singularem doctrinam, in hoc genere excellunt plurimum, non modo meam probaturos diligentiam, verum etiam si quid non ita diserte conversum sit, me de eo perhumaniter admonituros, ut, amoris causa me docuisse potius, quam incitiam reprehendisse videamini. Atque te, *Rogere* doctissime, etiam atque etiam rogo, ut cum hii libri meæ erga te benivolentiæ declarandæ gratia ad te missi sint, eos grato atque benivolo animo accipias. tuque, qui, & propter eximiam in omni genere doctrinæ præstantiam, cum primis possis, & propter veterem nostram necessitudinem, libenter velis, iudicium de illis libere facias, mihi que vere, & ex animo quid sentias, per literas significes. uti licet non in hiiis qui jam editi sunt, in aliis tamen libris, quos habeo in manibus, tuum consilium mihi adiumento esse possit. Vale. *Lovanii*, IX. Calendis *Maii* 1553.

EPIST. VIII.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S. P.

Simul mihi nunciatum est, nuncium discedere, & hæc scripsi. quare dolet mihi non me posse esse loquacem. Amo te ob amorem tuum erga me, & studiorum morumque,
ut

ut mihi videtur, similitudinem. nisi quod tu me sis in scribendo crebrior, in judicando prudentior, & experientior usu, tractandoque res nostri seculi. Sed tamen voluntas est par: non enim tibi concedam, ut tu me plus ames quam ego te diligam. Mittam tibi brevi non solum alterum *dialogum Aristotelicum*, verum etiam *tertium*. Sed in hoc tertio sermone, *Grempius noster* nos fefellit. non enim adfuit nova legatione impeditus. quare si de republica & legibus non ita disputabitur, ut res postulant: malo id mihi ascribi, quam in *Grempio* non retineri. totum sermonem de elocutione, & dicendi generibus tibi tribuam: quo nihil vidi in hoc genere acutius. Atque utinam stylus meus, ut tuum ingenium. nam est aliquando hebetior. itaque ubi confecero, mittam tibi, ut acuas & emendes. De *Metensibus* gratum mihi fuit audire: sed ingratum tantos sumptus frustra fieri. tanta lue tot taliumque hominum, non per decennium ante *Trojam*, quot illic una hieme. Nisi imperii principes eripiant eam urbem, & *Lotharingiam*, habituri sumus nos vicinam nimis potentem. Dominum *Morifinum* doleo ante revocatum esse, quam cum ego donarim aliquo munere nostræ Bibliothecæ, & styli. Mei *Rhetorici* sermones, omnes continebunt meos & amicos, & patronos. sed tamen aliqua seorsim aliquibus: modo pariam, quod nimis diu parturio. spero tamen partum non fore monstrosum. Cum ad Dominum *Checum* scribes, rogo ut ex literis tuis intelligat, me ejus esse & studiosum, & percupidum. Scripsi ei nuper brevissimas. sed metuo has & nuper missas inanes fuisse, & nimis longas. Nam cum non habeo quod scribam, puto nimium esse quantumcunque scribo: præsertim ad talem virum, & in re nulla. Si vis scire quantum te amem, pete aliquid a me, quod in mea sit potestate. Magnum esse oportet, & carius quam *Achilli Briseis* fuit, quod tibi negare possem. neque quicquam tam laboriosum, quod tua causa non cupiam fumere, suscipere, recipere, & quoad queam, efficere. De *Germanicis* rebus nihil habeo quod scribam, tanta est confusio amicitiarum, bellorum, prædationum. Hæc subito scripsi, sed ita ut malim tibi animum meum, & cor ipsum ostendere, quam verbis indicare amorem, quorum utrunque quoniam videre non potes, experire. quæso cujusmodi sit cum voles, & quoties voles. Vale. *Argentorati*, IX. Mensis *Maii* 1553.

EPIST. IX.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S. P.

Montius noster sero me de *Abeli* diceffu monuit. Itaque hoc tempore tibi tres meos *Aristotelicos Dialogos* non possum emendatos mittere. Descriptos habeo: verum non fido puero scribæ. Mittam primo quoque tempore, quoniam in præfenti fieri non potest, atque haud scio, an potero ad omnes epistolæ tuæ partes respondere. quare capita ego præcipua deligam. Placet mihi petitionis tuæ principium, verecundum profecto, & liberale, atque urbanum: ut faciam quod facio; hoc est, ut eloquentiæ lumen splendore ingenii, industriæ, & doctrinæ meæ, sic enim scribis, illustrem. Modesti est viri, & liberalis, pro se nihil, sed pro omnibus aliquid magni petere, quod in alterius sit potestate: sed hæc tria in mea potestate non sunt, sed sunt in me prima illa duo exigua, doctrina nulla: ergo joculari te magis, & me excitare ad industriam potius arbitror, quam recte judicare, aut plane errare benivolentia, & caritate, ut parentes in formaliberorum. Licet enim mihi etiam tuo argumento uti, ne solus sis modestus. De *Bembi* epistolis, & de historia ejus recte judicas, id quod sinui tuo sit commissum, ejus epistolæ scriptæ mihi magis quam missæ esse videntur. Indicia sunt hominis otiosi & imitatoris speciem magis rerum, quam res ipsas consectantis. *Cæsarem* nullo fere in loco expressit: *Herodotum* minus. In principio *Urbini* ducem, verbis magis *Ciceronis*, quam animi dolore, & sententiis luget. *Cicero* verius *Hortensium*, & ornatu decentiore. Lege rursus *Brutum*, & compara utrumque. Vide quantum te amem, qui hæc audeam ad te, sed tu me provocasti. *Galli* eodem modo admirantur *Budæum*. de quo quid sentias, ex tuo de *Bembo* judicio possum æstimare. Sed profecto viri doctrinarum studio magni, & ejusmodi, ut nobis & auctoritate, & exemplo plurimum profuerunt: verum desino laudare, ne de tua fide dubitare videar. Quin tu historiam scribis *Ascham*? Qui tam belle historiæ leges nosti: non adulator; vere dico, officii tui esse, historiam scribere. Quamnam inquis? earum rerum, quas in *Germania* legisti, audivisti, vidisti. Simulata *Mauritii* ad *Onopontum* adventatio: *Cæsaris* necessaria fuga: pax con-

R r

se.

secuta, & ea nunc inclinata : & postremum cruentum istud bellum, & *Mauritii* mors. si verum est quod dicitur, an non hæc magna, & te digna? aut tu istud facito, quod potes præ ceteris, aut desine a me rogare, quod mihi est difficile & arduum. De dialogis meis respondi : mittam propediem descriptos & emendatos. Domino *Gheco* honorem tantum obtigisse lætor, semel ei scripsi brevi, sed vereor ne fuerint importunæ literæ, atque idcirco nimis prolixæ. Domino *Cecillo* mihi plane jam non vacat scribere, propter subitam hujus professionem, cum dialogis mittam. interea tu meis literis viam sterne, ut mollius ad eum perveniant. & si potes animum in me quam primum tuis literis confirma. nam puder me ad tales viros. vereor enim ne ipse mihi videar aliquid tribuere, si scribam ad tales, ad tantos, præsertim non notus. Sed quid hoc est? tu ad me nihil de Regis valetudine. Deum immortalem! quam omnes boni, & literis negotiatorum, & rumoribus hominum, de ejus morte, non enim ausim graviore verbo uti, fuimus percussi? heri tandem literæ de ejus salute allatæ fuerunt, datæ octavo hujus mensis. Inchoaveram *Eclogam*,

Audierant Nymphæ crudeli funere Daphnim : &c.

non *Daphnim* nominabam : & alius versus fuit, & aliud cognomentum. hunc posui, ut videres quem statuerim imitari. Nunc & hanc famam falsam repetam, & contra istam postremam obducam, & argumentum exstabit jucundius mihi ad scribendum. non enim is sum pastor, ut canere possim, & aliis ad legendum, ut ne utroque sim molestus. satis enim molesta res est versus malus : mors est, vox adjuncta deterior. Vale, & me ama. non excuso brevitatem, non enim putavi me tam prolixum esse posse. Vale, salve, atque vale. *Argentorati, XXII. Mensis Julii, Anno Domini 1553.*

EPIST. X.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO S. P.

SCripsi de te ad Dominum *Pagettum* : & ut libenter, & vere scripsi, jam molestum fuit, quod ad hoc usque tempus Doctor *Montius* Tabellarium nullum habuit. Scribo ad eum, te ignorante, ut vides, & certe puto id recte factum esse : tametsi tu quidem potes laudari, & pluribus, & amplissimis

plissimis verbis, vere scribo. Amo te, & colo, ob eas quas in te intelligo esse virtutes. Non possum tibi jam respondere ad capita tuarum literarum: Nam *Montius* noster cupit has vesperi habere literas, ut suis adjungat, & ego jam sum occupatissimus. Scribo Domino *Pagetto* quo faciat, ut intelligas, & ex eo, non ex me quid scripserim. non possum tamen aliter facere quin tibi meum amorem indicem, & tibi earum literarum exemplum mittam, sive isthic sis *Bruxellis*, sive in *Anglia*. Si ignoranter feci, ignosces, qui nostram consuetudinem scholasticam non ignoras. Vale. *Argentorati*, XVII. *Septembris* 1553. Uxor mea te salutat, & quoniam tu me amas, ipsa te diligit.

EPIST. XI.

JOANNES STURMIUS
DOMINO PAGETTO S.P.

L Uctuosissima quidem nobis ad audiendum fuit, & adhuc ad recordandum acerbissima est, Regis mors. qui in tanta fuit expectatione clementiæ, prudentiæ, doctrinæ, religionis: ut non vester solum, verum etiam noster, & omnium rex hominum fore videretur. Sed de hoc alias. nunc de quo cœpi scribere. In hoc nostro, & luctu, & mœrore tamen recreat nos non mediocriter, te pristinæ dignitati, & honoribus restitutum esse. Et jam mihi gratulandi occasionem datam esse; cum dolendi antea, non consolandi potuerim habere. Quanquam non tam tibi gratulandum sit, quam *Angliæ* universæ, quam bonis omnibus. Fuerunt mihi semper gratissimæ *Rogeri Aschami*, tamen nullæ gratiores literæ, quam in quibus de tua bonitate scripsit, quæ nulli nisi sibi ipsa nocuit. Scripsit in quadam epistola, ubi de tuis laudibus scripsit, te ad juvandum omnes homines natum esse. Credo, si jam scriberet, scriberet te solum ejus causâ esse natum. Et quanquam non dubito, quin ei ultro adfuturus sis: tamen ego, mea sponte, etiam ejus causâ, ad te scribere statui. Et ut videas me nullam mihi velle apud te novam gratiam colligere, in hac tua restituta dignitate, qui in spoliata scribere non potui, de me nihil scribam, neque petam aliquid pro me deinceps. sed pro *Aschamo* meo. de eoque scribam, nihil aliud in hac epistola cogitans, quam illius studia, literas, otium, quietem. Fortassis autem opus non

habet commendatione mea, tamen me sollicitum reddunt rerumpublicarum conversione s, quæ absque periculis, & injuriis esse non possunt. Ego *Aschamum* amo, præpostere quidem, tamen hoc ordine meorum consiliorum amo: primum, quia me ab eo amari sentio, ex suis ad me studiosissime scriptis literis. deinde ob similitudinem studiorum, ut non solum idem apud auctores intelligere, verum idem velle videamur. tum propter doctrinam, quæ nisi maxima esset, non possit ita ad me scribere, ut scribit. Postrema causa est, quam tu maxime facies, ego propter adulandi suspicionem primam ponere non potui: regni vestri utilitas, quam non solum ad commoditatem, verum etiam ad dignitatem refero. Nam ita carus est multis nostris Principibus, & civitatibus propter humanitatem, elegantiam, doctrinam, suavitatem, quas virtutes ex se habet: deinde propter amicorum commendationes, quas ejus virtus merita est, ita, inquam, gratus, & carus est, ut dignus videatur, qui in perpetuis sit legationibus. sed ita doctus, ita studiosus, ita idoneus ad literas nostras, ut optandum sit, eum perpetuo esse in scholis doctorum hominum. Et quoniam ad utrumque per æque idoneus est: rogo te, ut quem locum ante habuit duobus *Regibus*, eundem hac *Regina* retineat. quoniam idem *Aschamus* est, qui fuit excellenti doctrina, ingenio miti, mansueto, tranquillo, omnium amans, nulli inimicus. Vide quanta scribam sollicitudine, non cupio solum eum manere eum, qui fuit: & per te manere, & commendari *Serenissima Regine*: verum etiam ut intelligat, meam commendationem sibi apud te profuisse. Cupio enim ei imprudenti, & non cogitanti adesse, ut eo post me amet magis. Nosti enim illud *Isocratis* consilium, quod *Demonico* dedit, illud mihi bono erit, si *Aschamus* intellexerit suam salutem mihi curæ ad te in hac dignitate fuisse. Scriberem plura, nisi antea scripisssem de solo *Aschamo* me scribere: & non velle rogare, ut cogites me tuæ dignitatis studiosissimum esse, & vestri regni salutem, quietem, amplitudinem, magnopere expetere. Vale. *Argentorati*, XVII. *Septembris*, Anno Domini 1533.

EPIST. XII.

JOANNES STURMIUS
DOMINO PAGETTO S.P.

EX amicorum literis, & sermonibus certorum hominum intellexi, *Rogerum Aschamum*, pristinum sui muneris locum, quem duobus regibus habuit, hac *Regina* per te tenuisse. Atque id *Aschamum* fateri: meas literas sibi in eo profuisse. Si gratias agere satis esset: scriberem jam ad te in eam sententiam prolixissime. sed scio te neque id requirere, & me non posse satis, quam mihi illud officium tuum, vel potius beneficium placeat explicare. Itaque ego gratiam habiturus sum: dum tu mihi aut nuntiabis, aut scribes, quid me tua, vestraque tuorum causa facere velis. Nihil recusabo, quod me posse sperem honeste perficere; hoc ita scribo, ut meam fidem tibi obligem. Incredibile enim est, quam ego diligam, & amem *Aschamum*: motus ejus & literis, & prudentia, & doctrina. quorum utrumque ex literis intelligo: quæ mihi semper exstiterunt suavissimæ. Sed quo magis hunc amo, eo observantiam tibi majorem à me deberi sentio: propterea quod eum, quem ego omni benivolentia amplector, conservasti. Vale. *Argentorati*, XXIII. Mensis Junii.

EPIST. XIII.

JOANNES STURMIUS
D. ANTONIO COOKO S.P.

DE mea erga te, tuamque dignitatem voluntate & studio, tametsi ex *Toxite* nostro intelliges; aptius & copiosius quam ego queam perscribere: tamen istud in istis ponam literis, nullum esse neque patronorum, neque amicorum meorum, quos habeo multos, cui tantum debeam: propter multas, & magnas significationes liberalitatis; quantum uni Dominio *Antonio Cooko*, & propterea omni illius stirpi, atque genti. Causam quamobrem venit: oro ne negligas, posteaquam quæ sit, ex *Regina* intellexeris, ope tua adjuva. Obfuit *Romano* imperio; non omnia *Sibyllæ* fuisse emptæ

empta volumina. sed tamen illud ausim asserere: si res habeatur tacita, non solum terrorem allaturum esse, sed effecturam quod proficetur, aut ego omni destitutus sum conjecturarum iudicio. periculum est in re parva: spes rei fructuosissimæ ac gloriosissimæ. Metæ regnorum extimescendæ sunt, nos certe ea metuimus. *Gaspari Gamutii* negotium tibi commendo, hominis optimi, fortissimi atque constantissimi exulis. etiam quod me consolatur: Omnes illius & *Bruti* & *Cassii*, omnes, inquam intermortui. solus ipse adhuc sperat liberos suos lares. Hac de causâ, vestram tum causam voluit: oro ut in re parva adsis amico magno. Vale. *Argentorati.*

EPIST. XIV.

PETRUS NANNIUS
ROGERO ASCHAMO.

Admiratio tuæ eruditionis mihi amorem peperit, non amor eruditionis admirationem. quapropter, optime, & disertissime, *Aschame*, non erro in tuis dotibus æstimandis, ad quas iudicium, non amorem adhibeo: & soleo in perpendendis, & amicorum, & inimicorum virtutibus, satis incorruptus censor esse. sed hoc interest, quod dotes amicorum applausu, & gratulatione, inimicorum dolore, non invidia prosequor. Doleo enim id mihi meisve deesse, quod inimicis superest. Epistolam ad *Pagettum* scripsi, suspensio certe animo, quum sensus illius non calleam, & qua parte teneri possit, in tantis mutationibus rerum, non ad liquidum intelligam. Usus sum divinatione, utinam felici, certe admodum sedula. non ausus fui petere, ut tuam fortunam tueretur, ne oleret illi, me à te ad hoc instigatum fuisse. Adjunxi multos, & inter multos te, ut quod dicerem verisimilius esset, & minime subornatum videretur. Tu iudicabis, nautabisque ut voles. si te aut *Brandisbaum* in consilio habuissem, melius ad illius affectus, & ad rem præsentem moderatus fuisset dictioem. nunc id per absentiam vestram obtingere non licuit, etiam si mihi ejus consilium permisisses. Valde desidero tuum adventum, cum quo liberius loquor, quam scribo. Literas tuas remitto, sed ea lege, ut, subductis iis, quæ oculis multorum non velis exponi, mihi reddas. Ego enim eruditorum literas, quales tuæ sunt, quæ

optime lucem ferre possunt, libenter amicis ostendo.
 Vale. *Lovanii, XV. Calend. Septembris 1553.*

EPIST. XV.

 HIERONYMUS OSORIUS
 ROGERO ASCHAMO S. P.

NON possum satis explicare, quam varie me affecerint literæ tuæ. quod enim erant scriptæ ab homine egregiæ virtutis, & eruditionis laudibus ornatissimo, & magna illius in me amoris indicia continebant, fuere mihi longe gratissimæ. in quo vero significabant, te molestissimo morbo confictari, maximum mihi dolorem attulerunt. Si igitur me amas, da operam, ut me hac ægritudine leves. Tandiu enim ero de valetudine tua sollicitus, quamdiu non fuero factus certior per literas tuas, te pristinam sanitatem recuperasse. Interim vero Christum Jesum, qui est verus medicus, precabor, ut tibi integram salutem cum verorum bonorum amplificatione restituat. Exemplum literarum quas olim ad Cardinalem *Polum* misisti, admodum libenter & cum magna admiratione legi. libenter quidem, quia ex illis quanti me faceres penitus intellexi, cum admiratione vero, partim quia nihil in eo genere uberius, nihil aptius, nihil magis omnibus luminibus illustratum fieri poterat: partim autem quod tam illustre scribendi genus ad me ornandum contuleris. Quo enim minus eas laudes agnosco, eo magis admiratus sum quid tibi venerit in mentem, illud nescio quid, quod adolescens elucubratus fueram, tam magnifice laudare. Quamvis autem mei in te amoris magnitudo facit, ut nulla in re tecum pugnare velim, tantaque sit in te prudentia ut illis qui a te in iudicio literarum dissentiant, temeritatis infamia metuenda sit: erat tamen pudoris mei, cum opinio, quam de me habeo, valde ab opinione tua discrepet, sententiæ tuæ repugnare, & testimonium, quod mihi eruditionis, & eloquentiæ das, oratione mea refellere. Sed contineo me, ne quidquam de amore in me tuo diminuam. cum enim vix quidquam sit, quod magis optem, quam ut me valde diligas, & intelligam eam, quam de me habes opinionem, te mihi conjunxisse, facillime patior te in isto errore versari. Tantum igitur abest, ut aliquid contradicam, ut etiam mihi summopere laborandum existimem, quo ea tua magis

magis magisque confirmetur opinio. ut tandem pro ratione illius, amor etiam, quo me amplecteris, augeatur. in quo autem principis vestræ ingenium, & eruditionem extulisti, animum mihi addidisti, ut eam quod jam antea facere cogitabam, libentius per literas salutarem, & quam essem studio illius incensus, multis verbis ostenderem. Nec enim dubito cum illa ex natura, & studio summam humanitatis, & clementiæ laudem assequuta sit, quin literas meas benigne & clementer excipiat. De orationibus autem adversariis *Æschini* atque *Demosthenis*, quas per me in *Latinum* sermonem conversas videre desideras: partim quia non tantum mihi sumo, ut id præstare posse confidam, partim quia multis oneribus oppressus sum, non audeo quidquam polliceri. Nostri de justitia libri, in nostri *Antonii Augustini* manus pervenerunt; spero itaque, ut, illius opera, brevi in lucem prodeant. Sunt alia quædam a me diligenter elaborata, quæ cupio similiter edere. *Emanuel Darango* consanguineus meus officio suo egregie functus est. Nec enim solum mihi literas tuas diligentissime reddidit, sed etiam quantum me amares, ostendit: & morbum, in quo versabar, cum magno sensu doloris exposuit. Hæc sunt, quæ ex me scire te velle demonstras. De meo in te amore atque singulari studio quid dicam? Crede mihi, me nemini concessurum, qui te amet ardentius, vel observet, cum poterit, diligentius. Omnia igitur quæ tibi ab homine tui amantissimo, & studiosissimo expectanda atque postulanda videbuntur, a me velim expectes; nihil enim erit tantum quod ego non tua causa libenter, & studiose suscipiam. Vale. *Olyssipona*, Idibus Decembris, Anno Domini 1561.

EPIST. XVI.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO. S.P.

NON possum tibi in hoc tempore respondere ad gratissimas tuas literas: hoc solum. Ego *Sturmii Aschami*, propater esse volo, & ille mihi profilius, non futurus est, sed est. Mittam ei imaginem meam: ut si moriar, antequam me videat, post me aliquid mei videat. Causa me cogit, ob quam isthuc Dominus *Albertus* venit, literas hæc tuas in hoc tempore deferere: quæ vero ea sit, ex ipso cognosces.

nosces. Oro te per amicitiam nostram, per hæc tempora, per communia pericula: move saxum isthuc, & promove, & permove, ne *Sisyphi* simus in hisce quotidianis consiliis auxiliorum: sine quibus periit *Gallia*, *Anglia*, *Germania*. non sentit, qui istud non sapit. Homo a quo isthuc mittitur, optari non possit melior, neque magis idoneus. Gratias ago *Utenhorio*, qui occasionem dederit: quam vellem horam tecum esse, vel ob hanc solam causam. Legatos vestros nondum conveni: heri, invitarunt ad prandium. sed plane non vacabat, conveniam hodie. scripsi hæc bene mane, hora tertia. Tales enim habemus nuncios de rebus *Gallicis*, ut quiescere me, & somnum capere omnino non sinant. Speramus falsa, aut non esse ejusmodi, quæ nuntiantur de *Rotomago*, de *Durassio*, & de vestris, atque etiam de *Andelotto*. si vera sint, elaborandum est, ut malos eventus bonis rationibus resarciamus, inter quas nulla commodior, quam ista quæ nobis divinitus oblata est. Vigila quæso, & prius non quiescas, quam eo perveniamus, ubi conquiescendum est. Adeste consilio vos *Albani* patres: video enim non unam *Aneam*, neque unam navem, sed multos mortales profugos, nisi vestra *Alba* atram istam tempestatem depellat. Vale mi *Aschame*. *Francfurti* XIII. mensis *Novembris* Anno Dom. 1563.

EPIST. XVII.

OPTIMO VIRO, HOMINIQUE DOCTISSIMO

ROGERO ASCHAMO AMICO SUO

MICHAEL TOXITES S.P.D.

GRatum tibi esse studium meum, *Rogere Aschame*, erga te, gentemque tuam, & literarum studiosos, non solum ex literis tuis ad *Joannem Sturmium*, *Montiumque* datis intellexi, verum etiam ex munere mihi a te misso clarissimo perpexi. Qua ex re non voluptatem modo summam percepi, sed animum etiam sumpsi, ad cetera quoque publicanda, quæ promisi. Tribuo enim judicio tuo tantum, quantum ei tribuendum est, qui in linguarum, artiumque optimarum cognitione, in philosophiæ præceptis, in sacrarum literarum mysteriis, non tam discendo, quam etiam agendo, exercendoque, magna cum laude est versatus. Neque enim

S s

cru-

eruditæ solum sunt epistolæ tuæ, ac suaves, sed piæ etiam & Christianæ. unde apparet, te & spectasse verum studiorum finem, & assecutum eum esse. ut cum eruditone, virtutem, ac pietatem conjungeres. Quoties igitur lego tuas, toties & te admiror, & Regina tuæ, quæ te præceptore usa est, totique *Angliæ* gratulor. cui aliquando tantum utilitatis adferes, quantum adferre, & vir optimus, & homo doctissimus potest. Sed nunc de me pauca. Ego tibi *Aschamæ* ornatissime, commentarium meum miseram non aliam ob causam, quam quod benivolentia tua, & humanitate frui cupiebam. quibus non minus, quam *Sturmio*, ut de se ipse, & tu de ipso scripsisti, in amicitia contentus esse soleo. Verum tu ad amorem, benivolentiamque erga me tuam, munus etiam addidisti. quod ego à regibus ac principibus, cum datur, accipiendum: ab amicis nec sperandum, nec petendum esse judico. Cum igitur expectationem meam viceris, nec verba solum pro verbis: sed aurum potius remiseris, gratias tibi immortales ago, meque daturum esse operam polliceor, ut me tibi ex animo favere intelligas. Quod reliquum in *Quintianam*, citius ad te non misi, fortuna, sive Dei potius consilium in causa fuit. Nam cum vix dimidium impressum esset, alter compositorum, ut ita appellem, ægrotare cœpit; alter ob amici ægritantis vacationem abire est coactus, ut diu cessare ab operis *Typographus* etiam coactus fuerit. Nunc tamen mitto, rogoque, ut librum quem Regina tuæ una mitto, ad eam perferri cures. Nam quia ejus feci mentionem honorificam, cupio meum de ejus virtute atque pietate, cum eruditione conjuncta animum ab illa cognosci. Miseram ad *Sturmium*, cum adhuc in *Helvetiis* essem, hunc librum, ut eum in *Angliam* una cum aliis mitteret: sed nescido quo casu ille inter suos libros eum reliquerit. quem ego cum in ordinem libros nuper redegissem, fortuito inveni. In fine *Quintianæ* apologiam addidi, quoniam sunt etiam apud nos, *Aschamæ*, qui tametsi quidquid in literis assequuti sunt, id totum à *Sturmio* habent: tamen & ejus lectiones negligunt, & hoc meum institutum reprehendunt. Malitiosum est genus hominum: quanquam enim dissimulent fraudem, tamen latere non potest. *Sturmium* non audiunt: quid ita? Quia sibi belle videntur docti, & quoniam nonnullis quoque docendum est: corralunt undique annotata *Sturmio*, curant describi, inde postea, sesquipedalibus verbis ambiciose declamant, & omnia sibi vendicant, pudetque *Sturmii* ullam facere mentionem. Illas ego corniculas deplumare meo instituto statui. Magnos labores impendo, dum studeo omnia pro-

proferre, & ea proferre quam emendatissime. non pauca addo, muto, adimo, & omnibus modis lectori satisfacere cogito. Si id sit, agam domino gratias: sin minus, tamen aliqui, ut spero, voluntate mea contenti erunt. Idem enim ego metui, quod tu: ne corrupta ab aliquo *Sturmii* annotata ederentur. id quod jam futurum erat aliquo in loco, nisi prænvissem. Extorqueri hæc a *Sturmio* difficillime aut nunquam potuissent, nunc nunquam possunt, cum accinctus tam immenso operi. Ego tibi gratificer, si ullo modo fieri possit. ex *Aristotele* ejus *Rhetorico*, quantum est confectum, mittam; & subinde mittam quæ ab eo conficiuntur. Curabo itaque ab aliquo describi: sed velim tibi serves, nec pluribus communices, antequam absolvatur. Divisit eum in libros novem: primus est perfectus, sed nondum emendatus a *Sturmio*. Hac in re, me tibi gratum esse facturum spero. *Demosthenem* statuit a principio legere, quemadmodum *Ciceronem*; qua in lectione dabo operam, ut ipse annotet artificium, & edat. Vale, mi *Aschame*, & me ama: & si quid est quod me exequi velis, manda. Id enim tibi concessum esse volo. *Argentorati*, X. Calend. Septembris 1551. raptim inter multa negotia.

EPIST. XVIII.

ORNATISSIMO VIRO,

D. ROGERO ASCHAMO ANGLO
JOANNES SLEIDANUS. S. D.

AD meas Decembri mense scriptas, accepi responsum tuum datum viceffimo sexto *Januarii*. Calendis *Februarii* rursum ad te scripsi. quibus quidem ex literis intelligere potuisti, quid ad postremam sessionem hic à nobis actum sit. Tertia die *Februarii* cum altero *Saxonico* legato *Venetias* adivi, per *Patavium*, & *Viennam*: at *Veronam* huc redii, ad decimum sextum hujus. *Venetis* nihil erat rei novæ, & alioqui sunt magni silentarii. *Turca* fertur ab iis petiisse transitum suis copiis, per ipsorum fines: an impetraverit, plane ignoro. Vidimus armamentarium, quo nihil esse potest instructum magis. parant novas triremes, aliaque navigia, & his rebus omnibus destinatæ sunt, ut quidam nobis confirmabant, mille sexcentæ operæ. Tentatum ibi fuit nuper nescio quid, & ex suspitione comprehensos esse aliquot, mihi tum quidam arcane dicebat: hic autem fertur senatus scribam esse com-

prehenfum, fed affirmare nihil poffum. ut fuis rebus diligente^r invigilent, cauffam habent. & haud fcio an ipforum interitus, atque ruinæ initium ab ipfifmet aliquando futurum fit: nam in illis æftuariis fluctuum, effectus etiam fuos habent æftus. Hic plane nihil agitur: fuperiori quidem feflione decretum fuerat, debere *Theologos* interea de matrimonio differere, fed plane ceffatur. idque in gratiam noftorum, ut quidem præ fe ferunt, quos ad efle velint. equidem optarim *Petrum Martyrem* poffe huc etiam traduci, & *Calvinum*, & *Æpinum*, ut una cum *Philippo* dogmatis facerent, & confeffionem, & explicationem. Pridie quam huc redirem, audiebam in itinere Concilium iri prorogatum, propter beliorum tumultus: hic etiam ita mufatur, etfi alii negant. Quod fi pacem cum *Gallo* faciet *Julius*, non affentiente *Carolo*, tum certe crediderim diffipationem efle futuram Concilii. *Cardinalis Turionius* *Romæ* dicitur magna cum lætitia fuiiffe exceptus, & diligenter agere de pace. De *Turca* non eadem eft fama. parare dicitur ingentes exercitus, & terra, & mari. Sunt qui dicunt efle tenuiffima valitudine ex *Phthifi*, ejufque filium natu majorem confociaffe arma cum *Perfis*. *Galliæ* regis edictum in *Lutheranos*, ut habet titulus, divulgatum *Septembri* mense vidiffe vos puto: *Patavii* fum illud adeptus excufum. Habet *Julius* per *Italiæ* partem illam fueditionis, & aliis etiam in locis inquitores acerrimos. Monachi quidam duo nuper abducti funt *Romam* captivi. *Ravennas* unus, *Ariminensis* alter, qui de cœlibatu facerdotum, & cœna Domini liberius quædam dixiffent. *Venetis* mihi jam recens fcribitur, Monachum quendam captivum, ordinis *Auguftiniani*, *Roma* remiffum a *Julio Venetias*, impetrata venia, palam in concione, doctrinam, quam antea profeflus fuerat, mirificis modis abjuraffe, ac deteftatum efle legato quodam pontificio, & quatuor præfentibus Epifcopis, ita quidem ut populus etiam offenderetur. fuit hoc decimo quarto hujus. Pofteaquam *Julius* intellexit, cujufmodi noftra funt poftulata, & quæ doctrinæ confeffio per *Wirtemberg* exhibita, parum opinor afficitur. Hic etiam rumor eft, legato hic fuo valde iratum efle, quod, tali, ut vocant, falvo conductu nobis caverit, quodque feflionis prorogationem indulferit. Non eadam omnes fpectant in his actionibus, quam in hoc uno mirabilem efle puto confenfum, ut vidilicet dogma iftud omne peflunderetur, & aboleatur in perpetuum. *Viennensis* hic mortuus eft ad fextum hujus, & aliquot poft diebus domum relatus. *Trevirenfis* ob incommodam valitudinem domum repetit. Qui cum ipfo huc venit monachus qui:

quidem *Pelargus*, in concione habita hujus mensis die septimo, per occasionem ejus loci qui est de *zizania* subcrefente in tritico. multa dixerat de hæreticis, quocunque modo tollendis, ita tamen ut triticum non læderetur. Alii quidam hoc etiam addidisse ipsum ferebant, non esse nobis publicam servandam fidem: qua quidem re cognita, *Saxonicus Legatus* alter, qui hic remanserat, ad *Cæsaris* hic legatos questus est. Accersitus Monachus ut rationem redderet sui dicti, negavit hoc posterius; de hæreticis vero loquutum se dicebat in genere; & illum Scripturæ locum sic interpretatum esse, de *Augustini* sententia. fatebatur etiam, quod si alterum illud dixisset in pœnam se capitis incurrisse, propter violatum Concilii decretum. Septima hujus, publici fuerunt hic ignes excitati ab *Hispanis*, & *Italis* ob electionem: vicesima prima vero propter coronationem *Julii*, & postridie missa peracta solennis eandem ob causam: & centum, opinor annorum indulgentiæ, ut vocant, iis, qui interessent, attributæ. An non pulchre resipiscimus? An nos anteaكتورum pœnitet? O ludibrium! De Domino *Redmanno* quæ scribis, magna cum voluptate legi, quibusdam etiam hic recitavi, & sane exemplum est, quod omnium permovere possit animos. verum accidit hodie, de quo post *Esaïam*, *Christus* etiam loquitur, ut plerique sapientiæ titulo turgidi, non videant videntes, ac audientes non audiant. Theologorum *Parisiensium* articulos doctrinæ, superioribus annis editos, nuper autem renovatos, pro concione rex jussit diebus quibusque festis, ad populum recitari & explicari. vidisse vos illos puto. Quam sunt astuta & insidiosa hominum consilia! de *Mauritii* ad vos adventu, non idem est sermo. *Lusitani* filius hoc mense fertur uxorem duxisse *Cæsaris* alteram filiam: de reditu filii rumor etiam est. Emi *Venetis* historiam *Bembi* de Republica *Veneta*: num ea sit vobis ante hac visa, nescio. *Paulus* etiam *Jovius* tomum primum sui temporis historiarum edidit. Quod de meo negotio nihil adhuc certi cognoscā, valde miror, inprimis vero *D. R.* silentium. Oro plurimum, ut dominus legatus ne cesset interpellare ac sollicitare. Nam progrediente regis ætate, facilius deberet esse ejus rei confessio, quam ipsemet recte potest intelligere. Te quoque rogo, ut quantum omnino potes, tam præclarum & utile institutum promoveas. Priusquam domo discederem, quod fuit initio *Novembris*, copiose scripseram ad Dominum *Checum*: ad ea nihil esse renunciatum, qui fiat, nescio, multumque me fallit expectatio. Domino legato velim esse quam commendatissimus. Vale. *Tridenti* ultima *Februarii* 1552.

EPIST.

EPIST. XIX.

DOCTISSIMO VIRO,

ROGERO ASCHAMO CANTABRIGIENSI,

AMICO SUO OBSERVANDO,

HUBERTUS LEODIUS. S. P.

QUOD ad aliquot epistolas tuas eruditae, sane & jucundas, haecenus non responderim, Doctissime *Aschame*, ne putes quæso negligentia tui, aut negotii, pro quo scriptæ erant factum. Absit enim hoc a me procul, ut tantum amicum negligam, vel Reipublicæ literariæ signa deferam, mutatisve armis transfuga, in tua castra confugiam. Turbulenta tempora, & vertigo capitis, qua dudum laboro, non rulerunt me hisce rebus vacare, quæ meditatione egent. Præterea expectabam *Olympiæ* ad nos adventum, quæ certiora & nimirum, in iis literis ab ineunte ætate nutrita, doctiora scribere potuisset, quam a me queas expectare. Sed prohi dolor! ea in oppido *Swinfurto* una cum marito, longo jam tempore gravi obsidione cincta detinetur. Quapropter, ne te diutius literis nostris frustrari querare, exoravi *Cisnerum*, ut nostro, hoc est suo, *Micylli*, ac meo nomine rescribendi officium susciperet. quod ille non gravate fecit, putoque ab eo tibi saltem in parte satisfactum iri. Quod si etiam a me, ultra quid sentiam requiris: neque in hoc tibi deesse volo. scito igitur invictum me in acie perstare, nec velle sacramento absolvi: sed, ut quemadmodum tu, a *βίτη* quoque incipiam. admitterem forsitan hanc literam non sonare ut *β* nostrum factum consonans, si vicissim confiterere, hoc non esse perpetuum: neque enim ut malim dicere *βάδισον*, & *βάιζον* per *β*, ita *βυδίζω*, & *βάινω*, & *βύζω*, *badizo*, & *baino*, & *bado* dicerem: sed potius per quasi *β* mihi sonuerint, consulens aurium iudicio. insuper *βίος*, id est vita, per *β* quam per *β*: malo etiam *βίτη*, id est, *beta* ut *Juvenalis*, dicamus quam *vita*, & alphabetum quam *alphavitum*. Sed ut certum habeas exemplum & auctorem, scribit *Eustathius* Græcos quosdam *βίλιππος* pro *βίλιππος*, & alios *βυθίον* ævi *β* *πυθίον*. & loqui, & scribere, propter vicinitatem, & consonantiam *β* cum *φ*, & cum *π*. Ecquid faciunt *Bavari*, ut ex barbaris aliquid præsidii assumam? Nonne dicunt pro barbara *Wavara*? & sic de aliis *B* habentia, *W Germanicum*, pro *b*, usurpantes.

rentes, in MEUM, TUUM, SUUM. Quapropter, mi *Alchame*, ne sonueris mihi *βίτη*, sed potius *βίτη*, vel *βίτη* per *βίτη*, neque cum *ἄμιστα* pronuncias, videaris os plenum pul-
tibus habere, vel auriga esse. Quod si objicias mihi *Dores*,
admittam apud indoctam & rudem plebem olim fuisse moris,
ut apud * *Theocritum*, in *Σορακυσίαις*, mulieres quædam irri-
dentur ab homine aulico, & ciudito, non ferente eas *Dorice*
garrire, hoc est, nimium latiori ore loquentes, in his
versibus,

Παύσαι δ', ὦ δότριοι, ἀνάντου κατ' ἰδοίσαί,

ΤΡΥΓΟΝΕΣ ἐκκαρσεῦντι πλατύνουσι τὴν ἄπαιναν.

Docti autem & civiliores non multum curarunt *ω* an *ο* pro-
ferrent, ut qui *ω* & *υς* diphthongum in *ῶμικροι* & *ου* mutabant,
prout exigebat necessitas, ut apud eundem in hoc versu,

Μὴ μιν λωοῖσθε τὰς ἀμπίλους ἐπὶ γὰρ ἄροι.

^ubi *Dorice* ἀμπίλους dicendum fuit, & ἀμπίλους communiter, ubi
^ο mutant in *ου* Iones solvunt diphthongos, alii aliter, ut appa-
reat Græcos non magnopere curasse pronuntiandi modum,
quem tu tantopere exigis in lucem revocare. Habuit una-
quæque natio suum idiotismum. Sed dic quæso mihi, quam
e quinque illorum linguis tuum servasse modum, & quo-
modo probabis. Quod enim per characteres id argumento
asserere conaris, opinionem probas, non scientiam: & quo
tempore ita loquebantur, certe doctissimum *Ciceronis* se-
culum tibi adversatur, quem tamen Græcissime locutum,
etiam admiratione Græcorum, non ignoras, ut tu ipse in
dictione *bini*, intellexisti. Præterea scis quam inviti *Dores*
& *Æoles* in secundis & tertiis personis & infinitis *ω* diphthongum
exprimant, quin potius expungunt: dicunt *τύπη*,
τύπητις, *τύπητι*, & *Æoles* *τύπητις*, *τύπητι*, *τύπητι*, in infinitivo,
item dicunt *Dores* *κῆρος ἀπὸ τῷ ἰκερος*: *ἰς ἀπὸ τῷ εἰς*. Deberetis
etiam atque in primis docere, veteres cum proferrent vestro,
ut vultis more, melius, suavius, & doctius locutos fuisse,
& rectius fecisse, quam posterius seculum: tenaciusque re-
tinendum, quæ mater *Ercandri* & *Oscei* atque *Volscei* loque-
bantur, quam quæ aurea *Ciceronis* ætas garrivit. Habere
adhuc plurima scribenda, de reliquis diphthongis, & literis,
quibus ostenderem, vos innovatores literarum, ad mille, quin-
gentos annos observatum pronuntiandi modum velle jam
confundere, & ad *Phanices*, & *Cadumum* revocare, vehementer.
que errare: sed nec caput meum admittit, imo & amanuensi

* *Idyl.* XV. l. 87, 88.

uti compellit, & te alias ob amissum juvenem Regem, nimirum tristem & calamitosum, nolo vehementius conturbare. Quare, mi *Aschame*, boni consule, & clarissimum Dominum *Morysinum* meo nomine plurimum saluta, atque vale. *Heidelbergae* nono die *Augusti*, Anno Domini 1553.

EPIST. XX.

CLARISSIMO VIRO,

D. ROGERO ASCHAMO ANGLO,
AMICO SUO OBSERVANDO,
NICOLAUS CISNERUS.

Accepimus ab *Huberto* nostro binas literas tuas, eodem tempore pridie idus *Maii*, quæ nos partim delectarunt, partim perturbarunt. Nam grata nobis vehementer est memoria nostri tua, quam tanta cum benivolentia & amore in nos declaras: ut plus etiam, mihi præsertim; quam res & veritas ipsa concedit, largiæ. Itaque nisi nobis omnino de te persuasum esset; te propter humanitatem tuam, & studiorum conjunctionem non pernisiurum unquam, ut ex animo effluamus tuo; valde te rogaremus, ut quam voluntatem literis significasti perpetuo conservare velles. Sed quia nobis de tua constantia nullum est dubium, nos etiam operam dabimus, ut cæptam nuper inter nos notitiam, bono literarum, & mutuis officiis indies magis atque magis confirmemus. Quod vero non suspicari modo, sed ut certo statuere videaris: nos a tuo iudicio, de recta *Græce* pronunciandi ratione dissidere, id grave nobis molestumque est. Nam tametsi Dominus *Hubertus* amicus noster summus nobis significavit, te nobiscum de recta linguæ *Græce* pronunciatione conferre voluisse: tamen quia eam nobis facultatem, tuus nec opinatus, & improvisus a nobis discessus eripuit, non credo te cognoscere potuisse, quid nobis in illa causa proberetur. At, credo in eam de nobis opinionem, ex sermone clarissimi viri Domini *Huberti* venisti: qui cum eadem nos secum uti pronunciatione dixisset, quod nostram tueri, vestram infirmare conatus est; eodem tū etiam in loco nos ponendos esse iudicasti. Et quanquam nos plurimum Domino *Huberto* tribuimus, nec dubitemus, quin, pro eruditione sua singulari, exquisitas ad id quod sibi defendendum sumpsit, rationes

T t

habeat

Te

habeat

habeat, tamen quæ tibi cum illo suscepta est controversia, eam in nos derivari nolumus. Nec si in usu convenimus, idcirco eum quoque pari ratione comprobamus. Etsi enim non ita sumus affecti, ut a quibus opinione dissentimus, ab iis voluntate disjungamur: tamen officio boni viri fungi volumus. opiniones nostræ ad veritatem sunt revocandæ. quam prudenter evertere, & falsitatem stabilire velle, sive id ex animo, sive gratiæ causa fiat, longe ab ingenuo homine alienum esse debet. Quare, ut & facilior tibi sit nobiscum agendi ratio, & certius de nostra sententia iudicium: non alienum esse videtur, in universo genere perscribere, quid nos de recta *Græcæ* pronunciandi ratione sentiamus. Quod mallem a Domino *Micyllo* susceptum esse. qui, quæ volumus, rectius, apertius, & elegantius explicare posset. Sed quia id ille onus mihi imposuit, cujus nec voluntatem negligere, nec auctoritatem aspernari licet: peto a te, ut hanc imprudentiæ, & temeritatis culpam illi potius, quam mihitribuendam putes. Cum igitur consideramus, nos nec in vocalibus, nec in diphthongis, nec in consonantibus etiam, quæ cognationem inter se quandam habent, ullam fere adhibere in efferendo soni distinctionem: facile damus depravatam, & vitiosam esse apud nos pronunciandi consuetudinem. Nam quid illa varietas inter *i, u, æ, œ*, si nulla soni sit in iis dissimilitudo? Jam, qui commode in *Theocriti* versibus, quod & *Micyllus* sæpe nos admonuit, *πινυῖται*, & *πινυῖς* exprimi possint, nisi *œ* & *œ*, non *af* & *ef*, sed, ut Latine Taurus, & Eurus sonaremus? Quare & *Erasmus* recte in libello de pronunciatione iudicasse censemus, & eorum institutum probamus, qui morem corruptum ratione pura emendare conantur. Quid igitur est, dices, quod non eorum numerum augetis, qui in id incumbunt, ut depravatam pronunciationem restituant & corrigant? Primum, quia apud nos in *Germania*, in omni genere literarum principes non immutarunt, sed in communi vulgarique usu permanent. deinde, quod periculum est, ut, ne, si ad rectam rationem aspirare velimus; in contrariam partem his turbatis seculis peccemus; præsertim cum non omnium certa nobis ratio constet. Nam nondum nobis exploratum est: quomodo veteres *æ*, & *œ* diphthongos, *θ* & *φ* consonantes pronunciarent. Hæ quoniam omnibus fere ætatibus diversas opiniones, varias contentiones, multos errores, de germanæ cujusque linguæ pronunciatione fuisse reperiō, ut multum vitii in nostro more esse fateor, ita haud scio, an cum veterum ratione, nimis expressus ille in diphthongis amborum vocalium vim suam retinentium sonus congruat. Neque

neque enim tam obtusas aures *Athenienses* habuisse existimo, ut non animadvertere discrimen inter *Λύγος*, & *Λυγρός* potuissent, si tam crassa fuisset, & aperta soni differentia. Itaque ut nos in tanta quasi linguæ & oris peregrinitate illam rotundam & volubilem *Græcorum* prononciationem consequamur, summa nobis diligentia, assiduo usu, limato iudicio, natura idonea opus esse iudico. Nam quo horridior est vox nostra, spiritus asperior, sonus vastior, eo difficilius ad lenem illam, pressam & æquabilem vocis moderationem, qua olim in *Græcia* usi sunt, accedere possumus. Quo circa timemus, ne in hac impuritate & insolentia a vitio in vitium, ab errore in errorem, incidamus. Quod scimus cuidam nostratium accidisse: qui, ut commune vitium in suppressione alterius vocalis in diphthongis effugeret, dum vastius utramque diducit, omnibus se deridendum præbet. Quid igitur? satinne hoc est, ut non delinquere videamur? errorem nos quidem, *Rogere*, fatemur: sed quia auctores nobis, & duces defunt, qui pristinam & in corruptam prononciationem apud nos revocent, tollere eum non possumus. Neque enim tantum nobis eruditionis & auctoritatis sumimus, quicquam ut nos, nova hac in re, præstare posse existimemus. Velim igitur tu apud illos, quorum doctrina, existimatio, & auctoritas altiori in loco posita est, efficias, eam ut in scholas docendo inducant: nos quoque operam dabimus, ne nostro officio defuisse videamur. Quod si vobis in *Anglia* bene hæc prononciationis emendatio successerit, erit id nobis tam gratum, quam quod gratissimum. Bene vale. *Heidelbergæ*. XV. Calend. *Augusti* 1553.

EPIST. XXI.

DOCTISSIMO ET HUMANISSIMO VIRO,
DOMINO ROGERO ASCHAMO
CARISSIMO AMICO SUO,
RICHARDUS BRANDISBÆUS.

EX summa spe tuæ præsentis, in summam desperationem incidi eruditissime, & humanissime *Aschame*: quod eo tristius erat, quo vicinior adjunctiorque rebus optatis esse mihi pulchre videbar. Cum enim audissem *Bruxellis* eloquentissimum nostrum oratorem Dominum *Richardum Morysium Antverpiam* appulisse, statim decrevi, primo quoque tempore te illumque invisere. Veni igitur, abruptis om-

nibus remoris, *Antverpiam*: fessusque ab itinere, eam noctem interquievi. Postridie, fuit ille dies *Saturni*, te Dominumque oratorem a meridie requiro: renuntiatur illum cum sarcinis *Bruxellas* abiisse, & ubi eo in loco aliquot dieculas commoratus esset, *Lovanium* petiturum. Hic mihi ingentem intercapedinem temporis pollicitus sum; tamen ne ego mora spem tui coveniendi, illiusque salutandi corrumperem, die *Lunæ* *Lovanium* repeto, ut domi meæ pro mea tenuitate, & erga illum officiosam reverentiam, & erga te consuetam humanitatem, benivolentiamque exhiberem. Hic dum in itinere sum, occurrit mihi ad primum lapidem a *Lovanio* *Georgius Gilpinus Secretarius*, una cum nostro *Damofello*? statim sermo de vobis: aiunt collectis sarcinulis vos *Lovanii* non substitisse. Quod mihi primo ut prope modum incredibile, ita, re cognita, postmodum tristissime accidit. Venio domum, statim illæ mœstissimæ, sed tamen humanissimæ tuæ literæ meis oculis offeruntur, quæ quanquam cum vulnere, dulci tamen libet verbatim ex memoria repetere. 'Libenter, carissime *Brandisbæ*, tuas ædes vidi, sed multo libentius te ipsum vidissem. Memoriam multorum annorum, & rerum in *Anglia* gestarum suavi sermone tecum repetere constitui, de te & tuis rebus tibi impartiri volui. Hæc tui absentia vehementer me dolore afficit. scribe ad me, saltem te recepisse has meas, sequemur *Cæsarem*. His verbis lætis optime, & animo meo carissime *Aschame*, non est decorum, si me dicam lacrimis immaduisse: id libenter confiteri me mœstissimo aspectu, immotisque oculis literis tuis inhæsisse. sed redibis, spero, & redibis brevi, & utriusque tristitiam mutuo colloquio consolabimur. Quod si te diuturnior tenebit absentia, quæso communices mihi per literas, de rebus meis quod certum habes. Ego ob insinceritatem quorundam ex meis ne dicam perfidiam, mortuo fratre, multarum rerum mearum satago. Clarissimum & eruditissimum Dominum Oratorem officiosissime, ex me saluta: in cujus obsequium & ministerium offero, & devoveo quicquid possum. Quicquid scribes, si miseris *Bruxellam*, ad ædes Domini oratoris *Anglici Camberleni*, ejus amicitia & humanitate multum utor, optima fide ad me perferetur. Quod serius scripsi, nihil in causa est, nisi quod *Cæsaris* adventus hic expectabatur, in cujus comitatu te hæsurum non dubitabam. Malebam præsens cum præsentem quam per literas agere; bene vale doctissime & carissime *Aschame*. Sexto Idus *Februarias*.

EPIST. XXII.

RICHARDUS BRANDISBÆUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Optime & eruditissime *Aschame*, optimi regis mortem ex animo doleo. Nimum illud nunc *Virgilii de Marcello* in nostros dolores congruit.

*Ostendent terris hunc tantum fata, nec ultra
Esse sinent.*

Et obnix te rogo quid vides, & quid futurum speres nobis perscribere, ut *Pomponius Atticus* tibi elegantia ingenii, morumque & animi sinceritate simillimus, ad *Ciceronem* suum scribere solebat. sed ut tu bene *Atticus*, ita ad *Brandisbæum* minime *Ciceronem* scribes, neque minus scribes, quod parum dignus videar tuis tam expolitis, & enucleatis literis. Cupio nunc quam prolixas literas. Si quid autem ad me scribes, optime celabitur. Literas tuas *Mechliniam* mittas quæso ad *Tabernam divi Georgii*, reddentur optima fide. Bene vale optime & amicissime *Aschame*, *Mechliniæ*, die XVIII. Julii 1553.

EPIST. XXIII.

DOCTRINA AC VIRTUTIBUS
CLARISSIMO VIRO,
ROGERO ASCHAMO,

*Serenissimæ ac potentissimæ Angliæ Regiæ Secretario, Domino & Patrono suo observantia summa
colendo* JOANNES SPITHONIUS *Monasteriensis* S. P.

DICI a me vix potest, *Aschame* doctissime, quanta me voluptate affecerint tuæ ad me datæ literæ, nimirum e quibus maximum non modo officii, verum etiam voluntatis, erga me tuæ fructum perceperim. Itaque cum gratias tibi ago maximas, uti debeo, tum ut ista in me animi tui inductione perpetuo manere velis, etiam atque etiam oro.

Quod

Quod ad *Patricium* hunc attinet, quem tuis mihi litteris commendavisti, vellem sane meo ipsum juvandi studio eventum respondere potuisse. Quid, & quantum tuam ob commendationem pro ipso fecerim, apud eos qui regis hujus sunt quasi *tu utrumque ipse*, ab ipso dici potius, quam a me commemorari volo. Quantum vero hoc tempore diligentia mea obtineri potuerit, id potius exponam, cum tu ipse tuis hoc ipsum literis a me fieri cupias. Rex lectis *Serenissima Regina Elizabetha*, & *Regina Scotiae* literis, per Cancellarium respondit, *Anglorum* suis in portubus spoliatorum causam se tempore, ac loco magis opportuno nequaquam neglecturum: cumque fore existimet, ut brevi, de gravioribus quibusdam negotiis cum *Scotis* tractationem sit initurus, hujus quoque causae, jam binis *Serenissima Regina* literis sibi commendatae curam clementer suscepturum. idque hunc *Patricium*, ceterosque spoliatos re ipsa intellecturos, si modo vel ipsi, vel eorum causae procurator quispiam eodem tempore interpellat. Hæc causæ est, cur neque ad *Serenissima Regina Angliæ*, neque ad *Regina Scotiae* literas, rex hoc tempore quicquam respondeat. Legi ipse utrasque. Reginae quidem *Elizabethæ* pro spoliatorum causæ per sane clementer scriptas: alteras vero alterius adversus *Anglos* querimoniarum plenas. Queritur enim, & valde queritur *Regina*, suos ab *Anglis* antea non semel tantum, sed aliquoties in regis hujus stationibus misere esse spoliatos, navium vero aut bonorum directorum hætenus nihil etiam obnixè sollicitantes recuperare potuisse: *Anglos* neque ita gravem injuriam passos, neque ita frequenter, restitutionem petere: cum prius ipsos direpta reddere conveniat, quam a *Scotis* restitutionem postulare. Id ipsum si *Regina Angliæ* ignoret, de eo Majestatem ejus admonendam esse. Hæc & ejus generis alia, quantum memini, in *Scotia Reginae* literis continebantur, quæ *Patricii* ac aliorum causam non parum videntur gravare, quemadmodum & illud quod officarii, qui rebus *Islandicis*, nomine regis, eo tempore præfuerunt, pro certo affirmant, portorium quod dari solet, non esse persolutum, nec cautionem de solvendo postulantis datum, idque ipsum *Comitem* ab *Arundel*, *Doctorem Petrum Secretarium* ac ceteros consiliarios non ignorare, cum huic causæ audiendæ præfuerunt. Quæ res si ad veros calculos revocetur, verendum est, ne ipsa spoliatorum causæ plus sit obfutura, quam profutura. Tametsi enim regis hujus in *Islandia* jurisdictio a *Scotis* graviter sit violata, tamen cum vestrates portorio non soluto, domum abierint, quæri fortasse poterit, utrum hic rex defensionem ipsis debeat,

EPIST. LIBER UNUS. 413

beat, nisi velit eam pro sua erga ipsos clementia suscipere. quod equidem facturum confido, tempore magis opportuno, cum id ita per *Cancellarium* suum promiserit. Habes, mi *Aschame*, quid in hac causa tota actum sit. in quo commemorando ideo fui prolixior, ut intelligeres, in ea apud hosce homines promovenda, quidvis potius, quam aut voluntatem, aut juvandi studium mihi defuisse. Quo me animo erga omnes tuos mihi abs te commendandos semper esse futurum, tibi velim persuadeas. Serenissimæ Reginæ & Domino Secretario *Cecilio*, ubi dabitur occasio, me quæso commendes, huic etiam verbis meis gratias agas, pro multis & magnis ipsius in me tum officiis, tum beneficiis, quæ ipsa memoria perpetua retinebo, pro incolumitate ipsius, Deum assidue precaturus. Bene vale *Aschame* doctissime, & mutua amicitiam nostram mutuis literis, quotiescunque erit occasio, fove atque confirma. *Hafnia XXV. Decembris, Anno Domini 1561.*

EPIST. XXIV.

ROGERO ASCHAMO,

SERENISSIMÆ BRITANNORUM REGINÆ SECRETARIO,

PETRUS RAMUS.

CUM salutem nobis tuo nomine dixisset nobilis quidam *Britannus*, qui in aula nostri regis forte nobis occurrisset, rogavi quisnam in *Britannia* nostri tam studiosus esset, ut etiam trans Oceanum *Lutetiam* usque hoc animi benivoli signum perlatum curasset. tumque de tua virtute atque eruditione multa jucunde ac libenter accepi, quæ me desiderio sic incenderunt, ut prima quaque occasione salutis gratiam referendam putarem, juberemque hominem nostri cupidum & amantem pro mutuo amore valere plurimum. ac recipe-rem, si quid in otio Musæ nostræ tua causa possent, nullum a nobis tibi benivolentiæ studium, vel officium defuturum. En vero cum e comitatu *Thomæ Smithi*, Serenissimæ Reginæ apud Regem nostrum præstantissimi Legati, *Matthæus Scynus* ad vos reverteretur, tempus arripui amoris erga te mei declarandi, id est, tui interpellandi. sic enim te amari, a nobis colique tibi persuadeas velim, si abs te liberaliter & ingenue petam, quod te non gravate præstiturum confido. Primum igitur est, ut *Matthæus* hic vester, tametsi & morum suavitas

in

in homine, & literaturæ gratia per sese tibi gratissima sit futura, nostro tamen nomine tibi sit ita commendatus, ut qui de meliore nota commendari solent. Alterum est de libro *Archimedis* *ἀπὸ ἰσπημίνων*, quem audiui penes quendam eruditum vestræ aulæ medicum esse: si facultas ulla sit describendi, habeo rariora quædam in hoc genere, & *Pappi*, & *Apollonii*, & *Sereni*, quæ perlubenter vicissim, cum eo communicabo. Itaque, si beneficium hoc in mathematicis rebus, quibus me dedere incepti, abs te impetravero, magno, animi tui fructu cumulatum me sentiam. Vale. *Lutetia*, Calend. Martii VI. 1564.

EPIST. XXV.

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO VIRO,
D. ANTONIO COOKO, ANGLO,
DOMINO SUO OBSERVANDO,
JOANNES STURMIUS.

SI meus conspectus, vir clarissime, tibi jucundus esset, si adesset isthic, non dubito quin *Alexandri Citolini*, qui has reddidit, tibi multo gratissimus adventus sit. Cum æque mihi atque germanus frater gratus sit atque acceptus, & majores ipse, quam ego, in literis nostris communibus progressus, ut mihi videtur, fecerit. *Ανδρονικὸν* illam quam omnes a me multis jam annis expectant, tenet perfecte, & septem dierum sermonibus septem explicatam sermone suo patrio divulgavit: quemadmodum ex ipsius volumine quod adfert, pro tua prudentia, & eximia doctrina intelliges. Non dubito quin tibi gratissimum futurum sit hanc cognoscere. Mihi magnopere dolet: usque adeo me spoliatum esse fortunis meis a Domino *Royana*: ut hunc virum mea pecunia non potuerim apud me retinere, quod communicata inter nos opera atque industria hoc opus perficeremus. Quæso effice, ut *Regina* hic rebus mortalium non desit: & sua liberalitate adsit viro optimo, doctissimo, sane magno in literis homini. Mitto tibi exemplum epistolæ meæ ad *Reginam*, ut videas quomodo queas *ὁπρὸς αὐτήν*. Utinam vestro viatico, & stipendio retineatis per biennium: ad perficiendum id, cujus summa laus perventura esset ad *Reginam*, & eos, qui *Reginæ* auctores fuisse viderentur. In exilium proficisci cogitur propter *Papistarum* crudelitatem, ex amœnissimo

EPIST. LIBER UNUS. 415

nissimo & fructuosissimo prædio. uxore & liberis caret, caret patria & usu amicorum, & hæc ita fert patienter, ut illius patientia mihi misericordiam moveat. Aderis viro optimo, & homini literatissimo, si huic apud generum, & apud *Reginam* aderis, ut sedem suis musis adipiscatur. Habet alterum a me sibi commissum negotium, quod ad vos pertinet, & ex ipso intelliges. Certe ego nullam aliam viam video perveniendi quo propositum est, si est propositum, quam hanc: magis fructuosam, & gloriosam, & tutam. Quod vos statueris, Deum precor ut felix faustumque sit vobis, populoque vestro. *Dominæ Royanæ* perfidia, me pauperem & egenum fecit. Coactus sum intercessionem nostrorum Principum implorare, qui scripserunt omnes, etiam præfecti militares: imploro etiam *Reginæ Regis*que auctoritatem. jus meum jure persequar vel civili, vel, detrimentum enim egestatem mihi attulit, & periculum fidei meæ. quam ego pro crudelissima muliere obligavi creditoribus. Si *Regina Angliæ* graviter pro me scriberet, plurimum mihi prodesset: & gratissimum faceret, Principibus nostris. *Admirali*us aliquam spem ostendit Principibus, sed nosti gentem & populum. Redeo ad *Citolinum*: obsecro te, si mihi gratum facere cupis, huic gratificeris. Ex hoc cognosces, & de hisce rebus omnibus, & de *Germaniâ*, atque imperio. Vale vir clarissime, & patrone observande. *Argentorati* Calendis Octobris.

EPIST. XXVI.

NOBILISSIMO, ET CLARISSIMO VIRO,

DOMINO GULIELMO CECILIO.

EQUITI, A CONCILIIS SECRETIS

SERENISSIMÆ REGINÆ ANGLIÆ,

DOMINO SUO OBSERVANDO,

JOANNES STURMIUS.

SI unquam, vir clarissime, jucundum tibi fuit, adesse viris bonis, innocentibus, eruditis: certe aderis *Alexandro Citolino*, qui hos reddidit, viro optimo, integerrimo, literatissimo. Ex illius septem dierum sermonibus intelliges, qualem & quantam rationem animo complexus sit, scripto explicarit, & eo progressus sit, ut ad arcem & caput

put facultatis admirabilis pervenire brevi queat : si *Serenissima Regina* suam benignam manum, & felicem dexteram porrigat. Quenam ista ratio sit ex focero etiam intelliges : cui scripsi copiosius, reveritus ne tibi homini occupatissimo, & viro gravissimo molestus essem, si scriberem proluxius. Quæso atque oro adsis exuli isti Christo : adsis etiam literarum studiis, atque ipsis literatis hominibus. qui hujusmodi rationem omnes vel exoptarunt, vel investigarunt. Commisi ei quædam, quæ ad vos maximopere pertinere mihi videntur : in quibus ei fidem haberi cupio. homini scilicet humanissimo, viro fidelissimo, exuli innocentissimo : pudicissimæ uxoris castissimo marito, carissimorum liberorum cupidissimo parenti. denique quantum huic benefeceritis, id totum Christo vos facturos. Vale vir clarissime. *Argentorati* Calendis *Octobris* 1565.

EPIST. XXVII.

SERENISSIMÆ
ET POTENTISSIMÆ DOMINÆ,
DOMINÆ ELIZABETHÆ,
ANGLIÆ, FRANCIÆ, ET HYBERNIÆ
REGINÆ,
JOANNES STURMIUS.

Serenissima Regina, Et Domina clementissima. *Alexandrum Citolinum*, ita paucis diebus amare cœpi : ut dicere non possim, patrem ne majore benivolentia, si viveret, queam colere. Hanc sive amoris & studii, sive pietatis & caritatis flammam, excitarunt, multa indicia incredibilis virtutis, & confirmavit magna significatio excellentis judicii & singularis doctrinæ. Sed in hac doctrina una inest ratio, in qua ipse annos jam triginta & amplius versor : quam ille mihi videtur, perfecte consecutus esse. Quid enim præclarior esse potest, quam in arcem sapientiæ certa via & ratione conscendere. in qua quicquid in universa natura est, totum illud sit locis notatum, generibus partitum, formis distinctum : idque plenum atque congestum rebus & sententiis, earumque verbis atque formulis. Usque adeo, ut quicquid cogitanti in mentem venire possit : illius queat ad locum decurrere, & uno aspectu intueri quæcunque de eo
vel

vel cogitatione comprehendere, vel scripto notari, vel oratione exprimi debeat. Usque adeo, ab uno solo initio, mens hominis per omnem rerum naturam, ad unum quoddam extremum, indagando & perlustrando potest decurrere. Hanc rationem *Citolinus* tenet, & eam septem dierum sermonibus ostendit dilucide: quemadmodum Majestas vestra cognoscet ex iis quæ sermone suo patrio conscripsit. Congestione rerum adhuc opus habet: & deportatione ad locos singulos, quo compleantur. qua in re auxilio opus habet, non solum operarum, sed locupletis, & liberalis dextræ. quam si Majestas vestra viro optimo, & homini doctissimo porrexerit: habebunt non solum studiosi literarum, verum etiam viri doctis artium liberalium eruditi, quo utantur. cum ad suas studiorum rationes, tum ad publicas omnium commoditates. inprimis vero ad decus, & celebrationem vestræ Majestatis: & illius dextræ, quæ sumptus atque impensam largita erit. Sed hæc cujuscumque sint, Majestas vestra & ex *Alexandri* volumine *Italico*: & ipsius auctoris atque inventoris oratione cognoscet. Commisi etiam ei aliquid, quod ad Majestatis vestræ laudem atque decus pertinere videtur: in quo eandem ipsi fidem haberi cupio, quam mihi, si coram adessem. In utraque re oro Majestatem vestram, ut *Alexandrum* clementer atque benigne audiat. Sed natura est præditus verecunda. nihil audet, nisi ex vultu & oculis, aures avidas intelligat: non efficere solet, quod vult, & quod potest. Ubi vero placere se posse sentit: ita disertus est, ut mihi videatur eloquentis viri facere officium.

Deum patrem, & Dominum nostrum Jesum oro, ut Majestatem vestram sanam, salvam, incolumem, felicem, & prosperam conservet. *Argentorati* Calendis *Octobris*, Anno Dom. 1565.

Serenissimæ Majestatis vestræ,

perpetuus famulus.

EPIST. XXVIII.

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO VIRO,

DOMINO ANTONIO COOKO,
JOANNES STURMIUS.

Scribo hæc valde mœstus: literis *Citolini* nostrⁱ commotus. in quibus scribit, nullam a me positam fuisse ~~viri~~ ^{sepe} nominis, loci, temporis. Oro te pro tua bonitate, excusa me atque defende apud reginam, & generum. Certe factum est errore scribæ mei, cui plurimas eo die dedi, & describendas, & signandas literas. Quicquid hæ literæ promittunt de *Citolino*, totum illud ego præstabo. Novi virum, minime circumforaneum. Obsecro ne quid eum pati patiaris, vel propter me, vel propter bonitatem tuam. Exulat ob religionem, a patria, ab uxore, a liberis. homo domi non obsecurus, neque inops. paucorum verborum homo est: minime malus, bene literatus. Exhilara me quæso literis tuis. exhilarabis autem si intellexero, neque *Reginam* mihi offensam esse: & *Citolini* salutem vobis curæ esse. Vale vir clarissime. *Argentorati* III. Decembris Anno Dom. 1565.

EPIST. XXIX.

PRUDENTIA ET ERUDITIONE CLARO,

DOMINO ASCHAMO,

AMICO SUO, UT ANTIQUISSIMO,

ITA COLENDISSIMO,

CHRISTOPHORUS MONTIUS.

SÆPE mihi in memoriam redire solet jucundissima illa cohabitatio & consuetudo, qua in ædibus Domini *Morisini*, tum temporis Oratoris apud *Carolum quintum*, sanctissimi regis *Edvardi VI.* conviximus, *Aschame* carissime. nec eam a me abstulit, vel auferet, vel temporum longinquitas, vel locorum distantia. Memini te valde delectari solitum tostis castaneis: quando iis vescor, memoriam, & desiderium tui mihi revocant. Si eadem delectatio ejus fructus, & idem calor

calor stomachi est, certa indicia sunt constantis valetudinis & roboris. ego faciliores cibos modo expeto. *Halesii* lapsum omnes hic dolemus. & speramus eum propediem commiseratione, & clementia Serenissimæ Reginae, libertatem, & integritatem recuperaturum. Nam voluntas, & propositum distinguunt maleficia. Uxor & liberorum *Seveni* causam apud bonos viros agere non graveris. Nihil enim Christiano viro magis dignum, quam succurrere egentibus. Duplex beneficium est opitulari viduæ, & orphanis. Præclarissimi viri mors Domini *Massoni* perpetuo luctu me affligit: paucissimos modo in aula patronos superstites habeo, in quorum ordine vetustissimi sunt Dominus *Wottonus*, Dominus *Guilielmus Petreius*, quibus ut officiosissime me commendes, rogo. similiter ut reverendissimo Episcopo *Londinensi*: Domino *Antonio Cooko*, & Domino *Henrico Knolles*. animi mei erga eos studium & observantiam perpetuam annuncies, amanter rogo. Vale. *Argentina*, nono Calendas *Januarii*, Anno Domini 1566.

EPIST. XXX.

JOANNES STURMIUS
D. ROGERO ASCHAMOS.P.

Chrisrophorus Montius mihi superioribus diebus dixit: *Londinensem* Episcopum graviter ægrotare, & periculum mortis esse. Doleo profecto, cum ipsius viri causa: tum etiam propter publicum detrimentum tanti viri: atque etiam meorum Pupillorum nomine, quos tibi, mi *Aschame*, commendavi, & qui tibi curæ sunt, ut ex illius literis intellexeram. Si igitur vivit adhuc & bene valet, lætor & suo, & omnium Pupillorum meorum gratia, quam divinitus concessam agnosco. Sin diem sum obiit; oro te tamen ut curam Pupillorum meorum non deponas, & pergas peragere quod reliquum est, & mihi significes, quid effectum sit, & quid spei sit reliquum. Ego certe totum illud æs *Sevenianum* in me recepi; sed tamen in eo per solvendo, spero mihi adjutores fore Deos. hoc est, viros bonos, quos libenter nominarem: si non viderer aut adulari illis velle, aut eos voto meo obstringere officio humanitatis. Domino *Cooko*, Domino *Halesio*, ceterisque patronis literarum, & meis; verbis meis veneranter, oro, salutem dicito. Non scribis an vivat & ecquid vivat *Sturmius Aschamus*. Sed neque de aliis rebus scri-

scribis; scribe aliquid magni, id est, læti, ut ne ipse scribam tibi; tibi inquam, non aliis, desidiosus homo es. Si miraris, cur in amici *Seveni* causâ me conjecerim, in dispendium mearum rerum. Neque Condianum æs alienum vetus persolutum est: & ad illud hoc bello, adjeci duodecim millia florenorum, quos accepi mutuo a negotiatoribus, qui plus fidei habent, fidei meæ, quam rei domesticæ. Istud fatum meum est, hac ætate devexa mea, alienis cruciatibus cruciari. *Seveni* vidua omnem spem in tuo patrocinio, & fide positam habet: ego in tuo, & bonorum virorum, obsecro adeste vos pauperibus & egenis Pupillis. sed si commodo vestro queat fieri, nisi enim absque hoc foret, malo meo non fieri, commodo: sed incommodo persolvi quod debetur. Vale, mi optatissime *Aschame*, & saluta meis verbis omnes eos, quos salvos esse vis, & optas. *Argentorati*. Calend. Maii, 1568.

Christophorus Montius hac in fine hujus epistolæ carminis attexit.

Frigida qui gelidæ præbet modo pocula lymphæ,
Ex minimis uni, qui mea verba colit:
Haud mercede sua frustrabitur ille profecto,
Sed feret officii, præmia digna sui.

EPIST. XXXI.

JOANNES STURMIUS
D. ROGERO ASCHAMO.

IN epistola quadam ad Doctorem *Montium* scripta, legi non prius scripturum te ad me: quam pecuniam queas mittere. quid dico pecuniam? eleemosynam inquam *Seveni* hæredibus, uxori viduæ, & liberis multis. Lætor horum nomine, & tibi gratiam habeo, de hoc tuo studio, & bonitate hac tua. Ego me obstrinxi omnibus creditoribus: sperans tua prudentia, & benignitate solvi & liberari, hoc nexu posse. Nullum etiam mihi dubium est, de ceteris heroibus vestris Domino *Cooko*, Domino *Halesio*, & ceteris, qui *Sevenum* patrem noverunt. Sed etiam si non statim corrogari poterit quod petimus: tamen oro te, ne desinas ad me scribere. hoc est, intermissam multorum annorum scriptionem revoces. & nos inter nos mutuis literis salutemus, & consolemur. Esset mihi tamen quam gratissimum, posse me aliquando li-
be-

EPIST. LIBER UNUS. 421

berari hac creditorum importunitate. De rebus novis nihil possum scribere, quia nos pol antiquum obtinemus, & expectamus, donec proximus ardeat paries. Ego meis jam dicto sententiam meam de imitatione oratoria, nescio an tibi placitura sit cum leges. Si placebit, mittam tibi quæ dictata sunt, ut tuum judicium præcognoscam. Bene vale, mi *Aschame*. *Argentorati*. XXVI. Julii 1568.

EPIST. XXXII.

JOANNES STURMIUS
ROGERO ASCHAMO.

Mi *Aschame*, quid profilius meus, *Sturmius* tuus, vivet ne? atque ecquid vivit? & quænam de illo spes literarum: nunquid patri similis? nam ut propatri similis sit, precari non ausim, nec volo, volo enim esse meliorem. Utinam eos annos haberet, ut *Citolinum* nostrum queat intelligere, qui hæc reddidit: & quem tibi etiam atque etiam commendo maximopere. Cognosces ex hoc uno viro, ea omnia, quæ a me scire potuisses, si istic fuisset, sed longe plura atque majora. Aperiet se tibi: oro & obsecro ad sis ei consilio tuo, ut nequid peccet in mores, & ordines hominum. Nosti nostra ingenia, qui musas colimus liberas, utile nobis est a vobis aulicis erudiri. Non jocor. si ullum unquam tempus fuit, causa ulla, vir ullus, in quo tuam mihi benivolentiam voluisti declarare: oro te declara huic viro, & hoc tempore, & in hoc negotio, illius, meo, & reipublicæ vestræ, aliorum omnium. Peterem ista pluribus abs te, si de tua voluntate dubitarem: sed plane non dubito. Itaque concludam epistolam. Vale mi Domine *Aschame*, una cum uxore, profilio, totaque familia, & amicis, bonisque viris omnibus. *Argentorati*, Calendis Octobris 1568.

EPIST.

EPIST. XXXIV.

NOBILI ET CLARISSIMO VIRO,
DOMINO JOANNI HALESIO,
JOANNES STURMIUS.

Clarissime vir, *Alexandrum Citolinum* qui has reddidit, ita tuo patrocínio commendo, ut virum optimum, & hominem literatissimum, & in ea ratione perfectum, in qua scis me annos versatum esse quam plurimos. Regina rem præclaram fecerit, si hominem exulem, & virum innocentem suo patrocínio tueatur, & stipendio adsit: quo id quod septem sermonibus delineavit, id totum cœdificare, & omni supellectile consummare possit. Ego nihil malim, quam mecum per biennium esse. Efficeremus aliquid, quod etiam posteris profuturum esset, non solum ad doctrinam perfectiorem, sed etiam faciliorem. Ex ipso cognosces rem omnem, oro te, adsis tua solita, & antiqua bonitate. De meis rebus, & de injuria *Gallorum* adversus me, ex ipso intelliges. Crudelissime jam triennium exerceor, misereret te *Sturmii*, si sensus illius sentiret. Ego triennium jam quæro in *Gallia*, & nullum possum gratum hominem invenire. novem millia coronatorum cogor, hujus mulieris nomine, exsolvere, solum, quia interposui fidem meam, nulla spe lucri, ne teruntii quidem. nullum etiam teruntium vidi, ex hac tanta summa, quam per suum procuratorem accepit a negotiatoribus. Sed quid ego tibi homini humanissimo dolorem moveo, quæso recrea *Citolinum*: & te illius studiis atque inventis refice. Vale vir clarissime. *Argentorati* Calendis *Octobris*.

EPIST. XXXV.

DOMINO ROGERO ASCHAMO
JOANNES STURMIUS.

MITTO tibi exemplum epistolæ nostræ ad Dominum *Antonium Cookum*: velim te novisse hominem, pro cujus nos uxore, & liberis scribimus. Fuit mihi artissima fami-

EPIST. LIBER UNUS. 423

familiaritate annos triginta conjunctissimus. Adesses igitur etiam tu, inquis, qui alios adesse velis: certe adfui, & adsum. mediocri subsidio, non recusò tantum dare, quantum quivis, imò dedi, & sciunt multi, etiam magistratus noster scit. Oro te sis nobis tu noster procurator, itator, protutor: & consilium cape cum Domino *Halesio*, cui importunus esse non audeo, in hac sua molestia. cujus partem ego libenter ferrem, si mihi eam posset imponere. Sed novi constantiam viri. Sermones meos Aristotelicos recognosco: post nonum, imò bis nonum annum. Placent multa: quædam requiro *inconsistens*. In his, spero, loquar vobiscum post meam vitam; quæ finem minatur sexagenario. neque pontem extimesco: & velim me defunctum vitæ oneribus. *Moresinus* quia mortuus, valde me delectat, loquens in hisce sermonibus. sed ecce causam amici reliqueram. Oro te recrea me tuis literis: cum me dico, intelligo uxorem hominis amicissimi, liberos carissimos: cineres intelligo demortui viri, boni, docti, multorum virorum magistri, qui adhuc vivunt, quibus gratissimum vestrum futurum est beneficium. Vale, mi *Aschame*: de profilio meo nihil scribere audeo: metuo ne tuis acciderit, quod meis accidit liberis. sed æterna fruuntur felicitate. Salve vale, vale salve, vale mi *Aschame*, *Argentorati*, XVI. Decembris 1568.

EPIST. XXXVI.

AMICO SUO SUMMO

ROGERO ASCHAMO,

THOMAS SMITHUS,

PERVETUSTUS AMICUS.

Mirifice mihi rem gratam fecisti, mi *Aschame*, quod hanc figuram altronicam ad me miseris. Laudo quidem certe illum quicumque fuerit, qui hanc descripserit diligentia sua. Et aveo cum illo familiaritatem inire. Scis enim quanti æstimo doctorum omnium familiaritatem, & amicitiam. Non est profecto novum, ut qui in eadem disciplina philosophentur, & amici inter se, vel hac ratione sint. Ut, qui aliquando in eodem campo militarint, aut in eodem carcere fuerint conclusi. Tu quidem auctor eris familiaritatis nostræ, cujus si utriusvis nostrum pœnituerit, & susti-

sustinebis culpam. Ingenue mihi videtur scipisse, & docte, neque secundum vulgarem morem illiteratorum hominum, qui se & opinione doctrinæ suæ, ad quæstum abutuntur. Quorum nec amicitiam requiro, & familiaritatem averfor. Remisi, ut requiris, *Alphonsinas* & figuram quam misisti, & de eadem etiam, ut posita est, iudicium meum. Quia vero non videtur is, qui eam tibi dedit, sequutus novas tabulas *Rheinoldi*, sed *Alphonsinas* potius: De eadem hora & die figuram erexi, secundum *Ephemerides Joannis Stadii*. *Alphonsinas* videtur paululum differre, iudicium non ita multum. Et si quæ diversitas fuerit aut in *Stadii* aut in iudiciis, potes dicere illud antiquum diverbium. Cum Aruspex Aruspitem viderit, mirum est, si non rideat: quid quæris? sic sumus prognostici omnes, non in rebus modo astronomicis, sed, & in deliberando. *Quot homines tot sententiæ*. Ita hoc mihi, illud alteri videtur fortius ac potius, ut fere quot sint capita, tot etiam diversi sensus appareant. Libellus meus, quem requiris, jam pridem absolutus est, & *Waldinum* transcribendus mittitur, ne una & primum exemplum, & totum inventum pereat. *Haddoni* epistolæ sunt inventæ, sed non omnes, de meis ad illum adhuc incertius. Tu vale, & meo quæso nomine, conjugem tuam, & illum tuum *Astronomum*, quem absens & ignorans amo, meo nomine saluta. Ex ædibus meis *Montis Aulæ* XX. Decembris, ut *Astronomi* supputant 1568.

EPIST. XXXVI.

JOANNES METELLUS
ROGERO ASCHAMO S. P.

Arnoldus Birckomannus vir optimus, tuique valde studiosus, mihi retulit, te nondum mei memoriam ex animo posuisse, licet jam tot annis, neuter alterum, literarum colloquio laceessivit. Hoc tu, crede, mutuo facis. Amo enim præclaras virtutes tuas supra modum, easque dum vixero, colam. Quo sit, ut sæpe de te quæserim: cum multi tamen testarentur, te, Regia excessisse, atque studiorum tuorum causâ privatam vitam agere. Nam & hoc Joannes Dius vester affirmavit. Gaudeo igitur, te non degere ut narrabant, in obsuris locis, sed eodem in statu, quo apud *Mariam Reginam*, permanisse. Sic enim accidet, ut ad te frequentius ego scribam, id quod ego fane cupio, ni tamen tibi

mo-

molestum futurum sit, quod ipse minime omnium nolim. De rebus meis nihil est quod moneam, versor enim in trium rerum perdifficili negotio, in quo me, dum ab his tranquillior transigendæ vitæ ratio pendeat, durare oportet. Itaque segnius hanc ob causam tracto studia, sed spero, tandem me extricatum iri hujusmodi retibus. Tu, si quid præ manibus habes præclari, significabis. Non enim vereor, quin totus sis in opere aliquo præclaro, uti es studiosissimus, & eruditissimus. *Osorius* noster huc edendos misit duos de *calisti justitia libros*. Vellem eum moderatius cum hostibus, quos sibi deligit, agere: ac potius in *Philosophicis* argumentis, quam *Theologicis*, quæ sane sunt invidiosa, versari. Quod ego ad te scribo, ut mitius feras, cum ipse ames, ac summam eloquentiam. Sed ita natura comparatum est, ut quisque nævum habeat. Huc allatum est, crudelissimam pestem in vos sævire, quod ego doleo. *Francofordiæ* etiam grassatur. *Carolus Gallorum Rex*, a senatu *Parisiensi*, tutela dicitur emancipatus, fortassis, quo denuo, constituta subvertantur: pacem tamen observaturus, edictumque fore firmum fertur. Tanta est omnium rerum ubique mutatio, ut nihil jam humana prudentia, sed sola divina providentia regi; vel invitis *Philosophis*, fatendum esse videatur. Quare orandus est Deus, ut nostri tandem misertus, omnia ipse componat atque restituat. Vale. VI. Idus *Septembris*.

EPIST. XXXVII.

HIERONYMUS OSORIUS

EPISCOPUS SYLVENSIS

ROGERO ASCHAMO ANGLO. S.P.

T*homas Wilsonus*, vir ornatissimus, Reginae vestrae legatus salutem nomine tuo nuntiavit, quod mihi fuit gratissimum. idemque dixit, te eo tempore, quo isthinc digressus est, febris impeditum fuisse, quo minus ad me scriberes, quod mihi gravem molestiam attulit. Neque tam ob eam rationem, quod literarum tuarum fructu carui, quam propter morbum ipsum, qui te tenuit, ne ad me scriberes. Quare si me amas, fac quam primum poteris ut me hac cura & sollicitudine liberes, & certiore facias te pristinam valetudinem recepis. De meis rebus nihil aliud est, quod scribam, nisi me bene quidem valere, sed negotiis molestissi-

sustinebis culpam. Ingenue mihi videtur scipfisse, & docte, neque secundum vulgarem morem illiteratorum hominum, qui se & opinione doctrinæ suæ, ad quæstum abutuntur. Quorum nec amicitiam requiro, & familiaritatem averfor. Remisi, ut requiris, *Διάγραμμα* & figuram quam misisti, & de eadem etiam, ut posita est, iudicium meum. Quia vero non videtur is, qui eam tibi dedit, sequutus novas tabulas *Rheinoldi*, sed *Alphonsinas* potius: De eadem hora & die figuram erexi, secundum *Ephemerides Joannis Stadii*. *Διάγραμμα* videtur paululum differre, iudicium non ita multum. Et si quæ diversitas fuerit aut in *Stadii* aut in iudiciis, potes dicere illud antiquum diverbium. Cum Aruspex Aruspiciem viderit, mirum est, si non rideat: quid quæris? sic sumus prognostici omnes, non in rebus modo astronomicis, sed, & in deliberando. *Quot homines tot sententiæ*. Ita hoc mihi, illud alteri videtur fortius ac potius, ut fere quot sint capita, tot etiam diversi sensus appareant. Libellus meus, quem requiris, jam pridem absolutus est, & *Waldinum* transcribendus mittitur, ne una & primum exemplum, & totum inventum pereat. *Haddoni* epistolæ sunt inventæ, sed non omnes, de meis ad illum adhuc incertius. Tu vale, & meo quæso nomine, conjugem tuam, & illum tuum *Astronomum*, quem absens & ignorans amo, meo nomine saluta. Ex ædibus meis *Montis Aulæ* XX. Decembris, ut *Astronomi* supputant 1568.

EPIST. XXXVI.

JOANNES METELLUS
ROGERO ASCHAMO S.P.

Arnoldus Birckomannus vir optimus, tuique valde studiosus, mihi retulit, te nondum mei memoriam ex animo posuisse, licet jam tot annis, neuter alterum, literarum colloquio laceflivit. Hoc tu, crede, mutuo facis. Amo enim præclaras virtutes tuas supra modum, easque dum vixero, colam. Quo fit, ut sæpe de te quæsierim: cum multi tamen testarentur, te, Regia excessisse, atque studiorum tuorum causa privatam vitam agere. Nam & hoc Joannes Dius vester affirmavit. Gaudeo igitur, te non degere ut narrabant, in obsuris locis, sed eodem in statu, quo apud *Mariam Reginam*, permansisse. Sic enim accidet, ut ad te frequentius ego scribam, id quod ego sane cupio, ni tamen tibi

mo-

molestum futurum sit, quod ipse minime omnium nolim. De rebus meis nihil est quod moneam, versor enim in trium rerum perdifficili negotio, in quo me, dum ab his tranquillior transigendæ vitæ ratio pendeat, durare oportet. Itaque segnius hanc ob causam tracto studia, sed spero, tandem me extricatum iri hujusmodi retibus. Tu, si quid præ manibus habes præclari, significabis. Non enim vereor, quin totus sis in opere aliquo præclaro, uti es studiosissimus, & eruditissimus. *Orosius* noster huc edendos misit duos de *cal. sti iustitia libros*. Vellem eum moderatius cum hostibus, quos sibi deligit, agere: ac potius in *Philosophicis* argumentis, quam *Theologicis*, quæ sane sunt invidiosa, versari. Quod ego ad te scribo, ut mitius feras, cum ipse ames, ac summam eloquentiam. Sed ita natura comparatum est, ut quisque nævum habeat. Huc allatum est, crudelissimam pestem in vos favire, quod ego doleo. *Francofordiæ* etiam grassatur. *Carolus Gallorum Rex*, a senatu *Parisiensi*, tutela dicitur emancipatus, fortassis, quo denuo, constituta subvertantur: pacem tamen observaturus, edictumque fore firmum fertur. Tanta est omnium rerum ubique mutatio, ut nihil jam humana prudentia, sed sola divina providentia regi; vel invitis *Philosophis*, fatendum esse videatur. Quare orandus est Deus, ut nostri tandem misertus, omnia ipse componat atque restituat. Vale. VI. Idus *Septembris*.

EPIST. XXXVII.

HIERONYMUS OSORIUS

EPISCOPUS SYLVENSIS

ROGERO ASCHAMO ANGLO. S.P.

T *Thomas Wilsonus*, vir ornatissimus, Reginae vestrae legatus salutem nomine tuo nuntiavit, quod mihi fuit gratissimum. idemque dixit, te eo tempore, quo isthinc digressus est, febris impeditum fuisse, quo minus ad me scriberes, quod mihi gravem molestiam attulit. Neque tam ob eam rationem, quod literarum tuarum fructu carui, quam propter morbum ipsum, qui te tenuit, ne ad me scriberes. Quare si me amas, fac quam primum poteris ut me hac cura & sollicitudine liberes, & certiore facias te pristinam valetudinem recepisse. De meis rebus nihil aliud est, quod scribam, nisi me bene quidem valere, sed negotiis molestissi-

mis implicari. Nam veni coactus in hanc urbem, eo animo ut cum primum negotia, ut arbitrabar, facilia expedirem, continuo me in Diœcesim meam reciperem. At postquam huc me contuli, sic oppressus negotiis fui, ut cupiam avolare, ne, dum aliena curo, mea deferam, & ob id, inextinguibili flagitio me ipsum contaminem. Itaque cogito præcis anchoris vela facere, & eo unde, profectus sum, cursum rursus instituere. Non deerit tamen, qui mihi in *Algarbiensem* provinciam literas tuas, si ad me scripseris, statim mittat. *Wilsonus* tibi librum dabit, quo *Gualteri Haddoni* laudes persequor, ut possum. Gratissimum mihi feceris, si librum diligenter evolueris. *Olyssoponæ* VI. Calend. *Novembris*.

EPIST. XXXVIII.

CLARISSIMO VIRO,
DOMINO ROGERO ASCHAMO,
JOANNES STURMIUS.

M^I *Aschame*, amabo te, ama me: & ignosce, quod toto hoc biennio vel nihil, vel exiguum admodum ad te scripserim. Ita me *Royana Domina* multos jam menses, imo annum & amplius ære suo exercet alieno, ut omnino meæ literæ & Musæ, non solum sileant, sed lugeant etiam. De hoc meo angore, cognosces ex *Garnatio*, qui has reddidit. item de ceteris meis rebus omnibus. ego tecum sum, cum hic erit tecum. Oro te adsis ei apud eos ad quos misi: ut gratus sit atque acceptus. Sic enim illi recepi. Summam spem positam habeo in Domino *Cooko*, & Domino *Halesio*. si tu excitator accesseris, non dubito quin facturi sitis: quo *Garnatius* noster receptum bonum habeat, ad *Reginam*, Dominum *Robertum Dudleum*, & Dominum *Cecillum*. Jesus Christus vos omnes defendat atque amplificet. Vale. *Argentorati*.

EPIST.

EPIST. XXXIX.

CLARISSIMO VIRO,

DOMINO ANTONIO COOKO,
JOANNES STURMIUS.

EGO patrem meum mihi restitutum putavi: cum audiremus te esse restitutum valetudini. valetudini dico? imo vitæ. Diem enim te tuum obiisse, & auditum & scriptum fuit, idque credebat doctor noster *Montius*. Nisi blandiri me putares: mitterem tibi *Epitaphium*, quod tum cum lachrymis conficiebam, nunc cum lætitia recordor. Gaudeo igitur nobis, & regno *Angliæ* gratulor: quid enim dicam, me tibi lætari? qui non potes hanc vitam cum deteriore commutare: propter religionem, & sanctitatem tuam. Sed de hoc verborum est satis. tametsi non satis sit gaudii atque lætitiæ. Venio ad causam amici *Gasparis Gamatii*. Is mihi illum architectum comparaverat: quem ad legatos vestros *Cammerfium* miserat. Dedit abeunti quadraginta quinque coronatos: ego fide jussi, & spondi: jam repetit, & meo quidem iudicio, merito. Causæ quid fuerit non dubito quin ex *Gulielmo Rostorno*, quem mihi commendabas proficiscentem in *Burgundiam*, cognoveris. Si pax non coisset: attulisset vobis quædam ~~disputa~~ non negligenda. Quanquam puto eum obiisse. nondum enim reversus est, & uxor *Gamatia* est molesta: quæ *Barre* in finibus *Lotharingicis* habitat. Oro ut cum genero tuo Domino *Cecillo* agas: quo *Gasparus* habeat suum, & ego sponfione liberer. Quamquam ea tua & virtus, & doctrina & sapientia est, & erga me tua studia ac merita: ut si præstandum mihi damnum sit, existimaturus sim, neque ignoraturus plura me tibi debere: qui meus patronus es, & ego tuus beneficiarius, multis & magnis acceptis beneficiis, nullo adhuc compensato beneficio, ne quidem officio ullo, nisi studii, benivolentiæ, observantiæ, pietatis. Vale, *Argentorati*, XXX. *Januarii*.

EPIST

EPIST. XL.

CLARISSIMO VIRO,

D. ROGERO ASCHAMO,

SERENISSIMÆ REGINÆ ANGLIÆ SECRETARIO
STEPHANUS CIRLERUS.

CRedo te memoria tenere, cum post bellum *Mauritianum* hac iter faceres cum quodam legato *Anglico*, atque a meo Principe piæ memoriæ, *Friderico* secundo, Comite *Palatino Rheni* Electore, in arcem ad prandium vocatus fuisses, me te per ædificia visu digna duxisse, officiumque amici præstitisse. Id enim humanitas morum & polita doctrina merebatur. Ab eo tempore, nomen *Rogeri Aschami* semper mihi carum fuit. Quia vero *Immanuel* noster, ad vos proficiscitur quem tibi notum esse scio: Volui has, tanquam testes, mei erga te amoris, illi committere, ex quo præsentem rerum nostrarum statum intelliges. Cui in reditu aliquid literarum ad nos dabis. Valde enim tuis scriptis mirapritate, & ornatu conditis delector. Beabis me, si scriptori *Anglico*, pio, prudenti, polito & facundo, meam bibliothecam locupletabis. Erit id pignus nunquam intermoriuræ amicitiae. Bene vale. *Heidelbergæ*. XVI. *Februarii*, Anno 1568.

EPIST. XLI.

SERENISSIMA ELIZABETHA,

ANGLIÆ ET HIBERNIÆ REGINA
JOANNI STURMIO.

A Mice perdilecte, de præstanti tua doctrina, puriorisque religionis studio, ex libris tuis intelligimus. De tuo item multiplici rerum usu, atque prudentia, ex sermone multorum accepimus: accepimus etiam id quod libenter quidem accepimus, magna te, & observantia nos, & benivolentia nostros, jam diu esse prosequutum. Te igitur de hac tua eruditione, & religionis cultu, rerum usu, observantia
erga

erga nos, & benivolentia erga nostros, amore, iudicio, & bona nostra gratia prosequimur. Quod nostrum erga te studium, non sermone aut benivolentia ostendere, sed re, atque beneficio representare cogitamus. De quo nostro animo, *Christophorus Montius*, praesenti suo sermone, sed nostris verbis, plura & fusius tecum communicaturus est. Viam ergo studiorum, atque etiam consiliorum, quam es feliciter ingressus, constanter persequere, & nos te in cursu tuo, non solum benivole incitare, sed benigne etiam deinceps promovere, magis magisque studebimus. Bene valeas, &c.

EPIST. XLII.

JOANNES STURMIUS

DOMINO ANTONIO COOKO. S. P.

VIR clarissime, & patrone observande. Prope aberat ut ipse isthuc venerim, nisi cum *Nivernensi*, hoc est *Possano* legato *Gallico Condiano*: cras necessariis de causis redeundum esset *Argentinae*, sic enim flagitant haec tempora. Dominum *Albertum* tibi commendo cum ipsius causa, & propter ejus virtutes, tum propter causam communem, quae certe laborat, & quidem periculosissime. Commendo tibi causam, sed etiam virum a quo ad vos est missus. quo nulum possitis invenire magis idoneum ad hanc rationem, quae profecto pernecessaria est. Utinam istud vestrum negotium succedat ita ut in *Scotia*. Praeclara fama illius facti, & perpetua: sed haec & immortalis, & plane divina, verum perfecta & consummata gloria, si quod volumus, assequamur. Sed vides inopiam pecuniarum, auxiliorum, & quae nunc nunciantur, *Rotomagum* expugnatam; desiderari ex vestris mille, qui ad *Rotomagum* occubuerunt; *Durassianam* copiam *Aquitanorum*, caesam esse a *Montucano*; *Andelottum* non posse pervenire ad castra *Condiana*. Speramus falsa, metuimus tamen, non dubito quin vos certiora habetis quam nos. Ut ut sit, & ut ut sese res habeant, imo quo pejora loco sunt, eo magis elaborandum est, & resistendum. idque primo quoque tempore, & celerrime. & confirmandus *Condianus* ne animo deficiat, id quod vos quotidianis vestris consiliis, atque auxiliis facere poteritis. Spero atque confido, ita te adfuturum Domino *Alberto*, ut mihi gratias acturus sit, propter tuam prudentiam, consilium, operam, & opem apud *Regi-*
nam,

EPIST. XL.

CLARISSIMO VIRO,

D. ROGERO ASCHAMO,

SERENISSIMÆ REGINÆ ANGLIÆ SECRETARIO
STEPHANUS CIRLERUS.

Credo te memoria tenere, cum post bellum *Mauritianum* hac iter faceres cum quodam legato *Anglico*, atque a meo Principe piæ memoriæ, *Friderico* secundo, Comite *Palatino Rheno* Electore, in arcem ad prandium vocatus fuisses, me te per ædificia visu digna duxisse, officiumque amici præstitisse. Id enim humanitas morum & polita doctrina merebatur. Ab eo tempore, nomen *Rogeri Aschami* semper mihi carum fuit. Quia vero *Immanuel* noster, ad vos proficiscitur quem tibi notum esse scio: Volui has, tanquam testes, mei erga te amoris, illi committere, ex quo præsentem rerum nostrarum statum intelliges. Cui in reditu aliquid literarum ad nos dabis. Valde enim tuis scriptis mirapritate, & ornatu conditis delector. Beabis me, si scriptori *Anglico*, pio, prudenti, polito & facundo, meam bibliothecam locupletabis. Erit id pignus nunquam intermoriuræ amicitiae. Bene vale. *Heidelbergæ*. XVI. *Februarii*, Anno 1568.

EPIST. XLI.

SERENISSIMA ELIZABETHA,

ANGLIÆ ET HIBERNIÆ REGINA
JOANNI STURMIO.

AMice perdilecte, de præstanti tua doctrina, puriorisque religionis studio, ex libris tuis intelligimus. De tuo item multiplici rerum usu, atque prudentia, ex sermone multorum accepimus: accepimus etiam id quod libenter quidem accepimus, magna te, & observantia nos, & benivolentia nostros, jam diu esse prosequutum. Te igitur de hac tua eruditione, & religionis cultu, rerum usu, observantia
erga

EPIST. LIBER UNUS. 429

erga nos, & benivolentia erga nostros, amore, judicio, & bona nostra gratia prosequimur. Quod nostrum erga te studium, non sermone aut benivolentia ostendere, sed re, atque beneficio repræsentare cogitamus. De quo nostro animo, *Christophorus Montius*, præsentis suo sermone, sed nostris verbis, plura & fusiùs tecum communicaturus est. Viam ergo studiorum, atque etiam consiliorum, quam es feliciter ingressus, constanter persequere, & nos te in cursu tuo, non solum benivole incitare, sed benigne etiam deinceps promovere, magis magisq; studebimus. Bene valeas, &c.

EPIST. XLII.

JOANNES STURMIUS

DOMINO ANTONIO COOKO. S. P.

VIR clarissime, & patrone observande. Prope aberat ut ipse isthuc venerim, nisi cum *Nivernensi*, hoc est *Possano* legato *Gallico Condiano*: cras necessariis de causis redeundum esset *Argentina*, sic enim flagitant hæc tempora. Dominum *Albertum* tibi commendo cum ipsius causa, & propter ejus virtutes, tum propter causam communem, quæ certe laborat, & quidem periculosissime. Commendo tibi causam, sed etiam virum a quo ad vos est missus. quo nullum possitis invenire magis idoneum ad hanc rationem, quæ profecto pernecessaria est. Utinam istud vestrum negotium succedat ita ut in *Scotia*. Præclara fama illius facti, & perpetua: sed hæc & immortalis, & plane divina, verum perfecta & consummata gloria, si quod volumus, assequamur. Sed vides inopiam pecuniarum, auxiliorum, & quæ nunc nunciantur, *Rotomagus* expugnatam; desiderari ex vestris mille, qui ad *Rotomagus* occubuerunt; *Durassianam* copiam *Aquitanorum*, caesam esse a *Monlucano*; *Andelottum* non posse pervenire ad castra *Condiana*. Speramus falsa, metuimus tamen, non dubito quin vos certiora habetis quam nos. Ut ut sit, & ut ut sese res habeant, imo quo pejora loco sunt, eo magis elaborandum est, & resistendum. idque primo quoque tempore, & celerrime. & confirmandus *Condianus* ne animo deficiat, id quod vos quotidianis vestris consiliis, atque auxiliis facere poteritis. Spero atque confido, ita te adfuturum Domino *Alberto*, ut mihi gratias acturus sit, propter tuam prudentiam, consilium, operam, & opem apud *Regi-*
nam,

nam, & Cicillum generum. de negotio illo, de quo nihil vere superiore mense, opinor Martio, aliquid scripsi Domino Cecillo: tuæ literæ effecerunt ut probare prius velim rem, quam plus confirmare. Hæc tempora Gallicana faciunt, ut de nostro dissidio, quod a Marbachio concitatum est, nihil possim scribere: tamen consenesco, propter fastidium & injuriam. prope ubique esse malim quam ibi, ubi annos permultos fui libenter. Redeo ad causam Alberti, oro & obsecro, ut tibi curæ sit. Vale vir ornatissime, nobilissime, & patrone observande. Francofurti XII. Novembris.

EPIST. XLIII.

JOANNES STURMIUS
JOANNI HALESIO.

CUjus rei causâ Dominus Albertus isthuc venit: tametsi sciam eam tibi curæ fore, tamen ita mihi curæ est, ut hanc curam deponere possem, neque commendem tibi, & aliis isthic heroibus. Valde censesternati sumus nunciis Gallicanis: solum consolantur quod ab inimicis veniunt, atque idcirco falsos speramus. Is qui misit Dominum Albertum, aliquid plus habet laudis quam illa antiqua fuit: bonus miles, bonus colonus. optimus vir est, fortissimus dux est, debetis optime, & amplissime sperare de illius fide, industria, usu, scientia. Causam non opus est ut commendem verbis pluribus. Gallia absque vestro auxilio, nullum videtur habere subsidium, ni Deus adsit. Sed aderit Deus Gallia: aderit etiam vobis, quoniam vos vobis non defuturi estis. salutem autem vestram negligetis, si Gallia salutem negligatis, quæ absque vobis salva esse non poterit. Nos tertio certe perimus proximi: & tamen quotidie deliberamus. nunquam quicquam facimus, perdit nos otium, voluptas, discordia, fastus. Quo nostra ignavia major est, eo præclarior vestra est gloria. quæ Scotico bello fundamenta jecit, hoc Condiano egregias habitura est, atque magnificas superstructiones. Redeo ad rem: Albertum Theologum optimum, Comitem virum fortissimum, causam ipsam necessario isto tempore pernecessariam, ita tibi commendo, ut vestram, ut communem, ut univerforum, ut omnium & singulorum, ut tuam nostramque, ut amicorum nostrorum, ut patriæ, ut Dei, & Jesu Christi. Vale vir clarissime. Francofurti, XIII. Novembris.

EPIST.

EPIST. XLVI.

VICE CANCELLARIO,
ET UNIVERSITATI CANTABRIGIENSI
AMICIS BONIS.

IN honoribus vestris mandandis, & Cancellario deligendo, quod me potissimum, unum idoneum judicaveritis, cui literarum vestrarum ac studiorum cura, atque administratio traderetur, viri ornatissimi, magnas vobis gratias habeo, & illustre testimonium amorum vestrorum erga me esse iudico. Qui quod maximum habetis, sic in illum confertis, in quo maxima, & clarissima multarum rerum ornamenta esse putetis. Ego vero si quæ sit in me vel ad Rempublicam administrandam prudentia, vel ad res gerendas felicitas, vel ad commovendos hominum animos auctoritas: eam ego divinæ bonitatis, & corda principum gubernanti, assigno; & vos ut idem cogitetis adhortor. & eadem illi tribuatis, qui efficit omnia in omnibus, qui dividit dona quemadmodum ipse vult, qui ad mensuram singulis dat, non pro merito utentis, sed pro bene placito, & gratia donantis. Literas vestras Regiæ Majestati ostendi, & quam me apud vos gerere personam volueritis declaravi. Qui non modo factum vestrum, & studia probavit: sed me ad id etiam suscipiendum hortatus est. Quæ res non modo me promptiorem ad hoc capessendum fecit: sed etiam animos vestros excitare debet, ut in eorum studiorum genere in quo nunc estis, maxima cum diligentia, ad religionis fructum, & Reipublicæ usum versemini. Cum videritis Regem clarissimum non modo literatis favere: sed etiam in literarum studia cum laude incumbere. Quod si id nunc effici possit, ut non modo communiter omnes in studiorum cursu consiciendo diligentem operam ponant, sed etiam se totos ad sanctitatis, pietatis, ac veræ religionis indagationem, conservationemque tradant, satis præclare & vos officium vestrum fecisse, & me muneris mei uberrimos fructus percepisse putabo. Quid enim est aliud in quo vobis hoc tempore elaborandum & contendendum est, quam ut primum vera religio exquiratur, & ejus puritas teneatur, verbum Domini ab humanis inventis separaretur, consuetudinis auctoritas sempiternæ veritati cedat, tempora rebus inserviant, judicii rectissima regula

adhibeatur, scripta a non scriptis, manifesta ab ambiguis, necessaria ab ancipitibus, perfecta a mediis distinguantur? Deinde, ut in reliquis scientiis brevissima, & rectissima ad percipiendas disciplinas via proponatur, optimi quique in suo genere, & utilissimi, ad communem imitationem, & exercitationem præcipiantur, ceteri ad privatos temporum usus reserventur. a Mathematicorum initiis reliqua Philosophia exstruatur, singuli sua lingua publice & privatim legantur, & disciplinæ ad usum Reipublicæ spectantes præcipue colantur, privata studia diuturna exercitatione alantur. non rerum legendarum multitudo; sed iudicium dispositum quærat. non in recitandis rebus ostentatio: sed in collocandis iudicium spectetur. Non quam multa, sed quam bona, nec quam plausibilia, sed quam vera studia sint contendatur. Et finis studiorum ad Reipublicæ utilitatem, non ad privatum usum constituatur. Ut non scientia inflata ad arrogantiam; sed charitas temperata ad ædificationem sit. Cognitio vestra ad veritatem spectet, rerum mutatio magistratibus relinquatur. Studia veritatis rationibus compleantur, res constituendas sibi non arrogent. ad errores depellendos sint instructi, eorum depulsionem a magistratu requirant. & profecisse se putent si videant verum, nec festinatione quia verum vident, aliorum prudentiam antevertant; sed ad verum recipiendum ipsi se præparent, præparati magistratuum præscripta patienter expectent: nec diu differant sentire quod verum est, & nolle frangere quod præceptum est. laudabile putetur quod verissimum sit tenere, & animi posse patientia illud non ad offensionem aliorum obijcere, sed ad præceptiones magistratuum reservare. Tunc enim Magistratus ad res quiete stabiliendas incitatiores erunt: & studiosi ad imperata facienda multo paratiores. Denique in rebus scientiæ & cognitionis, fidei regula: in vita & moribus charitatis vis valeat. ut in omnibus & opinionibus & factis ita sentiamus & ita vivamus, ut omnia ad gloriam Dei faciamus, & illi vivamus & moriamur, qui nobis non sibi vixit, & mortuus est. Hanc viam vos puto sequi: sed commonefaciendi jam mihi estis, & spero admonitione mea nihilo segniores futuri estis, qui ista videtis in disciplinarum vestrarum præceptis per se esse sequenda, etiam si aliorum auctoritate atque sententia ad id non commoveamini. Et quanquam studiis humanitatis & Academiæ vestræ propriis, non ita instructus sim, ut qui ante me Cancellarii vestri permulti fuerant: illud tamen voluntate atque æquitate efficiam; ut neque vita vestra quieta atque otiosa, vel perturbationibus

EPIST. LIBER UNUS. 433

vexetur, vel curis distrahatur, vel erroribus abducatur, sed literis honos, studiis quies, eruditis merces laborum tribuatur. & nisi vos ipsi vobis deesse volueritis, nihil quod iustum, & æquum est per nos vobis defuturum.

*Ex ædibus Somerset.
Decembris IX. 1547.*

Vester bonus amicus,

& studiorum patronus singularis

EDVARDUS SOMERSET.

EPIST. XLV.

AMICO SUO CARISSIMO,

DOMINO MARTINO BUCERO,
PROFESSORI THEOLOGICO.

AUDIO te firmiorem esse factum, & omnem ægritudinis languorem, quæ te adflixerat repulsum esse. de eo vehementer sicuti debeo ago gratias DEO patri omnium consolationum, qui ex tanta magnitudine morbi eripuit, & ad munus tuum suscipiendum in Ecclesia, & obeundum, confirmavit. Sed vide ne te nimis acrem in initio præbeas, & plus suscipias quam imbecillitas valetudinis tuæ ferre possit. Ita est laborandum ut non quam cito, sed quam diu hoc efficere possis cogitetur. Illud *Pauli εὐχαρίστησον ὑμῖν* quam late pateat scis, & quam in omnes actiones vitæ diffundi possit. Hoc apud te facio, quod ut aliis facerem nunquam impetrare a meipso poteram, ut remissior & temperatior in nimia hac tua, ac pene intolerabili contentione mentis sis. Magnitudo enim illius intentata supra vires frangit corpus, & minus habile ad mediocria curanda facit.

De *Sleidani* causâ & ceterorum sic habeto. Dominus *Canuariensis* benivolus, sed tardus est causarum patronus: & in hac re opus est Consiliario Regio, idque ea animi magnitudine, qua par est ad honestas causas cum moderatione, &

434 JOANNIS STURMII

judicio suscipiendas. si quando *Evangelium* prætervolat, facilius queritur quam invenitur. Ego hortari *Cantuariensem* non cesso, & quod præterea possum, efficio. Bene vale.

Grenuici 1550.

XI. Maii. Ed. Sexti quarto.

Tua dignitatis studiosissimus

JOANNES CHECUS.

EPIST. XLVI.

CLARISSIMO VIRO,

DOMINO JOANNI CHECO,
PATRONO SUO SUMMOPERE COLENDO.

TAndem, ut potui, perturbate & incondite absolvi quæ de restituendo apud nos Christi regno instituerem, nec minus fordide sunt ea descripta. Studium meum & conatum S. R. M. commendabis: veniam tum audaciæ meæ, tum ineptiæ ab ea mihi impetrabis. Statueram autem hæc commenta tibi primum hic exhibere, verum cum jam tandem expectatione adventus tui sumus frustrati, & cum ob negotia mea famulum meum deberem mittere *Londinum*, opportunum existimavi ad te perferenda & hæc mea scripta & libellum *Sturmii* nostri, binis exemplaribus. cum enim membranaceum ex nondum siccato atramento fuerit *Argentorati* inter compingendum commaculatum, misit ad me ille chartaceum, quod hic curarem compingi mundius. Id quantum præstari a *Remigio* meo Typographo in hac instrumentorum inopia potuit, confieri curavi. pro mea opera, tam abest ut quicquam debeas mihi curare præmium, ut satis superque præstiteris amicitiae officium, si veniam mihi impetraveris. atramen cum eum famulum qui mea descripsit non ut decuit, sed ut potuit, nunc dimittam in *Galliam*, ita ejus parente poscente, nec possim eum qua velim benignitate dimittere, quamque probe meruit suis fidelissimis per omne tempus morbi mei, & alias ministeriis. In adducendam enim reliquam familiam meam, per uxorem meam, & eidem alterum
pa-

EPIST. LIBER UNUS. 435

parandum hypocauftum permultum insumpsi. Si queas omnino commode, & citra ullam petacitatem, munusculum aliquod ei, quo vel vestem emat impetrare. Ego quicquid id fuerit ei *Lutetiam* bona fide mittam. nec est opus prope-rato, hac in re. Dimittam illum ut admodum gratus sit. Si contingat te impediri, quo minus ad nos venias, famulus meus qui hæc præsentavit, *Cantuaria*, quo nunc fert, quas-dam ab uxore mea allatas pelles, reversus de te responso ap-pellabit. sed utinam venias, pernecessarius enim huic scholæ tuus adventus. Dominus Jesus te, honestissimam uxorem, filium, & tuos omnes fervet, & felices efficiat per omnia.

XII. Calend. Novembris 1550,

Deditissimus tibi

M. BUCERUS.

Libros quos mitto nemo nisi qui descripsit, & Dominus Petrus Martyr legit. qui etiam eadem mecum optat, ita non dubito legendos a nemine, nisi qui eos lecturi sint, suo & Ecclesiarum com-modo.

EPIST. XLVII.

DIGNISSIMIS,

PROCANCELLARIO CANTABRIGIENSI,

DOMINO DOCTORI PARKERO,

ET MAGISTRO LEEDS.

Ægerrime quidem fero, quod in eo Collegio in quo primum educatus, & quasi, ut ita dicam, fere natus fue- rim: hæ sunt exortæ controversiæ, per quas, si quidem leges & statuta Collegii fuerint non ad æquum & bonum, sed ad jus strictum exactæ, alteram necesse est partem, exactam iri. Sed id me rursus consolatur, quod ad vos, ut audio, refertur causa tota. Qui componere potius per æquitatem, quam ad extremum eam intorquere velitis. Quid sentiam in tota causa, *Gasconus* amicus meus, qui idem & leges, & statuta nostri Collegii norit optime, potest narrare. Vos oro, ut æquum

436 JOANNIS STURMII

æquum bonumque sectantes, id spectetis, quod Collegium illud non imminuere, sed auctoritate vestra possit augere. Bene valete.

Londini, XXI. Martii.
Anno Elizabethæ primo.

Amicus vester

THOMAS SMITHUS.

EPIST. XLVIII.
REGINÆ.

FINEM Contentionum non disputatio, sed submissio facit. Ego ex Celsitudinis vestræ consilio, & auctoritate, a varietate doctorum ad Ecclesiæ unitatem accedo. In quo, & Celsitudini vestræ de consilio gratias ago, & de successu Deo. Precor a Celsitudine vestra ut hac mea sententia, quia vir doctus & pius *Ecclesiæ Paulinæ Decanus* Celsitudini vestræ tradet: quemadmodum est a me non ad tempus facta, sic sit Celsitudini vestræ accepta, & omnis reliquæ de me Quæstionis finis. Magnam habeo de virtutibus tuis, de pietatis, & clementiæ laude, de doctrina humilitatis, fiduciam. Vellem te, mei, & pietatis, & literarum, etiam aliqua ex parte studiosi, non nullam rationem habere. Reliquum spero vitæ meæ cursum talem futurum, ut gratia tua & favore non indignus videar. Quæ necessariae sunt meæ hoc tempore petitiones, eas Dominus *Decanus* Celsitudini tuæ exponet. In quibus etiam, atque supplex peto, ut me juves: Dominus Celsitudinem vestram servet.

Londini, e Turri,
XV. Julii 1556.

Celsitudini tuæ

additissimus

JOANNES CHECUS.

EPIST.

EPIST. XLIX.

CLARISSIMO AC ERUDITISSIMO

D. D. MARTINO BUCERO,

THEOLOGIÆ PROFESSORI REGIO CANTABRIGIÆ,

MIHI PLURIMUM OBSERVANDO.

HOC tempore nil mihi potuit aut optatius aut jucundius evenire, quam ut censuram tuam viderem in *Librum Sacrorum*. quare quod eam ad me dignatus sis mittere, gratias immortales ago. Jam rogatus fueram ut ipse quoque annotarem quidnam mihi de eo videretur: & cum propter ignotam mihi linguam fuisset data versio Domini *Cheeki* legenda, ut potui ex ea colligere, annotavi quæ digna correctione visa erant. Sed quia in versione mihi tradita complura deerant, ideo multa præterii, de quibus in meis annotationibus nihil dixi. Hæc deinde cum ex tuo scripto deprehendissem, in ejusmodi libro contineri, mihi doluit, quod jam ante duos aut tres dies meam censuram *Reverendissimo*, qui me pro ea urgebat attulissem: ceterum hoc demum remedium adhibui. quæ de tuo scripto cognovi defuisse in meo libro summam collegi, & cum eadem quæ tu reprehendisti mihi quoque non ferenda viderentur, ea in breves articulos redegi, exposuique *Reverendissimo*, qui jam sciebat, hæc ad Dominum *Episcopum Eliensem* te scripsisse, me in his omnibus capitibus, quæ illi offerebam in articulis notata consentire tecum, ut mutarent. In prioribus autem annotationibus omnia ferme quæ te offenderunt, a me fuerant adnotata. exemplum quidem ad te nunc mitterem: sed non habeo ita descriptum, ut illud posses legere. Tantum sum miratus, quomodo præterieris de *communione ægrotorum* id reprehendere, quod statutum est. si eo die fiat, quo in Dominico habetur cœna Domini, tum minister partem symbolorum secum deferat, atque ita communionem in domo ægrotantis administret. qua in re id me offendit, quod ibi non reperunt, quæ præcipue ad cœnam Domini pertinent. cumque, ut tu quoque sentis, arbitrer verba cœnæ magis ad homines, quam aut ad panem aut ad vinum pertinere, monui omnino mihi videri ut coram ægroto, & simul cum eo communicantibus omnia quæ ad cœnam Domini necessario requiruntur, & dicantur,

&

& agantur. Et sane mirandum est, quomodo ea conspectu ægroti verba dicere græventur, cui maxima utilia sunt; cum inutiliter eadem repetere velint, quum inter communicandum in templo vinum in poculo deficere contigerit, cum homines, qui adsunt, & sacramenta sumunt illa jam audiverint. Hæc sunt quæ putavi alicujus momenti, & cur omiseris non satis intelligo. In omnibus autem quæ censuisti emendanda, tuæ sententiæ subscripsi, & gratias Deo ago qui occasionem suppeditavit, ut de his omnibus episcopi per nos admonerentur. conclusum jam est in hoc eorum colloquio, quemadmodum mihi retulit *Reverendissimus*, ut multa immutent: sed quænam illa sunt quæ consenserint emendanda, neque ipse mihi reposuit, neque ego de illo quærere ausus sum. Verum hoc non me parum recreat, quod mihi Dominus *Cheekus* indicavit, si noluerint ipsi ait, efficere ut quæ mutanda sint, mutantur, Rex per se ipsum id faciet, & cum ad Parlamentum ventum fuerit, ipse suæ majestatis auctoritatem interponeret. De *Wintoniensi* jam actio quarta in judicio habita est, neque dum respondet alio spectat, quam ut se a contumacia purget, verba ejus a Papisticis hominibus ut docta & acuta prædicantur, a veris autem & sanis judicibus, vafra, & subdola, aliena a causâ, & ut uno verbo dicam sophistica. quod mihi etiam sit verisimile, cum illum in rebus Theologicis non aliter agere animadverterem, verum quicquid sit causâ omnino existimatur casurus. Quæ de *Hoppero* ad me scribis, non potuerunt non videri mira, certe illis auditis abstupui. Sed bene habet quod Episcopi meas litteras viderunt, unde invidia ego quidem sum liberatus, & illius causâ sic jacet, ut melioribus, & piis nequaquam probetur. Dolet, dolet inquam, mihi gravissime talia inter Evangelii professores contingere, ille toto hoc tempore, cum illi interdicta sit concio, non videtur posse quiescere. suæ fidei confessionem edidit, qua rursus multorum animos exacerbavit, deinde queritur de consiliariis, & fortasse, quod mihi non refertur, de nobis. Deus felicem Catastrophen non lætis actibus imponat. Doctor *Smithus* quondam *Oxonii* Professor, qui me de votis monasticis præterita jam æstate lacesavit, nunc librum Anglice scriptum, contra Dominum *Cantuariensem* edidit *De re Sacramentaria*. de quo cum lingua mihi sit ignota nequeo judicare. Sed tamen sensum ejus & ineptias brevi cognoscam. nam scribet se etiam sub prælo habere, quæ contra me de eadem re composuit. quanquam hæc ego vel parum, vel nihil moror: cum a satanæ atque Papæ mancipiis nihil nisi mendacia expectem. Peccata nostra me terient, atque

EPIST. LIBER UNUS. 439

que pertenuis Evangelii fructus, nec non ex altera parte *Cæsaris* successus, quem severissimam Dei virgam esse video. Et inter hæc mala, nostris peregrinorum ecclesiis vacat nugari. Est enim inter illas, de templo a rege concessio, exorta magna contentio: adeoque sunt animi illarum implacabiles, & eo exarserunt, ut earum dissidium per Consilium regium sit dirimendum. precor Deum, ut res non male juxta merita cadat: multo ante voluissem discedere, sed hodie tandem abeundi facultatem impetravi. Scriptum tuum *Petro Alexandro* tradam. ut id tibi cum ipse perlegerit, remittat. Tibi vero interim, ac omnibus tuis cuncta salutaria ac felicia precor, una cum *Julio*, qui vos plurimum salvere jubet. X. *Januarii*.

Apud Lambeth.

Tuus in Christo

PETRUS MARTYR.

EPIST. XX.

GENEROSO VIRO

MAGISTRO PARKERO,

REGINÆ A SACRIS.

AUDEO equidem pro veteri tuo erga me favore familiariter impetrare, vir honestissime, ut tantum petitioni meæ honestæ tribuas, quantum commodo tuo facere potes. Hoc in causâ est. Accepimus, & constans apud nos fama est, de nobilissimæ Reginæ magnificentia. quæ cum immensum quendam modum erga studiosos late paruit, nunc sit adaucta multum, & amplificata: quod ad compendii nostri primo quoque anno redditum dissolvendum spectat. Intellegimus autem nuper in se recepisse Reginam hoc ut faceret, & promississe ut si qui tenui in re, & in egestate positi; quorum præterea morum ingenuitas, & candor aliquis ingenii præluceret, ad virtutis, & literarum studia; libenter se illorum nomine dissoluturam, atque illorum nomine perscripturam, modo illi significatio detur aliqua, vel per Dominum *Skippum*, vel aliquem ex vobis qui clarissimæ Reginæ a sacris estis; qualem se gerat, & qualem se ostendat, moribus ac eruditione. Jam vero cum nos habeamus apud nos

Z z

adolef-

adolefcentulum literatum, & honestum : qui & rerum cognitione abundat, & integritate morum : qui venisset in sociorum numerum ad tempus *Paschatis*, nisi quod ex hoc ære exire non potuit, & pecuniam istam nequibat habere expeditam, Dominum *Billum* : multum a te desidero, & requiro ; ut aliqua via ad Reginam perferatur, esse adolefcentulum gravi paupertate oppressum, cui iter ad victum suum interclusum est, quod colligere certam pecuniam nequeat, quam numerare ante debeat quam societatem inire posset. Quod si cures pro tua humanitate faciendum, facies rem valde piam, & sanctam : quod promotes ad studia, & bonas literas eos quibus paupertatis malum ingravescit. Id si ante omnium sanctorum feceris, dupliciter demereberis nos tibi : & quod illum in locum suum curabis restitui : & quod alii dabis ansam, in ejus locum quem nunc habet veniendi. Est enim solenne nobis ad *Festum Sanctorum omnium* creare novos discipulos, qui in vacua eorum loca veniunt, quos ante hoc tempus abiisse hoc munere cognoverimus. Ergo hoc facto nos duplicem reportabimus commoditatem. & tu una ex re duplicem capies laboris tui fructum. Me autem in infinitum tibi devinctum habes. Vale.

Cantabrigiæ pridie Michaelis.

Tuus si quid potest,

JOANNES CHEKUS.

EPIST. XXI.

DIGNISSIMO PROCANCELLARIO,
TOTIQUE ACADEMIÆ CANTABRIGIENSI,
AMICIS PERDILECTIS,
GULIELMUS PAGETTUS,
ET THOMAS SMITHUS. S.D.

NEgotium non solum arduum ac difficile, verum etiam infinitum & inexplicabile, vestra causa sumus aggressi; ut vestras, & oppidanorum controversias componeremus. Ea quidem existimamus nos, quamvis sæpe definita &, præcisa interlocutione, multas aliquando quidem odiosas, aliquando
vero

EPIST. LIBER UNUS. 441

vero magis irritabiles, quam graves eorum querelas ac petitiones tenedia quasi bipenni præcidimus: tamen ut in arbitrii^s fere sit, neutri nos placuisse parti. Quid egimus inclusa pagella docet. Quibus linea subducitur, eorum lituræ sunt, & quæ volunt expungi. Nos non omnino iniquum quoque illud esse arbitramur, ut quietis causa fiat, si vobis ita videbitur. Relinquimus tamen vestro arbitrio, delenda judicetis an secus. Ad cetera quæ non notantur lineis, ipsi coram nobis assenserunt. Si hæc formula pacis placeat, primum diligite inter vos domi, qui accuratius hæc pertractent. Et deinde si fieri potest, quæ nunc in summa dicuntur, tracta inter vos larius, & ad jureconsultorum rationes deducta, signis vestris invicem firmanda curate. Quod si semel fiat, nullusque sit qui dicat contrarium, de libello petitioneque vestra nihil erit hic hæsitacionis. Sin displiceat hæc ratio componendæ discordiæ, relinquimus vobis omnia integra. Bene valete.

Londini XXI Feb.

Anno Dom. 1547.

Vestri

GULIELMUS PAGETTUS,

THOMAS SMITHUS.

EPIST. XXII.

PARKERO SUO.

DOctissime, & optime, & mi *Parkere*. totum hunc diem cum censoribus nostris transegi, magno labore meo conquisitis: minus datum quam vellem, & tamen plus quam expectabam; præsertim in tam singulari perversitate nostrorum hominum. delineaverunt multas res nostras illis a me repræsentatas, sed adhuc defunt vivi colores, propediem, ut spero, consequentur. Tu vero quoniam non solum amas Procancellarium, sed etiam *Haddonum* diligis; fortasse de propria vis causa mea cognoscere; quæ cum ex his viris religata sit qui ipsi adhuc soluti non sunt, eam quoque vinculis illorum implicatam esse necesse est. & plane constricta tenetur *Smithi* compedibus, de quo si quicquam esset constitutum, facillime transigerem. Sed totum hoc genus in expectatione summa

Z z 2

est,

est, & singuli dies finem allaturi videntur. Sed aliquis casus semper hujus opiniones eludit. reditus meus omnia secum perfecta deportabit: qui hinc abest longius quam vellem. tamen cum Academiae causâ, tum mea, nollem si queam res impolitas, & acerbâs, relinquere. Tu vero, quoniam otium habes cum dignitate, fac illud omnibus modis prosequaris, in quo uno fructus inest omnis, & suavitas vitæ: tum aliquid de subcivis temporibus tuis ad communem Academiae statum influat. nihil potes facere divinius. sed quid ego tibi præcipio juvenis, in Republica rudis, homini acutissimo & omnibus Reipublicæ partibus exercitatissimo. hoc fac quod facis, & me dilige ut soles, & optime vale. XIII. Decembris in diversorio meo festinatissime. Si *Bucerum* aliquando visitabis, accurate illum meo nomine saluta: dii boni quem virum! id scripisssem ad illum, si quicquam fuisset vel argumenti, vel temporis: plenius etiam ad te nisi paulo post sperarem me tecum fore, tunc quæ superfunt. Etiam Dominum *Sandum* meum, & uxorem primum tuam, deinde illius, denique parentes meos ut æquum est, quæso saluta, rursus vale.

Tuus ad Omnia

GUALTERUS HADDON.

EPIST. XXIII.

MATTHÆO PARKERO, S.T.D.

Dominum *Bucerum* in ordinem vestrum cooptavimus. Nihil illi præter admissionem deest. in qua doctorem Theologicum inesse oportet, qui illum, ut scis, mihi & Academiae commendet: hoc abs te fieri aptissime posse arbitror, nec opus est, ut cur ita sentiam afferam, cum nec ipse dissentias, nisi vehementer fallor, nec causas ignores. Si non vis aut non potes, non postulo: si vis, & si commode licet, huc ad nos quæso paulisper. ut inaugurati *Buceri* laudem visam arripas, ut senex olim commemorare possis. Imo inquis, non tanti est. Si non est, taceo. quod si esse putas, cras aut perendie

rendie te expectabo, nullus est Theologus præter *Redmannum*,
& ille cubat. Vale optime, & mi *Parkere*.

Affensum est.

Tuus ad Omnia

GUALTERUS HADDON.

EPIST. XXIV.

Vetus Collega tuus & familiaris, vir consideratissimus, recens est cum Regina collocutus; & quemadmodum spero plenissime reconciliatus. Coram Regina concionem habuit plane militarem, in qua tantum ex omni parte fuit offensionis, quantum nec ego libenter commemorare possum, nec tibi jucundum erit ad audiendum. Plus moderationis requirit Reginæ præsentia: venerationis aliquid amplius & verenditiæ. Nunquam in illo loco quisquam minus satisfecit, quod majorem ex eo dolorem omnibus attulit, quoniam admodum est illis artibus instructus, quas illius Theatri celebritas postulat. Sed nescio quomodo fastus optimorum ingeniorum fere pestis est, nisi meditatione rerum cœlestium condocefiat. Nisi mansuetiores spiritus posthac Concionatores ad aulam attulerint, metuo ne multum ex eorum temeritate damni Religio sit acceptura. De peregrinatione regali dies est indictus ad vigessimum hujus mensis: & itineris descriptio *Stamfordiam* versus est. sed est adhuc certi nihil. Regina prandet hodie cum Domino *Sackville*. Nihil est aliud novi. Deus te servet tuaque omnia.

Pridie nonas Julii 1564.

Tuus Beneficiarius

& benivolentissimus,

GUALTERUS HADDON.

EPIST.

EPIST. XXV.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI,
D. D. MATTHÆO PARKERO,
ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI.

Colloquium nostrum operosius est, & impeditius quam fore credebamus: itaque vereor, ne diutius quam vellemus Anglia sumus carituri. Dominus *Wottonus* sæpe prædicat, & libenter, ut videtur, de publicis impensis & apparatibus tuis *Cantuariensibus*: & illa credit ad honorem, & exstimationem tuam vehementer pertinuisse. Renuntiatur etiam, exstare jussu tuo precatiunculam in qua Christianorum salus publice contra Turcarum vim Deo commendatur: quod propositum ut institutione fuit valde pium, & susceptione necessarium, ita videtur ad finem inprimis optabilem pervenisse. Rumores enim hic in omnibus locis percrebescunt, primum summos ab arce *Melitensi* Turcas, deinde profligatos, postremo cæsos illorum exercitus, & Ducem interfectum: & nostros in acie superiores ad arcem tetendisse, & eandem nunc esse omnibus ex partibus munitissimam. Magna sunt hæc & memorabilia, si vera sunt; & licet aliquid fama fortassis affingat, ut solet, tamen credibile est Deum ibi nostris adfuisse, quoniam arx ante mensem, omnium consensu desperabatur, nec quicquam erat propius quam ut nostri turris terroribus cederent: nisi Deus singulari quadam & subita virtute illorum animos imbuisset. Sed hæc ad te particulatim non dubito perscripta fuisse: tamen cum nihil communi Christianæ professioni jucundius esse possit, meum etiam in his testimonium adjungere volui. Vale, Deus te servet tuaque omnia.

Brugis Tertio Calendas
Augusti 1565.

Tuus deditissimus

GUALTERUS HADDON.

EPIST.

EPIST. XXVI.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI,
D. D. MATTHÆO PARKERO,
ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI.

ACcepi literas tuas, & libellum una missum; & utrumque mihi gratissimum fuit, quoniam fuit te dignissimum. Hoc etiam rectissime factum est, quod *Buceri* sententiam & *Petri Martyris* apponi curavisti; quorum auctoritas licet sola plebeiorem istorum, & novitiorum commenta frangere posset: tamen perfectissimi Theologi tam graviter in his causis argumentati sunt, ut ipsis rationem momenti omnibus satisfieri possit, qui secum aures sincere, & nullis errorum prejudiciis occupatas afferre volunt. Quapropter in doctrina satis arbitror esse processum; in disciplina reliquum esse debet, ut illorum importunitas poena divinciatur, qui contra Principis edictum, & publicas Ecclesiae constitutiones in rebus arbitrariis vociferantur. Tua maximam commendationem providentia debet habere, qui prius istos errores exploras, quam se in Rempublicam insinuent: & illorum Magistros eo ablegas, ubi ipsi sibi prodesse possunt si velint, aliis obesse, si velint, non possunt. Deus tibi Spiritum suum continenter impertiat, ut ejus Ecclesiam diu & feliciter administres. Vale. *Brugis* Idibus Junii 1566. Valde te salutant Dominus *Montacutus*, & *Wottonus*, & etiam *Aubraus* nunc convictor meus.

Tuus benivolentissimus

GUALTERUS HADDON.

INDEX.

B

An

An

An

An

An

Aj

I

Br

Bu

Bu

Ca

Ca

Gl

INDEX

Eorum ad quos, & in quorum gratiam conscriptæ sunt a ROGERO ASCHAMO Epistolæ.

A
Dmirallo Danie 364
Alano Francisco 253
Alberto Marchioni
Brand 337, 338
Andreae Bylde 339
Anna Comiti Pembrochiensi
 104, 105
Antonio Burno 282
Archiepiscopo Cantuariensi Thoma, 215, 222, 304, 305,
 306. *Matthæo* *442, 444,
 445
Archiepiscopo Eboracensi 63,
 66, 70, 71,
Astleio Joanni 108, 110

B
Arnabe Fitzpatrick 103
Brand. Marchioni 337, 338
Brandisbae suo 73
Bucero, Martino 230, *433, *437
Burno Secretario, ita enim legendum, & non Buris. Vide
Epist. 24. Lib. 3. 273

C
Cancellario Angliæ 98, 271,
 317, 318, 320, 322.
Cecilia 374
Cuidam cognato 75
Clayke Domine 269

Cantabrigiensi Cancellario 300,
 318, 320, 322.
Catherinae Reginae 302
Colo 261
Comiti Arundelio 310
Comiti N. 366
Comiti Palatino Rheni 372
Comiti Pembrochiensi Anna
 104, 105
Comiti in Theuczem 376
Comiti Warwicensi 307
Concilio Regio 299
Cordingleo 79
Cumberfordo 80
Cuidam amico 73, 76, *443
Cuidam amico Eboracensi 88
Cuidam amico ornatissimo 106,
 117
Checo. Vide Joanni

D
AIO Georg. Episc.
Cicestr. 214
Doffori Colo 261
Doffori Taylero 77
Dominae Clarke 269
Dominae Ceciliae 374
Dominae Elizabethæ 94, 104,
 111.
Domino Essexio 97
Domino Frederico Comiti Pal.
Rheni 372
 A a a Do-

INDEX.

Domino Gonsalvo Perisio 353
 Domine Joanne Graie 237
 Domino Mountjoio 204
 Domino N. pro H. Fallesfeld 370
 Domino Pagetto 95, 109, 267,
 323, 324, 325, 326,
 Domino Rich. 322
 Duci Somersetensi 291, 292, 300
 Duobus ornatissimis Fratribus
 amicis 278
 Duareno Francisco 255
 Duci Stetinenfi 355

E

Eduardo Sexto Regi 297,
 298, 299, 380,
 Edv. Leo Archiep. Ebor. 63,
 66, 70, 71,
 Eduardo Raveno 225, 226,
 227, 229,
 Elizabetha Domine 94, 104, 111

Episcopo Cicestrensi 214
 Episcopo Landaffensi 65, 72
 Episcopo Westmonasteriensi, qui
 unicus erat, Thomas Thirle-
 beius, postea ad Norwicen-
 sem sedem promotus. 332
 Episcopo Wigorniensis 101,
 Erythraeo valent 285
 Episcopo Wintoniensis 99, 107,
 261, 264, 271, 312, 314,
 316.

F

Fitzpatrick Barnabe 103
 Francisco Alano 253
 Francisco Duareno 255
 Frobenio Hieronymo 252
 Frederico Com. Pal. Rheni 372

G

Gedanensem 340, ubi re-
 ctius legas, ad civitatem
 Gedanensem, quam Ga-

davensibus 356, 359,
 364,
 Georgio Daio Ep. Cicestr. 214
 Gonsalvo Perisio 353
 Gulielmo Cecillo 201, 243, 287
 Gulielmo Grindallo 91, 92
 Gulielmo Irlando 115
 Gulielmo Petrees Secretario pri-
 mario 258, 265,
 Graje Joanne 237

H

Hieronymo Frobenio 252
 Hispaniarum Regi 352
 Huberto, Com. Pal. Rheni. a
 secretis 248
 Holgato Roberto Ep. Landaff.
 65, 72,

I

JANÆ Graie 237
 Illustrissimo Comiti in Theuc-
 zem 376
 Imperatori Persarum 377
 In gratiam clar. D. N. 369
 Joanni Aspleo 108, 110
 Joanni Checo 84, 113, 119,
 202, 212, 232, 240, 244,
 336, 434,
 Joanni & Dominico Vachanis 280
 Joanni Redmanno 205
 Joanni Sturnio 1, 13, 32, 36,
 38, 41, 42, 44 47, 50,
 54, 60,
 Joanni Setono 68, 90
 Joanni Witneo 102
 Irlando Gul. 115
 Jurisconsulto amico 276

L

LEO Edv. Archiep. Ebor.
 63, 66, 70, 71,
 Landaffensi Episc. 65, 72
 M. Ma-

INDEX.

M

M Abella Vachane 280
Magistro Collegii Di-
vi Joannis Evange-
listæ Cantabrigiæ 334
Magistro, Sociis, & Scholaribus
ejusdem Collegii 286
Magno Angliæ Cancellario 271,
317, 318, 320, 322,
Marchioni Brand. 337, 338
Marchioni Northamptonensi
308, 311,
Martino Bucero 230, *433, *437
Mountjoio Dom. 204

N

N Annio Petro 279

P

P Agetto Dom. 95, 109,
267, 323, 324, 325, 326
Paulo Quarto Pontifici Ro-
mano *378
Perisio 353
Petrees Gul. Secr. Prim. 258, 265
Petro Nannio 279
Poneto suo 220

P Academia 223, 296, 297,
298, 299, 300, 302, 304,
306, 307, 308, 310, 312,
314, 316, 317, 318, 320,
323, 324, 325, 326, 327,
328, 329, 332, 333,
Domino Cancellario 339, 340
P Collegio 291, 305, 311,
330, 334, 336,
Domina J. Burno 282
Captivis in Porta Lud-
densi 274
Domina Elizab. Talb. 340
344,
Domina Dorothea Staff. 344

P Gulielmo Cecilio 353
Gulielmo Martin 357, 359
Georgio White 366
Henrico Fallofeld 370
Gulielmo & Georgio Win-
teris fratibus 349
Gulielmo Watsono 337, 338
Domino Lomleio, &c. 347
Domino Joanne Guild. 341
P F. Knollo 283
Domino Legato 239
Paupere Burgundo 339
D. Th. Hol 343
Regia Majestate 352, 354,
355, 356, 361, 362, 364,
365, 369, 371, 372,
374, 376, 377
Rodolpho Clayton 364
Uxore Edw. Ro. Equitis 342

R

R Adclisso 277
Railtono 203
Ravens 225, 226, 227, 229
Regia Majestati 339, 340,
341, 342, 343, 344, 345,
349, 350,
Regi Daniæ 367
Regi Hispaniarum 352
D. H. Regi 365
Regi N. 239.
Regi Poloniæ 357
Regi Portugalliæ 361
Regi Sueciæ 361
Reginæ Cath. 302
Reginæ Mariæ *436
Rich. D. Cancellario 322

S

S Ebasiano Regi Portugal. 361
Secretario Burno 273
Senatoribus civitatis Stralfo-
nensis 354
Stetincusi Duci 355
Sigismundo Regi Polon. 357
Sueciæ Regi 361
A a a 2 T. Tho-

INDEX.

T		W	
T	<i>Homa Cantuariensi Archiepiscopo</i> 215, 222, 304, 305, 306,	W	<i>Atsono</i> 112
<i>Tho. Smitbo</i>	223	<i>Wendæo</i>	327
<i>Tho. Wriotbesieio, Angliæ Can-</i>		<i>Wigorniensis Episcopo</i>	101
<i>cellario</i>	98, 318, 320	<i>Wintoniensis Episc.</i>	99, 107, 261, 264, 271, 312, 314, 315, 316
V		<i>Westmonasteriensis Episc.</i>	332
V	<i>Alentino Erythraeo</i> 285		
	<i>Venetiarum Duci</i> 347		

INDEX

Eorum qui ad ROGERUM ASCHAMUM aliosque scripserunt Epistolas.

	B	<i>Randisbæus</i>	387, 409, 411
		<i>Christophorsonus</i>	388
		<i>Cirlerus</i>	428
		<i>Cisnerus</i>	407
		<i>Hubertus Leodius</i>	404
		<i>Metellus</i>	424
		<i>Montius</i>	418
		<i>Nannius</i>	396
R. Aschamo.		<i>Oforius</i>	397, 425
		<i>P. Ramus</i>	413
		<i>Sleidanus</i>	401
		<i>Smithus</i>	423
		<i>Spithonius</i>	411
		<i>Sturmius</i>	22. 383, 384, 385, 386, 389, 391, 392, 393, 395, 398, 419, 420, 421, 422, 426.
		<i>Toxites</i>	399
		<i>D. Cicello</i>	415
Joan. Sturm.		<i>D. Cooko</i>	395, 414, 418, 427, 429
		<i>D. Elizabethæ Reg.</i>	416
		<i>D. Halefia</i>	422,
		<i>D. Paycto</i>	393, 395

EPISTO-

EPISTOLÆ quædam ex MSS. nunc
primum editæ.

Edv. Ducis Somerset. Cancell. Acad. Cantab.	{	Universitati Cantabrigiensi	431
J. Chaci	{	Bucero	433
	{	Reginæ Mariæ	436
	{	Parkero	439
M. Buceri	{	Checo	434
Smithi	{	Academiæ Cantabrigiensi	435
P. Martyris	{	Bucero	437
Smithi & Pagetti	{	Universitati Cantabrigiensi	440
Haddoni	{	Parkero	441, 442, 443, 444, 445

INDEX

AUCTORUM aliorumque qui in
Epistolis commemorantur.

A		Albertus	389, 429, 430
A	Dmirallus	Alingtonus	270
	114, 415	Alvæus	88
	Æschines 18, 24, 25,	Alvæus	351
	39, 52, 56, 89, 235, 398.	Amasis	[12, 13]
Æsopus	265, [7]	Anaxagoras	94, 310
Alanus	235, 260, 261	An-	

INDEX.

<i>Andelottus</i>	399, 429	<i>Bafilus</i>	19, 64, 67, 69
<i>Antigonus</i>	209	<i>Bekettus</i>	227
<i>Antonius</i>	282, 283, [32]	<i>Bembins</i>	26, 49, 53, 269, 391
<i>Antonius [Verterus]</i>	50	<i>Berknomamus</i>	424
<i>Appollonius</i>	414	<i>Bernardus (Divus)</i>	233
<i>Apelles</i>	[15, 16]	<i>Bernardus (T.)</i>	357, 359
<i>Apuleius</i>	20	<i>Bias</i>	265
<i>Aquinas</i>	27, 288	<i>Billicus</i>	230, 232
<i>Archimedes</i>	414	<i>Billus</i>	75, 87, 203, 311
<i>Aristoteles</i>	5, 8, 14, 15, 16,	<i>Blancartus</i>	233
17, 24, 33, 57, 71, 74,		<i>Blandus</i>	72
201, 210, 219, 230, 233,		<i>Blitus</i>	74, 116
249, 256, 285, 286, 401,		<i>Brandisbaeus</i>	73, 74, 280,
[8, 9, 31.]		396, 411, [31.]	
<i>Aschamus</i>	51, 52, 53, 57,	<i>Brownus</i>	82, 116
60, 69, 77, 78, 89, 120,		<i>Bruno</i>	226
238, 256, 280, 383, 384,		<i>Brutus</i>	391, 396, [35]
387, 389, 391, 393, 394,		<i>Bucerus</i>	13, 14, 19, 22, 24,
395, 396, 399, 400, 404,		39, 44, 58, 225, 226,	
406, 407, 409, 410, 411,		228, 230, 232, 383, 386,	
413, 418, 419, 420, 421,		[17.]	
423, 426, [1, 2, 3, 4, 5,		<i>Budæus</i>	10, 26, 391
6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16,		<i>Buckmaisterus</i>	112
18, 20, 21, 22, 23, 24,		<i>Bucknamus</i>	313
25, 26, 28, 30, 31, 32,		<i>Bullofus</i>	116
34, 37, 38.]		<i>Burtonus</i>	81, 82
<i>Aflæus</i>	110	<i>Buttus</i>	227, 328
<i>Atticus</i>	411		
<i>Atilius (Poeta)</i>	15	C	
<i>Augustinus, Aschami Sturmii-</i>		<i>CÆlius</i>	74
<i>que de eo judicium</i>	19, 26,	<i>Cæfar</i>	5, 22, 52, 226,
28, 50, 219, 298, 403.		229, 231, 234, 238, 246,	
<i>Augustinus (Aurel.)</i>	251	252, 272, 280, 234, 391,	
<i>Augustus</i>	234, 243, 244,	403, 410, [8.]	
259, [1.]		<i>Calvinus</i>	402
		<i>Camerarius</i>	234, 242
B		<i>Carmelitanus</i>	58
<i>Bainus</i>	77	<i>Carolus (Rex)</i>	402, 418,
<i>Baisferus</i>	78	425, [17.]	
<i>Barbarus Dan.</i>	15	<i>Carrus,</i>	39, 386, [31]
<i>Barkerus</i>	79	<i>Catullus</i>	[12]
<i>Barnes</i>	117, 226	<i>Cato</i>	27, [12, 13]
<i>Barvicens</i>	225, 228	<i>Caufton</i>	346
		<i>Gau.</i>	

INDEX.

Cecilla (*Ethelreda*) 34
Cecillus 55, 61, 201, 242,
 260, 295, 325, 392, 413,
 426, 427, 430, [22.]
Cephas Chlononius 16
Chamberlanus 246
Chappius 339
Checus laudatur 3, 20, 24,
 33, 40, 57, 71, 74, 75,
 79, 80, 92, 93, 97, 101,
 102, 110, 115, 116, 203,
 206, 212, 213, 220, 223,
 226, 247, 288, 288, 295,
 325, 386, 390, 392, 403,
 437, 438, [6, 7, 9, 10,
 11, 14, 15, 17, 31.]
Christophorus 212, 270,
 [6, 14, 31.]
Christophorus 93
Christus 403
Chrysostomus 19, *vid. Aug.*
& Bas. 28, 64, 67, 69,
 71, 93, 210, 234, 242.
Cicero 4, 5, 14, 15, 17, 18,
 21, 26, 46, 52, 59, 69,
 71, 74, 87, 93, [8, 12,
 13, 16, 20, 31, 33, 35,
 36, 37.]
Ciceronis imitatio qualis esse
debet 5, 6, 7, 8, 14.
Ciceronis liber de Officiis lau-
datur 105,
Cisnerus 251, 404
Citolinus 414, 415, 416,
 418, 421, 422.
Clayton 363, 364
Clemens Alex. 4, 231, 242
Clodius 246
Cocca 27
Colus 261, 270.
Condianus 429
Constantinus 272
Contarenus 49
Conyerus 71, 92

Coocus 54, 60, 242, 395,
 419, 420, 422, 426.
Cordinglaus 79, 80
Couperus 72
Crassus [12, 13]
Croffeus 116
Croffeus 334
Cumberfordus 80, 82, 214
Cyprianus 21, 233
Cyrrillus 69

D

D *Aius* 89, 225, [6, 7.]
Damofellus 410
Damula (*Anton.*) 49
Daniel Barbarus 15
Darangus 398
David 59, 71
Deius 73
Demetrius 8, 12
Demosthenes 4, 5, 17, 18,
 24, 25, 26, 39, 53, 56,
 74, 235, 398, 401, [9,
 19, 20, 31, 35, 37.]
Dickinsonus 117
Dilphus 339
Dinarchus 89
Dionysius Halicarnassus 9,
 59, 224, 310. *Dionysius*
Dom. Cancellarius 53
Dom. Cantuariensis 93
Dom. Ciceftrensis 97, 99
Doufæus 80, [7]
Drufus 224
Duarenus 255, 256
Dudithius (*Andr.*) 9
Dudlaus 426
Duraffius 399

E

E *Edwardus* (*Ebor.*) 99,
 88, 100.
Edwardus (*Sextus*) 51, 56,
 263, 264, 418, [20, 26.]

Elan-

INDEX.

<i>Elandus</i>	116, 120, 226	<i>Grinæns (Simon)</i>	41
<i>Elizabetha (Regina)</i>	20, 51, 52, 94, 95, [14, 16, 25, 29.]	<i>Grindallus</i>	36, 85, 87, 90, 92, 94.
<i>Empedocles</i>	68		
<i>Episcopus Eystat.</i>	58		
<i>Erasmus</i>	8, 10, 16, 21, 61, 69, 525, 269, 408.		
<i>Erythræus</i>	53, 285		
<i>Esaias</i>	59, 213, 394, 403		
<i>Euripides</i>	5, 11, 74, 219, [19.]		
<i>Eustathius</i>	250, 251, 405		
	F		
<i>Faucetus</i>	116, 203		
<i>Faundingus</i>	116, 334		
<i>Fischerus</i>	81, 293		
<i>Fitzherbertus</i>	[6]		
<i>Foscarinus</i>	348, 349		
<i>Foxal</i>	362		
<i>Foxus</i>	76		
<i>Fridericus (Secundus)</i>	428		
<i>Frobenius</i>	252		
<i>Fuccarus</i>	242		
<i>Fuggerus</i>	252		
<i>Fulvius Ursinus</i>	4		
	G		
<i>Alenus</i>	[13]		
<i>Gamatius</i>	396, 426		
<i>Gasconus</i>	435		
<i>Gellius (Aulus)</i>			
<i>Gennadius</i>	69		
<i>Georgius (N.)</i>	354, 356		
<i>Gerson</i>	27		
<i>Gilpinus</i>	410		
<i>Gipkinus</i>	228, 234		
<i>Goldsmithus</i>	114		
<i>Gravettus</i>	[28]		
<i>Gregorius Nazianzenus</i>	15, 67, 69,		
<i>Grempius</i>	47, 390,		
		H	
		<i>Addonus</i>	3, 20, 24, 39, 58, 230, 232, 239, 299, 300, 424, 426, [6, 31.]
		<i>Herbæus</i>	80
		<i>Halesius</i>	42, 54, 58, 61, 225, 227, 238, 247, 419, 420, 423.
		<i>Hebil</i>	72
		<i>Henricus (Quartus)</i>	227
		<i>Henricus (Septimus)</i>	332
		<i>Henricus (Ottavus)</i>	51, 56, 264, 341, [9, 10, 14, 15.]
		<i>Hermogenes</i>	8, 73, [36]
		<i>Herodianus</i>	20, 233
		<i>Herodotus</i>	74, 93, 217, 219, 236, 291, [9, 19, 31.]
		<i>Hesiodus</i>	236
		<i>Hessus</i>	14
		<i>Hobbæus</i>	235, 245
		<i>Hodgesonius</i>	213, 205
		<i>Homerus</i>	5, 6, 26, 54, 61, 74, 217, 219, 236, 250.
		<i>Hopperus</i>	438
		<i>Horatius</i>	[6]
		<i>Hortensius</i>	591
		<i>Hubertus</i>	248, 251, 407
		<i>Huntlaus</i>	115
		<i>Hutchinsonus</i>	116, 287, 335
		<i>Huttonus</i>	116
		<i>Hieronymus</i>	272
		I	
		<i>Ana Graia</i>	34, 41, [17]
		<i>Jenkinson</i>	377
		<i>Joachimus Perionius</i>	16, 44
		<i>Joannes (Divus)</i>	59, 76, 96, 213, 226, 245, [5, 16]
		<i>Jan-</i>	

INDEX.

<i>Joannes</i> (B.)	345	M	
<i>Joannes</i> (G.)	354, 355	M	<i>Achiavallus</i> 259
<i>Josephus</i>	101		<i>Macrobius de Vir-</i>
<i>Josuah</i>	301		<i>gilio</i> , p. 4.
<i>Jovius</i>	231, 403	<i>Madaus</i>	75, 87, 99, 115,
<i>Irlandus</i>	93, 103, 225, [4. 10.]		288, 302, 308.
<i>Isocrates</i>	4, 5, 21, 74, 215,	<i>Mæcenas</i>	[23]
	394, [9, 16, 31, 35.]	<i>Maius</i>	325
<i>Judas</i>	301	<i>Manutius</i> (P.)	8, 9, 10, 11,
<i>Julius</i> (Tertius)	50, 402, 403		12, [31.]
<i>Juvenalis</i>	[21]	<i>Marchion</i>	309, 342, 344,
			[15, 17, 25.]
K		<i>Maro</i>	1, 3
K	<i>Ecwicus</i> 82	<i>Martialis</i>	27
	<i>Kempius</i> 367	<i>Martinus</i> (S.)	354, 356,
<i>Knolles</i> (Henr.)	60, 419.		357, 358, 359.
<i>Kyrie</i>	361	<i>Massonus</i>	419
		<i>Matthæus</i> (Divus)	226
L		<i>Mauritius</i>	392
L	<i>Atlantius</i> 5	<i>Maxwellus</i>	313, 320
	<i>Lælius</i> 310 [11, 12,	<i>Medcalfus</i>	[8]
	13.]	<i>Melancton</i> (Ph.)	21, 44,
<i>Laus</i>	87, 200, 201, [15]		234, [16.]
<i>Lakis</i>	53	<i>Metellus</i>	50, 51, 53
<i>Landgravius</i>	229	<i>Micyllus</i>	251, 404, 408
<i>Langdallus</i>	75, 116	<i>Middletonus</i>	104
<i>Langeriggus</i>	89	<i>Milo</i>	[36]
<i>Laudius</i>	233	<i>Montius</i>	1, 53, 231, 247,
<i>Legatus</i>	50		384, 385, 391, 392, 393,
<i>Leperus</i>	76		399, 419, 420, 427, 429.
<i>Levirus</i>	116, 226, 229,	<i>Morus</i>	269
	286, 305, 311, 335.	<i>Morysinus</i>	57, 226, 230,
<i>Livius</i>	5, 17, 21, 74, 243, [16.]		243, 261, 383, 384,
<i>Longolius</i>	6, 8. <i>Aschami</i> , Bu-		407, 409, 423.
	<i>dæi</i> , <i>Erasmii</i> , P. <i>Manutii</i>	<i>Moses</i>	65, 89
	<i>decofententiam</i> , vide p. 10,	<i>Mountjoius</i>	207, 208, 209,
	12, 20, 26, 259, 269, [31.]		212.
<i>Lucasius</i>	226	<i>Musculus</i>	242
<i>Lucianus</i>	20	N	
<i>Lucretius</i>	12	N	<i>Annius</i> 267, 279,
<i>Luptonus</i>	72		280, 287, 388.
<i>Lycurgus</i>	89	<i>Naugerius</i>	26
		<i>Naxianzenus</i>	213, 221
		B b b	Næ-

INDEX

Negelinus 285, 286
 Nero 234
 Nestor 310
 Nicholas (B.) 357, 359
 Novellus [28, 29]

O

Octavius [3]
 Occumenius 67, 69, 70
 Omphalius 5
 Oforius 50, 259, 268, 269,
 425.
 Ovidius [21]

P

Paceus 252
 Pagettus 51, 102,
 206, 325, 392, 393, 396,
 [18, 21, 22.]
 Pappus 414
 Pasquillus 90
 Patrickus 116
 Patricius 412
 Paulus (Divus) 59, 64, 65,
 66, 68, 69, 213, 217,
 433, [9, 28.]
 Pelargus 403
 Pemberus 228, 230, [6, 7,
 8, 9, 11, 31.]
 Perionius 4, 16, 41
 Petrus (Divus) 402 [9]
 Petrus Bargeus 11, 12
 Petrus Ramus 44
 Petrees 273, 419
 Philo 389
 Philoctetes 67
 Phageus 69
 Pigna, Joannes Bapt. 11.
 plurimum laudatur 12.
 Pindarus 5, 59, 105, 106
 Pilkintonus 116, 226 [6, 31]
 Pilsonus [7]
 Pius (Ant.) 247

Plato 4, 5, 6, 11, 12, 14,
 15, 17, 18, 24, 25, 52,
 71, 93, 94, 201, 211,
 219, 224, 233, 237, 256,
 310, [8, 17, 31, 33, 35.]
 Plautus 74
 Plinius 387, [7]
 Plutarchus 20, 59, [12]
 Polus (Card.) 51, 53, 231,
 238, 378, 397, [24, 31.]
 Polybius 5, 310
 Polydus 310
 Ponctus 221, 222, [10]
 Priulus 53
 Pullenus 92
 Pythagoras 217

Q

Quintilianus; ejus au-
 thoritas p. 4. 8. 36.

R

Raesterus [4]
 Radcliffe 277
 Railton 203
 Ramus (Petrus) 44
 Rapicius Jovita 11
 Ravenus 93
 Reamannus, cujus hortatu &
 exemplo humaniores literæ
 Cantabrigiæ florere cepe-
 runt 39, 70, 77, 79, 81,
 82, 97, 204, 206, 207,
 212, 403. [6, 7.]
 Reinoldus 424
 Remigius 434
 Ricetus (Bark.) 6, 24
 Ridlaus 97, [6, 7]
 Roftornus 427
 Rotomagus 399, 429
 Ruddus 93
 S.

INDEX.

S		<i>Theocritus</i>	408
<i>Sadaletus</i>	20, 26, 49, 53,	<i>Theodoretus</i>	69
	259, 269, [31.]	<i>Theophylactus</i>	64, 69
<i>Sallustius</i>	5	<i>Thaxtonus</i>	116
<i>Saltus</i>	116	<i>Thomsonus</i>	78, 80, 82, 83,
<i>Scipio</i>	310, [11, 12, 13]		84, 116.
<i>Scrupus</i>	[5]	<i>Thucydides</i>	5, 9, 12, 17, 59,
<i>Scynus</i>	413		74, 201, 219, [9, 31.]
<i>Seneca</i>	5, 20, 67, [21]	<i>Thwatus</i>	90
<i>Serenus</i>	414	<i>Thymilhaus</i>	227
<i>Setonus</i>	75, 82, 90, 209, [6]	<i>Tiberius</i>	244
<i>Severus</i>	420	<i>Titus</i>	70
<i>Severianus</i>	69	<i>Tongus</i>	75
<i>Sigonius (Carol.)</i>	11	<i>Tonstallus (Cush.)</i>	39
<i>Simonides</i>	94, 310	<i>Toxites</i>	53, 54, 57, 58, 59,
<i>Sleidanus</i>	53, 61, 226		60, 285, 386, 395, [30.]
<i>Smithus</i>	3, 20, 24, 85, 223,	<i>Toxophilus</i>	93, 100, 102, [31]
	325, 346, 413, 438, [6,	<i>Trabernus</i>	242
	7, 9, 10, 11, 31.]	<i>Trusseus</i>	79
<i>Socrates</i>	12, 164, [12, 13]	<i>Tubero</i>	59
<i>Somer</i>	115	<i>Turnbullus</i>	278
<i>Sophocles</i>	5, 11, 21, 67, 74,	<i>Turnonius</i>	402
	209, 219, 233, 294, [16,		
	19.]	V	
<i>Squierus</i>	116	<i>Valerius Maximus</i>	[11, 12]
<i>Stadius</i>	424	<i>Vannes</i>	278
<i>Staffordus</i>	115, 116, 305	<i>Vargo</i>	9, 388
<i>Staphilus</i>	58, 61	<i>Velfius</i>	230, 233
<i>Stephanus (Episc.)</i>	51, 53,	<i>Vergerias</i>	53
	270, [31.]	<i>Verteri</i>	43, 46, 52, 57
<i>Sturmius</i>	14. ejus Com. in	<i>Verterus (Philippus)</i>	47, 50
	<i>Rhet. Arist.</i> 16, 50, 51,	<i>Victorius (Petr.)</i>	11, 15
	52, 53, 54, 55, 57, 58,	<i>Virgilius</i>	5, 6, 26, 219, 411
	59, 60, 228, 235, 237,	<i>Utenhovius</i>	329
	238, 247, 252, 253, 256,		
	259, 267, 269, 285, 286,	W	
	399, 400, 401, 419, 421,	<i>Wakefeldus</i>	74
	422, [17, 18, 19, 22, 23,	<i>Walopus</i>	52
	29, 30.]	<i>Washingtonus</i>	237
<i>Swinburnus</i>	82	<i>Watsonus</i>	82, 90, 91, 209
T		<i>Wendaus</i>	328
<i>Talerus</i>	116, 203, 222	<i>Whectlaus</i>	255
<i>Tenandus</i>	73, 74	<i>Whitnaus</i>	102, 103
<i>Terentius</i>	74, 220	<i>Wigginus</i>	74
			Wil-

INDEX.

Nigelinus 285, 286
Nero 234
Nitor 310
Nicholas (B.) 357, 359
Nowellus [28, 29]

O

O *Cravins* [3]
Oecumenius 67, 69, 70
Omphalius 5
Oserius 50, 259, 268, 269, 425.
Ovidius [21]

P

P *Aceus* 252
Pagettus 51, 102, 206, 325, 392, 393, 396, [18, 21, 22.]
Pappus 414
Parquillus 90
Patrickus 116
Patricius 412
Paulus (Divus) 59, 64, 65, 66, 68, 69, 213, 217, 433, [9, 28.]
Pelargus 403
Pemberus 228, 230, [6, 7, 8, 9, 11, 31.]
Perionius 4, 16, 41
Petrus (Divus) 402 [9]
Petrus Bargeus 11, 12
Petrus Ramus 44
Petrees 273, 419
Philo 389
Philoctetes 67
Phageus 69
Pigna, Joannes Bapt. 11.
plurimum laudatur 12.
Pindarus 5, 59, 105, 106
Pilkinsonus 116, 226 [6, 31]
Pilsonus [7]
Pius (Ant.) 247

Plato 4, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 24, 25, 52, 71, 93, 94, 201, 211, 219, 224, 233, 237, 256, 310, [8, 17, 31, 33, 35.]
Plautus 74
Plinius 387, [7]
Plutarchus 20, 59, [12]
Polus (Card.) 51, 53, 231, 238, 378, 397, [24, 31.]
Polybius 5, 310
Polydus 310
Ponetus 221, 222, [10]
Priulus 53
Pullenus 92
Pythagoras 217

Q

Q *Uincilianus; ejus au-*
thoritas p. 4. 8. 36.

R

R *Asterus* [4]
Radcliffe 277
Railton 203
Ramus (Petrus) 44
Rapicius Jovita 11
Ravenus 93
Redmannus, cujus hortatu &
exemplo humaniores literæ
Cantabrigiæ florere cepe-
runt 39, 70, 77, 79, 81, 82, 97, 204, 206, 207, 212, 403. [6, 7.]
Reinoldus 424
Rémigius 434
Ricetus (Bark.) 6, 24
Ridlaus 97, [6, 7]
Restornus 427
Rotomagus 399, 429
Ruddus 93
S.

INDEX.

S		<i>Theocritus</i>	408
<i>Adaletus</i>	20, 26, 49, 53,	<i>Theodoretus</i>	69
	259, 269, [31.]	<i>Theophylactus</i>	64, 69
<i>Sallustius</i>	5	<i>Thuxtonus</i>	116
<i>Salvus</i>	116	<i>Thomsonus</i>	78, 80, 82, 83,
<i>Scipio</i>	310, [11, 12, 13]		84, 116.
<i>Scronpus</i>	[5]	<i>Thucydides</i>	5, 9, 12, 17, 59,
<i>Scynus</i>	413		74, 201, 219, [9, 31.]
<i>Seneca</i>	5, 20, 67, [21]	<i>Thwatus</i>	90
<i>Serenus</i>	414	<i>Thymilæus</i>	227
<i>Setonus</i>	75, 82, 90, 209, [6]	<i>Tiberius</i>	244
<i>Severus</i>	420	<i>Titus</i>	70
<i>Severianus</i>	69	<i>Tongus</i>	75
<i>Sigonius (Carol.)</i>	11	<i>Tonstallus (Cuth.)</i>	39
<i>Simonides</i>	94, 310	<i>Toxites</i>	53, 54, 57, 58, 59,
<i>Sleidanus</i>	53, 61, 226		60, 285, 386, 395, [30.]
<i>Smithus</i>	3, 20, 24, 85, 223,	<i>Toxophilus</i>	93, 100, 102, [31]
	325, 346, 413, 438, [6,	<i>Trabernus</i>	242
	7, 9, 10, 11, 31.]	<i>Truflæus</i>	79
<i>Socrates</i>	12, 264, [12, 13]	<i>Tubero</i>	59
<i>Somer</i>	115	<i>Turnbullus</i>	278
<i>Sophocles</i>	5, 11, 21, 67, 74,	<i>Turnonius</i>	402
	209, 219, 233, 294, [16,		
	19.]	V	
<i>Squierus</i>	116	<i>Valerius Maximus</i>	[11, 12]
<i>Stadius</i>	424	<i>Vannes</i>	278
<i>Staffordus</i>	115, 116, 305	<i>Vange</i>	9, 388
<i>Staphilus</i>	58, 61	<i>Velsius</i>	230, 233
<i>Stephanus (Episc.)</i>	51, 53,	<i>Vergerius</i>	53
	270, [31.]	<i>Verteri</i>	43, 46, 52, 57
<i>Sturmius</i>	14. ejus Com. in	<i>Verterus (Philippus)</i>	47, 50
	<i>Rhet. Arist.</i> 16, 50, 51,	<i>Victorius (Petr.)</i>	11, 15
	52, 53, 54, 55, 57, 58,	<i>Virgilius</i>	5, 6, 26, 219, 411
	59, 60, 228, 235, 237,	<i>Utenhorvius</i>	329
	238, 247, 252, 253, 256,		
	259, 267, 269, 285, 286,	W	
	399, 400, 401, 419, 421,	<i>Akefeldus</i>	74
	422, [17, 18, 19, 22, 23,	<i>Walopus</i>	52
	29, 30.]	<i>Washintonus</i>	237
<i>Swinburnus</i>	82	<i>Watsonus</i>	82, 90, 91, 209
T		<i>Wendæus</i>	328
<i>Talerus</i>	116, 203, 222	<i>Whectæus</i>	255
<i>Tenandus</i>	73, 74	<i>Whitnæus</i>	102, 103
<i>Terentius</i>	74, 220	<i>Wigginus</i>	74
		<i>Wil-</i>	

INDEX.

<i>Wilkinsonus</i>	120	<i>Wottonus</i>	419
<i>Wilsonus</i> 116, 292, 326, 425,		<i>Wrightus</i>	120, 227
426, [6, 31.]		<i>Wyatus</i>	342, 345
<i>Windus</i>	325		
<i>Wingfeldus</i>	[5]		
<i>Winterus</i>	349		
<i>Wolfus</i> (Hieron.) 41, 252,			
[18, 30.]			

X
X *Enophon* 5, 11, 17, 74,
 78, 219.

FINIS.

